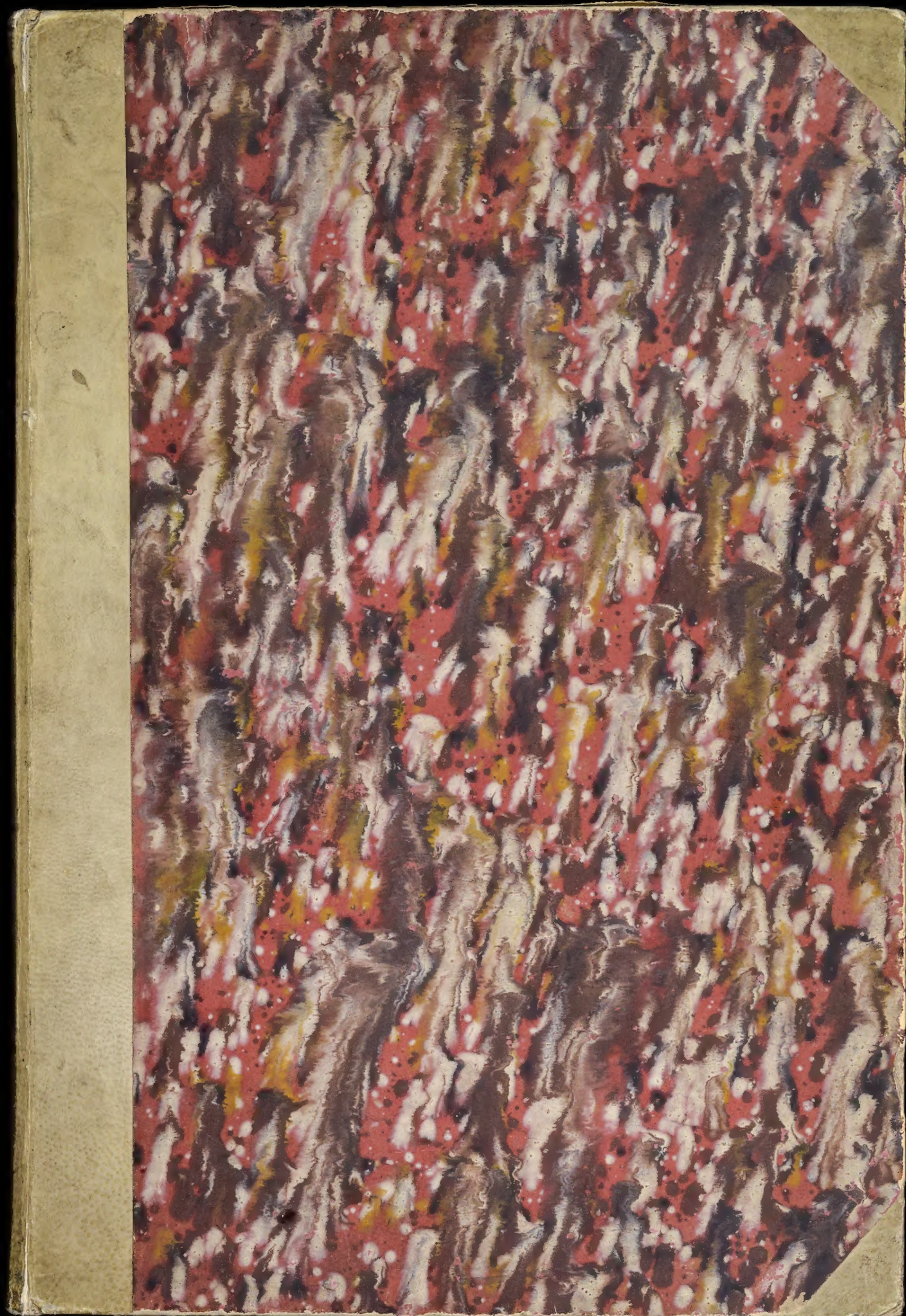
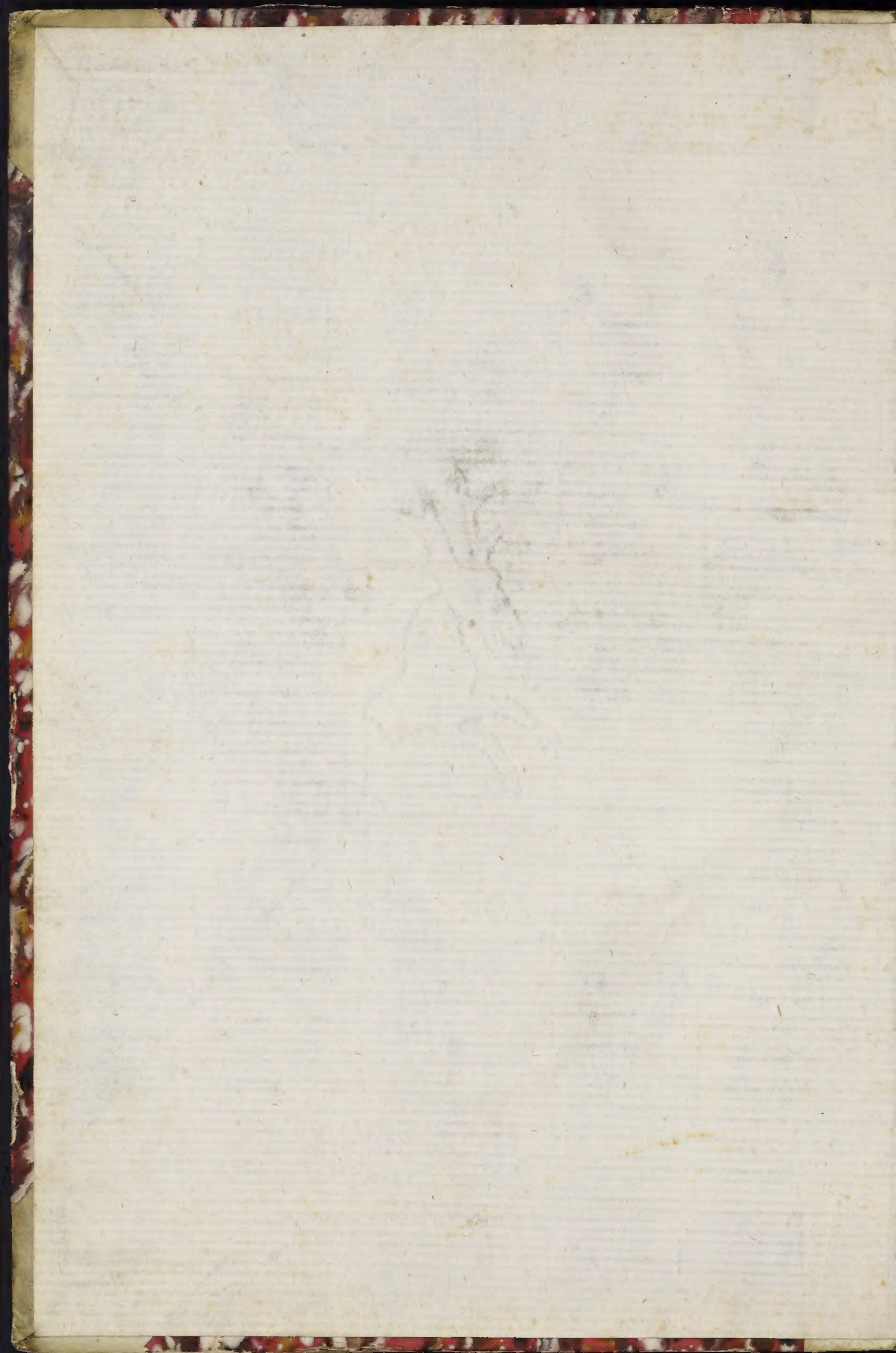

200

JO. BAPTISTÆ PASSERII

PISAURENSIS NOB. EUGUBINI

Proth. Apostolici, ac Regiarum Academiarum Londinensis, & Olomuciensis, ac Italicarum Cortonensis, Instituti Bononiensis, ac Fursuratorum Socii

IN THOMÆ DEMPSTERI LIBROS DE ETRURIA REGALI PARALIPOMENA,

Quibus Tabulæ eidem Operi additæ illustrantur.

ACCEDUNT DISSERTATIONES

DE RE NUMMARIA ETRUSCORUM, DE NOMINIBUS ETRUSCORUM, ET NOTÆ IN TABULAS EUGUBINAS.

LUCÆ MDCCLXVII.

TYPIS LEONARDI VENTURINI

CENSORIBUS APPROBANTIBUS.

EMINENTISSIMO PRINCIPI

JO. FRANCISCO S. R. E. CARDINALI STUPPANIO

EPISCOPO PRÆNESTINO.

JO: BAPTISTA PASSERIUS PISAURENSIS
Perennem Felicitatem.

Ene, & ſapienter dicere ſolebas, PRINCEPS EMINENTISSIME, cum Piſauri pro Santa Sede Legatus inter Metaurenſis Provinciæ ſollicitudines ſcientiarum omnium ſtudia exſcitares, exemploque tuo, & patrocinio confoveres, Antiquitatum indaginem eſſe partem præcipuam Philoſophiæ; qui enim in ipſius veſtibulo conducimur ad cognoſcen-

dum quid ſimus, quantulamque partem in magno rerum ordine occupemus, in Antiquitatum ſtudio quid fuerimus, intelligimus. Profecto miſerrimum foret, ac deſidioſum non traſgredi noſtra tempora: Latet quippe imminens nobis futurum, quo traſmittere curamus voculam noſtri ſuperſtitem, nec alia nobis ſpatia excurrenda patent quam temporum præteritorum, in quorum maximo apparatu quid imitandum, quidve vitandum ſit, & ratione, & ex rerum exitu dijudicamus. Hinc cognitio noſtri generis ab ipſis originibus derivatur, quove jure, quibuſve moribus majores noſtri uſi ſint, intelligimus, quæve bona ab illis in nos traſmiſſa, vel abrogata, quæve ex iis repetenda, quæ differenda; illudque pulcherrimum intelligere, ſi profecimus, ſi in deterius declinavimus. Ingens hæc cognitio, face hiſtorica præeunte, Chronologia, & Geographia ſuppetias ferente productis in conſpectu ſingulorum temporum monumentis qua ſcriptis, qua figuratis tantam fidem hiſtoriæ aſſerit, ut jam non miniſterio famæ antiqua ſæcula agnoſcas, ſed manu tan-

gere

gere, & prehenſare Tibi videaris. Male igitur nimis de antiquitatum ſtudio ominantur, qui illud putarunt circa exeſa Numiſmata, & veterum Ollarum cruſtulas circumſcribi, nullum proventum Reipublicæ allaturum, niſi tetricorum hominum voluptatem. Ad hanc calumniam reiciendam in indoctiſſimos hominum, qui numquam antiqui futuri ſunt, unum profero ex innumeris argumentum ex aureo opere Thomæ Dempſteri de *Etruria Regali*, qui accedentibus curis immortalis viri Philippi Bonaroti antiquam noſtram Etruriam, quæ olim per totam fere Italiam erexit dominas faſces, ſed temporum, & Potentiorum invidia nomine tenus incognitam e tenebris exſcitavit. Ejus ope ſuis ſedibus reſtituimus deletas urbes, & Populorum Principes ordinamus, ſacra, jura, Magiſtratus, moreſque ita cognoſcimus, ut nunquam interiiſſe reputemus. Id opus, Princeps Sapientissime, Tibi familiariſſimum, ex quo Florentiæ apud Magnum Ducem Nuncii Apoſtolici honore fungebaris maximam de Etruſcis antiquitatibus opinionem ingeſſerat, cum præſertim quo-

 tidie

tidie nova in lucem monumenta produci, & ſponte ſua erumpere inſpiceres haud obſcuro argumento ſcientiam hanc ætati noſtræ præſervatam; maximum illi decus allaturam, ſi civium ſtudia in illam excolendam contenderent. Cum vero Piſauri inter aſſiduas illas exercitationes literarias, quas maxime fovebas, ſæpiſſime de hiſce antiquitatibus ſermo occurreret, non ſine aliquo ſcientiæ incremento, è re publica fore duxiſti, ut nova hæc lumina, & qualeſcumque progreſſus operi Dempſteriano accederent; ut quod omnium primum hanc antiquitatis partem vehementer illuſtraverat, fructus hoſce veluti jure ſuo ſibi vindicaret. Hiſce ego monitis exſcitatus, Te auſpice, Teque otium miniſtrante, atque Tuos inter lares lucubratiunculas haſce in monumenta operi Dempſteriano adjuncta jamdiu meditata, nondum abſoluta ad extremas curas revocavi, quæ veluti Paralipomena idem opus ſequerentur, tabulaſque æri inciſas luculentius explicarent. Irrito tamen labore manum ultimam appoſui operi, quod ſubiit fortunam meam, coactum peregrinari poſt

tuum a Provincia noſtra diſceſſum, quod Patriæ meæ luctuoſiſſimum fuit. Arriſit tandem huic operi pro ſua in literas propenſione, ac munificentia Præſul Ampliſſimus MARIUS GUARNACCIUS Patricius Volaterranus, quem ego *Genium veteris Etruriæ* appellare ſoleo, qui e tenebris ſtudium hoc meum in lucem publicam revocavit. Quantum debeant literæ ſummo huic Viro nemo eſt, qui jam ignoret. Nam omni diſciplinarum genere ornatiſſimus tantam Etruſcorum monumentorum copiam, Sigillorum, Nummorum, Urnarum, Vaſculorum, atque inſtrumentorum, domi ſuæ veluti antiquitatum ſacrario collegit, ut vel ipſa ſola, ſublatis cæteris, gloriam veteris Etruriæ valeat redintegrare. Si quid ergo labor hic meus hiſce ſtudiis profuturus eſt, Clariſſimo huic Viro totum referatur acceptum. Utinam utriuſque vota ex ſententia ſuccedant, in quo TE primum maxime idoneum Judicem habeo. Quod niſi aſſecutus ſim, id unum ſane attigero, ut in ſtudio TIBI acceptiſſimo, & TE imperante verſatus, devotæ TIBI mentis teſtimonium proferam, quod

nun-

nunquam facere intermittam. Vale, PRINCEPS EMINENTISSIME, in ſpem bonorum omnium, & literarum.

Ferrariæ ex Caſtro

Kalend. Septembris MDCCLXV.

PRO-

PRODROMUS THUSCUS.

SI quid umquam trepidanter aggressus sum in Antiquitatum studio, quod mihi unum inter tantas curarum angustias levamen relictum est, id sane fuit, Etruscas Tabulas Dempsteriano operi additas illustrandas suscipere, quod amicorum suasiones, & pene inportunitates obtinuerunt, ex quo præsertim Cl. Brukerus Pinachot. Dec. VII. *anno* 1748. *edita hujus operis ex tunc parati mentionem fecerat. Nam ex una parte vigebat argumenti difficultas in perscrutandis antiquissimorum populorum institutis, quorum indolem, ac pene spiritum indagare oportebat. Ex alia parte deterrebat me, & quodammodo consternabat ea ipsa retractare, quæ Vir Maximus* Philippus Bonarotus *Senator Amplissimus vel explicavit, vel aggredi non est ausus, cui non parum detrahere mihi videbar, si vel minimum unguem ab eo recederem, cum præsertim, eo auspice, id studium emerserit; quod nisi ille præstitisset, vix fidem adhiberemus Scriptoribus, qui antiquos Etruscos aliquando extitisse, literis commendarunt.*

At omnes hi, qui cum summo Viro domestice diu versati sunt, ejusque egregiam indolem perspectissimam habuerunt, longe ab illius votis hanc meam cunctationem aberrare renunciarunt, neque me Genio illius injuriam majorem fore illaturum, si scientiam hanc, quam ille summopere amplificari desiderabat, inopportuno quodam obsequio posthaberem; dicere solitus, se nihil magis in optatis habere, quam Etruscam antiquitatem ita illustrari, ut quidquid ille [quod sane magnum, & præclarum fuit] in hæc studia contulerat, minimi aliquando haberetur; digna quidem Viro Maximo verba, qui Patriæ suæ gloriam magis quam propriam prosequebatur, quæ tamen vel invitum semper subsequetur, quum si quid inventis addimus, illius memoriæ referimus, fatentes ingenue per quem profecerimus.

Quod vero nos ab omni audaciæ nota penitus purgat, est, quod progressus hosce non nobis referamus, sed ingenti monumentorum copiæ, quæ subinde prodierunt, urnarum præsertim, ac depictorum vasculorum, quæ ea ætate vel terra occultabat, vel inscitia possessorum oblivione obruebat, quorum multiplici collatione ac meditatione multa circa Etruscorum mores assequuti sumus, in quæ monumenta si Cl. Bonarotus *incidisset, multo plura his, quæ a nobis expectantur, præstitisset. Nihil igitur nobis, qui nulli sumus, in hac re deferimus, sed temporum felicitati. Potissime vero Præsuli Amplissimo* Mario Guarnaccio, *qui post Bonarotios, Salvinios, Averanios, & Gorios, Viros summos, sibique familiarissimos e vivis ereptos ad restituendam Etruscæ literaturæ*

glo-

*gloriam Dei Numine constitutus est, qui liberalitate sua doctrinam æmulante, & indole pene regali, quod privatos omnes deterruisset, collectis undique, præsertim verò ex agro Volaterrano veterum Etruscorum exuviis, admirandum ex illis Museum * cumulavit, quo uno testimonio nationis nostræ antiquam majestatem instauramus. Quæ quum ita sint, nos, qui Etrusci sumus, atque in Etruria nati, symbolam in hæc monumenta illustranda nostram conferre proposuimus, illud in primis professi, quod, quæ certiora sunt, audacius proferemus; dubia, nonnisi per conjecturas explicabimus; obscurissima denique felicioribus ingeniis explicanda reservabimus, meliora in omnibus, quum producantur, libentissime suscepturi.*

Ut vero aliqua summatim dicamus de monumentis, quæ in hoc opere continentur, ea omnia, & si quæ alia sunt, in sex Classes commode distribuemus, quarum singulis observationes quædam generales oportet præmittamus. Summa illorum divisio est in Scripta, *&* Figurata. *Illa linguam respiciunt, hæc mores. Sunt & Mixta, in quibus sculpturæ etiam scriptura juncta est. Utraque complectitur. I. Simulacra, atque Sigilla. II. Vasa sacrificialia, & Donaria. III. Urnas, & Cippos. IV. Vasa picta. V. Rem Nummariam. VI. Gemmas incisas.*

Ut vero de singulis aliqua præmittamus, & a Simulacris incipientes, ea omnia in sacra, & profana dividemus: rursus sacra in Statuas Deorum publicas, & privata Sigilla, quæ divisio licèt vulgaris, multum tamen confert ad illorum intelligentiam assequendam. Sacra produnt symbola Deorum notissima, & a Græcis, & Latinis sculptoribus usurpata, immo & obscura, quæ a cognitis aliquo modo dependent, ut cùm Jovi brevis lancea pro fulmine tribuitur, arma Laribus Vialibus, atque, ut dicebant, Hostiliis, qui hostium impetus repellerent, nodosus baculus Lari domestico, qui jure privato domum sibi commendatam a latronibus tueretur, securis Intercidonæ, pilum Pilumno &c. & his similia, quæ in Deorum imaginibus intuemur. Vestium cultus ab usuali recedens, & congesta præter modum ornamenta bullarum, armillarum, & torquium divinam imaginem ab humana discernunt. Ita pariter instrumenta sacrificialia, pateræ, ac placentæ.

Non negaverim tamen Etruscos habuisse simulacra virorum illustrium honoraria, quæ in foris, aliisque publicis locis statuerentur; cujusmodi est illa Perusina ad Pilas inventa, de qua infra Tab. XL. & fuere illa duo millia statuarum, quarum diripiendarum causa Romani Volsiniis bellum intulerunt. An vero consueverint Etrusci statuas fœminis ponere

* Hujusmodi Musei Etrusci descriptionem habes in Epistola ab eodem Ampliss. Præsule Guarnaccio scripta ad D. Abb. Sebast. Donatum, ac edita in *Supplemento ad Nov. Thesaur. Veter. Inscript.* in Præfat. Tom. I. pag. V. & seqq.

ponere nullo adhuc idoneo testimonio compertum est: Fœminea enim simulacra, quæ hucusque observavimus, Deabus attribuimus. Et revera vix crediderim, Etruscas fœminas præter conditionem sexus facinora illa tentaße, ut statuarum honore potirentur, quemadmodum Cleliæ *constitutam fuisse narrat* Plinius *XXXIV. 6. legibus tamen deinde reclamantibus, & Catone vociferante, mulieribus Romanis statuas poni in Provinciis.*

Obviæ tamen sunt imagunculæ tam Virorum, quam fœminarum reclinatæ in operculis Urnarum, quas ego minime Iconicas puto, sed tantum symbolicas, ut eo indicio dignosceretur, viri ne, an fœminæ cineres in urnula conderentur. Nam hujusmodi Urnulæ jam officio paratæ venales prostabant in tabernis, ut quisque domesticis suis vita functis quamcumque elegisset, compararet. Duplici argumento hæc opinio comprobatur; fictilium Urnarum imagines ectypæ sunt: multas enim observavimus ex eadem ipsissima forma expressas; Marmoreæ vero diuturnius opificium postulabant, quam quod mortui hominis funus pateretur, ideoque putandum est jam paratas extitisse, ac proinde veram defunctorum imaginem exprimere non potuiße.

Cæterum, quod pertinet ad Deos, observandum est, nondum marmorea illorum simulacra fuisse observata: nam quæ infra referuntur tofacea, in censu donariorum reponenda sunt, quæ privata religione Voti solvendi causa a Matronis offerebantur, ut colligimus ex illorum inscriptionibus. Hinc mihi oboritur suspicio, Etruscos simulacra ærea marmoreis prætulisse, veluti nobiliora, profecto & costantiora, nisi ostilis incursio, atque direptio illis nocuisset. Abundabant enim Etrusci æreis venis, ut infra demonstrabimus in Dissertatione de illorum Re Nummaria, & statura facilior est quam sculptura, obsequentissimo subsidio ceræ & argillæ. Obstitit igitur perseverantiæ pretium materiæ, & facilior traductio, cum notum sit arrogantiam victoriæ Deos etiam attigisse, atque habuisse captivos. Hinc miraculi instar est, si extra Urbem Romam Municipalium Deorum signa aliqua inveniamus. At contra de privatorum Sigillis, quibus facilius hostilis furor pepercit, aut sollicite a domesticis occultata ætati nostræ præservata sunt. Non negaverim tamen Etruscorum opulentissimos habere potuiße in Larariis majora Deorum signa, & e contra stetisse in Templis minutiores. Deorum imagunculas, quas religionis causa privati dedicabant, sed & hæc direptionibus facile patuerunt, ita ut intra Sacrorum lucorum ambitum rarissima ærea signa inveniantur, at contra vis immensa fictilium anathematum, quæ nullius avaritiam sollicitabant; unde sequitur, quod multitudo illa Etruscorum sigillorum, quæ in Museis asservantur, atque in dies eruuntur in censu Numinum domesticorum, qui in privatis Larariis servabantur, sic reponenda. Hanc conjecturam subsequitur altera, quam

 nobis

nobis suggerit incredibilis pene copia simulacrorum domesticorum, quæ apud antiquos extiterunt, in quorum comparatione multo decrescunt, quæ in locis publicis colebantur. Quæ enim vel inops familia suam Vestam non habuit, Lares, Genios & eos utriusque sexus, quæ Deos Conjugales, Natalitios, Averruncos, *& antiquis ac fumidis novos insuper, & novos superaddere non sategit? Pronius ergo est, ut credamus imagunculas hasce, quæ copiosiores erant in familiis, quam quod in Templis ad penum privatum pertinuisse, quam quod ad publicum cultum, cui quæ addicta erant, & longe majoris molis extitere, & facilius destructa sunt. Maximi tamen momenti hæc observatio est, ne inter hæc signa alios Deos præter privatos atque familiares inquiramus, nisi manifestissimis signis nobis se prodant, quod rarissime accidit, cum nondum* Jovem Thuscum, Cererem, Dianam, Venerem *invenerimus. Martes vero tam insigniter cristati omnium obvii mihi Lares Hostilii sunt; cum enim* Martem *&* Vulcanum *veluti periculi plenos extra Urbem collocarent, nunquam adducar, ut credam in privatis ædibus tam frequentes fuisse, ut superstites illorum reliquiæ omnia Orbis Musea occuparint.*

Restat, ut aliquid de illorum artificio attingamus. Thuscum artificium, præsertim antiquius, suburbanam quandam redolet siccitatem, non sine laboriosa diligentia in vestium ac parergorum expolitione, quæ Ægyptiis modis maxime affinis est, nisi quod Thusci motus aliquos signis suis indidere, animi passionibus exprimendis aptissimos, quo lepore Ægyptii caruere. Hausit vero Etruria circa sui occasum Græcam, Romanamque elegantiam, quam redolent majoris molis sigilla Dempsteriano operi inserta, & quæ Cl. Gorius *& nos ipsi nuper publicavimus ex ditissimo* Coratiorum Thesauro, *quæ ut plurimum Thusca dedicatione adornantur. Ea vero omnium hujus nationis recentissima puto: nam & venustate lineamentorum, & proportionum elegantia, & audaciore vestium complexu summam in Etruria artis perfectionem ostendunt. Fuere, qui dubitaverint, ea a Græcis fuisse expetita, cum Etrusca inscriptio infigi potuerit etiam operibus peregrinis. Est tamen, quo sigilla hæc absolutissima Etruscis asserantur; ubi enim torquibus, bullis, calceis, & aliis ornamentis, quibus Græca, & Romana opera carent, adornentur, non video, cur Majoribus nostris invideantur.*

Transeo ad Pateras, nobilissimum antiquitatis caput, ac ætati nostræ reservatum, quum superiore vix illarum paucissimæ innotescerent. De his plura nobis inquirenda sunt, an Etrusca inscriptio, qua adornantur, illas ab Etruscis artificibus concinnatas fuisse evincat, seu potius inter opera dubia asseramus. Et duo sunt, ex quibus de illorum Etruscitate dubitemus. Primum, quod in illis fere semper Græcæ fabulæ signatæ videantur, cùm e contra sciamus gentem

tem

tem hanc nostram proprias fabulas habuisse, quin peregrinis adeo deferret. Alterum quod Pateræ isthæc ansatæ alienæ fuerint ab usu Latinorum, & Etruscorum, quorum Sacerdotum, Deorum, ac defunctorum imagines Pateras gerant æquo orbe circumscriptas, & omni manubrio destitutas, uno tantum umbilico sursum extante, quo per digitum indicem firmius continerentur, ne e manu diffluerent. Nec multum turbabat Etrusca inscriptio, quum alioquin sciamus veterem Græcam scripturam Etruscæ simillima extitisse; unde non inaniter dubitabamus, hæc a Græcis artificibus mercis loco in Italiam fuisse adducta, vel quum Græcæ urbes a Romanis direptæ sunt, nostris opibus accessisse. En deditionis formula apud Liv. lib. I. Deditis ne vos, populum, urbem, agros, aquam, terminos, delubra, UTENSILIA DIVINA, humanaque omnia in meam Populique Romani ditionem?

At hæc tanti non sunt, quin supellectilem hanc nobilissimam nationi nostræ auferamus, quæ quum in proprio solo, fanis, ac sepulcris illam inveniat, & propriis characteribus signatam, esto Græcis simillimis, illa jure sibi propugnat: nam longe alia est Græcorum dialectus in Deorum nominibus exprimendis, ex quibus multa sunt ipsis Græcis ignota. Præterea fabulæ græcæ minime peregrinæ extiterunt Etruscis, qui Græcorum scripta, & præsertim Poetarum in deliciis habuere, ut præsertim Homerus ex Etruscorum sculpturis commode possit integrari. Hi vero, si proprias habuerunt fabulas, eas tanti non faciebant, ut anteferrent illis augustioribus, quæ divinum genus genti suæ afferebant, & cum Diis Immortalibus affinitatem. Nobis etiam post tot sæcula natis superest hæc reverentia, nec quidquam magnificentius audimus, quam cum in auribus tonat, aut Simois aut Xantus, & Pergama Thuscorum manu ædificata, nec nisi Deorum omnium dissidio resoluta. Nec minimum turbat, quod Pateræ manubriatæ in Simulacrorum manibus, & anaglyphis non videantur, quasi Etruscis ignotæ fuerint, & rotundas tantum usurparint: nam id in Sacris publicis, atque funeribus observatum est; at contra in domesticis, in quibus ansatæ adhibebantur, ut luculenter ostendunt eorundem Sacrorum schemata in vasculorum picturis expressa, in quibus constantissime ansatæ sunt; quod fortasse religione non caruit, ne privata utensilia, quæ quisque sibi usurpabat, Sacris solemnibus, ac Sacerdotibus promiscua essent.

Ad donaria transitum faciamus. Multa quidem & omnis generis extitiße in Thuscorum Templis, quemadmodum & in cæteris omnibus nulli dubitamus. At ex his omnibus duo tantum ad nos pervenere literis insignita Galea ærea, & Umbo clypei cum Gorgone. Galeam alteram pariter inscriptam repertam fuisse ætate nostra in agro Tuderte sub Monte Castelli scriptis commendavit in Diario Antiquitatum Patriæ suæ *oculatus*

latus testis Jovannellius. Hasce vero inscriptiones nihil importare credimus nisi dedicationem, hoc est nomen dedicantis, causam dedicationis, & Dei nomen, in cujus honorem anathema suspendebatur, quemadmodum se habet illa Virgiliana.

. . . . & rem carmine signo
Æneas hæc de Danais victoribus arma.

Et illæ frequentissimæ apud Pausan. in Eliacor. poster.

Cleosthenes posuit me Pontius ex Epidauro
Victor equis palma clarus Olympiaca.

Et rursus:

Me Jovi Olympiaco posuit donum Cheronesus
Miltiadis ductu cum mænia cæpit Arati.

Et deinde:

Carcere ab Eleo docuit, qui mittere currus
Mi auctor Cleætas natus Aristocleo.

In quibus observatur vetus illa dedicationis formula, in qua donarium ipsum loquitur Me posuit, *cui facile respondet particula Etrusca* MI *frequentissima in hisce inscriptiunculis. In his Dei nomen quandoque prætermittebatur: nam locus ipse, in quo Donarium constitutum erat, defectum supplebat.*

Huc referri possunt Arulæ ex ære in candelabri formam concinnatæ, quarum multæ Perusiæ, Tuderti, & in plerisque Etruriæ Museis asservantur. Constabant plerumque ex columella tripode discis foliatis deorsum repandis referta, in cujus apice crater sistebatur ad thura incendenda dispositus. Ne plerumque adeo breves sunt, ut sine basis auxilio nullius usus olim extitissent; quas quidem privatis larariis deputamus; quæ enim publicorum sacrorum usui addictæ erant, & mole majores, & proceriores fuisse superstitum exemplo comprobamus. Arularum privatarum minoris molis unam, sed inscriptione Etrusca insignitam, vulgavimus, & illustravimus una cum cæteris monumentis Etruscis Cortonæ effossis, quæ in Museum Coratianum concessere, ubi plura circa illorum usum & formam explicata sunt. Fuere & tripodes plicatiles, qui inter rariora Cimelia recensentur, sed adhuc nullum ex his observavimus, qui Thuscis nostris indicio certo valeat adscribi.

Venio ad Urnas. Aliquando Etrusci pro populorum & institutorum diversitate mortuorum Cadavera integra humarunt, ut suo loco exponemus. Sed frequentior apud illos fuit combustio, quæ urnarum speciosissimam ingentem vim nobis præparavit. Hæ triplicis generis sunt, lapideæ, fictiles, & thoreumaticæ. Lapideas adhibuere populi montium accolæ Perusini, Tudertes, & Volaterrani, qui lapide sculptili abundantes, illum mortuis recondendis addixerunt. Hæ omnium nobilissimæ sunt,

quippe

quippe quæ ſui materia patriam, & artificium Etruſcum incunctanter profitentur. Mole tamen excedunt cæteras, quippe quia lapis Tiburtino ſimilis ac rudiuſculus attenuari non patiebatur ſine inconſtantiæ periculo. Has aliquando coloribus fuiſſe vermiculatas nuper agnovimus, cùm patefacto Peruſiæ ſepulcro quindecim urnæ Etruſcæ ibi inventæ ſunt omnes lapideæ coloribus diſtinctæ, ut ſuo loco exponemus.

His nomina ſculpta ſunt qua in operculo, qua in urnæ fronte: firmabantur vero invicem lamellis ferreis plumbo infuſo obfirmatis ad cinerum ſecuritatem. Unam tamen aſſequutus ſum, cujus operculum claviculis mobilibus arctabatur æneo ſuperne anulo inſerto, ut quotannis in parentalibus attolli poſſet ad libamina cineribus infundenda. Sunt denique, quas nullum artificium firmaret, & ſola operculi gravitate tutarentur. Fuere, qui lapidis inopia tofaceas fecerint, immo & gypſeas, & Signino opere ex calce, & textulis omnium infirmiores, quas picturæ auxilio adornabant, cujuſmodi Tuderto allatæ in Muſeo Oliverio aſſervantur. Argumenta vero ſculpturarum, quibus decorantur, vel mores gentis exprimunt, vel hiſtoriam. Ad primum caput referuntur Nuptiæ, pompæ nuptiales in carpentis, convivia, Magiſtratus, eorumque proceſſus & inſignia, ſacra quædam, ovationes, &, quæ cuncta claudunt, funera, & cœnæ parentales. Ad hiſtoriam refero Græcorum facta, quæ præſertim ad bellum Trojanum pertinent, & Trojanorum in Italiam adventum, qui Etruſcos mire tangebat. Fabulæ tamen plerumque triſtes, & cruentæ, ac mærore plenæ eligebantur, quæ mortuis maxime convenirent; quemadmodum & ſpectra inferna, quæ familiaria animabus reputabantur. Erant præterea hæc monſtra, veluti fabularum compendia, quæ tenuioris ingenii artifices uſurpabant, ut ſignis hiſce ea facta indicarent, quibus exprimendis impares eſſe cognoſcerent.

Qui vero ſecus mare loca marmoribus deſtituta incolebant, ne mortui graves eſſent vivis, induxere fictiles urnulas ectypo opere adornatas, in quarum operculis imagines mortuorum in lectulis reclinatas conlocarunt. Harum emblemata ſunt cædes Eteoclis, & Polynices, pugna Heroum Cadmæorum, Hechetlæus Perſas aratro proſtrans, Nuptiæ & vix aliud ſupra. Procedunt tamen ex typo abſolutiſſimi artificii, fere ſemper coloribus diſtinctæ, quandoque & auro ornatæ. Has vero in ſepulcris ſupra quoſdam gradus ad id opus diſpoſitos ordinabant, vel in loculis condebant inſcripto defuncti nomine vel minio, atramento, ut in Cluſinis videre eſt. Hos vero loculos aliquando, præſertim Politianenſes, tegulis ſuper inductis claudebant, & Cineraria ab hominum oculis ſegregabant, quibus quidem tegulis nomina graphio incidebant, quæ veluti inutilia in urnis prætermittebantur, & quæ a tegulis ſegregatæ anonimæ ſunt. Hujuſmodi vero tegulæ ob ſcripturæ utilitatem in pretio ſunt, illarumque vim ingentem e Muſeo Nobiliſſimi & Ornatiſſimi Buccellii exceptam peculiari Diſſertatione illuſtravimus Muſ. Etruſc. Lib. III.

His contermina sunt Urnæ Thoreumaticæ, vasa nempe in calicum formam elata repando ore, atque ansata, quæ Campanis maxime placuere, apud quos frequentiora sunt, quam quod in cæteris Etruriæ Urbibus, in quibus inveniuntur quidem, sed rarius. Hæ picturis adeo commendantur, ut sine jactantia asseramus, Etruriam veterem fere totam horum auxilio posse restitui, ut ex illorum ingentissima collectione, in quinque volumina per nos digesta, palam fieri posse, confidimus. Hujusmodi vasa, quæ cineribus plena inventa sunt, non alio operculo tegebantur, quàm lance escaria deorsum inversa, quæ facile functa sacrorum funebrium ministerio, tutelam cinerum non invita suscipiebat.

Cippi Etruscorum sepulcrales in columellæ formam producti, & in conum desinentes in agro Perusino quandoque inventi, obvii verò in Clusino, diu pro Mutinis habiti sunt, forma haud multum repugnante. Illorum usum primus omnium ego Mortuis restitui in meo Acherontico, nihilque importare ostendi, nisi indicia, quæ in agris statuebantur, ubi corpus humatum esset. Itaque rudiore & ampliore basi munita sunt, ut firmiora ad caput mortui consisterent, & Inscriptione per longum incisa nobilitantur, quo signo costituto posteri, tanquam ad aram mortuo sacram justa referrent. Magnam quoque illorum vim illiteratam in agro Senensi se vidisse mihi testatus est Vir amatissimus Abbas Ferdinandus Julianus, qui facile in privatorum agris aream sepulcro consecratam a profano disterminabant notissimo tunc signo, quod sine literis commonebat familiares, quo foret abstinendum.

Vasa picta numquam in pretio non fuere; testatur enim Suetonius in Jul. *cap. 81. illa avidissime a Romanis, in colonia Capua deductis etiam veterum sepulcrorum disiectione conquisita. Magnam quoque illorum vim a Cardinali Cæsio duobus ab hinc sæculis collectam stetisse in illius bibliotheca testantur antiquitatum Romanarum ejus temporis Scrutatores, quæ deinde in* Museum Gualterium, *tandem in Vaticanam Bibliothecam concessit. At nunquam ardentius quam ætate nostra conquisita sunt, ex quo plurimis illorum evulgatis, & elegantia, & eruditione refertissimis prædicari ceperunt. Multa de his præmisimus in illorum collectione, & præsertim an Etruscis tribuenda sint, ex quo cum frequentissime in Campania reperiantur, fuere, qui illa nobis inviderint. At integro libello, cui titulum fecimus* Vindiciæ Etruscæ, *calumniam hanc propulsavimus, & pulcherrimam hanc antiquitatum nostrarum partem Etruscis asseruimus.*

At ne putemus, in unum sepulcrorum usum fuisse concinnata, in quibus revera inveniuntur, monet illorum forma, & moles tam varia, & cineribus excipiendis inepta; quapropter hinc segregamus lances, pocula, guttos, urceolos, simpula, & lagenas, quæ arcto, & longoque collo prædita sunt, quos ad liquores propinandos in parentalibus, aut ministrandos in Silicerniis destinatas putamus; Hujusmodi

vasa

vasa, vel casu in sepulcris dimissa sunt, vel consilio, ne in reliquis vitæ usibus semel funestata traducerentur: nam & hæc omnia, licet imparis artificii sæpissime in Latinorum sepulcris observamus inania plerumque; nisi quæ diluto imbribus limo obstructa sunt.

Argumenta picturarum varia sunt, expetita vel a fabulis, vel a moribus, & cæremoniis Etruscorum. Sed cum fabulæ ipsis moribus alludant, ut nuptiæ Jovis *&* Junonis, Herculis *&* Hebes, Bacchi, Pirithoi, *& his similes, placuit eorundem pictorum vasorum seriem ita ordinare, ut singulis humanæ vitæ casibus respondeant; quapropter præmisimus Picturas gamelias, adiecimus natalitias, dein quæ virilis togæ dationem exprimunt. Præterea, quæ vitæ officio Magistratus, sacerdotia, bella, venationes, spectacula, tandem funebria, in quibus sepulcra, aræ funebres, parentalia, & mortualia sacra observantur; quæ quidem classis sæpe aptissimis fabulis exornatur, nempe Heroum cladibus, atque Apotheosi, nec non Initiis, quibus Hominum animæ expiatæ Deos post obitum propitios habere reputabant. Historias distinguunt margines pulcherrimi ex ingeniosissimis meandris constantes, ex florum processibus, coronis multiformibus, fasciolis & lineis echinatis, cæterisque picturæ & architecturæ ornamentis mirum in modum variatis. De illorum vero mechanico artificio, & coloribus, præsertim vero purpureo, quo Etrusci in hujusmodi operibus usi sunt, multa præmisimus in* Differt. de Genio Domest. *inserta* Muf. Etruf. Tom. III.

Usus verò horumce fictilium varius esse debuit pro omnibus vitæ humanæ ministeriis, quibus destinabantur, sacris, & domesticis, præsertim verò pro strenis; nec enim dubito quin inter donaria censerentur ætate illa frugi, cum a Romanis in maxima rerum fortuna tantumdem factum fuisse sciamus. Et revera ipsa picturarum emblemata ostendunt pleraque vasa in hunc finem fuisse destinata, præsertim nuptialia, natalitia, & quæ ad dationem virilis togæ alludunt. Sunt etiam, in quibus Saturnaliorum vestigia deprehenduntur, qua occasione missitari invicem consuevisse hæc vasa, præsertim speciosiora, scimus. Denique illorum partem in unum sepulturæ usum elaborata fuisse ostendunt cæremoniæ, & fabulæ funebres, quæ a reliquis hominum usibus veluti ominosa avertebatur. Cum verò hæc vasa in sepulcra inferri deberent nullo delectu, ut ut ad manus venissent ex omni genere usurpabantur, quod etiam de Lucernis *factum fuisse ostendimus in* Prolegomenis ad illarum collectionem. *In quo quidem maxime allucinantur hi, qui dum hæc vasa e sepulcris erui advertunt, non aliter explicanda putant, quàm expetita a* Diis Manibus *interpretatione, cuncta ad funera referentes.*

Res nummaria antiquorum inter præcipua antiquitatis monumenta computatur, quippe quæ ad historiam confirmandam, illustrandamque, & debito tempori referendam maxime confert. Hæc vero beneficia a nummis

mis Etruscorum expectanda non sunt, in quibus nihil est, quod ad historiam pertineat, nullæ in his epocæ, nulla Regum, aut Magistratuum nomina inveniuntur, sed nuda symbola, plerumque rudia, quorum rationes majore ex parte nos latent. At nihilominus in maximo prætio habendi sunt, & diligentissime custodiendi, quippe qui magnam redolent antiquitatem, & quanquam diversa ætate signati, illorum tamen postremi Romanos ut plurimum antecellunt. Hi nempe sunt quorum usu & commercio Italia crevit dignitate, & potestate, & primæva illa bella gesta sunt, & nostrarum urbium mœnia fundata, quos dum contrectamus, atque intuemur, tota illorum temporum imago, atque austera simplicitas nobis redintegratur, & quid olim fuerimus vehementer insinuat. Sunt in his urbium nomina, & propria urbibus insignia, quæ ad linguam promovendam, & indolem populorum assequendam conducunt, & quod caput est, amorem nostrum in patriam, ac reverentiam excitant, quam inde intelligimus tanta olim dignitate polluisse. Hi vero partim fusi sunt, qui & graviores, & antiquiores, partim cusi, qui quanto politiores sunt, & etiam recentiores, & tenuiores; In illorum vero studio duo præstitimus, videlicet conjecturam quandam, quà præeunte singulos nummos ætati suæ congrue referamus indicio ponderis comparati cum pondere Romanorum, quorum decrementa, quo tempore evenerint, certo scimus. Alterum est, ut ex nummis scriptis illiteratos ex similitudine symbolorum, quæ singulis populis constanter steterunt, urbibus suis restituamus. Quum vero difficillimum id argumentum integra Dissertatione pertractatum sit, plura de eo dicere prætermittimus.

Aliqua etiam de gemmis Etruscorum incisis *dicenda superessent, nisi de illis sermonem habuissemus in* Prolegomenis, *& passim in Notis ad* Gemmas selectissimas: *At ne rem penitus intentatam mittamus, repetere juvat illas omnes, quas Etruscis attribuimus in scarabæi formam forinsecus excisas esse, & a summo deorsum perforatas, unde colligimus illarum usum fuisse, ut suspensæ e collo, sive brachiis alligatæ gestarentur. Constat enim nitidissimo exemplo ærei simulacri Coratiani, quod peculiari Dissertatione illustravimus, Etruscos pueros bullas quasdam etiam brachio sinistro alligatas gestasse, quæ ad virtutem aliquam illis conciliandam conferre putarentur, inter quæ amuleta istæhæc gemmæ accenseri possunt, in quorum basi vel mysteria, vel Heroum facta, incisa sunt, sive monstra, adversus quorum incursum proficere crederent, & quorum limbus circulo quodam adornatus est, qui funiculum intortum imitatur, parergo his gemmis apprime congruo, quæ simili vinculo corpori applicarentur. Has vero Etruscis attribuimus, ex quo plurimus hujuscemodi characteribus Thuscis signatas vidimus, quibus obsoleta illa dialecto eorundem Heroum nomina explicantur; quo quidem argumento cæteras omnes consimiles, licèt literis destitutas ejusdem opificii esse conie-*

coniecimus. Sunt etiam maxime consonæ menti Etruscorum, quam ex aliis antiquitatis vestigiis compertam habemus, quæ diligenter in præfata collectione notata sunt. Fateor tamen, quod pariter in eodem loco adnotavi, multas ex his gemmis aliam sculpturæ indolem præseferre, in qua Ægyptiam levitatem subodoramus, & stilum temporis longe posterioris, ut non temere suspicer recentiores hasse ad imitationem antiquarum excogitatas esse ab his qui veterem imposturam alte imbitam conservabant, aut ad lucellum ex opere retrahendum credulis obtrudebant. Utcumque res se habeat, major illorum copia desideratur, ut multipliei observatione res adeo obscura magis, magisque in aperto fiat.

Supersunt marmora scripta, quæ parum ad mores gentis intelligendos conferunt, maxime vero ad linguam, quæ diu desperata, ac passim neglecta proximis annis aliqua ex parte aut elucidata est aut elucidari tentatur. Hæ Inscriptiones ceteræ, in sacras, publicas, & sepulcrales distribuimus. Ad sacras pertinent aræ, dedicationes simulacrorum, donariorum, & similium, de quibus supra in propriis classibus actum est. Huc etiam spectare patriæ nostræ singularia ornamenta Tabulæ Eugubinæ, *quæ hactenus inter arcana incomprensibilia habitæ sunt, sed spiritu patrio confirmati, atque erecti tanta ex illis excerpsimus ut jam non dubitemus continere indigitamenta Pontificum Iguvinorum, quibus sacra, precesque præscribuntur, & partem continent doctrinæ fulguralis.*

Ad publicas Inscriptiones pertinent, quæ in rupibus incisæ observantur quæ vel finium præscriptiones, vel fœdera perpetuo mansura continentur vel monumenta factorum, quæ posteros maxime obstringeret. Huc refero Inscriptionem Holanam nuper a me aliqua ex parte explicatam, quæ finium divisionem inter aliquos Campaniæ populos continere non dubitatur. Omnium vero frequentissimæ sunt Inscriptiones sepulcrales in cippis, titulis, Urnis, ac tegulis incisæ, quæ nomina defunctorum eorumque parentum, illorum præterea qui fusius curassent, ætatem mortui, & officia, & nihil supra præseferant. Hæc omnia quum ad linguam Etruscam instaurandam pertineant alio operi tractanda prætermittimus, paucis exceptis, quæ ad tabulas huic operi insertas omni ex parte explicandas obiter dicta sunt, in vocis habentes, ut si per ætatem liceat, etiam suppetat demus aliquando integram seriem Inscriptionum hujus linguæ quotquot hactenus rectæ sunt, additis notis, quibus singulæ explicentur, & hujus linguæ indoles ex parte eruatur.

ELENCHUS

PARERGA OPERI DEMPSTERIANO

PASSIM INSERTA.

Tab. XXIV.

Tab. LXXXVI.

DE NOMINIBUS, PRÆNOMINIBUS, COGNOMINIBUS, ET METRONYMICIS ETRUSCORUM.

Tab. VI.

EX *jussu Reverendiss. D. D.* Jo. Ignatii Lippi *Archipr. & Vic. Gen. Illustriss. ac Reverendiss. D. D.* JOANNIS DOMINICI MANSI *Congreg. Matris Dei, Archiepiscopi Lucani, & Comitis Librum perlegi* Cl. V. Jo. Baptistæ Passerii Pisauriensis, Nob. Eugubini, & Regiarum Academiarum Londinensis, Olomuciensis, Panormitanæ, Italicarum, Furfuratorum, Cortonensis, & Instituti Bononiensis Socii: *Cui Titulus:* In Thom. Dempsteri Libros de Etruria Regali Paralipomena &c. *Cumque nihil in eo animadverterim, quod Catholicæ Religionis institutis, Christianisque moribus adversetur, immo & utilissimum compererim ad inlustranda tot, tantaq. Etruscæ antiquitatis Cimelia,* & Rem Nummariam *Veterum*, Nomina, Prænomina, Cognomina, Metronymica, *Linguam, mores, & Etruscorum Sacra, atque celeberrimas, singularesque* Tabulas Eugubinas; *nova utique, & ingeniosa methodo, & ab aliis non tentata: Quum Celebratiss. Auctor non tantum linguarum Orientalium, præsertim Hebraicæ, & Græcæ peritissimus sit, verum etiam in omni eruditionis genere sit versatus; ut omnia pereximia, doctissimaque ejus opera jam evulgata, [quorum semper admirator fui] plures inlustres Academiæ, doctissimique Homines omnes Italiæ, & extra testantur, & prædicant. Qua de caussa hoc etiam præclarum Opus publica luce dignissimum censeo, & cultis, eruditisque Viris, & bonarum Artium, rerumque Antiquarum Amatoribus gratissimum fore, immo ab eis impense laudatum iri minime dubito. At quum in gravissimis Muneribus obeundis pro Apostolica Sede Ferrariæ occupatus, distentusque fuerit Auctor, quem supra laudavi, hujus perexcellentis scriptionis edendæ mihi curam demandavit, cui sedulo, quantum potui, cura, & studio operam dedi, Indicesque varios, & copiosos adjeci.*

Datum ex Ædibus Parochialis Ecclesiæ S. Concordii de Muriano Prid. Kal. Novembris An. Ær. V. CIↃ. IↃ. CCLXIV.

Sebastianus Donatus C. L. Rector dictæ Ecclesiæ.

IMPRIMATUR.

JOANNES IGNATIUS LIPPI Archipresb. & Vic. Gen.

SILVESTER ORSUCCI Illustriss. Officii super Jurisdictione Præpositus.

PARERGA
OPERI DEMPSTERIANO
PASSIM INSERTA.

I.

BACCHUS IN LECTISTERNIO.

In Vaſe Mediceo ante Præfationem ad Lectorem.

INcognitam diu picturarum etruſcarum Provinciam attingere non præſumpſiſſem, niſi ingenti prius adparato ſubſidio quingentarum, & ultra Tabularum, in quibus ſpecioſiora hujus generis Cimelia delineata ſunt ex omnium lectiſſimis, oculos, ut ita dicam, aſſueviſſem Etruriæ veteri, & genium populi mihi feciſſem familiarem. His deſtitutus præſidiis facile pronunciaſſem imaginem hanc Senis in lecto accumbentis, & pateram porrigentis mortui hominis imaginem præſeferre anniverſarias libationes expectantis, & poſtulantis; nam idem argumentum ſæpe recurrit in ſepulcris, neque in illis aliter valet explicari.

At in Veterum Monumentorum intelligentia maximi ponderis ſunt minutæ quædam circumſtantiæ, ex quarum una aliquando pendet totius monumenti intelligentia, cùm antiqui artifices, & pictores nihil oſcitanter, nihil temere in operibus intruſerint, quod a Mythologiæ legibus aberraret.

Quod primum conſtituendum eſt, Etruſcos nullo unquam tempore barbam coluiſſe, cùm in univerſis ejus gentis veſtigiis perpetuo raſi videantur. In ſolis Bacchanalibus barbam ſibi apponebant fictitiam, illamque diffuſam, & horridam ob Bacchum *ſenem* atque barbatum, de quo ſæpe mentio occurret; quin in illis pompis ſacerdotem eo habitu, & cultu, atque ſacerdotriam circumferebant, ut Bacchum, & Baccham ſimularent, qui eo nomine honores ſibi divinos, ac venerationem uſurpabant, plaudentibus Faunis barbatis, atque caudatis, qui proceſſum ſequebantur.

Hîc igitur Antiſtes ille exprimitur, qui in ea ſolemnitate Bacchum agit, & revera barba, qua deformatur, adeo eminet, ut

vel primo obtutu inter larvas reputetur. Dum ea celebritas recurreret, convivia opipara Teletis parabantur, Deo præsertim, qui jam sibi lectum paravit, & vinum postulat.

Vasa hujus formæ ex iis erant, quæ in Mensa statuebantur super Machinulam incitegam, unde vinum auspicatum simpulis hauriebatur, & fundebatur in poculis, quæ circumferri solebant. Esto aliquando vasa hæc abierint in sepulcra, potissime ob Bacchi imaginem, qui mortuis, & præcipue initiatis suppetias ferre putabatur.

Quia vero instituti nostri est res universas Etruscorum diligenter ex eorum monumentis inquirere, dubium insurgit, cur ea natio Bacchum *senem* introduxerit, quam semper adolescentem coluerant Græci, & Romani, & ipsi quoque Etrusci, ut liquet ex illorum pateris, & sigillis in meo Museo, & ubique terrarum obviis, de quo Ovid. IV. Metam.

. . . . . tibi enim inconsumpta juventa est;
Tu puer æternus, tu formosissimus alto
Conspiceris Cælo.

Ipsa quoque hujus Numinis indoles, atque officium circa universum deliciarum genus, non nisi juvenili aspectu repræsentari debuerat.

His tamen non obstantibus cùm de Mysteriis ageretur, video Etruscos nostros alium diversum a Thebano Bacchum assumpsisse, nempe *Indum* ex Ammone, & Amalthea genitum, qui barbatus Dionysius dictus est, quod Indorum more barbam nutriret. Ejus mentio est apud Macrobium *Satur.* lib. I. cap. XVIII. qui proprio nomine *Ebon* apud Campanos, ubi potissime cultus est, vocabatur, & *Saron* apud Indos (nam apud Orientales *Sarohen* idem est ac Princeps gratiæ) quos inter celeberrima erat Bacchi virtus ob victorias, quas prædicat integro volumine Nonnus. Ex India singularis ejus cultus delatus in Græciam, in qua jamdiu diversa bacchanalia invaluerant, Græculum habuit propagatorem, a quo in Italiam, & præcipue in Campaniam diffusus est, ut ait Livius Lib. XXXIX. 14. Nec mirum ex finitima, & cognata gente totam Etruriam pervasisse.

Cæterum utrique Baccho eadem potestas attributa est, atque officium, & quamvis mysteria, quæ in Etruria agebantur, in multis differrent a ritu Græcorum, in pluribus tamen convenisse demonstrabimus.

II.

II.

SCYLLA.

In Urna fictili Bonarotiana Tom. I. In fine Epistolæ ad Lectorem.

ECCE jam primo hujus operis ingressu testimonia occurrunt Etruriæ post Homeri vestigia græcizantis. Intuemur in hac urna Scyllam armatam gubernaculo Navis a Classe Ulyssis detracto, expansis caudarum spiris, quas inter in alia Urna suo loco explicanda geminos e sociis Ulyssis vorandos complectitur, triste quiddam violatoribus sepulcri minitatur. Erant circum quaterni Delphynes spectro huic optatissimi, cum in Mari delitesceret, de qua Homerus *Odyss.* XII.

Media quidem in spelunca cava mersa est,
Foras autem attollit caput gravis barathri.
Illic autem piscatur circa scopulum prompta
Delphynesque, canesque, & sicubi majus caperet
Cetus, quæ infinita alit sonorum Mare.

Convenit etiam hocce symbolum ferali Urnæ, nam Scylla, ut infra dicendum est, inter spectra, quæ excubabant ad fores inferni habebatur.

Jacet in operculo Mulier seminuda cum patera umbilicata reticulo caput revincta, in cujus limbo corona radiata, quæ sponsis dabatur, conspicua est, e cujus collo pendet Vitta ex lana intorta mortuis dari solita, de qua sæpe agendum erit.

Columnæ in angulis, quæ ex basi atticurga consurgunt, capitulo novi generis exornantur ex scænicis larvis eleganter compacto. Id inventum minime alienum est a sepulcro, cùm in funeribus moris esset, ut Mimi inducerentur; & revera larvæ fugacis vitæ testimonia in sarcofagis sculpebantur. Dionys. Alicar. *Quin etiam in illustrium Virorum funeribus, præter alias pompas vidi & satyricos choros, qui lectum præcedebant, & sirinnam saltationem saltabant.* Quod unum certum est in universis Thuscorum Urnis, in quibus accesserunt Architecturæ ornamenta, ea semper diversa sunt, ut ne vestigium quidem veteris architecturæ Thuscanicæ, quam Vitruvius describit, invenire in illis potuerim ad eam monumentis confirmandam.

III.

GENIUS ALATUS, ET MULIER IN VASE ANSIDEIO.

Ante Dissert. Bonarroti pag. 7.

HÆC pictura cæremoniam nuptialem spirat. In ea Genius alatus sedet in pulvinari, speculum dextera extollens, sinistra vero vannum regens. Contra mulier monopodio innixa, & flabellum tenens aliquid a Genio petit. Arnob. Lib. II. *Toga sternitis lectulos, & Maritorum Genios adoratis:* unde apud Juvenal. Satyr. VI.

.... *sacri Genium contemnere fulcri.*

Monopodium vero hic expressum, vel mensam repræsentat, quæ Genio sacra erat, atque pergrata, seu potius balnei formam Etruscis usitatam, in quo sponsæ lavabantur, quod non modo ex aliis plurimis Thuscorum picturis, quas in illarum Centuria I. publicabimus, aperto constat, in quibus hæc lavacra in similibus fontibus perficiuntur, verum ex latinis gemmis insculptis, quas inter *selectissimas* recensuimus, quibus addimus antiquum Musei nostri vitrum, in quo Mulier nuda simili balneo insidens, utraque manu sese distringit.

Genii pulvinar toga stratus est, quod ex Arnobio notavimus; speculum vero sponsæ obvertit, in quo pictor ingeniosus illius vultum expressum retulit; id vero gestamen novis nuptis convenientissimum in hujuscemodi vasis gameliis, non secus ac flabrum, sæpissime intervenit. Rotundum vero instrumentum ad instar clypei tympanum referre putaremus, nisi circulis distinctum esset circa centrum, quæ in tympanis non modo inutilia, sed usui contraria extitissent & tinnitum retundentia. Quapropter vannum referre conicio, cujus in nuptiis plurimus usus fecit, nam illum in nuptiali pompa præferebant quasi omen divitiarum, quæ in copiosa frugum ventilatione, ac cribratione reponitur. Quin & vannos paratos habebant, in quibus infantes statim ac in lucem editi fuissent, ob idem augurium divitiarum collocabant. Callimach. Hymn. in Jovem XLVII.

.... *Te vero sopivit Adrastæa*
In aureo Vanno.

Ubi Scholiastes: *In ventilabris olim infantes dormituros collocabant in futurarum divitiarum & affluentiæ auspicium:* & Hesychius *Licnites* epitheton Bacchi a vannis, in quibus infantes ponunt, derivavit.

De

De usu vasorum fictilium in nuptiis, unde nuptiales hasce cæremonias excipere datum est, pauca in Prodromo delibavimus. Hic vero magis oportunè indicabimus intervenire in nuptiis debuisse, præter cæteros usus, ad aquam præferendam, quam Nuptæ tangere debebant cum igne, unde utrumque elementum in his solemniis adhibitum est. Nonius in *Puriter* =

Sequere me. Pariter volo facias,
Aqua & igni volo hunc accipere.

& Scævola in *l. Seja*. §. 1. ff. de Donat. = *Die nuptiarum prius quam ad eum transiret, & prius quam aqua & ignis acciperentur: idest nuptia celebrarentur &c.* Unde Ovid. *Fast.* IV. 791.

His nova fit conjux, hæc duo magna putant.

Duo hæc elementa, quorum unum mas, alterum vero fœmina putabatur, & quorum primum ad *lustrationem*, secundum vero ad *purgationem* pertinebat, maxima mysteria involvebant, si Plutarcho in *Quæst. Rom.* fidem adhibemus, ideo in nuptiis in magna reverentia habita sunt, ut cæremoniæ partem maximam adimplerent.

Speculum etruscarum fœminarum in hoc vase, & in aliis passim obumbratum nullum adhuc integrum videram, nisi Ferrariæ in veteri sepulcro inventum inter eam Urbem atque Ravennam, quam regionem, Plinio teste, Etrusci primum incoluerunt, deducto flumine in fossas: Constat ex ære albicante planum ac rotundum, utrinque levigatum limbo undique spiculato, cujus imam partem manubrium complectitur, cujus diameter ad palmam accedit. Singulare id cymelium servatur in Museo Cl. Antenoris Scalabrinii S. Ferrariensis Ecclesiæ Canonici Viri cultissimi, ac de patriis antiquitatibus optime meriti.

IV.

IV.

GORGON DEABUS ADSTANTIBUS.

In Urna fictili Bonarrotiana post Dissert. Bonarrot. pag. 110.

DEÆ alatæ ac succinctæ, quæ hinc inde Gorgonem muniunt, altera malleo sive securi armata, postrema hastili, hactenus pro furiis habitæ sunt. At quorsum tam triste omen animabus defunctorum, quas Lares fieri reputabant? Ego quidem ipsos Lares esse puto modo sub fœmineo, sæpe etiam sub virili imagine repræsentatos; nam infra Tab. XXXIV. idipsum numen Virilis sexus occurrit cum malleo caninâ pelle contectus, quæ Larium propria erat. At rursus Tab. LXXXIV. Fœmina est tribus adstantibus fœminis, quarum una simile huic nostræ hastam gerit. Alibi gladios, rhomphæas, & faces gerunt, quæ meo judicio nil sibi volunt, quàm sacrificia illa indicare, sive nuptialia, sive mortualia, quæ his instrumentis perficiebantur. Nuptialia inquam, nam frequens de illis ratio in Etruscorum sepulcris, in quibus Nuptiali cæremoniæ iidem Dii sic instructi interveniunt, & portenta manu super conjugum cervices illorum tutelam gesturas profitentur. Hasta vero, quam Deam altera gerit, fortasse illa est, quam cælibarem vocabant, qua caput nuptæ comebatur, cum cælibatum desereret, quam mole, & proceritate militaribus parem fuisse docet nos Festus, qui e corpore gladiatoris occisi desumptam fuisse significat, ideoque novis nuptis adtributæ *quod fortes viros genituras ominetur*.

Fateor tamen in maxima nos obscuritate versari, cum antiquorum mentem circa res funebres, atque animarum statum post mortem indagamus. Sunt enim apud scriptores veteres ambigua quædam indicia, & fugacia lumina, quæ nos in suspicionem adducunt, habuisse illos secreta quædam Numina, quæ mortis potestatem haberent, animarumque deducendarum, inter quæ unum Mercurium palam agnoscimus. Putavisse præterea vim animarum expiandarum penes aliquas subterraneas Potestates extitisse, quarum nomina cum fabulis suis lux Evanglica dissipavit. Oppido in hisce urnis Potestates hujuscemodi, quas vulgari nomine *Genias* nuncupamus, hoc eodem habitu succinctæ, & volucres, expressæ sunt variis symbolis, & instrumentis munitæ, ut innumera propemodum officia illis antiqui adtribuerent. Quod maxime notandum est infra in Tab. LXXXVIII. in qua suspensis ex alto animabus mortuorum *ad Ventilationis* expiationem suscipiendam, *Geniæ* istæ adstant

ſtant cum tædis, & inſtrumentis, ut puto ad ſulphur incendendum concinnatis, veluti intentæ ad animas purificandas, unde ſuſpicio ſuboritur crediiſſe illos Genias iſtas ſeu Larundas mortuorum animas ſequi, illiſque preſto eſſe donec optatis in ſedibus locarentur.

V.

DATIO TOGÆ VIRILIS

In Vaſe Mediceo ante initium Lib. I. pag. 1.

Pictura hujus vaſis cæremoniam aliquam domeſticam continet; nam in ipſa vir togatus conſpicitur, baculum de more ſtringens, quod ſaturnalibus diebus, & Bacchanaliorum tempore factum fuiſſe non uno in loco oſtendemus. Adſtat adoleſcens nudus, qui pallio circa brachium obvoluto matrifamiliæ ſedenti aliquid reſignat, quod minus diligenter expreſſum neſcio an bullam puerilem repreſentet, an roſam, ſeu potius ſpongiam, qua in balneo uteretur, antequam veſtem mutaret, quod factum fuiſſe conſtat ex innumeris aliis picturis, quæ hanc cæremoniam per ſingulas ejus partes nobis ob oculos ponunt, & quæ apte ordinatæ etruſcos mores nobis integre reſtituunt. Huc pertinent pueri, qui non ſpongias tantum, ut alibi magis expreſſas, ſed & ſtrigiles oſtentant, tanquam facta ſibi facultate balnea frequentandi. Geſtamen matrisfamilias ſpeculum eſſe dixerim, nam gemmæ, quibus circa limbum adornatur pateris non conveniebant, niſi tale quid viderim etiam in ſacrificiis adhibitum, ut valde ſuſpicer in hac natione fuiſſe etiam pateras pompaticas, atque gemmatas, de quibus ſuo loco diſſeremus.

VI.

TRITON & NEREIS HYPPOCAMPO VECTI.

In Urna Marmorea Peruſina in fine Lib. I. pag. 102.

Vulgaris eſt hic typus in marmoribus ſepulcralibus, ad quæ exornanda libenter e mari fabulas exceperunt, in cujus gurgitibus diu jactari animas reputabant, ut prioris vitæ maculas eluerent, donec depuratæ piorum ſedibus redderentur. Virg. VI.

. . . . ſub gurgite vaſto
Infeſtum eluitur ſcelus.

Hinc

Hinc Dii maris, monſtra, delphynes, & alia hujuſcemodi, cum quibus animas diu verſari debere credebant, maxime frequentia ſunt in ſepulcris, utpote genio mortuorum conformia.
Inſcriptio

FASTI . SVNTINATI . LARCNAL

ſignificat Faſti, ſeu fauſti Suntinatis (alibi Sentinatis) Larcnia, ſeu Varcnia nati: Solebant enim Etruſci prætermiſſo patronimico nomen Matris proprio conjungere in caſu obliquo, qui in *al* deſinebat, ut evidenter demoſtravimus in Diſſert. de *tegulis Buccellianis*: ſenſus ergo inſcriptionis eſt *Faſti Suntinati Larcnia nati* ſeu *Varcnia*: nam utraque gens non ignota eſt in Peruſinis monumentis.

VII.

DATIO TOGÆ VIRILIS.

In Vaſe Mediceo ante initium Libri II. pag. 105.

AMpliſſimum argumentum luculentiorem expoſitionem poſtularet, niſi de eo ſparſim diſſerere contigiſſet. Togæ virilis cæremoniam Romani ab Etruſcis ſuſcepere, ut cetera vitæ politioris officia, quod Pictorum Vaſculorum teſtimonio comprobatur. Quin immo tam ſcrupoloſe morem hunc imitati ſunt, ut propemodum univerſa, quæ ſcriptores latini de hac ſolemnitate tradiderunt, omnia in Etruſcorum Vaſculis expreſſa ad vivum intueamur; quin & multo plura, quæ a Romanarum rerum ſcriptoribus prætermiſſa ſunt, in hac ſerie picturarum oculis noſtris obiiciuntur.

Coſtat quidem omni anni tempore, pro parentum arbitrio virilem togam adoleſcentibus attributam, præcipue vero in diebus ſolemnioribus, & præſertim Saturnaliorum, ut auctor eſt Macrobius, qua occaſione cives univerſi in publicum cum baculo prodibant, idque præter conſuetum, cujus inſtituti rationem adducit. Hinc factum eſt, ut in picturis univerſis, in quibus hæc cæremonia adumbratur, viri, qui Tironibus Togam attribuunt, virgam manu deferant.

Invaluit vero, ut hæc ſolemnitas perficeretur magis frequenter in diebus Bacchanaliorum, ut teſtatur Ovidius in *Faſtis*, ob majorem ea occaſione populi affluentiam in foro, ex quo factum eſt, ut in hiſce vaſculis huic argumento, de quo eſt ſermo, conjungerentur veluti parerga, atque acceſſoria pompæ quædam bacchanales, & Bacchi Myſteria plurima, quæ in ingenti illa no-

ſtra

ſtra collectione quingentorum, & ultra vaſculorum conſpicuæ ſunt.

Quin ex iſtis abundantiſſime colligitur, qua occaſione Toga virilis ſumeretur, Adoleſcentulos fuiſſe Bacchis initiatos, quæ turpiſſima ſuperſtitio Italiam fere totam occupaverat, donec acerrimo Senatus Conſulto fuerit everſa, ut liquet ex Livio, quem in hac parte mirifice illuſtravit noſtri temporis Vir Doctiſſimus Mazocchius.

Et revera in hiſce picturis ſæpe video ex una parte Togam datam Tironi in conſpectu domeſticorum Deorum juxta Larium focum; ex alia vero intueor Matremfamilias vittatam Adoleſcentem ſuum hircino cultu turpiter deformatum manu producentem, quod utique ad Bacchi myſteria pertinebat. De his pauca admodum attigimus; ex his vero depictis vaſculis non obſcure colligitur, multos fuiſſe gradus initiorum, per quos Teletæ proficientes, ad intimam ſecretorum participationem admittebantur, ut lymphata mente Deum ſuum per vanni foramina conſpicere, & intueri ſibi perſuaderent, aut credulis obtruderent.

Primus itaque gradus *Satyriſcorum* fuit; & revera in bacchanaliorum anaglyphis ſatyrunculi adeo puſilli inter Faunorum crura caprinis pedibus ſaltant, ut manifeſte intelligatur non ex ætatis defectu, ſed meriti corpuſculum illud fuiſſe ſortitos. Præterea nullum officium ſibi uſurpant in myſteriis, quæ per *Faunos* majores natu exercentur, haud levi indicio penitioris participationis, & gradus provectionis. Hinc colligo facilem fuiſſe admiſſionem ad primum illum gradum, ut pro libito Matrum, quæ Bacchis initiatæ eſſent, adoleſcentibus tribueretur.

Solebant vero, qui initia cujuſvis generis aſſumerent, victimas quaſdam præſcriptas mactare, earumque pellibus veſtiri, ut quodammodo ſub aſpectu Victimæ Deum, ad quem initia ſpectarent, ſibi propitium demererentur. Exſtat mos iſte ex Homero *Odyſſ.* 1.

> *Ibi ille* (Telemachus) *noctem integram Ovis pelle contectus*
> *Volvebat ſuo animo iter, quod Minerva prædixerat.*

& magis ad rem Euripid. in *Bacch.*

> *Thyrſos ligare, agnorum pelles habere,*
> *Et coronare caput hederaceis germinibus.*

Hinc eſt quod pueri, de quibus mentionem feci, hircino vultu ac habitu velati ſint, veluti teſtimonio ſuſceptorum initiorum. Annis retro elapſis Romæ duo ſimulacra ex nigro marmore inventa ſunt, humana quidem ſpecie, ſed corpore penitus piloſo vultuque horrido, de quibus multi multa hariolati ſunt. Ut ho-

rum vidi imagines inter opuſcula Calogeriana, meam de iis ſententiam protuli, nil præſeferre niſi geminos Bacchis initiatos hædinis pellibus veſtitos, & larva hircina deturpatos, qui monumentum hocce devotionis in Bacchi Templo dedicaverint. Putabant enim initia hæc nihil præſeferre, quam tranſitum quendam a rudi, & ferina vita ad meliorem, & humaniorem, quam Bacchi Cultores agere profitebantur, ut qui profani eſſent, veluti belvæ haberentur. Eouſque illorum inſania proceſſerat, ut meliores fieri jactarent, cùm revera turpiſſimi hominum efficerentur. Seſe igitur Bacco offerebant ſub ferina illa ſpecie, a qua, Numine illo auſpicante, abſolvi, & emundari reputabant. Hæc omnia luculentius pertractata ſunt in notis, quibus collectionem vaſculorum illuſtravimus, hic tamen ſummatim indicanda erant ad intellectum hujus argumenti, quod in hiſce picturis eſt omnium frequentiſſimum.

Quod attinet ad præſentem picturam, in cujus gratiam hæc præmiſimus, intuemur ex una parte Patremfamilias ante focum Larium baculum tenentem, & manum aræ admoventem, veluti obteſtantem per Deos domeſticos filium toga donatum, ne prioris vitæ innocentiam togæ libertate commacularet. Dii domeſtici in alveolo ſupra aram conditi ſunt, ut frequenter in hoc typo obſervatur. Fores ſacrarii peſſulo obfirmati ſunt, & in ipſis ſex clavi ſuffixi, quorum numero familiæ capita computabantur, ut luculenter explicavi in Roncalienſibus.

Alterum latus occupat Materfamilias reticulo redimita, quæ præit natum ſuum ad Bacchi ſacrificium, uvæ racemum, & vittam gemmatam manibus ſuſtinens, Diis offerendam; ſubſequitur filius pelliculis indutus, & hircina cauda conſpicuus cum thyrſo, & lance, quibus ſymbolis ſe jam militiæ Bacchicæ aſſeclam eſſe profitetur.

VIII.

GORGON

In Urna marmorea in fine Libri II. pag. 235.

ITerum recurrit hic ipſiſſimus typus infra in Tab. LXXXII. num. 2. unica tantum quarundam literarum varietate intercedente in literulis extremis ejuſdem inſcriptionis, quod vitio marmoris rudiuſculi tribuendum eſt.

Gorgon ſpectrum infernum, ex iis, quæ Virgilius collocat in Orci veſtibulo, frequentiſſime occurrit in ſculpturis ſepulcralibus, ſive quia crederetur terrore ſuo defenſare ſepulcra, vel potius

ut

ut delinita hujusmodi terriculamenta officiosis hisce imaginibus, non obsisterent, quin Animæ defunctorum ad debitas sedes pervenirent. Quæcumque fuerit ratio hujus emblematis in urna effingendi, certum tamen est Etruscos libentissime feralia hæc monstra in sepulcris figurasse, scyllas, arpyas, dracones, titanes, aliaque id genus spectra, quæ nemo vivus familiares habuisset.

Frondes, & flores gratissimi fuere mortuorum munera, ut quibus frui desiissent, vivorum benevolentia recuperarent: unde illud

. . . . *in Urna perpetuum ver*.

Pendent hinc inde duo lineæ, seu torques ex lana carminata, genus honoris eximii, quo Etrusci mortuos suos prosequebantur; adeout sæpissime in urnarum operculis Mortuorum imagines observentur hujusmodi laneis corollis, ipsisque diffusissimis ornatæ. Has puto factas ex lana victimarum, quæ in exequiis mactatæ essent, veluti testimonium funeris rite peracti. Hinc Propert. III. 4.

Cintaque funesto lanea Vitta Viro.

De quo ritu plura scripsimus in Tractatu *De Etruscorum funere* Mus. Etrus. Tom. III.

Inscriptio, ut præmisimus in utroque schemate, paululum difert. En præsens

LARTI . SEIANTI . FRAVNISA . ATIV . TIVTETR

in tabula vero LXXXII. postremum nomen est NVTEIR; utri credam, prorsus nescio. Quod unum certum est, duo diversa nomina in hac inscriptione contineri, mortui nempe, & illius, qui sepulturam curavit. *Lar Sejantius Fraunisa Matre natus*, qui præcedit in scriptura, defunctum notat, *Atius* vero *Nuterius*, sive *Tiutetrius* ille est, qui officium extremum sepulcri præstiterat mortuo.

Notandum hic est Urnam hanc Clusii apud Nardios sine operculo diu stetisse. Transiit inde in Ceniniorum dominium, ipsisque alienum operculum cum imagine mulieris fuisse aptatum, ut vides in dicta Tab. LXXXII. repugnante tam virili nomine, & contra consilium possessoris reclamante.

IX.

APPARATUS NUPTIALIS.

In Urceolo Musei Gualterii Initio Lib. III. pag. 239.

ARgumentum hujus picturæ obscurissimum esset, nisi ex Gameliis Vasculis in mea collectione ordinatis, manifestum fieret, pertinere hunc apparatum ad pompas Nuptiales, in quibus eamet gestamina, quæ in hoc a fœminis deferuntur, sponsas sequi didicissem. Mulieres hic expressæ matronali habitu, sed tamen domestico indutæ sunt, longa tunica, & exomide, quam stolæ loco privatim deferebant. Tunicula hæc brevior a Romanis etiam Matronis usu recepta erat, aperta tantum in lævo latere, quæ pariter Zona, ut hic cingebatur; aliquando, & præsertim in sacrificando libera defluebat, ut Romæ in simulacris observavi. De his plura notavi ad Apparatum Tomi primi collectionis Vascularis, ubi *rem Vestiariam Etruscorum* diligentissime scrutatus sum.

Prima ex Matronis Zonam ornatissimam e dextera pendentem ostendit, cujusmodi etiam Deabus offerre solebant votivas, ut passim ex iisdem picturis liquet.

Hæ sunt pompaticæ illæ Zonæ Virginales, quas Herculaneo nodo vinctas sponsus in lecto sponsæ detrahebat, de quibus Festus. Hinc manavit formula *Zonam solvere*, quas veluti illibatæ pudicitiæ testes, atque custodes Veneri, Junoni, aut Dianæ dedicabant. In hunc usum ornatissimas fuisse adhibitas, credendum est, quemadmodum hæc præsens florea, & vermiculata.

Eidem quoque Dianæ (cui ex hujusmodi officio factum est cognomen *Solvizoniæ*) cingulum dedicabant Nuptæ, cum primum parerent, quod colligitur ex Apollonii Scholiaste: *Zonam enim solvunt, quæ primum pariunt, eamque Dianæ consecrant, unde & Athenis Templum erat Dianæ Zonam solventis.* Illam enim invocabant, quæ partus doloribus angebantur, quia, ut ait Macrobius *Satur.* lib. VII. cap. 16. *Proprium est munus ejus distendere rimas corporis, & meatibus viam dare, quod accelerando partui salutare est.*

Mulier media arculam alveolis distinctam attollit, ad instar cæterarum, quæ in aliis nuptialibus apparatibus sponsam sequuntur. In hisce Thesauris nobiles fœminæ instrumenta cultus reponebant, inaures, armillas, viriolas, annulos, cæteraque pene innumera, quæ recenset Ulpianus in *L.* 25. §. 10. *ff. de aur. Arg. mund.* Ha-

Harumce vero rerum luxum apud etruscas mulieres maximum fuisse demonstrant Etruscorum picturæ, in quibus sæpe occurrunt Vittæ, & coronæ gemmatæ, inaures cum baccis, & reticula margaritifera, & alia multa hujuscemodi, quæ nationis opulentiam, præsertim in civitatibus primi ordinis, & in his, quæ ad mare positæ erant, quæque florentissimo commercio cum orientalibus pollebant.

Tertia mulier aliquid manu distendere videtur, fortasse monile, cujus tenuitas pictorem, qui vasculum delineavit, effugisse credo.

X.

MILITES CUM GRYPHO PUGNANTES.

In Urna Marmorea Perusina. In fine Lib. III. pag. 464. & in fine Lib. IV. pag. 242.

SUNT qui putent contineri in hoc marmore pugnam Bellorophontis cum Chymera: nam id animal sub unica specie quadrupedis alati efformatum conspicitur in duplici antiquo sphragismate Musei nostri, ut videre est inter antiquas nostras Lucernas Lib. III. Credunt aliqui Phineum hic representari ab Harpyis discerptum, quod filios suos Crambum, & Drythum fraude novercæ obcæcasset. At duo repugnant; nam Phineus ab hisce monstris vexatus quidem fuit, & ad inediam usque redactus, fœdato semper ab illis cibo, donec a Calai, & Zethe fratribus alatis illa abacta sunt, sed numquam dilaniatus, aut humi, sicut in hoc marmore prostratus. Alterum est, quod in plurimis Etruscorum picturis hic idem typus taliter expressus sit, ut aliam longe fabulam referat, nempe celebres illas gryphorum cum Arimaspis contentiones, quibus sculptorem hunc nostrum respexisse existimo. De his Plin. lib. VII. c. 2. *His assidue bellum esse circa metalla cum Gryphis ferarum volucri genere, quale vulgo traditur, eruente ex cuniculis aurum mira cupiditate, & feris custodientibus & Arimaspis rapientibus scribunt* = Rem fusius describit Elian. de Animal. lib. IV. cap. 27. *Animal indicum quadrupes ut Leo robustissimis unguibus Leonum similibus. Dorsum pennis induitur nigris ... ore est aquilino, oculis igneis, nidosque in montibus facit. Bactri populis indis finitimi eos illic auri custodes esse, aurumque effodere, simulque eo ipso nidos construere dicunt. Indi vero auri custodes esse negant, siquidem auri minime egent, sed cum ad illud colligendum homines accesserunt, hos de pullis suis valde timentes, pro eis pugnare.*

gnare. Certant etiam cum aliis animalibus, quæ facillime vincunt, at contra Elephantos & Leones ſtare non audent =

Titulus in urna appoſitus

S.E.F.R.I . C.A.P.N . A.S .

ſuppleri poteſt ex alia inſcriptione apud Cl. Gorium *Muſ. Etruſ.* lib. 1. Tab. 67.

SAELVI . CAPPNASTV

& ex alia in ſepulcro Cuelniæ gentis inventa

L . CVENLE . CAVPN .

unde colligitur CAVPNIVM, ſive CAPNASTVM cognomen fuiſſe ab Etruſcis uſitatum, uſurpatumque non modo a *Sefria* gente, ſed & a *Salvia*, & *Cuelnia*; quapropter in præſenti hoc lemmate interpunctio exuberat vitio marmoris introducta.

XI.

SACRUM PRETEXTATUM.

In Vaſe Mediceo Init. Lib. IV. *pag.* 3.

SAcra prætextata dicebantur, auctore Quintiliano, quæ in depoſitione prætextæ puerilis initia virilis ætatis conſecrabant, quorum ſpecimen in hac pictura nobis ob oculos venit. Aſſurgit in iſta ſplendidiſſimum Lararium in armarii formam conſtructum, oſtio tamen clauſo. Hinc Materfamilias ſedens cum patera vota concipit, filius e contra nudus veſtem, quam deponit, ſiniſtra manu reſignat, vel novam recipit cum virga, quam inter viros aſſertus in publicum deferat.

In altero latere jam toga virili ornatus & virgam ſtringens occurrit Patrifamilias. Superne in pariete conſpicuus eſt Larium forulus, & ipſe peſſulo clauſus, & conſuetis clavis ornatus, ex quo duplicem hic referri cæremoniam in diverſo loco peractam intelligimus.

XII.

DATIO TOGÆ

In vase Musei Gualterii Initio lib. V. pag. 245.

CÆremonia toties enunciata recurrit in hoc vase, novis ornata symbolis, atque ingenio quodam liberiore, & a consueto stilo aliquanto recedente a pictore expressa. Assurgit focus Larium domesticorum in columellæ morem excitatus, cujus caput repandis foliis circumornatur. Theca domesticorum sigillorum superimminet, non ut in cæteris, in quibus se habet ad instar foruli muro inclusi, quod quadratis valvulis obseratur, sed ad formam ingentis circuli, qui ad cælestis Zonæ speciem, orbem cæteris majorem includebat, in quo Dii domestici servari debuerunt. Hæc Lararii forma in vasculis in hac collectione recensitis, sine exemplo quidem est, sed in Thesauro vasculario sæpe recurrit. Nec forte a vero aberrabimus, si credamus zonam illam exprimere eorum temporum Calendarium, in quo clavis, aut bullis infixis, dies *fasti*, atque nefasti distinguebantur, & in quo, ut verbis utar Petronii cap. XXX. *qui dies boni, atque incommodi essent, distinguente bulla, notabantur*. Creditur tamen communiter expensilibus tabulis constitisse, sed apud Etruscos facile coniicitur hæc Calendaria in ostiolis domestici sacrarii fuisse descripta, cum hæc frequenter multiplici bullarum numero distincta esse videantur. Significabatur quoque per hæc clavorum capita hominum numerus, qui in quaque familia esset, totidem clavis in pariete suffixis, ut ex eodem Petronio cap. LIX. constat:

At paries circa palea satiatus inani,
Fortuitoque luto clavis numerabat Agrestes.

Loquitur enim de Villicorum tugurio. Neque eorumdem clavorum usus supervacuus habendus erat, utpote quia sine numeratione clavorum, quot in unaquaque familia essent, nemo ex ea ignorabat. Sed maxime ad Religionem pertinebat, quam auxilio depictorum vasculorum facile assequimur, solebant enim natalitio die ex eisdem clavis serta, coronas, tenias, & placentulas in medio perforatas suspendere, item flores, uvæ racemos, & his similia, quæ ubique parietibus suspensa observamus. Rursus vero situlas vino, aut lacte refertas, catenulis inde suspendebant, & quod præcipue nobiliores matronæ in more habebant, pepla ornatissima

zonas,

zonas, crinales mytras atque reticula, ſpecula, flabella, & denique quidquid prætioſius & carius haberent, quo Deas domeſticas devoto munere ſibi conciliarent.

Ex togatis, qui cæremoniam celebrant, Paterfamilias longiorem virgam humi infixam, ſeu foco reclinatam veluti inſigne custodit. At Tiro nova toga cum limbo undulato ornatus eſt, & dextera oſtentat ſtrigilem, quo ſe inter viros aſſertum profitetur, & uſu etiam balnei, a quo puerilis ætatis ſæveritas abhorrebat, cum toga libera donatum. Id inſigne multis etiam productis teſtimoniis ex penu vaſculario, probabimus aliquando.

Averſa pars ejuſdem vaſis alteram aram longe ornatiſſimam exponit ſuffixo ſuperne e duobus clavis cingulo votivo, quod ad prætextam depoſitam pertinebat. Sacra facit Materfamilias, cui Lar domeſticus apparet cum Clipeo, & Lancea bicuſpide, quo ſæpiſſime armatus conſpicitur in hiſce picturis, veluti ad cuſtodiam Adoleſcentis, qui ſtruem ſibi oblatam e lance Matrisfamilias attollit. Ubi Deum hunc Larem appellavi, multos fore puto, qui minime mihi ſubſcribant, utpote rem pæne incredibilem proferenti. At quicumque ii futuri ſunt, judicium differant oportet, dum ſupellex vaſcularia publicetur, in qua me ſatis difficultati tacturum eſſe confido. Nunc vero me oportet quodammodo futuram fidem, ut Geometræ faciunt, poſtulare, ne rerum ordo perturbetur, & ex alienis ſedibus, quas nunc attingere incongruum eſt, aſſerti demonſtratio præſumatur.

XIII.

VIR HIPPOCAMPO INEQUITANS,

In Urna Politiana In fine Lib. V. pag. 405.

HIC typus obvius eſt in arculis ſepulcralibus, de quo cum plura alibi dicta ſint, miſſum facimus.

Inſcriptio THANA....NNI. interpolata nil nobis ſuggerit niſi ad fœminam pertinuiſſe.

XIV.

TIRO, ET MATERFAMILIAS.

In vase Mediceo Initio lib. VI. pag. 409.

AD dationem virilis togæ pertinet præsens emblema, in quo deposita pretexta, e balneo surgens adolescens, & linteo sese abstergens matri occurrit virilem togam accepturus, vel acceptam sibi imponens : nam ea lintei brachiis circumvoluti forma etiam togam nondum explicatam præstare potest. Occurrit filio mater speculum oculis objiciens, quod matronali modestiæ referendum est; nec id quidem oscitanter a pictore factum est, cum ex multiplici uniformium picturarum collatione argui possit, hanc formulam constanter fuisse a Matribus usurpatam.
Tallus virens in medio non inaniter positus est. Consuevere etrusci in natalitiis filiorum arbusculas humi depangere, quæ crescentes Genio filii sacræ essent, ut alibi notabimus. His par erat, ut præcipui honores in filiorum solemniis adhiberentur, & impensius colerentur : quapropter maxima de illis ratio a pictoribus, qui hæc gesta delinearunt, passim habita est, ut exempla evincunt.

XV.

GORGON.

In Urna Perusina In fine Lib. VI. pag. 447.

INscriptio TITE . VE . SIM vel interpolata est, vel in ea exuberat interpunctio, quæ VESII nomen ceteroquin notissimum disiunxit, quod etiam asperitati Perusini marmoris tribuendum fore sæpe monui.

XVI.

DATIO VIRILIS TOGÆ.

In Vase Ansidejo Init. Lib. VII. pag. 451.

TYpus prioris lateris jam satis obvius est, & pluries explanatus. Posterioris vero nonnihil a comuni recedit. Nam fœminas duas exhibet, quarum prima cistam attollit, serpentibus pictis ornatam, quam alibi sæpe magis expressam obser-

vabimus, in qua quæ ad ſacram pertinebant vittas, coronas, flores, olera, pateras, & alia hujuſcemodi, veluti in promptuario diſpoſita deferebant, nihil enim cum domeſticis hiſce ſacris ciſtæ illæ miſticæ comune habebant. Altera vero matrona arbuſculam filii natalitiam ſeu Genialem floribus ſpargit, atque ornat.

XVII.

TRITON HYPPOCAMPO INSIDENS.

In Urna Peruſina In fine Operis pag. 498.

FAbulas marinas apprime congruere ſepulcris ſæpe obſervavimus, & præſertim in tractatu de tranſvectione animarum Muſ. Etruſc. Tom. III. Quod unum in hoc anaglypho notandum occurrit, eſt Tritonis impetuoſa commotio, qui clava elata aliquem percutere oſtendit. Frequentiſſimus eſt hic luſus veterum ſculptorum, qui Marinos hoſce incolas frequenter ob Nymphas dimicare, & efferata rabie ſeſe invicem impetere commenti ſunt. Vidi Ravennæ elegantiſſimum anagylphum apud Cl. Abatem Ginannium, in quo Tritones duo marinis monſtris inequitantes ſibi occurrunt, quorum alter hoſtem ſimili clava adoritur, hic vero ex improviſo aggreſſus, & omni armorum genere deſtitutus, geminis piſcibus vinculo connexis, ad inſtar flagelli utitur, ut aggreſſorem repercutiat. Cæterum Tritones plerumque piſcipedes effinxerunt, aliquando integra ſpecie virili, uſurpato ſibi monſtro marino, quo vice equi utantur.

TAB. I.

PATERA COSPIANA.

Minervæ ortum repræſentans.

EXimium in Tuſcæ antiquitatis Monumentum, quod modo Bononiæ in Muſæo Inſtituti, in cujus Accademiæ Societatem adſcitus ſum, aſſervatur, Aretini jure merito ſibi vindicant, quippe quia in veteri ſepulcro prope eorum urbem Cinerariæ ollæ ſuperpoſitum inventum fuit; & in Nobilium Aziorum ædes tranſlatum diù apud illos aſſervatum eſt, ut contemporaneorum ſcriptorum teſtimonio probavit Cl. Gorius noſter *Muſ. Etruſc.* Tom. I. ad Tab. 120. Quia vero ea ætate hujuſmodi inſtrumenta adhuc ignota erant, vulgo pro ollæ operculo habitum

eſt.

eſt. Hinc Ciattus Peruſiæ Etruſcæ lib. 2. de illo hæc literis commendavit. *In Arezzo mi fu moſtrato dal Nobile Franceſco Maria Azzi diligentiſſimo ricoglitore delle Storie della ſua Patria un ampio coperchio di lavoro antico, nel quale era eſpreſſo il parto di Giove parturiente Minerva con alcune Dee intorno, e con Vulcano appreſſo, in quella guiſa appunto, che colla penna Luciano lo deſcriſſe.*

Hæc patera Bononiam tranſlata prodiit dudum in Muſæi Coſpiani collectione, iterumque Cl. Fabretto curante inter ejus inſcriptiones domeſticas in lucem venit Cap. 7. pag. 538. Rurſus vero huic Operi Dempſteriano acceſſit, ſed lineamentis omnino inverſis, ut quæ dextera erant, ſiniſtra apparuerint, eo graviore errore, quo ſcriptura, quæ Etruſce procedit, latino more diſpoſita viſa ſit. Hujus vero exemplaris fidem ſecutus Cl. Petrus Franciſcus Fogginius, erudita atque eleganti diſſertatione pateram hanc illuſtratam iterum dedit inter cæteras Academiæ noſtræ Cortonenſis Tom. II. pag. 93. donec ejuſdem laudatiſſimi Gorii ſtudio, antigrapho ex eadem patera excepto, ad prototypi fidem publici juris facta eſt loco ſupra memorato, quo exemplari veluti omnium diligentiſſimo in hac lucubratione uſi ſumus.

Sedentem igitur Jovem inter nubila intuemur, a quarum poteſtate *Nubicogus* dictus eſt, dextra fulmen ſtringens, ſceptrum vero ſiniſtra, e cujus vertice Pallas armata proſilit. Dea ſeminuda a tergo adſtat, & Jovem complectitur. Contra Dea altera manus attollens Pallada prodeuntem excipit. Juvenis vero unico palliolo contectus bipennem attollens portentum admiratur. Id ipſum argumentum videas expreſſum in lucerna noſtra Lib. 1. Tab. LII. in qua præter bipenniferum Juvenem una ex Deabus obſtetricantibus obſervatur miro conſenſu latinæ Mythologiæ cum Etruſca. Quid ni? cum Romani id Sacrum ab Etruria exceperint, & Thuſco vocabulo <u>*Quinquatria*</u> nominarint, ut conſtat ex Ovid. Faſt. III.

> . . . . *& ſunt Sacra Minervæ*
>
> *Nominaque a junctis quinque diebus habent.*

Atrus enim Etruſcis diem notat. Quod vero majorem mihi ingeſſit admirationem, illud profecto fuit, quod inter ſculpturas Columnæ Trajanæ porticus expreſſus ſit, inter cujus ſimulacra hujus noſtri Vulcani imago cælata obſervatur, unde collegi, Etruſca hæc & latina opera ex antiquiore aliquo exemplari ducta eſſe, fortaſſe ex illo celebratiſſimo, quod in Atticis nobis indicavit Pauſanias.

Hujus fabulæ illuſtratores plurimos inter antiquos numeramus,

omnium vero antiquissimum Hesiodum in Theogonia, ubi hæc legimus

Ipse vero, Jupiter, ex capite cæsiis oculis præditam Tritogeniam
Acrem tumultum excitantem, ducem exercitus indomitam.
Venerandam, cui clamoresque placuerunt, bellaque pugnæque

Pindarus quoque Olympicarum VII. Epod. 2. per hæc verba factum explicavit.

Quando Vulcani arte
Ex ære ducta bipenni
Patris Minerva vertice ex supremo
Prosiliens vocife-
Rata est ingenti clamore.

Luculentiora sunt, quæ apud Apollodorum Bibliothecæ lib. 1. descripta sunt; *Jupiter ad hæc Thetidi varias alternanti formas, quo illius vitaret amplexus immiscetur; Quam cum gravidam esse persentisset, absorbere occupat, quoniam post natam ex ea puellam filium se parituram dicebat, qui Cæli dominatione potiturus esset. Id futurum veritus eam absorbuit. Ubi vero pariendi tempus advenit . . . . , Prometheus, sive ut alii tradunt, Vulcanus ejus caput securi percussit, deque illius vertice secus Tritonem amnem armata Pallas exilivit* = Hic tamen Amanuensium error notandus est, qui Thetin pro Methi facili lapsu substituerunt; nam ex ipso Apollodoro lib. 1. manifeste apparet, Jovem non Thetin, sed Methin sibi desponsasse, quod etiam luculento veterum scriptorum testimonio eruditissimus Fogginius demonstravit. Accedit Luciani auctoritas in Vulcani, & Jovis dialogo, ubi illos inducit sic colloquentes

Jup. *Incute modo Vulcane audacter, ego enim*
Novi quid sit conducibile.
Vulc. *Invitus quidem sed tamen feriam, quid*
Enim agat aliquis te jubente?
Quid istud armata puella.
Magnum in capite o Jupiter malum
Habebas, quare merito iracundus eras.

Ex his tamen auctoritatibus cum Cospiano, & nostro Monumento collatis facile constat, magnam hujus fabulæ partem ignotam nobis remanere, cum nemo scriptorum fœminas huic partui adstantes descripserit. Quæ tamen illæ sint, ex nominibus Etruscis exaratis investigare curabimus.

Inscri-

Inscriptio TINA ad Jovem non pertinet, esto fuerint, qui ingeniose quidem, sed minus vere conati sint ex ea deducere cognomen Jovis *Tinii*. Nostrum TINA omnino pertinet ad Minervam, quæ alioqui innominata abiisset. Jovi nomen apponere superfluum erat, cum ex aspectu, & symbolis nemini futurus esset ignotus. Ea vox per apheresim eadem est, ac ΑΘΗΝΑ Græcorum, quam aliqui deducunt ab ΑΘΗΛΗ *sine mamma*, quod lacte non indiguerit, sive à ΤΙΝΑΣΣΩ *quatio*.

Quæ à tergo Jovis adstat THALNA inscribitur, fortasse à ΘΕΛΩ *Nutrix*, sive, quod verius puto, à ΘΑΛΕΙΑ *pubescens* facili lapsu unius literæ etruscæ N pro EI. Sub hoc nomine & Musam nuncupatam accepimus & Junonem, ut apud Pausaniam in Beoticis = *Templi Numen Taleam*, *idest adultam Junonem vocant*, & in Arcadicis = *Junonem Jovi jam nuptam* ΤΕΛΕΙΑΝ *vocasse* = Pindarus quoque Nem. x. hoc eodem nomine Junonem Hebes Matrem nuncupat, est enim a ΘΑΛΕΩ *pubesco*. Favent huic meæ opinioni duo symbola ad Junonem omnino spectantia, arbor pomi punici, & cuculus illi instans. In meis Lucernis pavo hujus Deæ symbolum pomi punici ramum calcat; & apud Pausaniam in Corinth. observamus pomum punicum ipsi attributum = *Dea Juno manu altera pomum punicum tenet*, *altera sceptrum*. De Cuculo fabula circumfertur Jovem in eam avem mutatum Junone potitum fuisse, quapropter prosequitur idem Pausanias = *Quæ de malo punico arcanis consignata sunt sacris*, *silentio prætereo*. *Cuculum vero avem idcirco sceptro ajunt impositum*, *quod virginis Junonis amore captus Jupiter*, *in eam se avem verterit*, *quam puella tanquam ludricum captaret* = Longe igitur abeo a sententia doctissimorum Virorum Gorii, & Fogginii, qui Venerem sub hoc typo agnoverunt.

Dea altera splendidiori cultu ornata, quæ Palladem excipit THANA inscribitur. Tanaim Deam apud Armenos cultam refert Strabo lib. xi. in fine: cujus vero potestatis foret minime prodidit. Thanæ nomine nihil frequentius in Thuscarum fœminarum cinerariis, in quibus titulum quemdam dignitatis importat. Ea vox facile derivavit ex græco ΘΕΑΙΝΑ, cujus synonimum est ΘΕΑ; utrumque enim Deam significat. Hujus vocis vestigium aliquod superfuit apud antiquiores latinos, & præsertim in fragmento Satyræ Mænippeæ apud Gellium lib. xiii. 21.

Theanna, *Peranna*, *Pranda*, *Celato*, *Pales*
Nerienes, *Minerva*, *Fortuna*, *ac Ceres*.

Thana vero Thuscus titulus dignitatis etiam Sabinis fœminis adtri-

tributus, latine versus est in *Cajam*; Exemplo sit *Thanaquilis* nomen, quam latine *Cajam Caciliam* dictam fuisse refert Plinius lib. v. cap. 48. *Caja* vero eadem est ac Hera, sive domina, quemadmodum ostendit formula illa antiqua nuptialis = *Ubi tu Cajus, ibi & ego Caja*, qua simultaneum domesticarum rerum dominium inter conjuges notabatur.

Apud Græcos vero ΗΡΑ non tam Junonem, sed & Cererem, Fortunam, Deasque alias indicabat, quibus ob dignitatem, seu præcipuam populorum devotionem *Dominæ* titulus adtributus est. Huc usque in obscuro versamur, & rem missam facerem, nisi apud eosdem Græcos aliud Deæ nomen ejusdem potestatis invenirem, & potissime conveniens cum THANA, seu Domina Etruscorum, quod uni tantum Deæ concessum fuit. Hæc est illa ΔΕΣΠΟΙΝΑ tam religiose apud Arcadas culta, ut ne nomen quidem illius prodere in publicum ausus sit Homerus, ut in Arcadicis tradit Pausanias, ubi & sacra, & Templa, & simulacrum hujus Deæ describens, illam non aliam esse, quàm Proserpinam Cereri conjunctam ostendit. Id nomen non nisi Dominam notat, quo etiam illam nuncupavit Virgilius in vi.

Hi Dominam ditis thalamo deducere adorti

& Seneca in Medea

Dominumque Regni tristis, & Dominam fide
Meliore raptam voce non fausta precor

& Martial. xii. 52.

Non aliena videt, sed amat Proserpina raptas
Ite tibi Dominam conciliavit amor

Vulcanum ab ejus officio recognoscimus; sed inscripti nominis rationem nondum affecuti sumus; est enim SETLANM, quod vix pronunciari potest: unde vel syncopen, vel transpositionem in hac vocula subesse puto. Fabrettus noster infelici molimine græcum nomen *Ephestionis* inde eruere conatus est. Ego id nomen ex duabus vocibus compositum esse puto SETH & LAMN, sive per metathesin LAMN, hoc est SETHVM LEMNIVM. Prima vox apud Ægyptios Typhonem notabat. Plutarc. de Isid. & Osirid. = *Itaque Ægyptii Typhonem Seth nominant, id significante vocabulo, quod vi prævalet* = de quo videnda, quæ præmisimus in nostra tractatiuncula de Hæbraismo Ægyptiorum. Typhonem vero eundem ac Vulcanum esse suadent ea, quæ eodem loco innuit

idem

idem Plutarchus = *Typhonem omne ſiccum, igneum, & quidquid denique exſiccandi vim habens adverſum eſt humori* = Cæterum Vulcanus unico *Lemnii* vocabulo ſæpe audit. Virg. Æneid. VIII.

Hæc Pater Æoliis properat dum Lemnius oris.

& Ovid. Metam. lib. IV.

Lemnius extemplo valvas patefecit eburnas

Unum ſupereſt notandum, cur antiqui Thuſci Jovis Pateram præter omnis religionis præſcriptionem in ſepulcro condiderint, & cinerario impoſuerint pro operculo. Liceat mihi divinare Pateram hanc jam tum ut videmus enormiter fatiſcentem, & detracto manubrio mutilam, & penitus obſoletam atque execratam potuiſſe in uſum cinerum tuendarum rejici; præſertim, cum conclamatis jam Etruſcorum rebus, fortaſſe etiam declinante jam Romanorum Imperio antiqua jura Pontificalia perturbari cœperunt, ut notavimus in tractatiuncula *de ſepultura Urbana*.

TAB. II.

PATERA GHERARDESCHIA.

Herculis Apotheoſim referens.

HErculem non amplius Mortalem, ſed Deorum conſortio receptum exprimit nobiliſſimum hoc Cymelium; Quapropter exuſtis oætæo rogo omnibus humanitatis exuviis, quæ illum horrentem ſetis, & torvo aſpectu diù hominibus oſtentarant, molliore juventa renovatum nobis obiicit hæc ſculptura. Ejus Genius laborum Comes nunc expanſis alis imam partem occupat, & manus protendens illum in Cœlum extuliſſe teſtatur. Genius inquam, & non Genia, quamquam thoracis lineamenta a Thuſco ſculptore plus æquo preſſa, quod ſæpe accidit, virginales mamillas exprimere videantur, quod rurſum in Hercule obſerves. Adſtat Herculi indiviſa comes Minerva, quæ illi in difficillimis rebus ſemper adſtitit, & rebus humanis functum deduxit in Cœlum, ut præ cæteris teſtatur in Laconicis Pauſanias. Hinc æternitas, illinc Juno regali cultu ſplendida adſiſtunt, quam poſtremam diù illi infenſiſſimam una mors conciliavit. Sic ad rem Apollodorus lib. II. *Inde immortalitatem adeptus, & revocatus in gratiam cum Junone Hebem illius filiam uxorem duxit, de qua ſibi filios Alexiaven, & Anicetum procreavit.* Ve-

Venio ad Nomina ſingulis inſcripta. Herculis nomen HERCLE eſt quam ſincopen latini quoque uſurparunt. Aliam literulam ſubtractam video in nomine Minervæ, quæ hic MENRVA inſcribitur. Diligentiora monumenta integram vocem MENERVA referunt, quod ego Artificis oſcitantiæ refero. Æternitas ETHIS inſcribitur. Id nomen ipſiſſimum eſt ac Græcorum ΕΘΩΣ quod annum notat, & procedit ab hebræo עת *heth*, quod ætatem ſignificat, unde Romani *Æternum* deduxerunt; Fortaſſe apud Thuſcos ea vox non annum, ſed ævum ſignificavit. Si vero quod ſententiam libere dicendum eſt, leve aliquod ſphalma & in hoc lemmate irrepſiſſe puto, & O pro B notatum judico, quod ubi ſubſtituas, nomen EBIS perfecte coaleſcet, & tota hiſtoria Herculeæ apotheoſis integre conſtabit; illam etenim ſubſequutæ ſunt Hebes nuptiæ, quo alluſit Martialis.

Nunc tibi Juno favet, nunc te tua diligit Hebe

quod vero alata videatur, nec novum, nec mirum eſt: nam & in vaſe Muſei Cæſarei rurſus Hercules inter Deos cooptatus cernitur, cui Hebe miniſtrat, Ambroſiæ ſitulam deferens, & ipſa volucer. Hujus iconem inter vaſa Etruſca aliquando publicabimus. Junonis nomen, quod Græcis ΗΡΑ dicitur Etruſcis noſtris ERIS fuit.

TAB. III.

PATERA FICORONIANA

Cum imaginibus Bacchi, Mercurii, & Apollinis.

IN præcedenti patera Herculeam apotheoſim, in hac vero Bacchicam intuemur. Primarium locum ipſe Liber Pater obtinet univerſis divinitatis inſignibus decoratus, corona, haſta pura, fulmine, atque monili gemmato, quod bullæ dependentes more Etruſco exornant, præcipuo vero attributo fulmine præditus eſt. Sedet contra Apollo, adſtat a tergo Mercurius, qui illi divinitatem aſſerit. Hunc enim fuiſſe, qui Bacchum in cœlum deduxit, demonſtrat Pauſanias in laconicis, ubi forenſis Mercurii ſimulacrum Liberum Patrem portantis vidiſſe teſtatur, quemadmodum recens natum excipit in vaſe marmoreo Salpionis omnium laudibus concelebrato.

Bacchum accenſitum inter Deos, qui jaculandi fulminis haberet poteſtatem, juxta Etruſcorum diſciplinam, multis conjecturis ſuſpi-

ſuſpicatus eſt Bonarrotus in diſſertatione ad Dempſterum §. IX. Quæ interim fuerint ejuſdem diſciplinæ fundamenta, penitus ignoramus & nonniſi a Græcis latiniſque fontibus argumenta deſumere valemus, quibus hanc ſuſpicionem confirmare valeamus. In primis vero, quod fulminis ope in vitam eruperit.

Quando Ignifer ſplendor ſuperavit terram omnem
Fulminis ſtridoribus.

Ut cecinit Orphæus in Hymno Bacchi Pericionii, a quo rurſum in Hymno Baſſaræi ita invocatur.

Veni Beate Dyoniſi ignem ſeminans.

Et in altero trieterici modo *Ignem ſeminans, igni ſerviens, igne lucens* appellatur. Quid ni? In ignem aliquando mutatum finxit Nonn. Dionyſ. XXXVI.

Sed rurſus mutavit Deus corpus, ſublimis enim
Aera calefaciens volvebatur ignis vagus,
Suſcitans ventis flammeum telum

Et lib. XXXXVIII. fulmine gigantes confeciſſe narrat:

Et igne pugnabat Bacchus in aera lampada jactans,
Et faces reſplendebant, in Enceladi vero caput
Aera calefaciens, volvebatur ignis errans.

Fulmineumque illum vocat Stat. Thebaid. X.

Ducite fulminei per vos cunabula Bacchi.

cujus attributi ratio a phyſica vini natura facile deducta eſt, quod ignea ſit, & vim igneam in animis excitet.

Nomen Bacchi TINIA, quidquid olim docti quidam ſomniaverint, eſt ipſum ejus epithetum Thyoneus, quo frequenter audit apud Scriptores; eſt vero a ΘΥΩ ſacrificare ob celebratiſſima illa initia, quæ in ejus honorem habebantur, ſeu potius, ut alii crediderunt, a *Thyone* cognomine ejus matris Semeles. Inde ejus cultrices Bacchæ *Thyades* appellatæ ſunt.

Nomen Apollinis APVLV facillimum intellectu eſt, nec quidquam novi præſefert, niſi quam quod cum cætera nomina a dex-

tera in finiftram procedant, id contra a finiftra in dexteram exaratum eft. Non ita planum eft Mercurii nomen 2MMAVT, in quo fi primam literulam T in H facili aditione permutes, corruptum licet, habebis tamen nomen ΗΕΡΜΗΣ.

T A B. IV.

PATERA FICORONIANA *Altera.*

Quatuor Deorum imagines referens.

GRande aliquid negocium habent inter fefe duo Deorum paria, qui prope januam templi, feu portam Urbis fecum conloquuntur. Conjeci olim dum Roncalienfes meas exfcriberem, artificem ex arbitrio quatuor hæc numina conjunxiffe, ut hæc Patera quatuor Deorum minifteriis apta putaretur, ut enim Homeri auctoritate tunc monui Pateræ hujufmodi adhiberi non poterant nifi in facris Deorum, quibus effent dedicatæ.

Nomina etiam ibi defcripta explicare conatus fum, & tranfpofita fuiffe cenfui, ita ut fingulæ fingulis imaginibus non refponderent. Si quid vero in hujus ftudii exordio peccatum eft, aut erit, deinceps expungere non erubefcam. Secundis curis nomina fingula proximis imaginibus reftituo, quas inter primo loco occurrit Juvenis feminudus, cui additum lemma LARAN Martem indicat, qui Græcis ΑΡΗΣ eft, addita per profthefim litera L.

Mulier nuda, & monili ornata, quam Mars alloquitur, & quodammodo mulcere oftendit, infcriptum habet lemma TVRAN, fub quo concife latet vulgatiffimum Veneris cognomen ΑΠΑΤΟΥΡΙΑ, quo fæpiffime notata fuit apud Græcos.

Minervam ex cultu, & armatura nemo non agnofcit. Ejus infcriptio eft MVNRVA, fœdo quidem fphalmate, nec tamen fingulari; nam loco E literam V etrufca inferta eft, quæ interfefe unius lineolæ inferioris diverfitate difcernuntur. Fortaffe hoc additamentum vitio metalli evanuit.

Hanc fervidiffime alloquitur juvenis nudus, cujus infcriptio APLV Apollinem defignat. Notæ funt apud Homerum Deorum diffenfiones, & concilia occafione Trojani belli, cum cælites in partes fciffi alterutri populo patrocinabantur. Ovid. Trift.

Jupiter in Trojam, pro Troja ftabat Apollo,
Æqua Venus Teucris, Pallas iniqua fuit.

Martem quoque Græcis adverfum, & quandoque a Diomede vulnera-

neratum, ut medico indiguerit, ſcribit idem Homerus. Quapropter ſuſpicari licet Etruſcum Artificem in hac Patera Deorum horumce concilium indicare voluiſſe, quo Dii, Trojanorum rebus faventes, Palladem, & Martem conciliare ſatagunt, ne, quod inceperat, perficeret.

TAB. V.

PATERA MEDICEA

Cum Minervæ, & Mercurii imaginibus.

VIſum eſt olim Doctiſſimo Fabretto exprimi in hac patera Medeam cum filio Medo, ad quos ille detorſit inſcripta utrique nomina. En illius verba Inſcript. Domeſt. pag.542. *Utque non incurioſam hanc remotiſſimæ, & penitus, quamvis abſtruſæ vetuſtatis digreſſionem proſequar, occaſionem præbet ſimilis ex eodem Muſeo patera excepta, in qua Medea etruſce per epentheſim* MENEREA *dicta, adſtante forſan filio Medo, hic eodem idiomate* MEDME, *quem ex Ægæo Athenarum rege ſuſceperat, Magica, qua pollebat arte, utitur, ut nubibus involuti in Mediam ab ipſis nomen ſortitam juxta Diodorum Siculum lib. V. provolarunt*. At ætate hac noſtra Thuſcarum literarum virtute aliquanto melius revelata, nec Medeam, neque Medum hic ſubeſſe cognoſcimus, ut immo nullibi nitidiora Minervæ, & Mercurii nomina, quam hic appareant: de hac patera ita ſenſiit Cl. Bonarrotus in diſſertatione §. IV. *In Patera Tab. V. eadem Minerva opem præſtare videtur Perſeo in Gorgonis cæde*. At hujuſmodi explicatio magis reſpondet auctoritati ſcriptorum veterum, quam hujus pateræ fidei, in qua non Perſeum, ſed Hermam ſcriptum legimus. Tribuunt quidem id facinus Perſeo. Apollodor. lib. II. Pauſanias in *Laconicis*, & Lucanus lib. IX. verſ. 665. Quia vero Perſeus Mercurii ductu, & ejus adamantino gladio Gorgonis caput obtruncavit, cenſuit artifex hujus pateræ, citra Perſei injuriam egregie factum Mercurio attribuere, quod an recte fecerit colligitur ex ipſo Apollodoro loc. citato. *Tum Perſeus Mercurii, ac Minervæ ductu Phorci filias adiit . . . . a Mercurio adamantinam harpen accepit*. Et Lucanus:

Et ſubitus præpes Cyllenida ſuſtulit harpen,
Harpen alterius Monſtri jam cæde rubentem
A Jove dilectæ fuſo cuſtode Juvencæ.
Auxilium volucri Pallas tulit innuba fratri
Pacta caput monſtri.

 & quam-

& quamquam cædes a Perseo patrata fuerit, non est, cur ejus facti gloriam Mercurio invideamus, quo Auspice Medusa cæcidit. Pileolus, quo Mercurii caput adopertum cernitur, fortasse est illa *Orci galea* in hoc facinore adhibita, sive a Mercurio, sive a Perseo, ut tradit loco citato Apollodorus, qui præterea præter apparatum clipei, talarium & gladii falcati jungit etiam cibisin, hoc est, peram ad recisum Gorgonis caput reponendum. *Erant autem hisce Nymphis talaria, & cibisis, quam peram quidam esse putant. Id Pindarus, & Hesiodus in clipeo, ubi de Perseo sic ait:*

Horrende totas scapulas caput occupat ingens
Gorgonis, idque intra cibisin latet.

cui descriptioni respondent hujus Pateræ lineamenta, Mercurium exprimentia cibisin sinistra attollentem.

T. A. B. VI.

PATERA ANSIDEJANA

Herculem hydram perimentem exhibens.

PAllas, quæ Herculi Hydram interimenti præsto est, alata præter morem conspicitur, ut per id symbolum ejus præsentiam, atque auxilium iis, qui laude digna molirentur, significaret. Ipsam vero huic Herculeo facinori adstitisse, confirmat Pausanias in *Eliacis*, ubi Cypseliarcam describens, hæc habet: *Post hæc Herculi adsistit Minerva, dum ille Hydram ad Ammymones flumen sagittis confecit.* Totam vero fabulæ seriem diligentissime, ut semper descripsit Apollodorus lib. II. *Porro secundum Herculi certamen Hydram Lernæam obtruncandam imperavit. Hæc intra paludem Lernam enutrita plane omnia, & campestria emptione facta dispenlebat, in pecora, atque agros sæviebat. Hydra mira corporis magnitudine fuit novem capitibus munita, quorum octo morti obnoxia fuisse dicuntur. Quod autem omnium medium erat immortale fuisse ferunt. Hercules igitur curru conscenso, Jolai aurigæ opera usus, ad Lernam contendit, quo cum pervenisset, equos sistit, Hydram in tumulo quodam nactus propter Amymones fontes, ubi ea latitare consueverat, quam cum ignitis sagittis impetisset, de latebris exilium compulit. Egressamque ipsam manu prehensat, prehensamque tenet, ea vero pedibus statim circumplicita cohibebatur. Hercules capita contundens clava, nequicquam elaborabat: namque uno contuso, duo subnascebantur. Insuper Hydræ pervasti corporis Cancer* ad-

admorso Herculis pede opem ferebat. Quo circa interfecto cancro Jolai, & ipse opem imploravit. Qui cum proximæ sylvæ partem succendisset, ignitis torribus renascentia Hydræ capita inurens, in modum renascentium capitum ortus suboriri prohibebat: victor caput illud morti haud obnoxium recisum defodit, eique ingentis ponderis lapidem superimposuit secus viam, quæ per Lernam Eleuntem ducit. Ad hæc Hydræ corpore minutissime conciso, sagittas ejus felle tinxit.

Nomina Herculis, ac Minervæ in hac patera signata satis perspicua sunt, nec quidquam novi præseferunt, quam quod unum dextrorsum, alterum vero sinistrorsum procedit. Syncopes HERCLE derivavit in Latium, ubi inveterata jurandi formula *Mehercle* dicebatur. Minervæ vero vocabulum est a ΜΕΝΟΣ *fortitudo*, unde ΜΕΝΕΔΗΙΟΣ *bellicosus* literula O nomini Herculis interposita, magnam olim quæstionem excitavit: nam hoc unico exemplo multi probare conati sunt, elementum id Etruscis fuisse usitatum. At magni nominis Vir Scipio Maffejus autographo diligentissime perscrutato non literam esse deprehendit, sed æris vitium, in quo enata pustula notam hanc invito Artifice imitata est.

TAB. VII.

PATERA MEDICEA

cum Meleagro, & Dioscuris.

EX quatuor Heroibus, qui in hac Patera sculpti sunt, ternos indubitanter agnoscimus, Castorem KASTVR, Pollucem PVLTVKE, & Meleagrum MELAKRE, quartus vero totam excitat difficultatem, nempe MENLE. Cogitanti mihi quo referendum esset istud consortium, occurrit mihi primum celebratissima illa Argonautarum expeditio, in qua & Castor, & Pollux, & Meleager interfuere, qui Jasonem secuti, quum in Insulam Diam appulissent, invenerunt ibi Phrixi naufragos filios, quos inter *Melam*, quos in societatem receperunt, & in Cholcos adduxerunt. Hunc Melam esse reputabam, qui in hac patera MENLE scriptus est.

At licèt nomina huic conjecturæ non repugnarent, obstabat vero imaginum dispositio, quæ, licet omni symbolo destitutæ, cujus beneficio peculiaris fabulæ significatio erui posset; attamen negocium aliquod maximi ponderis simul conferre videntur, quod potissime tangat ipsum Meleagrum, qui cogitabundus, & curis agitatus in medio sedet. Hinc mihi constitui sculpturam hanc pertinere

tinere ad Apri Calydonii venationem, ejusque præambulum apparatum, in quo cum Meleagro Dioscuri egerunt, adstante post Meleagrum non Mela, sed Melanippo ejus fratre, qui in fervore venationis a Tideo interfectus est.

Inter nobiliora primævæ antiquitatis facinora, quæ bellum Trojanum præcesserunt, venatio Apri Calydonii numeratur, quum odio contemptæ Dianæ immanissimo Apro ad vastandam Calydoniam immisso, congregata undique lectissimorum Juvenum manu, qui ex tota fere Græcia in arenam illam concesserunt, studio Oenei Regis interemptus est. Ejus historiam recensuit *Bibliothecæ* lib. 1. Apollodorus, qui viginti fuisse Heroas memorat, qui simul convenerunt, inter quos Castor, & Pollux: primum autem omnium fuisse Meleagrum ejusdem Oenei filium, de cujus Regno liberando agebatur, commemorat. Quapropter insidentem regio Throno sub aule tolo, Thuscus Artifex illum effinxit, reliquos autem stantes, ut demonstraret, cæteros in sui auxilium convenisse, ipsum vero jure principatus, primas obtinere, Menalippo ejus fratre minore post tergum veluti excubias agente. Subdit vero Apollodorus Heroas omnes, ubi simul coivissent, ab Oeneo novem dierum continuo hospitio fuisse susceptos, quibus transactis decima die in certamen una concessisse. Hæc vero patera facile Heroas ipsos simul de futura venatione colloquentes exponit: nam Meleager domestico cultu ornatus, & nedum bello dispositus, cogitabundus exprimitur Dioscurorum consiliis intentum.

Forte etiam iidem exprimuntur, cum jam labore exanthlato, atque Apro interempto, de illius spolio lis agebatur; ferunt enim ipsum Atalantæ amore captum, illi hirsutam pellem, & Aprugnum caput habendum concessisse, quod cæteri fere omnes inique adeo pertulerunt, fœminam sibi præferri indignantes, ut clades, atque odia inde exorta sint, atque calamitates, quæ totam fere Ætoliam iterum iterumque conturbarunt; sic enim rei exitum Achilli descripsit Phœnix apud Homerum Iliad. 1.

Hæc autem (Diana) *circa ipsum posuit multam seditionem, & prælium*
Circa suis caput, & pellem pilosam,
Curetumque in medio, & Ætolorum magnanimorum.

Immo hinc exitium Meleagro processisse narrat idem Apollodorus: *Tum Thestii filii, quod viris præsentibus Fœminæ præmia concedantur, improbantes, pellem Atalantæ donatam abripiunt: quamobrem irarum plenus Meleager, Thestii filios obtruncavit, ac pellem Atalantæ restituit. Interea vero Althæa mærore confecta de fratrum cæde stipitem rursus accendit, quo facto Meleager extemplo contabuit.* Et Ovidius *Metamorph.* VIII.

Invi-

Invidêre alii, totoque erat agmine murmur,
E quibus ingenti tendentes brachia voce
Pone age, nec titulos intercipe, Fœmina, nostros,
Thestiadæ clamant, nec te fiducia formæ
Decipiat, ne sit longe tibi captus amore
Auctor, & huic adimunt munus, jus muneris illi.
Non tulit, & tumida frendens Mavortius ira,
Discite raptores alieni dixit honoris
Facta minis quantum distent, ausitque nefando
Pectora Plexippi nil tale timentia ferro
Toxea quid faciat, dubium, pariterque dolentem
Ulcisci fratrem, fraternaque fata timentem,
Haud patitur dubitare diu, calidumque prioris
Cæde recalfecit consorti sanguine telum.

Castor tunica, & chlamide, quod Jovis filius haberetur, ornatus est, Pollux vero quia Tindari, omnino nudus exprimitur. Juvenem, qui MENLE inscribitur pro Menelao ab aliquibus doctis viris sumptus est, & potissime a Cl. Bonarrotio §. XVI. At diligenter evolutis antiquorum scriptis, qui eorumdem venatorum elenchum compilarunt, apud neminem Menelaum interfuisse cognovi, non apud Apollodorum, qui vicenos tantum enumerat, non apud Hyginum, qui Fabula CLXXIII. ipsos numero triginta & tres recenset, non apud Ovidium, qui triginta, & novem describit. Imo si tempora supputemus, vix ea ætate Menelaum eo periculo parem fuisse intelligemus, quum plerumque eorum, qui Trojano bello interfuerunt, parentes, atque adhuc adolescentes ad Aprum Calidonium exterminandum convenerint. Quapropter quum Homerus Phœnicem inducat idem facinus recensentem, illud veluti rem antiquam narrat:

Sic & Priscorum audivimus laudem virorum
Heroum, quando aliquem vehemens ira occuparet.
Memini hoc factum ego vetustum neutiquam recens.

Meleager vero confecta venatione statim extinctus est, quin Menelaum potuerit unquam convenire, quapropter hic non Menelaum, sed Menalippum ejusdem Oenei filium, atque Meleagri fratrem, quem Tideus in venatione interemit, ut narrat Hyginus Fab. LXIX. hic recognoverim, quem licet nemo inter venatores recenseat, credibile est pro patriæ securitate cæteris sese adjunxisse.

Cæterum totam hanc fabulam egregio opere in Marmore expressam Eruditi admirantur Beneventi in vestibulo Ædium Pontificalium, quæ æri incisa in lucem prodiit in Thesauro antiquitatum

tum Beneventanarum ſtudio, & opera Joannis de Vita Sanctæ illius Eccleſiæ Canonici, Viri nobilitate, ingenio, & moribus ſpectatiſſimi, qui noſtro Commentariolo Marmor illud illuſtratum voluit, quod ſingillatim per ſingulas partes præſtitimus.

T A B. VIII.

PARERGON LORICÆ VOTIVÆ

Cum Gorgone ex Muſeo Medicæo.

NEmo, qui viderit hanc Bullam, dubitabit ad Thoracem pertinuiſſe, in cujus antica parte, quæ *Gyalon* vocabatur, Meduſæ protomes ad ornatum ſimul, & terrorem apponi ſolebant, veluti in clypeis; exemplo Palladis, in cujus Parma ſpectrum hoc ſculpi ſolebat. Quia vero bello reduces vel ob monumentum victoriæ, ſive in teſtimonium ſervatæ vitæ Loricas in Templis ſuſpendebant, ut liquet ex Pauſania in *Atticis*, in *Phocicis*, in *Arcadicis*, & alibi paſſim, & luculentiſſime ex Macchabæorum libris, ſic inſtitutum eſt, ut inſcriptionibus inſignirentur, ut de clypeo ab Ænea dedicato teſtatur Virgilius in III.

Ære cavo clypeum magni geſtamen Abantis
Poſtibus adverſis figo, & rem carmine ſigno,
Æneas hæc de Danais victoribus arma.

Et idem Pauſanias in Olympici Jovis Templo clypeum notavit Gorgone obſignatum, & inſcriptione diſtinctum. Ne vero aliena perquiramus in Agro Cortonenſi, Peruſino, & Tuderte, galeæ ex ære defoſſæ ſunt Punica inſcriptione nobilitatæ, quæ bello Punico aut ab Afris iis in locis dedicatæ ſunt, aut a Romanis inter ſpolia reportatæ.

Cum hæc arma dedicari contigiſſet, credibile eſt ornamentis amplioribus, quam belli uſus poſtularet, fuiſſe nobilitata; ideo nil mirum, ſi additamentum hoc comunem menſuram excedat, ut recipiendæ inſcriptioni par eſſet, & magis emineret, quamquam viderim in Urnis Gorianis milites aliquando in medio thorace aliquid valde eminens addidiſſe ad majorem armaturæ firmitatem.

Inſcriptio hæc noſtra in girum diſpoſita eſt ad inſtar illarum, quæ in arca Cypſeli, & in diſco Iphiti obſervavit idem Pauſanias: *Inſcriptæ enim ſunt illæ, non recto verſuum ordine, ſed orbem ambientibus literis*. Hujus Inſcriptionis principium deſumendum eſt a vertice, ubi duplicata interpunctio caput inſcriptionis a fine diſcernit. Eam ſic lego, & expono:

TVR-

: TVRCE . AV : VELTVRI . FNIMVAL . MI : SVTIL . VELTVRI . TVRA

TORACEM . AVlus . VELTVRIVS . FENIMVA natus

ME pro SALVTE : VELTVRI filii : MARTI dedicavit.

Ordo mihi poeticus, & diſticho incluſus videtur.

Turce au Velturi fnimual
Mi ſutil Velturi Tura

Turce ſi literam A ſuperaddas, continuo exurget *Turace*, pro qua Latini abjecta litera V *Thoracem* dixere. Vox penitus græca eſt, neque in Latium influere poterat, niſi per intermediam etruſcam linguam.

Velturius nomen gentile eſt, qui in fine hujus lemmatis repetitur ad alium Velturium indicandum, qui prænomine deſtitutus eſt.

Fnimual matronimicum eſſe demonſtrat deſinentia in AL, quæ derivativum importat, ut demonſtravi in Roncalienſibus, & auctoritate ſua confirmavit doctiſſimus Auctor Gualfondianarum. Fuſius vero doctrinam hanc multiplici exemplo confirmavi in diſſertatione de Tegulis Buccellianis.

Mi pro *Me* occurrit perpetuo in dedicationibus Donariorum, in quibus ipſum Donarium alloquitur ſpectatores. Latini antiquiores ita dedicationes ſuas conceperunt, ut in vaſe Præneſtino

ME FECIT, MED ROMAI FECIT

Sutil eſt a ΣΩΟΣ ſalvus incolumis. Traſpoſitio hic ſubeſt extremæ literæ L, quam ſi anteponas, facile emerget *ſaluti* Velturii.

Tura Mars eſt cognomine Thurius, quo audit apud Homerum, de quo & Suidas, in cujus Templo Donarium hocce loricæ inſertum pependit.

TAB. IX. n. I.

URNA MUSEI CONSTANTII

In qua Juvenis inſculptus eſt ſenem trunco alligans.

CRediderunt comuniter eruditi Marſyæ fatum in hoc anaglyfo exculptum exhiberi, qui ab Apolline trunco religatur. Fabulam habes apud Hyginum CLXV. qui ubi abjectas a Minerva tibias retulit, hæc habet: *Marſyas Oeagri filius Paſtor unus ex Satyris invenit, quibus aſſidue commeletando, ſonum ſuaviorem in dies faciebat; adeo ut Apollinem ad Cytharæ cantum in*

in certamen provocaret .... Apollo victum Marsyam ad arborem religatum scythæ tradidit, qui eum membratim separavit. Reliquum corpus discipulo Olympo sepulturæ tradidit.

At aliqua difficultas suboritur, quin Marsyam hîc agnoscamus: non enim capripes, ut debuerat, expressus est, qualem fuisse testatur Pausanias in *Atticis*, & rursus in *Corinthiacis* : Manifestius vero talem legimus apud Ovidium Metamorph. VI.

Illum ruricolæ sylvarum numina Fauni,
Et Satyri fratres, ex tunc quoque clarus Olympus,
Et Nynphæ flerunt.

Nec certe fuisset artificibus Thuscis id Monstrum rite exprimere, qui Faunos, Satyros, Silenos, & si quid aliud a Græcis Poetis commentum erat, probe noverant, ac pictos nobis reliquerunt. Quæ dum ego in mente volverem, nunciatum est mihi tripodem æneum in agro Prænestino superioribus annis effossum, & Museo Kircheriano additum, inter cujus eximia ornamenta hîc idem typus grafio incisus videbatur. Ad pedes vero Juvenis gemini cestus jacentes observabantur, quo indicio commonefactus, longe aliud quam Marsyæ casum hîc inquirendum esse duxi. Augebat dubium, quod cum tripode etiam patera inventa esset, in qua Pollux, atque Amycus cæstibus decertantes expressi erant : eadem igitur historia facile in utroque recurrebat, certamen in patera, victoria vero in Tripode : nam ea lege inter utrumque pugnatum est, ut victus victori manciparetur. En Teocriti verba in Idylio *Jovis filii*.

Pol. *Nunquid proemium promptum, super quo pugnabimus ambo.*
Amy. *Tuus quidem ego, tu autem reus vocaberis, si vincam.*

Hanc autem mancipationem haud melius exprimi poterat, quam ipso Amyco ad truncum alligato.

Accedit rursus alia conjectura, quæ Apollinem ab hoc marmore excludat; Deos enim superos nunquam penitus penitusque in Thuscorum urnis expressos videmus, nisi forte in Cinerario apud Nobiles de Vinciolis, in quo Gygantomachia expressa est, ubi cum feralis illa, & penitus infernalis fabula referenda esset, adjungi Deos omnino oportebat.

Inscriptio Urnæ superposita defuncti nomen importat,

VEL . VESIM . SAPEVANIAL . SLAN.

quam sic verto:

VELLIVS . VESIVS . SAPEVANIA NATVS

Gens

Gens *Vesia* in Perusinorum Etruscis urnis obvia est, & sæpe a nobis memorata. Non tota periit ad *Perusinas Aras* : nam Patria sua Cæsareæ ditioni subjecta, iterum, iterumque recurrit in inscriptionibus latinis. Sequens nomen more Thusco Matrem indigitat. Postrema vox SLAN si excipias primam literam S, quam pro C imperitus pictor substituit, est ipsum *Clan*, quæ NATVM notat, ut ad evidentiam demonstravi in eodem opusculo de tegulis Buccellianis.

TAB. IX. n. 2.

ET

TAB. XXXVII. n. 1. & 2.

POLYXENÆ FATVM

Urnæ marmoreæ apud Nob. Ansidejos, & Constantios.

SCulpturæ, quas in Etruscorum Ossuariis observamus, duo plerumque argumenta continent; vel enim mores illorum, & cæremonias exprimunt, vel historias peculiares, quæ plerumque ex græcis fontibus accersitæ sunt. Mitto tertium, in quibus ornamenta, & symbola insculpta cernuntur, quæ quia ad religionem plerumque pertinent, in priorem Classem commode possunt recenseri.

Utri referendum sit marmor, quod hic explicamus, & alia duo, quæ Tab. XXXVII. referuntur, in quibus pro certo habeo, unum atque idem factum contineri, quamquam variis lineamentis adumbratum, liquido non constat apud Doctos. Horum sententias breviter referemus, ut quam quisque magis probatam habeat, amplectatur.

Prima fuit Cl. Bonarroti, qui §. IX. ita de hoc monumento sensum suum aperuit. *In eadem tabula miles imaginem pueri Dionysii in lebetem coniicere tentat ; quia fabulantur, ut notat idem Clemens, & ex eo Eusebius de Præparat. lib.* II. *cap.* VI. *Dionysium puerum cum curetibus chorcas ducentem, crepundiis deceptum, dilaniatum fuisse, cujus membra primum in lebete elixaverint, & deinceps verubus infixa, igne assaverint.* At sententiam Viri doctissimi, quem ego nunquam sine laude commemoravero, quamquam aliquando ob nova subsidia, quæ deinde prodierunt in hac scientia, ab ipso mihi recedendum sit, plura sunt, quæ in dubium revocent. Et primo nostra hæc armatura, quæ tota Græcorum militum propria est; At qui Curetes semel tantum insculptos vidimus, in ara marmorea inter inscriptiones Donianas Tab.

II. in qua si galeam excipiamus, clypeum, & gladium & dependentem ex humeris pallam, reliqua nudi sunt. Praeterea quem pro Baccho usurpat, foeminam fuisse demonstrat in utroque marmore & cultus capitis, & ipsa ubera; demum quem hic lebetem appellat, quia cilindrica forma constat, ara est, ut ex duabus posterioribus sculpturis manifeste evincitur. Demum quum supra foeminae caput Sacerdos invergat pateram, quale officium Baccho quum laniaretur minime exhibitum est, consequens fit, ut longe aliud hic referatur.

Sunt qui putent, aliqua initia hic esse expressa, sed quia nondum certo constat ex Monumentis hucusque detectis Etruscos aliqua horum habuisse, praeter Bacchica (quum ea, quae caeteroquin de *Mythriacis*, *Isiacis*, atque *Eleusinis* ex eisdem monumentis eruuntur, maxime ambigua sint) multa urgent, cur typos hosce nostros ab hac classe vindicemus. Orgia occupant Satyri, Fauni, Nymphae, quorum gestus dissoluti, extracti motus vel primo obtutu Bacchanalia produnt, sive ea a Graecis Artificibus expressa fuerint, sive a Thuscis, qui hoc argumento plurimum delectati sunt, Heroas armatos nunquam in Orgiis vidimus. Praeterea haec mysteria non viri mulieribus, sed mulieres Antistitae viris ex antiquo instituto tradere solebant. En Livii verba lib. xxxix. cap. xv. *Primum sacrarium id foeminarum fuisse, nec quemquam virum eo admitti solitum, tres in anno statos dies habuisse, quibus interdiu Bacchis initiarentur. Sacerdotes invicem Matronas creari solitas... Miniam Campanam Sacerdotem omnia tanquam Deum monitu immutasse: nam & Viros eam primam suos filios initiasse Minium, & Herennium Cerrinios.*

Altera longe diversa fuit sententia olim mea, quippe qui mortuorum consecrationem in hisce marmoribus exprimi putabam, quo referri poterant, & Musici concentus, & sacrificia animalium, quae in eisdem praeparata observantur. Huic enim marmori aptabam Arnobii verba lib. II. *Magi spondent commendaticias habere se praeces, quibus emollitae, nescio quae, Potestates, vias faciles praebeant ad Coelum contendentibus subvolare: neque, quod Etruria libris in Acheronticis pollicetur, certorum animalium sanguine numinibus certis dato, Divinas animas fieri, & ab legibus mortalitatis educi.* Hanc autem Divinitatem, quam nonnisi a Diis dari posse consentiebant defunctorum animabus, comunicari credebant mediante contactu, seu inunctione nectaris, vel ambrosiae, ut late probavi in *Acherontico* cap. vi. Sed quoniam ea, quae a Diis fieri credebant caeremoniis quibusdam sensibilibus imitari constitutum erat auxilio sacrorum quorumdam liquorum, qui ambrosiam, & nectar simularent, hinc introductum est, eos sacris quibusdam precatio-

cationibus adhibitis in caput & os Mortui invergi, ut pariter oſtendi in eodem *Acherontico* cap. VII. quod adeo conſtanter Ethnici retinuerunt, ut putaverint ſibi funebres aras, & urnarum tegulas eſſe perforandas, ut reintegratis quotannis hiſce ritibus, divinitas quodammodo inſtauraretur. Exempla hujuſce ritus varia late ſuppeditat nobis Fabrettus *Inſcriptionum Domeſtic.* cap. II. & Eruditiſſimus olim donec vixit amicus noſter Gorius ad *Columbarium Libertorum Liviæ Auguſtæ*, inter cujus tumulos aliquas tabellas ſuperne perforatas in hunc uſum obſervavit. Hunc vero morem antiquiſſimum fuiſſe demonſtramus auctoritate Pauſaniæ in *Laconicis*, ubi antiquiſſimum Apollinis ſignum deſcribens hæc ſubdit: *Simulacri baſis aræ formam habet. Sub ea Hyacinthum ſepultum tradunt, & in Hyacinthiorum celebritate prius quam ſacrum Apollini faciant per æneum oſtiolum, quod in aræ leva parte eſt, inferias Hyacintho mittunt.* In hiſce vero marmoribus, de quibus eſt ſermo, ſupra mortui hominis, ut putabam, caput ſacerdos prope ſepulcralem, jamque flammantem aram, ſeu potius rogum, libamina invergit: Omnia funeri mihi convenire videbantur, næniæ, luctus mulierum, ploratus, & alia, quæ in tribus hiſce monumentis obſervantur.

At ſecundis curis typo hoc maturius obſervato, omnia mihi eo collimare viſa ſunt, ut Polixenæ ſacrificium in hiſce urnis cognoſcamus. Ex Græcis ducibus, qui ſacrum id peregerunt, Neoptolemus Virginem ad aram rapit, cujus dextera jugulata interiit. Ulyſſes omnium ſenior vinum in caput invergit, rurſus Tabul. XXXVII. n. I. Sacer miniſter lancem cum mola affert, qua victimæ caput de more conſpergatur. Hecuba manibus capillos vellens extremo gentis ſuæ fato aſſiſtit. Ipſa demum Polixena, quæ in alia ſubſequente Urna victimarum more coronata eſt, manus ſuplex attollit. Truce id factum multis recenſet Q. Smirnæus *Paralip.* lib. XIII. verſ. 256.

Sic fati ad Buſtum Achillis redeunt;
Et Polyxenam ducunt ſicut Juvencam ad Dei Sacrum.
Illa prolixo reboans mugitu, mæſto corde lamentatur
. . . .
Gravi autem, cum ad ſepulcrum Divini Achillis perveniſſent,
Mox filius ejus dilectus (Neoptolemus) *enſem acutum ſtringens,*
Leva quidem Puellam tenebat, dextera autem
Buſtum contingens tali cum oratione appellabat.
His dictis mortiferum adegit gladium per puellæ
Jugulum, quam extemplo dulcis vita deſtituit.

Ulyſſem vero, qui vinum invergit, referre exiſtimo, quippe ei cura data fuit a Græcorum exercitu, ut Polixenam ad triſte ſacrum

crum abduceret, ſic enim ille Hecubam alloquitur in illius *Tragedia* apud Euripidem verſ. 222.

Viſum eſt græcis filiam tuam Polyxenam
Mactare ad excelſum aggerem Achillei ſepulcri,
Nos vero comites & adductores puellæ,
Ordinarunt eſſe, ſacrificii vero præfectus,
Sacerdoſque ſtatutus eſt hujus filius Achillis.

Ipſe quoque Ulyſſes huic ſacro aſſiſtit in Tabula *Iliaca* apud Fabrettum num. 114.

Polyxena nuda hic efficta eſt. At contra Ovidius *Metam.* XIII. qui illam Romanis moribus, & virtute adornavit, poetice magis quam quod veroſimilius ſit illam conſtanter, & ſponte aras adeuntem deſcribit, non modo vinculorum expertem, ſed decenter veſtitam, ut cum moriens humi procumberet.

Tunc quoque cura fuit partes velare tegendas,
Cum caderet, caſtique decus ſervare pudoris.

At in Tabula *Iliaca* inferne tantum velata eſt, ſuperne vero nuda, quod magis conſentaneum erat religioni, ut ſanguis facilius exciperetur. Neque obſtat Q. Smirnæus, apud quem Achilles Polyxenam *bene veſtitam* ſibi mactari jubet: nam epytheton ΕΥΠΕΠΛΟΝ, quo utitur, expetitum eſt ab ipſius Polixenæ moribus, quam quia concinnis veſtibus uteretur, *pulchri pallam* appellat, non inde tamen ſequitur ita pompoſe indutam fuiſſe immolandam eo modo, quo Homerus *bene ocreatos* vocat Græcos in illis etiam officiis, in quibus ocreis non uterentur. Idem argumentum rurſus recurrit in alia Urna nuper Peruſiæ effoſſa, quam cum aliis una inventis inter additamenta exponemus.

Lemma urnæ ſuperpoſitum in hac Tab. IX. num. 2.

TIT . VELIVMNAM . ACRILMEC

TITVM VELIVM videtur indicare, ſed deſinentia nominis in VMNAM cum cæteris, quæ ſequuntur, haud facile latino ſono reddi poſſunt. Marmor, quo veteres Peruſini ad hæc oſſuaria excavanda utebantur, firmum quidem eſt, ſed inæquale, & ſpongiis, ut ajunt, paſſim deformatum. Hinc factum eſt, ut pleræque inſcriptiones aut detritæ, aut corruptæ ad nos pervenerint; acceſſit ad augendam ambiguitatem Pictorum imperitia, qui ea ætate, in qua nullus Etruſci ſermonis odor habebatur, literas, quas ignorabant, miſere perturbarunt. Quapropter valde dubito deſinentiam hanc VMNAM nomen maternum importare, ſive illius, qui funus curaverit: nam ex altero ejuſdem urbis monumento conſtat apud

Anti-

Antiquos Perusinos prænomen Turni, ut apud Albanos in usu fuisse, vel apud ipsos *Turniam* familiam floruisse.

Planior est epitaphium alterius urnæ Tab. xxxvii. num. i. quæ latinis notis expressa ita sonat.

AV . TITE . VÉSI . VEL . CACEINNI

Quod quidem ad effugiendam duplicis prænominis difficultatem, ita verto:

AVLO . TITI . VESI . FILIO . VELIVS . CECINNA . FEC.

Sequentis ossuarii inscriptio aliquanto corruptior ita se habet:

VR . TITE . VESIAE . CV . SITIA . . . .

Primæ notæ VR facile detortæ sunt ab AV : nam inter se affines sunt, & facile indicant prænomen alterius Auli ex eadem familia *Vesia*, in qua idem prænomen frequentissimum est. Particula CV prænomen est nobis ignotum, seu nomen alicujus Curii, seu Curionis, qui prænomine prætermisso nomen Sitii scribendum censuerit.

TAB. X. & XI.

DATIO TOGÆ VIRILIS

In Vase Medicæo.

De hoc argumento plura præmisimus in notis, quibus Parerga illustravimus, & multa dicenda sunt, ubi opportunitas postulabit. Ante domesticas aras Parentes filiis Tyronibus jam pubertatem adtingentibus, dempta puerili prætexta, & bulla, quam Laribus suspendebant, virilem togam tribuebant. Pers. Sat. v.

Cum primum pavido Custos mihi purpura cessit,
Bullaque succinctis Laribus donata pependit.

Et Propert. lib. iv. Eleg. i.

Mox ubi bulla rudi dimissa est aurea collo
Matris, & ante Deos libera sumpta toga,

Deorum foruli, seu Lararia quandoque ornatissima, & in Armarii modum exurgentia nobis exhibentur, quæ procerum opulentiam spirant. Frequentius vero, & præsertim privatæ fortunæ hominum simpliciora fuere, nempe Alveoli angusti, & qui breves Deos continerent

tinerent in pariete excisi, rotunda plerumque specie, quemadmodum in hac nostra pictura observatur bifidis valvis (quod ducta linea perpendicularis ruditer ostendit) sed pessulo clausis, quod obversa linea demonstrat, & in diligentioribus picturis multo manifestius ostenditur.

Comitantur quandoque Tyrones Pedagogi, sive alii ex familia, qui cæremoniæ adstabant, unde factum est, ut quandoque terni, seu quaterni depicti videntur, nec de lineamentis faciei habenda est ratio, si sæpe sæpius filios a Parentibus non discernant: nam si vel parum ipsis picturis prototypis assueverimus, facile intelligemus picturas ipsas scita quadam negligentia, & manu festinante ac citissimo pennicillo ductas esse, ut in hisce minutiis non hæreamus.

Viri, qui in hac cæremonia inducuntur, ut plurimum rudes baculos stringunt, & intortos, ut vitem potius, quam virgam imitentur. Ii quandoque, ut in meo vase, frondentes sunt. Ratio in promptu est: nam Toga dari solebat quandoque in Saturnalibus, in quibus, ut præmisimus, Viri baculos sumebant, & præseferebant; vel in Bacchanalibus, in quibus credibile est vitis palmites vulgo usurpatos, ut luculentius in notis ad vascula demonstrabimus; usum vero dandæ togæ in Bacchanalibus latæ ostendit Ovidius Fast. III.

Tertia post Idus lux est celeberrima Baccho
Bacche fave Vati, dum tua festa cano.
. . . .
Restat, ut inveniam, quare toga libera detur,
Lucifero pueris, Candide Bacche, tuo.
Sive quod ipse puer semper, juvenisque videris,
Et media est ætas inter utrumque tibi,
Seu quia tu pater es, patres sua pignora natos
Commendant curæ, numinibusque tuis.
Sive quod es Liber, vestis quoque libera per te
Sumitur, & vitæ liberioris iter.
An quia cum prisci colerent studiosius agros,
Et patrio faceret rure Senator opus.
. . . .
Rusticus ad ludos populus veniebat in urbem:
Sed Dis, non studiis ille dabatur honos.
Luce sua ludos uvæ commentor habebat,
Quos cum tædifera nunc habet ipse Dea.
Ergo ut Tironum celebrare frequentia posset
Visa dies dandæ non aliena togæ.

Hæc vero virilis toga dari solebat Tironibus circa annum decimum sextum, ex quo fieri poterat, ut pater eadem die illam tri-

tribueret duobus filiis, quorum alter hunc annum excepiſſet, alter vero non compleſſet, quo facile reſpicit multiplicitas Togatorum, qui aliquando in eadem pictura interveniunt. Quod attinet ad ætatem, quam præmiſimus fuiſſe ſexdecim annorum, quæ apud Juriſconſultos plena pubertas dicitur, ea multiplici teſtimonio comprobatur. Conſtat enim ex Suetonio in *Auguſto*, quod duodecimum annum agens aviam Juliam defunctam pro concione laudaverit, at quadriennio poſt virilem togam ſumpſerit, quum triumpho C. Cæſaris Africano militaribus donis ornatus eſt. Rurſus apud veterem Horatii ſcholiaſtem hæc habentur, circa juſtam ætatem virilis togæ tribuendæ: *Nobiles pueros prætexta veſte ſub diſciplina uſque ad annum XV. uſos*. Hunc vero cum expleviſſent proximis Saturnalibus, ſeu Bacchanalibus liberam togam accipiebant; quanquam ætate Ciceronis, ut notavit Eminentiſſimus Noriſius ad *Cænotaph. Piſ.* ea lex perturbata fuerit, ut cætera omnia, in tantum, ut procerum filiis etiam ante juſtam ætatem toga ceperit conſignari.

Plura vero ſunt, quæ in hac pictura obſervemus. Paterfamilias baculo innixus, & brachio exerto medius conſiſtit, inter duos Tirones, brachio, inquam, exerto: nam ita viri in forum, in Senatum, & ad reliqua vitæ officia obeunda procedebant. Non ſic Tirones, qui brachium adhuc toga cooperiunt, ſic enim primo anno modeſtiæ ergo ſeſe continebant. Cic. pro Cælio. *Nobis quidem annus erat unus ad cohibendum brachium toga inſtitutus, & ut exercitatione ludoque campeſtri tunicati uteremur;* quin aliquando hanc continentiam obſervabant, donec in forum deſcenderent. Tertul. de Pall. *Cato juridicinæ tuæ in tempore humerum exertus*. In hoc vero pictores Thuſci minus ſcrupuloſe proceſſerunt, nam ſæpe ſæpius non tam patresfamilias, quàm natos exertos nobis exhibuerunt, ut libera manu virgam tempori convenientem continerent.

Alterum eſt, quod obſervemus in hac, & in ſimilibus picturis, nempe cum patrefamilias modo unum, modo plures adoleſcentes toga donatos conſiſtere; quod quidem aliquantum mentem noſtram turbaret, niſi intelligeremus, quod in hiſce raro admodum ſingularium familiarum cæremoniæ expreſſæ ſunt, ſed potius univerſus mos populi, ex quo factum eſt, ut plurali numero & nati, & parentes, aliquando cum pedagogis, in uno eodemque ſpatio delineati videantur.

Nec poſthabenda eſt in hac pictura vitta illa ſacra parieti prope Larium cuſtodiam pendens: hæc enim, ut præmiſimus, eſt cingulum puerilis prætextæ, quod ipſa depoſita Diis votiva reſignabatur ob pueritiam feliciter exactam. Quin & in aliis picturis

ris non cingulum tantum, sed & vestis ipsa Diis suspensa observatur.

Quia vero, ut diximus, hæc cæremonia Bacchanaliorum tempore perfici ut plurimum solebat: hinc picturæ istæ ornamentis tempori convenientibus cumulari solebant, & præcipuæ Mysteriis Bacchicis, ut in hoc vase. Orgia in Etruscorum vasculis depicta duplicis generis omnino sunt, aut enim continent Bacchicas fabulas, & Mysteria, quemadmodum a Libero Patre gesta fuisse ferebantur, aut continent reprehesentationes eorundem Mysteriorum, prout ab Etruscis imitari solebant, inducto Antistite, atque Antistita, qui bacchico ritu ornati, Liberum, & Liberam cultu, incessu, cæteraque fictitia forma adamussim exprimerent. In primis Veri Fauni, ac capripedes Satyri interveniunt. Hi vero in fictitiis solemniis barba tantum, & cauda appostitia deformati humanis pedibus saltant. Hujusmodi est Bacchanale hic exhibitum, in quo Antistes Bacchi seminudus pene fœmineo cultu sedet caput redimitus Vittis, & integram Arborem pro tyrso gerens fortasse vitem racemis, seu corimbis refertam; & coronam Mirtheam manu attollit alteri similem, qua supra Mithram adornatur, illamque offerre alicui ex initiatis demonstrat, Mænas contra furens cymbalum quatit Vittis de more redimitum, & ore patulo videtur ululare. Faunus tripudians cornu potorium regit dextera, sed sinistra elata digitos ita componit, ut ad illorum crepitum, veluti ad modos saltet. Hic omnino nudus est, quod fere semper in cæteris observatur: ut notat Ovid. Fast. II.

Sed cur præcipue fugiat velamina Faunus,
Traditur Antiqui fabula plena joci.

Qua recensita his concludit:

Veste Deus Lusus, fallentes lumine vestes,
Non amat, & nudos ad sua sacra vocat.

Sub Baccho jacet hinnulus, qui Libero Patri intantum carissimus fuit, ut ex illius nebride sibi amiculum usurpaverit. Sub hinnulo rotam videas duplici loro decussato, seu vitta religatam. Tale quid in hisce picturis sæpissime recurrit, sed ambiguæ significationis. At de illo alibi. Supra hinnulum ramusculi gemini decussantur, puto ad coronas nectendas.

TAB.

TAB. XII.

BACCHANALIA

In Vase Mediceo.

PErtinet hæc pictura ad Bacchi Mysteria, prout ab Etruscis celebrari solebant, in quibus, ut jam innuimus, Deum ipsum barbata specie circumferebant. Hujus luculenta est mentio apud Macrobium lib. I. *Saturnalium* cap. XX. qui diversos describens aspectus, quibus Bacchum effingebant, hæc subdidit: *Præterea barbata specie senili quoque, uti Græci ejus, quem Bacchepæan, item, quem Brisea appellant, & ut in Campania Neapolitani celebrant, Hebona nuncupantes.* Nomen est ab ΗΒΑΩ adolesco, unde ΗΒΗ pubertas, & pubertatis Dea, quod Deus iste etiam senilem referens aspectum juvenile robur conservaret, similitudine desumpta a vino annoso.

Potissimam hujus picturæ historiam agnoscimus in hac Tabula in linea extrema, in qua Bacchus senex coronatus, & crocota paludatus stat inter duos Faunos, altera manu calicem, dextera vero vitem multifidam attollit, capro jam ad sacrificium parato. Tabulam hanc adamussim explicat nobis Plutarchus de *cupiditate divitiarum* circa finem: *Accepta a Majoribus Baccanalium festivitas antiquitus plebejo more, & hilari agebatur anphora vini, & palmitis sarmentum tum aliquis caprum trahebat, sequebatur alius calatum ficis plenum gestans; ultimo loco Phallus.* Usque modo describit antiquam pompam, quam in hac tabula observamus, pergit inde ad sumptuosiores postea ordinatas, quas alibi producemus. *Nunc ea negliguntur, & obsoleta sunt, dum interim gestantur aurea pocula, vestes præciosæ, bigæ agitantur, personatique incedunt.* Poculis aureis jungamus, & gemmeos, cujusmodi est cantharus larvis ornatus in thæsauro Sanctæ Capellæ.

Bacchus adolescens Græcis, & Latinis semper nudus est, ut in ejus marmoreis simulacris, quæ pulcherrima habemus Pisauri in ædibus Nobilium Oliveriorum, & Paulutiorum. In Anaglyphis vero, ubi Mysteriis refertus est, quandoque crocota super nudo aperta, & diflua adornatur, ut in sarcophago admirabili Eugubii in celebri Monasterio S. Petri. Id indumentum attribuit Baccho Pollux cap. XVIII. lib. VI. Cæterum Baccho seni, & tunicam, & prætextam induxerunt Etrusci, qui non Bacchum, sed Bacchi Antistitem summum delineabant, & revera prætextam non Magistratibus tantum, sed Pontificibus tribuebant, ut constat ex Livio XXXIV. 8. Appiano lib. IV. Tacito Annal. lib. II. 14. Lampridio in *Alexandr.*

xandr. cap. 40, quod insigne Romani ab Etruscis acceperunt: ut apparet ex Plinio lib. VIII, 48. Bacchicam vero prætextam sericam, croceam, scutulatam, & floream, quemadmodum ex picturis apparet, jure crocotam appellavimus, licèt prætextæ more circumpositam.

Hircus victima Baccho solemnis jam disposita est ad sacrificium inter duos Faunos. Cur id animal Bacchi odium nactum sit, declarat Virgilius Georg. II, 376.

Frigora nec tantum cana concreta pruina,
Aut gravis incumbens scopulis arentibus æstas,
Quantum illi (viti) *nocuere greges, durique venenum*
Dentis, & admorso signata in stirpe cicatrix.
Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Cæditur.

Et Martial. lib. XIII. epig. 39.

Lascivum pecus, & viridi non utile Baccho
Dat pœnas, nocuit jam tener ille Deo.

Quo etiam allusit Ovidius Fastor. I.

Rode caper vitem, tamen hinc cum stabis ad aram
In tua, quod spargi cornua possit, erit.

Nec tantum more sacrificii mactatum fuisse caprum in hisce sacris accepimus, sed etiam furiali quodam impetu, more bacchico, dentibus lacerata ejus viscera tradit Arnobius lib. V. *Ut vos plenos Dei numine, ac majestate doceatis caprorum reclamantium viscera cruentatis oribus laceratis.* Sed hæc immanitas ex altiore origine, atque abstrusiore causa repetenda est intra penetralia horumce Mysteriorum, per quæ profitebantur illorum Sectatores vitam novam conferre iis, qui hisce sacris nomen darent. Putabant enim cæterorum hominum, quos prophanos appellabant, vitam omnino ferinam, & brutalem esse, suam vero penitus divinam ob familiaritatem, quam cum Diis promittebant. Itaque prophanorum conditionem sub specie hirci repræsentabant, quam lacerari oportere dicebant, ut novus homo emergeret.

Posticam partem occupat Antistes Bacchi, atque Antistita sedentes sub palma, quæ Bacchi laudes canit ad cytharæ modos.

TAB.

TAB. XIII.

BACCHANALIA

In alio vase Etrusco olim Musei Gualterii, nunc Vaticani.

HÆC pictura complectitur idem argumentum Tab. XI. Præcipuum vasis latus pertinet ad Togæ virilis dationem; continet enim geminos togatos sese invicem respicientes, qui exerto brachio sinistro baculos stringunt ante domesticos Lares, quorum loculus pessulo occlusus in medio depictus est, cum consuetis clavis in pagmento depactis. Neque a religione alienum mihi videtur clavos istos valvulis fuisse infixos, quæ domesticorum Deorum armaria præcludebant: nam apud Petronium cap. XXX. legimus Templorum Ostiis hujuscemodi clavos fuisse depactos ad annos & dies adnotandos. At in publicis ædibus notæ istæ Kalendariorum vicem facile obtinebant; nam Clavi annales, qui solennissimo ritu pangebantur, non in Templorum foribus, sed in ipsis intimis parietibus statui solebant, ut ipse Livius notat.

Fuere quoque in privatis domibus pendula ex parietibus Kalendaria, quæ similibus bullis, qui dies boni, quique incommodi essent, distinguerent, ut idem Petronius cap. XXX. observavit, quorum imagines in hisce picturis animadvertisse me oportunius indicabo. Quod attinet ad hanc picturam notatu digna est Tabella inter togatos appensa, in cujus medio insignem clavum olim contineri reputabam. At re cum centenis hujusmodi comparata, fateor non clavum, sed pessulum repræsentare, quo bifores cellulæ claudebantur; nam aliquando ostiola hæc semiadaperta, quandoque & patula observabuntur Deorum imaginibus inde prosilientibus. Baculi, cui insistunt gemini hi togati, viticulam virentem humi consitam quodammodo fulciunt, atque custodiunt. Id parergon mysterio non caret, sed pertinet ad arbusculas illas, Genio puerorum sacras, quas in die natali, aut quo Toga traderetur, plantabant, & magno studio excolebant, de quo instituto alibi sermo erit.

Pars aversa continet Baccham, quæ lancem Baccho sedenti porrigit Fauno ejus administro, situlam vini conferente. Comune id, atque obvium Bacchi ferculum, quod centies in Vasculorum Thesauro adnotandum occurret, sed nunquam aptius Baccho tribuebatur, quam in hisce Liberalibus festis, quæ XVI. Kalendas Aprilis, ut alibi diximus, celebrabantur, in quibus vina a fecibus percolata separabantur, in quod festum datio Virilis togæ, ad quam hæc pictura pertinet, recidebat.

TAB.

T A B. XIV.

Vas Musei Gualterii, nunc Vaticani.

OCcupat primam hujus vasis faciem eadem cæremonia, datio Togæ virilis, non quidem privata, qua singulæ familiæ uni vel alteri ex natis id insigne tribuebant, sed publica, & toti populo communis; nam in presenti pictura tres Tirones toga involuti nobis occurrunt. Non enim exerti ad instar virorum, sed pudoris, & modestiæ causa brachiis Toga obstrictis, veluti nondum actionibus idonei procedunt in publicum. In hac cæremonia patrocinium illustris alicujus Civis quærere solebant, quo duce, & auspice in conspectum populi sese offerebant. Plin. Epist. lib. II. 14. *Ante memoriam meam ne nobilissimis quidem adolescentibus locus erat, nisi aliquo Consulari producente; tanta veneratione pulcherrimum opus celebrabatur.*

Pars altera sedentem Bacchum cum tyrso perbelle exprimit. Sella sugestui elata dignitatis testimonium est. Adit illam nuda sagricula, quæ passis de more crinibus, vannum Deo offert, qui inde aliquid sumere observatur. Adolescens Faunus post Baccham tripudiat. At singula singillatim prosequamur. Hic quoque Bacchum muliebri aspectu effictum videmus, ut vix a fœmina valeat discerni; illum enim ita pingit Albricus de Deorum Imagin. *Erat imago sua facie muliebri pectore nudo.* Caput mitra muliebri ritu præcingebat; quapropter apud Lucianum Dialogo Junonis, & Jovis Θυλυμιτρης *Muliebri mitra revinctus* nuncupatur. Ipsi quoque diffusum ad talos peplum tribuebatur. Audiamus Penteum cum Nuncio colloquentem de Bacchico habitu sibi inducendo apud Euripidem *in Bacchis* vers. 828.

Pent. *Quem igitur ornatum vis te injecturum esse meo corpori.*
Nunc. *Prolixam quidem comam in capite tuo ostendam.*
Pent. *Secunda vero species ornatus, quæ nam erit mibi.*
Nunc. *Pepli talares, & supra caput erit Mitra.*
Pent. *An præter hæc etiam aliquid aliud addes mihi?*
Nunc. *Thyrsum manibus, & Maculosam hinnuli pellem.*

Etiam Tibullus Bacchum ita describit lib. I. Eleg. VII.

Non tibi sunt tristes curæ . . . .
Sed varii flores, & frons redimita corymbis
Fusa sed ad teneros lutea palla pedes . . . .

Et

Et Statius *Achilleid.* I. verſ. 262.

> *Si decet aurata Bacchum veſtigia palla*
> *Verrere* -

Mulier vero, quæ nuda, Bacchum adit, non Orgia videtur celebrare, quum fœminæ vel tunicatæ, vel peplo quodammodo præcinctæ plerumque tripudiare videantur, ut conſtans experientia oſtendit. Sed omnimoda hæc nuditas ad initia pertinet: quum enim Bacchis nomen dabant inter cæteras præparationes lavacrum potiſſime reputabatur. Sic Duronia Publium Ebutium filium ad hæc initia adhortans apud Livium Decade IV. lib. IX. hæc illi obtrudit: *Decem dierum caſtimonia opus eſſe. Decimo die cænatum, deinde pure lautum in ſacrarium deducturam.* Ipſe quoque Livius auctor eſt Bacchantes fœminas crinibus paſſis, qualem hanc noſtram obſervamus, cum facibus ardentibus ad Tyberim decurriſſe; nam vel vivo flumine, vel marina aqua initiatæ lavabantur, ut conſtat ex Pauſania in *Bœoticis*.

Hæc vero mulier Numini contra conſtituto vannum porrigit. Vannum, inquam, non tympanum, non cymbalum, non ſcyphum, non lancem, quæ integro fundo, & minime pervio conſtabant, ut in illis impoſita dona religioſe continerentur; ſed vannum, qui fundo patente, ac foraminibus undequaque pervio conſtabat, qualem hunc fuiſſe & alterum Tab. XI. alioſque paſſim apparebit. Pertinebat vero vannus, ſeu cribrum ad myſticas ejus purgationes. Audiamus Servium ad primum Georgic. v. 166. *Myſtica Bacchi* (vannus) *ideo ait, quod Liberi Patris ſacra ad purgationem animæ pertinebant, & ſic homines ejus myſteriis purgabantur, ſicut vannis frumenta purgantur .... Nam idem eſt Liber Pater, in cujus myſteriis vannus eſt, qui, ut diximus, animas purgat.* Hinc ille λικνίτης dictus eſt, nam λίκνον vannus eſt, quo frumentum, leguminave poſt trituram ventilantur, eoque ſub nomine peculiari Hymno celebratur apud Orpheum. Id vero Inſtrumentum non modo ſymbolice uſurpabatur in Sacris Bacchi, quia purgationem animæ a vitiorum ſordibus ſignificabat, quod præſtare Orgia credebantur, verùm etiam ut inſtrumentum ſacrificiorum, quia in eodem vanno repoſitæ primitiæ fructuum Baccho offerebantur. Sic enim loquitur *Filarg.* in I. *Georg.* in illud

> .... *& myſtica vannus Jacchi.*

Vannus eſt vas vimineum latum, in quod propter capacitatem ruſtici congerere frugum primitias ſolent, & Libero Sacrum facere. Unde myſtica dixit. Eſt autem uſus ejus ut vannet fabam.

Qui

Qui vero in noſtris hiſce picturis delineati ſunt, videntur non ex viminibus conteſti, ſed ex corio ſcite perforato conſtantes, cujus foramina florum folia imitentur, cujuſmodi nunc quoque fieri videmus, vel dum etiam ex viminibus, ſeu paleis conſtarent, ita artificioſe contexti erant, ut ſpatiolis hoſce flores referent: nam in ima illorum parte in perpetuo folia iſta obſervantur in innumeris, quæ apud me aſſervantur picturis, ut vix credibile ſit in ſolidæ lancis fundo eundem perpetuo cultum ornamenti loco fuiſſe adhibitum.

Parieti præter tæniam, quæ frequens Deorum honos eſt, circulus etiam mihi incognitus quibuſdam interioribus notis diſtinctus obſervatur. Hujus vim minime intellexit pictor, qui imaginem hanc ex prototypo tranſtulit, neque & nos explicabimus. Plerumque prope Deorum imagines ſuſpendebantur vittæ, mitræ, torques, capillorum involucra, ſeu primitiæ, & alia hujuſmodi, quæ accurate in Theſauro Vaſculario obſervabimus. Similem huic figuram alibi vidiſſe non memini. Quod veroſimilius eſt, tabella aliqua cum geminis clavis ſuffixis hic repræſentatur.

TAB. XV.

MATRONA BACCHIS INITIATA

Pictura in Vaſe Muſei Gualterii.

ANtiſtes Bacchi, qui illius ſenilem imaginem barbatus exprimit, tunicatus ad talos uſque, & de more pallio clavis purpureis ornato ſuperno obvelatus Tyrſum, & hæderæ ramum præferens, dextera mulierem velatam, atque vittatam veluti in Sacrarium introducit. Illa dextera manu pollicem cum medio digito conjungens crepitum aliquem emittere videtur, qui geſtus, cum in aliis ſimilibus frequentiſſime occurrat, nos in ſuſpicionem inducit ad aliquam Sacrorum formulam pertinuiſſe.

Pars obverſa Bacchanalem luſum continet, in qua Faunus fugientem Baccham inſequitur, quod centies videre eſt in Collectione Vaſcularia, præſertim vero in Centuria Tertia, & Quarta, & rurſum in Sarda pulcherrimi operis Scarabeum referentis, quam in noſtro Muſeo aſſervamus. Quanta obſcene in turpiſſimo illo conventu agitari conſueverint, indicat Livius Decad. IV. lib. IX. *Ex quo in promiſcuo Sacra ſint, & permixti viri fœminis, & noctis licentia acceſſerit, nihil ibi facinoris, nihil flagitii prætermiſſum.* Quæſita etiam ex fabulis religio eſt, quæ Deorum exemplo fictos hoſce Faunos inſequi docuit veras fœminas; ſibi enim vide-

videbantur ipsum Pana imitari fugientes Dryadas insectantem. Arborem sacram ita laudat Martialis lib. IX. Epig. 62.

Sæpe sub hac madidi luserunt Arbore Fauni:
Sæpe sub hac latuit rustica fronde Dryas:
Dumque fugit solos nocturnum Pana per agros
Terruit, & tacitam fistula sera Domum.

Sed nemo melius Fornuto præsentem typum nobis explicabit. Ille enim sic Bacchum, & ejus asseclas nobis describit. *Ad hæc fingitur, & juvenis, & senex esse, eo quod omni ætati quadret, juvenibus nimirum illo meracius utentibus, senibus autem suavius, qui suaviter commixti Nymphis inducuntur, eas quidem tangentes, has autem joco violare nitentes.* Nonnus quoque *Dionysiac.* XXVIII. 135. tradit, Bacchum maxime delectatum fuisse lucta cum Virgine nuda, ne quid deesset sacrorum suorum impudentiæ. Typus iste Fauni virginem rapientis frequentissimus est in Etruscorum picturis: immo & in etrusco Scarabeo Dactyliothecæ meæ, ut sæpe suspicatus sum, actionem istam sive pictam, sive sculptam, & brachio alligandam, fuisse tesseram aliquam, quæ gradum provectionis in Mysteriis Bacchicis designaret. Hinc intelligimus nihil ex ingenio a pictoribus fuisse commentum, sed omnia a moribus tunc vigentibus adamussim eos expressisse.

TAB. XVI.

ADOLESCENS VIRILEM TOGAM ACCEPTURUS

In Vase Gualterio.

Exhibentur in hac pictura cæremoniæ, quæ virilis Togæ assumptionem præcedebant, nempe Balneum, & sacrificia. Lotionem præcessisse, & ratio suadet, & exempla ubique sparsa citra dubium confirmant. Materfamilias Balneo innixa Filio assistit jam loto, & sindone balneari circumvoluto. Post juvenem ramusculus virescit ex humo surgens genio sacer, de quo supra.

Genius domesticus cæremoniæ arbiter alis expansis in altum libratur, ramusculum felicis arboris adolescenti porrigens, matri coronam. In alio latere Mater a filio jam loto arculam recipit cum deposita prætexta, quam sæpe observabimus Diis domesticis una cum bulla resignari consuevisse.

Adolescens e Balneo surgens capillos reticulo involutos ostendit mox tondendos; adolescentes enim antequam Togam sumerent capillos nutriebant, ita ut Genios domesticos, quos puerili aspe-

aſpectu effingebant, ſemper capillatos, & cirratos videamus.

Pendet in medio cingulum ſuſpenſa ex eo bulla puerili jam depoſita, quamquam ruditer expreſſa ſit.

Ante Matris genua conſpicitur vannus, haud dubio indicio eam cæremoniam Bacchanalibus celebrari.

TAB. XVII.

BACCHANALE

In Vaſe Nob. de Sanis.

BAcchanalis pompa, quæ in hujus vaſis ambitu depicta eſt, tota ad Liberum Patrem pertinet. Medius ipſe inter larvatos Faunos larvatus incedit, crocota indutus, & vitem bifidem de more ſuſtinens, quo ſymbolo dona ſua in utrumque ſexum diffundere indicabat. Nec enim alia ſacerdotia habebantur, quæ cum viris, ſimul & fœminis comunicarentur.

Fauni proximum ſibi genus in ordine myſteriorum amphoram, cornupotorium, & calathum ſuſtinent; nam ficus interveniſſe in hiſce pompis veluti Baccho acceptiſſimos alibi notavimus.

Pendet a tergo Fauni ſuſpenſa clavo pellis hinnulea maculoſa, ſeu potius tigridis, quam magis perſpicuam in aliis picturis obſervavimus: qui enim in myſteriis ad Deum de proximo accedebant, velamina cuncta veluti prioris vitæ veſtigia deponebant.

Reliqua pars hujus picturæ ad remotiorem gradum myſteriorum pertinet. Baccha citharam pulſat, e qua pendent vittæ, quarum ope cithara e collo ſuſpendebatur, cum prolixius canendum foret, ut utraque manus libera pulſandarum cordarum officio fungeretur, de quo videnda, quæ diximus in Præfatione ad opera Doniana *de Muſica Veterum*.

Duo juvenes coronati, alter cum cyatho, poſtremus cum cornupotorio temulentiam incondito geſtu exprimunt. Uterque linteum ſacrum humeris portat, qui geſtamine minorum myſteriorum participes utebantur.

TAB.

TAB. XVIII.

TIRO INTER TOGATOS CONSISTENS

In Vase Musei Sanii.

TIRO, cui recens toga donata est, medius sistit inter majores natu togatos, quibus auctoribus inter Viros asseritur. Hi virgas gerunt, quas in Saturnalibus assumebant, fortasse & in Bacchanalibus vitigineas ob Bacchum. Ea num adolescentuli usi sint profecto non liquet, nam plerumque Tirunculi eo gestamine carent, cum per annum toga involuti, & tectis brachiis incederent; licet aliquando ab hoc instituto discessisse videamus.

Pars obversa Bacchanalem pompam ob oculos ponit. Bacchica Sacerdos thyrsum frondente Cuspide ornatum, seu potius pineo cono stringens præsidet. Faunus illam adit cornu potorium offerens. Subsequitur una ex Bacchico cætu simpulum præseferens capite vittato.

TAB. XIX.

BACCHANALE

In Vase Nobb. de Baccis.

OMnia in hac pictura incompositos Bacchanalium motus spirant. Sunt hic illæ corporum jactationes, quas Livius loc. cit. describit: *Hanc summam inter eos religionem esse, viros veluti mentecapta cum jactatione membrorum vaticinari.*

Est in hoc cætu, qui genus quoddam crotalorum quatiat, quod ex bifidis tigillis constat, quorum repercussu crepitum emittunt. Id ipsum instrumentum iterum observabimus in Bacchica saltatione in Thusco vase expressa apud Bartolum in *Additamentis ad sepulcrum gentis Nasoniæ* Tab. XVI. Habuerunt etiam Romani hæc eadem crepitacula inter instrumenta ludionum, ut constat ex vermiculato pavimento Romæ in Janiculo effosso apud eundem Bartolum de *Veterum Lucernis* Tab. XXXIV. De his Pollux, ubi saltationum genera enumerat: *Erat enim fissilia trahere ligna choricæ saltationis species.* Hisce crepitaculis alia respondent, quæ in hujusmodi picturis quandoque observantur ex Ostreorum testulis compacta; quæque adhuc barbarico vocabulo *Nacaras* dicimus, quæ ad modum repercussæ raucum crepitum cient.

Videas iterum, qui tybias, & qui ingentem buccinam inflet: nam in Bacchanalibus omnia ululatibus implebantur, ut ait idem Livius, ne qua vox eorum, qui vim paterentur, exaudiri posset.

Adolescentes, qui undecim numero nobis ob oculos ponuntur in hac pictura, longo linteo brachiis obvoluto constanter ornantur. Id gestamen pertinet ad sacrificia, & supplicationes, ut indicavi in tractatione *de cultu Genii* Mus. Etrusc. Tom. III. His addo auctoritatem Servii in I. Æneid. 701. *constat enim Majores mappas habuisse villosas, quibus in Sacris utebantur, sicut in Georgicis . . . . de supplicaturis enim hoc dixit.* & Val. Flacc. lib. I. vers. 660.

> *Ergo humeros Ductor sacro velatus amictu*
> *Æsoniamque capit pateram . . . .*
> *Hac pelago litat Latices . . . .*

Subjecta aliorum vasculorum fragmenta armatorum pugnas exprimunt. In uno Hercules clava dejectum militem conficit. Pertinet fortasse hic typus ad aliquam Herculeam fabulam, seu potius ad votiva illa totius Italiæ officia in Herculem, cujus virtute Pœnos ab Italia pulsos, ut colligitur ex inscriptione Tuderte, profitebantur.

In alio fragmento miles militem proculcat, & gladio perdit. Notandæ hîc se offerunt cassides antrorsum recurvæ, quales in ejusdem temporis nummis observamus. In clypeo victoris Leo expressus est.

TAB. XX.

SOLEMNIA VIRILIS TOGÆ

In Vase Gualterio.

ANticam hujus vasis partem occupat eadem popularis cæremonia, qua gemini Parentes geminos Tirones Toga indutos producunt in publicum.

Quatuor imagines in postica multorum torsere ingenia: signanter vero summi Viri Bonarrotii, qui fabulam aliquam, licet ignotam, subesse in hoc schemate reputavit. Auxilio tamen copiosioris collectionis tandem intelligimus, nullam fabulam hic exprimi, sed cæremoniam, per quam duo Matresfamilias, quæ duobus parentibus respondent, Laribus pro filiorum salute litant, altera *Lari Hostilio*, postrema *Viali*, ut quodammodo collatis officiis, pueros domi, forisque tueantur.

Ob-

Obvia sunt in nostris Museis sigilla Larium armatorum, & insigniter Cristatorum, quorum gemina mole insignia ex agro Tuderte defossa, præter minuta admodum multa, collegi. Hæc Martem referre putabant imperiti; at quorsum tam ingens Martis cultus, cujus latinas imagines rarissimas habemus? Lares è contra ubique & publice, & privatim colebantur, ut domus nulla, nullum tugurium esset sine Laribus, ex quo processit, ut tam copiose inveniantur. Martem suspectum habebant, ut extra Urbes coleretur, & solis Laribus custodiam domorum, atque Urbium commendarent, ex quo Etrusci nostri arma illis tribuerunt. Idem sensere Romani. Ovid. Fast. v.

Stant quoque pro nobis, & præsunt mænibus Urbis:
Et sunt præsentes, auxiliumque ferunt.

Quin Hannibalem ex Italia pulsum non Martis auxilio, sed Larium profitebantur. Propert. III. 3.

Hannibalemque Lares Romana Sede fugantes.

Lari igitur Hostilio proprio foco innixo Materfamilias pro nato placenta, & vini hamula sacrum facit, vitta sacra, seu cingulum prætextæ appensum cernitur in pariete.

Mulier altera cum cistula, & scypho Larem vialem sibi conciliat. Hic calceos viatorios sibi aptat, & galero pinnato insignitus est, & ipse munitus parazonio, & palliolo. Talis sæpissime occurrit in hisce picturis, & aliquando inter donaria Diis suspensa galerus iste cernitur, veluti votivus ob faustum reditum ex peregrinatione, aut militia.

Geminæ arbusculæ hic nobis sese offerunt, quarum una humi consita observatur. Hæ sunt arbores sacræ, quæ in filiorum natali plantari solebant Genio pueri sacræ ex Etruscorum instituto, quibus honores præcipui adhibebantur, prout etiam cum togam sumerent, aut nuberent; ut sæpe monuimus, adeo ut in Tomo I. Collectionis meæ Tab. XXXIX. & alibi Materfamilias sacris laticibus eas rigare videatur. Transiit hujuscemodi institutum ad Mantuanos, Etruscorum sobolem, de quibus hæc scriptis commendavit Donatus Grammaticus in vita Virgilii: *Virga populea more regionis in puerperiis eodem statim loco depacta ita brevi coaluit, ut multo ante satas populos adæquaverit; quæ arbor Virgilii ex eo dicta, atque consecrata est, summa gravidarum religione suscipientium ibi, & solventium vota.* Hæc potissime notanda erant, ne hujusmodi arbusta, & viticulæ in hisce picturis obviæ oscitanter a Pictoribus, & ad aream occupandam appositæ esse videantur; cum immo religionem Etruscorum, illorumque mores, quod nostri instituti est, post tot sæcula patefaciant. *TAB.*

TAB. XXI.

CENTAUROMACHIA

In Urnis sepulcralibus Nobilium de Angelettis, & Meniconiis.

Ex quo totam fere Græciam in Thuscorum Marmoribus expressam admirati sumus, nihil morabimur, quin in duabus hisce Urnis, in quibus portentosam aliquam Thuscorum fabulam latere credidit Bonarrotus, pugnam inter Centauros, ac Lapithas *decertatam super mero*, facillime cognoscamus. Duplex illis ob illorum improbitatem bellum illatum. Primum ab Hercule contra Eunstionem Ixionis, & Nubis filium, qui Deianiram Herculi uxorem promissam rapere tentans, ab Hercule interfectus est: ut narrat Higinus *Fab.* XXXIII. Quod quidem egregie factum non ignoraverunt Etrusci: expressum enim diligentissime habemus in pulcherrimo vase Musei Cæsarei, quod in Thesauro vasculario illustratum profertur. Hujus exempli auctoritate freti, minime jam mirabimur, in Etruscis marmoribus alterum etiam eorum prælium insculptum esse, quod in nuptiis Pirithoi inter Lapithas ejus asseclas gestum est, atque inter nequissimos Centauros, qui Hyppodamiam Atracis, seu Atracii filiam illius sponsam rapere conati, ab ipso Pirithoo, & sociis interfecti sunt, quod etiam innuit Higinus loc. cit.: *Theseus Athenarum Rex Pirithoo amore conjunctissimus, illius partes egregie fovit, multosque ex Centauris prostravit, quorum nefarios ausus, immodicus vini haustus excitavit, cum Bacchi odio in furorem acti ad interitum perducti sunt*: Unde Virgilius *Georg.* II. 455.

> . . . . *ille* (Bacchus) *furenteis*
> *Centauros letho domuit, Rhoetumque Pholumque:*
> *Et magno Hylaeum Lapithis cratere minantem.*

In utroque igitur marmore moles Urbis assurgunt. Forte Atrax Tessaliæ oppidum apud Pæneum, ejusdem nominis, quo Pater Hyppodamiæ. In primo vero marmore post Hyppodamiæ simulacrum etiam Regia insculpta est:

> *Festaque confusa resonant Regia turba.*

Ovidii verba lib. XII. *Metamorph.* cujus auctoritate totum id mar-

marmor illustramus. Hyppodamia inter Lapithas latens, tæda arrepta sese contra Euryti vim defendere videtur. Unam forte ex tædis nuptialibus, quæ circa convivium coruscabant.

Ecce! canunt Hymenæon, atque ignibus atria fumant.

Et paulo post Ophionidem describens, ait & ipsum alteram lampadem in armorum usum rapuisse.

. . . . primus ab æde
Lampadibus densum rapuit funale coruscis.

Et paulo post:

Ecce, rapit mediis flagrantem Rhœtus ab aris
Primitium torrem . . . .

Arma nempe, quæ locus, & occasio ministrabat. Ipsa vero Hyppodamia insigni cingulo nuptiarum indicio præcingitur.

Cinctaque adest Virgo, matrumque nurumque caterva.

Cingulo, inquam, quod a sponso dissolvebatur; ut constat ex Homero *Odyss.* Λ. 244.

Solvit Virginalem zonam.

Et Plutarch. in Lycur. *Sponsus clam ingressus sponsæ zonam solvebat, & eam tollens, in lectum trasferebat.* Hanc vero quam Hyppodamiam vocat Ovidius loco supra laudato, & *Heroid.* XVII. vers. 248. Deidamiam appellat Plutarchus in vita Thesei: *Ex hoc cum Deidamiam* (Pirithous) *in Matrimonio accepisset, Theseum oravit secum una proficisci.* At a Propertio lib. II. Eleg. II. *Hischomache* appellatur.

Qualis, & Hischomache Lapitha genus Heroinæ
Centauris medio, grata rapina mero.

Eurytus Centaurus ad illam rapiendam insurgit.

Eurytus Hyppodamen; alii, quam quisque probabat,
Aut poterat, rapiunt.

Nulla vero in utroque marmor Eurytus arma adhibet, nisi magnum craterem, quem ad instar ingentis Clypei adversus Theseum jacit.

Forte

Forte fuit justa signis extantibus asper
Antiquus crater, quem vastum vastior ipse
Sustulit Ægides adversaque misit in ora.

Multi alii præterea crateres cadentibus ingesti conspiciuntur, nec enim clypeorum copiam in convivio crediderim habuisse.

. . . . & primâ pocula pugnâ
Missa volant, fragilesque cadi, curvique lebetes

Theseus Euryto obvius resistit;

. . . . quæ te vecordia, Theseus
Euryte pulsat, ait, qui, me vivente, lacessas
Pirithoum . . . .

Ille vero quod Athenarum Rex esset, regalibus ornamentis insignitur, & corona quaternis radiis in ambitu distincta. Tales apud Græcos vix fuisse crediderim, quum præsertim antiquioribus coronæ ex vitta Purpuera constarent. At Etrusci sequuti sunt mores suos, qui coronas hasce solidas, quaternis radiis spicatas in usu habuerunt, de quibus pluribus disserui Dissertatione de *Templo Martis Tudertium*, inter cujus sculpturas simile quid observatur. In nummis quoque Etruscis Hercules hoc insigni decoratur. Putavi tamen inter Athletarum dona esse recensendum, quo etiam Agonothetæ ornarentur. Theseus, atque Pirithous securibus pugnant, quod ex ingenio sculptor non effinxit, quum aliam Centauromachiæ sculpturam memoret Pausan. in *Eliacis*, in qua cernebatur *Theseus bipenni Centauros obtruncans.*

Assurgit inter Centauros procera pinus, e qua cervi cornua, quibus inter pugnandum usus est, Exadius detraxit:

Dixerat Exadius, telique habet instar in alta
Quæ fuerat pinu votivi cornua cervi.

Alteram etiam solidam Pinum evellere tentavit Dæmoneon, ut in Thesei caput impingeret;

. . . . solidoque revellere dumo
Annosam pinum magno molimine tentat,
Quod quia non potuit, præfractam misit in hostem.

Sub Centauri pedibus alter ex Lapithis conculcatus conspicitur. Id quoque descripsit Ovidius:

. . . . ager in hostem
Erigitur, pedibusque virum conculcat equinis.

Quid plura, etiam ramum bifurcum in eo prælio adhibitum, teſtatur Ovidius:

. . . . *Chthonius quoque, Theleboaſque*
Enſe jacet noſtro. Ramum prior ille bifurcum
Geſſerat, hic jaculum jaculo mihi vulnera fecit.

Nonne videtur nobis Ovidius hæc marmora conſpexiſſe, cum hiſtoriam illam deſcripſit? Non equidem, cum ea ætate nondum Eruditorum curioſitas ſepulcrorum horrorem invaſiſſet, ut quæ mortuis deſtinata erant, vivorum ædes adornarent. Putamus tamen, neque immerito, extitiſſe adhuc apud Etruſcos Græcarum rerum Hiſtorias, & carmina, quas ſciti Artifices præ manibus habuerunt, in quibus hæc minutatim deſcribebantur, ex quibus poſtea Latini, præſertim vero noſter Naſo, hæc omnia excepta in ſuis libris tranſtulerunt.

Urnæ ſuperiori inſcriptum legimus:

LA . SENTINATE . LAPLINPLN...

Quod ſic verto:

LARTI . SENTINATI.

Reliqua vox, quæ mortui prænomen, aut Matronymicum continebat, turpiter corrupta eſt, eique ſubrogarem RAPLIA . CLAN. *Raplia natus*; gens enim *Raplia* Peruſina aliunde nobis notiſſima eſt.

Inferioris inſcriptio eſt:

ATVSNEIC . AFATEM

Atuniam & *Cafatiam* familias ex aliis inſcriptionibus agnoſcimus, quibus forte mendoſa hæc inſcriptio reſtituenda eſt.

TAB. XXII.

CHIMÆRA.

PRæclarum id monumentum multis illuſtravit Doctiſſimus Gorius ad Tab. CLV. Tomi primi Muſei Etruſci, ut vix aliquid cæteris addendum reliquerit. Ne tamen id omnino prætermittamus, aliqua adnotabimus circa finem, quem veteres in ſimilium Monſtrorum formatione probabiliter ſibi præfixerunt, Græci præſertim, quorum inſtituta magis perſpicua ſunt. Conſtat igitur illos inter cætera donaria dedicaſſe in templis non modo Deorum ſimulacra, ſed & omnia quæcumque ſpecioſiora, ſive

materiæ pretio, five artificis venuſtate viderentur, quamquam nullum in ſacris uſum obtinerent, nihilque comune cum Diis haberent: quod quidem longo exemplorum apparatu comprobari poſſet ex Pauſania, ubi templorum ſupellectilem deſcribit.

Inter hæc belluarum quoque ſimulacra dedicata in templis paſſim refert idem Pauſanias. Sic in Beoticis: *Ante ædem Dianæ Euclea Leo e lapide factus collocatus eſt. Dedicaſſe dicitur Hercules victis in pugna Orcomenis, & eorum Rege Ergirio*: Et rurſus in Phocicis: *Spectantur Pergami Leonis, & apri capita, & ipſa ferrea, Libero Patri conſecrata*: Et rurſus: *Ex Phocenſibus obſidione, qua a Caſſandro urgebantur, liberati, Delphico Apollini Leonem miſerunt*: Et iterum in eodem libro: *Ea civitas Capellam æneam Apollini donum miſit*: Et alibi: *Eſt in Helicone cerva Telepho Herculis filio infanti mammam præbens, & bos proximo loco*. Bovem alium in Olympia, alterum Delphis a Corcyræis dedicatos alio in loco recitat, & Vaccam æneam præ cæteris foribus ab Atticis, ſimilemque bovem a Cariſtiis conſecratum. In ſupremis quoque Ariſtotelis Stagiritæ tabulis, quas recenſet Laertius, hæc legimus: *Sed & Nicanor incolumis quod ego precatus ſum, animalia e lapide quatuor cubitorum Jovi Soteri, Minervæque Soteræ Stagiræ dedicato*.

Sed jam auctoritate non indigemus experientia edocti, per omnia fere Templorum rudera omnigenorum animalium ſigilla inveniri, quæ non modo Romanum ingenium præſeferunt, ſed longe antiquiorum temporum aſperitatem, quod præſertim Peruſiæ obſervavi Anno 1710: dum ibi ſtudiorum cauſa commorarer: Nam forte detecto veteri Hypogæo ingens antiquorum ſimulacrorum copia patuit, quæ fortaſſe hoſtili incurſione ingruente, ibi conſignata fuerant omnia Etruſcam manum ſpirantia. Erat ibi, ingens numerus animalium omnis generis ex ære ruditer expreſſarum, ſed minimæ formæ, quæ omnia in opulentiſſimum gentis *Anſideja* Muſeum conceſſerunt, cujuſmodi ex eodem agro Peruſino defoſſa ſæpe ad me deferenda curavit Vir egregius, & mei amantiſſimus Andreas Joannellius.

Cur vero unum, vel alterum genus animalium eligerent ii, qui hæc anathemata offerebant, multiplex ratio aſſignari poteſt, nempe proventus ex illis captus, aut e contra periculum evitatum: denique religio in Deos, quibus ea animalia Sacra eſſent, ut gryphes Apollini, canes latrantes Laribus, qui multi ſunt in Muſeis, tygrides Baccho, & alia oppido multa. Quæ tamen ratio extiterit dedicandæ Chimæræ nulli Deo, quod ſciamus Sacræ, omnino nobis non liquet, niſi una illa fuerit, quam in principio indicavi: quod nempe ob artificii excellentiam donum Deo dignum videretur.

Eſt

Eſt tamen alia ratio, cur immania hæc monſtra in locis ſacris dedicarentur, quia nempe divina origine, & ſanguine putarentur procreata, ut conſtat ex Heſiodo in *Theogonia*, apud quem Chimæram obſervamus Ponti, & Terræ nepotem. Hinc anima immortalis eiſdem aſſignata, ut de Nemeo Leone tradidit Theocritus in *Hercule leonic.* illo enim necato.

. . . . *Animam ingentem excipit Infernus*

Scillam quoque, & Hydram Lerneam veſtibulum Orci incolere fabulatus eſt Virgilius in VI. quo alludens Martialis lib. XII., Epig. 40. canem laudans ab apro interemptam in Amphitheatro ait:

Nec queror infernas, quamvis cito rapta ſub umbras:
Non potui fato nobiliore mori.

Id vero ſimulacrum libenter inter donaria recenſuimus, quod inſcriptione inſignitum videatur, quæ dedicationem videtur importare.

Hæc dexteræ tibiæ inciſa ex unica voce conſtat TINMCVIL, ad differentiam cæterarum dedicationum, quæ ex pluribus vocibus compactæ ſunt. Ego quidem ſemper dubitavi id lemma nihil continere, niſi nomen artificis, in quo præſertim confirmabar, cum in alia imagine Gryphi ſæpius publicata, & præſertim a Gorio noſtro *Muſ. Etruſc.* Tab. CLV. eadem prorſus inſcriptio repetita videatur, quam cum expreſſam videam in duobus monumentis diverſis, & loco, & tempore diſſitis, nihil importare puto, niſi notam officinæ. In ſequenti etiam Tabula occurrit ſigillum alterius belvæ, in cujus latere unicum nomen inciſum eſt alterius artificis, de quo infra.

At dum hæc ſcribo, aliud emergit argumentum, ex quo abjectis iis, quæ de hoc lemmate dicta ſunt, omnino credam nomen proprium artificis continere. Effoſſum nuper Peruſiæ Etruſcum ſepulcrum urnas marmoreas XV. hactenus produxit (nec enim integre perquiri datum eſt Fiſco obſiſtente) quas inter urnas novem repertæ ſunt cum nomine Familiæ TINM. ſic enim conſtanter in omnibus legitur, præmiſſo prænomine defuncti, quarum Urnarum imaginem aliquando publici juris faciam. Ego quidem Syncopen in univerſis ſubeſſe puto: nam difficile admodum eſt imaginari cultiſſimam nationem tam duro nomine, & vix pronunciabili uſam fuiſſe, cum præſertim in ſequenti Tab. XXV. recurrat nomen TNEM huic adfine. Quidquid interim ſit de recta hujus nominis pronunciatione certum habeo TINM fuiſſe nomen Familiæ Peru-

 ſinæ

ſtriæ non vulgaris, quæ ſculpturæ, & flaturæ operam daret, ſive ex cujus liberalitate duo hæc donaria in templis collocata ſunt.

Supereſt reliqua pars hujus nominis CVIL explicanda; in quo præſtando aliquid ſubſidii ſperandum eſt a nomine jam notiſſimo TANAQVILIS, quam Etruſci, & Sabini, qui litera Q carebant in recto caſu TANACVIL oportet pronunciaſſe. Id nomen, ut ſupra monuimus, latine verſum fuit *Caja Cæcilia*. Quod igitur etruſce CVIL dicebatur, id latine ſonabat *Cæciliam*, aut *Cæcilium*. Tinnius igitur noſter vel cognomine, ſeu mavis Matronymico Cæcilius, aut Cæculus dictus eſt, aut Cæcilia Matre natus.

TAB. XXIII.

Donarium æræi Quadrupedis.

OBſervavimus ſupra animalium imagines in Templis, & publica, & privata religione fuiſſe ab antiquis dedicata. Nihil modo nobis ſupereſt pro hujus Donarii dilucidatione, niſi forte perquirere, quale nam beſtiæ genus ſub hac ærea effigie referatur, ut aliquid de ejus ſignificatione, quoad in re dubia fieri poteſt, aſſequamur. Hæc tamen forma ſatis ambigua eſt, quin unum, aut alterum animal in ea recognoſcamus. Et quidem in *Roncallienſibus*, ubi de hoc Donario verba fecimus, viſum eſt nobis pro muſtella dijudicare, cujus græcum nomen videbatur nobis in inſcriptione Etruſca recognoſcere. At ſecundis curis retractato argumento, & typo hoc cum viris apprime oculatis comunicato, canis potius, quam muſtellæ lineamenta in eo depræhendi diudicarunt, præſertim ex ipſa pedum proceritate, quæ cani potius conveniunt, neque ex eo genere, quos in deliciis habemus, ſed Moloſſo atque excubitori; quæ cùm ita ſint facile corruunt ea, quæ circa nomen tunc ſpeculatus ſum. Id vero præſens judicium meum facile confirmaverunt multa alia ſigilla, licet mole tenuiora, & literis deſtituta in hunc ipſiſſimum modum efformata, in quibus nemo canem non recognoſcit, quæ deinde per Eruditorum manus circumire cognovimus, cujuſmodi plura hic Piſauri in Muſeo Oliverio, & in Arditio aſſervantur. Omnium vero proceriorem imaginem, & artificio nemini ſecundam nuper Tuderti effoſſam reſcimus, atque apud Cl. Domitianium aſſervatam, cui poſtremæ tanta ineſt cum hac præſenti ſimilitudo, ut ab eodem artifice factam eſſe videatur.

Canis

Canis iste expressus est specie blandientis Hero suo, quum demissis auribus, & cauda sub ventre recollecta, os, & pedem ad illum erigit, illius benevolentiam captaturus. Sub hac similitudine jam non dubito domesticos Lares designatos, quos adversus hostes implacabiles, domesticis vero propitios reputabant; quapropter canes illis dedicati, immo plerumque appositi sunt. Opportuna occurrit Ovidii auctoritas *Fastor.* v. qui ita Larium simulacra describit.

At Canis ante pedes Saxo fabricatus eodem
Stabat: quæ standi cum Lare causa fuit?
Servat uterque domum domino quoque fidus uterque
Compita grata Deo, compita grata cani.
Exagitant & Lar, & turba Diania fures,
Pervigilantque canes, pervigilantque Lares.

Et Plutarchus. Question. Roman. L. *Laribus, quos proprie vocant præstites, canes assistunt, & ipsi canum pellibus amiciuntur, quoniam qui præsides sunt eos alienis formidolosos esse oportet, uti canes videmus, domesticis vero mites, atque mansuetos.* Hanc vero mansuetudinem ita ad vivum refert sigillum id nostrum, ut nihil aptius fieri potuerit ad Larium indolem significandam, cum vero ex dedicatione constet, aliquando fuisse consecratum jam nullus dubito Laribus, sive publicis, sive domesticis oblatum aliquando fuisse, non secus ac innumera illa catellorum sigilla, ex ære flata ubique obvia, quorum non alium usum fuisse credo, nisi ut in privatis sacellulis gratissimo Laribus dono attribuerentur.

Inscriptio sinistro fæmori insculpta ita se habet. M:CALVMTLA. ubi nomen artificis delitescere non dubito. Callos duos insignes sculptores alterum Æginetam memorat Pausanias in *Atticis*, in *Corinthiacis*, & in *Laconicis*: alterum vero Elæum in *Eliacis*, sed nihil cum iis commune habuit hic noster, nisi artis excellentiam, vel ex hoc unico argumento illi asserendam.

TAB.

TAB. XXIV.

Sigilla ærea inſcriptionibus inſignita.

INter ea, quæ parce admodum ex Etruſcis diſciplinis aſſequi potuimus, id certe computatur, quod ſigilla hæc, in quibus inſcriptio Etruſca inciſa eſt, ad Deos pertineant; hæc namque *dedicatio* ſola Deorum ſimulacra reſpicere poterat: vix enim unquam privatorum hominum imagines in Templis invectas reſcivimus, at contra multiplicata in illis pro hominum libito Deorum ſigna, & ſigilla, quæ donaria appellabantur. Sunt præterea indubitata plurima Deorum ſimulacra, quæ hiſce literis inſignita apparent, a quibus facile argumentum ſumimus, cætera omnia ſigilla, quæ ex ſimbolis non recognoſcimus, vel quia nulla habent, vel dubia, pariter in hanc claſſem eſſe recenſenda.

Una nobis reſtat hic difficultas, atque ea non levis, cui nam Deorum hæc poſtrema ſigna tribuamus. Nam licèt veteres habuerint inſignia quædam, quibus Deos aliquos diſtinguebant, multo tamen plures fuerunt apud ipſos, quos omni prorſus indicio deſtitutos, præſertim antiquiori ætate, efformabant: quod bene norunt ii, qui neglectam hanc partem antiquitatis, &, ut ita dicam, adhuc ignotam *Scientiam ſigillariam* attigerunt. Duplex hujus inſtituti ratio afferri poteſt. Prima nempe, quod veteres artifices communes quoſdam Deorum, atque Dearum typos haberent, ut quilibet quemcumque ſibi vellet ex Diis, aut Deabus in iis ſignis dedicaret, nomine, quod quiſque mallet appoſito. Aliam vero habuiſſe antiquos, quæſitam ex uſu atque familiaritate peritiam quamdam circa Deorum formas, qua unum ab altero diſcernerent.

Huc pertinebant, ni valde fallor, familiaria illa Larium, præſertim domeſticorum ſimulacra, per quæ quiſque domi ſuæ Majorum ſuorum imagines conſecrabat: ut in Acherontico probatum eſt. Copioſiſſima omnium hæc fuiſſe oportebat, quibus nulla familia carere poterat. At nulla religio, nullum inſtitutum, nulla lex unquam conſtituit, quomodo domeſtici Lares effingerentur: Quapropter obſervamus Lares aliquando ſub puerili aſpectu, modo juvenili, ſæpe virili, demum ſenili expreſſos, nudos, palliatos, prætextatos, togatos, demum etiam armatos pedites, atque equites, cujuſmodi apud me ſunt; Etruſci præſertim artificii, præcipue, qui poſt Hannibalem Italia pulſum, fieri cæperunt. Molæ illis attributæ, pateræ, coronæ, bullæ, armillæ, calcei viatorii cum petaſo, ut nullum penitus vitæ officium fuerit, cujus ſymbola

bola Laribus non adtribuerint: quod etiam notavimus in Dissertatione de *Sigillis Æreis* Cortonæ effossis. Cum denique nulla præcipua forma Laribus esset præscripta, facile adducor, ut credam sigilla omnia, quæ peculiari attributo carent, ipsis Laribus esse referenda.

Duplicem inscriptionem in Roncaliensium X. explicare olim aggressus sum, sed fiduciam illam meam fregit cautior experientia, ut, nisi quæ veritati proxima sunt, non admittam. Utram latinis elementis expono:

1.

EICE . RASTHVFITI . CVEI . A

2.

TNVTRCE . RAMTAVFIA . TAVI . SELVAN.

Quod unum in hoc examine certum habeo, vox *Ramta* nomen gentile est, & quinquies occurrit in inscriptionibus sepulcralibus.

TAB. XXV.

URNA MAMOREA

Euthymius libantis Genium deiciens.

MUlta eruditi, qui circa hujus studii initia id marmor contemplati sunt, docte, & ingeniose de illo tradiderunt: qui vero cautius de hoc argumento scripserunt, inter ignotas fabulas illud rejecerunt. Nos ex Pausania in *Eliacor.* posteriore hunc typum explicasse confidimus. Multa ibi laudatissimus Auctor congerit circa Euthymii pugilis laudes, quas etiam celebrat Suidas, Elianus de *Var. histor.* L. VIII. & Plin. L. VII. c. 47. Hic Locris in Italia ad Zephirium natus, magnam in Græcorum ludis laudem adeptus, post Olympiadem septuagesimam sextam, hoc est, circa annum Urbis 300. in Italiam iterum rediit. Ubi quæ sequuntur, de eo refert: *In Italiam his cum transmisisset, pugnam cum Heroe commisit. De quo quæ sunt memoriæ prodita, sic propemodum se habent. Ulyssem ajunt errantem everso jam Ilio tempestatibus huc illuc ad alias Italiæ, ac Siciliæ Urbes, & Temessam etiam appulsum, ibi de navalibus sociis ejus unum virgine per vim violata, ab oppidanis contumeliam vindicantibus lapidibus obrutum. Ulyssem quidem nulla factum ulciscendi inita ratione inde profectum. Perempti vero socii manes finem nullum sæviendi in cujuslibet ætatis homines fecisse, priusquam cogitantes patriam relinquere Temessensos, quo eam pestem effugerent. Apo-*

linis

linis responso Heroem placare jussi sunt, & consecrato solo. Templum excitare. Devovere ei præterea quotannis Virginem unam, quæ ipsis formosissima visa esset. Quod cum illi ex Oraculo facere pergerent, nihil omnino gravius dehinc passi sunt. Forte cum venisset Euthymius Temessam eo ipso tempore, quo solemne sacrum fiebat, re tota cognita, se intromitti illud, ajunt, in templum postulasse. Ibi Virginem conspicatum; primo misericordia commotum, deinde etiam amore incensum, ac puellam quidem, si ab eo servata esset, se in ejus manum conventuram, fidem dedisse. Armis igitur captis cum Genio congressum, illum victum manibus, & agro excessisse, sublatumque prorsus ex hominum cœtu in Mare se demersisse. Fuisse memorant, Civitate universa fœdissima calamitate liberata, maxime illustres Euthymii nuptias. De eodem vero Euthymio illud ex antiquitatis monumentis accepimus, longissimam eum ætatem vivendo implesse, neque omnino mortuum, sed alio quodammodo hominem esse desiisse.

Id argumentum iterum expressum observamus in aliis Cinerariis, quæ publicata sunt a Clarissimo Gorio *Mus. Etrusc.* Tom. III. & demum in alio, quod præteritis annis observavi in oppido Sextini inclusum parieti domus canonicalis prope Ecclesiam S. Pancratii, ex qua multiplicitate exemplarium ejusdem historiæ colligitur, fabulam hanc maxime invaluisse apud Etruscos. Fabulam, inquam, pueris obtrudendam; quis enim sanæ mentis crediderit armatum hominem congressum fuisse cum Lemure, eumque subegisse? Hinc cautissimus veterum scriptorum omnium Virgilius in VI. Sibyllam inducit commonefacientem pedissequum suum, ne cum spectris confligat.

Et ni docta comes tenues sine corpore vitæ
Admoneat volitare cava sub imagine formæ
Frænat, & frustra ferro diverberet umbras.

Cæterum in præsenti schemate spectrum illud observatur in Cives seviens, dum Euthymius laqueo illi injecto e sepulcro educere conatur, gladioque perfodere. Virgo in victimam constituta humi jacet discincta, & seminuda, dum victoria alata Euthymio favens baculo, sive securi monstrum percutit.

Inscriptio

VEI : TNEM : VESIM : ARNTHIAV :

sic verti potest.

VEIO, *sive* VELIO. TNEMIO *fecit*
VESIVS. ARVNTIA NATVS.

Hic

Hic vero monendum censeo fabulam hanc referendam esse ad annum Urbis circiter CCC : nec nisi post multos annos per Etruriam diffundi potuisse, ut a sculptoribus inter egregia virtutis exempla recenseretur. Cessant igitur, quæ de remotissima harumce urnarum antiquitate jactantur : quod aliis etiam argumentis infra confirmabo.

TAB. XXVI.

MINERVA, ALIIQUE DII

In Vase Musei Gualteri.

DUplex hujus vasis aspectus duplicem nobis ædiculam repræsentat, quæ simpliciori artificio constat ex gæminis fulcris e suggestu assurgentibus, quæ fastigium impositum sustinent. In primo sedet Pallas de more armata galea, & thorace, sub quo muliebris tunica ad talos usque protenditur. Non aliter ornata apparet in Patera *Cospiana*. At in æreo Etrusco sigillo Musei mei Tuderti effosso, more virili armata sine tunica consistit. Tres Dii, totidemque Deæ, hæ tunicatæ, illi vero nudi adstant sacello. Duorum superiorum paria quum vix aliqua præseferant insignia, qui sint dignoscere non valemus. Qui vero in infima parte constant, facilius distinguuntur : hinc enim Baccha cum tyrso vittato, & tympano tripudiat. Illi e contra respondet Bacchus florem, & acerram deferens. Inde suspicari potest superiores ad eorum cætum pertinere. Neque enim unquam adducar, ut credam Etruscos nudos fœminis admistos Sacra peregisse, nisi forte Bacchanalia, quorum execrabilis licentia ad religionem referebatur. Tunc vero simulatis Deorum personis, abjectoque humanitatis pudore, Deorum nuditatem affectabant.

Pars adversa sedentem in ædicula Larem ostendit, qui protensa manu lancem sustinet. Larem, inquam, quia superne tabellam suffixam ostendit, in qua clavos annales disponere solebant. Hos quadrifolius prope suspensus, nullum melius, quam papaver imitatur, quod Laribus sacrum erat. Inferne Genius consistit calicem manu attollens. E regione Baccha illi respondet, acerram attollens. Superiores Deos Genium ne, & Geniam, sive alios ex Bacchi choro referant, minime affirmavero. Hinc indolem Etruscorum intelligimus, quod cum hæc sacella aliquibus Diis dicata pingerent, cæteros etiam Deos, qui nihil cum illis commune haberent, adiciebant, non modo a tecto semotos, verum etiam idem tectum adeuntes omnem Sacrorum supellectilem ve-

luti sacrificaturi conferentes, quod illorum dignitati minime repugnare credebant. Non enim proinde illos, quod e tecto excluderent indignos reputabant, sed quia loci angustia non patiebatur inclusos illos delineari. Circa tectum igitur Deos, Deasque semper cum comparibus suis disponebant, ut melius quos vellent, & magis distincte exprimerent. Quæ maxime adnotanda erant, ne sacrificulos pro Diis usurparemus.

TAB. XXVII. XXVIII. XXIX.

LAR EQUESTRIS

In Vase Mediceo.

HActenus creditum est Etrusci Equitis transvectionem hic repræsentari. Sed quorsum miles in cella Sacra, & quod caput est, Diis undique constipatus? An Marti hunc typum tribuemus? Sed illi quadriga potius, quàm equus sessorius frequenti scriptorum auctoritate assignata est. Accedit quod hæc vasa, domesticis usibus licèt Sacris adscripta, familiares potius Deos contineant, inter quos nulli malefici habebantur. Nec alterum e Dioscuris hic agnosco: nam illi fere semper gemini occurrunt.

Lares e contra, qui primas in his vasculis obtinent sæpissime armatos, & equis invectos video, publicos præsertim, qui urbes custodiebant, quibus propterea hic cultus conveniebat. Accedit quod Lares nihil aliud essent, quamquod defunctorum animæ generosiores, quæ pro urbibus, & domibus pugnare credebantur, ut demonstravimus in *Acherontico*, his autem equos tribuebant, ut probatum est in alia dissertatione de *Transvectione Animarum*. Hæc omnia tanti apud me sunt, ut in Cella Larem recognoscam jam jam in bellum profecturum, & pro Patria, & focis dimicare paratum, sive de bello reducem, qui parazonio, & pharetra e laqueari suspensa coronam partam ostentat, præcipuum Larium decus, ut constat ex Plinio: *Et jam tunc coronæ honos erat Larium publicorum, privatorumque, & sepulcrorum, & Manium.*

Hæc ubi præmiserimus, cætera in aperto sunt. Surgit in postica ingens focus Laribus sacer vittis coronatus. Illum sæpissime videas non unica fascia præcinctum, sed terna: quo spectat illud Propertii lib. IV. Eleg. 6.

Terque focum circa laneus orbis eat.

Sic etiam in templo Cereris, & Proserpinæ aram ornatam vidit Pau-

Paufanias in Arcadicis : *Bafim undique incingunt Teniæ*. quæ mortuis ceruleæ dabantur, Virgil. *Æneid.* III. verf. 63.

. . . . *ftant manibus Aræ*
Ceruleis meftæ vittis . . . .

In alio tamen vafe, qui Neapoli in Mufeo Congregat. Oratorii affervatur, & in quo id ipfiffimum thema exprimitur, cum nobis, coloribus ad exemplar veri imitatis delineatum, obvenerit, & eft in ordine 281. & 282. Tenia ifta fufci coloris eft, cum cæteroquin, quæ a circumftantibus Diis oftentantur, croceæ appareant.

Aram hanc adeunt Mulieres Sacrificulæ *linteo Sacro* ornatæ, & brachiis circumvoluto, de quo fupra pateras, & flores deferentes; at in vafe Neapolitano ramufculos pomo defuper infignitos, *facrificulas* appellavi, fequutus conjecturam univerfi cultus, quo ornatæ incedunt. At vereor, ne Deas in mente habuerit pictor, Laras præfertim Lari fuo gratulantes, cum præfertim larario defuper adnotato Dii affiftentes videantur. Hi quatuor funt, ex quibus Larem vialem fedentem recognofco cum caniftro pomis onufto corolla defluente. Recognofco, inquam, ex globo illo, qui ex ejus humero exurgit. In aliis expreffius delineatis globus ille farcinulam viatoriam manifefte nobis oftendit, cujus fymboli fignificationem accuratius fuo loco profequemur.

Quæ illi refpondet cum pari caniftro, & flabello Larundam forte repræhefentat: nam video plerumque pictores Thufcos utramque poteftatem fœmineam cum mafcula confociaffe, ne Deus foret fine Dea ejufdem officii. Succedit alterum par Deorum mafculus, & fœmina cum coronis fibi occurrentes. Illa flabellum geftat; hic pulcherrimi generis florem hortis noftris incognitum. Qui fint, unus pictor noverit. Putarim tamen e cætu domefticorum; etfi notis nominibus ignota indigitare fas eft, dicas, fi lubet, Genium, & Geniam. Hinc colligo vas iftud votivum fuiffe, feu mavis allufivum Lari hoftilio pro felici reditu ex militia proceris alicujus, Diis omnibus domefticis gratulantibus, & diem folemniter celebrantibus.

TAB. XXX. XXXI. XXXII. XXXIII. XXXIV. XXXV.

LARARIUM

In Vase Musei Medicæi.

HAbes hîc integram formam Lararii Etrusci, qua clausi, ut Tab. XXXI, qua adaperti in solemnioribus diebus, ut Tab. XXXII. In hoc vero columnæ spatia plus æquo dilatari oportuit, ut imagines Deorum intro stantes commodius locarentur, ut actionem ad vivum exprimerent. Medius Jupiter throno insidet, sceptrum tenet, & pulcherrimum scabellum calcat, & veluti cogitabundus dictis attendit.

A leva Juvenis unico palliolo contectus, & hastæ innixus aliquid Jovi nunciare videtur, & veluti ex aliqua profectione redux pileum Laconicum, & Macheram ex alto suspensam habet. Quid ni? Veluti victor coronatus est; colligatam vero peram viatoriam ex humero suspensam ostendit. Hunc Larem viarum Præsidem esse suspicor, qui incursione aliqua hostili profligata ad Jovem Etruriæ præsidem redit.

Contra Deus alter longævior, simili pileo munitus, & armatus parazonio, non lanceæ, sed nodoso baculo innititur; nam talem centies in vasculis pictum ostendam. Elata manu veluti de rerum statu Jovem interrogat, clypeo ex alto suspenso. Hunc vero conicio esse domesticum Larem, qui ætate maturior arma expeditioni apta non tractat, sed ea, quibus Domi residens vi privata prædones repellat, quod quidem Lari Domestico officium stetit. Qui Dioscuros hîc agnoverunt, adeo disparem ætatem & armaturam non considerarunt. Cæterorum vero Deorum, quos Senes habuit antiquitas, Vulcanum, Saturnum, Terminum, & si qui alii sunt, nulla omnino indicia hîc micant.

Lararium clausum geminis deorum paribus hinc inde diffusis ornatur, qui quia a recenti pictore nullo ordine in Tab. XXXIII, & XXXIV. redacti sunt, illos jugare ad prototypi fidem abs re non erit. Ad dexteram ædiculæ in parte suprema sedet Juvenis nudus struem in canistro gestans vitta sacra subjecta, facile Bacchus, qui tertius est Tab. XXXIII.

Illi respondet Mulier sedens cum cista, crotalis supra dispositis, forte Dea Libera, quæ media est in eadem Tab. XXXIII. coronam vero solidam demittit orbiculis ornatam, ampliorem in antica, tenuiorem in postica, qualem gestant Dearum sigilla Etrusca,

ca, quæ in meo Museo asservantur; sub Baccho alternato ordine sedet Dea alia cum cista, & flabello.

Illi respondet Dea alia, quæ media est Tab. XXXIV; cujus insignia sunt racemus uvæ speciosissimus, & lanx cum libo infixis superne geminis ramusculis. In aliis picturis hi tenuissimas frondes habent, ut ex rore Marino sumpti videantur, quo Lares coronabantur juxta Horatium.

Parvos coronantem marino
Rore Deos, facilique myrto.

Quaterni Dii supersunt, quo tamen ordine, & loco in vase dispositi sint, profecto ignoro. Alter nempe ex Laribus vialibus coronatus hasta, & clypeo munitus, & *pera* ex ejus humeris exiliente, ad tres subsequentes respicit. Primus coronam floream gestat. Secundus pateram, & gladiolum, forte secespitam, in sinistra panno involuta.

Ultima stat Dea, quæ dextera vittam demittit, sinistra attollit cistam linteo sacro e brachio dependente. Sic habes quaternos Deos totidem Deabus consociatos: quæ observatio cum solemnis fuerit Etruscis pictoribus, maximam nobis suspicionem ingerunt, ut præmisimus, divinas naturas, atque attributa in utroque sexu duplicare consuevisse, nec Deos habuisse ullos cælibes, quin & ejusdem potestatis Deas non effinxerint.

Operculum vasis iterum quaternos Deos exhibet. Primus est Genius alatus, quem Pictor nostri temporis fœminam fecit, deceptus muliebris capillitii ornamento. Si tamen ille quingenta fere Thuscorum vasa, quorum imagines ob oculos habemus, scrutatus esset, facile observasset, Thuscos nostros pueris omnibus, & Genio præsertim Bacchi id ornamenti attribuisse, nec mirum, cum Bacchum ipsum fœmineo cultu sæpissime effinxerint. Quin immo Dii omnes sæpe sæpius in Bacchanalibus commiscentur: quod etiam notavit Ovidius in Fastis:

Orgia Dii celebrant.

Bacchantum corona erat amplior vitta, quæ facile cum mithra confunditur, reticulo nempe superne aperto: unde amplior cirrus diffundebatur, ut passim videre est in Thuscorum picturis. Hic igitur Genius Baccham adit coronam pampineam deferens, e qua pendet vitta sacra, utraque Orgiorum gestamen. Altera vero manu pedibus Deæ mysticam Vannum demittit, totam minoribus vittis ob serpentes ornatam.

Baccha speculum attollit gemmatum familiare Thuscarum Dearum attributum: Coronam vero priori similem Deo sedenti offert.

Hunc

Hunc Bacchum puto ob insigne bifidæ vitis procerioris, quam sustinet, & Lanceam cum placenta, quæ mellea illi sacra erat, pendente desuper uvæ racemo.

Sedet in scopulo Dearum ultima cum amplissimo flabello, & cistula, sive arca, e qua vitta sacra suspensa pendet. Ex his colligo coryphæos hujus historiæ esse Jovem Larem vialem & domesticum, cæteros vero esse accessorios; ita ut argumentum hujus picturæ facile respondeat alteri, quod in priori vase digestum est. Mirari interim non desino Etrusci Pictoris ingenium, qui reditum in patriam Magnatis alicujus, tam magnifice per ideas mysticas & abstractas, sed maxime significativas expressit, & ope Deorum repræsentavit.

T A B. XXXVI.

S A C R I F I C I U M

In Urna Etrusca Perusiæ effossa.

IN hujus Urnæ facie tota Sacrificii pompa repræsentatur. Ardet impositis ignibus ara, unde sertum dependet. Milites gemini more Græco loricati, & galeati hircum aræ imponunt, & cultro ejus gutturi admoto ignem sanguine inficiunt. Adstant Tympanista, qui tympanum pulsat: Cymbalistria, quæ cymbala: Tybicen, qui tibias inflat: denique minister lancem attollens, mola salsa refertum. Puer agnum deferens, augur denique, qui lituum ætate detritum dextera stringit. Nemo adhuc dubitavit, sacrum aliquod funebre hic repræsentari, præcipue aliquod ex iis Acheronticis, in quibus effuso quorundam animalium sanguine, divinas animas fieri credebant: ut in mei *Acherontici* secundo Capite indicavi, auctoritateque Arnobii hoc præsens, & similia marmora explicari posse tradidi. Dum vero argumentum retractarem, maxima mihi suborta est difficultas ex ipso Sacerdotum habitu, qui minime sacer, & minime Etruscus est, sed Græcus, & militaris, ex quo mihi facile persuasum est, id monumentum non ad mores Etruscos pertinere, sed ad aliquod Græcæ historiæ factum non obscuris indiciis adumbratum. Nam etiam in superioribus marmoribus id ipsum argumentum petitum a virorum sacrificantium armatura, facile mihi persuasit, non amplius ad Etrusca sacra pertinere, sed Polixenæ fatum repræsentare. Detur igitur alteri conjecturæ locus, quam, ut semper soleo, disputandam potius, quàm tenendam exhibeo.

In

In præfenti igitur marmore deprehendere mihi vifum eft ferale illud facrificium, quo Iphigenia in Aulide mactanda fuit, quum ira Dianæ ob cervum ei facrum ab Agamemnone occifum, perturbato Mari, fanguine ejus Filiæ ex Oraculo placanda erat: quapropter miffus Ulyffes Iphigeniam a Matre abduxit, fimulans Achilli defponfatam, quam cum ad aras ftatuiffent, & Pater cultro jam gutturi immineret, Dianæ pietate in Tauricam abducta, perpetuo ejus Sacerdotio fub Rege Toante initiata eft: fuppofito interim cervo, qui ejus loco mactatus fuit. Fabulam recenfet Euripides in Tragedia ejus nomine infcripta, rurfufque Ovidius Metamorph. XII.

Permanet Aoniis Nereus violentus in undis,
Velaque non transfert: & funt, qui parcere Trojæ
Neptunum credant; quia mœnia fecerat urbis.
At non Theftorides: nec enim refcitve, tacetve
Sanguine virgineo placandam virginis iram
Effe Deæ. Poftquam pietatem publica caufa,
Rexque patrem vicit; caftumque datura cruorem
Flentibus ante aram ftetit Iphigenia miniftris;
Victa Dea eft: nubemque oculis objecit; & inter
Officium turbamque facri, vocefque precantum,
Suppofita fertur mutaffe Mycenida cervâ.

Qui proinde militari habitu facro intendunt, Ulyffes, qui Virginem mactandam abduxerat, fuppofitam victimam attollit. Agamemnon vero, qui Sacerdotis officio functurus erat, illud in hirco exhibet: id enim animal pro cervo Pictor effinxit, five marmoris vitio deceptus, five quod ita veteri Etrufco Artifici magis probatum fit.

In Urnæ Operculo reclinatus jacet vir feminudus, coronato capite, atque velato. Sic nempe defuncti, quos inter Divos referebant exprimi voluerunt, ut eo facrificantum habitu mortuos facrificiis dignos teftarentur. Tales infpicimus in nummis Cæfaribus, atque Auguftis jam confecratis. Huc refertur etiam patera, quam manu tenet. Difcinctam quoque hujus Viri imaginem intuemur, quæ formula ad facrificia inferorum pertinebat. Quapropter Dido ejus extrema facra attentans defcribitur a Virgilio.

Unum exuta pedem vinclis in vefte recinctâ.

Et Ovidius Metamorph. VII. 182.

Egreditur tectis veftes induta recinctas.

Nifi potius hic corporis ftatus ad eas Thufcorum delicias referendus

rendus sit, quo per æstatem soluti epulari solebant: unde inolevit, ut qui voluptatibus plus æquo indulgerent, *discincti* appellarentur a Persio Satyra III. vers. 31.

Non pudet ad morem discincti vivere Nattæ?

Ubi vetus Scholiastes, *discinctum dicit negligentem, & perditum, vel discinctum obesum, & ventricosum luxuria, quia cingi non possit.*

Illud tamen in hoc marmore observandum occurrit pictoris incuria ex dextero sinistrum factum, nam mortuorum imagines non dextero cubito innitebantur, nec pateram unquam in sinistra habuerunt, quod hic peccatum est, sed contra, ut sinistro innitrentur. Ex quo etiam factum est, ut Agamemnon sinistra manu cultrum in victimam impingat, & tympanista pariter tympanum sinistra quatiat, quod quantum a veterum institutis abhorreat, nemo non videt.

Inscriptionem

HV . TITE . VESI . VEL . CHCEIIIII

sic restituo:

AVLO . TITI . VESII . VELIA . CAECINIA *nato*.

TAB. XXXVII. num. 1. & 2.

Polyxenæ Sacrificium.

HUnc typum illustratum habes supra ad Tab. IX. nam utrobique eandem historiam consignatam fuisse non dubito, quamquam vitio marmoris in hac urna numero 1. hujus Tabulæ exposita loco virginis mactandæ, vas quoddam mutilum, substitutum sit, formæ & molis penitus alienæ ab usu sacrificiorum. Quin si datum esset coram intueri marmor Tabulæ præcedentis, facile & in ipso peccatum fuisse a pictore observaremus, capro substituto pro detrita imagine Polyxenæ sacrificandæ.

Inscriptio urnæ prioris consonat cum altera præcedentis tabulæ

AV . TITE . VESI . VEL . CACEINNI.

ita ut gemina hæc monumenta duobus fratribus ejusdem prænominis posita esse videantur. Id novum non est in Thuscorum urnis, ut infra videbimus; quod factum puto, cum, præmortuo fratre, alter nasceretur, cui mortui prænomen apponi placuisset.

Urnæ

Urnæ inferioris titulus ita se habet:

VR . TITE VESIAE . CV . SITIA .

Mendum vero subest in prænomine VR. scrutandumque an in marmore detracta sit literula T : nam prænomen Turni sæpius occurrit in hisce titulis.

TAB. XXXVIII.

ALCESTIS IN VITAM REVOCATA

In patera Medicæa.

NOmen VMAILE, hoc est, EVMELI inscriptum uni ex actoribus hujus fabulæ totum illius contextum, alioquin obscurissimum manifeste declarat, nempe Alcestin Eumeli matrem defunctam in pristinam vitam beneficio Herculis restitutam, morte reluctante, atque contradicente: ut constat ex tota Euripidis Tragedia *Alcestis* nomine inscripta, qua universam hanc fabulam magnifice complexus est.

In vertice pateræ amplissimum sepulcrum conspicitur pyramidibus superne adornatum; in quo Phereorum Reges tumulari consueverant, & in quo Alcestis, pro viri sui Admeti salute demortua, regio apparatu, ut ait Euripides, tumulata fuerat.

Mei quidem ministri cadaver omni cultu ornatum
Ferunt sublime ad sepulturam, & rogum,
Vos vero mortuam, ut fert consuetudo,
Salutate egredientem postremam viam.

Hercules interim certior factus de tam præclaro amoris conjugalis exemplo, cum in infernum descendisset ad Cerberum subiiciendum, illustrem hanc animam ad vitam revocavit, & corpori restituit; ut narrat Apollodorus *Bibliot.* lib. I. Hyginus Fabula L. & LI. & Fulgentius *Mythol.* lib. I. circa finem.

Id factum ingeniose expressit artifex hic noster, qui Alcestin delineavit ex olla reticulata prosilientem; filio Eumelo portentum id admirante.

Hercules oppositus sedet, quem notat inscriptio ECHLE, licet invito sculptore, irrepserit facili lapsu litera S pro L: sed hæc sphalmata ubique occurrunt in similibus inscriptionibus.

Mors vero cucullata Herculem increpat pro inlata sibi injuria; Hercules contra audacter mortem repellit; quod quidem in

fabulæ principio Euripides Apollini tribuit, quem introducit cum morte contendentem, dum adhuc Alceſtis viveret. Thuſcus vero artifex ingenioſiſſime hanc mortis querelam redintegravit cum Hercule, dum Alceſtis in vitam revocata fuit.

TAB. XXXIX.

ADOLESCENS TOGA DONATUS

In Vaſe Medicæo.

CIvili cæremoniæ, qua virilis toga a Parente Tironi ſuo attribuitur, præſente Matrefamilias, etiam bacchica conjuncta eſt, nam in linea inferiori Pater præit cum thyrſo, & cyatho; ſubſequitur tibicina cum tunica tintinnabulis referta: ut ſæpe in his picturis obſervatur, fortaſſe ipſa Materfamilias chorum ducens.

Succedit vir exertus pariter cum cyatho: ultimus tandem eſt Tiro toga involutus cum alio thyrſo, ex quo colligimus, virgas haſce in manibus virorum nullum inſigne dignitatis, ſed ſolemnitatis præſeferre: ut eo modo, quo in Saturnalibus baculos ſumebant, ita & in Liberalibus ob Bacchum thyrſos, ſeu vitiginea ſarmenta plerumque contorta; ut videre eſt in hiſce ſchematibus.

TAB. XL.

SIMULACRUM ÆREUM TOGATUM

In Muſeo Medicæo.

INter etruſcæ artis ſtatuariæ monumenta ſimulacrum hoc primum locum obtinet. De hoc multi multa opinati ſunt, quibus ſepoſitis nihil in eo inquirendum cenſeo, niſi unum ex Peruſinis Proceribus, qui de Republica optime meritus ſimulacrum æreum aliquo in loco publico obtinuit; divulſumque in direptionibus, quas ea Civitas paſſa eſt, ſepultumque, ut puto, a direptoribus inter rudera ad Pilas, duobus abhinc ſæculis in lucem rediit.

Prætium ſimulacri auget inſcriptio:

AVLEMI . METELIM . VE . VESIAL . CIENMI .
ÇEN . SVPREM . TECE . SANMVTENINE
TVTHINEM . CHISVLICM.

Ex

Ex qua desumimus signum, id positum fuisse, *Aulemio*, sive *Aulo Metellio*, cujus familiæ, sive *Metellia*, seu potius *Metelnia* diceretur, alia occurrunt indicia in marmoribus Perusinis.

Ve Vesial nomen Matris est, *Velia Vesia*, nempe ex clarissima Vesiorum familia tam frequenter in hisce marmoribus celebratam, & præsertim in Tabulis antecedentibus.

Inter hujus proceris titulos, quod unum assequor, est *suprem tece*. Vox *supra*, unde supremus, & cætera composita emerserunt, thusca est: nam in Tabulis Eugubinis legitur *Subra Schreito est*, quod manifestissime importat *suprascriptum est*. Vox vero *Tece* a græco ΘΗΚΗ Thesaurus, Sacrarium, Ærarium, aut quid simile significare potest. Cætera majus otium, & subsidia desiderant.

TAB. XLI.

VALENTIÆ SIMULACRUM

In Museo Medicæo.

Sigillum hocce Deæ Valentiæ, valetudinis Præsidi ex duplici indicio tribuendum censeo, nempe ex globo, quem sinistra continet, & ex apposita inscriptione. Globus ille, sive unicus, sive triplex Hygiæ, tribuebatur: nam ex hujusmodi symbolo Hygiam Æsculapio, & Telesphoro conjunctam recognovimus in Marmore votivo Musei nostri Tom. II. *Lucernarum* num. 69, præeunte nobis Pausania, qui in Arca Cypseli fœminas adnotavit cum pistillis, & pilis, quæ medicamentorum artem calluisse arbitrabantur. Lauro præterea Dea hæc coronatur baccis in medio eminentibus, quod quidem gestamen singulare est in Etruscis sigillis; idque, ut opinor, ob Apollinem medicinæ auctorem, unde Hygiæ origo deducebatur.

Inscriptionem latinis elementis ita reddimus:

MI . FLEREM . IVALITIIA.

E cujus postrema voce *Jualitiam*, seu *Valentiam*, aut Valetudinem, & si mavis *Ilythiam* adstruo. Quæcumque interim ea sit, sive valetudinis, sive partuum præses donarium hoc a matrona aliqua consecratum puto pro salute restituta, aut felici puerperio.

MI . FLEREM

Ad formam dedicationis pertinet, neque aliud importat, quam

ego Sacrum. Antiquos MI pro ego dicebant; ut præmisi in Roncalienfium XI. *Flerem* utique rem facram fignificat apud Etrufcos. Vide Differtationem noftram de *Etrufcorum Funere*: quo in loco Pateram Etrufcam retulimus Nelei, & Peliæ hiftoriam exprimentem, ubi inter reliqua confpicitur ara verbenis cincta cum infcriptione FLERE, & rem Sacram, votivam, aut anathema fignificare tradidi. Nominis origo eft ab Hebreo *cherem*, quod inter cætera importat *anathema*. Nec diffiteor deduci poffe a græco ΙΕΡΟΣ *Sacer*, addita in principio litera F, quemadmodum ex Halefo Falefus, & Falifci, & ex Hormiis Formiæ emerferunt. Nec in tanta obfcuritate reprobanda eft derivatio a ΠΛΗΡΟΩ *adimpleo*: unde ΠΛΕΟΣ *plenus*, & ΠΛΗΡΩΜΑ *implementum*: unde in Latium emerfit adverbium *plerumque*, ac fi Etrufcum FLEREM voti adimplementum importet. Cæterum hanc formulam MI. FLEREM frequens eft in infcriptionibus fequentium Donariorum, quam nifi ex remotioribus fontibus velis deducere, id tuto poteris ex voce etrufca *Fero*, cujus compofita obvia funt in Tabulis Eugubinis *Ferculum*, *Arfertur*, *Fertu*, *Fertuta &c.* Hinc *Arferia*, *Arferial*, & *Fertum* dimanarunt in Latium ad Sacrorum linguam locupletandam. Hæc poftrema conjectura confonat cum præcedenti *ego facrum*, *ego dedicatum*, *ego adlatum Jualitiæ*; etenim donaria in templis fua quodammodo voce loquebantur: Ut refert in *Eliacis* Paufanias, qui in fimulacro Elei Jovis hanc infcriptionem obfervavit:

Fidias Carmidæ Filius Athenienfis me fecit.

Et in altero Donario:

Me Jovi Olympio pofuit dono Cheronefus.

Nec turbat in hac dicendi formula intermiffum fuiffe nomen dedicantis, quod etiam aliquando obfervamus in latinis Infcriptionibus votivis: nam fæpe, qui hæc dona pofuiffent, fatis fibi cautum effe putabant, fi Diis innotefcerent. Adde, quod hujufmodi infcriptiones fignari folebant in actu dedicationis per manus facerdotum, qui unicum fibi negocium inftare putabant, fi Deorum nomina, ad quos donaria pertinebant, confcriberent, ne unquam violari contingeret.

TAB.

TAB. XLII.

Dea infantem ſuſtinens.

AMbiguum hoc ſimulacrum obſcurius reddit defectus capitis; nec attributum infantis, quem ulnis geſtat, vel minimum conducit ad illius intelligentiam. Fortunam, quæ Præneſte colebatur, puerum in gremio geſtaſſe, ait Cicero *de Divinatione*. Pax, ut ait, Pauſanias *in Boeticis* opus Ceſiſodoti, Plutonem infantem brachiis ſuſtinebat, quod & *in Atticis* repetit: *Signa Deorum ſpectantur; Amphiaraus, & Pax Plutonem puerum ferens*. Quin & Fortunæ idem attributum *in Boeticis* deſignat: *Proxima Fortunæ ædes; Fert Dea Plutum infantem*: Etiam Veſtam Jovem puerum ſuſtinentem ex vetuſto ſimulacro Puteoli effeſſo deſcribit Capacius *Rerum Neapolitanarum* lib. 1. pag. 247. In nummis quoque Fauſtinæ, & Faustæ Auguſtarum recurrit idem typus, licet mutata denominatione Divinitatis; ſed nemini potius quam Lucinæ partuum præſidi id ſymbolum conveniebat.

Et revera id, & ſequens ſimulacrum Lucinæ dedicatum fuiſſe ab alia ejuſdem familiæ Lartiæ Matrona *Cana Lartia* oſtendit utriuſque inſcriptio. CANAMI metatheſis eſt pro MI. CANA. ut in ſequenti inſcriptione. LARTIAM nomen eſt familiare *Canæ Lartiæ*, cujus familia ex aliis etiam inſcriptionibus innoteſcit. VANL matronimicum eſt, ſed conciſum ex VANIAL, ut in Inſcriptione ſepulcrali inter Parerga hujus Operis.

Deæ nomen detrito ſaxo, & literis fugientibus in hac Tabula deſcribitur PELCHINEP. Apud Gorium *Muſ. Etruſ.* Tom. IV. TELCHINEVMRI. Si tamen literarum ambiguitatem diligentius perſcrutemur, nihil repugnat, quominus LAVCHINE deſcriptum deprehendamus: ut in ſimulacro Tabulæ ſubſequentis.

TAB. XLIII.

Simulacrum Mulieris aviculam manu conſtringentis.

ETiam id ſimulacrum pari fato ac ſuperior mutilum ſupereſt. Materiæ tamen, ac Artificii ſimilitudo eandem ætatem teſtatur: Quod attinet ad ſymbolum aviculæ, alibi opportunius de eo ſermonem faciemus.

NVMTRAL facile matronimicum eſt profectum a gente *Numtria*, ſeu *Numitoria*; ex quo cognoſcimus geminas Matronas ejuſdem fami-

familiæ, ſed diverſa Matre natas hæc donaria dedicaſſe. Sequens vero dictio LAVCIN indicat nomen Deæ, cui Donarium oblatum ſit. Quia vero Lucinæ Nomen plurimis Dearum attribuebatur, nemo facile indicabit, cui ex omnibus ſimulacrum conveniat. In primis Diana, & Juno hoc nomine pollebant ſumpto a Luce, quam naſcentibus tribuebant, etiam Anteverta, & Poſtverta inter Lucinas facile computatæ ſunt; nam Partuum periculis præſidebant. Gellius lib. XVI. cap. 16.; *Quando igitur infantes contra naturam forte converſi in pedes, brachiis plerumque diductis, retineri ſolent, agriuſque tunc mulieres enituntur. Hujus periculi deprecandi gratia aræ ſtatutæ ſunt Romæ duabus Carmentalibus, quarum una Poſtverta nominata eſt, Proſa altera; a recti perverſique partus poteſtate, & nomine:* Fornutus quoque cap. 34. ab hac diverſitate partuum plures fuiſſe Lucinas memorat: *Ad hæc plures Lucinæ traduntur fuiſſe, qua ratione etiam plures amores; diverſi enim mulieris partus ſunt, non ſecus ac amantium cupiditates:* Themin quoque hoc cognomine audit apud Nonnum *Dionyſ.* lib. XXXXI. 162. Quin etiam & Venus auctoritate Pauſaniæ in *Boeticis*; quo in loco ſententiam refert Oleni Licii, qui putavit Cupidinem Lucinæ filium fuiſſe. Nil igitur mirandum eſt, ſi apud Latinos Ilityæ plurali numero audiunt. Obvia ſunt Sybillæ verba, quibus illas ſæculari Anno placari jubebat.

Tum Ilityas placanto
Puerperas hoſtiis, ut fas eſt.

Id nomen eſt a græco ΛΥΚΗ: unde Etruſcis *Licmon* apud Servium, & Strabonem, quod reſpondet Latinorum *Lucio*. Ipſo quoque Strabone auctore intelligimus Lucinam a Thuſcis cultam, quum apud Cære præcipuum Lucum obtineret. Quæ interim ex tot Lucinis ſignum hocce ſibi vindicabit, indeciſum relinquam.

TAB.

TAB. XLIV. n. 1. & 2.

ET

TAB. LXXXIV. n. 1.

Pompæ Nuptiales.

HIC typus ſatis obvius occurrit in urnulis ſepulcralibus fictilibus, quæ Peruſiæ, & Tuderti reperiuntur: quum enim Ectypæ ſint, nemo non videt, quam facile multiplicari potuiſſent, & quam modico ſumptu a quovis vel tenuiſſimæ fortunæ homine comparari. Depictæ plerumque apparent non Encauſtico opere, ſed communi picturæ artificio, quod ope glutinis perficiebatur; nam colores non modo aqua diluuntur, ſed diu aeri expoſiti flacceſcunt, & pene intereunt; quum contra, qui ignis experimentum paſſi ſunt, quo magis aqua detergantur, & abluantur, eo acrius reſplendent.

Quæ in his repræſentatur cæremonia, non ad aliquam peculiarem hiſtoriam pertinet, ſed ad ritum illum fere civibus omnibus communem nuptiarum. Exponitur enim in fronte urnæ Mulier in viri manum conveniens ante domeſticam januam, qui typus vulgo pro nuptiarum ſymbolo uſurpatur, qui non modo in Thuſcorum urnis frequentiſſimus eſt, verum etiam & in illis longe ſplendidioribus Romanorum. Video tamen non paucos doctos viros multum adlaboraſſe in hoc typo explicando, ut illud cum morte conciliarent, ut ſint, qui credant, voluiſſe antiquos mortis recordationem in ipſis nuptiis oculis hominum obiicere, ne plus æquo proſperitati, & latæ fortunæ confiderent. Quæ quidem ratio optima fuiſſet, ſi nuptiæ ipſæ in mortuorum conſpectu, & ante majorum Urnas contrahi ſolerent. Mihi planiſſima occurrit explicatio, ſymbolum id ad purum ornatum earumdem urnarum a ſculptoribus fuiſſe adinventum, ut communi aliquo emblemate, & quod nemini videretur alienum illas adornarent. Hinc ferales hiſtoriæ, quibus delectari Manes reputabant: præterea initia, quibus illos expiari, denique, & varia vitæ officia, quæ nemini non convenirent. Inter hæc Nuptiæ: Imo ni valde fallor, nec nuptiæ quidem, ſed ipſa conjugalis, & diu permanens concordia, quæ ſub hoc eodem ſymbolo conjugum dexteras ſtringentium ſignificari ſolebat in hiſce fictilibus urnis adumbratur. Ad hanc meam probandam ſententiam conferunt non modicam auctoritatem Auguſtorum nummi longe poſt nuptias cuſi, in quibus

Au-

Augusti conjuges dexteras nectunt cum epigraphe *Concordia*, quo emblemate nihil oportunius inveniri poterat, quod privati hominis cinerario præfigeretur, quippe qui nihil majus Reipublicæ præstitisset, nempe diu, & constanter fuisse maritos.

Nec cæteris meliora protulerunt, qui armata illa spectra, quæ hinc inde conjugibus adstant illisque manum capiti admovent, mortem esse, fatum, Parcas, illos dirimentes crediderunt: Nusquam rerum. Juvenis canina pelle indutus Lar est: ut in *Quæstionibus Romanis* ostendit Plutarchus. Illi e contra respondet Lara. Ecquis enim illos tam sibi iniquos, & adversantes fuisset auguratus? Manu illi conjugum capiti vel humero admovent, ut significarent utrumque conjugem sub Larium familiarium tutela consistere, atque ab illis jugiter protegi, & custodiri. Quod quidem maximum beneficium, qui nuberent, sibi aucupari studebant, sacra Lari domestico exhibendo, ut Plautinus ille Paterfamilias *in Aulul.* Att. II. Scena VIII.

Nunc Thusculum emi, & has coronas floreas:
Hæc imponentur in foco nostro Lari,
Ut fortunas faciat gnatæ nuptias.

Varro quoque de *Vita populi Romani* apud Nonium cap. XII. ait, novas nuptas veteri lege Romana unum ex tribus assibus, quos ad maritum deferebant, in foco Larium familiarium ponere consuevisse, ut illum sibi conciliarent.

Instrumenta quoque, quæ Lares tenent, malleus, atque ingens secespita pertinent ad ea sacrificia, & victimarum mactationes, quæ nuptias comitabantur; de quibus integram disputationem intexui in illustrationibus picturarum Etruscarum, quo in loco manifeste probatum est gladium illum, cui Lara innititur, ad Sacrificia pertinere, & marmorum antiquitate demonstratur. Faces quoque, quas geminæ Deæ sustollunt ad illas alludunt, quæ in nuptiis præferri solebant.

TAB. XLV.

Imago pueri sedentis.

EX quo cognovimus multas ejusdem formæ imagunculas in Etruria repertas fuisse, licèt hanc unam inscriptione insignitam adhuc habeamus, jam minime dubitamus omnes votivas fuisse, & Deum aliquem puerum, puta Tagetem, Jovem infantem, Genium, Laremque repræsentare, cui ob alicujus pueri incolumi-

lumitatem hæc, & ſimilia anathemata in Templis dedicata ſint, ut præmiſimus in Diſſertatione de *Sigillis Cortonenſibus* inter cæteras ſocietatis Columbariæ. Conſtans vero in omnibus, licèt mole, & artificio diſſimilibus, hæc ſigilli forma, & diſpoſitio clare demonſtrat, extitiſſe in Etruria ſimulacrum aliquod religione maxime conſpicuum, ad cujus imaginem parvula hæc ſigna confici ſolerent.

Inſcriptionem ELEREM . ZEC. SANMV CVER ita divinando interpretarer: *Flerem* ſacrum, aut rem ſacram ſignificat: quod multis argumentis, & exemplis ſupra demonſtravi, & eo præſertim quod in Patera Nelei, & Peliæ toties enunciata, ara expreſſa ſit cum inſcriptione *Flere*, cujus vocis originem, & ſignificationem in meis Roncalienſibus ex primævæ linguæ fontibus accerſivi.

Zec fortaſſe compendium eſt vocis ZETΣ, hoc eſt, Jovis pueri, quod quidem attributum fortaſſe latitat in extrema parte inſcriptionis *Sanmu Cuer* a KOPOΣ, unde *puer* in Latium migravit; *Sanmus* vero epithetum eſſe poteſt divinitatis, ut Sabinorum *Sancus*; niſi libeat hanc vocem deducere a ΣΑΟΣ, ſanus, incolumis, ac ſi diceretur *Sacrum Jovi pro incolumitate mei pueri*.

Vox *Sanmu* iterum recurrit in Inſcriptione ſimulacri expreſſi Tab. XL. & huic voci ſubſequitur *Tenina*, *Tutinem*, quæ nomina divinitates aliquas indicare dudum ſuſpicatus ſum. De Diis *Tutano*, & *Tutilina*, de quibus Nonius alibi dicendum erit.

TAB. XLVI.

ARA ROTUNDA ANAGLYPHO OPERE INSCULPTA

Florentiæ apud Nob. della Stufa.

IMagines, quæ hunc cippum ambiunt, Etruſci Magiſtratus proceſſum repræſentant. Præcedunt Lictores. Subſequuntur IIviri togati, quorum qui in ordine primus eſt, obvium Imperatorem excipit, atque complectitur, eique veluti ob rem proſpere geſtam gratulatur. Saxum id ornat inſcriptio, quæ ſacram dedicationem importat: unde ego conjeci ſimulacrum alicujus numinis ex voto ſuſcepto illi impoſitum fuiſſe, atque dedicatum.

Quod attinet ad Lictores, duo hi nec plures ſunt. Totidem enim ſingularum Urbium Magiſtratibus, nec plures fuiſſe attributos demonſtrant aliæ Thuſcorum urnæ, in quibus ſemper bini apparent: ut Muſei Etruſci Tom. I. Tab. CLXXVIII. & Tom. III. Claſ. III. Tab. XV. & Tab. XXIII. XXVII. & XXVIII. Quæ vero de Lictorum duodenario numero a ſcriptoribus tradita ſunt, non

ad ſingularium Urbium Magiſtratus, ſed ad communem totius gentis Regem referuntur. Sic enim ſe habent Livii verba lib. I. *Romulus tum cætero habitu ſe auguſtiorem, tum maxime Lictoribus duodecim ſumptis fecit . . . . . & ita habuiſſe Etruſcos, quod ex duodecim Populis communiter creato Rege, ſingulos ſinguli Populi lictores dederint.*

Duo vero hic obſervanda nobis occurrunt, nempe faſces, quas lictores in hoc, & aliis adductis marmoribus ſiniſtris humeris ſemper imponunt, nudis bacillis conſtant, ut ſecuris nuſquam in illis appareat. Alterum vero præcedere unum ex iis, qui præter faſces etiam virgam dextera continet ad Populum ſubmovendum, quem lictorem primum appellabant, cujus officium erat præire, & plebem arcere.

Habitus Imperatoris idem ille eſt, quo Thuſcorum duces in omnibus fere marmoribus adornantur, Chlamys præcipue, quam in medio pectore bulla coercebant; at IIvirum veſtis, & calcei iidem fere ſunt, quibus adornata obſervatur ænea illa ſtatua, Peruſiæ effoſſa, quam ſupra Tab. XL. obſervavimus.

Inſcriptio, quia mutila eſt, difficilius explicari valet. Quæ vero in ejus principio minus obſcura occurrunt, hæc ſunt:

MI . HANA . ARNTHAR

Quibus voculis facile illius nomen indicatur, qui donarium hoc poſuit. Quod pertinet ad vocem ARNTHAR, quæ in inſcriptionibus ſepulcralibus vel ita ſimpliciter expreſſa, vel aliqualiter deformata occurrit, ſatis obvia eſt, diu reputavi, officium militare deſignaſſe, nec ſine ratione: hoc enim etymologia ex Græcis fontibus deſumpta videbatur indicare. At ſubiit mihi conjectura, nec forte inanis, dictionem hanc nomen proprium Etruſcum, illudque ſatis celebre deſignare, hoc eſt, *Aruntem*. At gravis ſuboriebatur difficultas, quod in tot tantiſque inſcriptionibus, in quibus vox illa occurrit, conſtantiſſime ſemper litera V prætermiſſa videatur. At quid inde ſequitur, Etruſcos, quorum lingua cultiſſima fuit, aſperam hanc vocem, & pronunciatu pene difficilem, & quam vix proferre poſſis ARNTHAR ſciticum quid ſonans obviam habuiſſe? Non equidem, ſi recte ſentio. Ego enim firmiſſime ſincopen aliquam ex communi ſcribendi uſu irrepſiſſe puto ob duplicem illum ſonum, quem conſonantes literæ præſeferebant; cum enim Græci literam P cum ſingularem pronunciarent PΩ proferrent, Thuſcos, quibus litera Ω ignota erat, RV dixiſſe oportuit: quapropter quum ARVNTEM ſcribere volebant ſubaudientes in litera R vocalem V ſcribebant. ARNTHAL. ARNTHAR.

ARN-

ARNTHIAL . ARNTHEV . ARTHNEI . ARNTHNISCAL . & alia hujusce-modi monstra, in quibus, nisi scribentium errorem præsentiamus, longe, lateque vagabimur, remotissima quæque in rebus obviis, & pene familiaribus speculantes.

Vox HANA, quæ præcedit, Hanii nomen præsefert. Anius in Delo Rex & Sacerdos innotescit nobis ex III. *Æneid.* v. 80, & alter Anius Æneæ filius ex Servio in eum locum. Quod superest ex mutila hac inscriptione PRACM ..... LAICISLA, ob interpositam lacunam, mihi penitus incompertum est.

TAB. XLVII.

HERCULIS APOTHEOSIS

In Vase Gualterio.

Consueverunt Etrusci nostri magnifico quodam stilo, cum diversis vitæ usibus hæc vasa præpararent, heroicis fabulis, quæ usui præscripto responderent, illa adornare, ut dignitas operi accesceret, & ingentia exempla ad imitationem excitarent. Itaque in vasis nuptialibus nuptias Jovis, & Junonis, Herculis, atque Hebes, & his similia depicta observamus, quemadmodum in sepulcralibus Heroum fata lacrymabilia, & in Cœlum evectiones depictas intuemur.

In hoc vase, quod in usum sepulcri concinnatum esse reputamus, duo diversæ historiæ expressæ conspiciuntur, altera in collo vasis, alia rursus in corpore. Illa ad Herculem pertinet, postrema ad Martem.

Prior, quam in præsenti Tabula intuemur, nobis proponit unum ex Herculis facinoribus, cum æripedem cervam aureorum cornuum Dianæ sacram apud Mycenas grassantem vivam cæpit, & ad Euristeum adduxit, ut narrat Apollodorus lib. II. & Hyginus fab. 30. Nemo tamen eorum, qui fabulam hanc scriptis commendarunt, tradit Herculem convocata juvenum manu cervam hanc subegisse; quinimmo omnes consentiunt, ipsum solum duodecim athla confecisse; ut ab eo numero Euristeus Hydræ occisionem expungendam duxerit, quod Jolai aurigæ opera adjutus Hercules fuisset.

Cum vero in hac fabulæ imagine quaternos habeat adjutores, & ipse Hercules cum clava, & saxo cervam insequatur aspectu juvenili, & militari Etruscorum sagulo indutus sit, id pictoris licentiæ adscribendum puto, qui, ut ingenio indulgeret, multa de suo addidit fabulæ, ut venustiorem effingeret. Nec alienum puto suf-

picari actionem aliquam comicam de Hercule, ejusque Apotheosi hic expressam esse, prout illa in theatro fuisset exhibita, quod in vasis bacchanalibus manifeste observatur, in quibus conspiciuntur animalia fabulosa currus agitantes, machinæ & apparatus theatrales, quæ ad vivum exprimunt scænicas actiones splendidissimas, nec nisi maximo sumptu exhibendas.

Et revera noster Pictor, qui Herculem adolescentem etrusco amictu adornavit, Deos domesticos, Lares, eosque viales ei comites adjunxit.

Hic notanda se offert antiquissimorum temporum simplicitas inter pugnandum, cum nullo clypeo adhibito, pallio tantum e sinistro brachio dependente, adversos ictus repellerent: ut ait Pacuvius apud Varronem *de ling. lat.* lib. IV. *Chlamyde clupeat brachium.* Hæc actio clare ostendit rotunda illa gestamina, quæ Juvenes e collo suspensa deferunt, non esse parmulas, seu clypeos, sed sacculos viatorios consuetum insigne Larium vialium. Cæterum cervam licet vivam, sagitta tamen vulneratam ad Euristeum ductam fuisse tradit laudatus Apollodorus.

Occurit vero conjectura, cujus beneficio Pictorem Thuscum ab oscitantiæ nota defendamus. Pulso ex Italia Hannibale magnum id beneficium Herculi potissimum, & Laribus ferebatur acceptum. De Laribus testimonium alibi produximus ex Propertio. De Hercule vero affirmamus auctoritate marmoris Tudertini, quod exposuimus in libris antiquitatum clarissimæ illius urbis, qui lucem jamdiu præstolantur. Credibile igitur est hujus vasis Pictorem novo huic facinori allusisse, Hannibalemque sub Cervi formam adumbrasse, quem Hercules junctis sibi Laribus confodit.

Pars obversa eundem Herculem in Deorum cætum receptum ostendit. Primus in ordine stat Jupiter coronatus, & sceptro insignis. Proxima illi Vesta æterni ignis Aram custodit, velum capitis, ut sæpe in nummis, attollens, dextera manu sacras vittas proferens: Succedit Hebe pateram ambrosiæ novo Deo offerens. Proxima illi stat Luna cum face, & hamula.

Dein Hercules alato curru invehitur; Ovidius Romanam Majestatem sequutus aliter in Cœlum raptum describit *Metamorph.* IX.

Quem Pater omnipotens inter cava nubila raptum
Quadrijugo curru radiantibus intulit Astris.

Ejus aspectus, ut diximus, novam juventutem spirat, nec quidquam habet antiqui terroris. Audiamus eundem Poetam.

Inte-

Interea quodcumque fuit populabile flammæ
Mulciber abstulerat, nec cognoscenda remansit
Herculis effigies, nec quidquam ab imagine ductum
Matris habet, tantumque Jovis vestigia servat.

Ille clavam sinistrâ attollit, & pateram insigne divinitatis dexterâ. Ceres currum subsequitur; hanc Deus Hebon de more barbatus, & palliatus, & Dea Libera cum patera pompam claudit.

Unum restat expendendum symbolum duorum draconum, qui currui subjecti sunt. Multiplex vero hujus attributi ratio fuit, quarum prima, quod Genium repræsentaret.

Genium, inquam, a quo animas in Cœlum deduci reputabant. Fuit præterea serpens æternitatis symbolum, & signum consecrationis animarum, cum veteri spolio excusso quodammodo alterius vitæ sortem assequatur. Ita præcitatus Ovidius Herculem Oeteis flammis resolutum, & aspirantem in Cœlum draconi assimilat.

Utque novus serpens posita cum pelle senecta,
Luxuriare solet, squammaque nitere recenti:
Sic ubi mortales Tyrinthius exuit artus,
Parte sui meliore viget . . . .

Conveniebant præterea Herculi in Cœlum ascendenti dracones gemini veluti victoriæ trophea ob Hesperidum custodem, & Hydram confectam. Denique draco locum designat, in quo clarorum virorum animæ collocari putabantur. Nam in arctoa plaga sinuosis vorticibus geminos Triones complectitur, ut notat Higinus *de Stellis* lib. III. cap. 1., qui locus Heroibus assignatus erat; ut sæpe indicavimus in notis ad gemmas astriferas, & in opusculo de Transvectione animarum, quod in causa fuit, ut in basi columnæ Antoninæ, in qua Imperator, & Faustina in Cœlum efferuntur, draco ingens expressus sit.

TAB. XLVIII.

Ejusdem Vasis.

INferior linea fabulam continet, & ipsam feralem ex rebus ad Trojam gestis arcessitam. Pugnat Mars adversus Diomedem, atque Minervam, quæ ingenti clypeo, in quo serpens depictus est, sese protegit. Tradit enim Homerus *Iliad.* Z. Palladem Diomedi sese junxisse, atque una simul adversum Martem dimicasse:

Prius

Prius Mars jaculatus est super jugum habenasque equorum
Hasta area cupiens animam perdere.
Et hanc manu accipiens Dea cæsis oculis Minerva
Summovit a curru, ut incassum adigeretur.
Secundo autem impetum faciebat in bello fortis Diomedes
Hasta area: adegit autem Pallas Minerva
Infimum in ventrem, ubi cingebatur balteo,
In parte ipsum vulneravit assequutus cutemque pulchram dilaceravit:
At Hastam extraxit rursus.

Marti a tergo assistit victoria, quam ejus filiam appellat Homericus Hymnus in Martem.

Mars perrobuste currus degravans aurea galea
Victoriæ felicis Pater auxiliator justitiæ.

Ejus vero armiger, seu auriga post victoriam intorquet lanceam.

Senex regio habitu indutus, & sceptro ornatus forte Priamus pugnæ spectator adest, quæ pro Urbis suæ incolumitate agitur. Dexteram autem admiranti similis attollit Martem vulneratum, atque vociferantem exaudiens.

Quantum novies mille, vel decem mille clamant.

At intueamur Etrusci Pictoris miram industriam, atque Homericis libris uniformitatem, ut minime jam dubitemus, cùm hæc vasa depicta sunt, illos præ omnium manibus extitisse. Et Mars, & Diomedes patente vultu bellum committunt. Sola Minerva latis bucculis demissis, vixque patentibus oculis vultum tegit. Nempe ita pictor Homericis carminibus obsequutus est, qui hæc habet:

. . . . sed Minerva
Induit Orci galeam, ne ipsam videret potens Mars.

Hæc vero Orci galea celebratissima in fabulis fuit, putabant enim illam invisibiles reddere, qui ea uterentur. Quapropter etiam Perseo in Gorgonas contendenti, Orci galeam attribuunt, ut inde in proverbium abierit.

Dracones in clypeis libentissime Etrusci addiderunt, ut eorum picturæ ostendunt, sed etiam in Græcorum clypeis, & thoracibus frequenter insculptos audimus, præsertim vero in illo Agamemnonis.

Pars

Pars obversa eundem Martem repræsentat, qui vulneratus ex ejus quadriga descendens, ad Jovis solium sese confert, graviter dolens hanc sibi injuriam illatam. At Jupiter illum primum objurgans, deinde commiseratus, ad Pæonem curandum remisit. Sic enim factum ab Homero recensetur:

Celeriter autem venit Deorum in sedem altum Olympum:
Apud autem Jovem Saturnidem, sedit animo mœrens,
Ostendit autem immortalem sanguinem defluentem ex vulnere,
Et lugens verbis velocibus secum allocutus est:
Jupiter Pater, non indignaris videns hæc violenta facinora.

Et post aliqua:

Hunc autem torve intuitus allocutus est Nubicogus Jupiter
Ne mihi o varie assidens lamentare.

Et rursus:

Sed neutiquam te amplius patiar dolores habere:
Ex me enim genus es, mihi autem te genuit Mater.
Sic dixit, & Pæonem jussit curare illum.
Huic autem Pæon dolorem, lenientia medicamenta inspergens,
Sanavit, nequaquam enim mortalis erat.

Jovem recognoscere non dubito in sene illo, qui aræ insidet, sceptro condecoratus. Mars galea detracta de injuria cum Jove conqueritur. Ille elata manu Pæonem Medicum, a quo medeatur, indicat.

Ille demum in suis ædibus sedet longæva specie, & Martem advenientem benigne suscipit, atque complectitur. Circumstant vero quadrigam Martis gemini ejus comites, sive potius Filii, ex iis, quos enumerat Hyginus fabula CLIX.

TAB. XLIX.

BACCHANALIA

In Vase Musei Medicæi.

EXhibet pictura in ventre vasis disposita Bacchanalem pompam eo modo, quo ab initiatis repræsentari solebat. Præcedit Mercurius larvatus, qui Thusca talaria induit. De hoc symbolo multa produci possent exempla ex penu vasculario, in quo sub hac specie larvatus sæpe in scenam procedit, & bac-

cha-

chanalibus intermiſcetur. Circa quod præmitti oportet illum tanquam Deorum omnium nuncium pompis omnibus, atque initiis jure ſuo intereſſe potuiſſe. Hinc Apulejus *Metamorph.* lib. XI. inter anteludia Iſiacæ pompæ Mercurium etiam deſcribit: *Nec mora, quum Dei dignati pedibus humanis incedere prodeunt. Hic horrendus ille ſuperum commeator, & inferum nunc atra, nunc aurea facie ſublimis, attollens canis cervices arduas, læva caduceum gerens, dextera palmam virentem quatiens.* Hic noſter obvolutum brachiis ſacrum linteum oſtentat, cujus in Bacchicis picturis, imo & in omnibus ſacris tam frequens uſus eſt. Sequuntur geminæ ſacerdotes coronatæ, quarum una ex vite, quam Bacchus longiſſimam geſtat, uvæ racemum carpit. Bacchus medius, ſive ejus ſacerdos hircina barba deformatus in Hebonem tunicatus, & paludatus incedit pampineo redimiculo coronatus. Succedunt & aliæ geminæ ſacerdotes, quorum habitus præcedentibus omnibus reſpondet, niſi quod primæ coronatæ ſunt, hæc vero capite nudo procedunt. Diximus in præcedentibus notis, atque auctoritate Livii probavimus, ſacra hæc primo ad fœminas tantum pertinuiſſe: quapropter minime mirandum eſt, ſi duo hic earum paria videamus, imo, ni valde fallor, prolixiorem numerum videremus, ſi picturæ anguſtia pompam integram admiſiſſet; ſed inter has fœminas id diſcrimen obſervandum eſt, quo gradus differentia deſignatur: nam quodam veluti progreſſu pro fidei merito, & ſcientia ſacrorum, longoque illorum uſu de gradu in gradum provehebantur; ut enim conſtat ex Divo Clemente Alexandrino *Stromat.* lib. IV. cap. V. Primo, *purificatio* ſumebatur, nempe expiatio quædam, & præparatio ad rem Divinam faciendam. Hinc ad *parva Myſteria* aſcendebatur, quibus ad majora initiati ſeſe præparabant, & tunc *myſtæ* & *ephori*, ſive jurati dicebantur ob ſacramentum illud, quo ſe ad Arcana reticenda obſtringebant. Dein ad tertium gradum aſcenſus erat, quo *majora myſteria* participabantur. Tunc vero nihil amplius remanebat, niſi *contemplari*, & *mente comprehendere*, ut verbis utar prælaudati Doctoris. Intercedebant vero inter utrumque gradum quædam temporis intervalla, quibus quiſque probaretur, & ad minimum quinquennium interfuit, inter primum, atque poſtremum, ut colligitur ex Tertulliani libro *adverſus Valentinianos*. Hæ igitur differentiæ facile deſignabantur diverſitate ſymbolorum, præcipue vero corona, quam nonniſi probatiſſimis attributam fuiſſe ſuſpicamur. Tandem claudit pompam ſenex alter barbatus, nulla pariter corona redimitus.

Hic nobis duo obſervanda ſeſe offerunt, nempe veſtes omnium, qui pompæ interſunt, maculis diſtinctas apparere, quarum ſimi-

similitudine Cœli stellas imitari sese jactabant, ut inter animalium pelles maxime Tigridem, hac de causa probaverint. Diodorus Siculus lib. 1. *Nonnulli ideo Nebride Bacchum amictum esse dicunt, ut astrorum varietas significetur*. Alterum, quod nobis notandum occurrit, est, Thuscos omnia fere vitæ munia palliatos obiisse, sed dextero brachio penitus exerto, ut liberum ab omni vestium impedimento, officiis omnibus præsto esset. Cùm vero sacris interessent, pallium, quod cæteroquin sub eodem brachio circa femur recurrebat, supra humerum reducebant, ut toto corpore velato, opera religionis obirent, quod & majori obsequio, & majestati simul referebatur. Tales igitur intuemur, qui in hac, & cæteris picturis rem divinam peragunt.

In superiore linea, quæ collum vasis exornat, Bacchi Antistes currum conscendit. Bacchæ geminæ coronatæ, & Fauni de more ornati circumstant; quorum primæ consueto linteo decorantur. Frequens est hic typus in Bacchanalibus, ex quo facile colligimus, in iisdem pompis, seu Bacchicis processibus, ut illi Augustiores redderentur, consuevisse supremos Antistites, qui Liberum, & Liberam personati repræsentabant, currum conscendere. Aliquando Bacchus equo insidens ovanti similis incedit. Hoc autem decus in iisdem pompis additum est propter triumphum de subactis Indis gestum, cujus elegantissimam imaginem in *Thesauro Vasculario* observabimus.

TAB. L. num. 1. TAB. LI. n. 1. & 2.
TAB. LII. n. 1. & 2.

MILITUM PUGNA AD ARAM
In Etruscorum Urnis expressa.

IN Etruscorum Ossuariis, quæ præsertim Perusiæ & Volaterris effossa sunt, sæpissime occurrit videre milites simul decertantes; quorum unus genu super aram coronatam insistit, veluti pro aris, & focis dimicans, de quibus multi multa erudite porro, & eleganter tradiderunt. Fuere in primis, qui hæc non certamina esse reputaverint, sed illa constantiæ experimenta, quæ per umbratiles pugnas exercebantur ab iis, qui Deo Mithræ Persicis institutis initiarentur; sed maxima mihi obrepsit difficultas, an Etrusci nostri hæc sacra cognoverint; quanquam enim non dubitem Eleusinia, Cabiria, Sabazia, & alia religionum portenta excepisse: hæc tamen facili negotio ex frequenti Græcorum

commercio, imo & ſanguinis derivatione veluti quandam animi lucem contrahere potuerunt. Quo tamen pacto Perſica myſteria, tanto marium, terrarumque intervallo diſſita, nulloque inter populos commercio intercedente, attingere potuerint, equidem non aſſequor. Accedit altiſſimum ſcriptorum veterum ſilentium de hiſce myſteriis, quum primus omnium, quod viderim, Plutarchus de illis mentionem fecerit, atque ut adhuc peregrina indicaverit. Quapropter video eruditos omnes conſentire, non ante Commodi Imperatoris tempora in Italiam perveniſſe. Conſtat enim ex hujus religionis inſtituto, omnes, qui hiſce ſacris initiarentur, Tabulam votivam ſacris Mithriacis ornatam inſculpi curaſſe, qua ſuſceptorum a ſe myſteriorum monumentum perennarent, quæ quidem Romæ frequentes ſunt, neque illæ ea tempora antecedunt. Quapropter ad alios fontes recurrendum eſt, ut Urnarum hujuſcemodi ſignificationem aſſequamur. Ego quidem vel Græcas hiſtorias, vel Italica ſacra requirenda in his eſſe puto. Dubitavi aliquando, an truculenta cæremonia regis Nemorenſis in hiſce marmoribus celaretur, per quam conſtitutus quotannis certo die Dianæ Aricinæ ſacerdos, cogebatur contra competitorem decertare; victor vero ſacerdotium capeſſebat, & Rex Nemorenſis nuncupabatur. Quod quidem triſtiſſimum ſacrum peculiari Diſſertatione alias explicavi ad ornatum gemmæ Muſei mei, idem ſacrum referentis.

In hiſce vero quatuor Monumentis ſedulo examinatis aliquam aliam hiſtoriam contineri mihi viſum eſt; nec enim unus eſt, qui ſingulari certamine, ut Rex Nemorenſis, pro foco contendat. Sed gemini, qui conſtanti conſenſu contra plures ſimul irruentes uno impetu dimicant. Igitur mihi videbatur videre Diomedem, atque Ulyſſem, qui Græco more armatura, & clypeo contecti, furtivo acceſſu Templum Palladis Trojanæ adorti, & cuſtodibus cæſis, fatale Palladium abſtulerunt. Sic enim Virgilius *Æneid.* II. verſ. 163.

. . . . impius ex quo
Tydeides, ſed enim ſcelerumque inventor Ulyſſes
Fatale aggreſſi ſacrato avellere templo
Palladium, cæſis ſummæ cuſtodibus arcis,
Corripuere ſacram effigiem, manibuſque cruentis
Virgineas auſi Divæ contingere vittas.

Inter cæteros vero Alcatheum, qui in hiſce Marmoribus ſemper humi ſtratus conſpicitur, interemerunt juxta Q. Smirneum *Paralipom.* X.

Ut

Ut denique ejus instinctu robusti Tydei Filius,
Comitante Ulysse, super ardua irrumpens mœnia
Flebilem allaturus sit interitum Alcatheo,
Ubi sapientis Minervæ simulacrum non invitum astraxerit;
Quod monumentum Urbis, & ipsorum erat Trojanorum.

Quod ut evidentius fiat, intueamur eorum omnium, qui geminos adoriuntur, armaturam, & vestes, illosque ut plurimum, & tunicis, & pileo phrygio instructos observabimus, & præterea peltis armatos esse, quibus usos fuisse Trojanos ex plurimis conjecturis apparet, inter quas, ut cæteras mittamus, domesticum exemplum producere possumus antiquæ Tabellæ *Iliacæ* fictilis fragmenta elegantissimi artificis manum testantia, nuper Româ ad nos delata, in quibus Trojani, pileo Patrio tecti, & peltis armati præliantur. Hinc Æneas apud Virgilium *Æneid.* II. 389, ut Græcos noctu græco habitu deciperet, inquit:

Mutemus Clypeos, Danaumque insignia nobis
Aptemus . . . .

Et deinde Androgei galeam comantem capiti imposuit: nam illa Troes non utebantur.

Inscriptiones, quia mutilæ, quia perperam exceptæ, nec sensum reddunt, nec sonum.

1. VE . VI . . . I . . . AL . . THERMIA
2. THANILAI
3. LAI THI . . . . VLSNIVIATAIESCNFA.
4. LA . . . . ANI . . CAF . . . . M.
5. SETI . VESI VEVMAL SEHTMNAI.

De his consultius puto nihil proferre, quam in incerto hariolari, donec marmora a peritiore amanuense ad examen revocentur.

TAB. LIII. n. 1. & 2.

ET

TAB. LXXXVI.

Eteocles, & Polynices mutuis vulneribus concidentes.

FUerunt quam plurimi docti viri, qui circa hujus studii initia nihil in Etruscis Monumentis, nisi Etruriam ipsam indagandam esse reputantes, hæc & alia certamina gladiatoribus Thuscis attribuerint, quorum usus in funeribus, quum frequentissimus haberetur, nihil magis consentaneum reputabant, quam illorum imaginem in Urnis mortuorum fuisse expressam. Mihi vero vel primo obtutu maximam obiciebat difficultatem ipse decertantium habitus, & armatura non modo penitus græcanica, verum & Heroum propria, neque a gladiatorum grege unquam usurpata, qui vel nudi decertabant, vel armis longe ab his differentibus. Sed diligentius intuenti mihi hanc historiæ imaginem, citra dubium omne depræhendi Eteoclis, & Polynicis fata repræsentare, qui mortuo Patre Oedipo convenerant, ut alternis annis imperarent. Sed cum Eteocles pactis non staret, bello a Polynice indicto, post varia discrimina ambo fratres singulari certamine mutuis confecti vulneribus periere. Factum recensetur ab Hygino cap. LXVIII. rursus vero a Statio *Tebaid.* IX. cujus enarratio huic anaglypho comentarii loco subiici potest, adeo sibi invicem respondent. Primum ille inducit Tisiphonem, atque Megæram, quæ fratres invicem concitandos, atque incendendos suscipiunt.

Nec jam opus est Furiis tantum mirantur, & adstant
Laudantes, hominumque dolent plus posse furores.

Describitur deinde utriusque congressum tam conformem anaglypho huic nostro, ut illud graphice exposuisse videatur:

. . . . *tandem irruit Exul*
Hortatusque manum, cui fortior ira nefasque
Justius alte ensem germani in corpore pressit,
Qua male jam plumis imus tegit inguina thorax,
Ille dolens nondum, sed ferri frigore primo
Territus in clypeum turbatus colligit artus.

Interim Eteocles vulneratus circa inguina, alio vulnere in pectus inflicto, Polynicem transfodit.

. . . . *vi-*

. . . . vitæque labantis
Reliquias tenues odio supplevit & ensem,
Jam lætus fratris sub corde reliquit.
. . . . nec plura locutus
Concidit, & totis fratrem gravis obruit armis.

Etiam Pausanias id factum in Arca Cypseli insculptum his verbis describit : *Jam vero Polynicem Oedipi Filium in genu collapsum, frater Eteocles urget* : quæ verba adeo consonant cum nostris hisce monumentis, ut hæc anaglypha ex eodem exemplari traducta esse videantur.

Putant aliqui, Virgines illas hinc inde circa urnæ latera dispositas, Furias esse. Nam illarum antiquior imago nihil horroris præseferebat. Ait enim Pausanias lib. I. Eschilum omnium primum fuisse, qui illis serpentinos crines indiderit : *Nihil tamen vel harum, vel cæterorum, quæ illic posita sunt, inferorum Numinum simulacra, quidquam horribile præseferunt* : Faces prætere sustinent, fratresque adstantes extenta manu videntur ad necem concitare, quæ forma optime respondet Statianæ descriptioni :

. . . . mirantur, & adstant.

At ne tam facile hisce similitudinibus assentiamur, monent nos in primis cætera monumenta, in quibus nihil truce, & dignum Furiis exprimitur, præsertim, in quibus conjugalis concordia repræsentatur: & tamen hæc Numina similibus instructa facibus in illis expressa sunt; quapropter hæc urnarum parerga non ad historias pertinent, sed ad communem quandam religionem. Quo nomine Deæ istæ ab Etruscis vocarentur, minime constat. Quapropter vulgari quodam vocabulo, præsertim cum alatæ appareant, Genias appellavi. Si reputemus illorum officium fuisse versatum circa mortuorum animas in suas sedes deducendas, recte intelligemus, æqua ratione fuisse additas, & truculentis, & pacatis Historiis; quicumque enim ii essent, quorum acta recensebantur, eidem legi subjecti erant. Fuisse vero quasdam potestates, quorum munus esset animas ad loca debita traducere, refert Servius in illud Virgilii in VI. *Æneid.*

Dii quibus Imperium est animarum, umbræque silentes.

Ubi hæc Grammaticus : *dicunt per alios animas ad inferos duci, ut, hac animas ille evocat Orco, pallentes alias sub tartara tristia mittit.* Hinc circa finem libri IV. inducit Poeta Junonem, quæ Didonem miserata ad ejus animam suscipiendam Iridem mittit.

Plato

Plato in Fædone censuit id munus Genio incumbere : *Ferunt enim, quemlibet hinc illuc emigrantem ab eo Dæmone, quem vivens sortitus fuerat, in locum quemdam duci, ubi oporteat omnes una collectos judicari, ac deinde ad inferos proficisci eo duce, cui mandatum erat, ut hinc decedentes, ad ea loca traduceret* . At paulo post non unum fuisse Numen, cui id officii demandatum esset, sed duo clare testatur, ut unius officium sit animas deducere, alterius vero reducere, & ad alias sedes transferre : *Sortitos vero illic, quæ oportebat sortiri, tempusque debitum commoratus, ab alio quodam duce rursus huc reduci. . . . Qui vero puram moderatamque transegerit vitam, Deos socios Ducesque nactus, ibi habitat, uti unicuique convenit* . Hanc Ethnicorum traditionem etiam Arnobius scriptis suis testatus est his verbis lib. II. *Quid illi sibi volunt secretarum artium ritus, quibus adsamini nescio quas potestates, ut sint vobis placidæ, neque ad sedes remeantibus patrias obstacula oppositionis opponant* : Has igitur potestates, sive duo sive plures fuerint, quorum nomina veteres reticuerunt, fuisse puto, quas Thusci propriam mithologiam sequuti, sub Virginea specie figurarunt: illis tamen, quia ferales Deæ essent, feralia symbola adjunxerunt, nam frequentissime faces attollunt, tædas nempe, quibus veteres in funeribus deducendis utebantur. Hinc Virgilius Pallantis funus describens ait :

. . . . lucet via longo
Ordine flammarum . . . .

Præterea nudo pectore expressæ sunt, sumpto ab Ægyptiis fœminis instituto, quæ in Regum funeribus sub mammas tantum præcinctæ, nudo pectore lamentabantur. Audiamus Diodorum Siculum lib. II. *Quum quis Regum decessit e vita, Ægyptii omnes mortem communi mœstitia lugent, vestes lacerant, ac sindone subtus mammas cincti, una viri, mulieresque ducenti ferme, & trecenti circumambulant bis in die* . Hunc morem stetisse etiam Græcis, colligitur ex Statio in XI. *Thebaidos*, ubi Thebanas matres inducit nudo pectore lessum facientes de Eteoclis, & Polynices fato; quod in hisce urnis expressum vidimus.

Cuncta madent lacrymis, & ab omni plangitur arce.
Hinc questi vixisse senes, hinc pectore nudo
Stant matres, parvosque vetant attendere natos.

Sed non modo pectus fœminæ denudabant, sed lac ex uberibus exprimebant. Ita Servius in V. *Æneid.* vers. 78. *Umbræ sanguine, & lacte satiantur : unde fœminæ, quæ mortuos prosequuntur, ubera tundunt, & lac exprimunt.* Mul-

Multa quoque de Sacrificiorum instrumentis, quæ maxime in funeribus adhibebantur, ipsis attribuuntur, quippe quia maximam in illis partem hæ Deæ obtinebant. Hinc secures, mallei, & dolabra, & grandes rhomphææ retrorsum lunato acumine præmunitæ, quales in Taurobolicis marmoribus observamus, & in nummo Larinensium apud Arigonium, cujus maximus usus esse potuit in majorum victimarum artubus dissecandis. Rursus in Urna Tuderte altera ex his Deabus secespitam e cingulo educit, qua in victimis jugulandis utebantur. Omnia igitur symbola eo collimant, ut in his nihil furiale, sed omnia religiosa esse cognoscamus.

Inscriptio primæ Urnæ Tab. LIII. hæc continet.

THI . TVTNVI . LTH . . . . KKLLVM .

Suplenda prima vox *Larthi*. At nomen *Tutnui* forte detortum ex alio *Tutniti*, quam gentem apud Perusinos celebrem declarant Etrusca Monumenta, quæ in *Acherontico* cap. XV. illustravi. Nota subsequens L T H iterum *Larthem* contracte indicat. Vox postrema, quæ nihili est, vel *Aullum*, seu potius *Callum* indicat, quasi sensus sit *Larthi Tutinio*, seu *Tutnio Larthis Tutnis Calli filio*. Consonum huic est nomen CALLVMTLA, de quo supra ad Tab. XXIII. Huic postremo cognomini aliud *Galeriti* affine est, quo præditus fuerat Lucumon ille, qui suppetias Romulo tulit, de quo Propertius.

Prima Galeritus posuit prætoria Lycmon.

Alterius Urnæ Tab. LXXXVI. expressæ, inscriptio hæc est:

THANA . TIRTINIA . CAIMLINIS . A.

Qua nihil manifestius esse potest, si recogitemus *Caimlinium* ejus fuisse virum, cujus est Urnula simul defossa, & Tab. LXXXVII. delineata. Sigla A. *Alisa*, hoc est, bonæ memoriæ significat: ut me in *Roncaliensibus* ostendisse puto, in quibus plura etiam de utraque gente *Caimlinia*, & *Tirtinia* adduximus Monumenta. Urnæ hæc fictiles ectypo opere efformatæ satis obviæ hac nostra ætate sunt, præsertim in agro Perusino.

TAB.

TAB. LIV. n. 1. & 2.

HEROS HECHETLEUS

In Urnis fictilibus.

SUB hoc typo nihil fere Majores nostri subintelligere sibi visi sunt, nisi forte genus aliquod ludi gladiatorii, in quo vir rusticano habitu aratrum integrum teli loco agens inarmatos una obvios irrueret. Cum vero nihil tale in historiis legamus, & habitus armatorum milites potius, quam gladiatores designet, aliud præseferre credendum est. Mihi typum hunc præ oculis habenti, occurrit egregius Pausaniæ locus *in Atticis*, ubi situm describens, in quo Maratonium bellum, nulla unquam ætate obliterandum, gestum fuit inter prodigia, quæ contra Persas Græcorum partes adjuverunt, hoc maxime enumerat: *Commemorant etiam Virum quemdam in pugna adstitiße ore, atque armaturæ genere rustico similem: Hunc, multis barbaris aratro interfectis, amplius cerni non potuisse. Sed consulentibus Atheniensibus, nihil aliud respondit Oraculum, nisi ut Hechetleum Heroem colerent*. Hujus vero Herois nulla alibi mentio mihi occurrit: est autem nomen ab officio inditum: nam ΕΧΕΤΛΕΙΩ *arare* sonat, unde ΕΧΕΤΛΕ *aratri stiva* est. Aratri vero genus, quo Heros iste utitur, illud idem est, quod describit Plinius lib. XVIII. cap. XVIII. *Vomerum plura genera. Alterum genus est vulgare rostrati vectis, fortasse & antiquior*. Bellum vero Maratonium, quum comuniter referatur ad annum ab Orbe condito 3518. & ante Christi adventum 488. Urbis Conditæ 264. clare ostendit, hæc Monumenta non modo non esse antiquiora, verum & facillime multo recentiora, quod etiam innuimus supra ad Tabulam XXV.
Inscriptio prima:

LTH RV . . . ITNA . . . . FRVMNAL

Cum interpolata videatur, vix aliquid certi inde colligi potest. De postrema vero voce aliquid indicabimus ad Tab. LXXXI. n. 1.

Hic obiter notatum volo, quod geminæ urnæ in hac Tabula expressæ, & quotquot ejusmodi occurrunt fictiles sunt, & ex una eademque forma eductæ. Itaque si ulla differentia inter illas intercedit, ea tribuenda est vel urnulæ labefactatæ vitio, vel recentis pictoris imperitiæ & oscitantiæ. Hinc factum est, ut forma gladiorum inconstans sit, in quorum differentiis haud erit immorandum.

TAB.

TAB. LV. & LXXXVII.

Heroes Cadmei.

ITerum cogimur adire Thebas fabularum fontem uberrimum, & sedem tragœdiarum ad hæc anaglypha explicanda, quam luctuosissimam orbis terrarum partem celebrandam sibi proposuit Thuscus ille Figulus sigillator, qui argillaceas hasce urnulas apud Perusinos efformavit. Et revera collatis simul ectypis hisce cinerariis cum superioribus, quæ in Tabula LIII. observavimus, manifeste liquet, sphragismata isthæc ejusdem artificis opus esse, elegans oppido, & naturæ maxime expressivum, & cultissimæ ætatis nitorem spirans.

Ubi primum anaglypha hæc in lucem prodiere, nihil aliud in illis contineri visum est, nisi pugnas Etruscorum Gladiatorum; Nondum quippe deprehensum fuerat Etruscos nostros sculpturæ argumenta ex heroicis temporibus accersisse ad majestatem marmori, atque argillæ patriæ conciliandam; maximam enim auctoritatem græcis fabulis tribuerunt, quæ Deos, ut ita dicam, hominibus consociabant; in quo maxime elucet antiquæ nationis nostræ cultura, atque elegantia, cujus ingenia præter sapientiam patriam maxime colerent, & peregrinam.

Cum igitur innotuerit ampliorem campum patere nobis unde Etruscorum monumentorum significationem peteremus, decidit opinio de Gladiatoribus hic expressis; & revera quando nam impari numero commissi sunt, aut quini depugnarunt, recensentibus semper scriptoribus, & nobis objicientibus *Paria Gladiatorum*? Manifestius hic deprehendo fabulam *Spartorum*, qui ex serpentis dentibus a Cadmo Terræ demandatis mirabiliter armati prodierunt, qui repentino impetu sese invicem armis adorti mutuis vulneribus omnes interierunt, quinque tantum exceptis, qui in hoc anaglypho expressi observantur. Hi vero communi nomine a Scriptoribus *Sparti* appellantur a ΣΠΑΡΤΟΣ *Satus*, quia ex satione dentium exorti sunt. Fabulam hanc tetigit Virgilius *Georgic.* II. ubi nihil tale natum unquam in Italia nostra testatus est:

Hæc loca non tauri spirantes naribus ignem
Invertere, satis immanis dentibus Hydri;
Nec galeis densisque virum seges horruit hastis.

Ubi Servius refert ejusdem serpentis dentes partim a Cadmo in Beotia satos, partim vero ab Aceta in Cholchide; Pari ubique

laboris exitu. Campum vero, unde seges ista erupit, prope Thebarum portas fuisse, dicit in *Bœoticis* Pausanias : *Non longe a portis .... monstrant campum, in quo occisi a Cadmo, ad vicinum fontem Draconis dentium facta semente, si fabulæ est fides habenda, terra homines edidit.* Ex his vero repentinis bellatoribus unus Echion dejectis armis, mortem evasit, cujus exemplum deinde quaterni imitati, non modo incolumes servati sunt, sed illos adjutores adhibuit Cadmus in fundatione Thebarum. Sic Ovidius *Metam.* lib. III.

Marte cadunt subiti per mutua vulnera fratres.
Jamque brevis spatium vitæ sortita juventus
Sanguineam tepido plangebant pectore Matrem;
Quinque superstitibus, quorum fuit unus Echion
Is sua jecit humi monitu Tritonidis arma;
Fraternæque fidem pacis petiitque deditque.
Hos operis comites habuit Sydonius hospes
Cum posuit jussam Phœbeis sortibus Urbem.

Hyginus vero Fabula CLXXVIII. omnium nomina præservavit : *Ex his quinque superfuerunt, idest Chtonius, Udaeus, Iperenor, Pelorus, & Echion.*

Inscriptio primæ:

THANIA : IVMPLIV . CAINIS . A .

nomen Fœminæ sepultæ designat *Jumpleam*, sive potius *Pumpliam*, aut *Pumpiliam* Cainis Uxorem.

Posterioris vero inscriptio habet:

LARTH . CAIMLINI . AVLEM . VETN . ALISA .

Cujus sensus per se patet, si subintelligamus defunctum *Caimlinium* Auli Caimlini Vetnii, sive Vetunii fuisse Filium.

Antequam ad alia progrediamur suspicionem meam, quæcumque ea sit, hic proferre censui. Nemo non videt, Etruscos ex duobus potissime fontibus fabulas arcesisse; ex *Iliade*, cum subsequente *Odyssea*, & præterea ex *Thebaide*. Non quidem Statiana, quæ, conclamata jam veteri Etruria, ejusque lingua eliminata, in lucem prodiit. Hinc ego semper suspicatus sum extitisse olim, & circumiisse per manus Etruscorum, quemadmodum Homerica volumina, aliud quodpiam rerum Thebanarum poema nobis subtractum, & fortasse a Statio expilatum, cum tantam videam conformitatem cum antiquioribus hisce anaglyphis, & descriptione Statiana. TAB.

TAB. LVI. LVII. LVIII. LIX. LX. LXI.

Nummi Etruſcorum.

MOnumentis hactenus illuſtratis, quæ plerunque auctoritas privata concinnavit, ſuccedit omnium nobiliſſimum, nempe res nummaria Etruſcorum, quæ indubitata ſingulorum populorum veſtigia, nomina atque inſignia æri ſignata nobis exponit. At tale, ac tantum argumentum brevibus notis includi non poterat; unde ſatius duximus integra tractatione, quæ hæc commentaria ſubſequetur, de illo agere.

TAB. LXII. & LXIII.

FESTA NATALITIA

In Vaſe Medicæo.

IN ſpecioſiſſima hac pictura nihil deprehendo, niſi magnum Deorum apparatum, qui ad Natalem diem celebrandum in puerperæ domum conveniunt, inter quos aliqui ſatis ambigui, de quibus nihil certi afferemus.

Prima occurrit in ſuperiore linea Dea ſtolata, forte *Cunina*, quæ puerilem cunam ad ejus pedes ſtantem cuſtodit. Hanc ipſam cunam de more offerunt diis Matresfamilias in pluribus aliis Etruſcorum picturis, quas aliquando proferemus. Hujus Deæ meminit Lactant. Firm. *De falſa Relig.* lib 1. 20. *Et Cunina, quæ infantes tuetur, & faſcinum ſubmovet.* Et Non. *Hiſce Manibus lacte fit non vino, Cuninæ propter cunas.*

Evolat e cuna Deus Natalis, ſive Genius, qui in letitiæ ſignum citharam attollit: illi enim maximus honor tunc adhiberi ſolebat. Tibull. II. 2.

Dicamus bona verba. Venit Natalis ad aras
Quiſquis ades lingua vir, mulierque fave
Urantur pia thura focis, urantur odores,
Quos tener a terra divite mittit Arabs.
Ipſe ſuos Genius adſit viſurus honores &c.

Et Lib. IV. Eleg. IV.

At tu, Natalis quoniam Deus omnia ſentis,
Adnue . . . .

Succedit Dea citharam pulsans, cui respondet altera tibiis canens, illa fortasse Matrisfamilias Geniam refert, hæc unam e Musis.

Seminuda pone sellam stat altera ex Deabus, quæ elata manu aliquid profari, seu canere videtur, virgæ innixa. Fortasse Thaliam repræsentat, in qua histriones ferula utebantur.

Sedet in sella Natalis Juno sceptro insignita, ac coronata, contra quam e pariete divinitatis suæ indicium pendet alia corona votiva. Ipsam vero hoc cognomine nuncupatam passim invenimus apud scriptores, & præsertim Tibullum lib. III.

Natalis Juno Sanctos cape thuris acervos,
Quos tibi dat tenera docta puella manu.

In ipsa vero notatu digna est cultura capillorum, qui soluti per terga diffluunt. Idipsum videas in multis Dearum Etruscarum simulacris in *Mus. Etrus.*, in nostro, in *Oliveriano*, & passim in aliis, cujus rei potissima ratio assignatur; quod cum mulieres Sacris aliquibus operantes capillos solverent, & diffunderent, placuit Deas eodem cultu capitis exprimere, quo significarent, quomodo vellent, per mortales vota concipi, ac solvi, ut demonstravimus in notis *ad Lucern.* lib. I. Matronas vero supplicare fusis crinibus consuevisse liquet ex eodem Tibull. l. I. Eleg. 3.

Bisque die resoluta comas tibi dicere laudes
Insignis turba debeat in Pharia.

Et Ovid. Fast. IV.

Summissoque genu, vultus in imagine Divæ
Figit, & hos edit crine jacente sonos.

Quin & de Puerperis post partum supplicantibus idem alicubi me legisse memini. Nil igitur mirandum, si Natalis Deæ simulacrum fusis crinibus hic repræsentatur.

Pars postica ejusdem lineæ geminos juvenes armatos, ac tela jacientes repræsentat, quos Lares esse puto, qui adversus malignos & natalibus infensos Deos domum custodiunt. Hi pares ætate, ac cultu sæpissime armati repræsentabantur; uti constabit ex copiosissima Etruscorum Vasculorum collectione, in quibus sæpissime recurrunt, & Lari domestico ut plurimum togato copulantur. Sic pares cultu, ætate, atque armatura gemini Lares cum geminis Dioscuris expressi sunt in antiqua patera, cujus imaginem cum cæte-

cæteris a se collectis eruditissime illustratam a Cl. Blancanio Cymeliarchii Bononiensis custode, & græcarum literarum professore publici juris fieri vehementer exoptamus.

Deæ tres succedunt stantes; prima cum cithara, quæ Laribus aliquid manu imperitat, forte Lara, sive Larunda. Media, quæ sellam sibi assignatam custodit, mihi Vesta est, quæ per singulas domos religiosissime custodiebatur, & sedens effigiari solebat. Assurgit vero veluti commota periculo, dum domui, cui præest, incursus imminet maligni Numinis, & puerperis infestissimi.

Ultima nullis designanda indiciis aliqua forte est ex illarum cœtu, quæ puerperis præerant Mena, Pertunda, Latona, Egeria, Lucina, Prosa, Postverta, Statina, & aliæ, quas videre est apud D. Augustinum de *Civ. Dei*, & Tertullianum de *Anima*: quarum quidem nomina & officia intelligimus, non vero symbola, quibus illarum imagines seligamus.

Inferior linea virum hasta armatum ostendit inter mulieres geminas constitutum, quæ sollicito quodam corporis incessu illum ad aliquid capessendum excitant, atque incendunt. Quinam hi sint suspicari licet ex verbis ejusdem D. August. *de Civ. Dei* lib. VI. cap. IX. *Mulieri fœtæ post partum tres Deos custodes commemorant adhiberi, ne Silvanus Deus per noctem ingrediatur & vexet, eorumque custodum significandorum causâ tres homines nocte circuire limina domus, & primo limen securi ferire, postea pilo, tertio deverrere scopis, ut his datis culturæ signis Deus Silvanus prohibeatur intrare. Ab his tribus rebus tres nuncupatos Deos*, Intercidonem *a securis intercisione*; Pilumnum *a pilo*; Deverram *a scopis*: His igitur haud inani conjecturatus hasce imagunculas refero. Cæterum Pilumno hastam convenire non dubito, fretus auctoritate Servii in X. *Æneid.* 76. *Varro Pilumnum & Picunnum infantium Deos esse ait, eisque pro puerpera lectum in atrio sterni, dum exploretur, an vitalis sit, qui natus est. Piso Pilumnum dictum, quia pellat mala infantiæ.* Quinimmo in puerperiis hasta quædam adhibebatur superstitiose, cujus usum recenset Plin. lib. XXVIII. c. IV. *Ferunt difficiles partus statim solvi, cum quis tectum, in quo sit gravida, transmiserit lapide, vel missili, ex his qui tria animalia singulis ictibus interfecerint, hominem, aprum, ursam. Probabilius id facit hasta velitaris evulsa a corpore hominis, si terram non attigerit, eosdem enim illata effectus habet.*

Succedit iterum Lar Vialis, qui ad instar clypei sublato pallio, duplici hasta maleficam lamiam repellit. Vialem, inquam, e cujus humero pendet sarcinula, seu mantica, qua viatores utuntur. Id insigne illi frequentissimum est in cæteris Etruscorum picturis, in quibus adeo expresse figuratum est, ut de illius signifi-

fica-

ficatione dubitare non valeamus. Dea vero infantibus adversa aliqua erit ex illis, quas *Fatuas*, aut *Fatuelas* vocabant, quas inter malæ mentis Deos referebant, deducta ab Oriente superstitione, ubi *lilith* deprecabatur, ne infantibus noceret, inscripto lemmate puerperarum lectulis : *Lilith foras*, de qua in *Roncalienſium* 12.

T A B. L X I V.

B A C C H A N A L E

In Vase Muſ. Gualterii.

CONSUEVERE Thuſci pictores in vaſculis adornandis aliquando unicum argumentum, quod totum corpus circumiret, delineare, ſæpius vero duplex, præſertim ſi vaſis anſæ curſum lineæ interrumperent. Hinc una facies cæremoniam aliquam continet, ſive ſacram, ſive civilem; altera vero fabulam eidem cæremoniæ reſpondentem, & uſui, in quem vaſa concinnabantur. Hinc fabulæ nuptiales, natalitiæ, triumphales, & funebres, pro vario fine, in quem illa deſtinabantur. Huc pertinet præſens, in quo gamelia hiſtoria exhibetur, addita parergi loco in poſtica Bacchanali pompa, quæ plana eſt, atque perſpicua.

Præcedit Faunus cum face extincta ſeu ferula, velum ſiniſtra ſtringens, quo humeris circumpoſito myſteria hæc peragebantur. Bacchus cum thyrſo ſequitur, palliolum jactans. Baccha tibias pares inflat; poſtremus Faunus myſticam vannum ſuſtollit, per cujus foramen Dei aſpectu fruitur : quod libero obtutu impune fieri non dabatur. Pertinet hæc cæremonia ad intimum initiorum gradum, per quem mente lymphati ad intuitum Divinitatis per vanni foramina pervenire mentiebantur.

Hic poſtremus dextero tantum pede caligatus incedit, quod rurſum videas infra Tab. xc. & ſæpiſſime in collectione vaſcularia. Hæc vero cæremonia ſuperſtitione non caret : nam in expiationibus aliquando adhibebatur. Virg. *Æneid.* IV.

Unum exuta pedem vinclis in veſte recincta.

Niſi forte geſtamen illud ad ſcabillos pertineret, quibus inter ſaltandum perſtrepebant.

In averſa parte videas Ulyſſem longævum pallio involutum, qui Agamemnonem armatum, & haſtæ innixum alloquitur, ut Iphigeniam Achilli nuptui tradat, quod quidem doloſe ſimulabat, animo volvens.

San-

Sanguine virgineo placandam virginis iram
Esse Deæ . . . .

Quæ ob cervam sibi sacram ab Agamemnone interfectam ventis adversis Græcorum classem morabatur.

Regalis uxor Clytemnestra columellæ, sive aræ innixa dictis Ulyssis intendit, qui cum marito colloquitur. Aræ, inquam: nam proxime procerior columna constituta est cum Dianæ simulacro Græcorum more, qui Deos columnis imponebant, ut Plinius testatur, & frequentissimo exemplo confirmat Pausanias. Hoc additamento usus est ingeniosissimus Pictor ad totam fabulam, & finem fabulæ demonstrandum.

Limbus vestis, qua Clytemnestra induitur, orbiculis ornatus est. Horum usum minime assecutus essem, nisi nuper in agro Firmano, renunciante mihi viro Cl. Josepho Moricio, sepulcrum detectum fuisset in cujus infima parte, in qua extrema pars vestis consumpta fuerat, ingens numerus globulorum æreorum cum ansula inventus est, quorum aliquos ad me transmisit. Horum usus fuit, ut vestes illorum pondere per æqua spatia distentæ rugas illas componerent, quas in tunicis muliebrium statuarum observamus: nam sine hujusmodi artificio nullum panni genus strias illas pati, & retinere potuisset.

Insuper Regalis mulier capite velato sedet, veluti parata sacrificio nuptiali, ex quo Pictor non præsentia modo, sed & futura expressit; Et revera ubi maritum oppetiit, statim de nuptiali sacrificio sermonem instituit apud Eurypidem.

Cly. *Jam ne mactasti Deæ initiales victimas nuptiarum Filiæ?*
Agam. *Mactabo; nam in hoc negocio sumus occupati.*
Cly. *An vero deinde celebrabis convivium nuptiale?*
Agam. *Cum mactavero victimas, quas me Diis immolare oportet.*

Iphigenia virginali habitu simpliciore sub umbella sedet delicatula, qualem mater describit apud eundem Eurypidem, cum in Aulidem pervenisset.

Tu vero, o Filia mea, relinque equestres currus
Ponens pedem tenerum, & simul infirmum.
Vos vero juvenilibus in ulnis
Excipite eam, & deducite de curru,
Et mihi det aliquis fulcrum manus
Sedes currus, ut relinquam commode.

Totam

Totam hanc fabulam complexus est Hyginus cap. 98. cujus enarratio picturæ huic maxime congruit : *Agamemnon cum Menelao fratre, Asiæ delectis Ducibus, Helenam uxorem Menelai, quam Alexander Paris advexerat, repetitum ad Trojam cum irent, in Aulide tempestas eos ira Dianæ retinebat, quod Agamemnon in venando cervam ejus violavit, superbiusque in Dianam est locutus. His cum Haruspices convocasset, & Calchas se respondisset aliter expiari non posse, nisi Iphigeniam filiam Agamemnonis immolasset. Re audita Agamemnon recusare cœpit; Tunc Ulysses eum consiliis ad rem pulchram transtulit: idem Ulysses cum Diomede ad Iphigeniam missus est abducendam, qui cum ad Clytemnestram ejus matrem venissent, ementitur Ulysses eam Achilli in conjugium dari. Quam cum in Aulidem adduxisset, & parens eam immolare vellet, Diana virginem miserata est, & caliginem eis obiecit, cervamque pro ea supposuit; Iphigeniamque per nubes in terram Tauricam detulit, ibique templi sui sacerdotem fecit.*

Hæc Hygini enarratio Agamemnonem excludit ab hac pictura, ut vir armatus, qui loquitur cum Ulysse, Diomedes putandus sit. Adstipulatur auctoritas Dictys Cretensis, qui Agamemnonem absentem supponit, quin etiam hæc subdit : *Ulysses profectus Mycenas nullo consilii participe falsas literas tamquam ab Agamemnone ad Clytemnestram refert.* At noster Pictor artis libertate usus est, quæ ad integram historiam unico obtutu exponendam, & loca, & tempora dissita sæpe conjungit, Eurypidem secutus, qui de consilio Agamemnonis filiam abductam esse recensuit : nam ipsum ita loquentem inducit.

Scribens misi ad meam Uxorem,
Ut mittat Filiam tamquam nupturam Achilli.

Nam ut ait Ovid. XII.

. . . . *pietatem publica causa*
Rexque patrem vicit.

Et revera pictor noster Ulyssem effinxit cum patre conloquentem, non vero cum matre, quæ veluti seorsim posita colloquium auscultat de gynæceo. Fabula hæc mirabiliter in hoc monochromate expressa nuptiali amphoræ maxime conveniebat: nam licèt in ea nuptiarum exitus defuerit, non defuit tamen apparatus, ut in simili pompa apud Etruscos ejus repræsentatio aptissima censeretur.

TAB.

TAB. LXV.

LARES EQUITEM PROPULSANTES

In Vase Musei Gualterii.

IN vasculis ad togæ virilis dationem pertinentibus multa sæpe sacra copulantur, quæ eidem cæremoniæ affinia erant, Larium præcipue, cum ante illorum focos celebraretur. Huc confert præsens pictura, in qua tres juvenes togati consistunt ferulas bacchicas continentes, quæ tempori dandæ virilis togæ conveniebant, nempe liberalibus diebus. Ovid. Fast. III.

Restat, ut inveniam, quare toga libera detur
Luce geri pueris, candide Bacche, tuâ.
. . . .
Sive quia tu Pater es. Patres sua pignora natos
Commendant curæ, nominibusque tuis.
. . . .
Ergo ut Tironum celebrare frequentia possit
Visa dies dandæ non aliena togæ.

Pars aversa geminos Lares, alterum clypeo & galea armatum, cætera nudum exhibet; alterum viatorio habitu nobis exponit, qui hastas dirigunt adversus equitem barbarico more indutum, qui lanceam in ipsos dirigit. Hunc vero neminem Deorum esse puto, qui Deos hominibus adeo propitios hostiliter impetat, sed potius ducem aliquem, qui Etruriam incursione perturbaverit, quum tamen profligatam Larium præsidio reputaverint. Nec fortasse a vero aberraret suspicio rem agi hîc cum Hannibale, quem Larium virtute ab Italia propulsum ea ætate jactatum est, ut Ennii auctoritate demonstrat Propertius supra citatus ad Tab. LXII.

TAB. LXVI.

LARES, ET GENIUS

In Vase Musei Gualterii.

LAres viales, seu potius dixerim hostiles, namque hîc nihil nisi arma tractant, insident geminis scopulis hastis innixi. Priori Lar familiaris copulatus est, qui junctis simul, & protensis manibus, & fusti innixus, corpore leviter incurvo quodammodo videtur supplicare, & Larium hostilium pro domo sibi commissa, veluti opem implorare. Genius alteri ga-

leam parat, & clypeum, in quo ſerpens ejus ſymbolum depictus eſt, qualem in alia pictura adverſus Martem attollit Pallas. Senex, qui baculo innititur prope Genium, facile ipſe Campanorum Deus, & tutor Bacchus eſt, quem non modo prodit acuta illa barba, qua ſemper diſtinguitur, verùm etiam illum agnoſcimus ab illo linteo ex utroque humero dependente, quod in ejus ſacris fere ſemper tam a viris, quàm fœminis uſurpabatur, eratque veluti inſigne ſuperioris ordinis inter ipſius myſteria aſſequuti, Satyris enim nunquam attribuitur.

Lari ſuperiori adſtat togatus Juvenis, qui parazonium illi paratum affert: nam Lar iſte inermi balteo munitus eſt. Hujus viri officium reſpondet alteri, quod in linea inferiori Genius ſubit: quapropter aliquem ex domeſticis Diis eſſe non dubito, ſed qui interim ſit, nemo facile aſſequetur. Notandum tamen eſt, iterum, occurrere in *Vaſculario Theſauro* picturam huic fere ſimilem, in qua Lari gladium offert non vir, ſed fœmina, nempe vel Lara, vel Genia, ſeu Veſta domus cuſtos, quæ ad illius tutelam hoſtiles Lares videtur excitare.

TAB. LXVII. n. 1. *&* 2.

URNÆ SEPULCRALES FAMILIÆ RAPLIÆ

Peruſiæ apud Nobb. Meniconios.

TRIA monumenta marmorea, quæ in hac Tabula recenſentur ad Familiam *Rapliam*, cujus in illis mentio fit, dubio procul pertinent, & ex illius ſepulcro una effoſſa eſſe apparet. Peltæ, quæ parergi loco hinc, & inde additæ ſunt, religione non carent; cùm enim Deos crederent illis uſos fuiſſe, cum adverſus Titanas bellum gererent, in eorum memoriam illas ſepulcris addiderunt, ſeu interim hæc una ratio fuerit, ſeu alia nobis incognita: nam adhuc caligantes in hac provincia aberramus, illud ſane conſtat hoc ornamentum maxime probaviſſe Etruſcos Artifices, qui rudiore Minerva hiſce Cinerariis inſculpendis navabant operam, ut longa exemplorum connumeratione præfatus ſum opuſculo de *Architectura Etruſcorum*. Janua interne inſculpta ipſum alterius vitæ aditum repræſentabat, ut ſæpius oſtenſum eſt. In hiſce vero januis frequentiſſime Mercurium inſculptum videmus, quippe quia inter illos potiſſime cenſebatur, cui deducendarum animarum cura injuncta erat. Sub hac tamen præſenti imagine vix ego Mercurium recognoſcerem; nullum enim ex familiaribus ipſi ſymbolis gerit. At, ni me fallit opinio, in rudi,

rudi, ac informi *isto* marmore Charontis imago nobis obiicitur non admodum *familiaris*: nam semel tantum in Lucerna apud Bartolum, & bis in aris sepulcralibus in tablino Justinianæo conspicua est. Ex præsenti vero sculptura certiores facti sumus, fabulam hanc ab Etruscis quoque fuisse inbibitam, ut illum computarent inter Deos, quibus incumbebat officium animarum deducendarum, & sine cujus ope impervia Elisia credebantur, cui propterea gubernaculum additum est, cum tenui, arctoque amicimine, atque succincto more nautarum.

Inscriptiones appositæ non modicam mihi difficultatem facessunt. En illas latinis notis expressas:

1. LARTHI . RAPLI . THVRMNAM . PETRVA

2. AV . CAI . THVRMNA . SE . RAPLIAL.

3. AR . TVRMNA . SE . RAPNAI.

In qua postrema voce N pro L ex consueta quadratariorum cacographia subrepsit. Primum titulum interpretor *Larthi Raplio fecit Turna Petrua*. Hanc ejus matrem fuisse & Sexti Raplii uxorem ex infra dicendi argumentor: nam eadem *Turmna* titulum posuit Cajo & Arunti filiis Sexti Raplii. Turnus prænomen fuit apud antiquos, ut notavit Sigonius apud Fabrettum. Hinc Turnum Erdonium Aricinorum Principem memorat nobis Livius lib. 1. Hoc autem prænomine nuncupatam fœminam ex gente Petrua, quæ alioqui sæpe in inscriptionibus occurrit, sive mavis Petrunia, ut facile opinamur, quo principio constituto, facilis nobis aditus ad sequentes titulos intelligendos aperitur. Sic enim secundum explico *Aulemio Cajo fecit Turna Sexti Raplii Uxor*. *Aulemium*, inquam, non *Aulum*; ut enim difficultatem duplicis prænominis effugiamus, primas illas notas officium aliquod explicare non prænomen oportuit. Quid vero sibi velit Aulemii officium, a multitudine, seu Senatu inditum explicavimus in *Roncaliensibus*. Sic facile postremum titulum elucidamus: *Arunti fecit Turna, Sexti Raplii*. Ex his facile colligimus, tres hosce titulos ad tres fratres Sexti Raplii filios pertinuisse. Quin obstet in postremis nomen familiæ fuisse intermissum: nam id in publicis monumentis exprimi omnino debuisset, ut unus ab alio discerneretur. At in domestico, & privato sepulcro nihil gentili nomine magis superfluum, & supervacaneum: sufficiens enim videbatur solum prænomen apponi, quo unus ab alio ejusdem familiæ discerni valeret, præcipue cur facile subintelligi posset, adjecto matris ejusque mariti nomine, quo familia indicabatur.

TAB. LXIIX. n. 1. TAB. LXIX. n. 2.
TAB. LXXII. n. 1.

DAMEON A CTEATO UNA CUM EQUO PERCUSSUS

In tribus Perusinorum Urnis.

HArumce Urnarum argumentum nobilissimum est, quippe quod ad expeditionem Herculis pertinet adversus Augean Eleorum Tyrannum. Hujus bubilia purgasse Herculem immisso Alpheo flumine, qui terras primo obsitas elueret, eundemque Herculem fraudatum pacta mercede, res omnibus notissima est, quippe quæ inter ejusdem Herculis potiora facinora connumeratur. Hinc inter Augeam, & Herculem diffidia primum exorta, dein bella commissa sunt; in quorum expeditione cum vehementer Augeas ab Hercule timeret Eurytum, & Cteatum germanos Eleorum fortissimos, duces delegit sibi sanguine conjunctissimos, quippe qui Actoris ejus fratris filii erant, ut narrat Apollodorus lib. II. Interim Hercules, collecto exercitu, Dameonem Socium sibi ascivit, qui in ea expeditione una cum equo, quo ferebatur, interfectus est, cujus memoriam venerati Elei, sepulcrum honorarium illi, & ejus equo in ipso circo constituerunt. Cujus maxima fuit religio, quippe quia dum contra illum quadrigæ decurrerent, subito pavore turbabantur: unde decursuri Sacra prius Heroi faciebant; illum ab equorum terrore Taraxippum appellantes. Placet Pausaniæ verba *in Eliacis* referre, quibus nobilissima hæc marmora mirifice illustrantur: *Ad ipsum aggeris exitum ara est figura rotunda. Ad eam Deus colitur, quem Taraxippum, ab incutiendo equis pavore, nuncupant: solent enim injecto terrore circa aram hanc equi tam vehementer consternari, ut incertum unde coorta trepidatione sæpe illisis curribus affligantur aurigæ. Quo igitur miti, & propitio utantur Taraxippo, ad eam aram aurigæ vota nuncupant. Variant de Taraxippo Græcorum sententiæ . . . Alii Dameonem fuisse, qui in Augean expeditionis Herculis socius a Cteato Actoris filio una cum equo, quo vehebatur, sit interfectus; ab Eleis eo in loco & ipsi, & equo inanis sepulcri habitum fuisse honorem:* Hujus vero socii mortem ultum fuisse Herculem idem Pausanias *in Corinthiacis* memorat: *Præter hanc ædem Cleonis Euryti, & Cteati monimenta sunt, quos cum ludos Isthmicos spectatum issent, Hercules sagittis confixit, indigne ferens illos Augeæ bello contra se in acie stetisse.*

Peru-

Perusini marmoris fragilitas, quæ extrema lineamenta infidelius nobis conservavit, multa in his marmoribus deformavit, quæ pictorem fefellerunt. In hac prima Tabula decertant Hercules adversus Augeæ socios, dum Dameon ex equo Eleorum plurimos conculcat. In Tab. vero LXIX. n. 2. pro militibus virgunculam equo subjecit, seu potius ex ingenio addidit, ut subjectum truncum, cujus vim ignorabat, suppleret. Augeas vero, Regali habitu insignis, terrore compulsus, manum attollit, veluti auxilium implorans. In postremo vero marmore LXXII. idem Heros inter milites commixtus, horum alterum equo premit. In hac sculpta historia notatu digna est equestris militiæ forma; nam plerumque ea ætate, vel pedites pugnam committebant, vel e curribus depugnabant, nec ita obvium est videre equites depugnantes. Cum propterea marmora hæc nostra cum historia conveniant, in hac minime obvia circumstantia facile inclinavi, ut crederem, eam ipsam in tribus hisce anaglyphis repræsentari, quanquam sincere fatear, hæc monumenta, de quibus mihi sermo est, inter obscuriora esse computanda.

Inscriptiones ita verto:

LXVIII. *n.* I. AV . NII . VESI . MANISS . CLAN

Aulemi Vesii Manisia, seu *Maniæ* nati.

LXXII. *n.* I. LVCAE . SPLATVTIA

Luciæ Splatutia, seu *Lucii Splatutia* nati.

TAB. LXIIX. n. 2.

POLYDORUS CLAM E TROJA SUBLATUS

In Urna Clusina apud Nobb. Paolotios.

ID anaglyphum ad Belli Trojani casus pertinet. Quo urgente Priamus Polydorum adhuc infantem in Thraciam nutriendum misit. Historiam sic recenset Servius in III. *Æneid* vers. 49. *Priamus cum videret longa obsidione res suas in ultimo constitutas, filium parvulum Polydorum Polymnestori Regi Thraciæ, genero suo per Ilionem filiam cum magno auri pondere nutriendum commendavit, qui victa Troja auri cupiditate, Polydorum obrutum telis occidit.* Hujus fatum his versibus expressit Virgilius:

Hunc

Hunc Polydorum auri quondam cum pondere magno
Infelix Priamus furtim mandarat alendum
Threicio Regi, cum jam diffideret armis
Dardaniæ, cingique Urbem obsidione videret.
Ille, ut opes fractæ Teucrum, & fortuna recessit,
Res Agamemnonias victriciaque arma sequutus,
Fas omne abrupit; Polydorum obtruncat, & auro
Vi potitur.

Non longe abeunt, quæ de illo tradidit Ovidius *Metamorph.* XIII.

Est, ubi Troja fuit, Phrygiæ contermina tellus
Bistoniis habitata viris, Polymnestoris illic
Regia dives erat, cui te commisit alendum
Clam, Polydore, Pater, Phrygiisque removit ab armis.
Consilium sapiens, sceleris nisi præmia magnas
Adjecisset opes, animi irritamen avari.
Ut cecidit fortuna Phrygum, capit impius ensem
Rex Thracum, juguloque sui demisit alumni.

Spectantur igitur Troades infantulum clam tollentes, dum interim Trojani Græcis admisti, telis, lanceis, & saxis rem agunt.

TAB. LXIX. n. 1.

ACHILLES HECTOREM CONFODIENS

In Urna Perusina.

Achilles equo insidens pugnat adversus Hectora, qui ex equo delapsus, elata manu, victoris opem implorat:

Precor per animam, & genua tua, tuosque parentes,
Ne me sinas apud naves canes dilacerare Achivorum

Frustra Trojanis adstantibus, quorum alter abjecto clypeo radiato humi inter consternatos equos procumbit; alter pene nudus ab Achille proculcatur; postremus vero adhuc stans inane jaculum contra Græcum intorquet; Achillem circumstant socii in morientem irruentes: nam

. . . . . Alii quidem accurrerunt Filii Achivorum,
Neque aliquis eum non vulnerans adstitit.

E per-

E pergamis pugnam spectat Hecuba.
. . . . Mater autem
Evellebat comam, molleque abjecit velamen
Procul, ejulabat autem magnopere filium inspiciens.

Quin & vultum avertit, ne filii necem, atque ignominiam intueatur. At non sic Priamus, qui manum Achilli tendit, illud repetens:

Reverere Deos Achilles, meique ipsius miserere
Recordatus tui patris.

Quæ omnia luculentius observare est apud Homer. Iliad. X. & Ω

Duo supersunt in hoc marmore notanda, nempe mos pugnandi ex equis, non vero ex curribus, ut eo bello fieri solebat, ut paulo ante innuimus: sed, ut puto, Perusinus sculptor labori parcens, & lapidis asperitatem timens, apparatum curruum operosiorem prætermisit, & pugnam non Græco, sed Etrusco more equestrem expressit. Occurrit præterea singulare, nec alibi observandum illud gestamen capitis cucullam referens, quo Trojani muniuntur, quod ego non veritati, sed pictoris recentis imperitiæ tribuo, qui in hoc rudiori & detrito anaglypho delineando, pileum Phrygium, & amiculi Trojani fimbrias ante pectus nodo constrictas confudit, & ex duobus unum confecit, pene dissonum a moribus ejus gentis; quæ nisi præcaveantur a studiosis, multa subrepunt, quorum auctoritas infirma est, & scientiam antiquariam perturbant.

Inscriptio & ipsa mendosa est, quam aliqua ex parte restituo:

LA . SEMINAIE . LAPVINPLN

LA . SENTINATE . LA . PVINPVN

Nempe *Larthi Sentinati*, *Larthi Punpunii*, sive Pomponii; nec enim ex hoc uno marmore Sentinatium familia Etrusca innotescit. At quomodo in unius defuncti titulo duo nomina familiarum conjuncta consistunt? Consistunt sæpe, præsertim in bisomis, qui duorum cineres exceperunt, aut ubi primum nomen ad mortuum pertinet, postremum ad funeris curatorem. Sæpe etiam filii majores natu nomen a Matrisfamilia acceperunt, quæ omnia in tractatione de *Hominibus Etruscorum* fient palam.

TAB. LXX.

GIGANTOMACHIA

In urna apud Nobb. de Vinciolis.

TOrsit hoc marmor doctissimorum virorum, qui hæc studia scriptis illustrarunt, ingenia, non modo quod attinet ad præfixam inscriptiunculam, verùm etiam sculpturæ obscurioris significationem. Inter hæc tamen diffidia non sine laude memoranda mihi est nobilissimi Viri, & non minus doctrina, quam cæteris animi dotibus ornatissimi Hannibalis de Abatibus Oliveriis sententia, qui in aurea illa de *Nummis Samniticis* Dissertatione I. qua ignotam antiquitatis partem illustravit: ita id marmor explicat pag. 21. *A me sembra, se non sbaglio, di ritrovare in esso effigiate molte Deità. Quella donna senza capo, che è la prima figura del primo ordine in atto di scoccare il dardo, pare una Diana; dopo una mezza figura, che è priva d' ogni simbolo, altra donna vedesi in positura di scagliare un fulmine; può esser questa Giunone, alla quale ogn' un sa, che fu ancora attribuito il fulmine. Presso a Lei, vale a dire, nel mezzo della pietra in simile atteggiamento vedesi un uomo, che Giove a mio parere rappresenta. Un Marte, cred' io, simboleggi la figura galeata con lung' asta, e scudo, che appresso a Giove si vede. La figura di donna in atto di ferire con la spada, che è l' ultima di quest' ordine, una Bellona può credersi. Così pure Apollo parmi riconoscere in quell' Uomo, che stà con l' arco teso, e le saette in mano, sotto Giove, e Marte; e Minerva certamente è la Donna con lunga veste, scudo, & asta, che nel mezzo appunto del marmo scorgesi atterrare un inimico. Dopo ciò sarà ben facile in que' cadenti, e semivivi Uomini, ed in quelli, che co' scudi cercano di ricuoprirsi dal furor de Dei armati, ravvisare i Giganti, e riconoscere in tutto il marmo una Gigantomachia. So che furono figurati i Giganti con i piedi di Serpente, onde* Anguipedes *chiamolli Ovidio, e così li descrisse Claudiano; così parimente si rappresentano nel Museo Fiorentino Tom.* I. *Tav.* LVII. 7. *Tom.* II. *Tav.* XXXV. 2. e 3. *ma non so poi se sia necessario credere, che siano stati sempre in tal guisa indispensabilmente figurati, particolarmente dagli Etrusci, o dagli Umbri. Orazio certamente nell' Ode* IV. *del lib.* III. *in cui questa battaglia descrive, di tai piedi non parla, e dice soltanto della forza delle loro braccia.*

. . . . *juventus horrida brachiis.*

Huc

Huc usque Doctissimus noster Oliverius. Dianam verò primas gessisse in hoc prælio testantur passim scriptores, apud quos ΤΙΤΥΟΚΤΟΝΟΣ nuncupatur, quod in eo certamine Titium Gygantem occiderit. Etiam suus Palladi honos tribuendus est, quam hic clypeo, & lancea munitam videmus; nam ob insignem Gygantum stragem *Gyganticidam* illam vocat Fornutus de Minerva. *Et traditur etiam, in illa adversus Gygantes pugna, optime se gessisse, & Gyganticida nominatur*. Herculem quoque arcu armatum, & gemina jacula intorquentem haud dubie recognosco. Sic Apollodorus lib. 1. *Tum Jupiter consilio Palladis Herculem socium accersivit, qui primus omnium Halcyoneum sagitta confossum interemit.... Porphyrion autem in Herculem, & Junonem impetum facit. Tum Gygas ab Jove fulminatus, & ab Hercule sagittis transfixus occubuit .... Reliquos autem fulmine ictos Jupiter interfecit, sed & Hercules ita pereuntes sagittis confodit*. Cæteræ hujus marmoris partes facili negocio, & ejusdem Apollodori verbis, & Hesiodi carminibus in *Teogonia*, ubi late hoc prælium describit, illustrari potuissent, nisi ætatis injuria marmor labefactatum vix cæterorum vestigia conservet.

De hujus inscriptione multa erudite olim tradidit Cl. Borguetus, sed multo plura, & ex profundiore penu protulit idem laudatissimus Oliverius in præfata Dissertatione, quæ inter cæteras Cortonensis Academiæ impressa reperitur. Putavit vero Epygraphen hanc ad ipsum Anaglyphum pertinere, nihilque fere importare, nisi Gygantum conculcationem: nam vocem *Safinis* derivat a verbo ΖΑΤΤΩ *conculco*, alteram vero *Amertum* ab ΑΜΑΡΤΑΝΩ, quod est *peccare*, quasi sensus sit peccatorum conculcatio, cui addebam Amertones facile Populos dictos, qui Amartona Urbem ad Promontorium Tenarum prope Hegios incolebant impietate celebres, de quibus est Homeri hymnus in Apollinem, recte quoque respondente præmisso articulo TVN, quod est ex Græco ΤΩΝ.

At inter tantorum virorum vigilias sententiam quoque meam conferre audebo; videtur igitur mihi fere singulari exemplo in defuncti hominis Ossuario quidquam aliud inscriptum esse præter nomen defuncti, & si quid ultra cum luxus exuberarit, illius officium. Adhuc urnam desideramus (sive Græciam, sive Italiam scrutemur) cui vel unica nota adjecta sit, quæ anaglyphum explicet. Utinam fecissent veteres, in quorum monumentis elucidandis, & facilius, & utilius versaremur. Saxa ista semel terræ demandata nemo unquam curioso obtutu inspecturus erat, ut sibi augurabantur, nisi forte qui annuis justis reddendis, tacite sepulcra adibant, cui indicium nominis indicabat, quo quisque die sacra postularet. THVN AMERTHVN prænomen, & nomen est se-

pulti viri. *Tunnum* prænominis loco nondum inveni, *Turnum* sæpius, & præcipue in superioribus monumentis. At vox *Safinis* mihi officium importat; nempe in Republica supremum, & quod Dictaturam recte appellaremus. Vox ab Oriente accersita est, ubi שפט *Saphat* est judicare: unde שפטים *Sophetim* passim in Divinis voluminibus supremæ Hebraicæ Reipublicæ Dictatores audiunt. Viget adhuc apud Persas titulus, ab ea voce efformatus, *Sophi*, quo Regem appellant. A Phœnicis, qui facile eo titulo utebantur, Carthaginem ea vox profecta est, apud quos, qui supremo magistratu fungebantur, *Suffetes* nuncupabantur: ut constat ex Livio lib. XXVIII. XXX. & XXXIV. Apud Ægyptios quoque aliquid tale in usu fuit; nam ex Genesi constat a Pharaone inditum Josepho titulum *Saphnat Pahaneach*, quod a Divo Hieronymo vertitur, *Salvator Mundi*; sive interim vis hujus vocis *Saphnat* indicet Salvatorem, seu judicem, utrumque tamen idem mentis conceptum explicare potest, quia ubi de supremo judice res agatur, ejus officium non modo civilia munia utriusque justitiæ continet, verum, quod caput est, politica, & militaria, in quo recte conveniunt utriusque verbi notiones. Hoc vero argumentum fusius mihi tractatum est peculiari Dissertatione de *Hebraismo Ægyptiorum*.

Idem dignitatis titulus ab Oriente, atque Africa Italiam pervasit. Nam Albanorum Dictatorem *Suffetis* titulum obtinuisse, facile colligitur ex nomine *Metii Suffetii*, cujus res gestas, & extremum fatum narrat Livius lib. I. *Dictatorem Albani Metium Fuffetium creant*: seu, ut alii codices habent, *Suffetium*. Non negaverim quidem Metium fuisse prænomen: nam & Metium Curtium Sabinorum Principem memorat idem Livius, Suffetium vero gentile nomen importare. Sed quia in summis viris recensendis facile gentile nomen titulo dignitatis concessit, cum ubique legamus Numa Rex, Tullus Rex, Rex Ancus, & similia, ita facile cum Albano res cessit, ut prætermisso familiæ nomine, unum dignitatis nomen prænomini adjunctum sit. Si vero omnino velimus hanc vocem, non dignitatem, sed nomen gentis indicare, haud valde contradicam, cum aliquando a dignitatibus familiarum nomina sumpta sint, ut *Antistia*, *Curia*, *Curiatia*, *Flaminia*, & aliæ hujuscemodi. Samnites vero nomen non absimile habuerunt; nam in eorum nummis ab eodem Cl. Oliverio illustratis, quos in Italica fœderatione cusos fuisse constat. Papius ille mutilus fœderatorum Imperator in altero nummo vocatur EMBRATVR, in alio vero SAFINIM, quorum primum militarem potestatem, alterum vero, quod *Suffeti* equivalet, supremam Dictaturam. Utramque vero potestatem institutam fuisse a fœderatis Populis constat ex

Stra-

Strabone in lib. v. qui Samnium describens refert : *Corfinium Pelignorum Metropolim communem universis Italis Civitatem demonstrantes, illamque Italico nomine Italicam appellantes, contra Populum Romanum receptaculum, propugnaculumque constituerunt, adunatisque complicibus* IMPERATORES, *&* CONSVLES *creavere*. Alterum etiam hujus nominis vestigium superest in Tribus Sappiniæ nomine, quam memorat inter cæteros Livius lib. XXXI. *Eodem tempore P. Ælius consul Cajum Oppium præfectum socium, ac tumultuaria manu per Umbriam, quam Tribum Sappiniam vocant, Agrum Bojorum invadere jussit.* Sappiniam vero atque Safinim ex eodem themate facile processerunt ob affinitatem literæ F & P quæ, adjuncta aspiratione, cum F facile confunditur.

Huc usque digredi oportuit, ut intelligeremus titulum *Safinis* huic defuncto additum, idem importare ac alterum SAFINIM, quod in nummo Samnitico *dignitatem* denotat, idemque significare conjeci, quod Hebræis *Sophet*. Quid turbet varia inter Hebræos, Ægyptios, Pœnos, Albanos, Samnites, atque Umbros desinentia: nam leves hæc ejusdem vocis perturbationes ad varios dialectos referuntur, præter quam quod particulæ etiam adiciiebantur ad majorem vocis significationem, quæ vocem ipsam non mediocriter invertebant, ut exempli gratia שפטינו *Sophetenu* Judex noster.

TAB. LXXI. n. 1.

Heroes Bigis decertantes.

IN hoc marmore geminæ Bigæ simul concurrunt, quorum superior inferiorem non modo proterit, sed & penitus fractam in partes deicit. Heroes hinc inde sibi invicem cædem minantes intuentur. Juvenis pileo phrygio, & Senex Herculeis spoliis insignis. Medii autem aurigæ spectantur, quorum alter alterum procumbentem conculcat. Hic ego facile recognosco Pelopis, & Oenomai certamen pro Hyppodamiæ nuptiis, quod in Thuscorum Urnis adeo frequens est, ut clare coniiciamus factum illud apud eam nationem fuisse celebratissimum. In alia quoque Etrusca Urna elegantissimi operis, quæ Tuderti asservatur in Palatio C Virali, idem typus recurrit, quem ego integra Dissertatione, inter reliqua ejus urbis monumenta, exactissime explicavi. Quæ, ne hîc repetamus, indicasse sufficiat, Pelopem illum esse, qui phrygio pileo munitus est, ut fere semper in cæteris monumentis: erat enim Tantali Phrygiæ Regis Filius. Oenomaus, ut semper, Senex, qui ex Oraculo doctus se a Genero interfe-

ctum in Filiæ nuptias studiosissime retardabat: nam proposito Procis certamine illi se daturum natam pollicebatur, a quo victus esset, sin minus, qui victi essent, mortem subirent. Tresdecim vero victis, atque occisis, quod omnium pernicissimos haberet equos, tandem ipse a Pelope superatus est, fraude Myrtili Aurigæ, qui Oenomao fragilem junxit currum, unde dilapsus, & pene confractus, a Pelope interfectus est. Rem narrat Hyginus Fab. LXXXIV. & Statius lib. I. *Thebaid.* cæterique Scriptores veteres, quos lato calamo cumulavi in præfata Dissertatione. Cæterum non modice corrupto marmore, pictor Leonem inter equos irruentem, ex ingenio adiecit, & Pelopis aurigam pro flagello tæda armatum exhibuit.

Inscriptio

AVLEI. NARSEI FRVMRNAL

Aulum Narsejum Frumnia natum significat. Secunda R in hac postrema voce interposita facile exuberat: nam in alia inscriptione supra Tab. LIV. *Frumnal* expresse legitur. Hic vero obiter notandum est, Etrusca nomina, quæ in AL desinunt, Patronymici seu Metronymici indicium esse, &, ut cum Grammaticis loquar, casus genitivi, quod satis exploratum esse confido in Dissertatione de *Tegulis Buccellianis*.

TAB. LXXI. n. 2.

DII ADVERSUS TYPHONEM PRÆLIANTES

In Urna Marmorea.

TErtium Bellum, quod post confectos Titanas, atque Gygantes Dii gesserunt adversus terræ natos, postremum quidem, sed omnium atrocius contra Typhonem fuit. Illud describit lib. I. Apollodorus his verbis: *Post igitur debellatos a Superis Gygantes, terra longe atrocius indignata, Tartaro immiscetur, ac Typhonem duplici natura, humana simul ac ferina, constantem in Sicilia parit. Hic & corporis vastitate, & robore cæteris omnibus, quos terra genuerat, antecellebat. Huic etiam crurum tenus immensa humanæ formæ magnitudo erat, ut omnium montium cacuminibus altior esse videretur, cujus etiam caput sæpe numero astra pertingebat, sed & ejusdem manus altera ad Hesperum usque, & altera ad Orientem pertinebant. Ex his centum Draconum capita eminebant: In cruribus maximas viperarum spiras ille continebat. Quorum volumina ad verticem ipsum usque protendeban-*

debantur . . . . Talis igitur tantusque Typhon candentes in Cœlum lapides, jaculatus cum sibilo simul, atque boatu ferebatur . . . . Magna etiam ex ipsius ore ignis procella defervebat. Hunc ubi Dii in Cœlum prospiciunt irruentem, acti in fugam in Ægyptum properabant . . . . Jupiter autem procul a se Typhonem conspicatus, fulmine percussit; ubi vero cominus fuit adamantina illum falce deterruit. Typho autem illo spirarum volumine circumplexum Jovem detinuit, eique Arpe adempta, pedum manumque nervos dissecuit . . . . Interim vero Mercurius, & Ægipan nervos suffurati clanculum Jovi rursus compegerunt. Mox Jupiter receptis pristinis viribus, alatos equos currui repente jungit, eumque conscendit, ac Typhonem ad Nysam usque montem fulminibus impetendo est insequutus . . . . Quique cum per Siculum mare fugere incepisset, Jupiter Aetnam Siciliæ montem superiniecit. Eandem narrationem brevibus perstringit Hyginus Fab. CLII. per hæc verba: *Tartarus ex Tartara procreavit Typhonem immani magnitudine, specieque portentosa, cui centum capita draconum ex humeris enata erant. Hic Jovem provocavit, si vellet cum eo de regno decertare. Jovis fulmine ardenti pectus ejus percussit, cui quum flagraret, montem Aetnam, qui est in Sicilia, super eum imposuit, qui ex eo adhuc ardere dicitur.* Quæ artifex in hoc marmore effinxit, optime descriptioni respondet. Dii ex geminis quadrigis adversum fugientem Typhonem pugnant. Jupiter ignito telo armatus imperat uni ex Cælitibus, ut saxorum struem in hostem coniciat. Ipse vero pedes effictus est, ita exprimens se Mercurii beneficio nuper e carcere liberatum, tunc primum in Cœlum remeasse. Mercurius vero non longe conspicitur, qui falcem adamantinam rursum Typhoni ereptam dextera jactat.

In angulo hujus sculpturæ Triton buccinam inflat, non ex ingenio ab Artifice adiectus, sed quia traditur ipsum etiam in bello contra Gygantes gesto, horrendo sonitu Deorum partes adiuvisse; cum enim buccinam inflasset, & inauditum sonitum edidisset, Gigantes immanem aliquam Belluam, & formidabilem rati in fugam sese verterunt, & victoriam facilem Diis concesserunt: ut tradit Natalis Comes *Mytol.* Lib. VIII. cap. III. quæ potissima causa fuit, cur ipse Triton in Palladis galea junctus sit, specie buccinam inflantis.

Mutilæ inscriptionis fragmentum primam tantum, & ultimam vocem neque hanc integram nobis preservavit, nempe *Auli* prænomen, & truncum nomen familiare CRVPI. Succedit cognomen LVPV, de qua voce quidquid in *Roncaliensibus* conspicatus olim sim, cognomen importare puto.

TAB.

TAB. LXXII. n. 1. 2. 3.

Argumentum sculpturæ signatæ num. 1. *fusius exposuimus in notis ad Tab.* LXVIII.

SUccedunt duo Cippi virorum armatorum imaginibus insculpti, quos ego dudum inter sepulcrales numerabam, nec aliud præseferre simulacra illa reputabam, nisi Icones defunctorum, quorum nomina inscriptiones continerent. Et revera etiam in latinis marmoribus sepulcralibus imagines hujuscemodi anaglypho opere exculptæ non modo virorum armatorum, sed etiam togatorum, mulierum, & puerorum ubique occurrunt.

Cum vero alter similis Cippus mihi Perusiæ occurrisset in hortis inter Basilicam S. Petri, & Monasterium Annunciationis, referens & ipse alterum hominem armatum; quartus denique, quem publicavi Tab. XVIII. sub num. 3. ad ornatum mei *Acherontici*, qui duo postremi inscriptione carent, in aliam transii sententiam, ut hujuscemodi saxa, quæ constanter armatos homines referunt, nusquam ad sepulcra pertinuisse, sed ad compita viarum, in quibus Larium Vialium imagines ponebantur, de quibus sic Ovidius *Fast.* II.

Fitque gravis, geminosque parit, qui compita servat.

Hos armabant; nam eorum vis in eo reposita erat, ut hostibus resisterent. Tibull. lib. I. II. 25.

At nobis ærata Lares depellite tela.

Qua de re solemnia illis in compitis Sacra fieri solebant, de quibus vetus Persii interpres Sat. IV. 27. *Compita sunt loca in quadriviis quasi turres, ubi sacrificia finitâ agriculturâ rustici celebrabant . . . . Vel compita non solum in urbe, sed etiam viæ publicæ, ac diverticula aliquorum confinium* (erant) *ubi ædiculæ consecrantur patentes.*

Confirmabar in hac opinione animadvertendo geminos Cippos postremo indicatos inscriptione destitutos esse, quam veteres nunquam prætermisissent in sculptura sepulcrali. Lemmata vero, quæ in hisce duabus sculpturis, quas exponimus, signata sunt, nihil fere important, quàm illorum nomina, qui signa hæc dedicarunt.

In primo legitur LARTHI. AMMEM, hoc est, *Larthis Ammemii* opus, sive munus. Alterius Cippi inscriptionem diligentius ex Archetypo exscerptam a Gorio sic exponimus:

MI. AMEM. TITV:::VCSIE. MVLENICHE

Ubi

Ubi notanda eſt formula initialis MI, quæ ſolemnis eſt fere in omnibus dedicationibus Etruſcorum, in quibus donarium ipſum, ipſumque ſimulacrum alloquitur ſpectatorem more orientalium, & veterum græcorum, ut liquet ex Pauſania, *me donum dedit*, *me poſuit*, *me dedicavit &c.* unde liquet alterum ex familia Amemia, ſive Ammemia, aut ſi mavis Memmia ſignum hoc poſuiſſe.

Poſtrema vox MVLENICHE, ſi licet divinari, Larium Vialium epitheton eſt, ex duplici græca voce coaleſcens ΜΩΛΟΣ *bellum*, & ΝΙΚΕ *victoria*; nam Laribus publicis, & Vialibus urbium, & viarum cuſtodiam adverſus hoſtes commiſſam eſſe reputabant, ut ſupra indicavimus. Et revera Lares Etruſcorum fere ſemper armatos in noſtris Muſeis paſſim obſervamus, de quorum ſigillis multa præfati ſumus in *Antiquitatum Tudertium* libris, qui lucem expectant.

TAB. LXXIII.

Urna cum Cantoribus.

ANtiquiſſimum fuiſſe uſum januas in ſepulcris inſculpendi ſæpe ſæpius declaravimus, quarum etiam ſignificationem indagare conati ſumus: præſertim vero in opuſculo de *Etruſcorum Architectura* pag. 124. Huic amplius gemini Cantores additi ſunt, qui hinc inde diſpoſiti, alter ex tabella Næniam videtur præcinere, alter vero calamis ſimul junctis modulari juxta antiquorum morem, qui in funerum concentu effuſiſſimi fuerunt, ut lege XII. Tabul. luxus nimius Muſicorum in funeribus coerceri viſum ſit. Inſcriptio

LARTI PEVRLI TVRMNAM EPETEI

ſic commode verti poteſt *Larthi Peurlio fecit Turmna Epiti filia*. Turmni, ſeu, ut latine loquamur, Turni prænomen familiare fuit Etruſcis, præſertim Peruſinis. Inde nil mirum abiiſſe in fœmininum, ut Cajæ, Luciæ &c. Idem prænomen iterum obſervatum eſt ſupra Tab. LXVII. & recurret iterum Tab. LXXIX. & LXXXV.

TAB. LXXIV.

BACCHANALE

In Vase Gualterio.

Bacchi Antistes in sella ornatissima sedens, tunica stellata, de qua supra mentio facta est, indutus, a duabus Sacerdotibus super humerali linteo de more adornatis coronatur, atque ad pompam præparatur.

Pars aversa ejusdem Bacchi barbati processum repræsentat, quo ejus de Indico bello triumphus memoria recolebatur, ut alibi diximus. Prope Minerva cernitur, quæ Baccho lanceam subministrat, quod non sine magna ratione a pictore excogitatum est: nam tradunt, ipsum Bacchum in ea expeditione summopere a Minerva fuisse adjutum: ut narrat Nonnus *Dionys.* lib. xxx. vers. 248.

. . . . venit vero Minerva :
E cœlo enim præmiserat internunciam Jupiter in altis regnans,
Fratrem ut fugientem metu perterrefactum Junonis ;
In pugnam ut traheret convertentem consilium.
Stetit vero retro, flavam vero comam prehendit Bacchi
Soli apparens terribilis Dea . . . .

Quem cum voce summopere animasset, ut prosequitur Poeta, iterum in bellum revocavit, & victoriam illi peperit. Ex hoc recte intelligimus: nihil fortuito in hisce vasculis depictum fuisse, sed omnia ex Religionis arcanis, sive ex veteri traditione excepta, omnium oculis scitissimos pictores objecisse, multoque veteres Artifices nostris in hac diligentia præstasse; nam sculpturarum, & picturarum schemata cum viris versatissimis comunicabant, qui ad fidem veterum scriptorum, lineamenta futuri operis moderabantur, quæ potissima causa est, cur hæ picturæ adeo exacte cum Græcorum scriptis, & Latinorum, qui Græcos imitati sunt, & tam minute conveniant.

TAB. LXXV. & LXXVI.

Ceramica Etruſcorum.

PRætermittenda non erant quædam artis Ceramicæ Etruſcorum exemplaria, atque ſpecimina, vaſa nempe pura, quæ niſi artificium picturæ nobilitat, ipſa tamen forma Eruditis illa commendat; nam ex illorum varia figura, varii quoque uſus arguuntur. De Etruſcorum vero celebratiſſima apud ſcriptores arte plaſtica dicere non eſt præſentis inſtituti, cùm præſertim multa de ea præmiſerimus in Diſſert. *de Genio Domeſtico*, minus vero de præcipuis vaſorum figuris, quæ in uſum domeſticum, atque Sacrum concinnabantur, quæ quia ad nos minime pervenerunt, quid de illis dicendum ſit ignoramus, multoque minus, quibus nominibus ea nuncupemus. Pauca nobis ſuppetunt, quæ in uſum funerum mortuis conſepulta, oculis noſtris præſervata ſunt, quæ nos ad certa veluti capita referemus, illa latinis nominibus appellantes, de quibus non injucunde ſcribimus, quippe quia ingenti horum copia nobis comparata, atque in noſtro Muſeo diſpoſita, non modicam de illorum forma notitiam adepti ſumus.

Vaſa, amplo & patulo ore, labioque deorſum repando, anſulis hinc inde præmunita, pro cinerariis habenda ſunt; Eorum capacitas pedem plerumque quoquo verſus excedit, quæ menſura ad juſti hominis cineres continendos apta videbatur. Lancem vero, ſeu ſcutellam paris operis, ut operculi loco eſſet, ſuperponebant, quæ & libaminum, & epularum capax eſſet, & ſurſum deorſum inverſa cineres cuſtodiret. Probat hæc frequens experientia ſimilium vaſorum, quæ ſæpe in Etruria, paſſim vero in Campania cineribus plena reperiuntur, ut mihi ab ocularis teſtibus, quos per literas interpellavi, renunciatum eſt; inter quos honoris ergo commemoro Paulum Mariam Paciaudum, & Ignatium Mariam Comum Patricium Neapolitanum, qui eorundem vaſorum ingentem vim in domeſtico Muſeo cumulavit. Audio præterea Romæ apud doctiſſimum & Nobiliſſimum virum, deque noſtris hiſce ſtudiis meritiſſimum Abatem Rodulphinum Venuti aliquos, ex his reperiri, in quibus antiquæ cineres adhuc aſſervantur, unde colligimus Etruſcos mediterraneos libentius arculis uſos fuiſſe, ii vero, qui Campaniam & ima loca, in quibus marmor deeſt, coluere, vaſa toreumatia libentius adhibuiſſe.

Illa vero, quæ anguſto, & collo arctiore prædita ſunt, quandoque cineres continuerunt, ſed ut plurimum ad vinum miniſtrandum in parentationibus, & feralibus cœnis fuere adhibita, quo nec

Q par-

parce, nec temperanter utebantur, ut derisos sæpe sæpius videamus, qui e funere temulenti domum remearent. At licèt hæc symposia non intra sepulcrorum ambitum, sed in cænaculis prope exstructis haberentur; attamen veluti funestata, & malum omen redolentia intra sepulcra seponebantur.

Succedunt simpuli (*obbas* vocat Tertullianus) minora nempe vasa, in quæ ex majoribus vina fundebantur, ut inde in pateras miscerentur. In hanc classem ablegamus urceolos omnes, qui lato fundo, productiore collo, rursus & lato ore præditi sunt, una vel duplici ansa præmunitos.

Lances, pateræ, scutellæ, patellæ, modo ansatæ, aliquando verò manubrio destitutæ, vel patulæ omnino, vel limbo introrsum reclinato, fere mille modis alteram classem constituunt. In hæc vasa sacri liquores, vinum, mel, sanguis, lac, & similia, quæ mortuis tribuebantur, infundi solebant.

Alteram classem excipiunt gutti. Vasa minoris molis undique clausa, nisi quod arcto infundibulo superne munita sunt, per quod immissus liquor per eandem quoque viam rursum refunderetur. Horum nonnulla altero quoque foramine prædita sunt, rursumque alia non uno, sed multiplici minutissimo, taliter ut si aqua per infundibulum in hæc vasa immittatur, per ea foramina in exiguos rivulos distillet, ut irrorationem potius, quàm aspersionem facere videatur. Horum Instrumentorum usum fuisse credo, ut asperginis officio fungerentur, præcipue ad aquam lustralem minutatim supra corpus mortui emittendam, aliosque liquores Sacros supra reconditos cineres effundendos; nam aliquando unum ex his invenire datum est; aliquando plures atque simillimos, ut nuper contigit circa Tudertium fines, unde duo pares gutti ex eodem sepulcro eruti, ad me delati sunt.

Ultimum locum obtinent ampullæ qua vitreæ, qua fictiles, qua ansatæ, qua ansulis destitutæ, qua longo collo præditæ, qua productiore ventre, & brevi collo munitæ, quæ forma fictilibus, quæ in Etruscorum sepulcris inveniuntur, frequentius manet.

Ad hæc capita plerumque fictilia vasa, quæ in sepulcris inveniuntur, reduci possunt, quæ juxta diversos usus distinguenda putavimus: nam forma, & moles semper incerta est, nec constans inde regula sumi potest ad illorum delectum habendum.

TAB.

TAB. LXXVII, & LXXVIII.

Vas, & patera argentea.

EX inſtrumentis ſacrificalibus, quæ antiqui pretioſiſſima, & magnæ molis habuerunt, ut conſtat ex Pauſania, Cicerone non uno in loco, & Scriptoribus fere omnibus, hoc unum ex argento nobis manet, cæteroquin ipſa reluctante materia, quæ quia pretioſa perennitati obfuit. Pateras duplicis generis Etruſci habuerunt, anſatas, & ſphæricas. Primæ æquo fundo diſtentæ erant, hæ verò prominente umbilico. Uſus illarum, quæ manubrio inſtructæ erant, pene domeſticus fuit; nam illis libant in Etruſcis picturis fœminæ, quæ familiaria ſacra obeunt. At in ſacris publicis nullum illarum uſum fuiſſe demonſtrant vetera Deorum, & Sacerdotum ſimulacra anaglypha, in quibus ſacrificia exhibentur, & inſtrumentorum ſacrificalium apparatus in templorum Zoforis, & parietibus inſculpti, in quibus pateræ nunquam anſatæ ſunt. Sed ne ab Etruſcis diſcedamus, pateræ univerſæ in urnis exculptæ, vel imaginibus mortuorum attributæ, vel ſacrificulis, omnes ſine anſa ſunt; ex quibus conſtantiſſima elicitur regula, has in ſacris publicis, & funeribus fuiſſe adhibitas, cæteras autem in privatorum uſum rejectas; Nec placet differentiam a diverſitate Populorum deſumere, ut pateræ orbiculares fuerint Thuſcorum, anſatæ vero Campanorum, in quorum vaſculis frequentius depictæ apparent: nam & in publicis marmoribus, quæ paſſim in Campania occurrunt, pateræ ſemper, ut in cæteris Thuſcis & Latinis rotundæ ſunt, nec in ullo unquam publico monumento anſatas invenias. E contra Latini pateras anſatas habuerunt, cum ex illis multæ latinis litteris ſcriptæ videantur. Differentia igitur non a loco, non a tempore, ſed a diverſo uſu expetenda eſt, & omnia recte conſentient.

Patera igitur, quam hic expreſſam obſervamus, ex illis eſt, quæ in publicis ſacris adhibebantur. Imagines vero in illa exharatæ deſcribi potius, quàm explicari valent; vix enim puto ſenſum aliquem inde erui poſſe. Interior linea novem ſues, & ſingulas totidem arboribus diſtinctas habet. Subulcus flagello, & veruto armatus, moloſſo ſubſequente, pecus cuſtodit. Super canem vero avis volitat, cujus ſenſum explicare non eſt in promptu. Linea intermedia treſdecim tauros habet, & ſi mavis boves tauris commiſtos pariter totidem arboribus diſtinctos. Bubulcus vero cum ſimili flagello, & conto munitus, illos agit. Poſt bubulcum alter canis ſubſequitur, cui avis ſupervolitat.

Extima linea octo equites hastatos exhibet duobus peditibus cum conto singulis præeuntibus. Omnes vero præit Tubicen pariter hastatus.

Quæ in hac patera expressa sunt, videntur exprimere aliquam sacrificii præparationem; nam Tauri, & sues ad sacrificia pertinent. Equites vero, & pedites buccinatore præeunte vel ad aliquam militiæ lustrationem, & castrensem expiationem, quæ sue, ove, & Tauro facienda erat, seu potius ad aliquod Martis sacrificium, in quo & armata saltatio interveniret, & equitum decursio. Hæc omnia manifestius explicat alia pompæ delineatio, quam in olla argentea, quæ una inventa est, intuemur. Quæ vero in patera magis remote ad sacrificium pertinet, rursus in hoc vase magis de proximo ad sacrum accedit: nam constituta in medio ara illam hinc inde adeunt gemini nudi Ludiones, qui decurrere potius, quàm incedere videntur. Ludiones, seu Salios inermes sequuntur hinc inde tybicines pares tybias inflantes. Inde vero Salii armati clypeo, galea, & duplici hasta, qui agili motu in altum prosiliunt. Sequuntur victimarii ovem, & porcum humeris convectantes. Dein cistophoræ geminæ, quæ arcam Sacrorum custodem capite deferunt. Hinc inde eques flagello equum agitat. Pedites subsequuntur pari cum primis armatura, qui sex in totum numerantur. Quaterni cristatam galeam habentes, bini cornigeram. Inferior vasis linea subuculos alios, tybicines, & canes repræsentat. Omnia igitur, quæ in hisce Instrumentis observantur, ad Sacram aliquam saltationem referuntur. Hæc vel ad Deos, vel ad mortuos spectabat. Utrisque convenit ara in medio pompæ posita. Quod hujusmodi saltationes in funeribus celebrandis adhiberentur, multis ostendit Vignolius *ad Columnam Trajani*. Sed non modo in funeribus, verum etiam in annuis parentalibus hæc solemnia adhiberi solebant. Credunt enim plerique Eruditi armilustrium in honorem Tatii Regis fuisse institutum, cui *Civitas expensis publicis anno quolibet illi parentabat, ut ait Dionysius Alicar. lib.* II. Ipsum vero ad armilustrium fuisse a Romulo tumulatum refert Plutarchus in Romulo. Hoc vero Armilustrii Sacrum dictum putat Varro *de Ling. lat. Ab eo, quod in armilustro armati Sacra faciunt, nisi locus potius dictus ab Heis. Sed quod de Heis prius, id abluendo aut lustro, idest, quod circuibant ludentes ancilibus armati:* Et Paulus Diaconus Festi abreviator: *Armilustrium erat apud Romanos Festum, quo res Divinas armati faciebant, ac dum sacrificarent tubis canebant:* Ubi Scaliger Longobardum scriptorem criminatur, quod tubas pro Classico dixerit; nec enim fas extitisse putat, aliter quam Classico exercitum convocari; quasi novum sit scriptores etiam melioris ævi tubam pro Classico usurpasse. Hinc Virgilius: *At*

At tuba terribilem ſonitu procul ære canoro
Increpuit . . . .

Vulgatumque eſt illud Horatii de Ennio, qui *ad tubæ ſonitum Taratantara dixit*.

In Sacris vero frequentiſſima erat ſaltatio. Servius in Eglog. v. verſ. 73. *Ideo in Religionibus ſaltabant majores, quia nullam corporis partem eſſe voluerunt, quæ non ſentiret religionem*. Omnium vero potiſſima inter ſacra Saliorum ſaltatio fuit, quam ita deſcribit *in Numa* Plutarchus : *Movebantur eleganter, celeriter, atque confertim orbes implicantes, & evolventes, multumque in eo roboris, & agilitatis oſtendentes*. Immo tibiam in eo motu adhibitam teſtatur Dionyſius lib. II. *Ad tibiam Pithemico motu in armis ſeſe rotant, nunc ſimul, nunc per vices* : quæ poſtrema verba adeo hujus noſtri vaſis lineamentis reſpondent, ut facile conjectari poſſimus, hæc inſtrumenta adhibita fuiſſe ab aliquo Saliorum Collegio, ex iis, quos in Etruria fuiſſe Viri docti conjectant.

Lemma PLIKAMNAM duplici loco repetitum explicavimus in noſtris *Roncalienſibus*, ſatis plana derivatione a græco Πλίγμα ſaltus : unde *Plicamnam* quaſi ſaltatio. Ut enim in pateris nomina Deorum ſcribebantur, quanquam hi ex lineamentis innoteſcerent ex quodam religionis inſtituto, ut expreſſius diſtinguerentur, quibus illæ forent dedicatæ, ita minime ſuperabundat in hoc vaſe nomen cæremoniæ, in quam illud deſtinatum, ac dicatum fuiſſet. Fortaſſe ea vox acclamationis erat in Sacris illis uſurpata, ut in Saturnalibus conclamari ſolebat teſte Macrobio IO. SATVRNALIA.

Poſt hæc ſcripta relatum eſt prætioſiſſimum hoc monumentum male mulctatum fuiſſe a latrunculo, qui pateram ſubtraxit, atque conflavit. Hanc calamitatem ex parte reparavit diligentia Cl. Bonarrotii, qui illius imaginem æri inciſam publici juris pridem fecerat. Ejus vero jacturam compenſat alia patera argentea longe majoris ponderis cum imagine Herculis Leonicidæ, quam ſibi comparavit, & Muſeo ſuo addidit Cl. Comes Jo: Baptiſta Pighinius Patricius Forocornelienſis, mihi ob egregias virtutes, & ſingularem humanitatem apprime carus.

TAB.

TAB. LXXIX.

VIR IN LECTISTERNIO DECUMBENS

In Urna Perusina.

CUM Etrusci mortuorum imagines super Ossuaria efformabant illas in lectulis reclinatas, & cænantium habitu, & cultu esprimere solebant, sertis & corollis adornatas, ut ita exprimerent beatam illam, ac deliciis plenam vitam, qua illorum animas in Elysiis frui reputabant; & hæc hactenus fuit eruditorum sententia. Aliam priori subjungemus, fuisse nempe defunctos ad instar Deorum veneratos, quibus Lectisternia tribuebant, imo & epulum, & sacrificia nomine tantum ab his, quæ Cælitibus offerebantur, discrepantia, quin & pateras Deorum more in illorum manibus collocabant. Audiamus Tertullianum *in Apolog.* Cap. XIII. *Quid omnino ad honorandos Deos facitis, quod non etiam mortuis vestris conferatis; ædes proinde, aras proinde, idem habitus, & insignia in statuis. Quid differt ab epulo Jovis Silicernium, a sympulo Obba?*

Exemplum hujus superstitionis observamus in hoc Ossuario, in cujus fronte defunctæ Mulieris imago sculpta est in Lectisternio reclinata, & ministris circumstantibus, altero nempe cum ferculo, seu lance escaria, postremo cum vase, & capeduncula ad vinum propinandum.

Parietem ornat sertum non ex floribus, aut frondibus constans, sed ex lana carminata, leniterque contorta, quemadmodum Sichæi sepulcrum describit Virgil. *Æneid. IV.*

Velleribus niveis, & festa fronde revinctum.

& Ovid. *Heroid. VII.*

Est mihi marmorea sacratus in Æde Sichæus
Appositæ frondes, velleraque alta tegunt.

Inscriptio AV. TVRMNA. AR. MAVSI duo nomina exprimit uxoris & viri, nempe *Aulam Turmniam conjugem Arrii Mausi*. Imaginem vero mulieris esse non viri ostendit contortum capillitium viris inusitatum. Cæteroquin mulieres etiam seminudas in Urnarum operculis effingebant Etrusci: quod frequenti exemplo comprobatur, veluti quæ e somno surgerent ad sacrum epulum invitatæ, mox in somnum rediturae.

TAB.

TAB. LXXX. n. 1.

BACCHANALE

In Urna fictili Elusina.

BAcchi antiſtita, paſſis de more crinibus, & ferulam continens ſedet in ſella, cui culcitræ loco hinnulea pellis ſubſtrata eſt. Bacchus barbatus de more adſtat velo ſacro adornatus, quo & Baccha, quæ manu elata aliquid Baccho annuntiat. Ex alio latere Fauni ludentes expreſſi ſunt. Hunc eundem typum ſæpe depictum animadverti in ejuſdem nationis vaſculis, quorum ſchemata brevi in lucem proditurі ſumus.

TAB. LXXX. n. 2.

SCYLLA IN URNA MARMOREA

Nobilium de Angelettis.

ID anaglyphum mire explicat Ulyſſis infortunium, quum per Siculum fretum tranſvectus, Scyllam infenſam expertus eſt. Hanc ſibi vitandam monuerat Circes, Odyſſeæ XII.

Medio autem in ſcopulo eſt ſpelunca obſcura
Verſus occaſum ad Erebum converſa, qua vos quidem
Navem concavam dirigite illuſtris Ulyſſes.
Neque ex navi cava Juvenis vir
Arcu jaculans ad cavam ſpeluncam perveniat.
Hic autem Scylla inhabitat, graviter vociferans:
Hujus profecto vox quidem, quanta catuli Leonis
Fit; ipſa autem monſtrum ingens, neque quiſquam ipſam
Lætabitur conſpicatus, neque ſi Deus obviam veniret.
Hujus utique pedes ſunt duodecim omnes fœdi,
Sex autem illi colla prælonga, in ſingulis autem
Horrendum caput ineſt, oblongi autem dentes
Denſi, & frequentes pleni nigræ mortis;
Media quidem per ſpeluncam cavam immergitur,
Foras autem porrigit capita gravis barathri.
Hac nondum unquam nautæ illæſi gloriari poſſunt
Præternavigaſſe cum nave: aufert enim ſingulo capite
Virum abripiens ex nave rubricatæ.

Hor-

Horrendam hanc monſtri ſpeciem mitigarunt veteres Etruſci, qui ad elegantiam ſculpturæ ſervandam pectore tenus puellam confinxerunt: inferne vero in geminos ſerpentum caudas deſinentem commenti ſunt, quæ forma Titanibus, atque Gygantibus communis fuit. Hanc vero formam, utpote ſculpturæ magis accommodatam, non modo Romani, ſed etiam Orientales excepe- runt: ut conſtat ex nummo Tarſenſium maximi moduli in *Muſeo Farneſiano* Tom. IV. Tab. XXII. n. 1. & ex alio nummo argenteo S. Pompeii, ut obſervavi ad Lucernam XLVII. domeſtici Muſei Tom. I. Quam poſteriorem imaginem ſequutus eſt Virgilius *Æneid. III.*

At Scyllam cæcis cohibet ſpelunca latebris
Ora exertantem, & Naves in ſaxa trahentem.
Prima hominis facies, & pulchro pectore virgo
Pube tenus, poſtrema immani corpori piſtrix
Delphynum caudas utero commiſſa luporum.

At nihilominus quanquam ſibi Ulyſſes præcaveret, ubi ad hujus Monſtri latebras appulit, evitare non potuit, quin illa erumpens ſenis capitibus totidem illi ſocios abriperet.

Interea autem mihi Scylla cava ex navi ſocios
Sex abſtulit, qui manibuſque, virtuteque optimi erant.
Dum vero intueor in Navem velocem ſimulque ad ſocios
Jam horum cognovi pedes, & manus ſuperne
In altum levatorum, me autem compellebant vocantes.

In hiſce vero Etruſcorum anaglyphis frequenter obſervantur iidem Ulyſſis ſocii, qui ſpiris ſerpentum circumvoluti, indiſſolubiliter colligati, animam efflant. Qui vero ex iis quodammodo armis videtur monſtro reſiſtere, illum elato navis gubernaculo, impetit, atque confringit. In hoc vero Monumento antiquus ſculptor facem ardentem huic monſtro attribuit, quam in obſtantes Græcos contorquet, ni fortaſſe detrito marmore pictor hiſtoriæ ignarus faculam pro gubernaculo uſurparit, ac nobis obtruſerit.

Inſcriptio

LA. SENTINATE ATVNIAL

Facile reddi poteſt *Larti Sentinati Atuniæ Filii*, ſive *Antoniæ*.

TAB.

TAB. LXXXI. n. 1.

THOANTIS MORS

In Marmore apud Nobb. de Gaddis.

VEritatis ſtudioſi cum ſuam in re obſcura proferunt ſententiam, alienam non diſſimulant, ut idonei rerum judices potiorem eligant, vel ad alia perſcrutanda incitati proferant meliora. Putarunt viri docti ſub hujus marmoris typo, in quo vir panno involutus aræ adſtat victimæ loco jam jam mactaturus, aliquod de initiis Mithriacis contineri, in quibus probationes illæ fictis quibuſdam terroribus perfici ſolebant. Hujus ſententiæ fuit etiam Anteſignanus noſter, cujus fidem ſequuti non pauci, nec temere, nec incaute multa, & per quam docte, de Thuſcorum Mithriacis myſteriis tradiderunt. Hos minime contraire auſim, & doctrinam veritus, & auctoritatem. Unum tamen non modice turbat, cum tantam in Italia antiquitatem initiis illis attributam videam, quum plerumque receptum ſit, nullam illorum mentionem haberi ante tempora Antoninorum, ut notavit Doctiſſimus Matthæus Ægyptius *ad Senatus Conſultum de Baccanalibus* ſub n. III.

In Diſſertatione *de Rege Nemorenſi* conjecturam alteram protuli, nempe referri in hac ſculptura Regem Nemorenſem coactum pro Sacerdotio ad aram Dianæ Aricinæ decertare adverſus eos, qui dignitatem appeterent. Fateor tamen præſentem hunc typum longe diſtare ab aliis, in quibus id factum exprimitur: nam in illis, qui depellitur, acriter cum competitore decertat; hic vero, qui aram conſcendit, veluti ex inſidiis adortus, omnino inermis eſt, & veluti ſupplex. Mihi propterea arridet ſententia, factum alterum ad eamdem religionem pertinentem, ſed longe antiquius hic exhibere, hoc eſt, Iphigeniam in Tauris una cum Oreſte fratre Thoantem Regem obtruncantem. Fabulam habes deſcriptam apud Ovidium *Triſtium* lib. IV. El. IV. & *de Ponto* lib. III. Eleg. II. Refert enim Iphigeniam ex Aulide, ubi mactanda fuerat, tranſlatam in Tauricam fuiſſe Dianæ Sacris addictam, quæ humanis victimis perficiebantur, quo cum appuliſſet, Oreſtes ejus Frater, & Pilades, ſacrificio a Barbaris addicti, ubi ab Iphigenia cogniti ſunt, ſurrepto Dianæ Tauricæ ſigno, una fugiiſſe, donec in Italiæ littora perventi, ſimulacrum illud in Aricino Nemore collocarint, ubi diutiſſime aſſervatum eſt. Servius vero in II. *Æneid.* v. 116. addit ab Oreſte Thoantem occiſum, & confirmat ad Librum VI. verſ. 136. Hyginus vero Fab. 120. & 121. ait: *Et Chryſen, & Oreſtem occidiſſe Rege Thoantem.*

Huic posteriori opinioni videtur subscripsisse artificem hujus marmoris, qui Oresti jam perfectæ ætatis viro, juvenem adjungit Chrysen longe post ab Agamemnone ex Chryseide profectionis Trojanæ tempore susceptum, qui post Templi ostium latet. Interim Thoas jam senior regio amictu insignis, dum sacrificium expectat, ab Oreste agressus, ad aram supplex aufugit, illum vero ex alia parte adorta Iphigenia, gladio percutit.

Mulierem alatam Dianam dicere possemus, veluti facinus probans ad sedes meliores migratura. Talem non uno in loco depingit nobis Pausanias, præsertim vero in Cypseli arca. At quia ejus habitus omnino respondet Geniis, quæ passim in his sepulchris insculptæ sunt, non aliam esse, quam unam ex his dicendum est, veluti parergi loco additam, nihil comune habens cum fabula.

TAB. LXXXI. n. 2.

THOAS AB ORESTE OCCISUS

In Urna Marmorea apud Nobb. de Gaddis.

HOC marmor continet argumentum fere superiori consimile, Pilades, & Orestes Sacrificio destinati; propterea que nudi strictis gladiis Thoantem, qui sceptro insignis sacrificium præstolabatur, adoriuntur. Diana Taurica seminuda inter utrumque consistit, illos veluti confirmans, a quibus in Italiam deducenda esset. Thoantis armiger arrepto gladio, Oresti atque Piladi minatur mortem, horumque alterum facile confodisset, nisi Iphigenia Fratri opitulata eundem armigerum continuisset; in quibus variorum affectuum expressionibus mirum in modum excelluerunt Etrusci, qui historiæ veritatem cum hisce artis auxiliis, &, ut ita dicam, illecebris, atque leporibus mire conjunxerunt.

TAB. LXXXII. n. 1.

PROSPECTUS CRYPTÆ SEPULCRALIS

Apud Falarim.

HActenus creditum erat, Etruscos nonnisi combustos fuisse tumulatos, cum fere semper eorum reliquias in Ossuariis aut Cinerariis inventas observaverimus; humasse vero nondum credebatur. Sed & istam sepeliendi formam illis stetisse, nuper

nuper compertum eſt, inventis paſſim in agro Tuderte cadaveribus intra tegulas conditis, quarum quæ caput cuſtodiebant, literis Etruſcis graphio ſignatis inſignitæ erant, aut ſi latinis, formæ tamen, ac dialecti ad Etruſcam accedentis, quarum multiplex mentio eſt in *Diario Antiquitatum* illius Populi, a ſolertiſſimo, ac cultiſſimo Jovannellio deſcripto, qui etiam aliquas ex his integriores ad Cl. Oliverium mittendas curavit. En alterum humationis Etruſcæ exemplum in ſepulcro loculis pleno, in quo integra cadavera diſponerentur. Ne vero quiſpiam obiiciat potuiſſe loculos in ſolido ſepulcro, quantumvis Thuſco, a Chriſtianis excavari, quibus diu ſtetit hæc ponendorum cadaverum forma, in qua veterum Hebræorum morem ſequuti ſunt: nam plura hujuſcemodi in Tarquinienſi inventa fuere notis ac picturis Etruſcis adornata præter ea, quæ fœdè corrupta, vidi anno 1715. in eodem agro Tuderte ad Sanctos Geminos. Conſtat enim eoſdem populos ſæpe in hoc ſtudio morem mutaſſe, prout philoſophiæ dogmata circa animarum ſtatum pervertebantur.

Loculo hujus cryptæ præcipuo, atque tutiori, in quo ſepulcri conditor ſedem ſibi delegit, imminet inſcriptio:

LEI. VELITHAR. AITS. VTHLIC

Nomen illius continet, nempe *Lei*, ſeu *Lai*, aut *Lelii*, Velitis, ſeu Velitaris viri. Cætera intentata linquo, cum præſertim lectio, ut fere ſemper, dubia ſit.

TAB. LXXXII. n. 2.

Urna Gorgone ornata.

OSſuarium hocce idem ipſum eſt, quod ſupra illuſtravimus inter *Parerga* num. VIII. Recurrit iterum idem marmor alterius poſſeſſoris nomine inſignitum, auctumque operculo ex alia urna oſcitanter mutuato, repugnante imagine mulieris jacentis inſcriptioni inciſæ in fronte Arculæ, quæ virum notat, quam expoſui loco citato. Notandum eſt in hoc Matronali ſimulacro decus anuli, quod iterum notatur in alia mulieris imagine infra in Tab. LXXXVI. quod raro obſervatur in hiſce imagunculis haud obſcuro indicio vel ſacerdotii, vel eximiæ nobilitatis.

Pomum punicum, quod dextera continet loco pateræ, aliquid arcanum continet. Sacrum id maxime erat Junoni, ut notavi ad librum tertium *Veterum Lucernarum*, quo ſymbolo vel Sacerdotii

peculiaris decus indicatur, ſeu potius mulierem hanc vita functam, veluti Junonem habendam eſſe, præſumptione apud antiquos familiari, qui defunctos ſuos veluti Deos venerari geſtiebant. Ita frequenter Aquilæ inſculptæ ſunt in hominum titulis, & Pavones in mulierum ſepulcralibus Cippis, illos in Joves, hos in Junones ſtultiſſime transformando.

Sub triplici ſpecie, & ornatu mulieres in hiſce urnulis repræſentantur. Aliquando tunica, & ſtola indutæ, & paſſim velato capite veluti ſacrificantes. Aliquando nudæ, & jacentes in lectulo veluti dormientes una ſindone coopertæ. Demum quandoque ſeminudæ ſedentes, & veluti e ſomno ad epulum excitatæ.

TAB. LXXXIII.

Cineraria Etruſcorum rudiora.

PRætermittenda non erant veterum Etruſcorum Cineraria, quanquam rudiore Minerva elaborata videantur: nam licet illa ſculpturæ honor non commendet, literis tamen vel inciſis, vel depictis non mediocriter decorantur. Horum enim Inſcriptiones aliquale lumen ad linguam illam indagandam impertiuntur.

I. Olla hæc cineraria inſcriptionem habet LAVLME, quam nos, ſi initialem interpungamus, & ſyncopen ſuppleamus, interpretabimur *Larthi Aueme*.

II. Non diſſimilis olla inſcriptum præſefert:

V. VESCINI. VELIATHV. EPNEI.

Hoc eſt, *Vibi Veſcinii. Velii Veſcinii Epnei.*

III. Tertia urnula hac epigraphe inſignitur.

VELIA. NVAISIAE. VPANISA

Hoc eſt, *Velia Nuaſiæ filia*. Poſtrema vox, vel cognomen eſt, vel nomen illius, qui ſepulcrum faciendum curavit.

IV. Urnula marmorea, cui inſcriptum legitur:

ARNVA PETRNI TETINAL. A.

Nempe *Arnua Petrunii Tetini Uxor Aliſa*, vel *bonæ memoriæ*. Hic quoque occurrit conſueta ſyncopes alibi notata, per quam intermittitur litera V poſt literam R cui plerumque duplicem ſonum RV ex uſu attributum fuiſſe videtur.

V. Quæ

V. Quæ in fronte hujus Cinerarii inſcriptiuncula ſignata eſt, VA. IEKRIA. prænomen, & nomen retinet. At quale prænomen indicatum ſit, ignoramus; fortaſſe priores ſiglæ *Valerium* notant *Jecbria* matre natum.

VI. Hæc urnula cum bilingui inſcriptione multum olim torſit Eruditorum ingenia, qui in inſcriptione latina Thuſcæ ſenſum explorari poſſe crediderunt. Ego unam ab altera ex ætate, & ſenſu diſcrepare conſtanter credo, quanquam utraque ad familiam *Folniam* pertineat. Nos unam alteri ſubiiciemus.

AELIE. FVLNI. AELIES. CIARTI. ALIS.

Q. FOLNIVS A. F. POM. FVSCVS

Prioris Etruſcæ ſenſus eſt *Aeliae Folnii uxori Aeliae Ciartiae filiae*, *Bonæ Memoriæ*. Ciartiam vero gentem memorant nobis inſcriptiones apud Fabrettum, CIARTIÆ PVBLI FILIÆ CHRESTÆ: & apud meritiſſimum Gorium inter cæteras *Etruriæ Urbium* pag. 316. CIARTIÆ LVCI FILIÆ PROCVLÆ. In hac vero inſcriptione latina *Pom.* Tribum *Pomptiniam*, in qua Q. Folnius cenſitus erat, ſignificat; novum vero minime eſt cineres cineribus immixtos, vel inſignum benevolentiæ, vel quia aliquando cum incommodum eſſet, novam Urnam comparare in alia, quæ ex jam reconditis capacior eſſet, recentes cineres inferebantur. Sic *Odiſſeæ* poſtremo libro Oſſa Patrocli cum Achillis cineribus commixta legimus.

VII. Id Cinerarium has notas ſervat:

LTH: VESTINI SATRIAT

Larthi Veſtinio Satriati poſtrema dictio vel Patriam, vel prænomen ſignificat.

VIII. En altera epigraphes urnulæ inciſa:

TITI ARNTHAL VRINATE

Tito Aruntis Urinatis filio.

IX. In hac lamella ærea *Cilniæ* gentis apud Thuſcos celeberrimæ mentionem non obſcuram invenio, licet ſolitis ſphalmatis obnoxiam.

CILMANM. E. PRETHNSA

Ego *Cilniam* incunctanter intelligo; at lamina undequaque difracta, quid ſibi velit cætera inſcriptio, divinare non valemus. Conſimiles Laminæ inſcriptæ ſacris arboribus affigi ſolebant, ut de ilice Vaticana teſtatur Plinius. Vox extrema PRETHNSA ad auguralem diſciplinam pertinet: uti *prætendere*, *portendere*, *oſtentum*, *portentum* &c. Arbores quoque fulguritæ, quia ſtatim religioſæ, indiciis diſcretivis ſignabantur.

X. Uſum

X. Usum tegularum sepulcralium apud Etruscos pluribus explicavimus in peculiari Dissertatione, quæ *de Tegulis Buccellianis* inscribitur; ut enim oculati testes asserunt, excavatis in sepulcrorum parietibus forulis, in illis urnulas recondebant, adjecta forinsecus tegula calce obfirmata, quæ loculum ab omnium aspectu removeret, inscripto forinsecus mortui nomine. In hac legitur

VEL IESTE LASAL.

Velio Jestæ Lasiæ Filio. Juvenile caput obsignatum in tegula, dum in Argilla adhuc recente impressum fit, inter figulinarum sigilla computandum censeo. Si vero, jam cocta exaratum graphio, ut frequenter se habent Etruscæ tegularum Inscriptiones, ad ea signa pertinet, quæ posteri in illis ad libitum imprimebant, ut faciliori negotio unius reliquias a cæteris distinguerent in annuis parentalibus.

TAB. LXXXIV.

Cineraria.

I. PRioris urnulæ typum alibi explicavimus. Inscriptiunculam ita verterem

LTH. VELCIALV. VIPINAL. LVPV.

Nempe *Larthis Velcii Vipina nati Sepulcrum*. De voce LVPV videnda, quæ præmisimus in *Roncaliensium II.* pag. 383. & in Dissertatione de *Etruscorum sepulcris* pag. 151.

II. Cinerarium, in cujus operculo scriptum est

MANC. ELAIEI. TITIAL

Positum puto *Manio Elio Titiæ Filio*. In hujus inscriptionis prænomine peccatum est ab Amanuense: nam puto in Marmore scriptum fuisse MARC. sive MANI. Observandæ sunt in fronte hujus Urnæ geminæ pueriles Bullæ in formam cordis efformatæ, cujusmodi unam deauratam Tuderti in sepulcro inventam in Museo nostro asservamus. Sunt qui putent, duplicem seram exprimere, vulgo *lucchetti*, ad imitandam arcularum formam, quæ in penetralibus reponuntur cum supellectili pretiosiore.

III. In fronte hujus Cinerarii mensa apparata est in usum cœnæ funebris, parergon gratissimum defunctis. Superne abacus conspici-

ſpicitur cum ordinata ſerie patellarum, quæ in formam Roſæ confictæ ſunt, niſi velimus Roſas exprimere, quibus defuncti delectari putabantur. Gryphes ſuperne volitantes ornamenta ſunt frequentia in ſepulcris, de quorum ſymbolo pluribus diſſeruimus in *Antiquitatum Tudertium* libris. Lemma inſcriptum

AVLEM . M . ARCNI . ARNTH . ALISA.

Explicari poteſt *Aulo Marci Arcunii Aruntis bonæ memoriæ*. Notabilis eſt hæc inſcriptio, in qua defuncto paternum nomen apponitur: nam frequentius nomine materno utebantur, ut demonſtravi in Diſſertione *de Tegulis Buccellianis*.

IV. Fragmentum operculi alicujus ollæ continet memoriam *Rantis Marci Ælii*: hoc enim indicat inſcriptio:

RAMTHA . M . E .

Rurſus RAMTHA ELVS inſcriptum legitur in Cippo producto in Diſſertatione *Bonarotiana* pag. 99.

Sub eodem numero continetur imago alterius operculi cum hiſce notis more latino a ſiniſtra in dexteram vergentibus:

VEVACELNAAESI . ALISA .

Ultimam vocem ſeparavimus, quia notiſſima eſt, & pertinet, ut ſæpe vidimus, ad formulam ſepulcralem. Quod reliqum eſt, nomen utique perſonæ defunctæ complectitur difficile diſſolvendum ſpectat. Fortaſſe ad mulierem nomine *Vevacelnam Eſi Filiam*, ſive *uxorem*. In inſcriptionibus Etruſcis Peruſinis, quas exſcepit comes Gabriel Gabrielius Patricius Eugubinus, e cujus ſchedis illas exſcepit Cl. Oliverius, mentio occurrit Familiæ *Eſiæ*, ut ex ſequenti titulo:

AVTET . ESVM . ACHVNI.

Iterum ex alia urna apud Gorium *Muſ. Etruſc.* Tom. I. Tab. CXCI.

LTH . ARNTNISCAL . ESA . PATISLANIA

V. VI. VII. VIII. Hæc urnarum fragmenta nihil aliud notatu dignum præſeferunt, niſi conſuetas Genias alatas propriis ſibi inſtrumentis ſacrificalibus inſtructas malleo, & ſeceſpita. Harum duo haſtas ſeu virgas longiores retinent, quas Lari domeſtico tribuebant Etruſci, ut patebit ex picturis illius nationis in vaſculis, eratque ve-

lut insigne illius officii, quod in tutela domus versabatur adversus latrones, quemadmodum Lares publici adversus hostes armati fingebantur. Lares autem domestici, & virili, & fœminea specie colebantur. Quia vero in hisce fragmentis facile ad nuptias alluditur, videndum est an Virgæ illæ alludant ad *Hastam Velitarem*, cujus officio novæ nuptæ crines dividebantur ob auspicium fortitudinis in filios transmittendæ.

TAB. LXXXV. n. 1.

URNA, IN QUA EXPRESSI SUNT VIRI AMPHORAM RECONDENTES

In Urna Perusina apud Nobiles Meniconios.

CRedunt nonnulli, ad ritus sepulcrales referendam esse hanc imaginem, in qua nihil deprehendunt, nisi servos cinerariam amphoram recondentes. At Amphoræ hujus formæ, quæ in acutum cuspidem desinunt, hujusmodi sunt, quæ ad vinum servandum destinatæ erant: vinum enim cum defossa in hortis scrobe sepelirent, ne dolia temporis successu dilaberentur, acuto cuspide muniebant, ut humori infixæ constantius starent: Vasa vero hujus formæ nunquam adhuc ab Etruscis destinata cineribus agnovimus. Putarim igitur ad Bacchi Sacra hunc typum pertinere, quæ omnium aptissima judicabantur, quæ in sepulcris insculperentur. Inscriptio

LA. CAI. LTHTAVE. PVLLM. SVRNIAL.

Multiplici mendo scatet, quam divinando sic verto. *Larthi Cai Octavii Polli Surnia nati.*

TAB. LXXXV. n. 2.

URNA GEMINA MONSTRA ALATA REFERENS

Apud Nobb. Meniconios.

MOnstra, quæ in hoc anaglypho sculpta sunt, valde Gryphis assimilantur, nisi quod uni Leoninum, alteri vero Equinum impictum est caput, ut recte Pegasum dicere posses, nisi pedes unicuique Leonini essent. Puto sculptorem vere Gryphium imagines exprimendas sibi proposuisse, sed vel artis imperitia, vel vitio marmoris subinde corrupti, citra sculptoris men-

tem

tem ex oscitantia delineatoris hæc monstra irrepserunt. Non est tamen sine exemplo gryphibus Leoninum caput fuisse adjectum, cujus monstrosæ feræ specimen exhibet Lucerna Musei mei elegantissima, rursumque antiqui operis tegula anaglypha, quæ in tertio *Veterum Lucernarum* libro publicatæ sunt. At diligenter ea imagine ad examen revocata, ea præcipue, quæ in tegula absolutissimi Operis majori mole constat, facile deprehenditur, unum, atque idem caput referre lineamenta capræ, & leonis, & draconis artificiosissime simul commixta, quo ingeniosissimo invento putavi Romanos Chymæram exprimere voluisse a communi imagine differentem, quæ Capellam ex Leonis tergo assurgentem, repræsentabat. Referamus inscriptionem huic Urnæ appositam, quæ quia ternis lineis constat, facile suspicari potest, lineam tertiam ex intervallo additam, cum alterius mortui cineres in ea conditi sunt. Duplex enim mihi videtur continere titulum. En primum:

CAI CRECKE

THVTH MNAM. LAVTNI

Hoc est *Cajo Creco Turmnae Lautni filio*: nam in Turmnæ nomine O pro ⅽ irrepsit. Altera Inscriptio interpolata habet:

VEILIA.....ETH.......ATHEIN. CAIAI.

Quam verto: *Velia...... Atiniae Cai. F.*

TAB. LXXXVI.

URNA FICTILIS

Florentiæ apud Bonarotios.

HUjus Urnæ parergum in quo Eteocles, & Polynices mutuis vulneribus sese confodiunt, supra explicavimus. Singulare tandem est in hac, & sequenti Urna, quod una viri, altera uxoris reliquias contineant, atque una simul post tot rerum discrimina adhuc constante societate in eodem *Musæo Bonarotio* asservantur. Inscriptio ita se habet:

TANA TIRTINIA CAIMLINIS. A.

Nihil illa planius si intelligamus Caimlinium fuisse ejus virum, qui in sequenti Urnula memoratur. Postrema A initialis est vocis ALISA *aternæ memoriæ.*

T A B. LXXXVII.

URNA FICTILIS

Florentiæ apud Bonarotios.

INſidet urnæ vir lanea corona redimitus, ſimilique ſerto e collo profuſe dependente adornatus, & anulo inſignitus, qui Deorum more pateram ſtringens ſacra expectat. Urna ex eodem typo prodiit, quo & altera in Tabula LV. hanc vero fideliorem reddo, utpote ſub oculis ſolertiſſimi poſſeſſoris delineatam: Inſcriptio

LARTHI . CAIMLINI . AVLEM . VETN . ALISA

Ita verti poteſt : *Larthi Caimlinio* fecit, vel poſuit *Aulus Vetnius memoriæ cauſa ;* duas enim hîc video enunciari perſonas, & prænomine, & nomine diverſas.

T A B. LXXXVIII.

Pictura Cryptæ Cornetanæ.

UBI primum hæc crypta prope Corneti mænia detecta fuit, & in illius picturis obſervata fuere alata numina circumcurſitare, & quaſdam virorum imagines ex alto dependentes quibuſdam veluti ſuppliciorum inſtrumentis, & facibus devexare, creditum eſt repræſentari in illis animarum corpore diſſolutarum tormenta, quibus anteactæ vitæ ſcelera luere cogebantur. Hinc vulgo dictitari cæpit, fuiſſe apud Etruſcos a Majoribus perenniter traditam opinionem de animarum immortalitate, ac Deo juſto ſcelerum vindice. Sed meo judicio aliquid longe diverſum hæc pictura exprimit. Quis enim per Deum Immortalem in familiari ſepulcro, ubi ſuorum reliquias non modo recondi, verum etiam quodammodo in imaginem Templi religioſis honoribus venerari prægeſtiebat, inferni pœnas, & damnatorum in tartara crudeles cruciatus triſti omine depingi voluiſſet?

Duplex igitur occurrebat veriſimilior explicatio, quæ non modo picturæ lineamentis apprime reſpondebat, verum etiam & pietati non repugnabat, quin illam quiſque in Patrio ſepulcro admitteret; nam licèt antiqui multa de mortuis ſuis præſumerent, ut Divinis honoribus eos condecorarent, paſſim illis lectiſternia, & ſili-

& filicernia adtribuendo, cum Aris aliisque religionis adtributis, cognoscebant tamen ineluctabilem esse legem illam, qua nihil coinquinatum ascenderet inter Deos. Hinc admistæ sunt intermediæ quædam sedes, in quibus piorum animæ reliqua humanitatis contagia ventilationibus quibusdam paulatim depellerent, & purgarent: ut Virgilius *Æneid. VI.* scriptum reliquit:

Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum
Supplicia expendunt, aliæ panduntur inanes
Suspensæ adventos, aliis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.

Quæ supplicia, ut vitarent, adinvenerunt expiationes quasdam, quas adhibita aqua, tæda, & sulphure futuras illas erumnas imaginaria castigatione præsumpta depelli reputabant. Hæc igitur, ni valde fallor, repræsentant viri illi nudi ex alto suspensi, quibus alatæ quædam potestates circumvolitantes, & tædas admovent, & pateras, & ignota quædam nobis Instrumenta, quibus forte in usum incendendi sulphuris utebatur.

Sed omnium mihi magis arridet opinio repræsentari hic Compitalia, quæ Laribus Infernis Diis sacra erant. Cum enim recurrerent eorum sacra circumcursitare Urbes, & compita reputabant furiali quodam oestro percitos, quo facile hominibus perniciosi extitissent, ni ingenioso adinvento omnem illorum rabiem avertere, & propulsare instituissent. Cum enim lanæ amantissimos crederent, ita ut ex ea aras, sepulcra, & mortuorum imagines, quos in Lares consecraverant, adornarent, ita imminente illorum incursu satis præcavere sibi reputabant, si per singulas domos totidem laneas hominum imagines confingerent, quot homines domi essent, totidem vero pilas, quot servi, quæ ita suspendebant in compitis, ut occurrentes Lares, illis contenti intactos homines finerent. Ita Paulus Festi abreviator: *Pilæ, & effigies viriles, & muliebres ex lana compitalibus suspendebantur in compitis, quod* [*hunc diem festum*] *esse Deorum inferorum, quos vocant, lares putarent, quibus tot pilæ, quot capita servorum, tot effigies, quot essent liberi, ponebantur, ut vivis parcerent, & essent his pilis, & simulacris contenti.* Hanc igitur cæremoniam expressam video in hac pictura, in qua tres hominum imagines ex alto suspensæ sunt. Juvenes tres, qui modo alati, modo vero alis destituti, facibus, aliisque instrumentis domum totam turbant, sunt Lares ipsi, de quorum ternario numero, & alarum adtributo multa in notis ad *Vascularia*m per nos tradita sunt. Qui vero Laribus admisti vi-

ri, & mulieres obſervantur domeſticam familiam repræſentant, ab illorum maleficiis liberatam, eiſque gratiam referentem.

Juvenis in tertia linea, qui togatum hominem manu prenſat, & in cryptam introducit Mercurius, fortaſſe eſt animarum deductor, qui ſepulcri domino veluti anteſignano viam aperit ad Elyſios.

TAB. LXXXIX.

DATIO VIRILIS TOGÆ

In Muſeo Gualterio.

PRimarium vaſis argumentum exprimitur in poſteriore linea hujus tabulæ, in qua Paterfamilias conſpicitur, qui tyrſo innixus ad Tironem, ſeu filium ſuum, quem jam toga virili ornatum habet, verba facere videtur, aut in forum introducit.

Pars poſtica domeſticum focum de more in columellæ ſpeciem erectum repræſentat, quo Materfamilias Pateram præſeferens, domeſticum ſacrum peragit: alia vero Matrona, par officium præſtans, protenſa dextera thura videtur offerre, quibus officiis domeſticos Lares ſibi devincunt, ut ipſis auſpicibus adoleſcens inter viros aſſertus vitæ curſum feliciter ordiatur.

TAB. XC. n. 1.

VAS MUSEI VALLISNERII

Idem argumentum ac ſuperius continens.

POtiſſimus hujus vaſis aſpectus idem argumentum ac ſuperius continet. Unum nobis parergon hic amplius occurrit, nempe viticula inter Patremfamilias, & tironem inſurgens, quod ne inaniter a pictore actum videatur, obſervandum eſt, idipſum ſymbolum frequentiſſime occurrere in hiſce picturis, quæ ad Bacchum pertinent; quorum longam ſeriem enumeravi in *Theſauro Vaſculario*. Notabile vero eſt, quod ipſe Bacchus, vel Bacchi genius in tertio hujus tabulæ vaſculo altero pede ſublato eandem viticulam calcat, veluti inde aliquid expreſſurus.

Pars adverſa exprimit Ludiones duos, ſeu Maccos, qui ſuggeſtu elati fabulam aliquam ea occaſione dignam videntur agere: nam, ut ſæpe diximus, virilis toga ex antiqua inſtitutione in feſto Liberi

beri Patris recidebat : ut teſtatur Ovidius *Faſtor.* lib. III. Eleg. XIII. qua occaſione ſpectacula, & ludi ſolemnes cum magna Populi frequentia habebantur, ut idem Ovidius teſtatur:

Ruſticus ad ludos populus veniebat ad Urbem;
Sed Dis non ſtudiis ille dabatur honos.
Luce ſua ludos uvæ commentor habebat,
Quos cum tædifera nunc habet illa Dea.
Ergo ut Tironum celebrare frequentia poſſet,
Viſa dies dandæ non aliena togæ.

Huic principio referenda ſunt innumera fere ſpectaculorum ſpecioſiſſima inventa, quæ in hiſce vaſculis, in quibus togæ datio refertur, expreſſa ſunt : nam & ludicræ quædam triumphales pompæ, quemadmodum adhuc in Bacchanalibus frequentamus, exhibentur.

TAB. XC. n. 2.

DATIO VIRILIS TOGÆ

In Vaſe Muſei Valiſnerii.

PRæſentis vaſis pictura complectitur argumentum priori maxime affine; nam in prima fronte vir togatus baculo ſubnixus, tironem inter viros aſſerit togæ virilis attributione. Agitur cæremonia ante domeſticos Lares, quorum focus intermedius aſſurgit vittis coronatus. Super focum vero forulus conſpicitur clauſus, & ſera obfirmatus, in quo domeſtici Dii claudebantur. Suffixa parieti cernitur placentula decuſſatis lineis, ut fere ſemper diſtincta ex iis, quarum maximus uſus fuit in Liberalibus. Hinc Ovidius eorundem Feſta deſcribens hæc de uſu liborum tradit.

Nomine ab auctoris ducunt libamina nomen
Libaque quod ſanctis, pars datur inde focis.
Liba Deo fiunt, ſuccis quia dulcibus idem
Gaudet, & a Baccho mella reperta ferunt.

Et paulo poſt :

Melle Pater fruitur, liboque infuſa calenti,
Jure repertori ſplendida mella damus.

Hinc

Hinc intelligimus hæc liba Baccho fuisse oblata, eorumque partem, cum Sacri tempus adveniret, igne sucensam. Interim vero, ut hæc picturæ nobis videntur indicare, parieti suspendebantur.
Corona hæderacea collum vasis ambit. Nec mysterio ipsa caret. Si Ovidium audimus loco citato.

Cur hædera cincta est? hædera est gratissima Baccho:
Hoc quoque cur ita sit dicere nulla mora est.
Nysiades Nymphas puerum quærente Noverca
Hanc frondem cunis apposuisse ferunt.

In altero latere Bacchus nudus exprimitur, qui ornatus linteolo, quo humeros velat, uvæ racemum, & lancem fructibus onustum præfert. Præit vero Baccha, vini situlam ferens, & pateram, pariete undique teniis, floribus, & pampinis exornato. Sed prope caput Bacchæ forulus Deorum domesticorum observatur reclusus, ut frequenter contingit, ubi aliquando ipsi Dii depicti videntur. At Genio vini situlam, & racemos fuisse oblatos, sæpius observatum est. Non negaverim tamen hanc imaginem, ut fere semper valde ambiguam esse, & facile Genio attribui posse, cui optime congruunt symbola, quotquot sunt, quæ hic illi adtribuuntur.

TAB. XC. n. 3.

GENIUS, ET GENIA

In altero Vase Musei Valisnerii.

GEnia sedens elata manu sinistra calatum pomis onustum sustollit, dextera vero coronam lemniscatam, quam occurrenti sibi Genio offert. Ille alatus e contra Lancem pomis refertum Geniæ præbet. Genius ne interim domesticus sit, an potius Bacchi administer, seu ipse Bacchus ita alis instructus, non est, cur paucis definiamus, præsertim cum quæstio maxime ambigua sit. Symbola certe Baccho congruunt, caput mytra redimitum, monile margaritiferum, quo non modo collum, sed & pectus ornatum habet, alterumque monile supra dexterum genu alligatum, quæ ornamenta Baccho sæpissime attribuuntur in hisce picturis, quæ quidem monilia facile ex tintinabulis constiterunt, quæ inter saltandum crepitarent. At omnium indiciorum maxime urgent vincula illa dextero tantum pedi inducta, quæ etiam notavimus addita Fauno, Tab. LXIV.

TAB.

TAB. XCI.

PATERA MUSEI MEDICEI

In qua Peleus Tetidem rapiens expreßus eſt.

IN hac patera exprimitur Peleus, qui more veterum heroum qui non aliter ſibi uxorem conjungebant, quam raptu quæſitam, Tetidem rapit. Inſcripta nomina illos clare produnt:

PELE THETHIS.

Has nuptias vi auſpicatas tradit Pauſanias Eliacor. 1. *Thetis adhuc Virgo ibidem expreſſa eſt; eam Peleus prehenſat, at illa manu altera anguem in Peleum immittit*. Etiam Ovidius *Metamorphoſeon XI.* has nuptias vi adhibita inchoatas deſcribit. Hæc vero facili examine aſſequimur, at non ita alterius Nymphæ fugientis nomen, cui inſcriptum PARSVRA. Duplex de illa explicatio occurrit, vel enim eſt *Perſis* Nympha marina, quam Heſiodus *in Theogonia* inter ejuſdem Tetidis filias enumerat. Nec mirandum eſt, filiam hanc jam adultam adfuiſſe Tetidi, cum a Peleo rapta eſt, cum Heſiodus non fabulas, ſed mythologiam ſequutus facile intellexit, Nymphas omnes, quæ fontium, & fluminum nomina ſunt, longe antequam Peleo nuberet, Oceano conjunctam magnam illam, ac divinam ſobolem educaſſe.

Altera quoque occurrit hujus nominis explicatio, quæ Nympham illam loci indigenam facit, nempe Genium *Pharſalos*; quo in loco raptus contigit: eſt enim valde affine utrumque nomen, *Pharſalos*, & *Pharſura*, notumque ſatis eſt, quam turpiter Etruſci noſtri græca nomina deformaverint. Sic ad rem noſtram Catullus in *Argonautica*, ubi nuptias Pelei, & Tetidis celebravit.

. . . . conventu tota frequentat.
Teſſalia oppletur lætanti regia cætu
Pharſaliam coeunt, Pharſalia tecta frequentant.

TAB.

TAB. XCII.

Crypta Senensis.

CUM anno *1690.* in agro Senensi Hyppogæum hoc sepulcrale literis rubricatis inscriptum detectum fuit, & a viris studiosis observatum, mirum aliquid in ea scriptura contineri creditum est, cum nondum valor Etruscarum literarum, qui nunc obvius est, innotuisset. Ubi vero hujus picturæ imago vulgata fuit, omniumque oculis objecta, multorum torsit ingenia admirantium, hanc unam esse, e qua nullus pene sensus erueretur. En igitur trium præcipuarum linearum ordo, quarum prima literas habet a sinistra in dexteram more latino procedentes, quemadmodum & tertia, media vero exarata est etrusco more a dextera in sinistram. Hinc colligitur, scripturam hanc ejus ætatis esse, in qua lingua, & scriptura etrusca in occasum vergebat, prævalente ubique cum imperio linguæ victricis auctoritate. Exemplar subiicimus, veluti specimen hujus inscriptionis.

A. B. C. D. E. H. TH. I. K. L. M. N. X. O.

. ATN . AN . VM . ƎM . IM . AM.

MI. LA. LA. LE.

Omnes vero, re perpensa, mecum facile sentient, scripturam hanc esse merum, ac putum pueri Abecedarii lusum, qui, quod unum norat, literulas minio rubricavit; aut si quid nobilius in hoc joco inquirendum est, etruscus aliquis, ne patriæ scripturæ memoria interiret, illas in proprio sepulcro, veluti tutissimo loco exscribi curavit, ut perenniter resisterent, vel secum morerentur.

TAB. XCIII.

SIGILLUM DEÆ

In Museo Mediceo.

DEarum etruscarum simulacra obscurissima sunt: nam una omnibus semper forma, & ornatus, & raro admodum occurrit, ut symbolis peculiaribus distinguantur. In hoc simulacro accedit ad obscuritatem augendam, quod brachium dexterum, quo cyathum ostentat, inusitatæ antiquis formæ novitium sit.

fit. Unicum lumen ab inſcriptione petendum eſſet, niſi & ipſa, præterquam quod Etruſca, etiam corruptiſſima eſſet. Monuimus non uno in loco Inſcriptiones haſce non ab ærariis artificibus ſignatas eſſe, ſed cum dedicarentur in templis pro libito dedicantis, a quocumque, vel imperito viriculi profeſſore exaratas fuiſſe. Mendum plurimum etiam in hac inſcriptione manifeſte evincit ipſa difficultas, quam patimur in pronunciatione; cùm nemo nobis ſuadere poſſit, linguam cultiſſimæ nationis adeo aſperam fuiſſe, ut more barbarico per conſonantes proferretur. E contra literæ plures ſunt, quæ modico tractu intermiſſo valorem mutant, neque ad rectum ſenſum trahi poſſunt, niſi lineolæ breviores aliquantulum producantur. His productis, ſi ſenſus conveniens, & monumento adequatus eruatur, improbandum non erit arbitrium correctoris. En ſubiicio inſcriptionem latinis notis expreſſam, ſecutus formam præciſam literarum, quemadmodum ſe habent in archetypo Etruſco. Hanc pro modulo meo ad veram lectionem reformandam curavi; moneoque in prototypo literas tenuiſſimis ductibus formatas eſſe, ut facile apiculus effugere potuerit ſcriptorem, adeo ut una litera in aliam abierit. Nec omittam diſcrepantias inter Etruſcas notas multo minores eſſe: nam conſiſtit in modica productione, vel contractione lineolarum quamquod ſit in latinis literis, quarum forma in omnibus totaliter eſt diverſa.

LPIREE : LECPI : IVVCEPH IREMVTHVR LAPIVEITHI
VPI : REE : VESTI : IVV : SEPHIRE : MVTHVR : LAPIVEITHI

Reſtituta locis ſuis interpunctione, nemo non intelligit ſimulacrum dedicatum eſſe *Opi*, *Rheæ Veſtæ Jovis Sephiri Matri Lapiveithi*.

Ut vero per partes hanc inſcriptiunculam adornemus, notandum eſt, antiquiores, cum nondum certa Diis nomina conſtituta eſſent, illos invocare conſueviſſe per diverſa, & multiplicata attributa, ut Dii exorati meliorem ſibi magiſque gratam eligerent nuncupationem. Manſit in ſacris id inſtitutum: ut Horatius *in Carmine Sæculari* ita Dianam deprecetur.

Rite maturos aperire partus,
Lenis Ilithya tuere matres,
Sive tu Lucina probas vocari,
Seu genitalis.

Et Catullus in alio *Sæculari* Carm:

Tu Lucina dolentibus
Juno dicta puerperis
Tu potens Trivia, & notho es
Dicta lumine Luna
Sis quocumque Tibi placet
Sancta nomine.

In Tabulis quoque Eugubinis frequentissima est hæc nominum multiplicatio, in qua vim magnam Antiqui reponebant, ut votorum compotes fierent. *Upi* dicta est ab Etruscis, qui litera O carebant, Dea Ops, sive Opis, qui Græcos secuti sunt, inter quos Callimachus in *Hymno Dianæ* illam celebrat sub titulo *Upireginæ*, vers. 204. & 240. Cicero quoque in III. *de Nat. Deor.* ait, hanc *Upis* denominationem derivasse ipsi Dianæ, sive uni ex tribus ejusdem nominis ab *Upi* ejus patre, subdens: *Eam Græci sæpe Upim paterno nomine appellant*: Nil igitur mirandum, si nomen ipsum, seu mavis commune attributum ab Etruscis ita pronunciatum est. Cætera duo nomina *Rheæ* & *Vestæ* Deorum matri communia sunt; Juvat tamen auctoritate hujus monumenti tria hæc nomina adcensere cathalogo Deorum Etruscorum cæteroquin ignota.

Jovis seu *Juvis* denominatio Etruscissima est, redundatque ubique in Tabulis Eugubinis, in quibus passim legitur JUVE PATRE.

Mutur, seu *Mytir* pro Matre Etrusci a Græcis derivarunt, Græci vero ab Ægyptiis, quibus MUTH Matrem significaba‑, ut constat ex Plutarcho de *Iside*, & *Osiride*, ubi ait: *Isis aliquando Muth, nonnunquam Axbyri, quandoque Methyer nominatur. Prima voce Mater intelligitur*: Hac vero voce etiam Etruscos usos esse constat ex titulo sepulcrali Vulsinii reperto apud Adaminum METRA CLEUSTI; & ex inscriptione Cryptæ Cornetanæ in mea Dissertatione *de Etruscorum Sepulcris* pag. 151. in qua legitur METHRES CEISTIES *Matri Cestiæ*.

Vox *Sephire* mihi *Fulminatorem* notat, & facile derivat a Græco ΞΙΦΕΡΗΣ vibrator. In Tabulis quoque Eugubinis sæpe occurrit JUVE TEFRE, quam vocem ibi pariter pro fulguratore interpretatus sum a ΤΕΦΡΟΩ incendere, sive in cinerem redigere.

Lapiveithi sub hac dictione latere conjeci attributum alterum Jovis, qui *Jupiter Lapis* dictus est, quod Matris astutia Jupiter præservatus sit a Saturni voracitate oblato illi loco infantis saxo pelliculis involuto. Ovid. *Fast. IV.* 3.

Veste latens saxum cælesti gutture sedit
Sic Genitor fatis decipiendus erat.

Hinc apud Græcos Religio Bethilorum, quæ vox derivata est a BAITH & ΛΑΟΣ, nempe ab involucro, & lapide. A ΛΑΟΣ Etruscum LAPI factum est, quemadmodum a BAITH vox VEITHI emollita B in consonantem. Has ego, in præsentem Tabulam ac præcedentes, conjecturas libenter proposui discutiendas potius, quam tenendas, ut ingenia alacriora conatu feliciore ad meliora progrediantur, ut nationis nostræ primordia, mores & artes, & veluti quædam illius imago magis magisque illustretur.

DE RE NUMMARIA
ETRUSCORUM
DISSERTATIO.

HANNIBALI CAM. F. DE ABBATIBUS OLIVERIO PATRICIO PISAURENSI ATQUE EUGUBINO

Jo. Baptista Passerius *felicitatem.*

Ucubratiunculam hanc meam DE RE NUMMARIA ETRUSCORUM, *quam Te exſcitante olim conceperam, abſolutam Tibi remitto; anceps equidem meam ne dicam, an Tuam: Te enim potiſſime lumen praeunte, & intra illa Tua Muſarum penetralia, & ex Tuo penu ſuccrevit opulentiſſimo, atque ex hac parte magnorum Principum gazis comparando. Seriem illam Thuſcorum Nummorum Tibi a Majoribus traditam, qui in omni literarum genere maxime floruerunt, potiſſime auxiſti, dum Eugubii Tribunicia Poteſtate fungereris, decus quidem in ea Urbe potiſſimum, ſed Tibi debitum, ubi nemo ſapiens eſt peregrinus. Exinde neque induſtriæ, neque ſumptibus peperciſti ad illam amplificandam. Quid enim dulcius homine Cive, quam tractare* mani-

manibus antiquiſſimos in Italia Nummos Piſaurenſium, & Eugubinorum, quibus olim utriuſque Communis Patriæ imperium ſtetit? Horum enim Nummorum dignitas judicio noſtro longe antecellit Rem Nummariam Romanorum, qui illius ope nobis bella intulerunt: noſtram tamen libertatem, quoad potuimus, propugnavimus. Si quid vero in hac ſerie augenda aliquid contuli (fateor enim ad eam cumulandam agrum Peruſinum, Tudertem, Eugubinum penitus excuſſiſſe) aut ſi quid in poſterum contulero, pro minimo habeo, dum Tui exemplo Piſaurum noſtrum aliquo ſolertiæ meæ monumento augeatur. Sed quantula ſunt hæc, dum ingentia Tua in Patriam beneficia mente contemplor, refertiſſimam Bibliothecam, Theſaurum Antiquitatum, Rerum naturalium collectiones, & ſi quid ultra eſt, ad ſcientias omnes promovendas Populo Piſaurenſi munificentiſſime deſtinata! Hæc tamen exempla liberalitatis longe ſuperantur ab iis, quæ ingenium, & doctrina tua in Patriam erogavit; Jura populi vindicata, monumenta ab ipſo Urbis noſtræ exordio, ejuſque res nummaria, elogia virorum illuſtrium, quidquid denique ad Piſaurenſium nomen amplificandum conducit, aſſiduo labore digeſtum, ac mirifica eruditione illuſtratum. Hæc ſunt, VIR CLARISSIME, *veraciſſima illa Vultus tui lineamenta, quæ ad imitationem poſteris contemplanda proponuntur; illud maxime communi voto exoptantes, ut licet hæc magna ſint, ab illis tamen ſuperentur. Vale, & cœptis inſiſte.*

Dabam Ferrariæ ex Caſtro IV. Idus Novembris MDCCLXV. ineunte ætatis meæ anno LXXII.

DISSERTATIONIS
ARGUMENTA.
CAP. I.

Monetæ Etruscæ dignitas expenditur. Difficultas maxima illius illustrandæ, potissime circa ætatem, qua singuli nummi signati sunt, populosque distinguendos, ex quorum officinis prodierunt, præcipue cùm illiterati sunt. Nummi Icuvini, & Tudertes omnium primi propriis urbibus adtributi. Unica ratio ad illorum ætatem discernendam petenda est ab illorum pondere.

CAP. II.

Examinatur, cur moneta Etrusca olim frequentissima, hodie rarissima sit. Hujus damni triplex causa adducitur; eorundem Etruscorum decreta, per quæ cum sensim a Romanis pondus propriæ monetæ diminueretur, etiam Etruscorum urbes propriam monetam graviorem diligenter collectam, conflabant in leviorem. Præterea atroces Romanorum mulctæ Etruscis indictæ, & direptiones, per quas Etruscorum monetam conrasam Romæ destruebant ad propriam signandam, cùm potissime Romani ærifodinis carerent, quibus Etrusci abundabant. Conspiravit demum ad hujus monetæ interitum ignorantia posteriorum sæculorum, cum id antiquitatis caput pene neglectum a nemine curabatur.

CAP. III.

Materia hujus monetæ discutitur. Primæva illius signandæ ratio apud omnes populos fusioni tribuenda est. Feriri cæpit non ante annum 563. Tudertes vero, & Campani aliquanto prius politiorem hanc formam introduxerunt; quod ex illorum pondere deprehenditur. Antiquior monetæ forma quadrata fuit. Dein successit ovalis, demum rotunda. Nummi quidam graviores aliquando signati sunt in usum donariorum, etiam cum moneta communiter diminuta esset. Pondus monetæ fusæ non scrupulose examinandum ob involuntaria incrementa, & decrementa nummorum, quæ contigerunt in actu fusionis.

CAP. IV.

Assis distributio in duodecim partes ab Etruscis expetita tota Italiæ communis fuit. Primævum pondus assis fuit libra, quæ tamen respon-

respondebat XIII. ex nostris unciis juxta pondus Romanum. Hinc colligitur asses majoris ponderis, quos aliquando intuemur usque ad uncias XX. pompaticos fuisse. Bello Punico primo anno 490. Romani assem ex librali ad duas uncias redegerunt. Error Festi emendatur. Bello Punico secundo anno 536. aßes ad unicam unciam imminuti. Demum Lege Papiriana anno 563. semiunciales prodierunt, cujusmodi usque ad extremum Romanæ libertatis cusi sunt. Conjectura adducitur, & argumentis confirmatur, quod inter assem libralem, & duuncialem plures intervenerint consecutivæ diminutiones. Sclaegeri sententia expenditur, & refellitur.

C A P. V.

Multiplici ratione constituitur, monetam Etruscam easdem diminutiones circa pondus pati debuisse, quas sensit moneta Romanorum.

C A P. VI.

Nummi Campaniæ, Magnæ Græciæ, & Siciliæ inscripti, & nota monetali signati sunt in ratione assis unciarum trium usque ad semiunciam. Illorum antiquitas aliquantum præcedit annum V. C. 490, nec exscedunt spatium Romanæ libertatis.

C A P. VII.

Notæ quædam nummariæ in hisce monetis excisæ, illarumque ratio examinatur.

C A P. VIII.

Enumerantur Etruscorum urbes, quarum nomina in nummis scripta adhuc observavimus. Cæterarum ex potissimis civitatibus numismata adhuc desideramus, & causa hujus defectus indagatur.

C A P. IX.

Conjectura aliqua producitur circa nummos inliteratos, quorum aliqua series producitur. Nummi cum inscriptione ROMANO *expenduntur.*

C A P. X.

Symbola nummorum expetita a Diis Tutelaribus, a Studiis populorum, a Natura locorum, demum a fabulis Municipalibus. Symbola Monetæ Romanæ usualis referuntur. Inquiritur, qua ætate nummi Romani primum inscripti sunt.

Sequitur Chronicon Nummarium.

DE RE NUMMARIA ETRUSCORUM DISSERTATIO.

CAPUT I.

EXpositis Tabulis, quæ ad Etruscorum antiquitatem figuratam pertinent, aliæ succedunt, in quibus primum specimen Rei Nummariæ ejusdem populi publicatum est; nemo enim ante Clarissimum Bonarotum seriem Nummorum hujus generis ordinaverat; cujus exemplum Viri doctissimi Oliverius, Arigonius, Gorius, aliique imitati, id genus antiquitatis antea aut ignotum, aut contemptum summopere extulerunt, in tantum, ut pessumdati olim Etruscorum Nummi studiosissime hodie undique expetantur ad Regias Gazas adornandas. At ætate Bonaroti multum supererat, & multum adhuc superest indagandum in hoc genere antiquitatis, & præcipue tempus, & locus, in quo nummi signati sunt, & quod insuper obscurissimum, ratio symbolorum, quod maxime conferre posset ad historiam illorum temporum illustrandam, & singulorum populorum dignitatem, quæ maxime elucet in potestate signandæ Monetæ, validissimo argumento libertatis. Hæc Nos diligenter inquirere debebamus, qui nempe Etrusci sumus, iisque successimus, qui intra eadem Patriæ nostræ mœnia supremo jure, quo pollebant, nummos hosce percusserunt, atque in illis propriæ originis indicia Nobis inquirenda consignarunt. Si enim studio summo prosequimur Monetam Romanorum, qui nos subjecerunt, & conculcarunt, quanto magis propria nobis curanda erit, si cives sumus?

At multa proposito nostro adversantur, in primis vero Etruscorum Nummorum raritas, quæ semper obfuit monumentis illustrandis; nam in singularibus multum laborat ingenium, & sæpe jocatur, quæ si multiplicentur, & simul conferantur, uno alteri opem ferente succurrit ingenio ipsa rei evidentia, & demonstratio. Exemplo sit Nummus quinarius cum Rota, & Anchora a Bonaroto Tab. LXI. publicatus, tribus tantum literulis, iisque interpolatis obsignatus, ex quibus nulla significatio erui poterat.

 Mul-

Multos tamen ſimul contulimus ejuſdem notæ, in quibus literæ aliæ, quæ in Bonarotiano exſciderant, ſuperſtites obſervatæ ſunt, ut integrum nomen Civitatis indubitanter emerſerit, ut ſuo loco demonſtrabimus. Augebat præterea difficultatem in multis omnimodus ſcripturæ defectus, ut non ſine magna induſtria cumulata, ſimul copioſa ſerie nummorum ejuſdem officinæ, in quibus nota aliqua conſpiciatur, veriſimiliter ſaltem alicui populo tribui poſſint. Hæ vero notæ, dum Bonarotus primam ſeriem publicavit, obſcuræ penitus erant, ut vir cautiſſimus neque per conjecturam auſus ſit Nummos Epigraphicos uni, vel alteri populo adtribuere. In hoc vero aliquid nos profeciſſe non diffitemur; cùm enim ego Roma digreſſus anno 1715, atque hiſce ſtudiis addictiſſimus, biennio Tuderti conſediſſem, ſeriem quandam Nummorum Etruſcorum ibi repertorum mihi comparavi, ſimulque inſcriptum in illis Lemma aſſiduo ſtudio meditatus ſum. Aliis in diem, aliiſque obvenientibus, partim fuſis, partimque cuſis, eandem Inſcriptionem in omnibus animadverti. Hæc frequentia Nummorum ſuſpicionem mihi ingeſſit, nummos illos ad eandem Civitatem pertinere, inſcriptumque titulum TVTERE nomen continere Civitatis *Tuderti*. Conjecturam hanc meam potiſſime confirmavi, cum publicato Dempſteriano opere, animadverti inter tabulas Nummum cum inſcriptione IKVVINI. Qui enim probe noveram Eugubium patriam meam antiqua nuncupatione *Iguvium* dictam, tantocius in lemmate *Ikuvii*, Iguvium latinorum inveni; quod ubi cum amicorum doctiſſimis contuliſſem, judicium meum univerſi confirmarunt. Ex hiſce initiis planum fuit cæterarum urbium nomina in nummis conſignata interpretari.

Supererat difficultas inveniendæ ætatis, qua nummi Etruſcorum flati, ſeu cuſi ſunt: nam nullæ in iis notæ annorum, aut Magiſtratuum, nec ſi exiſterent, aliquid luminis inde peteretur: nam Urbes ſingulæ epocas proprias habuerunt, nobis penitus ignotas, ſi unam exſcipias *Interramnam* fretam lapidi ſuppoſititio, & ab omnibus exſibilato. In hac vero indagine nobis petenda fuit ratio temporis a pondere monetæ, cui invento niſi plenam fidem habeamus, de proximo tamen accedimus ad veritatem; & quamquam regula certa non ſit, eſt tamen unica, per quam procedatur ad hunc finem aſſequendum.

CA-

CAPUT II.

QUOD vero in ipſis etiam Etruriæ finibus antiqua illius moneta rariſſima ſit, ſi unam exſcipias monetam Tudertium, & Volaterranorum, in quorum finibus frequentius reperitur, magnam mihi admirationem ingerebat. Nam, occurrebat mihi ante oculos Etruriæ ſtatus antiquus florentiſſimus, & opulentiſſimus; nulli eo tempore Nummi aurei, & tarde admodum argentei, & proinde omnino ærei in commercio habebantur. Nulla Urbs, nullum Oppidum officina monetaria ſibi propria caruit: nam præter duodecim Principes Urbes, quæ faſcium inſignibus pollebant, nummos etiam habemus ex aliis civitatibus, quæ extra hunc numerum cenſebantur: exemplo ſit Moneta Tudertium, & Iguvinorum, quorum urbes a nemine illorum, qui duodenas præſcribere curarunt, in numero recenſentur. Materiam æri ſignando plerumque ex propriis montibus fodiebant, quo naturæ dono moneta abundantius feriretur. Ipſa quoque nummorum moles, & forma craſſior perennitatem illis promittebat, cùm potiſſime tam obvia eſſet oculis, ut etiam deperdita facile in commercium rediret, ſi in evertendis terræ glebis occurreret, quod difficillimum eſt in moneta tenuiore. Præterea talis erat antiquæ Etruriæ conditio, ut moneta ſemper ſuccreſcens contineretur intra fines illius Provinciæ, quæ nullius indiga, alienam magis monetam attrahebat, quàm propriam diffunderet. Hæc omnia animo verſans intentius meditabar, qua de cauſa acciderit, cùr tam rara ad nos pervenerit, ut quodammodo evanuerit. At longo uſu, & lectione didici, nullam fuiſſe antiquitatis partem, cui magis inſidiatum ſit ad illam penitus delendam. Cæteris monumentis obfuerunt ſæcula Barbarorum, nec illa aboleta ſunt, niſi cum ſenuerunt. Etruſcæ monetæ inſultarunt ipſimet antiquiſſimi cives: nam decreſcente ſenſim per Italiam pondere Aſſis, qui graviores eſſent diligenter conquiſiti, in iiſdem officinis, unde prodierant, conflati ſunt, ut novi deterioris ponderis formarentur. Id continuo fieri videmus in moneta noſtri temporis, & circa pondus, & circa mixturam, ut deleta jam quæ ſæculo priore ſignata fuerat ex auro puriſſimo, mundoque argento, ex viliore materia in dies emergat, plumbea aliquando preditura, fortaſſe etiam ſcortea, haud obſcuro argumento orbis declinantis in exitium.

Injuriis Civium in ſuammet monetam ſævientium novæ acceſſerunt Romanorum, cum Etruriæ libertatem corruperunt. In primis occurrunt mihi Vulſinienſes propter duo millia ſtatuarum expugnati, ut refert Plinius, quid putemus in ærario illius urbis

prætermissum, cum Sacra, & publica signa divellerentur? Senenses, Clusini, & Aretini civili bello direpti sunt, ut auctor est Appianus. Defleo Perusiam Iguvio Patriæ meæ conterminam, ejusque MDCC. captivos redemptos singulos æris CCCX. Dein Perusiam ipsam, Vulsinium, & Aretium mulctatus in quingentis millibus æris in singulas civitates, ut tradit Livius lib. x. Item vicies centies millies, & quingenta triginta millia redacta ex captivis post bellum Samniticum anno urbis conditæ CCCCLX. Iterum in centum millibus æris gravis Faliscos eodem anno mulctatos, & Troilienses Etruriæ Populos pecunia grandi pactos, ut migrare domo liceret.

Credibile vero est, totam hanc pecuniæ massam in potestatem Romanorum redactam conflatam fuisse: nam Romani propria pecunia utebantur, quin hostilem expenderent. Quod vero me maxime movet, illud potissime est, quod Romani, qui pridem utebantur asse graviori, non multis post annis assem fecerunt sextantarium, illumque redegerunt ad uncias duas, qua occasione mihi suadeo conrasam hanc ex Etruscis monetam conflasse, ut sextantariam maximo cum lucro Reipublicæ formarent. Nec, ut opinor, supervacua sunt verba Livii, qui populos *ære gravi* mulctatos commemorat. Quamquam enim Romani nomine *æris gravis* aliquando intellexerint denarium æreum, qui decem assibus respondebat, ex quibus aliquos hac ætate superstites, etsi rarissimos, conspeximus, vereor tamen, ne, cum de pœna extraneis imponenda ageretur, significaverint non denarios asses, sed monetam antiquiorem, quæ fere librali pondere constabat; cum cæteroquin parum intererat Romanis, an mulcta indicta solveretur in assibus singularibus, an in assibus denariis, qui tantundem pretii conflarent. Insolens victor illam præscribebat, quæ conflata longe majorem monetæ copiam produceret. Præsertim cùm Livius subdat hostilem monetam non in militum stipendia erogatam, sed in ærarium invectam: *Æris gravis magna vis transvecta vicies centies millies, & quingenta triginta millia. Id æs redactum ex captivis dicebatur. Argentum quod captum ex urbibus erat pondo* MCCCXXX. *omne æs, argentumque in ærarium conditum*: & paulo post de mulcta ab Etruscis redacta hæc subdit: *Æris gravis tulit in ærarium tercenta nonaginta millia. De reliquo ære ædem Fortis Fortunæ de manubiis faciendam locavit*. Si vero nomine æris gravis denarios intelligamus, in decuplum aucto mulctæ numero, in immensum propemodum cresceret pecuniæ Etruscæ devastatio, ut vel ipsa sola spem posset adimere posteris illius unquam inveniendæ. Hanc vero meam suspicionem circa conflationem monetæ veteris confirmant verba Plinii infra allegenda: *ex singulis assibus librariis senos fecit*, quæ præcise denotant ex veteri materia novos nummos fuisse efformatos.

Si

Si quid vero antiquas calamitates effugerat, incidit in nostras. Superioribus sæculis invaluerat opinio has Æreas massas pro ponderibus deservisse, nihilque bonæ frugis posse ex illis expectari, quapropter nummi hujuscemodi omnibus ignoti, & nulla venustate commendati, quos nemo prosequebatur, quotiescumque occurrerent, inter quisquilias amandati, passim conflabantur. Horumce nummorum vim magnam circa Perusiam repertam ineunte hoc sæculo, Fulginei ad ingentem campanam efformandam colliquatam fuisse mecum sæpe per literas conquestus est Abas Andreas Joannellius universæ antiquitatis studiosissimus, cujus beneficio magna ex parte seriem hujusmodi Nummorum cumulavi. Idem fere ubique factum esse rescivi, cum has antiquitatis reliquias ope amicorum ex omni parte studiosissime cumularem.

CAPUT III.

Quod primum in re nummaria inquirendum occurrit materia est, & pondus. De ponderibus infra erit sermo, materiam nunc expendamus. Nummi omnium antiquissimi ex ære ubique fuerunt, neque audio Plutarchum infra referendum, qui ferreos etiam connumeravit. Ferrum enim minime sequax est, nec diu tenax artificii, suo ipsius vitio dehiscens. Quapropter ferreas virgulas, sive obelos ad commutationem potius pertinuisse puto, & voluntarium commercium, in quo nihil auctoritatis inesset, quod fide publica firmaretur. Dempstero nostro *Lib. III. cap. 46.* imposuerunt Poetæ, qui monetam plumbeam quandoque commenti sunt. Apud Prophetas memoratur quandoque *Talentum plumbi*, sed figurate pro re nullius pretii hac expressione usi sunt. Fuere equidem apud veteres nummi plumbei, quorum Romæ ingentem vim apud rei antiquariæ studiosos observavimus, & ex quibus copiosam seriem collegit, & publicavit Ficoronius; fuere, inquam, sed non in commercio. Inter experimenta monetariorum plerumque computantur, inter quæ sæpe occurrunt formæ quædam, quæ nummos maximi moduli veluti præludia antecesserunt, quos æreos nondum invenimus. Credibile etiam est ea ætate, homines studiosos fuisse, qui nummos selectiores colligerent, & cum æreos non facile obtinerent, præsertim formæ majoris plumbeos quæsivisse.

Nec majorem fidem adhibeo eidem Dempstero, qui memorato *Cap. 46. Lib. III.* ubi de *Re Nummaria Etruscorum disserit*, monetam fictilem obtrudit, fretus auctoritate unius Suidæ, qui in ΑΣΣΑΡΙΑ cretaceam monetam fuisse tradit, quæ quartam partem unciæ importaret.

De

De hoc adolescens sæpe dubitaveram, cum Romæ mihi frequenter occurrerent bullæ quædam fictiles unica ex parte ornatæ monstruosis Satyrorum imaginibus, aut Jovis Ammonis, quarum nonnullas retuli initio Tom. III. *Veterum Lucernarum*. Cùm vero tandem observarem in omnium postica prominere vestigium unci, quo mediante, vel in coronis, aut vestibus appendi potuissent, æquius judicavi pertinuisse ad tesseras Bacchanales, quibus initiati præsignarentur. Res igitur de monetis fictilibus conclamata est, nec nisi magis idoneus prodeat Auctor, quam quod sit Suidas, rem inter fabulas collocabo. Quid enim facilius, quamquod hosce Nummos adulterinos multiplicare, obvia ubique materia, & coctione tam facili?

Nummos ex Succino subnigro, antiquos equidem, se apud Principem virum vidisse testatus est Pitiscus *in moneta*. Hos ego non in usum commercii, sed in luxum tablinorum factos fuisse puto, & si velis in usum ludricrum, aut tesserarum, aut missilium, quemadmodum legimus Alexandrum Sfortiam Pisauri Dominum, cum regias nuptias celebraret, adstantibus universis Italiæ Principibus, aut legatis Nummos ex saccaro affatim distribuisse, quod ea ætate maxime magnificum reputatum est. Fuit equidem moneta electrea, de qua Lampridius *in Alexandro* Cap. 25. *Alexandri habitu Nummos plurimos figuravit, & quidem electreos aliquantos*; sed hujuscemodi electrum monetarium nihil fere fuit, quàm argentum auro admixto pallens, injecta auro quinta portione argenti; ut tradit Plin. Lib. XXXIV. Cap. 4. cujusmodi observantur Pisauri in lectissimo Oliverii mei Thesauro.

Cæterum moneta antiquissima apud Italos ærea tantum fuit, & diu mansit. Cupro aliquid stamni indidere ad firmitatem, dein lapillum Calaminarem, ut æs floresceret, materia e propriis montibus expetita. Romani bello Punico subtili quodam invento, quod frustra Chymici nostri scrutati sunt, ferrum ita cicurarunt, ut æri intermisceretur, quod observavit Clar. Bonarotus ad *Nummos Carpineos*. Argentum vero non ante annum Urbis 584. Romæ signatum est, auctore Plinio Lib. XXXIII. Cap. 3. Aurum vero post annum 62. ab argento percusso feriri cœpit, ut idem Plinius refert. Quod pertinet ad Etruscos, nummum illorum argenteum, minusque aureum nullum adhuc vidimus; Samniticos vero, & Campanos argenteos plurimos Osca lingua inscriptos, qui tamen cum Etruscis nostris nullam nisi originis relationem habent. De Samniticis consulenda est inter Acta Accademiæ nostræ Cortonensis admiranda dissertatio Cl. Oliverii mei, qui primam facem prætulit ad hanc antiquitatis provinciam posteris illuminandam.

Quod

Quod ſpectat ad formam, primæva Italiæ moneta tota fuſilis fuit. Feriri cœpit Romæ poſt legem Papirianam, nempe ab anno DLXIII. cum aſſes ſemiunciales facti ſunt, qui omnes cuſi apparent. Unciales verò, & qui ſupra ſunt, manifeſtiſſime flaturam oſtendunt; nec commodum erat majoris molis nummos ferreo cuneo ita comprimere, ut ſymbola maxime extantia proſilirent pro eorum temporum conſuetudine. Excipio tamen ex Etruriæ populis Tudertes, qui aliquanto prius politiorem hunc feriendæ monetæ uſum admiſerunt, quique Campanos, & Magnæ Græciæ populos in hoc artificio imitati ſunt; nam ſuperſunt adhuc Tudertes nummi ictu mallei ſignati, quorum pondus reſpondet aſſi ſeſquiunciali; Campani vero, & Magnæ Græciæ etiam aſſi unciarum trium. Hinc colligitur hanc cudendæ monetæ formam non admodum antiquam in Italia extitiſſe, & ſerius a Græcis expetitam. Cætera ſupellex nummaria gravior conſtanter fuſa dignoſcitur.

Forma antiquiorum numiſmatum non ſemper una fuit. Moneta primæva non circularis, ſed oblonga erat in virgam formata, quæ diſtincta punctis pondus, & valorem præſeferebat; ut tradit præcitatus Plutarchus. Virgas haſce pro libito confringebant, ut quot orbiculi, ſeu globuli ſegmentum ſequerentur, totidem libris, ſeu unciis ſegmentum illud ſtaret. Id monetæ flandæ artificium expeditiſſimum erat, ubi celeritate opus eſſet; nam auri, argentique defectus æris ſignati multitudine compenſabatur. Virgæ hæ monetariæ facilius numerabantur, quàm ſi nummi disjuncti eſſent, atque inductæ in ærario aptius componebantur in ſtrues, & facilius de loco ad locum traſvehebantur. Hujuſcemodi magnam vim in agro Tuderte defoſſam fuiſſe ætate ſua ſæpius mihi teſtatus eſt laudatus Joannellius; ſed quia nunquam alicui in mentem venerat, virgas haſce pro nummis olim extitiſſe, nec gratiam ullam præſeferebant, ubi prodibant in lucem, fabris ærariis excoquendæ tradebantur; nemine ſibi augurante tempus affore, quo avidiſſime quærerentur. Sed bono rei antiquariæ factum eſt, ut nonnulla hujuſce formæ Numiſmata, diu apud ſe neglecta, idem Joannellius cuſtodiret, a quo dono accepta in Muſeo Oliveriano collocavi. Inter hæc ſpectatur Tripondius inſignis ternis globulis, & tranſverſis lineolis diſtinctus pondo librarum 2. & unc. 8. cujus ratio de proximo accedit ad aſſem libralem, cujus imaginem damus Tab. I. n. 2. Præterea producimus ſepondium ſpina hinc inde ſignatum, in cujus nodis ſex globuli exiliunt pondo librarum 3. & propterea reſpondet aſſi unciarum ſex in eadem Tab. I. n. 1. ex quo arguitur hanc monetæ formam diu in Etruria perduraſſe, cum tam diverſi ponderis inveniatur.

niatur. Ejuſdem formæ ſunt tenuiores virgulæ binis, & ternis punctis diſtinctæ, quæ totidem uncias ſignant. Harum extremitates fracturam præſeferunt nullo ſcalpri, aut limæ officio inciſæ. Has vide in eadem Tab. I. n. 3. & 4. Credibile eſt lineas haſce, cum integræ eſſent, certum aſſium numerum continuiſſe, & fortaſſe denarium ad facilitatem ſupputationis, dum commercia majora exercerentur.

Ad hanc Claſſem pertinet ſepondium librarum quinque, & ultra Tuderti repertum, & in Muſeo Maſciolio aſſervatum, cujus formam ad me tranſmiſit idem Joannellius: vide Tab. II. In hoc nummo ex una parte ſpina librarum index expreſſa eſt cum ſenis globulis, ex alia vero parte figura bovis. Prodiit alter nummus huic ſimilis ex muſeo Pembrochiano, rurſuſque alter ex Theſauro S. Genoveffæ apud Spanhemium de *præſtantia* &c. Diſſert. I. num. 4. ubi tamen unica hujus nummi pars delineata eſt, ſub quo mutilo aſpectu dubitari poterat, an maſſa illa ærea in uſum nummi, ſeu potius alterius inſtrumenti formata eſſet. At ex integra ſerie nummorum hujus generis, quam producimus Tab. I. & II. manifeſte evincitur, æra hujuſmodi ad rem nummariam pertinere. Et revera ex Plinio intelligimus, Servium regem bovem in Nummis ſignaſſe; cum enim Homericis temporibus commercia commutatione boum conſtarent, ut patet ex Lorica Glauci centum bovibus æſtimata, & ex altera Diomedis, quæ pretium novem boum non excedebat, factum eſt, ut ſuccedente pecunia illorum loco, boves ſignarentur in nummis, ut vetus conſuetudo quodammodo in contractibus permaneret, ut multi boves ærei pretium veri bovis æquarent: ut doctiſſime notat Riccius *Diſſer. Homer.* 31. Mos tranſiit ad Romanos, ut mulcta indicta in ovibus, & bobus certo numero pecuniæ redimeretur. Ut refert Plutarchus *in Public. Quinque boum, atque ovium pretium mulcta fuit. Erant vero pretium ovis obuli decem, bovis vero centum*: Obuli vero nomen factum eſt a figura Obeli, nempe oblonga, cujuſmodi ſunt præſentes nummi, cujus formæ alterum teſtimonium habemus apud eundem Plutarchum *in Lyſandro*: *Apud prius ſæculum ſic omnino habuiſſe veroſimile eſt, ut nummorum loco ferreis uterentur virgulis, ideſt obeliſcis pleriſque, & æreis, a quibus hoc etiam tempore nummorum acervos obolos vocari certum eſt.* Hujus auctoritati adſtipulantur inter recentiores Voſſius, Tuſanus, aliique.

Sed hæc forma monetæ non ſolum invenuſta erat, verùm etiam inconſtans; nam ita dividebatur, prout incerta, & fortuita fractura partem a parte virgæ ſe jungeret. Hinc introductum eſt, ut hæ metalli lineæ ita formarentur, ut per ſpatia determinata limi-

limitem quemdam haberent, ut fractura partes æquales, & determinati ponderis segregaret. Hinc factæ sunt monetæ ovalis figuræ, quarum plurimas *in* Agro Tuderte repertas in Museo Oliverio collocavimus; nec enim ex alia officina præter Tudertem hujuscemodi adhuc vidimus. In his ex una parte nodosa Clava conspicitur, ex altera verò numerus unciarum. Harum unam cum nota sextantaria producimus Tab. I. num. 5. At in eodem Museo asservatur etiam uncia, sextans, & quadrans ejusdem formæ, sed diversi temporis: nam in omnibus diversa est proportio ponderis ad libram, cujusmodi numismatum imagines retulimus in nostris *Antiquitatum Tudertium* libris, qui lucem expectant, si quando diuturno illi labori fortuna arrideat. Unicam ejusdem formæ unciolam signatam ex una parte litera M. observavimus in eodem Museo, quæ fortasse ad aliam Urbem pertinet, puta Mædulliam, Meoniam, Mævaniam &c. & ex eodem agro Tuderte ad nos pervenit. Ex diversitate verò ponderis ovalium Monetarum pro certo deducitur hanc flandæ monetæ consuetudinem diu Tuderti constitisse.

Postrema monetæ forma apud omnes fere populos usu recepta orbicularis fuit. Qua ætate fuerit introducta, definiri non potest; Assis enim Oliverianus unciarum 13. Tab. III. num. 1. perfecte respondet Assi Serviano. Sed cum contra habeamus asses quadratos unciarum sex, longe posteriores, hinc duplex suspicio nobis oboritur; quod nempe utraque forma, & quadrata, & orbicularis promiscue adhiberetur, prout major, aut minor necessitas cumulandæ monetæ populos præmeret. Altera quod etiam diminuto comuniter pondere monetæ, quæ commercio deserviret, graviores aliquando asses formarentur ad pompam, ut donarii loco essent, puta, ut militibus, Athletis, aut Diis assignarentur. Ait enim Dionysius lib. IV. pro singulis, qui nascerentur, aut togam virilem sumerent, aut e vita exscederent, totidem nummos sepositos fuisse in ædem Ilythiæ, Juventutis, & Libitinæ, nec incredibile est, Magnates nummos in hanc rem deposuisse ejusdem ponderis, cujus jam fuerant, cum lex instituta est. Rursus in nuptiis sponsa tres asses ad maritum deferebat, ut præmisimus in notis ad *Lucernas* Tom. I. num. 38. Hos vero asses, ut ita dicam, *pompaticos*, probabile est formatos fuisse juxta pondus antiquorum, ut cæremonia nihil detrimenti sentiret. Huc pertinet nummus Atriatium singularis, nuper Perusiæ inventus, cujus imaginem exponimus Tab. III. num. 5. Semissem videlicet unc. IX. qui pertinet ad assem unciarum XVIII. Et revera tradit Seneca de *Consolat.* Cap. XII. Scipionis Africani filias, quæ, mortuo patre, a Senatu nuptui traditæ fuerunt, dotem illis constitutam recepisse

in *ære gravi*, cùm ea ætate assis redactus esset ad semiunciam.
Quo artificio nummi fusiles formarentur, demonstrant etiamnum antiquæ lapideæ formæ hinc inde assium stigmatibus excavatæ, quæ Romæ inter parietinas repertæ apud Ficoronium propolarum, dum viveret, famosissimum asservabantur. Junctis laterculis liquatum æs in eos infundebatur, quod totam lineam occupans seriem nummorum unico opere conflabat, quæ facili negotio dividebatur. Sed ista flandæ monetæ ratio admodum vitiosa erat: nam alveolorum cavitates semper aliquam differentiam ponderis producebant, & præcipue ubi formæ longo usu attritæ essent; utebantur enim in id opus lapide arenario ignis patientissimo, sed tamen tenerrimo. Aliquando observamus circa hos nummos marginem quendam metalli exuberantis, quod procedebat a formarum laxitate; cujus generis nummi cæteris comparibus graviores sunt præter mentem Magistratuum, & monetariorum, ideoque de his nulla ratio habenda est circa pondus examinandum. Aliquid e contra deest aliquando ad perfectionem orbis ob defectum metalli, longaque attritio, & æruginis vitium multum aliis detraxit; præterea incendia, aliæque calamitates, quas subierunt hæc numismata, præcisum pondus corruperunt. Itaque de minutis hisce differentiis nulla ratio habenda est, sed tantum de unciis, aut semiunciis, quarum imminutio cum notabilis sit, in re præsertim, quæ publica fide tuebatur, non casui, sed consilio, & arbitratui Magistratuum tribuenda est.

CAPUT IV.

CUM ante usum signatæ monetæ æs rude in commercio esset, nulla, ut diximus, illi auctoritas inerat, nisi quam pondus constitueret. Hinc verba *pendere*, *appendere*, *expendere*, & *expensa* a lancium examine derivata. Ubi vero primum æs feriri cœpit, nomen antiquum a pondere conservavit, & partium distributionem, in libram, & uncias. Quin etiam mansit primævum pondus, ut nummus, qui libra vocabatur, libram quoque ponderis contineret, & similiter ejus partes, ut pondus nomini responderet. Introductio feriendæ monetæ nihil immutavit, nisi quod deinceps examine trutinæ non indigeret. Id colligimus ex Plinio lib. XXXIII. cap. 3. *Libralis, unde etiam nunc libella dicitur, & dipondius appellabatur assis, quare æris gravis pœna dicta, & adhuc expensa in rationibus dicuntur, item impendia, & dependere; quin, & militum stipendiorum, hoc est, stipis ponderandæ pensatores libripendes dicuntur, qua consuetudine in his etiam emptionibus, quæ mancipii sunt, etiam nunc libra interponitur.*

Pa-

Parem auctoritatem ſibi vindicant verba Varronis de *Lingua Lat.* lib. v. *As ab ære, dupondius a duobus ponderibus, quod unum pondus aſſipondium dicebatur, id ideo quod as erat libræ pondus.* Hiſce teſtimoniis accedit veterum nummorum fides, quorum pondus librale eſt, ut in Chronico noſtro adnotavimus. Ex his ſelegimus ex Muſeo Oliverio aſſem Romanum, unciarum XIII. Tab. III. n. 1. ad trutinam noſtri temporis, quale pondus reſpondet libræ Antiquorum, quæ noſtra gravior erat; idque maxime notandum eſt ad intelligentiam eorum, quæ dicenda ſunt: nam Nummi omnes, quos recenſuimus, juxta pondus recens expenſi ſunt.

Hanc ſententiam, quam veterum teſtimonio, & experimento comprobavimus, evertere videntur nummi illi, quos in *Chronici Nummarii* initio retulimus, & qui ſunt in ratione unciarum XX, XVIII. uſque ad XIV. quorum pondus longe exſcedit libram Antiquorum, quæ, ut diximus, reſpondebat treſdecim ex noſtris unciis. Difficultatem diu expendi, neque illam aliter ſolvi poſſe duxi, quam quod antiqui etiam, cùm nummi librales eſſent, aut etiam minoris ponderis, graviores aliquando effecerint, ut ſupra innuimus in uſum donariorum, aut cæremoniarum. Arduum enim videtur ex conterminis populis alterum libra graviore, cæteros leviore uſos eſſe: nam hanc differentiam, quam inter Provincias adhuc obſervamus, nuſquam credam inter urbes, & Oppida Etruſci nominis extare potuiſſe, quæ licèt propriis magiſtratibus uterentur, communi quadam ſocietate obſtringebantur, ſimulque certò in loco coibant, ubi de totius nationis ſtatu, & regimine agi oporteret, creato ex duodecim Urbium Lucumonibus communi Rege, ut refert lib. II. cap. 13. Dempſterus. Quod unum certum eſt, aſſes Romanos treſdecim noſtris unciis graviores nondum viſos eſſe, cujuſmodi eſt Oliverianus, quem exponimus dicta Tab. III.

Conſtituto igitur ex tempore Servii regis pondere aſſis, ut libralis eſſet, manſit ejuſdem molis uſque ad bellum Punicum primum; Plinius loco citato: *Libræ autem pondus æris imminutum bello Punico primo, cùm impenſis Reſpublica non ſufficeret:* Hujus teſtimonium roborat Feſtus in Grave Æs: *Sed bello Punico populus Romanus preſſus ære alieno ex ſingulis aſſibus librariis ſenos fecit, qui tantundem valerent.* Hoſce autem aſſes reſpectu primævi ponderis Sextantarios appellat Plinius: *Conſtitutumque, ut aſſes Sextantario pondere ferirentur; itaque quinque partes factæ lucri:* Quod confirmat citatus Feſtus in Sextantarii: *Sextantarii aſſes in uſu eſſe cæperunt ex eo tempore, quo propter bellum Punicum ſecundum, quod cum Hannibale geſtum eſt, decreverunt*

runt Patres, ut ex aſſibus, qui tunc erant librarii, fierent ſextantarii, per quos cum ſolvi cæptum eſſet, & populus ære alieno liberaretur, & privati, quibus debitum publicum publice ſolvi oportebat, non magno detrimento afficerentur. Septennio quoque uſus eſt ut priore nummo, ſed id non permanſit in uſu, neque amplius proceſſit in majorem.

Sed hic oportet optimi grammatici errorem hiſtoricum expungere, qui imminutionem hanc bello Punico ſecundo factam tradit, cùm ad primum referenda ſit, hoc eſt, ad annum Urbis CCCCXC. nam bello Punico ſecundo, videlicet anno DXXXVI. aliud diverſum decrementum moneta paſſa eſt ex eodem Plinio, cui veluti antiquiori, & in publicis monumentis, quæ tunc extabant magis verſato potius deferendum eſſe puto. Hæc ille: *Poſtea Hannibale urgente Q. Fabio Maximo dictatore aſſes unciales facti . . . . Mox lege Papyriana aſſes ſemiunciales facti*. Lex autem *Papyriana de Aſſibus* lata eſt a C. Papirio Carbone Tribuno Plebis, L. Cornelio Scipione, & C. Laelio Nepote Coſſ. anno DLXIII. ut notat Roſinus *Antiquit. Rom.* lib. VIII. cap. 20. ſive, ut Sylveſtrio placet, anno DLX. in quem reponit dictum Conſulatum.

Rurſus vero, & Plinii, & Feſti teſtimonia in maximam incurrunt difficultatem: Inferunt enim pondus aſſis libralis manſiſſe, uſque ad bellum Punicum primum, ſive, ut Feſto placet, ſecundum, & tunc repente factum ſextantarium, hoc eſt, duarum unciarum, & ex bello Punico ſecundo iterum e ſextantario uncialem; unde infertur inter utrumque monetæ ſtatum nullam aliam monetæ imminutionem contigiſſe. At contra clamant ipſi nummi Romanorum ubique obvii, quorùm ingentem copiam ad trutinam expendi, ex quibus occurrunt unciarum treſdecim, decem, vel novem, & ſic deinceps, ut videre eſt ex ſubjecto Chronico nummario. Id teſtimonium toto orbe diffuſum, manifeſte evincit multas, & magnas perturbationes in monetæ pondere accidiſſe, quas Plinius ſilentio præteriit. Quid ni? ab ætate Servii Regis ad bellum Punicum primum quatuor fere ſæcula interceſſere, quo temporis intervallo Reipublicæ Status ſummopere conturbatus fuit; nam poſt Reges exactos, Conſules primum, deinde Decemviri, iterum Conſules, rurſum Tribuni, & quoties pericułum immineret, Dictatores regia poteſtate Rempublicam adminiſtrarunt. Bella interim continua, calamitates frequentiſſimæ, & quæ magna molimina ſemper ſequitur, inopia pecuniæ. Interim nullum facilius conſilium capi poterat, quàm de moneta ſenſim extenuanda, quod revera factum fuiſſe, in experimento ipſorum nummorum extantium evidenter cognoſcimus. Interim quo pacto Pli-

Plinius defendatur, non video nisi unica ratione, quod brevitatis gratia minutas illas ponderis detractiones prætermiserit, unica contentus comparatione ad primævum monetæ statum, ut asses, qui olim libram æris obtinebant, bello Punico primo biunciales prodierint, & quinque partes factæ lucri relative ad assem Servianum. Hanc excusationem nisi admittamus scriptori illi maximo, excludere oporteret e serie Romanorum nummos omnes, præter librales, & duunciales, quamquam Romana insignia præseferant. Hanc eandem difficultatem expendit vir longe doctissimus, & rei antiquariæ consultissimus Carolus Schlaegerus, qui de *Nummis Imminutis* elegantissimum, atque aureolum libellum publicavit. Hæc ille, §. III.

Videamus igitur primo, quid sit assis sextantarius: nam hoc primæ imminutionis nomen est, quamvis a Plinio non consignatum; & hoc nisi prius cognito, & perspecto, quid sit uncialis necessario ignoratur. Patres, inquit Festus, decreverunt, ut ex assibus, qui tunc erant librarii, fierent sextantarii. Quod cum de assibus in sextantes mutatis intelligi nequeat, eo quod talis assis sine maximo privatorum damno obtundi non poterat, necessario relinquitur, ut assis sextantarius secundum Festum sit assis uno sextante levior, & sic dicatur non a pondere sextantario, sed a pondere imminuto, quod erat sextans, & in hac appellationis ratione nihil est omnino, quod æquum rerum, & verborum æstimatorem offendere possit. Extra hanc considerationem sextantem aut unciam appellare assem, quid aliud est, quam res, & nomina confundere. Quod si Festus alio in loco contrarium scripsit, nimirum Populum Romanum ære alieno pressum ex singulis assibus librariis senos fecisse, qui tantundem valerent, cum Festum ita transigam, ut liceat mihi Festum memoria lapsum ex se ipso corrigere, & pro senis assibus sextantarios reponere: Sententiam vero hanc suam Alciati auctoritate confirmat ex libro de *Ponderibus*, & *Mensuris*, ubi Plinii locum ita legendum esse sensit: *Constitutumque, ut asses dextantario* (pro sextantario) *pondere ferirentur, ita quinta parte* (pro quinque partes) *factæ lucri, dissolutumque æs alienum.*

At venia dixerim tantorum virorum, nihil video, quod in Plinii verbis immutandum sit, cum ipsorum veterum nummorum testimonio illa tueantur. Ad manus enim habemus asses sextantarios duabus unciis pendentes; item & unciales ubique obvios, & semiunciales, quibus nihil communius, quorum primi turbulentissimorum temporum festinationem, & pavorem redolent, postremi vero studium, & elegantiam Græcorum Artificum spirant, & plenam populi tranquillitatem, si verò cum Schlaegero Plinium corrigamus, quæso, in quam ætatem duunciales, & unciales asses

ſes reiciemus? Terror Punicus id conſilium jure inducere poterat, ut quod ponderi detrahebatur, fides publica suppleret ad labantem Rempublicam reſtituendam, potiſſime cùm vir doctus non neget denarium argenteum, qui denis aſſibus permutabatur, eo tempore ſenos denos importaſſe. Cum igitur monetæ argenteæ valor augebatur, nil mirum eſt, monetam æream, quæ tunc ſignabatur, fuiſſe imminutam. Quin turbet ingens illud decrementum; nam, ut præmiſimus, calamitate temporum excuſabatur. Omnem vero tollit amaritudinem alia conſideratio, quod tam grandis imminutio inſtantanea eſſe non potuit, cum ante aſſes ſextantarios ſucceſſivam videamus ab aſſe librario detractionem ponderis de uncia in unciam ſenſim factam: quod ego contigiſſe puto, quoties bella urgerent, cum civibus a cultura agrorum ad militiam convocatis iniquum eſſet tributa duplicare. Itaque cum videamus extitiſſe nummos Romanos, qui ſunt in ratione unciarum ſex, unciarum quinque, item quatuor, demum trium, ut patet ex *Chronico*, nulla gravis injuria commercio illata eſt, cum aſſis in duas uncias conraſus emerſit. Moneo tamen, nummos Romanos imminutos ante bellum Punicum primum rariſſimos eſſe, & magno in pretio habendos ad hanc hiſtoriæ partem confirmandam, cujus raritatis ratio potiſſima eſt, quod bello Punico premente univerſa pecunia Romana in ærarium accerſita conflata eſt in novam, abrogata penitus auctoritate monetæ veteris, cujus reliquiæ, quæ legem hanc ſenſerunt, parciſſimæ nobis præſervatæ ſunt. Eandem raritatem obſervamus in aſſibus duarum unciarum, & unius unciæ, cujuſmodi paucos admodum ad manus habuimus, quos in Muſeum Oliverianum intulimus, cum cæteroquin qui infra ſunt, ſemiunciales tritiſſimi occurrant.

Confirmat etiam Plinii lecturam ipſe aſpectus aſſium ſemiuncialium, qui lege *Papyriana* percuſſi ſunt poſt annum DLXIII. in quibus parerga, & nomina Cenſorum ſæpe occurrunt, qui ad illam ætatem pertinent, ut nihil penitus in textu Pliniano immutandum videatur.

CAPUT V.

HActenus Romanæ monetæ diminutionem obſervavimus, & quo tempore acciderit, ſcrutati ſumus. Nunc veluti jacto fundamento ad Etruſcam properemus. In hac vero credendum eſt, eadem decrementa ſenſim contigiſſe, quæ notavimus in Romana. Et revera, ut ex *Chronico* patet, nullus Romanorum nummus exiſtit, cujuſvis ponderis ſit, cui Etruſci non reſpondeant. Has autem diminutiones in utriuſque nationis moneta con-

contemporaneæ accidiſſe pluribus rationibus confirmatur. Hæc vero conjectura maxime prodeſt, immo unica eſt ad ætatem cujuſvis nummi conſtituendam, quantum in re dubia, atque obſcuriſſima fieri poteſt. Id cum hucuſque in incerto fuerit, mirum non eſt, viros cæteroquin doctiſſimos in eum errorem lapſos eſſe, ut maximam antiquitatem attribuerint nummis, qui omnium poſtremi habendi ſunt, utpote qui extremæ diminutioni reſpondent.

Et primo quidem conſtituendum eſt, nullam rationem adduci poſſe, cur aſſis Romanus Iguvinus, Tuders, Volaterranus, Vetulonienſis, &c. ejuſdem ponderis unciarum VII. ad diverſa tempora referendi ſint, cum potius commercii ratio ſuadeat, æqualitatem hanc monetæ contemporaneam eſſe debuiſſe. Notandum præterea eſt, Romanos Etruſcis conterminos quadam, ut ita dicam, ſocietate conveniſſe in monetæ partitione, ut aſſis in duodecim uncias divideretur, ejuſque partes communibus inter utrumque populum notis diſtinctæ eſſent. Decuſſim, quem in Muſeo Oliveriano, & alibi habemus, Romani per notam X. diſtinxerunt. Etruſci quincuſſim per notam V. ut apud Dempſterum Tab. LXI. Rurſus Etruſci dupondium per numeros II. ut ibidem Tab. LVI. Aſſem vero ab utroque populo ſignatum eſſe charactere unitatis I. nemo ignorat. Semiſſem Romani notaverunt per literam priorem S. Etruſci per notam Ɔ. quam ſuſpicor initialem pariter fuiſſe nominis equipollentis, exempli gratia *Comis*: nam & S. & C. proſtheſis eſt ditionis HMIΣΥ. Cujus Etruſcæ notæ exempla multa occurrunt in Tabulis Dempſterianis, potiſſime in nummis Volaterranis, in quibus nummus ſemiſſarius aliquando ſignatur hac nota, quemadmodum etiam ſemis Tudertium; quandoque vero ſignatur per ſenos globulos. Hinc colligimus lunulam illam in area nummi exſciſam apud præfatos populos ſemiſſe indicaſſe, quanquam in Vetulonienſibus nota illa Ɔ. ſtet loco initialis literæ, ⅃. quæ perſæpe in Etruſcis inſcriptionibus ſine angulis eſt, & de proximo ad figuram arcus accedit. Partes vero aſſis inferiores promiſcue a Romanis, Etruſcis, Campanis, & quandoque a Siculis numero globulorum definiuntur. Accedit partitio uniformis monetæ materialis inter univerſas Italiæ nationes, quæ ſex tantum habuerunt monetæ ſpecies, Aſſem, Semiſſem, Trientem, Quadrantem, Sextantem, & Unciam, reliquæ ſex partes in intellectu conſtiterunt, ut vix aliquando quinqunces, aut ſeptunces conſpecti ſint, & non ſine ſuſpicione punctum additum, aut detractum flaturæ vitio, quin de hoc accidenti myſterium aſtruamus.

Hanc vero monetæ ſimilitudinem Romani non conſtituerunt, ſed imitati ſunt. Cum enim Romæ ante Servium nulla fuerit monetaria Officina, quemadmodum nulla æris vena ad monetam ef-

for-

formandam, consequens est Romanos primo Imperii sæculo moneta Etrusca usos fuisse, quam commutatione rerum, quæ in ditione Romana nascerentur, accersebant. Roborato tamen Imperio sub Servio Tullo, æs accitum est, & ad imitationem finitimorum populorum signari cæpit, utique sumpto exemplo a numismatibus, quæ per integrum sæculum Romæ adhibita sunt.

In nummis minoris formæ aliquando nota X. invenitur, quæ cum ob numismatis tenuitatem denarium valorem importare non possit, creditum est, numerum illum designare uncias; & quidem male, quia in expressis in nostra Tab. V. præter hanc notam conspiciuntur etiam indicia duarum unciarum. Probabilior conjectura suggerit parerga hæc, quemadmodum & stellulas, extra ordinem signatas, pertinere ad monetarios. Fateor tamen ex pauculo hujusmodi monetarum numero vix aliquid certi sperari posse, obtinendum fortasse si copiosius e terra emergat. Cæterum in nummo Lunensium, & Populoniensium nulla ratio habenda est de linea illa globulorum conjunctorum: nam non pertinet ad numerum unciarum, sed symbolum est ad officium monetariorum alludens, qui æs liquatum intra formas effundendo virgas nummorum continuas educebant, ut supra notavimus.

Hic verò consensus in partitione, & notis nummariis erat maxime necessarius ad societatem inter conjunctos populos conservandam inliterato humano genere, cui facilem, & obviam monetæ discretionem proferre oportebat, ne varietate, & novitate turbaretur. Tanta verò similitudo formæ in monetis facile persuadet etiam pondus uniforme inter conjunctas nationes extitisse ob commercium reciproci necessarium. Nam mitto liberalium artium professores passim Romam accitos, Pictores, Figulos, Ærarios, Architectos, Ludiones, Gladiatores, & mentis divinæ Interpretes pretio redemptos; prætereo merces varias, supellectiles, & præsertim vascularıam ab Etruria expetitam, quæ omnia maximam monetæ communicationem inter utramque nationem inducunt: sed silentio præterire non possum frequentia bella, ex quibus necessario accidit maxima monetæ commixtio, præsertim ad commeatus, longe lateque cumulandos, jumenta, & equos, cæterumque bellicum apparatum componendum, quæ omnia monetæ pondus peræquare debuerunt, communi quodam consilio ad illas submovendas difficultates, quæ ex vario monetarum pondere interponebantur; cùm moneta tota ex aere constaret fastidiosissima supputatione, nec rudi ætate præsumenda.

Sed nihil profecto est, quod hujusmodi monetæ pondus æquet inter populos, quam necessitas metalli aliunde conquærendi. Omnes Etruriæ Urbes monetam signabant, sed non omnes e munici-
cipa-

cipalibus fodinis cuprum eruebant, licèt aliquæ hoc naturæ beneficio pollerent, quæ præsertim circa Apenninum collocatæ erant. Iguini nostri æris fodinas habebant, ex quibus ad propriam monetam signandam perpetuo usi sunt, usque ad Proavi mei ætatem, neglectas, ubi extinctis Ruvereis Dinastis Provincia in potestatem Romanæ sedis redacta est. Venas hasce æris in hominum memoriam revocavit nuperrime sapientissimus Cardinalis Stuppanius Metaurensium de latere Legatus, cui a consiliis adstabam, & universa monumenta, quæ ad hanc Patriæ meæ dotem pertinebant, in secretiorem Provinciæ Tabularium recondi curavit, ne quid Posteris deperiret, si quando meliora tempora affulgeant, quibus publicæ felicitati consulatur; in quo maxime usus est opera, & labore Viri Cl. Joannis Hieronymi Carlii, philosophi egregii, & humanarum literarum Eugubii Professoris. In cæteris Etruriæ montibus æris venas plures detexit solertissimus, ac doctissimus Etruscorum Pausanias, Targionius. In agro Calliensi prope Plobicum, Brancaleonæ familiæ antiquissimum Principatum, venas æreas egomet vidi, aliasque in montibus Perusinis extare rescivi. Una omnium generosissima Ilva Etruscis omnibus æs suppeditabat, ut ait Aristotiles de *Mirabilibus*, quæ nunc ætate obsoleta degeneravit in ferrum. Plinius vero lib. xxxiv. cap. 1. & 8. æs Campanum commemorat omnium probatissimum, meminitque iterum æris, quod ex agro Bergomensi, multisque aliis Italiæ Provinciis eruebatur. At nullum æs nisi adventitium aderat Tarquiniis, Veiis, Vulsiniensibus, Trossulanis, Faliscis, Clusinis, ad quos aliunde oportebat deferri. Hujus ergo metalli commercium cunctis Etruriæ Urbibus ad monetam signandam, atque alia utensilia fabricanda necessarium profecto supponit quandam æqualitatem pretii in rebus, quæ commutarentur, ex quo procedit æqualitas ponderis in moneta. Id præcipue Romæ contingere debuit, in cujus primæva ditione nullæ æris venæ habebantur, ut communi tunc omnibus pretio comparari deberet.

Maximum præterea periculum subibat moneta gravior, cùm ad manus alterius populi, qui leviore uteretur, perveniret: nam pondus exscedens commodo cedebat externorum, qui illam conflarent, ut Romani facere consueverunt; quapropter ipse rerum usus docet inter finitimos populos monetam æqualem constitisse. Inæqualem nobis reddit, & forma, & mixtura. Forma; nam aurei graviores multis preponderant minoribus in diversa ratione signatis; cùm contra inter monetam Romanam, & Etruscam una, atque eadem partitio intercederet; mixtura denique, quæ pretium auget, aut diminuit in nummis ejusdem ponderis; quæ differentia nulla erat in moneta communiter ærea: nam mixtura ferri nonnisi in uncialibus nummis Romanorum observatur.

Y Quin

Quin obiiciatur, potuisse alterum populum uti moneta graviore; ita quod assem suum commutaret cum finitimis majore numero unciarum, puta pro quindecim, aut sexdecim unciis; sed hæc ratio commercii nimis incommoda erat rudi populo, ut diximus, cùm semper usus lancis fuisset necessarius ad alienam monetam expendendam. Itaque nil facilius, quam ubi populus potentior monetam diminueret, cæteri quoque exemplum imitarentur cum Reipublicæ incremento. Adde, quod si unus populus moneta graviore, alter verò leviore usus esset, peræquatio in computis fieri non poterat quoad minutas assis partitiones ob semiuncias, aut numerorum fragmenta, quæ nullibi habebantur ad pretium peræquandum, quod damno alterutrius ex contrahentibus cedere debuisset. Quid vero absurdius in uno eodemque populo tam differentes nummos expendi, qui perpetuo ratiocinatore indigerent?

Sed omnem penitus submovet difficultatem ipse aspectus monetæ Romanæ, & Etruscæ simul decrescentis, proportione adamussim servata. Asses intuemur Romanos, & Etruscos cum universis suis partibus librales: Observamus semilibrales, & sic deinceps biunciales. Quis vero, ut paulo ante monui, in tanta consensione, & paritate ponderis differentiam temporis sibi persuaserit, ut quod pariformiter factum est, diverso tempore contigisse præsumat, cùm potius ratio suadeat ad commercii facilitatem unam alteri continuo successisse?

CAPUT VI.

EX Etruria paulisper digrediamur in Campaniam, magnam Græciam, & Siciliam, illarumque nummos contemplemur, ut singulorum ætatem a ratione ponderis perscrutemur. Mitto aureos, & argenteos, qui ex opulentissimis, cultissimisque Provinciis frequenter occurrunt, contentus æreis, in quibus nulla ætatis nota, nulla Principis, seu Magistratus perspicua est, nec ad illorum antiquitatem, & ætatem definiendam alia nobis suppetit via, nisi quam nobis aperit consensus ponderis cum moneta Romanorum. Non omnia vero numismata earum nationum huic judicio subsunt, nisi ea, in quibus notæ valoris, hoc est, numerus unciarum per consuetos globulos signatus, expressæ sunt; quod ad imitationem Romanorum fecisse arbitror, ex quo Romanis paruerunt, retenta umbratili quadam imagine libertatis, quæ propriæ monetæ cudendæ potestatem populis illis præservavit; quod cum Tudertibus factum esse, late demonstravi peculiari libro *Antiquitatum Tudertium*, cujus urbis postremi nummi proprio nomine

mine ſignati reſpondent aſſi unciali, quo argumento cognoſcimus, eam urbem circa annum DLXIII. cum unciales ad ſemiunciale pondus redacti ſunt, a prærogativa cudendæ monetæ excidiſſe.

Si igitur pondera Campanæ, & Siculæ monetæ, atque una Magnæ Græciæ expendamus, pronum erit intelligere, quo tempore quiſque nummus ſignatus ſit, dummodo notam valoris præſeferat, quo indicio ſublato inaniter quæritur. Excuſſi igitur hujus notæ nummos, & vidi omnium graviſſimos eſſe in ratione aſſis unciarum trium uſque ad aſſem ſemiuncialem: unde cognoſcitur, hujuſmodi nummos haud multo bellum Punicum præceſſiſſe. Horum ſpecimen ſubiicio, neque enim magis otii relictum eſt, ut elencum longiorem conficerem:

Capuanorum Liparenſium Brutiorum	unc. 3.
Velienſium	unc. 2. $\frac{1}{2}$
Teatinorum Acragatium	unc. 2.
Selinuntinorum Cælinenſium Veientium Lucerienſium Rheginorum	unc. 1. $\frac{1}{2}$
Lemniorum Orrenſium Hymerienſium Agrigentinorum	unc. 1.
Valentianorum Brunduſinorum Liparenſium Copienſium Larinenſium Præſtanorum Altinatium Centuripenſium Gelaſinorum	unc. $\frac{1}{2}$

Antiquiores harum nationum nummos, & graviores vel non habemus, vel notis monetariis deſtitutos, quorum indicio ad hanc regulam reducantur. Cum vero pondus ſemiunciale omnium extremum manſerit uſque ad Romanæ Reipublicæ interitum, deducimus

mus, Campanas urbes, & reliquas, de quibus est sermo, usque ad ea tempora municipalem monetam feriisse, ad quam ætatem Tudertium nummi, & reliquarum Etruriæ Urbium non accedunt, haud dubio indicio propinquitatem Romanam, & præpotentis populi felicitatem devicta Africa illis penitus obfuisse.

CAPUT VII.

NOtas nummarias valoris indices, & quodammodo jure gentium introductas in omnibus Italiæ officinis supra adnotavimus, quarum maximus usus est ad ætatem unicuique assignandam. Superest modo, ut symbola quædam, seu parerga observemus, quæ in area nummorum fusilium adjecta sunt. Horum omnino quatuor in nummis hujus generis observavi. Sunt autem I. Falx, II. Clava, III. Glans, IV. Lanceæ cuspis: quæ emblemata in exergo monetarum pone Deorum capita conspicua observantur.

Fuere, qui hujusmodi signa attribuerint Diis, qui in ipsis nummis expressi conspiciuntur, & propterea Jovis caput, cui Falx adiecta est, Saturno adsignarunt, Jove penitus reclamante. Sic Junonis caput, cui idem symbolum aliquando appositum cernitur, Deæ *Putæ*, quæ putationi præerat, adscripserunt, quo nihil absurdius. Autumarunt alii hujusmodi notas, quæ etiam sine ulla Deorum imagine in omnibus pene monetæ partibus inveniuntur, denotare monetam illam nova lege signatam esse levioris ponderis, quàm esset antiquior, ne de illius auctoritate dubitaretur, & scirent omnes nihil fraude subtractum esse, sed potestate magistratus æs imminutum; quapropter, ut isti diudicant, hoc signo tota antiquior moneta exauctorata erat, ut nullius usus effecta, ærario reddita in leviorem conflaretur.

Sed difficile admodum est uno, vel altero ex hisce nummis perpenso judicium ferre. Quod ego hactenus observavi, notæ hujuscemodi in nummis diversissimi ponderis inveniuntur. Exemplo sit *Glans* in asse unciarum 13 $\frac{1}{2}$ & in alio unciarum decem; nec mihi suadeo legem illam, quæ auctoritatem firmavit, indito hoc stigmate, assi unciarum 13 $\frac{1}{2}$ fidem publicam confirmasse addito eodem signo assi unciarum decem, qui certe multo temporis intervallo post primum prodiit in forum. Falx invenitur in quadrante, qui est in ratione unciarum 13. in semisse pertinente ad assem unciarum duodecim, in aliis semissariis nummis, qui sunt in ratione unciarum 10 $\frac{1}{2}$ & unciarum decem, & unciarum 9 in quadrante pariter pertinente ad assem unciarum 9 $\frac{1}{2}$.

Cla-

Clava recurrit in asse unciarum 11, & in triente ejusdem ponderis, in asse unciarum $9\frac{1}{2}$ in semisse spectante ad assem unciarum 9 in asse unciarum $8\frac{1}{2}$ in semisse ejusdem rationis, & in alio semisse, qui est in ratione unciarum 8. *Lancea* conspicitur in Decussi, qui est in ratione assis unciarum quatuor, in asse unciarum $3\frac{1}{2}$ & in alio Decussi Oliveriano, qui pertinet ad assem unciarum $10\frac{1}{2}$. Præter has notas in unico nummo prope Jovis caput vidi feram dentatam. Id examen eliminat penitus superiorem conjecturam, aut aliam, quæ posset obtrudi, nempe hujusmodi signa addita fuisse ad augendum pretium assis, puta ab unciis duodecim ad sexdecim, aut majorem numerum, nam in moneta tam diversi ponderis diversæ etiam notæ inditæ fuissent.

Unica, quæ mihi occurrat, conjectura ea est, ut hujusmodi signa diversarum urbium denotent officinas, easque notas pro libito monetariorum aliquando fuisse appositas, quandoque & prætermissas. Habuere singulæ urbes insignia quædam, quibus nummos suos consignarent, exempligratia Iguini mei astrum solis, & lunam, Vetulonienses rotam, & bipennem, aliique alia, de quibus infra erit sermo. Cum vero aliquando sive consilio, sive ex libidine variandi insignia illa perturbarent, ne dubitaretur, ex qua officina nummi prodiissent, nondum introducto usu literarum, notas hasce interponebant, quæ nominis vicem obtinerent.

Et revera video lanceæ ferrum in solis Romanis nummis, quos memoravimus, fuisse appositum. His accedunt asses unciales & semiunciales ejusdem urbis, in quibus frequenter lanceæ cuspis signatus est in exergo, quo tam multiplici testimonio Romanis deputarem asses omnes illiteratos, in quibus id symbolum occurreret. Tudertes vero in unciis antiquioribus lanceæ mucronem apposuerunt pro symbolo principali, & aream nummi occupante, quod longe differt a notis hisce secundariis, quæ in exergo apponebantur. De cæteris desperata res est, cum ignoremus, cui populo pertinuerint. Puto tamen ab hisce notis monetam aliquando nomen fuisse sortitam, cum apud scriptores antiquos nummos *Serratos* videamus, quos Tacitus in *Germanico*, Cap. V. appellat *Veteres*, *&* *diu notos*.

CAPUT

CAPUT VIII.

POtiſſima nummis Etruſcis accedit dignitas ex Inſcriptione, qua ſuis ipſis urbibus aſſignantur, quod in maximum decus vertitur populorum manifeſto quodam, ac perenni teſtimonio antiquæ poteſtatis. Utinam, quod nimis ſero conſtituerunt, celerius introduxiſſent: nam maxima nummorum Etruſcorum pars, quæ in incertum vagatur, propriis ſedibus reſtitueretur: Sed tarde nimis reputatum eſt, fore aliquando tempus, quo nummi inter cimelia cenſerentur, & poſterorum ingenia ſollicitarent.

Ut vero ſingulas Tabulas Dempſterianas, quæ ad nummariam pertinent, exponamus, antequam accedamus ad noſtras, obſervabimus Tab. LVI. geminos aſſes Volaterranos cum Inſcriptione Etruſca VELATRI, rurſus & dupondium ejuſdem monetæ, utrumque in ratione aſſis unciarum circiter 6. Hujuſmodi expendebantur inter annum urbis C. & CCCCXC. ſi quid vero in hac re conjectura valet, hæc moneta in uſu erat circa annum urbis CCC. media ætas inter utrumque terminum, unde a librali aſſis factus eſt biuncialis.

Ad eandem Urbem, ſed non ad idem tempus, pertinent nummi Tabulæ LVII. Tres primi, qui lunula notantur ſemiſſes ſunt; nam ea nota communiter medietatem aſſis deſignat, quia fortaſſe, ut præmiſimus, initialis erat illius vocis, qua Etruſci ſemiſſem notabant, ut Romani per literam S. Horum pondus eſt in ratione aſſis unciarum quinque circiter, & ſic a ſuperiori ſtatu imminutum. Triens num. IV. pertinet ad aſſem unciar. fere ſeptem, & ſic prænotatis antiquior. Triens vero num. V. ejuſdem notæ cenſetur.

Qui ſequuntur in Tab. LVIII. plerumque ad eandem ætatem pertinent, exſcepto ſextante num. 7. qui omnium antiquiſſimus eſt, & pertinet ad aſſem unciarum 12. quapropter de proximo accedit ad annum Urbis C. Reliqui vero nummi ejuſdem Urbis, qui præcedunt in Tab. LIX. tribui debent ad tempora longe poſteriora, cum aſſis ad quatuor fere uncias redactus eſt.

Horumce nummorum ſpecimen aliquod protulit Fabrettus noſter Cap. VII. *Inſcriptionum* pag. 528. ubi nihil de Lemmate auſus eſt proferre; quin etiam maſſas haſce inter pondera, ut vulgo tunc ferebatur, computavit. Primus Bonarotus inter nummos accenſuit, intacta tamen Inſcriptione, quæ nunc nullo hæſitante tribuitur Volaterranis.

In eadem Tab. LIX. occurrit Affis Iguvinus, quem, ut primum vidi, Patriæ meæ adscripsi. Luna respondet astro solis ex altera parte signato veluti stemma urbis, quod in antiquissimis quibusdam Græciæ nummis observamus. De hoc nummo aliisque ejusdem Patriæ meæ alibi agendum erit. Num. 5. Semis conspicitur cum nota Etrusca V initiale nominis Vetuloniæ, de quo pariter erit sermo. Postremus sub num. 6. cum nota TV ad Tudertes spectat.

Tudertibus adscribendi sunt nummi universi Tab. LX. & qui sequuntur in Tab. sequenti LXI. Ranæ imagine consignati, de quibus pariter suo loco erit differendum.

Quinipondius maxime insignis in eadem Tab. LXI. & si fugientibus quibusdam literis, ad Populonienses suos reclamat. Suppleas tantum in loculis literulas detritas:

V L N

P V P L V N A

Rotam enim contra morem cæterarum impari radiorum numero distinxerunt, ut septeni spatioli singulas literas hujus nominis exciperent. Nota V in medio anchoræ signata numeralis est, & totidem assium valorem præsefert. Cæterum hic nummus pertinet ad assem unciarum quinque. Paucula hæc adnotanda censui, ut pro instituto Tabulas singulas expenderem, plura dicturus, cùm singularum urbium nummos a nobis collectos exponemus.

TUDERTIUM.

Ad Tudertes revertamur, qui omnium primi inter Italos usum literarum in nummaria invexerunt; Sunt enim in Museo Medicæo nummi Tudertium inscripti, qui sunt in ratione assis unciarum XIII. videlicet libræ antiquæ, & qui propterea Servii regis tempora attingunt. Nuper vero Tuderti repertus est Triens, qui pertinet ad assem unciarum XV. quem ego veluti singulare Cimelium in Museum Oliverium perpetuo servaturum collocavi. Horumce nummorum integram seriem ordinavi in *Antiquitatum Tudertium* libris in octo Tabulas refertissimas digestam; quod quidem opus absolutum Typis vulgandum reservamus. In his perpetuo nomen scriptum legitur TVTERE vel TVT. aut TV. idque Etruscis literis a dextera in sinistram vergentibus, per quas nomen non gentile, sed urbis ipsius in sexto casu declaratur, ac si *Tudere moneta signata diceretur*, quemadmodum in simili ca-

fu

sit legimus inscriptum in nummis posterioris ætatis *Kartagine*, *Constantinopoli moneta absignata*. Quibus legibus lingua Etrusca obstringeretur, & an sexto potius, vel secundo casu utendum fuisset, penitus ignoramus. Nomen Urbis a loci natura tutissimi ac in prærupto Colle constituti factum fuisse judicavi in eodem Commentario: Nummorum vero parerga, gentis studia, & agri opulentiam indicant. Superest, ut eos, quos in calce illius operis retulimus, præter oblongos, quos Tab. I. & II. exposuimus, breviter hic describamus juxta ordinem tabularum, in quibus graphice delineati sunt.

Tab. XXXVI. num. 1. Assis unciarum sex cum Aquila, & cornucopiæ. TVTERE.

Semis unc. 3. cum Aquila, & cornucopiæ TVTERE.

Triens cum Aquila, & cornucopiæ denar. 18. TVTERE.

Aquila, & caput Jovis sine nota monetaria. TVTERE.

Uncia cum Aquila, & capite Sileni denar. 2. TVTERE.

Tab. XXXVII. Semis cum lupo dormiente, & lira unc. 4. TVTERE.

Idem unc. 1. & den. 15.

Idem unc. 1. denar. 18.

Idem unc. 1. denar. 7.

Caput Satyri cornigerum, cornucopiæ TVTERE sine nota monetali denar. 2.

Cantarus Bacchi, & Tripos TV sine nota monetali den. 2.

Tab. XXXVIII. Manus cesto armata, duo clavæ TVTERE.

Triens unc. 3. den. 8.

Idem unciar. 3.

Idem unc. 1.

Idem denar. 12.

Nummus ovalis cum nota quadrantis, & Clava unciæ 1. & den. 14. sine Inscriptione.

Sextans ovalis cum Clava unc. 1. den. 1.

Idem denar. 16.

Uncia ovalis cum Clava den. 10.

Tab. XXXIX. Sextans cum rana, & ancora TV.

Quadrans cum rana, & ancora TV den. 18.

Idem denar. $19\frac{1}{2}$

Uncia cum rana, & testudine TV den. 15.

Uncia cum vase, & lancea TV ponderis unius unciæ.

Eadem den. $7\frac{1}{2}$

Eadem den. 6.

Uncia cum uvæ racemo, & secespita.

Uncia cum uvæ racemo, & lancea TV.

Tab.

Tab. XL. Sextans cum cicada, & Tridente TV. unc. 1. den. *9*.
Idem denar. *16*.
Idem denar. *6*.
Idem denar. *10*.
Uncia ovalis cum cicada den. *13*.
Eadem den. *10*.
Tab. XLI. Caput Mercurii Petaſatum cum porca porcellos lactante. TVTERE.

In hoc vero elenco plurimos prætermiſi, quorum differentia admodum minuta erat.

Rurſus inter nummos, quos in præſentia producimus Tab. VIII. num. 1. & 2. duos alios Tuderti effoſſos, & in Muſeo Oliverio aſſervatos publicamus, quos licèt literis deſtitutos, probabiliter tamen ad Tudertium officinam pertinere arbitramur. In primo rana conſpicitur, frequens in ejuſdem urbis moneta, & fructus cinaræ cum litera etruſca T initiali. Poſtremum id Symbolum ſæpe recurrit in Zoforo celeberrimi Templi Martis Tudertium, cujus metopas n. 51. adhuc extantes diligenter deſcripſi in *Antiquitatum Tudertium* libris, quod eo libentius præſtiti, quo in iiſdem metopis omnia fere emblemata, quæ in Tudertium nummis obſervantur, exculpta ſunt.

Quadrans n. 2. memoratæ Tab. VIII. anchoram præſefert, & caput juvenile. Primum Symbolum obvium eſt, ut diximus in aliis quadrantibus ejuſdem civitatis, & fortaſſe ad originem gentis ex oriente profectæ referendum eſt, quam quod ad ſtudium populi omnino Mediterranei.

ATRIATIUM.

Succedunt inter nummos epigraphicos illi, qui ab Atriatibus percuſſi ſunt. Hos debemus diligentiæ Clariſſimi Arigonii, qui in ampliſſimo *Proſpectu rei Nummariæ* Muſei ſui, quem in lucem edidit, nummos hoſce omnium oculis obiecit. In his ex una parte caput mulieris conſpicuum eſt, in alia vero vas cum Inſcriptione etruſca HAT. hoc eſt *Atriatium*, quorum antiqua urbs in Venetia circa paludes Padi Fluminis coaluit. Aliam ejuſdem nominis urbem in Aprutio computatam notamus, quarum utraque ſive alterutra nomen Adriatico mari feciſſe traditur. Hic nummus quatuor globulis obſignatus inter trientes vulgo cenſetur, ſed cùm illius pondus ſit unciarum ſex, libram conſtitueret enormis ponderis unciarum XVIII. quapropter in ſuſpicionem veni, quatuor globulos quadripondium importare, cujus ratio ſpectet ad aſſem ſexquiuncialem: nam licèt concedam extitiſſe aliquando

 aſſes

asses unciarum XX. tempore rudiori, quo nondum populorum moneta ad æquilibrium redacta erat; attamen eo tempore nondum inscribi fuerat institutum. Consonat huic præsenti alter nummus cum nota semissaria ejusdem Civitatis, quem exponimus Tab. III. num. 5. cum imagine Pegasi, & capite mulieris cucullatæ unciarum novem, & propterea pertinens ad assem unciarum XVIII. Firmiter tamen credo, globulos sex non uncias, sed totidem libras designare, & consequenter a gravitate ponderis nullum argumentum trahi posse ad remotissimam illam antiquitatem huic nummo assignandam; præcipue cum inscriptio HAT. more latino, & latinis literis sit formata, quod evidenter ostendit, nummum hunc signatum fuisse, cum jam etrusca literatura esse desiisset. Libenter igitur hunc, & superiorem nummum inter eos computarem, qui totidem asses, quot globulos, designant.

CAMARTIUM.

Camartes, hoc est, Clusini innotescunt ex nummo Arigonio hinc inde obsignato imagine Apri, qui nummus, sed illiteratus facile occurrit in Museis, notatus verò cum Inscriptione KAM. in uno Museo Arigonio adhuc invenitur; Ejusque indicio Camartibus universos nummos cum emblemate Apri hinc inde repetito non imprudenter assignamus. Hic nummus tribus globulis distinctus pertinet ad assem unciarum IX. cum dimidia. Camartes eosdem esse, ac Clusinos constat ex Livio lib. X. Decad. 1. *Vere inde primo relicta secunda legione, ad Clusium, quod Camars olim appellabant, præpositoque castris L. Scipione Proprætore, Romam ipse ad consultandum de bello rediit.* Origo nominis, ut fere semper obscura. Video apud Vossium de *Idolol.* lib. II. pag. mihi 648. *Camar* nomen civitatis importare. Hebræis a radice *Camar* est Camarim *Agger*, sive acervus, ideoque non absurdum erit suspicari nomina urbium, quæ ex hoc themate procedunt Cameria, Camerine, Camerinum, & gentile Camers, & alia hujuscemodi ab Aggeribus, sive Vallo profecta fuisse ea ætate, qua adhuc primigeniæ linguæ vestigia vagabantur in idiomate populorum, qui Colonias in Italiam invexerunt. Ex eodem Vossio lib. II. pag. 521. & 621. colligo, eandem vocem importare *Sacerdotem*; quæ significatio non abhorret a proposito; nam plurimæ urbes ab aliquo religionis loco nomen simul & incrementum acceperunt.

IKVVINORVM.

Venio ad Icuvii Patriæ meæ nummos, quorum primum ubi animadverti in Tabulis Dempſterianis populo Icuvino confeſtim aſſignavi. Unicus olim hujus notæ nummus extabat in Muſeo Mediceo, in quo tamen certo ſcio eſſe deſiiſſe; alterum tamen Eugubii repertum lætamur priori ſimillimum, quem ſibi acquiſivit Vir literatiſſimus Joannes Hieronymus Carlius humanarum literarum ibidem Profeſſor; ſimillimum Peruſiæ aſſervari traditur in Muſeo Montemellino; alterum vero Piſauri aſſervamus in Muſeo Oliverio, & quem delineavimus in præſenti Tab. IV. n. 1. Nummus iſte unciarum fere ſeptem omnium illius Urbis antiquiſſimus eſt. Huic ſuccedit alter ab eodem Carlio nuper repertus, in quo nota numeralis craſſior eſt, & quodammodo talum imitatur, in cujus poſtica ſub lunula, & inter ſtellas lanceæ mucro conſpicitur. Dubitavit Clariſſimus Poſſeſſor, an nummus iſte inter aſſes, aut ſemiſſes foret reponendus ob diverſitatem ſymbolorum. Ego tamen inter aſſes accenſeo, quod mihi perſuadet nota unitatis, licèt amplior expreſſa ſit, ſive id conſilio, ſeu vitio flaturæ tribuamus. Nec immorandum eſt in diverſitate inſignium: nam cum iſte nummus triunciali minor ſit, longe poſterior eſt præcedente. Tertium Nummum exſceperam ex Muſeo Montemellino Peruſiæ celebratiſſimo, ſed nuper ejuſdem formæ alterum Peruſiæ pariter inventum exſcepimus ponderis unciarum fere trium rudi opere expreſſum, & ſine margine, qui in cæteris coſpicitur, redoletque iſtantis alicujus periculi tumultuariam feſtinationem, cum ad belli apparatum non admodum elegantia in nummis, ſed potius in armis quærebatur, quem confeſtim in Muſeum Oliverium intulimus. *Icuvini* nomen gentile eſt ab Icuvio, quam dictionem Latini abjecta litera K. & inducta molliori G. qua Etruſci caruerunt, Iguvium dixerunt, ut monet immortalis nominis concivis meus *Auguſtinus Steuchius* aureo *de Nomine Patriæ ſuæ* libello, ubi fædam corruptionem illius apud pleroſque antiquos ſcriptores accuratiſſime caſtigat. Principium hujus nominis a Græca origine derivandum eſſe cenſeo: nam apud Græcos ΙΚΟΝΙΟΝ Urbem Lycaoniæ invenio, quam ab Iconibus, ſive imaginibus a Prometheo ibi confictis appellatam tradit Stephanus. Chronicon vero Alexandrinum a Gorgonis imagine; utcumque ſit ab ΕΙΚΩΝ imago. Hæc ſimilitudo Nominum plerumque non obſcurum argumentum ſuppeditat ad urbium Italicarum origines e Græcia, & Oriente repetendas. Inter cycladas quoque ΙΚΟΣ inſula numeratur fortaſſe ab ΙΚΩ *venio*, *accedo*, quæ dictio peregrini populi adventum, fixamque ibi ſtationem demonſtrat. Ab *Ica* ſive *Icus* derivati-

vum *Icuvium* factum est, ut a *Paco Pacuvius*, *a Sumo Simpuvium*; cæteraque his similia *Lanuvium*, *Vesuvius*.

VOLATERRANORUM.

Velatri. Celeberrimam hanc Etruscorum Urbem a Romanis Volaterram dictam cæterarum omnium opulentissimam esse Etruscorum monumentorum, & Patriæ monetæ gratulamur studio præsertim Religiosissimi, ac Doctissimi Præsulis Marii Guarnacci, qui tantam illorum copiam, & tam selectam urnarum præsertim collegit, ut vel ille unus apparatus maximam ingerat opinionem antiquæ dignitatis Etruscorum. Nummorum hujus urbis perpetua insignia ex una parte Janus Biceps, ex alia nomen civitatis cum nota valoris, quandoque cum Clava, aut Delphyne. Janum in Etruria regnasse vulgari opinione ferebatur, sed aliquid altius de eo sentiisse doctos demonstravi in notis ad *Lucernas* Tom. I. n. 4. nempe æternam quandam Divinitatem, quæ Deorum fabulas omnes prætergrederetur, & longe anteiret. Et revera Romani in maximo ipsorum nummo Janum signabant, Jovem in minore, cæterisque Diis pro dignitate partes monetæ posteriores tribuebant, donec Dea Roma unciam omnium minimam obtineret. Nummorum Volaterranorum imagines consulto prætermisi, cum fere omnes, quos vidi, respondeant iis, qui in *Tabulis Dempsterianis* signati sunt. Hujus urbis nummi quotquot adhuc vidi, & in Museo Oliverio, in quo multiplices sunt, ponderavi, omnes fere sunt in ratione assis selibralis, & infra. Nunciat vero Clariss. Guarnaccius esse apud se ponderis etiam libralis; sed maxime vereor, ne nummi illi dupondiales sint, quemadmodum est Medicæus apud Dempsterum Tab. LVI. Nomen hujus urbis est a *Vela*, & numero ternario. *Vela* antiqua apud Italos dictione villam significabat, quæ vox diu mansit in Latio. Cato *de re rustica* lib. I. Cap. II. *Rustici etiam nunc quoque viam Veham appellant propter vecturas, & Vellam Villam, quo vehunt, & unde vehunt. Item dicuntur qui vecturis vivunt velaturam facere*. Vocem Thuscis communem fuisse ex eo demonstratur, quod Romam ad habitandum migrantes, partem urbis sibi assignatam patris vocabulo *Velabrum* appellarunt. Inde nomen sumpserunt *Velia* in Lucania, item in Latio, & in Sabinis, ubi lacus, & flumen *Velinus*, & *Velsinium* in Thuscis, cujus gentile *Velsinal*, ut ex Etruscis Inscriptionibus liquet. Nomen factum ex *Vela*, & senibus sive senatu, quod ibi conventus Etruscorum in Luco Voltumme haberetur, ut constat ex Livio, quæ appellatio etiam Bononiæ communis fuit, *Velsina* in Felsinam mutata, ex quo digamma in Latium introductum est.

Dixi-

Diximus nomen *Velatri* ex vela, & ternario numero factum esse: nam ex Tabulis Eugubinis intelligo numerum ternarium dixisse *Trif.* quapropter ex tribus velis, seu oppidis simul junctis dictam fuisse puto Urbem *Velatri*, quemadmodum & in Volscis *Velitre*. Ne tamen postrema hæc civitas prærogativam nummorum horumce Volaterranorum sibi præsumat, de quo aliquando dubitavit Cl. Maffejus, monitum volo *Velitras* usque ab anno Urbis 260. coloniam Romanam excepisse, civitatemque rebellantem anno 398. subactam penitus jure belli, ex quo nullam monetæ signandæ potestatem habuisse putandum est. Atqui nummos habemus Volaterranorum, qui sunt in ratione Assis unciarum trium, aut paulo majoris ponderis, qui de proximo accedunt ad bellum Punicum primum, quo tempore nemo Velitrensibus hanc prærogativam largietur. Accedit quod tam copiosa supellex nummorum Volaterranorum plerumque circa Volaterram inventa est, nulla adhuc apud Veliternos.

TELAMONIORUM.

Telamoniorum Nummum protulit nuper laudatissimus Oliverius cum capite Jani, & navis prora in adversa parte cum lemmate TLA. quo *Telamonium* oppidum in ora Etrusci maris indicari suspicatus est, cui libenter subscribo, cum videam idem Jani caput constantissime usurpatum a Volaterranis, a quorum finibus non longe aberat promontorium Telamonis. Ejus nummis speciem protulimus Tab. III. n. 4. Nomen a conditore factum, sive Ajacis Patre, sive Argonauta; nihil tamen miror Græcum nomen ab Etruscis in *Tlamon* sive *Tlamun* permutatum, cum in eorundem Etruscorum Pateris Græcorum Eroum nomina fœdissime perversa videamus; Id etiam observavit Priscus in Telamones: *Idem notat* ATΛΑΣ & TΛΑΜΩΝ, *pro quo Telamonem dixere Latini*, quippe Græcis TΛΑΩ & TΛΑΩ per syncopen idem, quod Latinis suffero, & perfero; hinc *Telamon* dicitur lorum clypei, quo regitur, & sustinetur. Nummus hic pertinet ad assem fere unciarum sex, cum vitio flaturæ exuberante limbo legitimum ejus pondus definiri non possit.

LUNENSIUM.

Lunæ civitas ad ostium Macræ Fluminis una fuit ex duodecim Etruriæ principibus, e cujus excidio coaluit *Sarzana*, cujus unicum nummum producimus Tab. V. num. 1. Caput in antica vel Neptunum notat, vel ipsum Fluvii Genium, cui convenit arundo

in

in adversa parte signata. Adest rota dentata, instrumentum fortasse nauticum ad anchoras contrahendas; hujusmodi enim symbolis Etrusci utebantur, qui artem nauticam exercerent, in Nummis obsignandis. Cæterum rota frequens est in numismatibus Thuscorum, ex quo suspicio mihi suborta est, signum hocce denotasse urbes illas, quæ curuli Magistratu pollerent; & revera in urnis hujus nationis apud Gorium aliquando expressi sunt Magistratuum processus curriculo insidentium. Columella nodis intercisa trochleam esse putarunt aliqui, qua in re nautica uterentur. Sunt qui credant valorem monetæ indicare, ut tot uncias præseferat, quot sunt nodi. Neutram opinionem sequor, quin potius teneam id insigne ad officinam monetariam pertinuisse, nihilque præseferre, nisi virgam illam Nummorum nondum disjunctorum, ut supra judicavi. Confirmat suspicionem hanc meam exemplum alterius nummi Populoniensium eadem Tab. V. num. 5. in quo hæc eadem linea globulorum conspicua est inter malleum, & forcipem instrumenta monetariorum, qui auxilio forcipis arrepta linea nummaria, ictu mallei nummos singulos dissolvebant. Refellit verò opinionem illorum, qui putant, quatuor hosce nodos simul junctos uncias quatuor designare, nota valoris hujus nummi, qui sextantarius est, signata supra caput senile in priore hujus nummi facie, nempe globuli duo disjuncti, cujusmodi semper sunt in nummis Etruscorum, Romanorum, & Campanorum.

Cum hujus numismatis expressi n. 1. pondus sit denariorum 7. pertinet ad assem unciæ unius & $\frac{3}{4}$; quapropter colligo, signatum fuisse circa annum 490. cum asses bunciales fieri cœperunt, & ante annum 536. quo unciales prodierunt. Nomen Urbis *Luna* a curvitate nascentis Lunæ facile derivavit, quam imitabatur ille maris sinus, in quo incolæ portum constituerunt; pronum enim est credere, antiquos, cum Urbes conderent, a loci figura nomen aliquando desumpsisse, quemadmodum Dores cum Anconam fundarent, a curvitate littoris quasi ΑΓΚΩΝ *Ulna* nomen urbi indiderunt, sicuti & Drepani conditores a figura falcis ΔΡΕΠΑΝΗ nuncupationem mutuati sunt. Itaque Lunæ vocabulum antiquissimum esse apud Italos arguimus, atque antecedere hujus urbis originem.

POPULONIENSIUM.

Hanc Volaterranorum Coloniam ex ruinis adhuc agnoscimus in promontorio, quod contra Ilvam insulam in mare protenditur, ubi nunc Plumbinum, sed in latere Occidentali. Hujus urbis

tres

tres nummos producimus ex Museo nunquam satis laudati Præsulis Marii Guarnaccii Tab. V. num. 3. 4. 5. quorum primi Minervæ caput, & noctuam ostendunt, & sextantali indicio notati sunt, omnes semiunciali pondere, & proinde pertinent ad assem unciarum trium. Postremus vero licèt nota valoris careat, minime dubito, quin illum prioribus adcenseam. In antica caput Vulcani pileolo coronato insignitum conspicitur, quale exprimunt aliquando Nummi Romanorum Consulares; in postica vero forceps, malleus, & linea, seu virga quatuor nummos continens, insignia sunt officinæ monetariæ. Urbem hanc militari studio clavam estollit Virgilius præ cæteris *Æneid.* X. 172.

Sexcentos illi dederat Populonia Mater
Expertos belli Juvenes.

Urbis nomen a populi frequentia *Populonia*, derivativo Thuscis frequentato, ut a bono *Bononia*. Puplus pro populo vox Thusca est, & frequentissima in nostris Tabulis Eugubinis.

VETULONIENSIUM.

In eadem maris ora non longe a Populonia locant Eruditi *Vetuloniam*, aliam ut puto Volaterranorum civitatem, quæ quia prius stetisset *Vetulonia* dicta est, ut differret a Populonia. Hujus urbis primum nummum quincussim vidimus in Tab. Dempsteriana LXI. cujus nominis fugientes literas restituimus supra Cap. VIII. Alterum vero literatum nummum ex Museo Oliverio producimus Tab. VI. n. 1. hisce literis subsistentibus:

V . T L . . . A

in quo Nummo cum octo spatia literas integri nominis exsciperent, maxime dubito urbem hanc antiquitus *Vetlunam*, deinde vero *Vetluniam* inserta litera I fuisse nuncupatam. Stemmata hujus populi terra, marique clari sunt Rota, & Anchora. Anchoræ loco in pluribus nummis est columella quædam circa medium angustior, quam Cl. Bonarotus peritrochium esse conjecit, quo rudentes contrahuntur. At ex nummis 9. 10. & 11. Tabulæ V. apparet, nil penitus præseferre id symbolum, nisi ferrum bipennis, sive securis ad indicandum ejus urbis Magistratum poteſtate Fascium polluisse, quemadmodum & sella curuli, cujus indicium est Rota. In nummis 6. 7. 8. 9. 10. & 11. Tab. V. & in cæteris Tab. VI. litera initialis hujus populi aliquando est ⊐. Quandoque hæc

litera

litera arcuatur in Ɔ & ſemel accedit ad formam latinam V. In Tabula tamen V. notandi ſunt nummi 6. & 8. quos Cl. Sellarius ob notam Ɔ tribuit Cortonenſibus, & quorum priorem nuper in Muſeo Oliverio conlocavi; nam & ſtylo & ſymbolis longe recedunt ab artificio Etruſcorum. Hos ego Punicos eſſe puto: nam etiam in cæteris illius Nationis numiſmatibus eadem nota ſæpe obſervatur.

OETALIENSIUM.

Nuper ex eodem Muſeo Oliverio nummum accepimus epigraphicum ſubobſcuræ tamen lectionis, in cujus antica parte rude admodum copiæ cornu expreſſum eſt, in poſtica forceps. Inſcriptio mihi IITAL literis latino more procedentibus *Oetaliam*, hoc eſt, Inſulam Ilvæ indicavit, cujus præcipue dotes ſunt ubertas, & copia metallorum. At longe aliter hunc nummum legit Cl. Poſſeſſor inverſo ordine more Etruſcorum:

I'ɪIƆVᛚII

& propterea Icuvinis reſtituit. Rem profecto indeciſam relinquimus, donec alter ejuſdem notæ nummus afferatur. Hic nummus, quem producimus Tab. III. n. 2. quadrantis nota ſignatus eſt, pondere tamen unciali, & refertur ad aſſem unciar. quatuor. Unum circa ſymbola notatum velim, quod utrumque Icuvinis convenit, ob agri fertilitatem, & ferri, & æris fodinas in propriis montibus generoſas, e quibus non mediocrem proventum Urbini Duces, uſque ad Dynaſtiæ interitum percipere ſolebant, ut teſtatur Cimarelius, aliique illius temporis ſcriptores.

CAPUT

CAPUT IX.

NUmmos Etrufcos literatos hucufque mihi notos enumeravi. Supereft nunc, ut aliqua de Anepigraphicis adnotemus Tab. VII. feriem nummorum ejufdem artificii, qui fparfim in eruditorum Mufeis inveniuntur, præfertim vero in Oliverio ordinavimus. In horum antica parte caput Herculis ruditer expreffum corio Leonino ad inftar torquis circa collum pofito obfervatur. In uncia, quæ omnium magis obvia eft, roftrum navis confpicitur, in fextante Delphin, in quadrante Tridens, in libra caput Equi. Symbola univerfa civitatem notant ad mare pofitam, cujus ftudia circa naves verfarentur. Caput Neptuni hifce Symbolis magis quàm Herculis conveniret, fed Neptuno velamen e collo pendens minime tribuerem. Notandum vero eft, hujus monetæ pondus excedere communem libram: nam tota hæc moneta eft in ratione affis unciarum 14. 15. & 16. & propterea omnium antiquiffima.

Rurfus Tab. VIII. feriem alteram nummorum inftruximus, in quorum antica parte eadem rotæ imago fignata eft, quæ in Vetulonienfibus, in poftica vero caput Palladis, feu Genius urbis, bos, equus, canis, & rana. Cui populo nummos hofce tribuam, penitus ambigo, quod unum noto in femiffe nota S Romana fignata eft haud levi indicio nummos Romæ percuffos ad fimilitudinem Etrufcorum, ut faciliori negocio in commercio effent. Sunt autem in ratione affis unciarum fere decem.

Ejufdem ponderis, & propterea ætatis eft nummus fingularis hinc capite leonis, inde equi obfignatus, qui Perufiæ repertus diu fervatus eft in Mufeo Nobiliffimi Viri Diamantis de Montemellino, unde ego dono acceptum intuli in Mufeum Cl. Oliverii, cum quo collatis ftudiis adlaboramus, ut aliquid communis in Patriam amoris monumentum relinquamus, pofterifque exemplum præmittamus, ut aliquo liberalitatis officio Rempublicam ornent. Cætera, quæ protulimus numifmata illiterata, majora expectant auxilia, ut fuis quæque populis tribuantur. Romani fortaffe non inani argumento majoris, femperque fuccrefcentis potentiæ, quæ cæterarum, & præfertim Etruriæ urbium auctoritatem repreffferunt, univerfa numifmata fibi attribuent, in quibus nota peculiaris alicui populo propria non repugnet.

Attigimus fupra Romanos alienæ monetæ formam verofimiliter ufurpaffe, ne illius novitate commercium perturbarent inter rudes, montanofque populos, quibus una Etrufcorum moneta fuerat

rat familiaris. Conjecturam hanc confirmant Eruditi argumento quorundam nummorum percussorum in Campania cum epigraphe ROMANO, in quibus nummis operis stylus, & electio Symbolorum omnino Campana est, Bos currens, Pegasus, Canis, & caput equi. De his tamen nummis alia mihi suspicio oborta est, fuisse quidem in Campania, sed a Campanis cusos in eorum officinis, titulo tamen Romanorum. Et revera ex his, quæ præmisimus, constat Campanos etiam Romanis subjectos propriam monetam, & proprio nomine signasse, quin etiam & patria dialecto eam inscripsisse, idque etiam post annum 563. ex quo assis redactus fuit ad pondus semiunciale. Cur ergo Romani, qui Romæ tam numerosas habuere monetarias officinas, & integrum populum monetariorum, aliam de proximo introduxerint in Campaniam? Quod si id facere constituissent, an ne putamus populum dominatorem propria insignia, propriam dialectum abjecisse, ut subditorum populorum formas adoptaret? Siquid igitur sapio, putarem novissimis temporibus a Romanis præservatam quidem fuisse Campanis prærogativam cudendæ monetæ more patrio adhibitis propriis artificibus, qui diverso stylo a Romanis utebantur, sed cum Inscriptione *Romani nominis* quanquam concepta dialecto Campanorum. Et revera hujus formæ nummi pertinent omnes ad assem semiuncialem, quo Romani usi sunt usque ad Reipublicæ interitum, ad quæ postrema tempora referendos esse puto nummos omnes cum Inscriptione ROMANO.

Superest nunc disquirenda ratio grammaticalis, qua hæc urbium nomina *Romano*, *Theano*, *Kaleno*, *Pestano*, *Suessano* ita concepta sint contra legem latinæ linguæ; sunt enim gentilia nomina ab urbibus derivata, quæ in primo, seu secundo pluralis numero casu fuissent pronuncianda, quemadmodum in primo casu exprimitur nomen gentile IKVVINI, & in secundo ΠΙΣΑΥΡΙΩΝ, hoc est *Pisaurensium*; in qua difficultate, si hariolari licet, recurrendum est ad eosdem nummos anteriores Oscis literis inscriptos *Theanu*, *Kalenu*, *Nucrinu*, *Suessanu &c.* nam Campani, æque ac Etrusci litera O caruerunt, quam deinde ad emolliendam pronunciationem a Romanis acceperunt. Ne vero penitus divinare videar, præsto est auctoritas Plutarchi *in Romulo* dicentis locum quemdam fuisse Romæ, ubi Romulus, & Remus infantes fuerant expositi, qui adhuc sua ætate *Germanum* vocabatur; antiquitus vero *Cermano* nondum litera G introducta in Latium. Locum eundem Varro lib. IV. de L. L. *Germalum* vocat; *Cermalum* vero Festus. Hinc vero colligitur dictionem illam antiquam *Cermano*, quam Plutarchus præservavit, nihil aliud importasse, quam *Germanorum*, Exemplo itaque hinc expetito arguimus voces illas *Kaleno*, *Pe-*

stano,

stano, *Sueßano*, denique & *Romano*, more antiquo nihil aliud significasse in nummis, quam *Kalenorum*, *Pestanorum*, *Suessanorum*, *Romanorum*, & subintelligitur *Nummus*; quæ forma nummorum inscribendorum optime respondet instituto e Græcia in Italiam translato, quemadmodum observamus in plerisque nummis *Coloniarum*, *Græcarum*, *Anconitanorum*, *Pisauriorum*, *Ariminæorum &c.* Firmat demum hanc meam suspicionem nummus Larinensium, in quo per Apocopen detractis extremis literulis, ut sæpe occurrit in hisce nummis inscriptum legitur LARINOR. hoc est *Larinorum*.

Supersunt duo nummi literati quidem, sed adeo obscuræ lectionis, ut de illis nil certi producere audeamus. Priorem exhibet Tab. V. num. 2. cum capite Apollinis laureati, & Minotauro cum victoria desuper advolante, qualem prorsus intuemur in nummis Neapolitanorum, aliorumque Campaniæ Urbium haud obscuro argumento originis e Creta deductæ. Inscriptio subiecta MILAM urbem denotat hujus nominis, cujusmodi multæ fuerunt, ut Myle in Sicilia apud Clarissimum De Amico in illius Regni *Lexico Topographyco* Tom. III. Part. II. pag. 84. Ejusdem originis sunt nomina urbium Melaniæ, pariter in Sicilia apud Strabonem, *Melanæ* in Brutiis, *Melittæ* in Magna Græcia, *Melitæ* pariter in Brutiis, aliæque, quarum nomina temporis intervallo maxime perturbata sunt.

Postremus in eadem Tab. n. 12. erudito commentario illustratus fuit a Clariss. Sellario. In antica caput Mercurii pileatum ostendit, in postica Palladis noctuam, Inscriptionem PVITHESA. Perusiæ communiter tribuunt, in quo non admodum convenio ob utriusque vocabuli dissonantiam. Addatur nummi tenuitas; unde arguitur, ad ea tempora pertinere, quibus nulla jam Perusinis reliqua erat signandæ monetæ potestas; quapropter de hoc nummo juvat magis dicere, quid non sit, quàm quod esse reputemus. Prodest tamen & ista producere, ut si quando ejusdem notæ plures appareant, & fortasse nitidiores, ex omnium collatione aliquid luminis eruatur.

CAPUT X.

CUM urbium origines plerumque a nobis ignorentur, consequens eſt, ſymbola, quæ in primævis nummis obſignata ſunt, in obſcuro verſari. Quis enim primorum colonorum mentem, atque ingenium aſſequi valeat, cùm in nummis veluti myſteria urbium & ſecreta populorum obſignarunt, quos penitus antiquitatis caligo memoriæ ſubtraxit? Ne verò hanc argumenti noſtri partem potiſſimam omnino prætereamus, quatuor fontes adſignavimus, unde monetarum inſignia deducta fuiſſe ſuſpicamur, ex quibus etiam urbium nomina derivata eſſe affirmavimus in libello de *Nominibus Urbium, & locorum Italiæ*. Fons primus fuit religio, unde prodierunt in nummis capita Deorum Tutelarium, Fluviorum, & Geniorum cujuſvis urbis, quemadmodum Athenienſes caput Palladis in ære ſignarunt. Plerique Siciliæ populi fortunam propriæ Urbis &c. Item animalia diis ſacra, quæ impenſius colerent, ut Aquilam, Lupum &c. in nummis Tudertium. Talus hinc inde exciſus in quibuſdam nummis illiteratis pertinet ad ſortes, quæ in quorundam Templorum ſacrariis veluti oracula cuſtodiebantur.

Altera origo Symbolorum deducta eſt ab eorum ſtudiis, & artibus, quemadmodum anchoræ, curruum rotæ, equi currentes, bigæ Jeronycarum coronæ, urnæ ſortium Athleticarum, ceſti, clavæ geminæ, ſagittarum mucrones, & lancearum.

Origo altera manavit a natura loci, ut piſces, conchæ, copiæ cornua, racemi uvæ, vaſa vinaria, ranæ, teſtudines, ſpicæ frumenti, illiſque inſidentes, cicadæ, bruchi, &c.

Ultimum caput omnium difficillimum explicatu, ſunt fabulæ, & fabularum Symbola, quæ plerumque pertinent ad origines populorum, & facta illorum præclariora, quorum pauca admodum nobis innoteſcunt. Ex horum numero ſunt Campanorum nummi cum Minotauro, per quem declararunt, ſeſe e Creta originem deduxiſſe. His ſubdimus nummos Jaſſenſium cum Delphyne puerum vectante, & Tarentinorum cum Tarante alteri Delphyni inſidente, quorum explicationem præſervavit nobis Plutarchus in libro *De Solertia animalium*, & Ariſtoteles *De Politia Tarentinorum*. Sed hiſce ſubſidiis ad nummos Etruſcorum explicandos penitus deſtituti ſumus.

Quia vero rem Nummariam Romanorum, quæ inter reliquas notior eſt, adhibuimus ad Etruſcam illuſtrandam, opere pretium erit, pauca quædam de Symbolis Romanorum ſubnectere. Antiquiſ-

tiquiſſimæ, ut jam præmiſimus, ſub regno Servii fuere imagines pecudum, unde pecunia dicta eſt, in quo Græcos imitati ſunt, ſeu, ut verius dicam, ſtudia populi expreſſerunt, quæ tota erant in terra exercenda, & circa curam armentorum. Hujuſmodi nondum vidimus: numiſmata enim hujus formæ, quæ præ manibus habemus, multo poſteriora eſſe deducimus ex illorum pondere longe inferiore ponderi Serviano. Cæterum aſſis Romanus perpetuo ſignatus eſt cum capite Jani bifrontis, & prora navis. Jano, ut ſupra indicavimus, aſſem monetam maximam Romani aſſignarunt, quia ſemotis fabulis, quæ vulgarium hominum mentem occupabant, qui penitiorem doctrinam ſectabantur, Janum Deum Maximum, & Primigenium reputabant.

Nec turbant Plinii verba aſſerentis, notam hanc inditam fuiſſe Romanis aſſibus, cùm duunciales facti ſunt; non enim excludit extitiſſe etiam in moneta anteriori; & revera aſſes cum Jano gemino, & rate, licèt rariſſimos adhuc habemus unciarum undecim in Muſeo Arigonio, & unciarum treſdecim, hoc eſt, libræ antiquæ in Muſeo Oliverio, ut in Tab. III. n. 1. Unciarum vero decem, ſicuti & novem, & octo, & quatuor frequentiores ſunt, licet non obvii. Plinius vero de nummis loquitur, qui ſua ætate notiores erant: nam ponderoſiores, quos numeravimus, ea ætate in terræ ſinu deliteſcebant, unde ſerius prodierunt.

Jano gemino *roſtrum* navis conjungit Plinius, qui in nummis Romanis nondum obſervatus eſt, ſed tantum prora. Nudum roſtrum exibent nummi illiterati cum capite Herculis, quorum unum producimus in fine Tabulæ VII. Sed Plinius partem proræ potiſſimam, nempe roſtrum trino dente æreo armatum pro tota prora uſurpavit, quemadmodum Ovidius poetice locutus puppim appellavit;

At bona poſteritas puppim formavit in ære,

cum nuſquam in nummis obſervata ſit. In aſſibus antiquioribus nota numeralis unitatis intermiſſa fuit, quia ipſa nummi moles valorem præſignabat. Addita verò fuit, ubi pondus imminutum eſt, ne cum ſemiſſibus, & quadrantibus antiquioribus, aut trientibus confunderetur. Unicus nummus Oliverianus præcitatus ex omnibus, quos vidi, gravioribus ſupra caput Jovi notam hanc præfefert.

Partibus aſſis inferioribus juxta ordinem dignitatis Deos aſſignarunt, nempe ſemiſſem Jovi coronato, vel diademato cum nota S ſubjecta, quæ ſemiſſem deſignat. In his, qui bello Punico primo facti ſunt in proportione ad aſſem duuncialem, aliquando caput Jovis tutulatum videtur. Id vero imperitiæ ſculptorum,

qui

qui formas incidebant, tribuendum eſt, qui in tumultuaria illa monetæ flatura capillitium horridius efformarunt. Cum enim artifices excavatos formarum alveolos experirentur, an ne pondetari præſcripto reſponderent, iniquos deprehenſos, ut ad equitatem reducerent, incremento capillorum errorem corrigebant. Qui vero multiplicem eorum nummorum copiam, & præcipue melioris notæ tractaverunt, tutulum illum penitus excludunt, quo Jupiter nunquam coopertus eſt.

Trientem Palladi Jovis Filiæ aſſignarunt, cujus caput caſſide græcanica, ut juris erat, adornarunt, diverſa ab altera penitus Romana, quo caput Deæ Romæ inſignitur. Quatuor globuli totidem uncias deſignant. Hujus Deæ aſpectus quandoque truculentior eſt, ut ſæpe ii, quibus hæc ſtudia minus familiaria ſunt, Martem referre licèt perperam, reputaverint. Longi tamen crines ſub caſſide defluentes, quos nemo ex Diis, niſi Bacchus, & Apollo geſtarunt, Deam omnino deſignant.

Quadrans Herculi addictus eſt, qui corio Leonino loco caſſidis tegitur. In nummis vero in Campania cuſis cum inſcriptione ROMANO, ejus caput nudum eſt, colligatis tantum circa collum Leonis exuviis. Nota monetaria ſunt globuli tres.

Sextantes Mercurium obſignatum præſeferunt, ſemperque petaſatum pileolo quadrato, aut rotundo, geminis globulis adjectis.

Uncia caput Romæ oſtentat Romana galea contectum. Romanam diximus breviuſculo frontali inſtructam, cùm contra Græcorum caſſides, quas Feſtus *Sileas* vocat larvam illam vultus cuſtodem adfixam habebant, quæ inter bellandum, & vultum protegeret, & horridiorem aſpectum ſimularet. Nota hujus nummi globulus unicus eſt.

Vides hinc Divinitatis gradum pro diverſo valore imminutum; in omnibus vero, ſi nummum vertas, prora illa intuetur, cujus myſterium omnino latet, ſed tantummodo vulgari fabulæ alludit, qua Deum Janum navigio in Italiam adveniſſe ferebatur. Vidi tamen Piſauri apud Propolam omnium avariſſimum, & eruditis omnibus infenſiſſimum, uncialem optimæ notæ cum capite Romæ, in cujus averſa parte erat Lupa lactans Romulum, & Remum opere elegantiſſimo efformatam, longe diverſi artificii ab iis tenuioris molis, quæ ſub Conſtantino, vel ejus filiis Romæ prodierunt, ſive ſub Teodorico, qui nummi vulgares ſunt. Nummulus iſte ad Reipublicæ tempora pertinebat, nec pretio ullo eum mihi licuit comparare.

Recedunt ab hoc ordine denarii ærei, quos ego in uſum donariorum potius quam commercii factos fuiſſe puto, quorum unum in Muſeo Clariſſ. Oliverii intulimus cum capite Romæ

galea-

galeato ex una parte, ex alia vero consueta navigii prora, cujusmodi alter custoditur in Museo Caponiano, licet majoris ponderis, quin etiam & triessis cum eisdem symbolis extat in Museo Arigonio. Immo ipsum Romæ caput in hisce nummis extra ordinem formatis suspicionem auget hæc numismata pro donariis, quæ ipsa Roma militibus ob rem bene gestam largiretur, fuisse producta, ut in ipso nummo intuerentur Urbis imaginem, quam effuso sanguine propugnassent.

Subscriptio ROMA primum apparet in sextante Musei Oliverii, qui respondet assi unciarum 8 $\frac{1}{2}$ dein in alio sextante ejusdem Musei unciarum 7 $\frac{1}{2}$ in uncia Musei Arigonii, quæ est in proportione assis unciarum 6 $\frac{1}{2}$ in alia uncia ejusdem Musei Arigonii, quæ est in ratione assis unciarum 5. in decussi Musei Arigonii cum victoria in biga, qui respondet assi unciarum quatuor: nam hic Nummus pendet unc. 40. Cum vero assis redactus est ad pondus unciar. 2. semper in nummis apposita cernitur hæc inscriptio, neque amplius fuit prætermissa. Hinc pro certo teneas, nummos omnes anepigraphicos, qui respondeant assi unciarum duarum, aut infra, ad Romanos minime pertinere.

Aliquando inscriptio Romanorum nummorum literis inversis formata est more Etrusco AMOЯ, quale monstrum eruditis quibusdam ingenium torsit. Ego vero mysterium omne in imperitiam sculptorum refundo, qui literas rectas in typo inciderunt, minime advertentes in ectypo inversas prodituras, quod etiam observavimus *in Tegularum, & Lucernarum Inscriptionibus*.

Quod reliquum est in nummis illiteratis, qui ad Etruscos, aliosque Italiæ populos antiquiores pertinent, nulla certa ratio inveniri potest, qua duce civitatibus propriis assignentur, nisi cum nummi isti antiquiores perfecte respondeant recentioribus literatis: nam urbes aliquæ veterem typum mordicus retinuere. Itaque cum caput equi exscisum videamus in quibusdam Campanorum, & Siculorum nummis epigraphicis, non inaniter divinavimus, nummos sine literis cum eodem signo ad eosdem populos pertinere, quemadmodum & Leontinis eos, qui Leonis caput exhibent, & Valentiæ Urbi nummi fulmine obsignati. Pegasum observamus in nummis Syracusanorum, & Panormitanorum, & Talum in nummis Himeræ. In quibusdam ex nummis Italicis gravioribus, in quibus nulla subest ratio, cur illos Romanis tribuamus, aliquando occurrit nota S penitus latini, cum ea ætate, ad quam nummi pertinent, Etruria, & Campania propriis characteribus uterentur.

Puta-

Putamus igitur nummos hosce nota semissis obsignatos, quorum unum notavimus in Museo Oliverio cum pegaso hinc inde expresso, alterumque ibidem cum capite Palladis ex utraque parte repetito, suntque in ratione assis unciarum 11. & 9 $\frac{1}{2}$; putamus, inquam, a Campanis percussos, cum octoginta fere annis ante bellum Punicum primum a Romanis fuere submissi, & licèt characterem proprium retinerent, tamen ubi ageretur de tributis Romæ persolvendis, notam Romanam adhibuisse suspicor, sive ob facilitatem commercii, cum jam Italia fere tota Romano numismati assuevisset, seu quia præpotenti populo ita placuisset. Ut vero manifestiora fiant, quæ de Etruscorum Nummorum ponderibus sparsim tradidimus, placuit illorum elencum diligenter ordinatum per singulas ætates; in quibus decrementum passi sunt, subnectere, ut quoties lectori nummus aliquis hujus generis occurrat, examinato illius pondere, continuo intelligat, cui ævo sit referendus.

CHRO-

CHRONICON NUMMARIUM,

Sive ætas & pondus nummorum Italicorum, quotquot adhuc per nos obſervari potuerunt.

Prima Nummorum ætas ab illorum antiquiore in Italia uſu uſque ad annum Urbis C. *Regnante Servio.*

Pondus Aſſis	Aſſis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
Unc. XX				Cap. Herculis dext. Tridenſ. ooo *Qui nummus omnium ponderoſior in Muſeo Paſſ. aſſervatur.*		
XIX $\frac{1}{2}$						
XIX						
XVIII $\frac{1}{2}$						
XVIII		Cap. Mulieris Cucullatæ HAT. Pegaſus. oooooo *Peruſiæ ap. R. P. Galaſſium Caſſinenſem.*	Cap. Mulier. dext. oooo Vas. HAT *Muſ. Arig. Nummus omnium inſcriptorum ponderoſior.*	Cap. Herc. dex. Tridenſ. ooo *Muſ. Paſſ. Muſ. Oliv.*	Cap. Her. dex. Delphin. oo *Muſ. Paſſ.*	Cap. Herc. dex. Roſtrum Navis. o *Muſ. Oliv.*

Pond. Af.	Affis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
XVII $\frac{1}{2}$				Cap. Herc. dex. Tridenf. ○○○ *Muf. Arig.*		Cap. Herc. dex. Roftrum Navis ○ *Muf. Paff.*
XVII						
XVI $\frac{1}{2}$				Cap. Herc. dex. Tridenf. ○○○ *Muf. Oliv.* *Muf. Arig.*		
XVI				Cap. equi dex. ○○○ Cap. equi fin. ○○○ *Muf. Arig.*		Cap. Herc. dex. Roftrum Navis ○ *Muf. Arig.*
XV $\frac{1}{2}$						
XV			Manus ceftu armata. ○○○○ Duo clavæ TVTERE ○○○○ *In Muf. Paff.*		Cap. Her. dex. Delphin. ○○ *Muf. Oliv.* / Concha. ○○ Caducæus ○○ *M. Arig.* / Cap. Caftor. dex. ○○ Cap. Caftor. fin. ○○ *Muf. Arig.*	
XIV $\frac{1}{2}$						Globus. ○ *M. Arig.*

Pond. Aſ.	Aſſis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
XIV	Cap. Herc. dext. Cap. Equi dex. *Muſ. Paſſ.*			Cap. Equi dex. ○ ○ ○ Cap. Equi ſin. ○ ○ ○ *Muſ. Arig.*	Cap. Herc. dex. Delphin. ○ ○ *Muſ. Paſſ.*	
					Concha ○ ○ Caducæus ○ ○ *Muſ. Arig.*	
XIII $\frac{1}{2}$	Cap. Apol. dex. glans Cap. Apol. ſin. glans *Muſ. Arig.*				Cap. Merc. dex. ○ ○ Cap. Merc. ſin. ○ ○ *Muſ. Paſſ.*	Cap. Herc. dext. Roſtrum navis. ○ *Muſ. Arig.*
	Cap. Jani I Cap. Merc. ſin. I *Muſ. Arig.*				Concha ○ ○ Caducæus ○ ○ *Muſ. Arig.*	
XIII	Cap. Apol. dex. glans Cap. Apol. ſin. glans *Muſ. Arig.* *Muſ. Paſſ.*	Pegaſus dex. S Pegaſus ſin. S *Muſ. Arig.*	Cap. Equi dex. ○ ○ ○ ○ Cap. Equi ſin. ○ ○ ○ ○ *Muſ. Arig.*	Duo grana hordeacea. ○ ○ ○ Cap. Hirci ○ ○ ○ *Muſ. Arig.*	Cap. Herc. dex. Delphin. ○ ○ *Muſ. Paſſ.*	
	Bos dext. Spina. ○ ○ ○ ○ Quadripondius *Muſ. Paſſ.*	Porcus dex. S Vas. *Muſ. Arig.*	Manus ceſtu arm. ○ ○ ○ ○ Duo clavæ TVTERE. *Muſ. Medic.*	Duo grana hordeacea. ○ ○ ○ Manus dext. Falx. ○ ○ ○ *Muſ. Arig.*		
	Cap. Jani Ratis *Muſ. Oliv.*					
XII $\frac{1}{2}$	Cap. Jani I Cap. Merc. ſin. I *Muſ. Arig.*			Aper currens dex. ○ ○ Aper currens ſin. ○ ○ ○ *Muſ. Oliv.*		
	Cap. Apol. dex. Cap. Apol. ſin. *Muſ. Arig.*					

Secunda Nummorum ætas ab anno Urbis C. *ad* CCCCXC.

Pon. Aſſ.	Aſſis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
XII	Cap. Jani I Cap. Merc. ſin. I *Muſ. Paſſ.* *Muſ. Oliv.* *Muſ. Arig.*	Cap. Martis ſin. S Cap. Mulier. ſin. S *Muſ. Arig.*	Cap. Pallad. ſin. o o o o Ratis dex. o o o o *Muſ. Oliv.*	Manus dext. o o o Manus ſin. o o o *Muſ. Oliv.*	Cap. Merc. dex. o o Cap. Merc. ſin. o o *Muſ. Paſſ.* *Muſ. Oliv.*	Talus Falx. o *Muſ. Paſſ.*
		Pegaſus dex. S Pegaſus ſin. S *Muſ. Arig.*	Fulmen Delphin. o o o o *Muſ. Oliv.* *Muſ. Paſſ.*	Manus dex. o o o Duo grana hordei o o o *Muſ. Paſſ.*		Cap. Herc. dex. Roſtrum navis. o *Muſ. Paſſ.*
		Cap. Martis ſin. S Cap. Mulier. ſin. Falx. S *Muſ. Arig.*	Manus ceſtu armata o o o o Duo clavæ TVTERE. *Muſ. Med.*			
XI $\frac{1}{2}$	Cap. Jani I Cap. Merc. ſin. I *Muſ. Paſſ.* *Muſ. Oliv.* *Muſ. Arig.*		Cap. Minervæ ſin. o o o o Ratis dex. o o o o *Muſ. Oliv.*		Concha. o o Caducæus. o o *Muſ. Paſſ.*	
	Cap. Jani I Ratis dex. I *Muſ. Arig.*				Cap. Caſtor. dex. o o Cap. Caſtor. ſin. o o *Muſ. Paſſ.*	

Pon. Aſſ.	Aſſis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
XI	Cap. Jani I Ratis dex. I *Muſ. Arig.*	Pegaſ.dex. S Idem ſin. Ƨ *Muſ. Paſſ.* *Muſ. Arig.* *Muſ. Oliv.*	Cap. Miner. ſin. oooo Ratis dex. oooo *Muſ. Arig.* *Muſ. Oliv.*	Cap Herc. ſin. ooo Ratis dext. ooo *Muſ. Arig.*	Cap.Merc. dext. oo Ratis ſin. oo *Muſ. Oliv.*	Talus. o Talus. *Muſ. Arig.*
	Cap. Mulier Galeat. dext. Clava. Idem cap. ſin. Clava. *Muſ. Arig.*	Cap. Jovis ſiniſtr. S Ratis dex. S *Muſ. Arig.*	Fulmen. oooo Delphin. oooo *Muſ. Paſſ.* *Muſ. Arig.* *Muſ. Oliv.*		Concha oo Caducæus. oo *Muſ. Oliv.* *Muſ. Paſſ.*	
			Caput equi dext. oooo Caput equi ſin. oooo *Muſ. Oliv.*			
			Fulmen. oooo Clava Delphin. oooo Clava *Muſ. Arig.*			
			Equus currens ſin. oooo Rota oooo *Muſ. Arig.*			
			Fulmen. oooo Clava oooo *Muſ. Arig.*			

Pon.Aſſ.	Aſſis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
X $\frac{1}{2}$	Cap. Jani Ratis dex. I *Muſ. Arig.*	Cap. Martis ſin. S Cap. Femin. ſin. S Falx. *Muſ. Arig.*	Cap. equi dex. o o ● o Idem ſin. o ● o ● *Muſ. Paſſ.* *Muſ. Oliv.*		Cap.Merc. dex. o o Rat. ſin. o o *Muſ. Oliv.*	Talus Talus *Muſ. Oliver.*
	Cap. Mul. galeat. dext. I Rota I *Muſ. Paſſ.* *Muſ. Oliv.* *Muſ. Arig.*	Cap. Martis ſin. S Cap. Mul. ſin. S *Muſ. Arig.*	Cap. Miner. ſin. o o o o Ratis dex. o o o o *Muſ. Arig.*		Cap. Mercurii cum petaſo alato ſiniſt. o o Rat. dex. o o *Muſ. Oliv.*	Talus Falx. o *Muſ. Paſſ.*
			Lira o o ● o Cap. Apri o ● o o *Muſ. Arig.*			
X	Cap.Apol. dex. Glans Idem ſin. Glans *Muſ. Paſſ.* *Muſ. Oliv.*	Cap. Jov. ſin. S Rat. dext. S *Muſ. Oliv.*	Cap. Pall. ſin. o o o o Ratis dex o o o o *Muſ. Oliv.*	Cap. Herc. ſin. o o o Ratis dext. o o o *Muſ. Oliver.*	Concha o o Eadem aversa ● o *Muſ. Paſſer.* *Muſ. Oliv.*	
	Cap. Jani Ratis dex. I *Muſ. Arig.*	Pegaſus ſin. S Pegaſus dex. S *Muſ. Paſſ.* *Muſ. Oliv.*	Cap. Pall. ſin. o o o o Ratis ſin. ● o o o *Muſ. Arig.*	Tridens o ● Cicada o o T V. *Muſ. Paſſer.*	Lanceæ Mucro T V. Vas. o *Muſ. Paſſ.*	
	Tripond. Delphin. Spina o o o *Muſ. Oliv.*	Bos currens ſin. S Rota. *Muſ. Paſſ.* *Muſ. Oliv.*	Fulmen. o o o o Delphin. o o o o *Muſ. Arig.*			
	Caput Leonis Caput Equi ſin. *Nummus ſingularis* *Muſ. Paſſ.*	Cap. Pall. ſin. S Cap. Junon. ſin. S Falx. *Muſ. Oliv.*	Manus ceſtu armata o o o o Duo clavæ. TVTERE *Muſ. Medic.*			
		Cap. galeat. dex. S Idem ſin. S *Muſ. Arig.*				

Pon. Aſſ.	Aſſis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
IX $\frac{1}{2}$	Cap. Galeat. dex. I Clava Idem ſin. I Clava *Muſ. Arig.*	Bos currens ſin. S Rota *Muſ. Paſſ.*	Cap. Equi dext. oooo Idem ſin. oooo *Muſ. Arig.*	Cap. Her. ſin. ooo Rat. dext. ooo *Muſ. Oliv.*	Concha. oo Caducæus. oo *Muſ. Arig.*	
		Cap. Jovis ſin. S Rat. dext. S *Muſ. Arig.*	Fulmen oooo Delphin. oooo *Muſ. Paſſ.* *Muſ. Arig.*	Grana duo hord. ooo Manus dext. ooo *Muſ. Arig.*	Cap. Merc. ſin. oo Ratis dex. oo *Muſ. Arig.*	
			Cap. Pall. dex. oooo Rat. ſin. oooo *Muſ. Arig.*	Manus dext. oooo Manus ſiniſt. oooo *Muſ. Arig.*		
			Fulmen oooo Delphin. Falx. oooo *Muſ. Arig.*	Manus dext. oooo Manus ſiniſt. cum falce oooo *Muſ. Arig.*		
			Equus curr. ſin. oooo Rota. oooo *Muſ. Arig.*	Aper. dext. ooo Idem ſiniſt. ooo KAM.		
			Manus ceſtu armata oooo Clavæ TVTERE *Muſ. Med.*			

Pon. Aſſ.	Aſſis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
IX	Cap. Jani I Ratis dex. I *Muſ. Oliv.*	Cap. Jun. ſin. falx S Cap. Pall. ſin. S *Muſ. Oliv.*	Cap. Pall. dex. o o o o Ratis dex. o o o o *Muſ. Oliv.*	Cap. Her. ſin. o o o Ratis dext. o o o o *Muſ. Oliv.*	Cap. Merc. dex. o o Ratis ſin. o o *Muſ. Oliv.*	Cap. Romæ ſin. o Rat. dext. o *Muſ. Paſſ.*
	Cap. Mul. galeat. I Rota *Muſ. Paſſ.*	Cap. Jovis ſin. S Ratis dex. S *Muſ. Oliv.*	Equus currens ſin. o o o o Rota o o o o *Muſ. Arig.* *Muſ. Oliv.*	Manus dext. o o o Falx Duo grana hord. o o o *Muſ. Arig.*	Teſtudo o o Rota o o *Muſ. Oliv.* *Muſ. Arig.*	
		Cap. Galeat. dex. Clava S Idem ſin. Clava S *Muſ. Arig.*	Fulmen o o o o Delphin. o o o o *Muſ. Oliv.*	Idem typus ſine falce *Muſ. Paſſ.*	Cap. Mer. dex. o o Ratis dex. o o *Muſ. Paſſ.*	
		Pegaſus dext. S Idem ſin. S *Muſ. Arig.*	Cap. Equi dex. o o o o Idem ſin. o o o o *Muſ. Oliv.* *Muſ. Arig.*	Aper curr. dex. o o o Idem ſiniſt. o o o *Muſ. Arig.*	Cap. Merc. ſin. o o Ratis dex. o o *Muſ. Arig.*	
		Cap. Mulier. S Falx. Cap. Gale. S *Muſ. Arig.*	Fulmen o o o o Fulmen o o o o *Muſ. Arig.*	Manus dext. o o o Eadem ſiniſt. o o o *Muſ. Arig.*	Manus dex. o o Duo grana hordei o o *Muſ. Arig.* *Puto tamen unum ex tribus globis excidiſſe.*	
				Canis ſiniſt. o o o Rota o o o *Muſ. Arig.*	Concha o o Ead. adverſa o o *Muſ. Arig.* *Muſ. Paſſer.*	
					Cap. Jani o o Clava VELATRI o o *Muſ. Arig.*	

Pon. Aſſ.	Aſſis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
					Cap. Caſt. dex. o o Idem ſin. o o *Muſ. Arig.*	
					Noctua o o Cap. Apri o o *Muſ. Arig.*	
VIII $\frac{1}{2}$	Cap. Mul. Galeat. dex. Clava I Idem ſin. Clava. I *Muſ. Oliv.*	Cap. Pall. S Clava Cap. Pall. S Clava *Muſ. Oliv.*	Cap. Pall. ſin. oooo Ratis dex. oooo *Muſ. Oliv.*	Cap. Herc. ſin. o o o Ratis dext. o o o *Muſ. Arigon.*	Cap. Merc. ſin. o o Ratis dex. o o *Muſ. Arig.*	Capit. Jani Clava o o VELATRI *Muſ. Arig.*
	Cap. Jani I Ratis dex. I *Muſ. Oliv.*	Cap. Jovis ſin. S Ratis dex. S *Muſ. Paſſer.*			Concha o o Eadem averſa o o *Muſ. Arig.*	
	Cap. Mulier. ſiniſt. I Gallus ſin. I *Muſ. Arig.*				Cap. Merc. dex. o o Ratis dex. o o ROMA *Muſ. Paſſer. Hic nummus maximus eſt inter Romanos inſcriptos.*	
					Cap. Polluc. o o dext. Idem ſin. o o *Muſ. Arig.*	
					Noctua. o o Cap. Apri o o *Muſ. Arig.*	

Pon. Aſſ.	Aſſis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
VIII	Cap. Jani I Rat. dext. I *Muſ. Paſſer.* *Muſ. Oliv.*	Cap. Jani VELATRI C *Muſ. Paſſer.* Cap. Jov. ſin. S Rat. dext. S *Muſ. Paſſer.* Cap. Pall. Clava dex. S Clava Idem ſin. S Clava *Muſ. Oliv.* Cap. galeat. ſin. Clava S Idem dex. S Clava *Muſ. Arig.* Lupus dormiens TVTERE C Lira. C *Muſ. Oliv.*			Cap.Merc. dex. o o Idem ſin. o o *Muſ. Paſſer.* Concha o o ead. averſa o o *Muſ. Paſſer.* Tridens o o T V Cicada. o o *Muſ. Oliv.*	Cap. Romæ ſin. o Rat. dext. o *Muſ. Arigon.*
VII $\frac{1}{2}$		Rota Peritrochium Ancorale o o o o o o Ǝ *Muſ. Medic.*	Cap. Pall. ſin. o o o o Ratis dex. o o o o *Muſ. Oliv.*		Cap.Merc. dex. o o Ratis dex. o o ROMA. *Muſ. Paſſer.*	

Pon. Ass.	Assis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
VII	Astrum Luna * * * * I IKVVINI *Mus. Medic.* ——— Cap. Jani VELATRI I *Mus. Passer.* ——— Anchora I Rota VETLVNIA *Mus. Passer.*	Rota Anchora o o o o o o *Mus. Arig.*	Fulmen o o o o Idem fulmen. o o o o *Mus. Passer.* ——— Cap. Pall. sin. o o o o Ratis dex. o o o o *Mus. Arig.* ——— Cap. Jani VELATRI Clava o o o o *Mus. Med.*	Cap. Jani VELATRI. Clava o o o *Mus. Bonarot.*	Cap. Merc. sin. o o Ratis dex. o o *Mus. Arig.* ——— Cap. Castor. sin. o o Idem dex. o o *Mus. Arig.*	Rota. o Peritrochium. o ⅃ *Mus. Passer.*
VI $\frac{1}{2}$	Cap. Jani VELATRI I *Mus. Barberin.*	Aquila C TVTERE. Cornu divitiæ. *Mus. Passer.*	Cap. Pall. dex. o o o o Rat. sin. o o o o *Mus. Arig.*		Testudo o o Rota o o *Mus. Arig.* ——— Cap. Cast. dext. o o Idem sin. o o *Mus. Arig.*	Cap. Romæ sin. o Ratis dext. o ROMA *Mus. Arigon.* ——— Brucus o *Mus. Passer.* ——— Racemus Instrumenta Sacrificii o *Mus. Passer.*

Pon. Aſſ.	Aſſis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
VI	Cap. Jani Rat. ſiniſt. I *Muſ. Arig.*	Spina o o o o o o Idem tipus & notæ in averſa parte *Muſ. Oliv.*	Cap. Pall. ſiniſt. o o o o Ratis dex. o o o o *Muſ. Oliv.* *Muſ. Arig.*	Clava o o o *Muſ. Oliver.*	Clava o o *Muſ. Oliv.*	Rota o Anchora. o Ɪ *Muſ. Paſſer.*
	Cap. Jani VELATRI Dupond. *Muſ. Arig.*	Cap. Jani VELATRI C Clava *Muſ. Paſſ.*	Cap. Jani VELATRI o o o o *Muſ. Medic.*	Cap. Jani VELATRI o o o Clava *Muſ. Medic.*	Globus. o o Globus. o o *Muſ. Arig.*	Rota o . Ɔ *Muſ. Oliv.*
	Spina o o o o o o Spina o o o o o o *Muſ. Oliv.*	Cap. Jani VELATRI Clava *Muſ. Medic.*				Cap. Romæ ſiniſt. Rat. dext. ROMA *Muſ. Paſſer.*
						Rana o Teſtudo o *Muſ. Arig.*
						Vas o *Muſ. Arig.*
						Cap. Jani VELATRI. o Clava *Muſ. Medic.*
						Rana. Teſtudo. o T V. *Muſ. Paſſer.*
V $\frac{1}{2}$	Cap. Jani VELATRI I Delphin. ſiniſt. *Muſ. Medic.* *Muſ. Arigonium.*	Cap. Jani VELATRI. C Clava *Muſ. Medic.*	Rota o o o o Peritrochium. o o o o Ɪ *Muſ. Paſſer.*		Cap. Jani o o VELATRI. o o *Muſ. Medic.*	Vas. o Falx. o *Muſ. Oliv.* *Muſ. Arig.*
						Globus. o Globus. o *Muſ. Paſſer.*

Pon. Aſſ.	Aſſis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
V	Janus VELATRI I Delphin ſiniſt. *Muſ. Arig.* Cap. Jani VELATRI II Dupond. *Muſ. Med.* Anchora. V Rota VETLVN. Quinqueſſis. *Muſ. Bacci*	Cap. Jani VELATRI. C *Dempſter.*	Caput Feminæ oooo Hercul. cum Centauro dimicans ROMA oooo *Muſ. Oliv.* Manus ceſt. arm. Clavæ. oooo TVTERE *Muſ. Oliv.* *Muſ. Paſſer.*	Caput Jani VELATRI. oo Clava *Muſ. Medic.*	Cap. Jani VELATRI oo *Muſ. Arig.* Cap. Mer. dex. oo Rat. dex. oo ROMA *Muſ. Paſſ.*	Cap. Romæ dext. o Ratis dext. o *Muſ. Arig.* Protome Solis. Luna cum Stellis ROMA *Muſ. Arigon.* Cap. Romæ ſiniſt. o Ratis dext. o ROMA *Muſ. Paſſer.* Clava. o *Muſ. Paſſer.*
IV $\frac{1}{2}$	Cap. Jani Ratis ſin. I *Muſ. Paſſ.*	Rota Anchora oooooo *Muſ. Arig.*	Aquila oo oo TVTER. Cornu divit. *Muſ. Paſſ.* *Muſ. Giovan.* *Muſ. Arig.*	Cap. Jani VELATRI ooo Clava *Muſ. Medic.*		
IV	Cap. Mul. galeat. dext. Ratis dex. X Decuſſis *Muſ. Capon.* Cap. Romæ dex. III Rat. ſiniſt. III Trieſſis. *Muſ. Arig.*	Cap. Jani VELATRI. C Clava *Muſ. Med.* *Muſ. Oliv.*	Rota Peritrochium oooo. T *Muſ. Paſſer.*	Rana ooo Anchora ooo TV. *Muſ. Medic.*	Clava Spina oo *Muſ. Paſſer.*	Clava o *Muſ. Paſſer.* Vas. o Lanceæ cuſpis. o TV. *Muſ. Paſſer.* *Muſ. Oliver.*

Pon. Aſſ.	Aſſis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
IV	Cap. Jani I Ratis dex. I *Muſ. Paſſ.*					Cap. Romæ dext. o Rat. dext. o ROMA *M. Paſſer.*
	Victoria in biga ROMA X Ratis ſin. X Decuſſis. *Muſ. Arig.*					
III $\frac{1}{2}$	Cap. Jani I Ratis dex. I *Muſ. Paſſ.* *Muſ. Arig.*	Spina ooo ooo Spina cum iiſdem notis. *Muſ. Oliv.*	Spina oooo. Spina oooo *Muſ. Oliv.*	Caput. Herc. dext. ooo Bos currens infra Draco ooo *Muſ. Arigon.*	Lupa cum infant. oo Aquila Muſcam vorans. oo *Muſ. Arig.*	Rota. o Peritroch. o V *Muſ. Oliver.*
	Cap. Romæ dext. Lancea Ratis ſin. X Lancea *Muſ. Arig.* Decuſſis	Lupus dormiens TVTERE. C Lira *Muſ. Oliv.* *Muſ. Paſſ.*	Cap. Pall. oooo Rat. dext. oooo *Muſ. Arig.*	Cap. Jani VELATRI. ooo *Muſ. Medic.*		Cap. Romæ dext. o Rat. dext. o ROMA *Muſ. Paſſer.*
		Cap. Jovis ſiniſt. S Ratis ſin. S *Muſ. Oliv.*				Vas. o Falx. o *Muſ. Arig.*
						Rota. o Anchora. o Ɪ *Muſ. Arig.*
						Rota. o Peritroch. o Ɪ *Muſ. Paſſer.*

Pon. Ass.	Assis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
III	Cap. Jani I Ratis sin. I *Mus. Arig.* *Mus. Oliv.* ——— Cap. Herculis I Cerberus. PIS *Nummus Pisauriensis in Mus. Oliv.*	Lupus dormiens. TVTERE. Lira. C ——— Cap. Jovis sinistr. S Ratis dex. S *Mus. Pass.* ——— Cap. Neptuni cum victoriola. Puer Delphino vectus. S *Mus. Arig.*	Manus cestu arm. oooo Clavæ pares TVTERE oooo *Mus. Oliv.* *Mus. Pass.* ——— Idem typus, sed Clavis inversis. *Mus. Pass.* *Mus. Oliv.* ——— Rota oooo Peritrochium oooo *Mus. Arig.* ——— Talus oooo Talus adversus oooo Luna amphora *Mus. Arig.*	Astrum & Luna. ooo Rota ooo *Mus. Arig.* ——— Rota ooo Peritrochium. ooo *Mus. Arigon.* ——— Rana ooo Anchora ooo T V. *Mus. Passer.* *Idem apud Bonarotum.*	Cicada. oo Tridens. oo TV. *Mus. Pass.* *Mus. Oliv.* ——— Vas. oo Falx. oo *Mus. Arig.* ——— Rota oo Anchora oo *Mus. Pass.*	Vas. o Lanceæ cuspis. TV. o *Mus. Passer.* ——— Cap. Romæ dext. o Ratis sinist. o Spica ROMA *Mus. Arig.* ——— Talus. o Idem aversus. o *Mus. Arig.*
II $\frac{1}{2}$	Cap. Jani I Ratis sin. I *Mus. Oliv.* ——— Cap. Romæ dext. Ratis dex. X Lanceæ cuspis. Decussis. *Mus. Oliv.*	Cap. Jovis sinist. S Rat. sinist. S *Mus. Pass.* ——— Cap. Jovis sinist. S Ratis dex. S *Mus. Oliv.* ——— Lup. dorm. TVTERE. Lira. C *Mus. Pass.* *Mus. Oliv.* *Mus. Arig.*	Cap. Pall. sinist. oooo Ratis dex. oooo ROMA *Mus. Pass.* ——— Cap. Pall. dext. oooo Ratis dex. oooo ROMA *Mus. Pass.*	Rana ooo Testudo ooo T V. *Mus. Arigon.*	Flos. oo Tridens oo T V. *Mus. Pass.* *Mus. Bonarot.*	Rota o Stella & Luna o *Mus. Arig.* ——— Talus. o Idem avers. o *Mus. Arig.* ——— Vas. o Lanceæ cusp. o TV. *Mus. Passer.*

Tertia Nummorum ætas ab anno Urbis Cond. CCCCXC. *ad annum* DXXXVI.

Pon. Aſſ.	Aſſis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
II	Cap. Jani I Ratis dex. I ROMA *Muſ. Paſſ.*	Cap. Jovis ſin. S Ratis ſin. S *Muſ. Paſſ.*	Cap. Pall. ſin. o o o o Ratis dex. o o o o ROMA *Muſ. Paſſ.*	Cap. Herc. ſin. o o o Rat. dext. o o o ROMA *Muſ. Paſſer.*	Brucus Tridens *Muſ. Oliv.*	Lanceæ cuſpis. Ɔ *Muſ. Arig.*
	Cap. Jani I Ratis ſin. I ſine Epigraphe. *Muſ. Paſſ.* *Nummi hujus ponderis cum Inſcriptione* ROMA *ratem ſemper habent dexteram, unumq. ſiniſtram. Secus in his qui Inſcriptione carent.*	Cap. Jovis ſin. S Rat. dext. S ROMA *Muſ. Oliv.* *Hi nummi cum Inſcriptione & caput & ratem ſemper dexteram habent. Sine Inſcriptione vero & ſiniſtram & dexteram idem in Triente quadrante & ſextante obſervatur.*	Cap. Pall. dext. o o o o Ratis dex. o o o o ROMA *Muſ. Paſſ.*	Talus o o o Idem averſ. o o o *Muſ. Arigon.*		Rota. o Anchora. o Ɔ *Muſ. Oliv.* *Muſ. Paſſer.*
						Rota. o Anchora. o Ɔ *Muſ. Paſſer.* *Muſ. Oliv.*
						Rota. Peritroch. o *Muſ. Paſſer.* Alia ibid. cum V

Pond. Aſ.	Aſſis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
I $\frac{1}{2}$	Cap. Jani I Rat. dext. I ROMA *Muſ. Paſſ.*	Cap. Jovis dext. S Ratis dex. S ROMA *Muſ. Oliv.*	Cap. Pall. oooo Ratis dex. oooo ROMA *Muſ. Oliv.*	Cap. Herc. dext. ooo Rat. dext. ooo ROMA *Muſ. Oliver.*	Cicada oo Tridens TV. oo *Muſ. Paſſ.*	Cap. Romæ Turritum dext. Eques decur. dext. *Muſ. Paſſer.*
	Cap. Jani I Rat. dext. I *ſine inſcriptione nummus rariſſimus* *Muſ. Arig.*	Cap. Jovis dext. S Ratis dex. S ROMA *Muſ. Paſſ.*	Manus ceſtu arm. oooo duo Clavæ TVTERE oooo *Muſ. Paſſ.*	Talus. ooo Idem averſ. ooo *Muſ. Arigon.*		Aquila o Cap. Sileni dext. o *Muſ. Oliver.* *Muſ. Paſſer.* *Muſ. Arig.* *nummus ubique obvius.*
	Idem typus cum epigraph. ROMA A. *Muſ. Arig.*					

Quarta nummorum ætas ab anno Urbis DXXXVI. *ad annum* DLXIII.

Pon. Aff.	Affis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
I	Cap. Jani I Rat. dext. I ROMA *Nummus ubique obvius. In hujus ponderis affibus ratis semper dextera est, nunquam sinistra.*	Cap. Jani dext. S Ratis dex. S ROMA *Muf. Paffer. Nummus obvius*	Cap. Pall. dex. oooo Ratis dex. oooo *Muf. Paff.* ROMA *Nummus tritiffimus.*	Cap. Herc. dext. ooo Rat. dext. ooo ROMA *Muf. Paffer. Nummus vulgaris.*	Cap. Mercur. dext. oo Rat. dext. oo ROMA *Muf. Paff. & ubique paffim*	Cap. Romæ dext. o Canis dext. o ROMA *Muf. Arig.*
				Cap. Juvenis dex. Anchora. ooo *Muf. Oliver.*	Rota oo Anchora oo *Muf. Paff.*	
Octav. 7	Cap. Jani I Rat. dext. I ROMA *Muf. Oliv.*	Cap. Jov. dext. S Rat. dex. S ROMA *Muf. Oliv.*		Cap. Her. dex. ooo Rat. dext. ooo ROMA *Muf. Paffer.*		Cap. Romæ dext. o Rat. dext. o ROMA *Muf. Arig.*
Octav. 6	Cap. Jani I Rat. dex. I ROMA C. CASSI. *Muf. Arig.*		Cap. Pall. dex. oooo Rat. dext. oooo ROMA *Muf. Oliv.*		Cap. Merc. dex. oo Rat. dex. oo FABRI ROMA *Muf. Arig.*	Cap. Romæ dex. Canis dext. ROMA. *Muf. Paffer.*
Octav. 5	Cap. Jani I Ratis dex. I ROMA SAR. *Muf. Arig.* Aliud C. TER. LV. Aliud SCR. Aliud OPEIM Aliud SORA Aliud M. ATIL.	Cap. Jovis dex. S Rat. dext. S Q. METE. ROMA. *Muf. Arig.*		Cap. Herc. dex. ooo Rat. dext. ooo Cum Victoriola. ROMA. *Muf. Arigon.*		

Quinta nummorum ætas ab anno DLXIII. *usque ad Reipublicæ occasum.*

Pon. Aſſ.	Aſſis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
Unc. $\frac{1}{2}$	Cap. Jani I Rat. dex. I ROMA *Muſ. Oliv.* ——— Idem Typus cum D. SILANVS IMP. Aliud L. RVBRI. Aliud L. CASSI. L. SALIN. *Muſ. Arig.*	Cap. Jovis dex. S Rat. dex. S ROMA. *Muſ. Oliv.* ——— Ead. cum FABRINI. aliud VARG. *Muſ. Arig.*		Cap. Her. dex. ooo Rat. dext. ooo ROMA. *Muſ. Oliver.*		
Oct. 3	Cap. Jani I Rat. dex. I ROMA DIBO Aliud C. VIBI. Aliud L. PISO *Muſ. Oliv.*	Cap. Jov. dext. S Rat. dext. S ROMA. *Muſ. Paſſ.*	Cap. Pall. dext. Cap. Equi Falx. ROMANO *Muſ. Paſſ.*	Cap. Her. dex. ooo Rat. dext. ooo ROMA. VARGVNT. *Muſ. Arigon.*		
Oct. 2.	Cap. Jani I Rat. dex. I ROMA. *Muſ. Paſſ.*	Cap. Jov. dext. S Rat. dex. S ROMA. *Muſ. Oliv.* ——— Al. cum METE Aliud cum ROMA. S. *Muſ. Arig.*		Cap. Her. dex. ooo Rat. dext. ooo ROMA. *Muſ. Arigon.*		

Proſpectus peculiaris nummorum Tudertium juxta ordinem ætatis & ponderis diſtributorum.

Pon. Aſſ.	Aſſis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
Prima ætas nummorum Tudertium qui annum Urbis C. *præceſſerunt.*						
Unc. XIII.	Bos dex. Spina. oooo Quadripond. fig. quadratæ *Muſ. Paſſ.*		Manus ceſtu armata oooo Clavæ. oooo TVTERE *Muſ. Med. Hic nummus omnium inſcriptorum ponderoſiſſimus eſt; & propterea antiquiſſimus.*			
Secunda nummorum Tudertium ætas ab anno C. *ad* CCCCXC.						
Unc. XII.			Manus ceſtu armata oooo Clavæ. oooo TVTERE. *Muſ. Med.*			
Unc. XI						Vas. o Lanceæ cuſpis o TV. *Muſ. Paſſer.*

Pon. Aſſ.	Aſſis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia
Unc. X	Delphin Spina ooo *Muſ. Oliv.* *Trieſſis quadratus*		Manus ceſtu armata oooo Clavæ. TVTERE. *Muſ. Med.*			Vas. o Lanceæ cuſpis T V. o *Muſ. Oliver.*
Unc. IX					Cicada oo Tridens. oo T V. *Muſ. Oliv.*	
IIX ½					Cicada. oo Tridens. oo T V. *Muſ. Oliv.*	Lanceæ cuſpis. o T V. Vas. o *Muſ. Arigon.*
VIII	Spina oooooo Spina oooooo Sepondius quadratus *Muſ. Oliv.*	Lupus dormiens. TVTERE. Lira. C *Muſ. Oliv.*				
VII ½						Brucus o *Muſ. Paſſer. numm. oval.* Globus. o Globus. o *Muſ. Paſſer.*
VII						

Pon.Aſſ.	Aſſis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
VI $\frac{1}{2}$						Racemus o Culter. o *Muſ. Paſſer.*
VI		Aquil. ſin. TVTERE. C Cornuco- piæ. *Muſ. Jo- vannel.* *Muſ. Paſſ.*		Clava. ooo Numm. oval. fig. *Muſ. Paſſer.*	Clava. oo Numm. oval. fig. *Muſ. Oliv.* *Muſ. Paſſ.*	
V $\frac{1}{2}$						
V			Aquil. ſin. TVTERE. oooo Cornuco- piæ. oooo *Muſ. Arig.* *Muſ. Paſſ.*			Brucus o *Muſ. Paſſer.* Numm. oval.
IV $\frac{1}{2}$				Rana ooo Anchora ooo TV. *Muſ. Paſſer.*	Clava oo *Muſ. Paſſ.* *Nummus ovalis*	
IV					Clava Spini oo Nummus ovalis *Muſ. Paſſ.* Clava oo Nummus oval. fig. *Ibid.*	

Pon. Aſſ.	Aſſis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
III $\frac{1}{2}$		Spina oooooo Spina oooooo Semis quadratus *Muſ. Oliv.*				Vas o Lanceæ cuſpis. T V. o *Muſ. Paſſer.*
		Lupus dormiens TVTERE. X Lyra C *Muſ. Oliv.*				Clava. o Numm. oval. *Muſ. Paſſer.*
III		Lupus dormiens TVTERE. C Lyra. C *Muſ. Paſſ.* *Muſ. Guadagni*	Manus ceſtu armata oooo Clavæ. TVTERE oooo *Muſ. Oliv.*	Rana ooo Anchora ooo T V. *Muſ. Paſſer.*	Cicada. oo Tridens. oo T V. *Muſ. Oliv.*	Vas o Lanceæ cuſpis. o T V. *Muſ. Paſſer.*
			Idem typus, ſed clavis inverſis *Muſ. Oliv.*		Calix floris oo Tridens oo T V. *Muſ. Paſſ.*	
II $\frac{1}{2}$		Lupus dormiens TVTERE. Lyra. *Muſ. Oliv.*	Spina oooo Spina oooo Triens quadratus. *Muſ. Oliv.*		Cicada. oo Tridens. oo TV. *Muſ. Oliv.*	Clava o *Muſ. Paſſer.* *Nummus ovalis fig.*
			Manus ceſtu armata oooo Clavæ TVTERE oooo *Muſ. Paſſ.*		Calix floris oo Tridens. oo T V. *Muſ. Paſſ.*	

Tertia nummorum Tudertium ætas ab anno CCCCXC *Ad* DXXXVI.

Pon. Aſſ.	Aſſis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
II				Rana. ooo Anchora. ooo T V. *Muſ. Paſſer.*	Calix floris oo Tridens. oo T V. *Muſ. Paſſ.*	
I ½			Manus ceſtu armata oooo Clavæ. TVTERE oooo *Muſ. Oliv.*		Cicada. oo Tridens. oo T V. *Muſ. Oliv.*	Rana. Calix roſæ o P. *Muſ. Paſſer.*

Poſtrema nummorum Tudertium ætas ab anno DXXXVI. *ad* DLXIII.

Pon. Aſſ.	Aſſis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
I						Aquila ſiniſt. TVTERE Cap. Sileni. o *Muſ. Paſſer. Muſ. Oliver. Muſ. Arigon. Nummus obvius.*

DE NOMINIBUS,

PRÆNOMINIBUS, COGNOMINIBUS,

ET METRONYMICIS ETRUSCORUM.

HAbuerint ne Etrusci veteres communiter usum trium nominum, quemadmodum Romani consueverunt, affirmari non potest; nam & antiquissima ætate in ipsa Roma cognomina vel nulla fuerunt, vel rara. Accedit ipsa Etruscorum negligentia, qui plerumque illa in titulis sepulcralibus omiserunt, quippe qui ad solam familiæ instructionem, non ad cæterorum curiositatem explendam, multoque minus ad hæc studia nostra confovenda notas illas in mortuorum saxis exararunt. Attamen cum in plurimis etiam cognomina expressa videamus, tuto deducimus & ipsos aliquando cognomina adhibuisse, præsertim cum de illustribus viris ageretur. Qua tamen ratione discernamus cognomina a nominibus stabiliri non potest: nam hæc differentia pendet ab omnimoda notitia linguæ, in qua nos cæcutimus. Illud tamen generatim in hac re constitui potest, eam esse nominum naturam, ut semper ad alios relativa sint, quippe quæ non hominem significant, sed prosapiam, a qua homo prognatus est, sic cum nos *Postumium* dicimus, aliquem intelligimus, qui a Proavo quodam, cui *Postumus* prænomen fuisset, genitus est; quapropter regulam generalem constitutam videmus Familiarum nomina plerumque in *jus* terminare, quæ desinentia derivativum indicat, &, ut ajunt Grammatici, adiectivum. Sed ea lex difficiliter traduci potest ad Etruscos, qui sive ob linguæ disparitatem, seu potius ob variam indolem dialecti, sive ob inconstantissimam illam scribendi rationem, qua omnia sphalmatis obruerunt, diversas a latino desinentias habuerunt.

At nihilominus ubi eorum nomina ad trutinam revocamus, illaque ab ea asperitate, quam primo intuitu redolent, repurgamus, & quodammodo ad Genium latini sermonis accommodamus, multa sunt, quæ facile ad desinentiam, & formam adiectivi reducimus, ut, exempli gratia, in sequentibus Inscriptionibus:

TITE VESIM [*Dempsterus in Parerg.*]

LA SENTINATE LAPLINPLN [*Ibidem Tab. XXI.*]

LARTHA FVNESE TRESA [*Ibid. Tab. XLIV.*]

LARTHI RAPLI TVRMNAM PETRVA [*Ibid. Tab. LXVII.*]

ARNVA PETRVNI TETINAL. A. [*Ibid. Tab. LXXXIII.*]

LTH. VESINI SATRIAT. [*Ibidem*]

Quorum nomina, si ad latinam formam reducamus, *Vesium*, *Sentinium*, *Funesium*, *Raplium*, *Petronium*, *Vessinium*, sive *Vestinium* facile persuasum habemus ea esse gentilia.

In hac vero speculatione magis magisque acquiescimus, cum hæc eadem nomina apud Latinos deprehendamus, apud quos eandem vim obtinuerunt, ut experientia demonstrabimus; quapropter nulli jam dubitamus illa eadem nomina ad familias pertinuisse. Sunt e contra plura, quæ si latino usui accommodemus, non ita de facili desinentiam adiectivi patiuntur, ut cum exempli gratia *Cæcum*, *Macrum*, *Rufrum*, & his similia invenimus. Quæ cum apud Latinos cognominis vim habuerint, eandem potestatem apud Etruscos obtinuisse, non imprudenter opinamur. Notissima adducimus, ut illorum exemplo difficiliora tentare audeamus: nam quidquid in hac re intelligimus, non regulis, sed experimento debeamus. Quapropter ut Viros doctos exemplo rerum faciliorum confirmemus, ut difficilioribus manum admoveant, Familiarum præcipuarum specimen subiicimus, quæ quia notissimæ Latinis sunt, usum Etruscorum facilius comprobarunt. In hoc vero negocio alterum beneficium Eruditis præstabimus; cum enim hæc nomina plerumque significativa fuerint, facile deducimus voces illas, seu themata primigenia, unde nomina confecta sunt, utrique linguæ fuisse communia, ut alio loco monuimus, unde potestas linguæ summopere amplificatur.

ARIMNIA.

Arimnum Thuscorum Regem, qui primus exterorum Jovis Olympici Thesaurum donario exornavit, memorat nobis Pausanias in *Eliacor. priore*. Inde & *Ariminum* Urbem nobilissimam, & Musis apprime caram nuncupatam suspicamur. *Arimniam* vero gentem ex eodem fonte appellatam suggerit nobis sequens inscriptio, quanquam ob solitam Etruscorum sculptorum sincopen deformatam.

RAVNTV ARMNI. VIL. LXXV. [*Corton. in Museo Guazzesio*]

Rantis Arimni, qui vixit annis 75.

ANIA

ANIA.

Aniæ gentis mentionem faciunt ſequentia monumenta.

TANA. TVESNEI. LAR. ANIA. TETINASA. [*Muſ. Etr. T. I. Tab.* CXCI.]
Tanæ Tueſniæ fecit Lar Anius Tetinia natus.

LARTHI ANI CAFATEM [*In Muſ. Anſideio.*]
Larti Anio Cafatia nato.

Sive interim hæc gens ab *Anio Æneæ* filio, de quo mentio eſt apud Servium Æneid. III. verſ. 80. ſive ab *Anno* dicta ſit, unde gens *Anneja*, Viris doctis conſiderandum remittimus. Illud certe conſtat ab Antiquorum Heroum propriis, ac perſonalibus nominibus nomina familiarum derivaſſe, ut a Cecade *Cæcilia*, a Sergeſto *Sergia*, a Pompo *Pomponia*, a Fabo *Fabia*, & alia id genus.

ANTONIA.

Hanc gentem facile agnoſcimus in ſequentibus titulis.

LA SENTINATE ATHVNIAL. [*Dempſterus Tab.* LXXX.]
Larti Sentinatio Antonia nato.

AVLE. TESVM. ATVNI. [*In Schedis Gabriellii*]
Aulo Teſio, ſeu Veſio Antonia.

L. ATVNI. [*In Urna Volaterrana*]

TH. TETIPIA. HANTNI. TETIN. ALISA. [*In alia Cluſina*]
Tana Tetipia, ſeu Tetinia nata, quod magis arridet, Antonii Uxor *Tetinia* nata, bonæ memoriæ. In qua inſcriptiuncula notandum eſt filiam *Tetiniæ* matris nomine nuncupatam.

ALESIA.

Auctoritate prælaudati Servii in VIII. Æneidos verſ. 285. ſatis conſtat, *Vejentes*, qui Etruſci erant, *Aleſum Neptuni* filium fuiſſe veneratos, cui *Morrius* eorum Rex Salios dedicaverat. Ab ejus nomine familiam *Aleſiam* denominatam putamus, ni forte ejus originem repetamus ab Urbe *Aleſio* in Idruntinis, ſive ab *Aleſo* Siciliæ monte. Utcumque ſe res habeat familiam ejus nominis Etruſcam teſtantur Inſcriptiones duæ in urnis Peruſinis.

FTLAE. INVC. AELESI [*Apud Nobb. de Criſpoltis*]
Forte *Lt. Laeinue Aeleſi* Larti Laeino, ſive Latino (nam hæc gens celeberrima extitit apud Etruſcos) Aleſia nati.

AL. SENTINATE. ALESIAL. [*In hortis ad Divi Petri*]
Aulo Sentinati.

AILESI. ARCVNA. MPC. [*In Muſ. Etruſc. Tab.* CLI.]
Aleſii Arcuna nati.

Huc refero ſincopatas voces *Alſe*, & *Als*, quæ alibi occurrunt.

ANCARIA.

Id nomen celebre eſt & apud Latinos. En Etruſca teſtimonia ex eorum ſepulcro apud Peruſinos defoſſo excerpta.

LARTH ANCARI VVILANA [*Ex Ciattio Peruſia Etruſc.*]

Larti Ancario Ovilnia, ſeu Ovilania nato.

LARTHI ANC. ANCARIM. [*Ex Eodem*]

lego Larti Ancario Ancarii filio, ſive Ancaria nato.

SEVI ANCARI VVILANA [*Ex Eodem*]

Servii Ancarii, Vuilana nati, qui prioris Larthis frater fuit.

TANA ANCARI VESIM [*Apud Nobb. Vinciolos*]

Tana Ancaria Veſii Uxor, ſeu Veſia nata.

His addo domeſtica teſtimonia ex duabus pateris fictilibus in agro Tuderte Peruſinis contermino defoſſis, quas Tom. I. *Muſ. Etruſc.* Tab. XII. & XIII. evulgavit Cl. Gorius.

ANK. VVNES. ANCARIATE. VEIIAE.

ANCAR. VESIAE.

Quæ Inſcriptiones, quia ex ipſo typo recenti adhuc argilla impreſſæ apparent, nullum adhuc mihi faceſſunt negotium, quam quod officinæ nomen contineant, quod in poſteriore planum eſt *Ancarius Veſiæ* filius, ſeu *Veſia* natus, in priore geminum nomen deprehendo *Ancarium Vuneſia*, ſive *Fureſia*, quæ gens ſæpiſſime occurrit, & *Ancarium Veſia*, qui idem ille eſt, ni valde fallor, qui in altera memoratur.

ATATIA.

Hanc decerpo ex ſequenti inſcriptiuncula.

ATVSNEIS ATHATEM [*In Urna Peruſina*]

Atunii, ſeu Antonii Atatia nati.

CAINIA.

De hac mentio occurrit in Urna Volaterrana, ut *Heti Cainal.*

TANA CAINE NVEIMI [*Muſ. Etruſc. Tom. I. Tab.* CLVII.]

TANIA IVMPVIS [*In Urna Cluſina Tab.* LIV. *apud Dempſter.*]

Tana Pompeja Cainii.

Huic nomini affinia ſunt altera *Cailiniæ* & *Caimliniæ* gentis.

CECINIA.

Id nomen producimus ex urna Volaterrana

F. CACHENEI . . . LS. TINAL.

Cecinii Lartis filii Latinia, ſeu ſimilis nominis matre natus.

AV. TITE. VESI. VEL. CACHEIMNI. [*Apud Dempſt. Tab.* XXXVII.]

Aulo Titi Veſii fecit Velius Cecinius.

Id

Id nomen a cæcitate factum minime inficiarer, cum cæteroquin cæcum inter cognomina Etrusca reperiamus.

CAFATIA.

Gens *Cafatia* memoratur in celebratissima hac nostra Pisaurensi Inscriptione bilingui.

CAFATES. LR. LR. NETMVIS. TRVTNVT. FRVNTAC

cui respondet superior latina

.. FATIVS. L. F. ST. ARVSPEX. FVLGVRIATOR.

Putavit Cl. Oliverius, qui *num.* 25. Marmorum Pisauriensium id monumentum illustravit, *Cafatium* esse nexum ex prænomine, & nomine simul junctum, quod minime nego, quandoque in hisce Inscriptionibus sæpe sæpius inter scripturæ monstra reperiri. At præter quam quod gentem *Cafatiam* inter Latina nomina invenimus apud Fabrettum *Inscription.* Cap. V. *n.* 12. & inter cæteras Etruriæ Urbium, quas Cl. Gorius publicavit in *Sylloge Aretinarum*, sequentia marmora clare evincunt, hanc apud Etruscos floruisse.

ATVSNEIC. CAFATEM. [*Perusiæ apud Nobb. Ansideios*]
CAFATIAV AVAC FSEI [*In columella Mus. Etr. T. I. Tab.* LIX.]
LARTHI. VECNEV. ETAVES. CAFAT. [*Ibid. Apud Nobb. Ansideios.*]
LARTHI. AVI. CAFATEM [*Rursus ibidem*]

quarum sensus est:

„ Atusnius, sive Antonius Cafatio.
„ Cafatiæ Avaxei Uxoris.
„ Larti Vecnejo Octavo Cafatia.
„ Larti Avio Cafatia.

CESIA.

Hanc ego notatam intelligo in hac Inscriptione.

AV. CAISIA. ILPIA [*Ex Schedis Gorianis*]

Aulo fecit Cesia Elpis.

CESTIA.

Apud Tarquinienses extat adhuc rotundus cippus in modum aræ exscalptus, qui donario alicui sustinendo videtur fuisse addictus, notata in ipso dedicatione, seu potius nomine illius, qui donarium dedicavit.

MARCAS. ENTIES. CHESTES.

Ego Marcus Entii Cestii.

CILNIA.

Ex plurimis *Cilniæ* gentis monumentis, nuper in Etruria effossis, quæ redolent primævam latinitatem, & adhuc in Etruria

ria balbutientem, quam etiam Etruſcam linguam appellabimus, jam in Latium degenerantem, id unum ex lamella ſepulcrali Muſei Bonarotii ſeligemus.

CILMANM. E. PRETH. NSA.

Cilnio Prætenſia nato.

Litera E intermedia facile *Enſium* Patris prænomen indicat, ut in priore *Enſiii Ceſtii*.

ELIA.

Eliam gentem indubitanter agnoſco in titulo Peruſino apud Nob. Conſtant.

EILIA CAVVE VANI.

Elia Cavve Vanii uxor: *Cavve* agnominis loco eſt, niſi mendum ſubſit in interpunctione: nam Vevania, & Vevaco invenio.

THANA. HELI. MARCNIM. L. [*In Urna Cluſina*]

Tana Helia Marci filia.

THANA HELI ATIAR CLAN. [*In alia apud Paolotios*]

Tana Elia Atia nata.

HELI TVTNASA [*In alia Cluſina in Epiſcopio*]

Heli Tutnaſia nati.

HELIA SETVMNET PAP. [*in alia ibidem*]

Elia Secunda Papia nata.

FATIA.

Sequens Inſcriptio Peruſina apud Nobb. Gratianos *Fatiam* ſeu *Faciam* prodiit.

TANIA. FACVI. C. VSITEM. VES. TRESA L. MEC.

quam intricatiſſimam ſuo loco explicabimus.

HELVIA.

Nihil planius hac Inſcriptione, quæ ex Schedis Gabriellii excepta eſt, HELVIA MARCEI NARI.

HERENNIA.

Ad hanc gentem Thuſcis aſſerendam mire conducit ſequens inſcriptio

CAI HERENNII TETINATIAL. [*Florentiæ in Urna*]

LARCIA.

Gens & iſta a prænomine nuncupata. En ipſam memoratam in pluribus monumentis.

AVLEM LARTIAL. [*In tegula Muſei Veronenſis*]

Aulus Lartius. Canam Lartiam ſæpius ſuo loco memoratam videbimus.

LA-

LATINIA.

Hæc fortaſſe ex iis eſt, quæ nomen ab origi ne contraxerunt.

TANA. LATINAL. RATVMSNAL. [*In Urna Cluſina*]

Quæ poſtrema vox mihi forte *Ratumenal* ſuggerit, quo nomine Romulus Urbis portam nuncupavit.

TANA. TETVNEI. LIRIA. LATINAL. TAFVNIAM. {*Politiani apud Nobb. Buccellios*}

Tanæ Tetunei Liria Latinii.

ARNVA PETRNI LATINAL. [*Florentiæ apud Bonarotum*]

Arnua Petrunii uxor Latinia nati.

ARNT. VEL. LATINI. VESTRIN. ALISA. [*Ibidem in Muſeo Ceretano*]

Arunti Velitis Latinii Veſtrena nati memoriæ.

LARTI AV LATINEI [*Ibid. in Muſeo Gherardeſchio*]

Larti Auli Latinii filio.

SE LVTI NEI LARTHI [*Tuſcanellæ in Cathedrali*]

Sexto Latinio Lartis filio.

LAUTNIA.

Hujus mentio plurima eſt in marmoribus. In Hypogeo Peruſino legitur inter cætera:

LAVTNEMCLE. *Lautna* nato.

SETVIA. VELC. VTPAI. LAVTNA. [*Muſ. Etruſc. Tom. I. Tab. CXCI.*]

Servia Velcii Lautena nati.

TVRMNA LAVTNI [*Dempſter. Tab. LXXXV.*]

Turni Lautnii.

LELIA.

In urna ſequenti manifeſta eſt hujus familiæ mentio.

A. LELI. [*Florentiæ apud Nobb. Jacominios.*]

LERPIRIA.

Ad hanc refero Inſcriptionem, quæ in Mediceo ſimulacro inciſa legitur, quam tamen ſuo loco fuſius explicabimus.

LPIREÆ LESPI. &c.

Quam Lerpiriæ Lerpirii interpretari poſſe auguror.

LINIA.

Ad hanc reducuntur ſequentes urnæ Volaterranæ.

PIL. LIII. LEINE.

Vixit LIII. Linius, ſive Linia.

L. AVLMA. LARTIAL. CAI. LINAL.

L. Auli filius Lartia natus Cajo Linio fecit, ſeu e contra hic illi.

MANIA.

Eſt & hanc familiam

AV TITI VESI MANISS. CLAN. [*Peruſiæ apud Nobb. Criſpoltios*]

Aulo Ti Veſii Mania nato.

MEMMIA.

In cippo ſepulcrali, in quo Vir armatus ſculptus eſt apud Dempſterum legitur:

LARTI. AMMEM.

Larti Amemio, ſive Memmio.

MUTIA.

Hæc etiam clare ſe prodit in fragmento ſequenti

.... MANAL MVTIAI [*Peruſiæ apud eoſdem Criſpoltios*]

NARIA.

Ex monumento in Elvia adducto, gens Naria clare deprehenditur. HEVIA MARCEI NARI.

ORATIA.

Excitatur hæc familia ex inſcriptiuncula in urna marmorea Tuderti effoſſa, quæ modo diruta in Peruſino aſſervatur.

VETETIA VRATIAN

Veteria Oratii.

PETRONIA.

Indubitata hujus familiæ teſtimonia habemus in ſequentibus monumentis, quorum priora diligentiore ſcalpro celata ſunt, reliqua vero imperitum artificem redolent; nam conſuetis ſphalmatis ſcatent.

VEL. PETRVNI. VEIVM. EPINAL. [*Cluſii in Epiſcopio*]

Veli Petronii Velii filii Epinia nati.

VEI TETRVNI VELVM VITINAL. [*Ibid. in æde Corporis Chriſti.*]

ARNVA. PETRNI. LETINAL [*Apud Bonarrot. ad Dempſter.*]

LARTI. RAPLI. TVRMNAM. PETRVA [*Peruſiæ apud Meniconios*]

Larti Raplio Turnus Petronius, ſeu Turni filius Petronia natus.

IANA. PETRV. [*Ex Schedis Gabrieliis*]

POMPONIA.

In promptu ſunt ejus gentis Inſcriptiones.

EA PVMPVNI [*In Muſ. Coratio*]

LRT. PVLE. TAVINEI. PVM. [*Aretii in Muſ. Baccio*]

Larti Publii, ſeu Pauli Tavinei Pomponia nati.

PUBLI-

PUBLILIA.

Nomen ne *Publiliæ* gentis, an Publii prænomen in hiſce urnis Cluſinis agnoſcam, neſcio.

THV. PVPLI. LTH. SETVMNAL

Tana Publilia Lartis Setumnii

LTH. PVPLI. L. AVLMIN.

Larti Publilio Lucii filio Aulmnia

VELIA. SETVMNEI. PVL.

Velia Secunda Publilia nata.

SALVIA.

Hæc gens ſibi aſcribit urnam Peruſinam apud Nobb. Eugenios.

SAELVI CAPNASTV

Salvi Capenatis.

TARQUINIA.

Hanc, ni male auguror, deprehendo in Inſcriptione, quam in Schedis retulit Gabriellius.

THANA ELIM TARCNIM

Tana Elia Tarquinii.

TREBONIA.

Ex eiſdem Schedis excerpſimus & hanc Inſcriptionem.

THANA. SEICIA. TREPV.

Tana Secia Trebonii.

TITI. SCIRESA. TREPVNIAMVI. [*In Muſ. Etruſ. Tom. I. T. CXCIII.*]

Titi Sciresii Trebonia, ni forte Treboniani cognomen ſubſit.

VIBIA.

Eædem ſchedæ *Vibiam* gentem nobis ſuggerunt in hac ſequenti Inſcriptione

TRAN. VIPI. TETIM.

forte Tana Vibia Tetinii.

VELIA.

Ex *Ciatto* excerpſimus hunc titulum:

AV. VELI. CVRANIAL.

Aulo Velio Curania. At *Velius* ſæpe prænominis vice eſt, ideoque prænomen Patris poterit ſignificare.

CÆSINIA.

METRES CEISINIES [*In Crypta Cornetana*]

Matri Cæſiniæ

LARTH. CEISINIS

Larthi Cæſinio.

ANEMIA.

ANAMMEM CLAN [*Mus. Etrusc. Tab. I.*]
Anemia natus.

TARQUINIA.

TANA HELIM TARCHIM. [*Ex Schedis Gabriellii*]
Thana Aelia Tarquinii uxor.

PETRONIA.

VEIA PETRVNI VELUM VITINAL [*Ex Schedis Gabriellii*]
Veja Petronia Velii Vitinii Uxor. *Vejus*, & *Velius* loco prænominis tam in viris, quam in fœminis sæpe occurrunt in his monumentis.

THANA PETRVV.. [*Sched. Gabriellii*]
Tana Petronia.

RUFIA.

LARTHI NVMSI RAVFIAL. [*Mus. Buccelli*]
Larthi Numisio Rufia nato.

THANA NACARN RAVFIAL [*Mus. Buccelli.*]
Thana Nacarnia Rufia nata.

LATINIA.

THANA LATINI RATVMSNAL. [*Urna Clusii*]
Thana Latinia Ratumenia nata.

Ratumena, nomen Veientis Aurigæ, a quo Romana porta nomen sortita est juxta Festum in *Ratumena*.

LIVIA.

THA LEIVIAI ILA CRACHE AVIL. LXXXIII. [*Pisauri in Mus. Oliv.*]
Thana Livia Marci Gracchi uxor vixit annis LXXXIII.

TITIA.

LARTHI TITI CNEI [*Aretii in pariete*]
Larti Titio Gnei Titii filio.

ASLANIA.

L. ASLANI LARTHAL CAILINAL [*Volaterræ apud Nobb. Jacominios*]
L. Aslani Larthia Cailina nati.

POMPONIA.

AE. PVMPVNI [*In Mus. Coratio*]
forte Au. Pomponi.

CIL-

CILNIA.

L. CILNIA ERA TITVR. [*Cortonæ in Ecclesia Cathedrali*]
Lar Cilnius Era Tituria natus.

TETINIA.

ATH TETINIA ARNTNI TETIN ALISA. [*Clusii apud S. Mustiolam*]
Larthi Tetinio Aruntis Tetinii bonæ memoriæ.

SETUMNIA.

AELIA SETVMNEI PVP. [*Clusii in Æde SS. Corporis Christi.*]
Aelia seu Velia Setumnia Puptii uxor.

THA PUPTI LARTH SETVMNAL. [*Ibidem*]
Thana Puptia Larthis Setumnii uxor.

CÆSIA.

LV. CAISIA ILPIA [*Senis apud Nobb. Manninios.*]
Lucia Cæsia Elpia, sive Elpis.

DE PRÆNOMINIBUS ETRUSCORUM.

Usum prænominum viguisse apud Etruscos manifestissime ostendunt illorum Inscriptiunculæ sepulcrales, ex quibus ea, quæ sequuntur, excerpsi. Quo tempore apud ipsos hic mos invaluerit, incertum est, cum penitus ignoremus, in quam ætatem hæc monumenta refundamus. Multa sane ex iis tantam affinitatem cum Latinis spirant, ut maxime dubitari possit, ea pertinere ad illa tempora, quibus a Romanis oppressi sunt: nam tempore Etruscæ libertatis linguam latinam exulasse penitus credo a sepulcris Etruscorum.

Hæc tamen prænomina cum latinis maxime consonant; quod ego non servituti attribuo, sed locorum affinitati, quin immo crediderim potius Romanos adhuc rudes usum prænominum accepisse ab Etruscis, qui jamdiu, & Imperio, & politioribus institutis in Italia floruerunt, qui cum præsertim literarum studio longe ante Romam pollerent, necesse erat, ut homines ejusdem familiæ prænominis discrimine distinguerentur in actis publicis, Magistratibus, Sacerdotiis, atque contractibus; quæ diligentia minime momenti est in Populo rudi, cujus unicum votum foret agricultura, ac militia. Igitur ex titulis sepulcralibus, quos adhuc observavi, sequentia prænomina selegi.

AEL. AELI. *Aelius* apud Latinos gentile nomen apud Etruscos vim prænominis sæpe obtinet, præfiturque nomini gentilitio.

AR. ARI. ARE. Id quoque in usum prænominis usurpatum est, quanquam apud Romanos abierit in nomen familiæ; quod minime mirum est: nam nomina familiaria nihil profecto sunt, quam derivativa a nomine personali illius, a quo gens singula derivavit; quemadmodum apud Romanos gens *Appia*, *Mania*, *Marcia*, *Nummeria*, *Quintia*, *Titia*, &c.

ATH *Atii* prænomen manifestissimum conspicitur in Inscriptione *Tegulæ Perusiæ* repertæ nunc in *Museo Veronensi*.

ATH. VETIV. ATH. VIPINAL.

Atius Vetius Atia Vipina natus.

A. AV. AVL. *Auli* prænomen obvium est in nostris Titulis.

AP. APE. API. Id etiam frequentissime in illis occurrit.

C. CA. CAI. Obvium est in Inscriptionibus Etruscorum.

CNE. CNEI. *Gnei* prænomen in hac voce agnosco, & revera video antiquiores ex latinis illud expressisse per literam C.

FASTI. Persæpe nobis occurrit. Faustorum facili mutatione dixere Latini.

HER. *Herti* habent Tabulæ Eugubinæ. Prænomen *Her* concisum addidit Fabrettus noster *Elencho Prænominum Latinorum*, apud quos rarissime occurrit, sæpius vero in marmoribus Etruscorum.

LA. LAR. LARTHI. Nil frequentius hoc prænomine in nostris titulis, ut aliquando dubitaverim, ad formulam pertinere, ut præseferret, quod apud Romanos invocatio Deorum Manium: nam Lares apud Etruscos idem significabant, quod apud Latinos Manes, umbras necupe majorum melioris meriti. Nihilominus diuturniore experimento cognovi Etruscos hanc invocationem in Titulis sepulcralibus nunquam agnovisse, & voculam illam nil nisi prænomen mortui importare.

L. LV. LVC. LVCI. Prænomen *Lucii* sine ambiguitate designat, & ipsum frequentissimum.

MAN. MANE. Hic habeto prænomen *Manii*.

M. MA. MAR. MARC. MARCAS. Sub hisce notis nemo non agnoscit prænomen *Marci*.

MEC. Vim prænominis obtinet in hac inscriptione Clusina.

MEC. TVESNASA, & in aliis plurimis, quam notam interpretor *Metium*, vel *Mecium*.

P. PV. PVP. *Publium* explico: Nam Etrusci literam B pronunciabant P.

RAN. RANTAS. En aliud prænomen penitus Etruscum, cujus significatio a ΡΕΩ fluo derivari potest. Prænomen id non raro invenitur in nostris marmoribus.

S. SETI.

S. SETI. *Sextum* indicari non dubito; nam numerorum nomina Romani ab Etrufcis acceperunt: quod multis argumentis evincitur.

T. TI. TIT. TITE. En prænomen *Titi* vulgariffimum apud Etrufcos.

THV. THVN. Mihi indicant prænomen *Tunni*, cujus plurima exempla adduci poffent, præfertim ex infcriptione Tabulæ LXX. apud *Dempfter.* de qua fuo loco.

THEVA. Nifi forte male exfcriptum fit pro THANA. vim prænominis aliquando ufurpat.

TVR. TVRN. TVRMNA. En Tibi prænomen *Turni*, de quo idem Fabrettus.

VEL. VELE. VELI. Inter prænomina Etrufcorum adcenfeo fultus auctoritate infcriptionum. Hæfi diu dubitans, an titulum dignitatis, feu officii militaris præfeferret a *Vela* Urbe, five *Velitibus*. Cum vero alioqui nondum conftet, Etrufcos dignitatum titulos in Monumentis infcripfiffe, probabilius mihi videtur hanc notam prænomen indicare.

Præter ea, quæ hucufque adnotare potuimus, prænomina virorum funt etiam prænomina fœminarum, quæ Mulieres Etrufcæ frequentiora habuerunt, quam quod Latinæ. Omnium obvium fuit THANA, & quandoque THANIA, vel integre defcriptum, vel per breviarias notas TH. five THA. Id præfeferebat celebrata Latinis fcriptoribus *Tanaquil*, feu *Tana Aquilia*, cui nomen converfum fuit latina lingua in *Heram Aquiliam*, de qua permutatione multa præmifimus in *Lucubrationibus Roncalienfibus*: unde colligitur *Thanam* idem fignificare ac Heram, five dominam, titulum dignitatis, qui abiit in prænomen.

ERA. Hoc etiam prænomine five a Latinis accito, five Etrufcæ originis utebantur Mulieres Etrufcorum.

LARTHIA. Alterum prænomen non infrequens.

VELIA. fæpe occurrit in eadem fignificatione.

ELIA

FASTIA

VEIA

CAIA

LVCIA prænomina funt præfixa nominibus gentilitiis fœminarum. De hac poftrema argumentum defumimus ex Infcriptione Senenfi apud Nobb. Manninios LV. CAISIA. ILPIA. Lucia Cæfia, Elpia, five Elpis.

Ultimum, quod hactenus obfervaverim, eft ATH. fortaffe *Atta*, quo nomine dignitatis ergo juniores vocabant Senes.

Ex hifce exemplis facile fufpicari poteft, prænomina mafculina univerfa etiam fœminis fuiffe attributa. Plura in id argumentum

cor-

congerere potuissem ex Schedis meis, in quibus inscriptiones universas Etruscas, quæ mihi occurrerunt, exscripsi, sed cum incertis auctoribus, & plerumque non admodum versatis in hoc genere antiquitatum exscerptæ sint, missas feci; id unum in animo habens, ut specimen potius hujus studii in publicum proferam, quam Thesaurum, quem ordinandum aliis reservo, lustratis potissime, ac diligenter recognitis monumentis inscriptis; cum perversa illorum exemplaria, ac oscitanter excepta perturbent potius id studium, quam promoveant.

DE COGNOMINIBUS ETRUSCORUM.

Occurrunt sæpe sæpius in hisce Etruscorum titulis nomina quædam, quæ nec familiam exprimunt, nec in prænominum censu computari possunt: quapropter inter cognomina ablegamus, ex quibus seligenda nobis visa sunt, quæ eandem vim cognominis apud Romanos habuerunt, quæ nobis proponenda visa sunt, veluti indubitata quædam hujus consuetudinis specimina, ut quodam veluti gradu ad ea, quæ cæteroquin incognita forent, ascendamus.

CECINNA.

Huc refero monumenta Perusina.

AV. TITI. VESI. VEL. CACHEINAL.

AV. TITE. VESI. VEL. CACHEINNI.

quæ ad duos fratres referri possunt *Titi Vesii* filios, quibus *Velius Cecinna* titulum posuerit, nisi pro *Cecinna Ceciniam* gentem subesse intelligamus, ex qua communis mater *Velia Cecinia* nata sit.

CÆCUS.

Id cognomen resultat ex inscriptione Buccelliana alibi relata.

LAR. APINI. CÆCVS.

Lar Apinius Cæcus.

ELPIS.

Cognomen græcum ex servili nomine frequentissimum in latinis Inscriptionibus. Id notavimus in inscriptiuncula:

AV. CAISIA. ILPIA.

Aulo fecit Cæsia Elpis.

GRACCUS.

Inscriptio Pisaurensis apud Nobilissimum Oliverium habet:

TA. LEIVIAI. MA. CHRACHE AVIL. XLIII.

Tanæ Liviæ Marci Gracchi vixit An. XLIII.

AV. CNEVNA. CRACNAL. [*Volaterris in Urna.*]

Aulo Ceneunio Gracca.

LARTHI. CRACNEI. LARISAL. PIL. XXI. [*Ibid. in Urna*]

Lartis Gracchi Larisia vixit annis XXI.

Legitur CAI CRECE [*In Urna Perusina apud Nobb. Meniconios*] quod inde detortum est.

GLAUCUS.

In Urna Buccelliana videre est:

LARTHI. VETVM. CLAVCEM.

Larti Vetio Clauco.

Gens *Vetia*, *Veturia*, *Vetnia*, aliæque id similes, quibus decurtatum id nomen referamus, sæpe occurrunt.

HERCULES.

Urna Volaterrana habet:

LS. HEICNA S. ERCLAL.

Lartis Eicnii Sexti filii Ercla nati. Ercle legimus in patera Etrusca; forte inde Eracles, aut quid simile formatum est.

MEMNA.

L. MEMNA [*Ex Schedis Marmocchini*]

A. Memna.

CÆCUS.

LAR APINI CECV [*Mus. Buccelli.*]

Lar Apinius Cæcus.

GRACCUS.

THA LEIVIAI MA CRACHE [*Urna Mus. Oliverii*]

Thanæ Liviæ Marci Gracchi.

GALLUS.

LARTH CALLVM [*Viterbii*]

Larthi Gallo.

LARTE LARNEI CALE [*Mus. Buccelli*]

Larti Larnio Gallo.

TREBONIANUS.

TITI SCIRESA TREPVNIAMMVI [*M. Etrusc. Tab. 153. T. 1.*]

Tito Sciresio Treboniano.

NI-

NIGELLA.

THANA NIKEL LA [*Tuderti in Urna*]
Tana Nigella.

CAPRILIS.

TVRNAL AVLE F CAPRILIV [*Clusii in Æde SS. Corporis Christi*]
Turnus Auli F. Caprilis. Nota F latina hic primum occurrit in Inscriptionibus Etruscis indubitanter Filium denuncians, ex quo colligimus, id marmor ad ea tempora pertinere, quibus latina lingua Etruriam nostram invaserat.

CRAPILA SEIANTIAI ATH [*Ibidem*]
Caprilis Sejantia natus.

LUCINA.

Cognomen istud manifestum se offert in alia Urna Volaterrana.

EVL. AN. SETREM. LAVCINAL. PIL. LXX.
Aulo Antonio Sexti filio Lucina nato vixit an. 70. In dedicatione quoque simulacri apud Dempster. Tab. 43. legitur:

MI. CANA. LARTIAL. NVMTRAL. LAVCIN. MIL.
de qua inscriptione fusius suo loco egimus.

METELLUS.

In limbo vestis Auguris Perusini manifeste legitur:

AVLEMI. METELIM. VE. VESIAL.
Auli Metelli Velii Vesii. Et in sepulcro Cuelniorum:

THANA METELNE. CVELNE.
Et rursus

AV CVELNE METHNAL
Aulo Cuelnio Metellia nato; qui facile superioris Tanæ filius fuit.

MACER.

Cippus Tuders in Julia gente adductus clarissimum hujus cognominis testimonium affert.

IV. MAICER.

MI CANA LARTIAM VAL. ELCHINDI. MAICHE [*In statua Volaterr.*]
Ego Cana Lartia Valeri, seu Volcri, aut Volusii Elchinii Macri.

NIGELLA.

Hoc muliebre cognomen ex Urna marmorea Tuderti effossa, modoque diruta, in Agro Perusino adservatur, clare deducitur.

TANA NICHELLA.

ORE-

ORESTES.

In fragmento ſtatua fictilis, quam Cl. Guazzeſius illuſtravit, hæc notæ ſuperſunt.

CNEI VRSTE.

Gneius Oreſtes.

PAPPUS.

In urna Oliveriana hæc epygraphes legitur:

CNEI. ILV. PAPA. AVIL. XXIII.

Gneius Ilius, ſeu Elius Pappus, ni potius legendum putes Papa. natus, vixit XXIII.

RUFUS.

Id cognomen varie ſcriptum legimus.

EPEA. RVVFE. ARNTHAL. AVILS. XVIII. [*Viterbii in Urna*]

Epea Rufi Aruntis vixit XVIII.

FASTI. RVFRV &c. [*Muſ. Etruſc. Tom. I. Tab. LXXXII.*]

ARNTH. VIPINN. RVFRE. [*In Muſ. Buccelliano.*]

Arunti Vipinii Rufu.

LARTH. NVMSI. RAVFIAL. [*Ibid. in Urna.*]

Larti Numeſio Rufa.

THANA. NACARN. RAVFIAL. [*Ibid. in Urna*]

Tana Nacaria Rufa nata.

SEVERUS.

Subobſcura eſt lectio ſequentis Urnæ:

SEFRI CAPNASTV. [*Peruſiæ apud Nobb. Angelettos.*

quam Severi Capenatis intelligo.

DE METRONYMICIS ETRUSCORUM.

COnfuevere Etrufci, cum mortuorum nomina faxis infcriberent, paternum nomen defuncti plerumque prætermittere, cujus loco frequentiffime maternum fubftituebant, cujus moris vix exemplum invenias apud Græcos, & Latinos: Græci enim in lingua tantum poetica Metronymica introduxerunt, ut *Thyoneus*, *Semeleius*, *Latois*, *Deoida*, *Dorida*, & alia hujufmodi. Ad exemplum iftorum Etrufci, qui græca poemata familiariffima habebant, ut ineluctabilibus argumentis fæpe demonftravimus, Metronymica introduxerunt honoris caufa; atque ut majorem dignitatem atque auctoritatem in Filios matribus familias conciliarent, ut illi vel mortui profiterentur, qua matre nati effent, atque educati. En in promptu teftimonia ex eorum titulis latine fcriptis:

1. C. PVBLILIVS P. F. ART. VIBIVNIA NATVS [*Polit. ap. N. Avignonefios*]
2. C. TITIVS LVCI FILIVS MAMILIA NATVS [*In Muf. Buccellio*]
3. VEL SPEDO TOCERONIA NATVS [*Ibidem*]
4. L. CAVIVS SPEDO SEPTVMIA NATVS [*Ibidem*]
5. C. PVBLILIVS P. F. ARN. VIBINNIA NATVS. [*Ibidem*]
6. A. PAPIRIVS A. F. SATELLIA NATVS. [*Ibidem apud Nob. Doricos*]
7. L. PAPIRIVS. A. F. AR. N. [*Ibidem*]
8. SEX. PAPIRI. SEX. F. MARCI NATI. [*Ibidem*]
9. A. PAPIRIVS N. F. ALFIA. NATVS AN. XXXXIII. [*Ibidem*]
10. A. PAPIRIVS.. NONIS.. IVS ALFIA NATVS AN. XXXXIII. [*Ibid.*]
11. L. VIINIITII VILII ANIA N.

Hæc exempla ad faturitatem adduximus, ut inde conftantem ejufdem Populi confuetudinem arguamus.

At quandoque, immo fæpius, nomen matris tantum adiectum obfervatur, omiffo adiectivo, quod facili negotio fubintelligi poterat, ut in hifce exemplis:

1. VEL SPEDO CESIAE [*Politiani in Muf. Buccell.*]
2. AMATIANIE SAVIA. [*Ibidem*]
3. A. CECINA SELCIA ANNOS XII. [*Volaterris apud Nob. Falconcinios*]
4. SATELLIA C. F. VELIZZA [*Politiani apud Doricos*]
   THENIA. SIVNIAII.
   ARRIA. THANA.
   VILISA. CARILIA.

Matrem vero in his, & fimilibus indicari non dubitamus, non folum edocti fuperiore argumento, verum etiam quia gemina familiarum nomina uni, eidemque mortuo apponi non poterant, nifi u-

num

num paternum genus, alterum vero maternum ſignificaret; quæ mihi potiſſima ratio eſt, cur ſecundum nomen inter metronymica referendum putem. At duplici modo Etruſci matris nomen expreſſerunt: nam aliquando eidem particulam *Clan* ſubdiderunt, quæ natum ſignificat, ut oſtendi in tractatione de *Tegulis Buccellianis p.* 138. *& ſeq.* aliquando vero particulam prætermiſerunt, illam ex uſu ſubintelligentes, non ſecus ac in latinis ſupra demonſtravimus.

Cum vero particulam *Clan* prætermitterent, nomen matris in *Al* terminabant: *Latinal*, *Varnal*, *Ceſtnal*, *Veſial*, *Velcial*, & his ſimilia. Putavi aliquando eam terminationem ſextum caſum indicare, quem Grammatici ablativum vocant, potiſſime quia aliquando in *Alu* hæc nomina deſinunt, ut *Velcialu*, *Vipinlu*, *&c.* quæ forma quodammodo reſpondet ablativo Latinorum tertiæ, ut ajunt, declinationis, ad quam pertinent *Fecial*, *Tribunal*, *Vectigal*, *Baccanal*, *Saturnal*, quæ in ſexto caſu *Feciali*, *Tribunali*, *Vectigali* proferenda ſunt, cui exemplo comparabam *Vipinial*, *Veſial*, & hiſce affinia. At urgebat e contra uniformis illa ratio, quam Etruſci ſecuti ſunt, quum difficile mihi videretur, Etruſca nomina fœminina omnino ejuſdem declinationis fuiſſe, ut eandem paterentur in ſexto deſinentiam, omniaque in *Al* abirent; quapropter in mentem ſubiit nomina illa ex ſubſtantivis facta adiectiva, ut derivationem filiorum a matre exprimerent; quæ nomina placuit metronymica appellare, quia ad matrem indicandam ita derivata eſſent. Exempli gratia, ſi nos ſubſtantiva fœminarum nomina *Agnetem*, *Catharinam*, *Margaritam*, *Juſtinam* in adiectiva convertamus, *Agneſium*, *Catharinium*, *Margariteum*, *Juſtineum* diceremus. At antiquioribus Latinis hæc mutatio in *al* magis probata fuit; cum enim aliquid ad cervicem pertinens, dicere vellent, non cervicium, ſed *cervical* dixerunt, & quæ ad puteum ſpectarent *puteal*, & quæ ad tribunum, *tribunal*, & quæ ad vecturam, *vectigal*: itaque videtur, Etruſcos, cum filium, exempligratia, *Agnetis*, *Catharinæ* &c. dicere vellent, *Agneſial*, *Catharinial* dixiſſe, quod idem fere erat, ac ſi dixiſſent *Agneſium*, *Catharinium*, ſeu potius *Agnetalem*, *Catharinalem*.

Quod vero per conjecturam veluti de longe indicavimus, opportunum erit longo exemplorum cathalogo comprobare, in quibus id perpetuo obſervabimus, nomina, quæ in *Al* deſinunt, diverſam familiam ab eo, qui primo loco nominatus eſt, indicare, quod ideo accidit, quia matres ſuum proprium nomen in mariti familiam inducerent. Inſcriptiones igitur proferamus.

LARTHI. EILEI. VESENIAL. [*Piſauri in Muſ. Oliv.*]
Larti Elio Veſenia nato.

AV. VENI. CVRANIAL. [*Peruſiæ ex Ciatto*]
Auli Venii, ſeu Velii Curania nati.

LARTHI · TVRR. LIARM. TALE. EIRVAL CLAN. [*Perusiæ ibidem*]
CIANTI PRETELIAL [*Ibidem ex eodem*]
Cianti Prætelia nati.
ATH VETIV IVPINAL. [*Perusiæ apud Nobb. de Pinna*]
AV AELI CVRANIAL. [*Perusiæ ex Schedis Gorii*]
Aulo Aelio Curania nato.
LT. RVITNA FRVMNAL [*Romæ ex Dempster. Tab. LIV.*]
Larti Ruitnio Frumnia N
AVLEI NARSEI FRVMNAL [*Clusii apud Dempster. Tab. LXXI.*]
Auli Narsei Frumnia nati.
LA SENTINATE ATVNIAL. [*Perusiæ ex Dempster. Tab. LXXX.*]
Lar i Sentinati Antonia nati.
ARNTA. PETRNI. TETINAL. A. [*Politiani apud Dempst. T.* LXXXIII.]
Arunti Petronio Tetinia.
VEL. IAST. LASAL. [*Clusii in tegula*]
Velio Jiastio Lasia.
MANC ELAIEI TITIAL [*Clusii ex Dempstero Tab.* LXXXIV.]
Marci Elii Titia.
FASTI SVNTINATI VARCNAL. [*Perusiæ apud Dempsterum*]
Fasti Sentinati Varcnia.
LAR SENTINATE LANIN RVNAL. [*Perusiæ ex Gorio*]
Larti Sentinati Lanirunia.
AVLEM CATINAL ALS. [*Perusiæ ex eodem*]
Aulo Catinia N.
AVLVL SVTININIA AV CALISNAL. [*Perusiæ apud Baleon.*]
Aulo Sutino Auli filio Calisna nato.
AV. SENTINATE. ALESIAL. [*Perusiæ in hortis ad D. Petri*]
Aulo Sentinati Alesia nato.
AVLE MNREIN FRVITIRIIAL [*Perusiæ ex Schedis Bonarotianis*]
Aulo Marinio Fruitinia.
VEL. LASAEA. VELSINAL [*Perusiæ apud Ansid.*]
Velio Lasio Velsinia N.
FASTI SENTINATI LARCTIAL [*Perusiæ apud Eugenios.*]
Fasti Sentinatio Lartia.
LR. SPLAVTINE. ETIANAL. [*Perusia in hortis ad Annunciatam*]
Lartis Plautino Etiania.
NASA AFVNEI VARNAL. [*Perusiæ apud Crispoltios*]
Nasia Funesii uxor Varnia N.
LR. TVPLIAI LAVRNAL. [*Perusiæ in hortis ad D. Petri*]
Larti Turpilii Laurnia.
LARTI ENSNI MVRVNAL. [*Florentiæ apud Baronem de Stosch*]
Larti Ensinii Muronia.
CAI ERENII PETINATIAL [*Florentiæ in Mus. Bonarot.*]
Cai Erenni Petinatia nati.

LT.

LT. FRAVNEI TIITAEA ATINATIAL [*Romæ in Muſ. Gualterio*]
Larti Fraunejo fecit Titia Atinatia Nata.

LARTS ANEMI VESINAL [*Cortonæ in Academia*]
Lartis Anemii Veſinia.

LT. TI. ALFIAL. [*Ibidem apud Nobb. de Coratia*]
Larti Titi filio Alfia nato.

ARVATRI CAIAL [*Eugubii*]

LARTHI VESTINI SATRIAL
Larti Veſtinii Satria.

VEL PETRVNI VEIVM APINAL
Velio Petronio Velii filio Apinia.

Quia vero, ut oſtendimus, Etruſci jam latinizantes quandoque ſolum Matris nomen expreſſerunt, nati vero adjectivum, quod ſubintelligebant, prætermiſerunt, ut in exemplis, quæ ſecundo loco adduximus, obſervatur, ita prorſus, ut a poſterioribus ad antiquiora regrediamur, cum propria fortuna uterentur, & patriam linguam retinerent, aliquando non Metronymicum adhibuerunt cum deſinentia in *al*; ſed Matris purum nomen expreſſerunt, ut puto, in ſexto caſu, qui in *a* deſinebat, ut latina nomina primæ formæ. Quod rationibus fulcire non poſſumus, exemplis pro rei anguſtia confirmemus.

LARTHI ANCARI VVILANA [*Peruſiæ ex Ciatto*]
Larti Ancarii Vuilania nati.

SE VI ANCARI VVILANA [*Peruſiæ ex eodem*]
Servii Ancari Vuilania nati.

THANA VRINATI TVTNASA [*Peruſiæ ex Gorio.*]
Tanæ Urinati Tutnaſia nati.

LARTA FVNESE TRESA. [*Cluſii apud Dempſter. Tab.* XLIV.]
Larthi Funeſio Treſia.

VELIA NVAISIA VPANISA [*Florentiæ apud Dempſter. Tab.* LXXXVII.]

CILMANM PRAETENSIA [*Ibid. ex Dempſt. Tab.* LXXXVII.]

PRAETENSA.

SETI VESII. EV AMAISEA [*Peruſiæ apud Coſtanz.*]
Sexti Veſii Auli filii, ſeu Velii Amaeſia.

FASTI SENTINATI ECIA [*Ibid. apud Eugenios*]

LARTHI VECSKINI AVLESA [*Florentiæ in Muſ. Medicæo*]
Larti Veſcinio Auleſa.

FASTIA AFVNEITIS CVSNISA. [*Cluſii apud Samuelios*]
Faſti Funeſii, ſeu Faſtia Funeſii Cuſnitia nata.

HELI TVTNASA. [*Cluſii ex Schedis Bonarotianis*]
Elii Tutnaſia nati.

SEXVIA VELCH. VTPAI LAVTNA [*Politiani in Muſ. Buccelli.*]
Servia Velcii Utpai Laurenia.

TANA

THANA SENTINEI APICESA [*Ibidem*]

Tana Sentinii Apicesia nati.

LARTHI PMAEI FEVLVIA [*Ibidem*]

Lartis Pompei Fulvia.

LARTH. CVELNE PAPA. [*In Sepulcr. Cuelniorum*]

Larti Cuelnio Papia nato.

TABULÆ EUGUBINÆ

CUM NOTIS

JO: BAPTISTÆ PASSERII

PISAURENSIS NOB. EUGUBINI

Et Regiarum Academiarum Londinensis, Olomuciensis, Panormitanæ, & Italicarum Furfuratorum, Cortonensis, & Instituti Bononiensis

SOCII.

TABULARUM EUGUBINARUM

HISTORIA, & ARGUMENTUM.

AGer Eugubinus amplitudine, ac fertilitate conſpicuus Peruſinorum finibus ex parte Auſtrali definitur, Nucerinorum ab Oriente, Tifernatium ab Occidente, & Foroſempronienſium ab Aquilone; nam qui modo extra ſunt Pirgenſes atque Callienſes vel nulli erant, vel Eugubinorum nomine cenſebantur. Bifariam dividitur ab Apenninorum jugo, qua flectitur ad meridiem in ampliſſimam planiciem, aquarum venis irriguam, protenditur, in cujus margine, & ſub extremo Apennini clivo Civitas ſita eſt, quam deinde genuino nomine *Iguvium* appellabimus. Pars vero borealis montana eſt, ſed tamen frugifera, frequentibuſque valliculis interſecta, uberrimiſque paſcuis, ac fontibus refertiſſima. Hunc montium tractum potiſſime nobilitat via, a primis temporibus conſtituta ad utramque Italiæ partem adeundam, & utriuſque maris ſuperi, & inferi commercium frequentandum. Dirupta undique montium cacumina, atque ima vallium aggeribus elevata, ſubſtructioneſque operoſiſſime labilibus in locis conſtitutæ, quæ deinde Flaminio Conſule ad exemplar majeſtatis Romanæ amplificatæ ſunt, manifeſtiſſime oſtendunt primævos Italiæ colonos maximi feciſſe tramitem hunc, qui unicus eſt in ea parte ad montium aſperitatem ſuperandam. Hujus viæ opportunitas ea juga habitatoribus frequentavit, unde & pagi, & vici plures emerſerunt, quos inter *Schigia*, quam vocem Cl. Muratorius a græco Σχίζω deducit, quod ſignificat *ſcindere*. Antiquum ne nomen ſit, an potius a barbaris derivatum, quibus *Scheit* idem importat, indeciſum relinquo.

Hîc primùm conſediſſe puto, ſedemque conſtituiſſe colonos illos, qui ex Oriente profecti, atque in Italiam per mare ſuperum appulſi, commodum iter nacti, qua nunc via Flaminia eſt ad altiora, & tutiora loca aſſequenda, hanc primam ſedem firmiſſimam & paſtorali vitæ opportunam veluti ſibi occurrentem opperierunt; neque unquam putarim ad loca aperta deſcendiſſe, niſi cùm aucto populo vim ſibi ineſſe ſenſiiſſent ad injuriam repellendam. Maximum deinde negocium mihi faceſſit ad hanc ſuſpicionem confirmandam habuiſſe Iguvinos in ea montium parte ſacrarium omnium auguſtiſſimum, quanquam prærupto in loco, ac maxime incommodo, & ſeptem millibus

passibus a civitate dissitum, cum undique late pateret campus ad Sacra Populi constituenda. Hunc vero locum religioni non aliter servatum fuisse puto a Populo, dum meliore fortuna uteretur, quamquod a primis Populi ductoribus selectus esset, ubi primas sedes constituissent, atque auguria captassent prosperioris fortunæ; quæ cùm e voto successisset, locus ille veluti Deo plenus in maximo honore semper habitus est, donec error mentes hominum occupavit; neque alibi Comitia Populi habita sunt, quàm in ea religionis sede, ut suo loco demonstrabimus.

Templum ibi non aliud ab initio constitutum fuisse reor præter *Eximiam Quercum* Jovi consecratam, Fanum pariter, atque Numen. Nempe religio, seu melius levitas antiquissimorum populorum eo processit, ut ubicumque procerrima arbor occurrisset, Deum illi inesse, atque ibi habitare crederent. Plin. lib. XII. cap. I. *Hæc fuere numinum templa, priscoque ritu simplicia rura; etiam nunc Deo præcellentem arborem dicant*. Hæc fuit religio Græcorum, ut non uno in loco recenset Pausanias, & præsertim in *Arcadicis*, hæc Celtarum, ut refert Maximus Tyrius Ser. 38. *Simulacrum Jovis est apud Celtas quercus alta:* quam vanitatem merito reprobat Arnobius lib. I. & alibi, illasque exscisas IV. Sæculo, ac sequente ab Ecclesiæ Patribus sæpe memorat immortalis Baronius. Mansit arboribus religio etiam sæculis opulentioribus, sed prope truncos extructa sunt Templa, in quibus splendidius sacra celebrarentur, ac luculentiore apparatu pro temporum dignitate. Ita pariter eo in loco Templum eximium viæ Flaminiæ imminens, & toto orbi notissimum ab Iguvinis extructum fuit. Id vero splendidissimum fuisse oportet, quod duplici argumento facile comprobatur præter ruinas adhuc superstites prope *Schigiam*, unde marmora speciosissima, & maculis insignia eruta fuisse scio, & aliquando vidisse memini. Primum argumentum eruitur a testimonio Claudiani, qui in *Panegyrico* pro VI. Honorii Consulatu, iter describens Imperatoris ab Urbe Ravenna Romam usque, quasi per saltus pauca, sed celebriora viæ Flaminiæ loca commemorat, *Fanum Fortunæ*, *Saxa Pertusa*, *nostrum id Templum Jovis*, *Clitumni Fontes*, *Narniam*, *Tibrim*, *& Romam*.

Versu 500 *Lætior hinc Fano recipit Fortuna vetusto,*
Despiciturque vagus prærupta valle Metaurus,
Qua Mons Arte patens vivo se perforat arcu,
Admittitque viam sectæ per viscera rupis.
Exuperans DELUBRA JOVIS, *Saxoque minantes*
Apenninigenis cultas pastoribus aras.
Quin & Clitumni sacras victoribus undas.

Alterum est, quod in *Tabulis Peutingerianis* locus ille notatus sit cum epygraphe IOVIS. PENNINVS.

Præ-

Præter loci celebritatem notanda est etiam ejusdem Templi perseverantia: nam VI. Honorii Consulatus recidit in annum Christi 404, cui etiam ætati referuntur *Tabulæ Peutingerianæ*. Sed minime dubito haud multo post a Sanctissimis Patriæ nostræ Episcopis exscisum fuisse, ingentesque lapides ad substruendam proximam viam Flaminiam fuisse divulsos, quorum adhuc Testimonia huc, & illuc dispersa, ac dilapsa conspiciuntur. Hic IOVEM sub titulo APENNINI cultum fuisse colligitur ex Claudiano; manifestissime vero evincitur ex Inscriptione in basi marmorea ineunte hoc sæculo ibi reperta, cui donarium aliquod infixum fuerat. Hæc diu stetit Eugubii in Bibliotheca Nobilis, & eruditi Viri Marcelli Franciarinii; a quo dono acceptam Clarissimus Scipio Maffejus Museo Veronensi commendavit, dolentibus tamen Civibus monumentum id emigrasse. En exemplar Inscriptionis:

IOVI
APENINO
T. VIVIVS . CAR
MOGENES
SVLPICIA . EVPHRO
SYNE . CONIVX
V. S. D. D

Sortes quoque in hoc potissimo Iguvinorum Sacrario, atque, ut opinor, antiquissimo servatas fuisse, & a credulis tentari solitas, minime dubito, quemadmodum in fere omnibus, ac frequentioribus Delubris, natura hominum futuri semper curiosa. Firmat meam hanc opinionem locus Trebel. Pol. in Claud. Cap. 10. *Quum in Apennino de se consuleret, responsum hujuscemodi accepit &c.* Sortes quoque *Apenninas* Romæ in Templo Solis translatas testatur Vopiscus in *Firmo* cap. 3. Mecum quoque in hac re sensiit idem Cl. Maphejus in sua *Verona Illustrata*, ubi ad Tab. LXXIX. hanc Inscriptionem explicavit. Error ne amanuensium subsit iis in locis, an alterum etiam fuerit ab hoc nostro Templum *Jovis Apennini*, unde Sortes detractæ sint, libens prætermitto, cum ceteroquin, & potissime ex infra dicendis manifesta sit Iguvini Templi celebritas. Hujus religio omnino in causa fuit, ut constante Imperio via Flaminia præruptissimo in loco, & periculi pleno sumptu maximo, atque continuo servaretur, quasi injuria *Jovi* inferenda esset, si eo posthabito via divertenda foret, qua tutior & prona erat, & facilis per Civitatem Eugubii stationi aptissimam. Optimum verò consilium olim a superstitione impeditum, ætate nostra, & me potissime curante, iterum excitatum, sæculi, in quo vivimus desidia penitus exanimavit.

Hæc de hujusmodi Sacrario præmittenda erant ad rectam intelli-

gentiam *Tabularum Eugubinarum*, quæ ad illud pertinebant; nam non longe ab ejus maceriis inventæ sunt ab incola memorati loci *Schiziæ*, dum terram everteret, quo in aliqua hostili direptione, ut assolet, abditæ fuerant, vel conclamato jam Idolorum cultu, cùm sententia de Templo evertendo lata esset, ab Æditui, vel Flamine pertinacius veræ pietati resistente contutatæ fuerant, ne in Christianorum manus destruendæ devenirent. Hæc post decem fere sæcula iterum innotuere anno 1456, eodem, quo ars typographica feliciter instituta est, atque in potestatem Populi Eugubini redactæ sunt, interveniente solemni emptionis Instrumento, cujus exemplar sumptum ex secretiore Civitatis Tabulario libenter subiicimus.

Ex Libro Reformationum Civitatis Eugubii ab anno 1453. ad 1457. pag. 132.

Eisdem [1] *anno, Indictione, & Pontificatu, die vero 25. Augusti. Actum Eugubii in sala superiori Palatii Residentiæ Magnificorum DD. Confalonerii, & Consulum dictæ Civitatis, præsentibus Ser Petro Ferodi, & Baptista Fulginen Lutii Testibus mihi Cancellario notis ad hæc habitis, vocatis, & rogatis.*

Paulus [2] *Gregorii de Sig.* [3] *habitator Eugubii per se, suos Hæredes, & Successores, & vice, & nomine Presentinæ* [4] *Filiæ olim Francisci Vici Maggi, & D. Angelæ Uxoris d. Pauli, pro qua Presentina dictus Paulus de rato promisit &c. dedit, tradidit, vendidit, cessit, & concessit Magnificis DD. Confalonerio, & Consulibus dictæ Civitatis, & mihi Guerrerio Cancellario infrascripto recipientibus pro dicto Communi Tabulas* [5] *septem eburneas variis literis scriptas, latinis videlicet, & Ægyptiis* [6] *ad habendum, tenendum, & possidendum &c. & quod dicto Communi deinceps placuerit faciendum &c. Et hoc fecit dictus Paulus nominibus ut supra, quia præfati magnifici DD. & Antonius Guidutii Sindicus, & Procurator dicti Communis substitutus a Francisco Nicolai, pro ut de dicta substitutione &c. dicitur apparere manu Ser Jacobi Matthæi de Urbino olim Cancellarii, cujus consensu, licentia, & voluntate præfatorum Magnificorum DD. vendidit, tradidit, cessit, & concessit, consignavit, assignavit, stabilivit, & firmavit dicto Paulo recipienti pro se, & vice, & nomine Presentinæ Gabellam* [7] *Montium, & pascuorum communis dictæ Civitatis Eugubinæ consentien. Vendi etiam ejus fructus, redditus, & proventus pro biennio proxime futuro, incoan. die prima mensis Januarii, proximi futuri anno 1457 &c. & hoc fecit dictus Antonius Sindicus antedictus pro pretio, & nomine pretii dictarum Tabularum, qui Antonius, & Paulus nominibus ut supra fecerunt hinc indefinitionem, quietationem, & pactum perpetuale de ulterius non petendo unus alteri, & alter alteri &c. renunciantes &c. ad pœnam dupli &c. juraverunt &c. promiserunt &c. obligaverunt &c.*

Ad clariorem hujus formulæ intellectum notas aliquas addendas putavimus.

(1) *Eisdem anno*. Præcedunt enim Instrumenta anni 1456. Tempus hujus Instrumenti manifestius resultat ex fine illius. *Proximi anni futuri* 1457.

(2) *Paulus Gregorii*. Ex apostilla adjecta in margine manu ejusdem Notarii eruitur cognomen hujus venditoris. *Emptio certarum Tabularum facta pro communitate a Paulo Schano*.

(3) *De Sig*. Hæc syncopes ansam præbuit aliquibus criticis attribuendi originem harumce Tabularum Signinis, Senogaliensibus, aliisque Populis, quibus Siglæ aptari poterant; Sed infeliciter; nam centies repetitur in illis Iguvinorum nomen, pro quibus Sacra præscribuntur, & preces funduntur. Constantissima opinio est, quam a majoribus accepi, Tabulas prope *Schiziam* fuisse repertas, cujus loci nomen Notarius per breviarias notas exprimens *Sigiam* descripsit. Et revera ipsum e *Schizia*, seu *Sigia* fuisse oriundum colligitur ex concessione gabellæ pascuorum, quæ in montibus *Schizia* a Communitate Eugubii possidebantur.

(4) *Presentina*. Hinc eruitur Paulum Scanum non fuisse Tabularum repertorem, sed illas pertinuisse ad hæreditatem Francisci vici Maggi, eoque defuncto ad Presentinam, & Angelam ejus filias, & ipsas, ut opinor, oriundas ex *Schizia*; Quarum ultima cum Scano nupsisset, ipse & jure dotali, & nomine cognatæ dominium Tabularum transtulit in potestatem Populi Eugubini.

(5) *Tabulas septem eburneas*. Hinc exploditur vana opinio duas ex hisce Tabulis Venetias fuisse transmissas; nam eodem numero, quo fuerunt acquisitæ, adhuc in secretiore Tabulario conservantur, quidquid dicat Conciolus noster in præfatione ad Statutum Eugubii, qui optimus Jurisconsultus, & in magnis tribunalibus fere semper extra patriam versatus, nec Tabulas vidit unquam, nec instrumentum, quod præmisimus, & vulgi famam sequutus, asseruit anno 1444 inventas esse prope mœnia Civitatis nulli idoneo auctori confisus. Puto tamen aliquas ex iis interiisse, aut adhuc latere, quem defectum suo loco notabimus. *Eburneas* pro *æreas* nuncupavit Notarius noster, lapsu condonando; nam & Pomponius XII. legum Romanarum Tabulas ait fuisse *eboreas*, cum ex Livio, & Dionysio constet æri fuisse incisas.

(6) *Literis latinis & Ægyptiis*. Quis non condonabit errorem hunc Notario ejus temporis, cum ætate hac nostra vir alioqui doctissimus evulgato libello contendere præsumpserit, Inscriptiones Etruscas omnino esse Gothicas?

(7) *Gabellam Montium, & Pascuorum*. Maximi fœnoris erat tunc temporis iste proventus; importabat enim veram locationem annuam omnium illorum Montium, qui circa *Schiziam* sunt, illis nondum ad culturam redactis. Ex quo colligitur quanti fecerint Eugubini hæc monumenta, licet obscurissima, & cum nulla adhuc suspicio suborta esset, illa ad res veterum Iguvinorum pertinere.

Tabu-

Tabulæ, quas deſcribimus, conſtant ex ære fuſili puriſſimo, ac deinde ad firmitatem malleato. Literæ ſatis profunde viriculo craſſiore inciſæ ſunt, quarum aliquæ abraſæ apparent ad corrigendos lapſus inciſoris. Quinque ex his charactere Etruſco ſcriptæ ſunt, duo vero omnium majores latino procedente a ſiniſtra in dexteram. Una vero ex quinque Etruſce inſcriptis additamentum continet in fine latinis literis exharatum, ut manifeſte apparet ex illius exemplari apud Dempſterum, & eſt in ordine tertia. Qua lingua ſcriptæ ſint, diſputarunt olim plerique Eruditi, quorum alii Etruſcam, alii Umbram, alii Pelaſgam appellarunt. At deſunt nobis univerſa argumenta, quibus id nomen definiamus; quemadmodum in tanta Monumentorum ejuſdem ætatis orbitate deſunt nobis exemplaria, quibus ſermonem hunc comparemus. Characteres Etruſci reſpondent quidem cæteris, quos in urnis in tota Etruria obviis obſervamus. De lingua vero nihil firmiter ſtatuere poſſumus. Iguvium certe intra Etruriæ Urbes non cenſebatur, nec illius legibus erat addictus, ut propemodum ſolo ſui Imperio obediret. Credibile tamen eſt ob propinquitatem cum Peruſinis linguam Etruſcam ibi obtinuiſſe. Nos vero linguam hanc tutiſſime *Iguvinam* appellabimus; cum certum ſit Tabulas haſce ad res Iguvinorum pertinere. Quæ vero latinis literis ſcriptæ ſunt omnium ampliores, diu poſt cæteras ſcriptas eſſe judico; nam dialectus longe diverſa eſt, & ad latinam non nihil accedit. In hac adoptatur litera O. quæ in Tabulis etruſce ſcriptis ſemper profertur per V. Ita pariter litera F. quæ in ſuperioribus deſideratur; occurrit in his litera G. in *Gomia* & *Grabovie*, quæ litera anno Urbis CCCCXCIV. nondum nota erat, ut colligitur ex inſcriptione columnæ Roſtratæ C. Duilii, quæ ad hunc annum referenda eſt. Ordo etiam ſcripturæ antiquioris vergentis a dextera in ſiniſtram inverſus eſt a ſiniſtra in dexteram proceſſu commodiore, præpotente jam Romana Republica, quæ Italiam fere totam moribus ſuis conformavit. Quid ni? vidi apud Goltzium atque Parutam nummos plurimos magnæ Græciæ, & Siciliæ inverſo ordine inſcriptos a dextera in ſiniſtram more Orientalium, & Antiquiorum Græcorum, ut conſtat ex Pauſania, quos antiquiores dijudico: dein vero earundem urbium nummos more latino a ſiniſtra in dexteram inſcriptos, haud dubio indicio morem Romanum una eademque ætate per totam Italiam fuiſſe adoptatum, præſertim in Monumentis publicis, ac perpetuo manſuris, ubi jam omnia abire in Romanam poteſtatem cernerentur. Hanc vero ſcripturæ mutationem accidiſſe circa annum Urbis noſtræ CCC. credendum eſt; nam ex hiſce Tabulis latine ſcriptis multa eruuntur, ex quibus ſuſpicemur eas conſcriptas eſſe anno ejus Civitatis ſæculari CCC. ibique expiationes, & ſacrificia, & Deorum ſupplicationes contineri. Quin & illæ nil aliud continent quàm expoſitionem, atque paraphraſim alte-

rius formulæ antiquioris, qua forte Iguvini usi fuerant in præcedentibus sæcularibus, ut suo loco declarabimus.

Scriptores, qui de iis sermonem fecerunt omnino discordant in illarum denominatione. Cl. Bonarotus in differt. ad Dempster. §. 46. continere putavit: *Communes in populis finitimis pactiones, vel circa fines, vel circa alia, quæ inter vicinos intercedere solent*. Alii putarunt continere fædera, quæ plerumque æreis Tabulis incidebantur, cujusmodi exemplum habemus in Machabeorum I. Gorius harum unam appellavit *Carmen Orthium* lamentabile; Bourguetius *Litanias Pelasgas*; Franciscus Montanus noster *Tabulas legum*, cum se frequenter vidisse profiteretur *æra Legum*, non *æra* precum, Contra tamen insurgit Pausanias in *Arcadicis*, qui in Porticu Templi *Deæ Dominæ* inter sigilla Tabulam vidit: *In qua scripta sunt* initiorum cæremoniæ. Et revera cum in his Tabulis aliqua ex parte declaratis nihil aliud inveniatur, nisi sacrificiorum præscriptio, victimarum distributio, populi expiatio, fulminum procuratio, & alia hujusce modi mihi omnino ad jura Pontificalia pertinere videntur. Occurrunt præterea in his plurima Deorum attributa partim nota, partim obscura, quemadmodum descripta fuisse in libris Pontificum, quæ Indigitamenta nuncupabantur, testatur Servius Georgic. I. 21. *Nomina hæc Numinum in Indigitamentis inveniuntur, idest in libris Pontificalibus. Quì & nomina Deorum, & rationem ipsorum nominum continent*. Alio quoque vocabulo *Axamenta* dicebantur ab *Axare*, id est, nominare, ut ait Festus; nam in illis, & præcipue quibus Salii utebantur, nomina Deorum expressa erant, adeo obscuris vocabulis, ut *vix Sacerdotibus suis satis intelligenda essent*, ut ait Quintil. I. 6. 11. Jure ergo mihi visum est Tabulas hasce nuncupari posse *Indigitamenta Pontificalia Veterum Iguvinorum*.

Demum quod spectat ad ordinem Tabularum non alium servandum censui, præter illum, quo usus sum anno 1740, cum prima mea in idem argumentum tentamina mihi proposui inter Epistolas Roncalienses, quæ in *Collectione Calogeriana* publicatæ sunt, licet alio ordine dispositæ fuerint in *Additionibus ad Dempsterum*. Primo enim loco excutiendas duxi Tabulas latinis literis exaratas, quarum lingua uti recentior, aliquantulum accedit ad latinam. Hoc veluti gradu perscrutandam duxi antiquiorem & difficiliorem, sequutus Justiniani Augusti consilium *a facilioribus esse inchoandum*. Pauca pro certis asserere non verebor, plura pro dubiis; plurima intentata prætermittam; omnia vero proponam veluti conamina ad rem Patriam illustrandam, cujus amor aliquando exilia etiam ingenia ad ea conducit, quæ exteris alioqui doctissimis denegantur. Zoilos fortasse multos, & Pseudo-Aristarchos inveniam, qui mihi succenseant: Sciant tamen, quicumque futuri sint, optimum censuræ genus esse, & humano generi utilissimum, mihique acceptissimum meliora producere.

MO-

MONITUM.

CUM quinque ex nostris septem Tabulis ex duplici latere scriptæ sint, reliquæ vero duæ ex uno, ut omnes duodecim paginas constituant, placuit illas duodenario numero separare ad faciliorem textuum allegationem. Ita methodum secuti sumus, quam nobis præscripsimus in Roncaliensibus, in quibus indicem quoque verbalem huic ordini accomodavimus. Cum vero ipsæ Tabulæ adeundæ sint, quemadmodum extant apud Dempsterum, sequenti indiculo utendum erit.

Ordo noster.	Ordo apud Dempsterum.
Tab. I. ESTE. PERSCLO. *Latina.*	Tab. VI. a tergo. *Id latus erat prætermittendum.*
Tab. II. PREVERIR. TESSENOCIR. *Latina.*	Tab. VI. in fronte. *Id latus erat posponendum.*
Tab. III. SVRVRONT. PESNIMVMO. *Latina.*	Tab. VII. in fronte.
Tab. IV. PISI. PANVPEI. *Latina.*	Tab. VII. a tergo.
Tab. V. ESTE. PERSCLVM. *Etrusca.*	Tab. IV. a tergo: *sed erat præferendum.*
Tab. VI. VVCVCVM. IVVIV. *Etrusca.*	Tab. IV. in fronte; *id latus erat posponendum.*
Tab. VII. PVNE. CARNE. *Etrusca*	Tab. V. in fronte.
Tab. VIII. SEME. NIES. *Etrusca.*	Tab. V. a tergo.
Tab. IX. ESVC. FRATER. *Etrusca.*	Tab. III. in fronte.
Tab. X. ET. VELCLV. *Etrusca.*	Tab. III. a tergo.
Tab. XI. ESVNV. FVIA. *Etrusca.*	Tab. II.
Tab. XII. PVRTVVITV. ERARVNT. *Etrusca.*	Tab. I.

DE

DE DIIS,

ET SACRIFICIIS IGUVINORUM

SYNTAGMA.

CUM in his Tabulis aliqua ex parte explicandis ſedulam operam impenderem, ſæpe admirabar reſtrictiſſimum fuiſſe numerum Deorum, quos majores noſtri coluiſſent; cum enim in hiſce laminis æreis tam ſolemniter ſcriptis Ritualia univerſa Populi conſignata fuiſſe credibile ſit, nullum præter Jovem, & Martem Cuſtodes, paucoſque Deos ſilveſtres nominatos invenio, quibus ſegetum curam, atque agrorum commiſſam fuiſſe reputabant. Errabant igitur, ſed communi tunc errore, & præ ceteris innocentius. Nullæ hic Fabulæ Divinorum connubiorum, nullæque Deorum propagationes, quas veterum Poetarum ſomnia induxerunt ſub obtentu primùm Allegoriæ, ſubinde vero impoſturæ, ut Religio, quæ omnibus communis, veluti lex morum eſſe debebat, in arcanum degeneraret. Etruria Mari obiecta maxime patuit inventis peregrinis. At pars noſtra montana priſcam ſimplicitatem a fontibus nondum penitus corruptis mordicus conſervavit. Juppiter apud noſtros omnino celebs; nam nulla hic mentio fit, ut ſemper apud alios, Sororis, & Conjugis, & propterea infecundus, cum ſubditis quibuſdam poteſtatibus ſuſpicionem nobis ingerit Iguvinos agnoviſſe æternam quamdam mentem perfectiſſimam, nullius indigam, non tamen otioſam, ſed creatarum rerum moderatricem, & ſubditarum poteſtatum diſpoſitricem, quarum creationum originem ignorarent, ſed a primo fonte productam. Nomen ipſum Jovis, ſive, ut ipſi pronunciabant IVVE, ſuſpicionem hanc noſtram confirmat; conſtans enim eſt eruditorum ſententia nomen id Græcis ignotum proceſſiſſe a nomine Dei ineffabile IEHOVA ex Oriente propagatum, cujus ſignificatio importat antonomaſtice *exiſtentem*, hoc eſt, exiſtentem per ſemetipſum, quæ notio omnes penitus perfectiones includit, & fabulas univerſas eliminat.

Inter cætera vero attributa, quibus Iguvini noſtri *Jovem* cumularunt, unum eſt in primis ignotum univerſis gentibus, ſub quo ſæpe in his Tabulis invocatur, eſt VNTEBE. ſynonimon nominis ineffabilis, quod identidem ſignificat *exiſtentem*, de quo Tab. VI. lin. 4. quæ omnia me movent, ut ſuſpicer Religionem veterum Iguvinorum fuiſſe Ethnicorum omnium ſimpliciſſimam, immunemque a fabulis, quæ tam dire mentes hominum, & ſubinde mores depravarunt: ubi vero exiſtentiam Dei æternam mente concipimus, ridiculum eſt effingere

Deos alios in tempore genitos fuiſſe ſibi pares, & competitores, quibuſcum pugnare, & pro pace cæleſti regna partiri conveniret. Siquæ vero inferiores poteſtates deinde extiterunt, earum originem nullo modo comprehendere valet mens humana, quàm per viam creationis, ut in officiis eſſent, & ſupremæ menti ſubjectæ.

Inter has vero conceperunt *Iguvini* malignas etiam extitiſſe quaſdam poteſtates, atque hominibus infeſtas, quarum originem ignorabant, ſed tamen patiebantur ſupremi Dei adminiſtras, veluti ultrices malorum, quarum vim retundi poſſe credebant ſacrificiis quibuſdam expiatoriis, quæ ſi Deo ſummo directa fuiſſent, omnia recte tunc proceſſiſſent: ſed valde dubito aliqua ex iis ſacris malignis poteſtatibus fuiſſe dedicata, præſertim ſacrificium canis, quod Hecati numini Inferno adſcriptum erat.

Hinc duo recte deſumuntur, primùm erraſſe antiquos, dum crederent principium mali independens eſſe a principio boni, ut peculiaribus ſacris illud conciliari oporteret. Quid in hoc autumaverint *Iguvini*, definire non valeo, & an ſacrificium *Ambarvalle*, & *Periſchylachiſmus*, hoc eſt, ſacrificium canis Deo dirigeretur, an Furiis: quod vero certum eſt, *Iguvini*, qui Deum ultorem malorum reputabant, quo nomine ſæpe audit in his Tabulis, illum profecto, & omnino bonorum operum retributorem eſſe crediderunt. Quod vero genus retributionis eſſe putarent animabus corpore functis, & propterea immortalibus, diſſertatione peculiari *De Philoſophia Etruſcorum* ſuo loco exequemur. Excuſare fortaſſe videbor plus æquo Gentem meam communi errore involutam; ſed detur amori patrio hæc indulgentia, ut ſaltem credam minus cæteris aberraſſe. Cæterum vix inducor, ut putem, ſapientes viros, & quæ recte viverent ex antiquis, pluralitatem Deorum intra conſcientiam ſuam admiſiſſe ratione ſimul, atque natura penitus repugnante, & putidas fabulas recuſante. Solus ille Fons Luminis perfectiſſimus, quid de illis ordinaverit, conſcius eſt, nihilque nobis relictum, niſi ſalutis noſtræ ſollicitudo.

Quibus vero attributis *Iguvini* Jovis nomen invocarent juvat exponere, quod non modo confert ad illorum antiquam linguam ex parte intelligendam, verùm etiam maxime conducit, ut aſſequamur, quid de Deo ſenſerint, & quàm longe abierint a Fabulis aliarum Gentium, quæ Divinitatis imaginem turpiſſime extenuabant.

In primis, ut diximus, illum HVNTEBE nuncupabant, ex quo illum ex ſe ipſo exiſtentem agnoſcebant.

IVPATER. ſæpe in his Tabulis nuncupatur, quaſi JA PATER. *Pater omnium Dominus*, *& Gubernator*. JA eſt Sycopes nominis ineffabilis.

ARSIR. hoc eſt, ſylveſtris, ne tanta pars terræ, quæ pecori ſimul, ac humano generi alimenta ſuppeditabat, ſine numine, & tutela eſſet.

ACHE-

ACHERVNIAMEM. five *Acherunium* dicebant a voce *Cerus*, nempe Creator.

AHTV. quod importat *feritorem*, five *ultorem*.

HOSTATIR. & ANOSTATIR. a verbo *hoftire*, quod idem prorfus importat. ANOSTATIR erat reduplicativum hoftatoris, quafi fuperferitor, feu iterum feritor impiorum, quos prima plaga non coerceret.

ACERSONIVS. manat ex eodem fonte *Cerus*.

SERFE. valet *fervator*, unde fæpe recurrit in his Ritualibus intercalare rhythmicum SERFIA SERFER. *Serva fervator*.

KAPIRV. Nomen arcanum, quo Ethnici Deorum potiffimos *Cabiros* vocabant, de quo videnda, quæ diximus fuo loco.

KVREDIER. quas *Curetius* a Curetis. Hæc vox apud Etrufcos principatum notabat.

ESO. ESONA. ESVNVMEN. Derivant a voce Etrufca, quæ abfolute *Deum* fignificat.

FISIV. Epithetum Jovis cuftodis fugitivorum, qui ad afylum confugientes tuti erant; nam plerumque fugitivorum concurfu novæ Urbes fuccrefcebant. Huc pertinet FIIVVI. nempe per fyncopen *Fifius Jupiter*.

FOSSEI. a φῶς lumen, quafi *Lucetius*, vel auctor lucis.

FABV. & FABIV. a fando nuncupatur, quod ufum loquelæ infantibus tribueret. Hæc officia Romani admodum ridicule in plures Deos diviferunt, quos exfibilat maximus Auguftinus *de Civit. Dei*. Iguvini parciores erant in Deorum multiplicatione.

FERHTRV. Latini dixere *Feretrium* a feriendo.

GRABOVEI. & KRAPVVI. notat potentiffimum.

NOMNE. idem eft, ac Nomius, five Paftor metaphorice quafi Rector. Dicam fimplicius *Deus Paftorum*.

NERF. & NERVS notat fortitudinem quafi *Deus fortis*.

OCRER. valet Montanus ab *Ocris* Mons. Id attributum confonat cum cognomine *Apenninus*.

OCREFISY. Compofitum ex duobus attributis *Ocry* & *Frify*.

ORER. ab ὄρος Mons, idem eft, ac Juppiter Mons, quemadmodum dicebatur etiam Juppiter lapis. Veteres enim non modo confecrabant fimulacra, quibus deinde Numen ineffe reputabant, fed etiam Montes, quos integros Numine plenos fomniabant. Hinc mons *Argæus*, & *Caffius*, aliique pro Diis ex integro colebant, quemadmodum & lucos. Hinc fæpe fufpicatus fum montem illum, in quo templum Jovis fupra Urbem noftram fitum erat, maximaque apud omnes veneratione colebatur pro Deo habitum fuiffe, faltem ex ea parte, quæ finibus quibufdam diftinguebatur, de quibus in Tabula decima. Audio præterea non uno ex loco rudera veterum ædificiorum circa templum Jovis defoffa effe; unde in fufpicionem veni præ-

 ter

ter Templum sacella alia circumstetisse, quemadmodum in monte Argæo.

OSE. ab Ἅγιος sanctus.

PACERSEI. importat *pacificum*, sive *pacis custodem*.

PASE. a pausa. Romani pacem Deam, & *Pausum* sibi composuerunt ex attributis. Pax erat actus pacificationis, sed pausa duratio pacis, & quietis.

PERSEI. Epitheton vastatoris, quod impios perderet.

PERIKAPIRE. idem ac excellens *Cabirus*..

PRESTOTA. a præstando, sive tribuendo officium providentiæ, unde Dii *Præstites*.

RESTATV. Expiator malefactorum, quos impietatis pœnituisset.

FERACLV. & SVFERACLV a feriendo, & iterum feriendo.

SANSIE. idem quod *Sancus*, *Sangus*, & *Sanctus* voces Sabinis communes, quibus Herculem indigitabant, a sanciendo, ut *Martiano* placet nuncupatum, hæc notio legis naturæ, & pactorum observantiæ institutorem importat.

SITIR. & ANSIHITIR a *Soter* servator, & custos.

TREBEIT. quasi *Tribulis*, quo nomine cum Latini appellarunt, quod in singulis tribubus coleretur, veluti concordiæ custos inter contribules.

TEFRE. a *cinere*, quod in cinerem ope fulminis omnia converteret, Fulminator dictus est. Quandoque TEFE per syncopen, & TREFI per metathesim scriptum legitur.

TVSE. quasi *Tysius* a Θύω sacrifico, quasi dicas *sacratus*.

TIKAMNE. dator fortunæ, a *Tiche*.

VRAKV. quasi Orcius juramenti custos, & vindex.

VVFIVNE. attributum omnium obscurum, nisi deducatur a Φόνος homicidium, ob dejectos Titanas. Omnium vero terribiliora sunt epitheta, quæ Jovi tribuuntur in Tab. II. lin. 59. & seq. ut plurimum expetita a gravioribus aeris perturbationibus, quibus homines flagellantur; ut TREMITV a tremore incutiendo, vel terræmotu excitando.

HONDV. ab inundatione, sive a pluvia.

OLTV. ab ulciscendo.

TVRSITV. quasi *Thurius* bellator, aut in bellum exiliens.

NIMCTV. a nive spargenda.

NEPITV. a nebula, sive nubibus congregandis.

SONITV. quasi tonans, quæ omnia epitheta sparsim apud Græcos, & Latinos inveniuntur, apud neminem vero scriptorum, nullumve monumentum ita simul collecta, ut in nostris hisce Ritualibus, quorum quidem vocabulorum interpretationem indiculo nostro præeunte suis in locis invenies. Martis epitheta parciora sunt, ut ENNO pro Enyalius, FONER, ab homicidio, TVRSA, & inde composita, quasi Thu-

Thurius, &, ut legitur in patera Etrufca THVRAN, de quo attributo Jovi etiam conceffo, paulo fupra differuimus. Hinc colligimus, Martis divinitatem multo Jovi inferiorem habitam fuiffe; nam pleraque Martis attributa Juppiter fibi ufurpabat, cui omnia penitus tribuebantur: unde non inaniter reputamus *Iguvinorum* Religionem, quantumvis falfam a politheifmo maxime abhorruiffe, cæterafque poteftates uni fubditas, & ab Illo promanatas crediderunt.

A Diis tranfeamus ad facrificia. Ex primæva inftitutione fanguinolenta fuerunt, ut quadam imagine corporis noftri animalium nobis proximiorum vita piacularis Deo funderetur. Tenuioris fortunæ homines meffium primitias, & poma fubftituerunt, & liba. Dein thure, & vino expeditiffime facrificatum eft. Victimæ ubique variæ, fed apud Italos vix aliquando volatilia jugulata; at ex quadrupedibus, *ovis*, *capra*, *porcus*, *& bos*. Tantum vero habitum difcrimen fexus, ætatis, coloris, atque pafturæ, ut ex quatuor iftis fpeciebus infinitæ propemodum differentiæ proceflerint, fuis quæque nominibus diftinctæ, ut nifi cognofceremus ad quatuor tantum capita victimas effe redigendas, infinitas fuiffe crederemus. Silentium fcriptorum, qui paucis nominibus exceptis cætera neglexerunt, has nobis tenebras induxit, cum præfertim Libri omnes, qui ad difciplinam Pontificalem pertinebant, circa quartum falutis noftræ Sæculum penitus interierint, nec aliud ultra habemus in hoc genere, quam Tabulas Eugubinas, quibus intelligendis nihil eft, quod fuppetias ferat.

In his igitur quatuor fpecies enunciatæ animantum manifeftiffime præfcribuntur.

De Ove.

OVEI. AVEIS. OVI. OTE. VVEF. VVFEF.
ANGLA. ANGLOMÈ. ANGLAF. ANGLVTO.
ARVIO. ARVAMEN. HERIEI. pro ARIES.
HABINA. & APINA. Latinis *Ambegna*, *ovis inter duos agnos*.
AFICA. PEIQVA. PEIQVO. PEIQ. *ovis ventre glabro*.
VATVO. Ovis pedibus introrfum converfis.

De Capra.

KAPRV. KAPRVM. KAPRES.

De Porco.

PORCO. SVE. SIF. SI. SAKRE. BERRVS *pro verre* ABRVNV. ABROF. *pro apro*, SVISEVE *pro fue ferociore*. VERISCO, five *parvo verre*.

De

De Bove.

BVF. BVE. BVM. IVVENGAR. IVVEKAR. TORV. VITLV.

Differentiæ victimarum.

ANXERIATES. hoc eſt, intonſæ, quod præſertim circa oves, agnos, & agnas præſcribebatur.

STAKAX. quod nempe eſſet de his, quæ domi, ſive in cavea nutriuntur.

PERAKRI. ex palantibus, quæ paſcuntur in campis, & agris.

PIQVIER. Genus paſcui pecori addictum, ut in montibus incultis; unde victimæ aliquot ſeligendæ erant, ne Diis ruſticis cicures traderentur.

PVRTIFELE. Victima lactans.

MANTRACLV. Genus victimæ ſumendæ a mandria.

MVGATV. & MVIETV. a mulgendo, quæ lactentes eſſent, & abacto fœtu adhuc mulgerentur.

GOMIA. & KVMIA. Victima opima, & bene nutrita.

FILIVF. FELIV &c. a fellando, victima lactens.

KALERSV a Γάλα lactans.

FERINE. nempe victimæ ferociores, & minime cicures, ut boves feri, hirci, porci &c.

Colores victimarum.

ROFRV. *Rufru.*

RVSEME. *Ruſſus.*

ATRV. *Niger.*

Succedunt nomina victimarum, de quibus adhuc ſignificationem expectamus.

APE.
APELVS.
APELVST.
INATES. ASNATES.
ASIANE.
CVRNACO.
DESVVA. & DERSVVA.
ERV. & EREC.
EREBLE.
ISEBELES.
NEIP.
PISI.
PVRTITA.
PELSANA. & PELSANS.
PESONDRO. & PESONDRISCO.
TIBLV.
VESTIBA.
XEREF.
VKAR.

De Cane.

Succedit ſacrificium *Catuli*, quod a Græcis appellabatur *Periſchilachiſmus*, ut ſuo loco demonſtrabimus, ab Etruſcis vero conciſſo nomine in faciliorem pronunciationem PERSCLO dicebatur. Hæc cæremonia, ni fallor, ad ſacrificia non pertinebat, ideoque Catulus inter

ter victimas non est computandus, quidquid secus putaverint Romani, corruptis semper in deterius superstitionibus eo usque, ut Infernas Potestates victimis placandas esse censuerint. Nihil horum fecisse primævos Etruscos, præsertim Montanos crediderim, cùm nullum hujus impietatis vestigium in tota illorum antiquitate reperiam. Suspicor potius illorum *Persclum* nihil aliud importasse, quâm imprecationem malorum omnium, quæ Populo obventura erant in caput canis, qui dissecatus circumferebatur finibus agrorum, ne tempestatibus quaterentur, aut noxiis cæli perturbationibus lædi contingeret. Ritum hunc a Tuscis propagatum ait Columella *De cultu Hortorum* lib. X.

Et tempestatem Thuscis avertere sacris.
Hinc mala rubigo virides ne torreat herbas
Sanguine lactentis Catuli placatur, & extis.

Cæterum de Catulo frequens mentio est in Tabula VII. ubi occurrit KATLE, KATLES. KATLV &c. Tuscos vero ex Oriente hanc observationem transtulisse puto; inde etenim argumenta non pauca desumuntur circa execrationem alicujus animalis, in cujus vitam populi peccata transferebantur, & dira omnia imprecari solebant.

DE

DE MAGISTRATIBUS

Et Sacerdotiis primitivæ Reipublicæ Iguvinæ, quorum in his Tabulis frequens mentio est.

PRimitivam appello Rempublicam Iguvinam, quæ dominatum Romanorum anteceſſit, ſtetitque a prima Populi origine, donec fortiori valuit obſiſtere, ad differentiam ſtatus liberi, quem reparavit, excuſſo Græcorum Imperio ſub Leone Iſaurico Induperatore, ſibique conſtantiſſime cuſtodivit uſque ad finem Sæculi XIV. cum ex SC. nemine penitus reclamante ſpontanea deditione ſeſe patrocinio Comitum Feretriorum commendavit.

Populum diſtinctum video in Urbanum, & Ruſticum. Urbanus in tres claſſes dividebatur. Prima erat Nobilium, qui Previri nuncupabantur PREVERIR. quaſi Præcedentes. Secunda Popularium, POPLER. Tertia demum Triplariorum, TRIPLER. hoc eſt Plebejorum, qui a triplici nummo, quem in ærarium conferebant, quaſi *Triobolares* dicebantur.

Ruſtici in novem Tribus, quæ proprio nomine diſtinctæ erant, dividebantur. Nomina Tribuum ita deſcribuntur in Tabulis. *I.* ATIERIATE. *II.* KLAVERNIE. *III.* KVREATE. *IV.* SATANES. *V.* PEIERIATE. *VI.* TALENATE. *VII.* MVSEIATE. *VIII.* IVIESKANE. *IX.* KASELATE. Hæ rurſus diviſæ erant in Veteres, & Novas, mediante particula ETRE. Demum ultima Kaſelatium multiplicata erat in Veterem, Novam, & Tertiam; nam omnium copioſior erat. CASELATE. ETRE CASELATE. TERTIE. CASELATE.

Hæc fuerat antiquiſſima Populi Ruralis diſtributio, cùm adhuc Populus charactere Etruſco uteretur, ut conſtat ex Tabulis antiquioribus eo ſcripturæ genere exaratis. Cùm vero forma ſcripturæ mutata eſt in Latinam, quod, ut videbimus, circa annum a Roma condita CCCCLXIV. contigiſſe ſuſpicamur, ut infra in fine Tab. IV. conſcriptæque ſunt duo majores Tabulæ latinis litteris, tunc nulla amplius occurrit mentio memoratarum Tribuum, ſed quatuor tantum recenſentur *I.* TARSINATER. TRIFOR. *II.* TARSINATER. TVSCER. *III.* NAHARCER. *IV.* IABVSCER. unde ſuſpicor circa ea tempora novam Populi ordinationem factam fuiſſe, & qui prius in XIX. Tribus diſtinctus erat, in IV. tantùm fuiſſe cenſitum. Ex antiquioribus prima Tribus *Atieriatium* nobilior putabatur; nam ex ea compoſitum erat Collegium *Fratrum Atieriatium*, quod fere reſpondebat Collegio Fratrum Arvalium, cui maximam in ſacrificiis auctoritatem Romulus aſſeruerat;

nam

nam in ipſis antiquioribus Tabulis ſæpiſſime præſcribuntur expiationes, & ſacra ab ipſis Fratribus exequenda, præſertim cùm Ambarvalia celebrarentur. Primævo tempore annuus Poemon conſtituebatur velut caput Reipublicæ, ſic dictus, quaſi Paſtor, ſeu Rector, qui aliquando cum Poemone anni præteriti, etſi functus eſſet officio, in aliquibus tamen ſacris victimas offerebat. Hujus poteſtas fere conſonabat cum auctoritate Lucumonum Etruſcorum, quos perperam Reges appellamus, cùm ea ætate diſpotica hæc poteſtas humano generi ignota eſſet, niſi cum per tyrannidem uſurparetur. Sequenti tamen tempore Duumviratum introductum video ad inſtar Conſulum Romanorum. Populus Ruſticus in Tribus diviſus Seviros habuit, SEVEIR. nempe ſex Montanus, ſive Supernas, & totidem Populus Infernas, qui planitiem incolebat, ſæpe enim occurrit videre SEVEIR. POPLER. ANFERENER. & OCRER. nempe Montani, qui jura Tribuum, quæ vocantur TRIBRIBV. & TRIBISINE. tuerentur. Singulæ vero Tribus habebant Natinatorem NATINE. hoc eſt, negotiorum geſtorem Populi ſibi commiſſi.

Super omnes Præpoſitus erat KVESTVR. nempe Queſtor, qui cenſum Reipublicæ colligebat, & in ærarium inferebat; atque, ut puto, præerat Officinæ Monetariæ, cujus monumenta, licèt rariſſima, apud nos inveniuntur.

Inter Sacerdotia præcedit Collegium Fratrum Atieriorum, quos Arvalibus comparamus.

De Saliis Jovis aperta fit mentio in Tab. I. 14. II. 38. quibus præerat Præſul, ſive PRESALIER, de quo Tab. I. 12.

Nonii Saliis comparantur, cujus tamen inſtituti fuerint ex hiſce Tabulis minime liquet.

Fratrias, FRITE aliunde deſumimus. Utrum vero intelligendum ſit de Fratribus Atieriis, an de aliis conſortiis, definire non valemus.

DIRSANS. ut ex contextu colligi poteſt, idem erat ac Curio, hoc eſt, Sacerdos Curiarum.

Erat etiam Sacerdos quidam annuus VPATER. PERACNEV. qui ſacra curaret.

Denique ERUS, hoc eſt, ſacer Miniſter, ſive Hierophanta, qui cum ſine ullo attributo, ſeu limitatione ſæpiſſime nominatus ſit, ſummum Sacerdotem, ſive Pontificem Populi fuiſſe puto.

Fortaſſe OPETER. annuus illi ſubiectus erat, ejuſque vicarias partes ſuſcipiebat; OPETER dictus ab ope, ſive auxilio Pontifici præſtando. Hæc & plura ex Tabulis ſequentibus colligere datum erit, ſi præſtantiſſima noſtra hæc monumenta ſedulo ſtudio perſcrutentur.

TAB. I.

Quæ incipit ESTE . PERSCLO . *latinis literis hinc inde inſcripta, alta ped.* 11. *unc.* 4 ½ *lata p.* 1. *unc.* 6. ½

HAnc Tabulam Cl. Bonarotus præſignavit *n. VI.* ſed cum ex utraque parte tota penitus ſcripta ſit, præmiſit partem poſteriorem, poſtpoſuitque anteriorem, unde incipit ordo ſermonis. Etenim cum hæc, & ſequens Tabula pariter ſcripta caractere latino, ambo æqualis menſuræ, & opificis contineant explicationem, & amplificationem alterius tabulæ Etruſcis literis inſcriptæ, quæ incipit *Eſte perſclum &c.* quæ nobis eſt V. Hinc liquet etiam in hac Tabula principium ex iiſdem verbis ſumendum eſſe. Notandum quoque eſt, literas in principio hujus lateris ampliores eſſe, illaſque ſenſim decreſcere, haud obſcuro argumento initii hinc inde deſumendi. Conferatur nunc initium hujus Tabulæ, quam Bonarotus ſignavit *num. VI.* cum principio alterius penitus Etruſcæ, quam diſtinxit *num. IV.* in qua etiam idem error irrepſit, & extemplo conſtabit ipſum præpoſuiſſe latus poſterius, cùm initium Tabulæ ſumendum eſſet ex parte adverſa.

Tab. IV. Linea 1.	*Tab. I. Lin.* 1.
ESTE . PERSCLVM . AVES . ANXERIATES . ENETV : PERNAJES.	ESTE . PERSCLO . AVEIS . ASERIATER . ENETV . PARFA .
Linea 7.	*Linea* 58.
PVSVERES . TREPLANES . TREF . SIF. CVMIAF . FEITV . TREBE . IVVIE . VCRIPER . FISIV . TVTAPER . ICVVINA . SVPA . SVMEN . ARVIA . VSTENTV . PVNI . FETV . CVTEF . PESNIMV.	POSTVERIR . TREBLANIR . SI . COMIA . TRIF . FETV . TREBO . IOVIE . OCRIPER . FISIV . TOTAPER . YOVINA . PERSAE . FETV . ARVIO . FETV . PONI . FETV . TATES . PERSNIMV.

Quod ſi utraque, quanta eſt, comparetur, apparebit totam hanc faciem Tabulæ per continuas 59 lineas nihil continere niſi commentarium in decem primas lineas Tabulæ contraſcriptæ, addito quoque peculiari capitulo ex linea 22, in quo præſcribitur ritus ſacrificiorum in honorem Jovis, adiunctis etiam duobus canticis pro ſecundo, & tertio ſacrificio eidem præſtando.

Linea 1. ESTE PERSCLO. Verbum *eſſe* familiariſſimum eſt in hac lingua; ORTO EST . VASETOM EST . PERETOM EST . DAETOM EST . DEVEIA EST . ESTE . ESTO . ESTV &c. Veteres verbum *eſſe* in ſenſu ſacrificandi uſurpabant. Obvia eſt in monumentis Fratrum Arvalium formula *Vovemus eſſe futurum*. In ſequenti Tabula lin. 51. ESTE . TRIOPER . DEITV . ENOM . IVVENGAR . fiat ſacrificium per tres dies uno juven-

juvenco, & in Tabula octava lin. 24. IVPATER. SABE. TEFE. ESTV. VITLV. VVFRV. SESTV. *Jovi Patri Sabo fiat sacrificium vitulo rufo sexto.*

Lin. I. PERSCLO. syncopen hìc subesse puto familiarem huic linguæ. Si literam E interponas, habebis *per Seclo*, nempe fiat sacrificium sæculare. Hanc mihi suspicionem ingessit nota CCC. in fine Tabulæ IV signata, quæ ad annum sæcularem proculdubio referenda est, cùm sciamus antiquos superstitiosissime ultimum sæculi annum cumulatis sacrificiis, & ludis celebrasse. E contra quilibet populus epoca propria a fundatione suæ urbis desumpta utebatur, ut tradit Cl. Fontaninius *in antiquitatibus Ortanis.* Attamen experimentum hujus vocis sæpe occurrentis in hisce tabulis longe aliud significare demonstravit, nempe genus quoddam sacrificii expiatorii ita contracte dicti a περὶ *circum*, & σκύλαξ *catulus*, & inde περισκυλακισμόν hanc expiationem appellabant, Cane sacrificato, & circumducto ad Hecatis iracundiam coercendam, cujus spectris canes erant infensissimi, eaque fugabant; sive quia *Hecates cænam*, hoc est epulas, in defunctorum sepulcris derelictas, quibus, ut ait Ovidius, Umbræ pascerentur, canes hominibus prudentiores devorarent. Fabellam hanc totam Romanis debemus. Ut ut res fuerit, & an Hecatis cæna mystice denotaret eam libertatem spargendorum phantasmatum, quæ canum latratu fugabantur, aut alia quæcunque fuerit ratio, certum est Hecatem odio summo canes fuisse persecutam, unde illi Deæ *canivoræ* nomen passim adtributum est, de quo videndi Natalis Comes *Mytol. lib.* III. c. 15: & Gyrald. *de Deis Gent. Syntag.* 12. Hinc in triviis, atque in expiationibus canes Hecati sacrificabantur, ne infernæ Potestates in homines culpæ obnoxios insævirent. Mea tamen fert opinio, ut supra innuimus in diatriba *de Diis Iguvinis*, cæremoniam hanc *Perscli* sacrificium minime importare, nec Catulum numerari posse inter victimas, nisi abusive, & poetice loquamur, saltem inspecto statu primævæ Etruriæ, sed simplicem ritum, cujus præscriptione mala omnia in canem lactentem, nec adhuc alicujus culpæ noxium imprecabantur. Interpretationem meam circa hanc vocem confirmat observatio, quod sæpe *Perslo* conjungatur cum *Vesclo*, quæ erat pars sacrificii, imo finis sacrificii, cùm sacrificantes de oblatis victimis vescebantur. Infra Tab. III. lin. 8. & 24. habetur ENOM. RVSEME. PERSCLV. VESTICATV. PERSTOTE. MARTIER. Et in hac Tabula lin. 27. & 37. quater spondetur Jovi suum PERSCLER.

Lin. I. AVEIS. ASERIATER. alibi Tab. V. 1., & infra in hac tabula lin 6. & alibi sæpe hæc vox diversimode pronunciatur ANSERIATES. ANSERIATO. ANXERIATES. ANXERIATV. Latent hic varia victimarum nomina: AVEIS. indicat agnas recentis partus, quas Latini *Avilas* appellabant. Festus *Avillas recentis partus*. ANSERIATES vero idem im-

portat, ac intonſas. Hujus vocis apud Oſcos veſtigium invenitur in *Anxurus*. Serv. *Æneid.* VII. 799. *Circa hunc tractum Campaniæ colebatur puer Juppiter, qui Anxurus colebatur, quaſi* Ἄνευ Ξυροῦ, *ideſt, ſine novacula, quia barbam nunquam raſiſſet.*

Lin. I. ENETV. PARFA. CVRNASE. DERSVVA. utique genera victimarum. DERSVVA, quæ in Tab. II. 51. & 52. tribus in locis conſtanter ſcribitur DESVA. mihi videtur importare epitethon victimæ, nam his in locis legitur PARFA. DESVA. PREPA. DESVA. APE. DESVA. Hoc loco CVRNASE. victimam notare videtur ſic a cornibus dictam; multum enim intererat, an hoſtiæ quibuſdam Diis deſtinatæ, cornutæ eſſent, nec ne.

Lin. I. PEIQ. PEICA. MERSTO. POEI. ANGLA. ASERIATO. pecudem maſculum, & fœminam. Feſtus: *Apica dicitur ovis, quæ ventrem glabrum habet.*

Lin. I. ANGLA. ASERIATO. agna intonſa. In luſtrationibus agrorum agna mactari debebat Tibull. I. l. I.

Nunc agna exigui eſt hoſtia magna ſoli.
Agna cadet vobis, quam circum ruſtica pubes
Clamet; Jio meſſes, & bona vina date.

Nec tantum agna, ſed etiam agnus in hiſce ſacris ſacrificari debebat. Idem Tibull. II. l. I.

Cernite fulgentes, ut eat ſacer agnus ad aras,
Vinctaque poſt olea candida turba comas.
Dii Patri purgamus agros, purgamus agreſtes,
Vos mala de noſtris pellite limitibus.

Eligebantur enim utriuſque ſexus hoſtiæ, ne ulla pars pecoris deeſſet officio, pro cujus incolumitate precabatur. Id ſequentibus etiam exemplis manifeſtius fiet.

Lin. 2. EESTESO. Diviſa hac dictione erumpebat inde Deus *Eſus*, quo nomine Mars audiebat apud antiquos Germanos. Lucan. lib. I.

Et quibus immitis placatur ſanguine diro
Teutates, horrenſque feris altaribus Heſus;
Et Taranis Scyticha non mitior ara Diana.

Cujus nomen derivatur ab Αἰζυητήρ, quod validum juvenem, & vehementem notat, ab α, & ζυώ. Nec Mars cognomine Silvanus alienus erat ab hiſce ſacrificiis, ut liquet ex Catone de R. R. cap. 83. & 141. At cum in noſtra ſcriptura deſit interpunctio in hac dictione, illam libentius uſurpabimus pro imperativo verbi *eſſe*, quaſi dicat *eſto*. Confirmor in hac ſententia, quia ſæpius infra inter attributa Jovis Eſus computetur, forte ab Αἶσα *Fatum*, *Sors*, ſeu potius ab

Eſar,

Esar, quæ vox Etruscis absolute Deum significabat, de quo infra.

Lin. 2. TREMNV. *Tremendus*, epitheton Jovis. Valer. Flac. *Argon.* III. 77.

Tremendi solium Jovis, Plutonis &c.

factum a tremore incutiendo. Quemadmodum infra Tab II. 60. & Tab. III. 49. Jovi inter terribilia attributa ad stuporem incutiendum conjungitur etiam alterum huic simile TREMITV. Origo græca est a τρέω, *tremo*. Festus vim illius deducit non a passione, quæ propria est mortalium, sed ab actione, quæ convenit Deo, vel Potestati superiori: *Trepit, Vertit, unde trepido, & trepidatio, qui a trepidatione mens vertitur.*

Lin. 2. SERSE. ARSFERTVRE. EVHELTV. aliquid præscribitur conferendum ad sacrificium; nam *Arsfertura* est a verbo *Arsfero*, quod Latini in lingua Pontificali emollieruntin *arfero*; unde *aqua arferia*, & *arferial* pro vase aquæ lustralis adhibendo in sacrificiis.

Lin. 2. STIPLO aliquid continet, quod Deo offeri oportebat. Infra Tab. II. 48. STIPLATV. PVSI. OCRER. & lin. 51. STIPLATV. PARFA. DESVA. & Tab. VI. 13. STEPLATV. PARFAM. TESCAM. Hinc colligimus *stiplo* esse a verbo *stiplare*, quod utique relativum est actioni sacræ. Dubitabam, an esset idem, quod stipare; nam *parva tesca*, idem est ac facellum, ut infra clare demonstrabimus. Ex Varone *de lingua lat. lib.* 4. in fine; *Stipare ab* στείβειν *fortase græco vocabulo. Id apparet quod, ut alias, tum institutum etiam nunc Diis cum thesaureis asses dant, stipem dicunt.* Stipes aliquando sumitur etiam pro simulacro divinitatis. Ovid *Fast.* II. 641.

Termine, sive lapis, sive es desertus in agro
Stipes, ab antiquis tu quoque numen habes.

Simplicior vero hujus vocis explicatio, si quid recte sentio, eadem est, quæ apud latinos tribuitur verbo *stipulor, promitto, spondeo*, & in lingua Sacrorum *Voveo, Vovemus esse futurum*, de qua voce infra dicendum erit ad Tab II. 48. & 51.

Lin. 2. EVHELTV. Infra Tab. VIII. 11. legitur EVEITV. in sensu *Vehendi*, sive *evehendi*, quod refertur ad victimas, quarum catalogum infra observamus.

Lin. 3. AVVEI. MERSTA. nomen utique victimæ, quam ego non avem, cujus rarissimus usus in sacrificiis, sed aliquod genus ovis significare suspicor diversum a communi. Nec miror autem pro ove pronunciari consuevisse; nam facillima trasmutatio fuit ab *AV* in *O*. Ovem nunquam legimus in hisce tabulis etiam latine scriptis, sed *Uvem*, nec a ratione abhorret Etruscos ad aliquam differentiam designandam, præcipuæ ætatis in pecoribus habuisse *Avem*, & *Uvem*.

Cæ-

Cæterum id nomen simplex, & compositum sæpissime obvium est in his tabulis. Victimam certe in eo recognosco; nam victimis immiscetur, ut sæpe observabimus.

Lin. 3. ANGLA. ESONA. ARFERTUR. *Agna* Jovi *Esoni adferatur*.

Lin. 3. ESO. ANSTIPLATU. A stiplo oritur verbum *stiplare*, & *anstiplare* ab ἀνὰ, quæ particula in compositis valet etiam quod *rursum*, quasi rursum stiplare, nempe votum instaurare, si minus recte sacrum processisset, sive etiam reiterare, cum ritualia ita perscriberent. Et revera in linea sequente iterum recensentur victimæ paulo ante descriptæ. Itaque *anstiplare* idem est, ac denuo vovere.

Lin. 5. TOTE. IIOVEINE. Nomen antiquum Patriæ meæ, prout Etrusce pronunciabatur, erat *Ikuvium*, cujus gentile Ikuvini. Testes affero multiplices nummos apud nos etrusce hoc lemmate inscriptos. Regio vero IKUVINA sæpissime occurit in his monumentis enunciata, ex quo indubitanter convincitur, tabulas hasce ad sacra Urbis nostræ omnino pertinuisse. Nomen nationi ab adventu primitus factum, cùm peregrina in nostris montibus primum constitit ab ΙΚΩ *venio*, quod Italice diceremus *Venturieri*, eodem prorsus modo, quo inclyta natio Perusina nobis contermina nomen sumpsit a voce ΠΑΡΟΥΣΙΑ, quæ *Adventum* significat. Cur ergo nomen Populi Ikuvini in presenti orationis tractu IIOVEINI nuncupantur? dicam quid sentio. Cùm Pontifices Ikuvini ex tabulis antiquioribus Etrusce scriptis has præsentes compilarunt, easque dialecto, & charactere noviter introducto exhararunt, arcanum nomen Civitatis litteris consignarunt, ne aliquando memoria excideret. Id secreto non repugnabat; nam hæc Indigitamenta in intimo Templi aditu solis Pontificibus nota servabantur. Inerat quippe singulis Urbibus præter vulgare nomen aliud secretum Deo tutelari relativum, quod revelari nefas erat, ne ad hostium notitiam perveniret, ut, illo evocato, per cæremonias consuetas Urbs ab illo derelicta in manus inimicas perveniret. Hujus disciplinæ testimonium nobis suggerit Macrobius III. *Satur.* cap. 9. qui refert Urbis Romæ arcanum nomen vix paucissimis innotuisse. *Ipsius Urbis nomen etiam doctissimis ignoratum est*. Addit Servius *Æneid.* I. 281. *Urbis illius verum nomen nemo, vel in sacris enunciat*. Quin refert Valerium Serranum, quod nomen illud ineffabile revelaverit, morte mulctatum. Subdit *Æneid.* V. 737. *Hæ sunt causæ, propter quas Æneas descendit ad inferos. Generis agnitio, & civitatis nomen, quod ei nullus antea prædixerat, sed solus indicat pater; latet enim, ut supra diximus, verum Urbis nomen, unde ei pater, quasi pro mysterio, & affectione, ait illa inclyta Roma, & nomen quidem Romæ a Poeta dictum est:* tacite indicans Poetam nomen illud secretum, & Æneæ revelatum, vel reticuisse, vel ignorasse. Ex præsenti vero nostrorum Pon-

Pontificalium loco suspicamur secretum nomen Civitatis nostræ, & Populi fuisse *Iovinum*, derivatum a Jove Urbis custode, & tutela, quo evocato Urbs jam perierat.

Lin. 5. POI. ANGLA. ASERIATO. EST. Supra linea prima POEI. ANGLA. ASERIATO. EESTESO. *postea agna intonsa sit sacrificium*; nam *esse*, ut diximus, in re sacra hostiam notat EESTESO. pro *esto*.

Lin. 6. ERSE. NEIP. MVGATV. NEIP. ARSIR. Vocem NEIP. denotare victimam minime dubito; nam in Tab. IV. præter victimam Juvenci, & Suis copulatur NEIP. ad constituendum SVOVETAVRILIA. & per consequens NEIP. ovem facile significat. Additamenta MVGATV. & ARSIR sunt differentiæ ovium distinctæ juxta præscripta ritualium. *Mugatu* facile procedit ab antiquo *Mugo* pro *Mungo*, ut ait Vossius *Etym.* in *Muceus*, quapropter significare potuit vel agnam lactentem, vel ovem matrem lactantem. ARSIR vero attributum est ab *Arsia sylva*, de qua Livius lib. 2. est enim nomen genericum ab Ἄλσος *sylva*, quasi dicas ovem pascualem.

Lin. 7. IVST. SVE. MVIETO. FVST. Nempe *juste*, sive rite *sue lactente*, sive *lactante factum sit*.

Lin. 7. PISI. ARSIR. Hinc colligimus PISI. nil aliud esse, quam genus pecoris pascualis; certum est enim, & exemplis frequentibus demonstrabimus innumeras fuisse differentias inter victimas, ab ætate, sexu, coloribus, aliisque accidentibus, quorum maxima ratio habebatur in sacrificiis, a quibus vix paucas Latini scriptores nobis præservarunt. Confirmat hanc meam suspicionem locus Tab. IX. lin. 3. ARPERTVR. PISI. PVLPE. FVST. quasi *pulpam pisi*, quod replicatur etiam lin. 10. Aliqua tamen purgatio sive expiatio fieri debuit ex *Piso*; nam inde factum est verbum *pisare*, quemadmodum ex *Sabino Februa* processit *februare*. Itaque *pisare* idem erat ac *expiare*; nam Tab. II. 53. habetur PISEST. TOTAR. TARSINATER. *expiata sit tota Tribus Tarsinatum*. Si vero pro *Piso* intelligere velimus aliquod genus molæ, sive farinæ, deduci posset a verbo *pisare*, hoc est *molere*; nam & a *mola* processit verbum *commolare*. Cùm tamen dictioni *Pisi* attributum videam epitheton *Arsir*, nempe silvestris, hoc est pascualis, ad differentiam Caviarii, sive opimi, puto omninò vocem *Pisi* denotare genus pecudis non altilaneæ, sed vagantis in sylva, & liberius palantis: de OTE vide infra Tab. III. 6.

Lin. 8. ASFERTVR. TREBEIT. OCRER. PEIHANER. Hic agitur de re aliqua offerenda ignotæ divinitati, quæ latet sub attributis TREBEIT. OCRER. Hanc infra linea 58. facile assequemur TREBO. IOVIE. In quinta III. IVVE CRAPVVI. TREBVF. & linea 8. TREBE. IVVIE. VCRIPER; Jovem igitur hic agnoscimus, cui sæpe jungitur attributum OCRER, nempe *Montani*, ut suo loco exponemus.

Lin. 8. PEIHANER. Vis hujus vocis est *piare*, sive *expiare*, aut *placare*, ut infra linea 19.

Lin.

Lin. 9. ANGLOME. SOMO. & infra lin. 10. ANGLVTO. SOMO. Utrumque derivativum ab *Angla*, five *agna*, & Σῶμα corpus. Agnino corpore.

Lin. 12. PRESOLIAFE. Præſul, five primus inter Salios, qui in pompa chorum ducebat. De Saliis Iguvinis infra mentio occurret.

Lin. 12. NVRPIER. inter Bacchi ſacrificia, quæ *Apaturia* dicebantur, numerari ſolebant etiam DORPIA. in quibus contribules coeuntes epulas ſolemnes frequentabant. Cùm vero in his ritualibus Bacchus omnino ignotus ſit, credibile eſt Græcos ſacrum id Jovi primo attributum Baccho tribuiſſe, ſeu potius Iguvinos a multiplicitate Deorum abhorrentes, univerſa ſacra in Jovem tranſtuliſſe.

Lin. 13. TERTIAME. PRACO. PRACATARVM. Lumen affulget his vocibus ex Catone de R. R. qui multa de ritualibus Pontificum nobis præſervavit : *Jane Pater, te hac ſtrue commovenda bonas preces precor.* Erant etiam in ſacris præclamitatores, ut ait Feſtus, *Qui Flaminibus Diali, Quirinali, Martiali antecedent. Exclamant feriis publicis, ut homines abſtineant ſe opere ; quia his opus facientem videre, religioſum eſt ;* five ut explicat Paulus. *Ne ſi vidiſſet Sacerdos* facientem opus, ſacra polluerentur.

Lin. 14. VESTIFIER. RANDEME. RVFRER. Diu dubitavi, an *Veſtitia*, quæ ſæpe occurrit in his tabulis, notaret Veſtam ; veriſimile enim videbatur Iguvinos illam coluiſſe. At collatis ſimul locis omnibus, in quibus hæc vox obvia eſt, mihi conſtitui eſſe nomen victimæ, fortaſſe a *Veſtigando*, quia Haruſpices illius exta diligentius ſpecularentur, tanquam Divinæ voluntatis magis expreſſiva. Revera epitheta, quæ huic nomini junguntur, commodius ad victimam referuntur, ut hic RVFRER. quod *Rufum*, ut ſæpe obſervabimus, indicat. Id potiſſime evincit locus Tab. VIII. 13. VESTIBA. FETA. FERTV. Fiat *Fertum, Veſtiba, Fatæ*, ex quo conicitur *veſtibam* nil aliud fuiſſe, quàm victimam fœminam.

Lin. 14. TETTOME. NONIAR. TETTOME. SALIER. Inventum Saliorum non proceſſit a Numa. Pridem Etruſci habuerunt Salios, ut notavit Dempſterus, cujus ſententiam in Paralipomenis ad illius libros de *Etrur. Regal.* late confirmavi, vas argenteum illuſtrando, in quo Saliorum ſaltatio expreſſa eſt. Servius in VIII. *Æneid.* 285. originem hujus ſacerdotii derivat a Morrio Rege Vejentum in honorem Aleſi Filii Neptuni. Sunt qui ipſo teſte ejus originem referant Dardano, qui hunc ordinem inſtituerit in honorem Deorum Samothracum. Fortaſſe id inſtitutum imitatio fuit veterum Curetum, five Corybantum. Itaque & Tybures, & Tuſculani habuere Salios ſuos. Cui Deorum eos dicaverint Iguvini, adhuc liquido non conſtat, ſed cum in hoc tabulæ tractu de Jove res agatur, illi hunc cultum tribuerem. Dionyſius Alicarnaſſenſis refert illos fuiſſe inſtitutos *in honorem*

norem

norem Deorum armatorum: attamen Servius loco citato V. *663*. Salios attribuit Jovi, Marti, & Quirino; quin etiam teste Livio fuere Salii Pallorii, & Pavorii. Mirum igitur non est etiam Iguvinos habuisse Salios suos.

Lin. 14. TETTOME. MILETINAR. TETTOME. NONIAR. TETTOME. SALIER. Tres Civium ordines, Militum, Noniorum, & Saliorum, quibus refertur TETTOME. fortasse caput, seu minister uniuscujusque Ordinis, nec contradicerem TETTOME. significare posse *Totum ordinem*, hoc est, TETTOME. pro *Toteme*. Videas, an sit epitheton magistratuum a τετιμένος *honoratus*. Nonii hoc loco æquiparantur Saliis, unde suspicor genus aliquod Sacerdotii constituisse.

Lin. 15. TVDERO. fortasse a *Tudiculare*, quod Nonius explicat *commovere*. Id vero pertinebat ad formulam sacrorum; nam sæpe in ritualibus occurrit *struem commovere*, & *obmovere*, ut apud Catonem de R. R. cap. 135. *Jane pater te, hac strue commovenda bonas preces precor. Ita ut prius datum ob struem obmovendam &c.* & cap. 141. *Item cultro facito struem, & Fertum, uti adsiet. Inde obmoveto.* Quod liquido constat, vox *tudero* semper oblationibus conjungitur.

Lin. 15. SVBRA. SCREHITOR. SENT. PARFA. DERSVA. CVRNACO. DERSVA. SERITV. SVBRA. ESTO. suprascripta sunt; nam iterum repetuntur nomina victimarum in principio enunciata.

Lin. 15. SVBRA. ESTO. TVDERO. Repetamus verba Catonis: *Ita ut prius datum ob struem obmovendam*; nam in precibus oblatio victimæ repeti solebat, & quodammodo confirmari, ut si primo minus accepta extitisset, rata esset repetitione.

Lin. 16. SERITV. SVE. ANCLAR. Sæpe occurrit *Seritu* in cœtu Deorum. Id numen infra invocatur in Canticis, præcipue inter Deos rusticos una cum Dea Sata, de quibus in Tabula III. Itaque SERITV. SVE. ANCLAR. idem sonat ac si dicas, DEO. SERITO. SVE. ministretur; nam *Anclare*, auctore Festo, idem erat, ac ministrare. Vox certe antiqua est, unde Dii Anculi, & Deæ Anculæ servorum tutelares nomen acceperunt.

Lin. 16. PROCANVRENT. ESO. TREMNV. *Canant* preces infra recensendas *Jovi tremendo*.

Linea 18. ANCLA. EESONA. TEFE. TOTE. IIOVINE. *Ministrentur* victimæ supra enunciatæ *Jovi custodi totius regionis Iguvinæ*.

TEFRE. idem puto significare, quod alibi sæpissime *Tefre* inscribitur a græco τεφρόω, in cinerem redigo, epitheton Jovi attributum.

Lin. 18, & 19. SEVEIR. POPLER. ANFERENER. & OCRER. PIHANER. *seviri populi infernatis, & supernatis*, hoc est, planitiem, & montem inhabitantis *expiationem perficiant*.

SEVEIR. Ex hisce tabulis numerorum apud Etruscos ordinem accipimus ENO. & ENEM. pro *uno*. Tab. III. 34. & II. 16. & alibi DVIR. Tab.

X. 15. pro *Duumvir*. TRIF. pro *tres* I. 58. & alibi. TRIATRVM. pro *triduo*, QVINQVATRVM. & SEXATRVM. voces ab Etrulcis derivatæ, quemadmodum, ut hic *Sevirum*. SEPTVMATRVM ejuſdem derivationis. Cætera deſiderantur. POPLER. carmina ſaliaria habent in caſu vocandi POPLOE. PILVMNOE. pro *populo pilis armato*. OCRER. ab Ὄκρις *aſper*, unde Ὀκρία *petra*. Occurret ſæpe nobis in hiſce tabulis Juppiter Ocrius, quem Latini, ut præmiſimus, dixere Apenninum. Vocem hanc retinuere etiam veteres Latini. Feſtus : *Ocrem antiqui, ut Attejus Phylologus in libro gloſſematum refert, montem confragoſum vocabant, ut apud Livium. Sed qui ſunt hi, qui aſcendunt altum Ocrim? & celſoſque Ocris arvaque patria, & mare magnum*. Hinc dictæ urbes *Ocriculum*, & *Interocria*. PIHANER. a *piando*, ſive *expiando*. Hinc in his tabulis ſæpe occurrit PIHACLV. PIAFI. & hujuſmodi.

Lin. 19. VERISCO. diminutivum a *Verre*, ſive porcello nondum caſtrato, ad differentiam ſuis, & porci, inter quas ſpecies, ſeu nomina maxima intercedebat differentia. PORSI. OCRER. PIHANER. a Πορίζω *præbeo*, *exhibeo*, *paro*, pro expiatione regionis montanæ.

Lin. 20. OSTENSENDI. fortaſſe a verbo *hoſtire*, unde hoſtia.

Lin. 20. PVSI. PIR. PVRETO. Antiqui libenter uſurpabant litteram S pro R, & dicebant *Fuſium* pro *Furio*, *Arboſem*, pro *Arbore*. Ita *Puſi*, pro *Puri*. *Pir Pureto* pro depurato, aut præparato, perpurgato, aut expurgato; nam *Pir* æquipollet particulæ *Per*.

Lin. 20. PVRETO. CEHEFI. *Purificetur ſuffumigio chebefi*. Κῦφι, teſte Plutarcho, de *Iſid. & Oſir.* erat ſuffitus compactus ex aromatibus apud Ægyptios.

Lin. 20. DIASVRVR. VERISCO ex propoſitione Διά per, *inter*, fit Διασύρω, *ſeco*, *divido*, *lacero*: agitur enim de victima ſecanda, & proſecanda, unde *Proſecia*; erant enim diverſi gradus ſacrificii.

Lin. 20. VERISCO. TESENOCIR. VERISCO. VEHIERIR. Duplex actio hic præſcribitur circa *Veriſcum*, *Teſenocir*, & *Vehierir*. Prima importat *ſtatuere*, quæ vox pertinebat ad formulam Pontificalem, qua ſæpe utitur Virgilius; *Et ſtatuam ante aras*. Origo verbi eſt a Τάσσω ejuſdem notionis. Hanc vocem notavimus in Inſcriptione Etruſca ſignata in ſtipite hoſtii ſepulcralis familiæ Cuelniæ ubi poſt nomen Conditoris legitur TASVTI. pro *ſtatuit*, ſive *conſtituit*. *Vehierir* eſt a *vebo*, hoc eſt, victimam jam ſtatutam portare, adducere &c.

Lin. 22. PREVERIR. TREBLANIR. Gemina ſacrificia hic præſcribuntur, quibus præficitur titulus *Preverir*, & *Poſtverir*. Particulæ Latinis affines vim verborum manifeſte oſtendunt, quemadmodum obſervatur in ſacrificio Præcidaneo, & Succidaneo. *Verire* idem erat ac *Verrere* apud Latinos, quod juxta Nonium *vehere*, & *portare* ſignificat, & adducit locum Virgilii: *Verrantque per auras*. Hinc deducit Auctor, quod *prævertere* importabat præmittere. Itaque *Preverir*,

verir, & *Postverir* significabant *anteferre*, & *postferre*. Nullam igitur partem habet in hoc formulario Ancaria Dea Æsculanorum, quam *Preverim* appellabant, de qua Tertullianus ad nationes lib. III. cap. 8. quæ mihi diu, sed extra propositum, mentem torsit, hariolando Preverim esse *Antevortam*, & Postverim *Postvortam*. Sit igitur sensus hujus vocis in introductione hujus Lithurgiæ. *Primo afferatur*.

Lin. 22. TREBLANIR. Post verbum *afferatur* sequitur *circumferatur*, imo ter circumferatur, quod proprium erat Ambarvalium, in quibus per tres vices piamina circumferri solebant Virg. *Georg.* I.

Terque novas circum felix eat hostia fruges,
Omnis quam chorus, & socii comitentur ovantes.

Est autem *Treblanir* compositum ex τρίπλοος, & ire sive ex Τρὶ & Πλανὴ.

Lin. 22. IVE. GRABOVEI. BVF. TRIF. FETV. *Jovi Grabovio tribus bobus fiat sacrificium*. Idem attributum Jovi, & Marti sæpe conceditur in his Tabulis, quod CRAPVVI pronunciatur in Tabulis Etrusce scriptis. Origo est a *Cabar*, ex qua Samothraces, & ab illis Iguvini deduxerunt CAPIRV. Inde adjectivum CRAPVVI. Hebraice vero *Cabir* significat potentissimum, BVF. desinentia est pluralis numeri littera F. substituta, ut fere semper loco S. In singulari vero est *Bue*. Sic in Tabula III. l. 3. habemus ABROF. TRIF. pro *tribus apris*, sive porcis adultis; & alibi CLAVLAF. ANFEHTAF. pro *caulas*, sive ovilia infecta. FETV. pro *fiat*. Veteres Latini in eodem sensu dixere *fite*, ut apud Nonium: *Tu dives fite*, & alibi, *O socii nunc fite viri*.

Lin. 22. SVBOCAV. SVBOCO. vox seu formula frequens in his tabulis. Fortasse compendium est alterius formulæ latinæ, de qua Festus: *Subvos placo; in precibus fere cum dicitur significat id, quod supplico*. Conjungitur ut plurimum cum invocatione Deorum, ut MARTIER. TIOM. ISIR. SVBOCO. SVBOCAV. nempe *Mars te precor hac prece*: sive, ut ait Cato de R. R. *bonas preces precor*. Hæc composita facile procedunt a Βόω *clamo*, *voco*, quasi subvoco mutata B in V. In sacris vero replicari solebat Virg. *Voce vocans Hecaten* ... *magna voce vocavit &c.*

Lin. 23. DEI. GRABOVI. in casu vocandi *Ocriper* derivativum ab Ocris mons, quasi Montanus seu Ocrius Jovis attributa.

Lin. 23 FISIV. alterum Jovis epitheton Φύξιος Ζεὺς Juppiter fugitivus occurrit apud Appollonium in IV. *Argon.* & apud Pausaniam in *Laconicis*, & in *Corinthiacis* ita dictus, quod fugitivis patrocinaretur; nam asyla ei dedicata erant: nec ambigo, quin veteres Iguvini refugium aliquod hujuscemodi constituerint, cum adeo frequenter Jovem invocent sub hac nuncupatione.

Lin. 23. TOTA. PER. IIOVINA. Sensus est *voce voco te Jovem Deum potentissimum Montanum, fugitivorum patronum pro tota regione Jovina, sive Iguvina*.

Lin. 23. ERER . NOMNEPER . ERAR . NOMNEPER . FOSEI . PACERSEI . OCREFISEI . Solebant veteres in invocationibus Deorum universa illorum nomina seu potius epitheta proferre; cum enim pro certo haberent vera Deorum nomina ignota esse, simulque timerent, ne aliena nuncupatione illos appellarent, universa, quæ illis ab hominibus attributa forent, cumulabant. Quapropter, ut ait Servius in IV. *Æneid.* Pontifices hac formula in sacris utebantur: *Juppiter omnipotens, seu quo alio nomine appellari volueris*. Hinc apud Macrobium *Satur.* III. 4. Legitur solemnis formula devotionum faciendarum: *Dispater, vejovis, manes, sive vos, quo alio nomine fas est nominare.* Horatius in *Carm. sæcular.*

Lenis Ilithya tuere partus,
Sive Tu Lucina probas vocari,
Seu Genitalis.

Catullus quoque in hymno Dianæ eam Lucinam vocat, Junonem, Triviam, Lunam, & deinde ita carmen absolvit.

Sis quocumque tibi placet
Sancta nomine.

Hanc religionem secuti Iguvini, ad Jovem convertuntur, & per universa illius nomina sive potius per speciosiora attributa illum obsecrantur, *Nomneper*, hoc est, per Tuum verum nomen, seu nomina, obsecramus, quæ exinde referuntur. Præcedit ERER. NOMNEPER. ERAR. primo vocabulo respondet Ἔρρος, de quo Gyraldus *Hist. Deor. Synt.* II. circa finem: Ἐρρὸς Ζεὺς, *quasi dicas liberator, & servator Juppiter*. Ego tamen cum hanc Iguvinorum linguam maxime accedere ad latinam agnoverim, libentius explicarem hanc vocem pro *Herus*, *dominus*, seu *dominator*. Huic appellationi affinis est illa *Regis*, quam illi tribuunt passim Scriptores Græci universi, & signanter Hymnographi, simulque Latini, apud quos nil frequentius sonat, quam *Divum Pater, atque hominum Rex*. Itaque locum hunc ita expono. ERER. NOMNEPER. ERAR. NOMNEPER. FOSSEI. *&c.* Dominator sive te invocem per nomen dominatoris, sive per nomen Lucetii, pacifici &c.

Lin. 23. FOSSEI. nempe *lucis* a φῶς *lux*. Hæc attributa recte conveniunt Jovi; nam Osci teste Servio *Æneid.* IX. *Lucetium* illum appellabant, & hoc nomine audiebat in carminibus Saliaribus, ut ait Macrob. *Saturn.* I. cap. 15. PACERSEI. nempe *auctor pacis*. Totus iste tractus non ad præscriptionem sacrificiorum videtur pertinere, sed potius formulam precationis continet, & fortasse etiam hymnum de more canendum, dum sacrificium perageretur; nam frequentes illæ repetitiones poesim indicant.

Lin. 23. OCREFISEI. compositum ex duplici attributo OCREI. & FRISEI.

Lin.

Lin. 24. TOTE. IIOVINE. Iterum repetuntur preces paulo ante enunciatæ addito in honorem Jovis altero attributo ARSIR. nempe silvestris a Silva Arsia, de qua supra lin. 6. Est etiam inter Jovis attributa etiam silvestris, unde Ἄλσιος Ζεὺς sic dictus a Luco, de quo videndus Pausanias.

Lin. 24. FRITE. Vide infra ad lin. 32.

Lin. 25. TIO. ESV. BVE. PERACREII. PIHACLVO. *Tibi sit*, nempe sacrificium fiat *Bove peracri*, hoc est majore *pro piaculo*. Supra præscriptum est sacrificium trium boum, quæ hostia major dicebatur. Nunc singillatim de singulis mentio fit, & a primo incipitur sine additione numeri, cum in sequentibus addatur numerus secundi, & tertii. PIHACLV. ETRV. PIHACLV. TERTIV. PERACREI. attributum est victimæ. In III. 51. indicatur ENOM. IVVENCAR. PERACRIO. *unus juvencus opimus*. Hoc nomine vocabantur victimæ altiles ad sacrificia publica saginati, de quibus Varro II. de R. R. cap. 21., & Cic. V. *Tuscul.* Peracrem dictum fuisse puto ab *agro*, ubi immunis a labore pasceretur, nam ager est ab Ἀγρὸς id vero ab hæbreo *bacar*: italice dicimus *Campareccio*.

Lin. 26. DEI. GRABOVIE. ORER. Succrescit Jovi decus titulorum, qui hoc loco vocatur *Orer*, qui a Græcis dictus est Ὅριος, nempe *Terminalis*, hoc est, finium custos, de quo Plutarchus in Numa, & sæpius Pausanias.

Lin. 26. OSE. En alterum ex attributis Jovis, qui a Græcis Ὅσιος sanctus; licet injuste vocabatur.

Lin. 26. PERSEI. Aliud attributum Jovis à Πέρθω, *vasto*; unde Πέρσαι *vastare*: hinc apud Aristoph. *in nubibus* Pallas vocatur Περσέπτολις, urbium vastatrix.

Lin. 26. PIR. ORTO. EST. syncopen interesse suspicor, atque hic intelligendum *peroratum est*, formula sacrificialis, cujusmodi multas infra videbimus. Festus, *Orare antiquos dixisse pro agere*. Orare etenim est ab Ἀρὰ *preces*. Hinc Ἀράομαι *precor*.

Lin. 27. TVER. PERSCLER. VASETO. EST. &c. Præmisso sacrificio Catuli expiatorio sequuntur formulæ oblationis VASETO. EST. puto coalescere ex duabus dictionibus *fas*, & *ire*, ac si dicat rite sacrificium ivit, sive, ut fas est, præmissum.

Lin. 27. PESETOM. EST. a *pes*, & *ire*, quemadmodum possessio a pedum positione, sive a *pede*, & *esse* dictum est.

Lin. 27. PERETOMEST. nempe a *per*, & *eo*, relative ad victimam, quæ ivit pro salute populi.

Lin. 28. DAETOM. EST. TVER. PERSCLER. *Datum est tuum sacrificium* catuli.

Lin. 28. VIRSETO. AVIRSETO. VAS. EST. DI. GRABOVIE. *verte*, *averte*, Juppiter potentissime; nam fas est. Cato de R. R. cap. 142. *Aver-*

Avertas morbum mortem labem, impetiginem, pesestatem. Et cap. 141. *Utique tu fruges bene evenire sinas, pastores, pecuaque salva serbas is, duisque bonam salutem*. Ovid. *Fast.* IV. 735. & 763.

Pelle procul morbos, valeant hominesque Gregesque:
Et valeant vigiles provida turba canes.

Et Tibul. II. 1.

Vos celebrem cantate Deum, pecorisque vocate
Voce Palem pecori clam sibi quisque vocet.

Quin etiam pro armentis, & ovilibus servatis offerebant in Templis, & Lucis simulacra boum, porcorum, & ovium fictilia, & ærea, quorum plurima defodimus in Luco sacro veterum Pisaurensium sub colle Libanio, quæ in museo Academiæ nostræ asservantur.

Lin. 29. PIHAFEI. DI. CRABOVIE. PIHATV. OCREFISEI. PIHATV. &c. Totus iste tractus manifeste poeticus hymnum sapit, ejusque sensus ex antecedentibus patet; propitieris, Juppiter potentissime, ut expiata sit tota regio Iguvina. PIHAFEI. *piatus sias*.

Lin. 30. NOME. NERF. ARSMO. VEIRO. PEQVO. CASTRVO. Singillatim numerantur partes Populi, & agri. NOME a Νόμος Lex; fortasse Magistratum significat, qui cæteris præponitur. Νόμος significat quoque præfecturam, seu regionem, & pabulum a Νέμω *pasco*. NERF. *juventus*. Gel. lib. XIII. 21. *Nerio, sive Nerienes Sabinum verbum est, eoque significatur virtus, & fortitudo; itaque ex Claudiis, quos a Sabinis oriundos accepimus, qui erat egregia, atque præstanti fortitudine, Nero appellatus est*. ARSMO. *militia*, sive classis armatorum; Viris, pecori, castris, ad omnes hos expiatio dirigitur. ARSMO. VEIRO. PEQVO. Armentum sicuti *Arsmatia*; Armenta interiecta litera S, ut in *obstrudo* pro *obtrudo*; quemadmodum notat Voss. *de perm. liter.* Itaque ab ARSMO antiquo factum *Armentum*, ut ab Incitamen *incitamentum*, Juvamen *juvamentum*, Tutamen *tutamentum*, &c. VEIRO. *viro*, de viris habita potissima ratio in Ambarvalibus, ut ex formula apud Caton. de R. R. cap. 141. & Tibul. II. 1.

Dii patrii purgamus agros purgamus agrestes.

Lin. 30. FVTV. FOS. PACER. PASE. TVA. OCREFISI. TOTE. IIOVINE. Succedunt alia Jovis attributa FVTV. a Φῶς, cujus vocis duplex est notio; nam *virum* Φῶτα significat, & *lumen* sive splendorem. Macrob. *Satur.* I. 7. *quia non solum Virum, sed & lumina* Φῶτα *significant*. De hoc epitheto Servius *Æneid.* IX. *Lucesius lingua Osca Juppiter dictus a luce, quam præstare hominibus dicitur*: & Macrob. loc. cit. *Nam cum Jovem accipiamus lucis auctorem; unde & Lucesium Salii in carminibus canunt*. FOS. idem attributum a *luce*, cui fortasse Etrusci diversam aliquam significationem tradiderunt ab effectuum diversitate.

Lin.

Lin. 30. PACER. PASE. TVA. *Pace*, & *Paufa tua*. Alibi Tab. II. *Pacer Pafe Veſtra*; unde non dubitamus TVA. eſſe relativum Jovis. Hæc precatio ſexies repetitur in hac tabula, nempe iterum lin. 33. 40. 42. 50. 52. veluti intercalare ejuſdem carminis. Notandum vero, quod in tribus poſterioribus locis FOS. ſcribitur FONS. quaſi Fontanus, aut fontium cuſtos. In marmoribus ſæpe occurrunt fontium appellationes ſub nomine Jovis, ut *Juppiter Clitumnus*, aliaque his ſimilia cognomina, de quibus late diſſeruit Eruditiſſimus Amicus meus Jacobus Blancanius ſingulari libro de *Diis Topicis*, quem celerrime typis pubblicari exoptamus. Deum fontem nobis ob oculos ponunt inſcriptiones fratrum Arvalium apud Turrium, & Gruterum. De Deo Pauſo alibi dicendum erit. Pacem Deorum paſſim invocabant veteres in ſacrificiis: unde Virg. *Pacemque per aras exquirunt*, quem locum luculenter explicat Cerdanus. *Æneid.* IV. 56. & Briſſon. de *Form.* lib. I. Plutarc. in Camillo: *Pacem Deorum expoſcentes, ſeque ipſos pro patriæ fortuna devoventes*.

Lin. 31. SALVO. SERITV. OCREFISI. SALVA. SERITV. TOTA. IIOVINA. *ſalva ſegetes*; nam pro illarum incolumitate Ambarvalia, & luſtrationes potiſſime fieri ſolebant. Quæ ſuperſunt repetitiones ſunt antecedentium. Confer nunc Canticum lineæ 29, cum altero lineæ 31, & rurſus alterum lineæ 25. cum ſequenti in lin. 33. & confeſtim intelliges utrumque per ſemichoros pronunciari debuiſſe. Metri rationem non aſſequor; nam, ut ait Quintilianus: *Poema nemo dubitat imperito quodam initio fuſum, & aurium menſura, & ſimiliter decurrentium ſpatiorum eſſe generatum, mox in eo repertos eſſe pedes*: Tale prorſus eſſe debuit illud, de quo Livius lib. XXVII. cani ſolitum in pompa Junonis: *Carmen illa tempeſtate forſan laudabile rudibus ingeniis, nunc abhorrens, & inconditum ſi referatur*. Comptius apparebit alterum Tab. V. in quo aliqua metri veſtigia reperiuntur. Interim exhibeo ſpecimen rhithmi præſentis.

Chorus.

PREVEREIR. TREBLANEIR.
IVVE. GRABOVEI.
BVF. TRIF. FETV. ESO.
NARATV. VESTEIS. TEIO.
SVBOCAV. SVBOCO. DEI.
GRABOVI. OCRIPER. FISIV.
TOTAPER. IIOVINA.

Semichorus.

ERER. NOMNEPER. ERAR.
NOMNEPER. FOSSEI.
PACERSEI. OCREFISEI.
TOTE. IIOVINE.

Chorus.

ERER. NOMNE. ERAR.
NOMNE. ARSIE. TIO. SVBOCAV.
SVBOCO. DI. GRABOVE.
ARSIER. FRITEIO.
SVBOCAV. SVBOCO.
DEI. GRABOVE. DI. GRABOVIE.
TIO. ESV. BVE. PERACREI.
PIHACLV. OCREPER. FISIA.
TOTAPER. IIOVINA.

Semichorus.

TRER. NOMNEPER. ERAR.
NOMNEPER. DEI. GRABOVIE.

ORER

ORER. OSE. PERSEI.
OCREFISIE. PIR. ORTOEST.
TOTEME. IOVINE.

Chorus.

ARSMOR. DERSECOR. SVBATOR. SENT.
PVSEI. NEIP. HERITV. (CLER.
DEI: GRABOVIE. PERSE. TVER. PERS-
VASETO. EST. PESETOM. EST.
PERETOM. EST. FROSETOM. EST.
DAETOM. EST. TVER. PERSCLER.
VIRSETO. AVIRSETO. VAS. EST.
DI. GRABOVIE. PERSEI. MERSEI.
ESV. BVE. PERACREI. PIHACLV.
PIHAFEI. DI. GRABOVIE.
PIHATV. OCREFISEI. PIHATV.
TOTA. IOVINA.

Semichorus.

DI. GRABOVIE. PIHATV.
OCRER. FISIER.
TOTAR. IVVINAR.

Chorus.

NOME. NERF. ARSMO. VEIRO.
PEQVO. CASTRVVO. FRI. PIHATV.
FVTV. FOS. PACER.
PASE. TVA. OCREFISI.
TOTE. IIOVINE.

Semichorus.

ERER. NOMNE. ERAR.
NOMNE. DI. GRABOVIE.
SALVO. SERITV. OCRE. FISI.
SALVA. SERITV.
TOTA. IIOVINA.

Chorus.

DI. GRABOVIE. SALVO. SERITV.
OCRER. FISIER.
TOTAR. IIOVINAR.

Semichorus.

NOME. NERF. ARSMO. VEIRO.
PEQVO. CASTRVVO. FRI.
SALVA. SERITV. FVTV. FOS.
PACER. PASE. TVA.
OCREFISII.
TOTE. IIOVINE.

Chorus.

ERER. NOMNE. ERAR.
NOMNE. DI. GRABOVIE.
TIO. ESV. BVE. PERACRI. PIHACLV.
OCREPER. FISIV.
TOTAPER. IOVINA.

Semichorus.

ERER. NOMNEPER. ERAR.
NOMNEPER. DI. GRABOVIE.
TIO. SVBOCAV. DI. GRABOVIE.
TIO. ESV. BVE. PERACRI.
PIHACLV. ETRV. ORCRIPER. FISIV.
TOTA. PER. IOVINA.

Ne vero morosior sim lectori, percurrat ipse oculis totum carmen usque ad lineam 57. in qua præsens caput absolvitur, & facile agnoscet totam hanc orationem non modo Poeticam esse, sed etiam rhithmicam, distributam in strophas cum costante intercalari; quod fortasse ab universo populo reboante cani soleret.

Lin. 32. FRI. Vox compendiaria a FRITE. superius expressa in lin. 24. & repetita Tab. II. lin. 8, & 27, & alibi passim modo integra, sæpius concisa in FRIF. a Φρήτρη, pro Φράτρια *Curia*, seu *Tribu*, attributum Jovis fratri, de quo sæpius apud Græcos scriptores mentio occurrit. Eadem vox paululum immutata aliquando ipsam Curiam, seu Tribum significat; nam numeratur inter partes Populi, pro quo exoratur, ut potissime in hoc loco, ubi concluditur SALVA. SERITV. *salva segetes*. Reliqua usque ad finem hujus cantici ex præmissis patent.

Lin.

Lin. 35. PIHACLV. ETRV. *Pihaclum secundum*, ab Ἕτερος *alter*, quod æquipollet numero secundo. Maximi momenti est hæc observatio; nam ea vox sæpe recurrit, & plurimum confert ad assequendum in hisce Tabulis, quæ idem argumentum continent, quæ sit prior, quæque posterior. Pro confirmatione hujus conjecturæ redeamus ad lineam 25. hujus Tabulæ, in qua præscribitur sacrificium trium boum Jovi ferendum, nullo tamen adjecto numero ordinali hujus sacrificii. IVVE. GRABOVEI. BVF. TRIF. FETV. In hoc vero secundo sacrificio additur numerus ordinalis PIHACLV. ETRV. ad distinctionem anterioris, quod repetitur linea 38. & 43. Ast in linea 45. ubi scriptura novum caput orditur, præscribitur tertium pihaclum PIHACLV. TERTIV. inde replicatur lin. 48. & 53. Hinc recte desumitur, quod ETRV. intercedens inter primum, & tertium omnino sit secundum. Id etiam observatur in Tab. XI. lin. 18. ubi sex sacrificia præscribuntur, quæ dividuntur in duas classes. AESNES. TRIS. inde vero fit sermo de tribus posterioribus ETRES. TRIS. Ibi quoque lin. 34. ordinantur ETRAMA. SPANTI. & in Tab. sequente lin. 12. TERTIAMA. SPANTI. Rursus Tab. VIII. distinguuntur Tribus, seu Curiæ Populi Iguvini in veteres, & novas. Priores nulla adjecta distinctione, recentes vero cum nota ETRE. exempli gratia ATERIATE. ETRE. ATERIATE. CLAVERNIE. ETRE. CLAVERNIE. nempe *Ateriates veteres*, & *Ateriates novi*, *Claverni veteres*, & *Claverni novi*, hoc est, *adjectitii*. Tribus vero *Caselatum* omnium numerosior dividitur in veterem, novam, & novissimam, CASELATE. ETRE. CASELATE. TERTIE. CASELATE. Latini quoque hujus vocis notionem retinuerunt, auctore Festo in *Alterum*; nam pro *duplici* dixerunt *Alterplicem*. Igitur ab Ἕτερος Græcorum Etrusci dixerunt *Etre*, Latini *Alter*, pro secundo.

Lin. 36. SVBATOR. SENT. PVSEI. NEIP. Adducta sit pura ovis subacti, ut ait Festus, idem est ac *coacti*, *& compulsi, ut pecus sub arbore coactum*: Idemque auctoritate Cincii subdit *subjicere*, & *subjici* esse vocabulum Religionis. *Subjici aries dicitur*, *qui agitur*, *ut cedatur*, *quod fit*, *ut ait Cincius in libro de officio Juris Consulti exemplo Atheniensium*, *apud quos expiandi gratia aries inigitur ab eo*, *qui scelus admisit pœna pendendæ loco*. Hæc eadem formula repetitur in tribus sacrificiis in hac Tabula præscriptis. In victimis admovendis plures, ut ita dicam, gradus servabantur, qui in jure pontificio distincti erant, ut notat Doctissimus Brissonius *Form.* lib. I. *Probari*, *Duci*, *Admoveri*, *Stare*, *Feriri*, *Cadere*, *Cedi*, *Mactari*, *Immolari*; in quarum distinctione nemo diligentior fuit Virgilio sacrorum Rituum peritissimo, cui nihil excidit inconsultò. Reliqua, quæ circa secundam hanc expiationem infra præscribuntur, fere consonant cum formula antecedentis.

Lin. 45. TIOM. ESV. BVE. PERACRI. PIHACLV. TERTIV. Exacto capitulo antecedenti, novum incipit cum præscriptione tertii piaculi,

in quo repetuntur formulæ præcedentium paucis exceptis; præsertim vero quod sæpe repetitur SALVO. SERITV. ex quo suspicamur tertium hoc piaculum potissime dirigi pro segetum incolumitate.

Lin. 54. TIOM. ESV. BVE. TIOM. COMOHOTA. TRIBRISINE. BVE. PERACNIO. PIHACLO. Prima vox *Tiom* hic, & alibi æquipollet *Tibi* a Dorico Τὺ pro Σύ; unde Latini derivarunt *Tu*. Et revera formula nuncupationis votorum id prænomen in tertia persona. *Hunc tibi Juppiter Bovem cornibus auratis vovemus esse futurum.*

Lin. 54. TIOM. COMOHOTA. TRIBRISINE. *Commovere struem* formula Pontificalis nihil aliud erat, quàm pronunciare precem super illa. Cato de R. R. cap. 135. *Jane Pater, te hac strue commovenda bonas preces precor, ita ut prius datum ob struem obmovendam, & ferctum libandum.* Vox COMOHOTA. hìc tantum occurrit, sæpius vero *Comoltu*, quæ etiam explicari potest per *commolatum*: constat enim victimas spargi consuevisse *Mola salsa*, quod dicebatur *Commolare*. TRIBRISINE. nusquam alibi occurrit, sed in IX. TREBRIBV. manifeste pro *Tribu*; quapropter hoc loco derivativum *Tribulis* importat, hoc est, victimam tribulem commolatam, pro salute Contribulium. Festus: *Publica sacra sunt, quæ publico sumptu pro populo fiunt, quæque pro montibus, pagis, curiis, & sacellis.*

Lin. 54. PERACNIO. PIHACLO. *Perenni*, sive *annuo piaculo*; nam veteres *annare*, & *perannare* dicebant. Macrob. *Satur.* I. 12. *Eodem mense Martio ad Annam Perennam sacrificatum itur, ut annare, perannareque commode liceat.* Piaculum nempe singulis annis repetendum.

Lin. 55. TASES. PERSNIMV. Prima vox indicat *statuere*, ut supra in linea 20. secunda vero est a PERSNIS, de qua sæpe dicendum erit. Id vocabulum recurrit semper, cum de victimis agitur, earumque partibus, inter quas notatur PERNA. PVSTNA. pro *coxa* posteriore animalis. Aliqua vero differentia intercedebat in eadem lingua inter PERNAM. & PERSNAM, quemadmodum apud Latinos inter *Pernam*, & *Petasonem*.

Lin. 56. PROSESETO. NARATV. PROSESETIR. MEFA. SPEFA. FICLA. ARSVEITV. FETV. ESTE. Nil dubium hic agi de victimis, quarum exta ex pectoribus adhuc palpitantibus avulsa aris imponebantur. Virg. *Æn.* 12. 213.

. . . . *Tunc rite sacratas*
In flammam jugulant pecudes, & viscera vivis
Eripiunt, cumulantque oneratis lancibus aras.

Inde torrebantur, & sic tosta prosecabantur, Sueton. in Aug. *Semicruda exta foco rapta prosecuit.* Inde exta prosecta dicebantur; Cato de R. R. cap. 133. *Ubi exta prosecta erunt, Jano struem commoveto.* *Commovere* autem, ut supra diximus, idem erat, ac formulam oblationis proferre. Verba, quæ sequuntur, pertinent ad partes extorum, inter quæ FICLA. nempe *ficatum jecur*, unde Italis *fegato*, ut notavit Octavius Ferrarius in *Originibus linguæ Italicæ*; quamquam alio divertat Doctissimus Muratorius. Lin.

Lin. 56. MEFA. SPEFA. *Medium libum* a Σπένδω, quod eſt *libare*.

Lin. 56. ARSVEITV. *adducatur*. Veteres Latini dixere *arueere*, pro *adducere*, ut ait Voſſius *in Arceſſo*.

Lin. 56. ARVIO. FETV. ESTE. *Haruga*, ſive *Haruiga fiat ſacrificium*. Feſtus: *Haruiga dicebatur hoſtia, cujus adherentia inſpiciebantur exta*. Donatus in *Phormion* IV. 4. *Haruſpex ab Haruga nominatur; nam Haruga dicitur hoſtia ad hara, in qua concluditur, & ſervatur. Hara autem eſt, in qua pecora includuntur*. Varr. de *Ling. lat.* IV. *Aries quod eum dicebant Ares veteres; noſtri Haruiga, hinc Aruinius.... Haruigem, qua cornua habet*.

Lin. 56. SEVOM. SVRVR. *Sebum*, ſive *Aruina*, qua SVRVR. *ſuperpoſita* victimæ torebantur.

Lin. 57. ESONO. HERI. VINV. HERI. PONI. FETV. VATVO. FERINE. FETV. Juppiter hic vocatur ESON. nam *Eſar* lingua Etruſca Deum abſolute ſignificabat, ut refert Suetonius in *Auguſto* cap. 97. Interim ſive Mars, ſive Juppiter ſit iſte *Eſus*, qui in caſu dandi dicitur *Eſono*, ei aſſignatur vini ſacrificium HERI. VINV. & ſacrificium panis, ſive cibi HERI. PONI, & ſubinde victima ei fieri jubetur ex *Vatvo Ferino*.

Lin. 57. VATVO. Genus pecudis, cujus pedes introrſum converſi eſſent: Varro de R. R. lib. II. cap. 9 *Sint cruribus rectis, ac potius varis quam vatiis*: nempe varis, quorum crura extrorſum converſa eſſent, vatiis, quibus introrſum. Quis autem aſſequatur rationes harunce differentiarum? Aliquando Lactentes præſcribebantur, ſæpe Ruminales, quandoque Bidentes, Injuges, Fætæ Caujares, Ambiegnæ, Altilaneæ Fordæ, hoc eſt prægnantes, Albæ, Nigræ, Furuæ, ex quibus arcanis præſcriptionibus conſtabat diſciplina Pontificalis. Nil igitur mirum ipſam quoque directionem crurum obſervatam, ut victimæ Diis eſſent acceptæ.

Lin. 57. FERINE. epitheton præmiſſæ victimæ. *Ferum* differt a *feroce*; nam Ferum id animal, quod nullo ſepto, aut cuſtode ſervatur. Aſt in his indigitamentis longe aliud importare puto; nam infra Tab. II. 48. præſcribitur ſacrificium pro POPLO. AFERO. qui utique non alienus erat ab Iguvinis. Hinc attributum victimæ ferinæ, quæ ſæpe recurrit in Tab. ſubſequentibus, indicat hoſtiam, quæ a populo affero conferebatur, ſive pro illius ſalute mactabatur. Niſi probetur hæc conjectura, planiorem alteram ſubdo. Maxima ratio habebatur in ſacrificiis, an victimæ eſſent Caviares, hoc eſt, in ſeptis nutritæ, ſeu potius Paſcuales, aut quæ in ſaltu, ſine ſepto, & cuſtode vagarentur, ut nullum genus pecudis immune abiret ab obſequio Deorum, ex quibus, qui rudiores eſſent, victimis ſimilibus delectarentur.

Lin. 58. Agredimur nunc alterum caput hujus Tabulæ, in quo novum ſacrificium POST. VERIR. ordinatur, quod reſpondet alteri ſuperius

rius præſcripto PREVERIR. in lin. 22. nempe ſacrificium præcidaneum & ſuccedaneum. Quemadmodum igitur in cap. præcedenti trium bobum holocauſtum præſcribitur, hic ordinatur alterum trium porcorum. SI. GÔMIA. TRIF. FETV. TREBO IOVIE. plerumque pro SI. legitur SIF. pro *Sus* retenta ex Græcorum Σῦς litera I pro Y.

Lin. 58. GOMIA. a Κομίω *nutrio*, epitheton hujus victimæ bene nutritæ, quod Latini altilaneam, opimam, ſeu caviarem dixerunt: In Tab. V. legimus TREF. SIF. COMIAF. ubi poſtrema litera F manifeſte habet vim S, & in Tab. II. 3. SIF. FILIV. TRIF. pro tribus porcellis lactentibus: & in Tab. V. 14. etruſce ſcripta TREF. SIF. FILIVF. Attenta igitur permutatione poſtremæ literæ familiariſſima in præſenti dialecto, SIF. idem eſt ac Græcorum Σῦς: alibi quidem occurrit in his tabulis SVE. & PVRCA in ſignificatione victimarum; ego eamdem ſpeciem ſignificare puto, ſed vocum differentiam referendam cenſeo præſcriptionibus ritualium, quæ diverſas conditiones ejuſdem beſtiæ diverſis nominibus appellabant.

Lin. 58. PERSAE. FETV. ARVIO. FETV. PONE. FETV. Tres oblationes. Prima eſt a Περσύας vinum nempe præteriti anni. Cæteræ pertinent ad Harugam, & panem.

Lin. 58. TREBO. IOVIE. *Jovi Tribuli*, qui, & Φράτριος Ζεὺς Græcis vocabatur.

Lin. 59. TASES. PERSNIMV. formulæ offerendi, de quibus ſupra ad lin. 55.

Lin. 59. TREBLANIR. PROSESETIR. STRVSLA. Conſtat antiquos in ſacrificiis curialibus, quæ pro univerſis Curiis, ſeu Tribubus populi fieri ſolebant, quemadmodum pro diverſis populis fœderatis ex coxa communis victimæ particulam detraxiſſe ſinguli populo aſſignandam, quam Strebulæ nomine nuncupabant, ita a curvatura coxæ nuncupatam. Origo eſt a Στρέφω *verto*, de qua Feſtus. *Strebula umbrico nomine Plautus appellat coxendices hoſtiarum*, *quas Græci* Μηρία *dicunt*, *quæ in Altaria imponi ſolebant*. Et Arnob. lib. 7. *Non enim placet carnem ſtrebulam nominare*, *quæ e Taurorum coxendicibus demitur*. Itaque Populi Latini, ut refert Dionyſ. Alicarn. convenientes ſimul in monte Albano ad ſacrum Jovis Latialis ſtrebulam inter XLVII. populos dividebant. Qui non tantum de *coxendice*, ſed etiam de *communibus extis* participabant, quod maxime notandum eſt ad intelligentiam eorum, quæ ſuo loco dicenda erunt de extorum ſtrebula, quam in his tabulis aliquando STRVBLA. & STRVBHLA. & STRVSLA. nuncupatur.

Lin. 59. PROSESETIR a *proſecare*; nam aliquando occurret PRVSEKATV. PROSEKVRENT. PROSESETO. & PROSESETIR. Vox ſacrorum propria, quemadmodum & *proſecta*, ut libro primo exemplis confirmat Briſſonius.

Lin. 59. STRVSLA. FICLA. ARSVEITV. *Strebulam*, *jecur*, *&* *Aruinam*.

TAB. II.

TABULA II.

Quæ incipit PREVERIR. *& est pars adversa Tabulæ præcedentis, latinis litteris scripta.*

PRiorem tabulam præmisimus; nam continet paraphrasim tabulæ V. cujus initium explicat, atque amplificat, hanc vero postposuimus, quia in hac continuatur explicatio ejusdem Tab. V. a lin. 11. Juvat nunc utriusque exemplar comparare, ut primo intuitu pateat differentia dialecti, intercedens inter Etruscam primigeniam, & Etruscam declinantem in sermonem latinum.

Tab. II. Lin. 1.	*Tab. V. Lin.* 11.
PREVERIR. TESSENOCIR. BVF. TRIF. FETV. MARTE. GRABOVE. OCRIPER. FISIV. TOTAPER. IIOVINA. ARVIO. FETV. VATVO. FERINE. FETV. PONI. FETV. TASES. PESNIMV.	PREVERES. TESENAKES. BVF. TRIF. FETV. MARTE. KRAPVVI. FETV. VCRIPE. FISIV. TVTAPER. IKVVINA. ARVIV. VSTENTV. VATVVA. FERINE. FETV. PVNI. FETV. KVTEFPESNIMV.
Lin. 3.	*Lin.* 14.
POST. VERIR. TESSENOCIR. SIF. FILIV. TRIF. FETV. FISO. SANSIE. OCRIFER. FISIV. TOTAPER. IIOVINA. PONI. FETV. PERSAE. FETV.	PVSVERES. TESENAKES. TREF. SIF. FELIVF. FETV. FISE. SABI. VCRIPER. FISIV. TVTAPER. IKVVINA. PVNI. FETV. SVPA. SVMTV.
Lin. 19.	*Lin.* 20.
PREVERIR. VEHIER. BVF. TRIF. CALERSV. FETV. VOFIONE. GRABOVEI. OCRIPER. FISIV. TOTAPER. IIOVINA. VATVO. FERINE. FETV. HERIE. VINV. HERIE. PONI. FETV. ARVIO. FETV. TASES. PERSNIMV. PROSE. SETER. MEFA. SPEFA.	PREVERES. VEHIIES. TREF. BVF. CALERVF. FETV. VVFIVNE. KRAPVVI. VCRIPER. FISIV. TVTAPER. IKVVINA. VATVVA. FERINE. FETV. HERI. VINV. HERI. PVNI. ARVIV. VSTENTV. KVTEF. PESNIMV. AREPES. ARVES.
Lin. 22.	*Lin.* 24.
POSTVERIR. VEHIER. HABINA. TRIF. FETV. TEFREI. IOVI. OCRIPER. FISIV. TOTAPER. IIOVINA. SERSE. FETV. PELSANA. FETV. ARVIO. FETV. PONI. FETV. TASES. PERSNIMV. PROSESETIR. STRVSLA. FICLA. ARVEITV. SVRONT. NARATV. PVSE. VERISCO. TREBLANIR.	PVSVERES. VEHIES. TREF. APINAF. FETV. TEFREI. IVVIE. VCRIPER. FISIV. TVTAPER. IKVVINA. PVSTE. ASIANE. FETV. PELSANA. FETV. ARVIA. VSTENTV. PVNI. FETV. TABEX. PESNIMV. ARIPER. ARVIS.
Lin. 23.	*Lin.* 27.

Lin. 23.

APE. HABINA. PVRDINSVST. DESTRVCO. PERSI. VESTISIA. ET. PESONDRO. SORSOM. FETV. CAPIRSE. PERSO. OSATV. EAM. MANI.

Lin. 43.

VOCVCVM. IOVIV. PONNE. OVI. FARFANT. VITLV. TORV. TRIF. FETV. MARTE. HORSE. FETV. POPLVPER. TOTAR. IIOVINAR. TOTAPER. IIOVINA. VATVO. FERINE. FETV. PONI. FETV. ARVIO. FETV. TASES. PERSNIMV.

Lin. 45.

VOCVCOM. COREDIER. VITLV. TORV. TRIF. FETV. HONDE. SERFI. FETV. POPLVPER. TOTAR. IIOVINAR. VATVE. FERINE. FETV. ARVIO. FETV. HERI. VINV. HERI. PONI. FETV. TASIS. PESNIMV. PROSESETIR. TESEDI. FICLA. ARSVEITV. SVRONT. NARATV. PVSE. VERISCO. TREBLANIR.

Lin. 46.

ENO. CARPIHOS. FVST. SVEPO. ESOME. ESONO. ANDERVACOSE. VASETOME. FVST. AVIF. ASERIATV. VEROFE. TREBLANO. CONERTV. RESTE. ESONO. FEITV.

Lin. 48.

PONE. POPLO. AFERO. HERIESAVIF. ASERIATO. ETV. SVRVRO. STIPLATV.

Lin. 53.

TOTAR. TARSINATER. TRIFOR. TARSINATER. TVSCER. NAHARCER. IABVSCER. NOMNER FETV. EHESV. POPLV. NOSVE. IER. EHE. ESV. POPLV. SOPIR. ESME. POPLE. PORTATV. VLO. PVE. MERS. EST. TRIOPER. EHETVR.

Lin. 27.

API. HABINA. PVRTIIVS. SVRVM. PESVNTRA. FETV. ESMIK. VESTIBAM. PREVE. FICTV. TEFRI. IVVI.

Tab. VI. Lin. 1.

VVCVCVM. IVVIV. PVNE. VVEF. FVRFAT. TREF. VITLVF. TVRVF. MARTE. HVRIE. FETV. PVPLVPER. TVTAS. IIVVINAS. TVTAPER. IKVVINA. VATVVA. FERINE. FETV. PONI. FETV. ARVIA. VSTENTV. KVTEP. PESNIMV.

Lin. 4.

VVKVKVM. KVRETIES. TREF. VITLVP. TVRVP. HVNTE. BEFI. FEITV. PVPLVPER. TVTAS. IIVVINAS. TVTAPER. IIVVINA. VATVA. FERINE. FETV. ARVIA. VSTENTV. TENXITIM. ARVEITV. HERIS. VINV. HERIS. PVNI. FEITV. KVTEF. PERSNIMV. ARIPES. ARVIS.

Lin. 7.

INVKVKAR. PIHAX. FVST. SVEPV. ESVMEK. ESVME. ANTER. VACAXE. VABETVMISE. AVIF. ASERIATV. VERVFE. TREPLANV. KVVERTV. RESTEF. ESVNV. FEITV.

Lin. 10.

PVNE. PVPLVM. AFERVM. HEIES. AVEF. ANXVRIATV. ETV. PER. NAIA.

Lin. 16.

TVTA. TARINATE. TRIFV. TAVINATE. TVRSCVM. NAHARCVM. NVMEM. IAPVXKVM. NVMEM. SVEPIS. HABE. PVRTATVLV. PVE. MERS. EST. FEITV. VRV. PERE. MERS. EST.

Hæc collatio inter utramque Tabulam antiquam latine ſcriptam, & antiquiorem, notis Etruſcis exaratam, & vetuſtiore dialecto conceptam, multa nobis beneficia ſuppeditat ad vocum diſcrimen aſſequendum; atque his amplius unice confert ad confirmandum, hanc tabulæ faciem poſtponendam fuiſſe, priorem vero veluti caput ſermonis fuiſſe præmittendam.

Lin.

Lin. I. PREVERIR. TESSENOCIR. BVF. TRIF. FETV. MARTE. GRABOVEI. Sub eadem formula in Tabula præcedente præſcriptum eſt ſacrificium trium bobum *Marti Grabovio*. Totidem nunc victimæ aſſignantur Marti, cum pari attributo *Grabovii*, hoc eſt potentiſſimi, quod antiquiores *Krapuvium* proferebant, nondum adoptata littera O & G, quin & eidem Marti tribuuntur eadem epitheta *Ocrii*, & *Fiſi*. Mars eſt ab Ἄρης Græcorum, idque ab *Haras* Hebræorum, quod *diruere*, *deſtruere*, & *inruere* ſignificat. Particula *Ma*, quam Itali huic nomini præpoſuerunt, veſtigium eſt linguæ Phrygiæ, in qua veluti nota Divinitatis habebatur; nam teſte Heſychio in Trojanorum lingua *Juppiter* non dicebatur Ζεὺς ſed Μάζευς; in Caria pariter Phrygiæ finitima, teſte Stephano, *Rea* dicebatur *Marea*, & Bacchus *Maſares*, quod eſt, ex *Ma*, & Hebræorum *Sarà*, *regnare*. In Carmania Bellona dicebatur *Ma*; hinc proceſſit *Mars*, quaſi per ſyncopen ex *Maares*, & per epentheſin *Mamers*, ut apud Volſcos, atque Sabinos, ut ait Varro de L. L. & Feſtus. Cæterum, cum hic agatur de expiatione agrorum, *Mars* partem præcipuam in ea obtinebat, ut apud Catonem de R. R. Idem Cato cap. CXLI. hanc cæremoniam ita præſcribit: *Mars Pater te precor, quæſoque, uti ſies volens propitius mihi domo, familiæque noſtræ, cujus rei ergo agrum, terram, fundumque meum ſuovetaurilia circum agi juſſi, uti tu morbos viſos, inviſoſque viduertatem, vaſtitudinem, calamitates, intemperiaſque probibeſſis, defendas averrunceſque; uti tu fruges, frumenta, vineta, virgultaque grandire, & bene evenire ſinas; paſtores, pecuaque ſalva ſervaſſis, duiſque bonam ſalutem, valetudinemque mihi, domo, familiæque noſtræ; harunce rerum ergo fundi, terræ, agrique mei luſtrandi, luſtrique faciendi ergo, ſicuti dixi macte hiſce ſuovetaurilibus lactentibus immolandis eſto. Mars Pater ejuſdem rei ergo macte hiſce ſuovetaurilibus eſto. Item cultro facito ſtruem, & fertum, uti adſiet. Inde obmoveto. Ubi porcum immolabis, agnum, vitulumque ſic oportet. Ejuſque rei ergo macte hiſce ſuovetaurilibus immolandis eſto. Nominare, vetat Martem, agnum vitulumque ſi minus in omnes litabit, ſic verba concipito. Mars Pater ſi quid in hiſce ſuovetaurilibus lactentibus, neque ſatisfactum eſt te hiſce ſuovetaurilibus pihaculo. Si uno duobuſve dubitaverit, ſic verba concipito. Mars Pater quod tibi illuc porco neque ſatisfactum eſt, te hoc porco pihaculo.* Totam hanc formulam libentius inſerui; nam multa paſſim in his tabulis occurrent, quæ ex hoc Catonis tractu mirifice explicantur; exempli gratia, exorciſmo *probibeſſis*, *defendas*, *averrunceſque* reſpondet hoc noſtrum VIRSETO. AVIRSETO. Oblationi *ſuovetaurilibus* contra ponitur. ESU. BVE. PERACRI. PIHACLV. item formulæ *te hoc porco pihaculo*, opponitur PIAFEI. DI. GRABOVIE. *Pihatu*, pro ARSMO. VEIRO. PEQVO. CASTRVO. SALVA. SERITV. Cato effatur, *Fruges, frumenta, vineta, paſtores, pecuaque ſalva ſervaſſis*.

Lin. 2.

Lin. 2. FARSIO. FICLA. &c. PVSE. PREVERIR. *Farsium* Latinis *fartum* inteſtina erant minutatim conciſſa, ſimulque coacta. Var. de L. L. Lib. IV. *Ab eadem fartura farcimina in extis appellata, a quo, quod in eo tenuiſſimum inteſtinum, fartum*. Hujus compoſitionem explicat Apicius Lib. II. cap. V. De *Ficla* vide, quæ ſupra diximus ad Tab. I. 56. PVSE. PREVERIR. *Pure preferre, anteferre*.

Lin. 3. Novum id caput in noſtra ſcriptura præſcribit formulam ſacrificii faciendi *Jovi Sanſio*, cum Cantico, quod producitur uſque ad lineam 16. ad imitationem tamen præcedentium in honorem Jovis, & Martis.

Lin. 3. POSTVERIR. SIF. FILIV. TRIF. FETV. FISO. SANSIE. OCRIPER. FISIV. TOTA. PER. IIOVINA. Victima hic ſtatuta conſtat ex tribus ſuibus TRIF. SIF. ut alibi. Hi autem non cujuſvis conditionis, ſed FILIV. Hæc vox pendet a *Fellare*, hoc eſt, *exugere*; quapropter lactentes eſſe debebant. Notiſſimum eſt enim quædam antiquorum ſacrificia lactentes porculos poſtulaſſe. Arnob. lib. VII. *Ille Tauris Deus, hædis alius honoratur, aut ovibus, hic lactentibus porculis, ille intonſis agnis*; quas agnas intonſas ſupra non uno loco obſervavimus.

Lin. 3. FISO. SANSIE. Jovis epitheta; nam *Sanſius* æque, ac *Sabus* attributa ſunt *Jovis*, de quibus opportunius ſermonem habebimus infra ad Tab. VI.

Lin. 4. MANDRACLO. De *Mandragora* in ſacrificiis nil mihi occurrit, præter quam quod colligimus ex Heſychio. Jovem enim cognominatum fuiſſe *Mandragoram*, & Venerem *Mandragoritem*. Refert Suidas fructum *Mandragoræ* comeſtum inducere oblivionem rerum præteritarum, Diis Gentium maxime accomodum, ut humanarum iniquitatum obliviſcerentur: ſed maxime puto *Iguvinos* aliquid longe diverſum a *Mandragoris* Latinorum, & Græcorum intellexiſſe. Videant eruditi, an hic lateat adjectivum victimæ alicujus compactum a Μάνδρα *ſtabulum*, ſeu *cavea*, in qua armenta includebantur.

Lin. 4. DIFVE. DESTRE. HABITV. PROSESETIR. FICLA. STRVSLA. Hic omnino agitur de proſciſſione victimæ ad ſtrebulam ſeligendam. Alibi occurrit DEXTRAME. SCAPLA. nempe *dextra ſcapula*. In hoc vero loco DISVE. DEXTRE. partem aliquam dextram, quæcunque ea ſit, victimæ ſignificat.

Lin. 5. SCALSIE. CONEGOS. FISOVII. SANSII. In tabulis etruſce ſcriptis SCALSETV. CVNICAX. aliqua ex oblationibus faciendis *Fiſovio Sanſio*. Videndum an *Conegos* ſit *Conitum*, *genus libaminis, quod farina conſperſa faciebant*, ut ait Feſtus fortaſſis a Χωνεία, *Fornax*, in qua coqueretur, ut nos a foco dicimus *focaccia*; niſi mavis Etruſcum *Conegos* eſſe genus vini generoſioris & ſacrificiis aptiſſimi a Κονίας, ſive Κονίτον. SCALSIE. unde *Scalſeto* a Σχάω, *ſacrifico*, *ſeco* &c. Sacrum

crum fiat de *Conito Fisovio Sansio*. Infra lin. 16. inter verba modi imperativi notatur *Scalseto Vestisiar*. Sacrum fiat de *Vestisia*.

Lin. 7. FONS. SIR. PACER. SIR. Inter geminas invocationes *Fisovii Sansii* invocatur hic favore regionis *Deus Fontus*, & pro populo *Dea Pax*. In monumentis *Fratrum Arvalium*, quorum ritus cum nostris hisce plurimum conveniunt, recensentur etiam victimæ offerendæ Deo Fonti: *Fonti Verveces* II. Quin & singulis fontibus, eorumque Geniis sacra constituta fuisse testantur Marmora, quod & potissime comprobat Dempsterus noster *Etruriæ Reg.* ubi *Fontum* connumerat inter præcipua Etruscorum Numina. Pacem quoque invocatam, cum pro salute Familiarum preces offerrentur, testatur Plaut. *Merc.* IV. I. 12. *Apollo, quæso, ut des pacem propitius, salutem, & sanitatem nostræ familiæ, Meoque ut parcas, gnato pace propitius*. Quod etiam colligitur ex Catone loco supra citato.

Lin. 9. MEFA. SPEFA. Confer totam hanc lineam cum superiore 28. Tab. I. in qua *Deo Grabovio* sacrum fit ex bove peracri, & formulam invenies penitus convenire, excipe tantum victimam, nam ubi *Jovi Grabovio* offertur bos, hic substituitur FISOVIO. SANSIO. MEFA. SPEFA. quam *Tortæ* genus esse suspicamur, nempe eidem Deo, & sub diversis attributis invocato, cui in successivis sacrificiis oblationes diversæ constitutæ erant. Hoc loco MEFA. SPEFA. distinguitur cum attributo ipsius Dei MEFA. SPEFA. FISOVINA.

Lin. 11. FATO. FITO. PERNE. POSTNE. Præcedunt geminæ dictiones *Depursus*, & inde *Peturpursus*, quæ eamdem rem indicant, cum duplici differentia. Victimam ne, aut aliud importent, mihi incompertum est. Hic certe præscribitur faciendum esse ex *Perna* postica alicujus animalis. FITO. unde apud antiquum Poetam: *O socii nunc fite viri*.

Lin. 11. SEPSES. ARSITE. VOVSE. AVIE. ESONE. FVTV. FONS. PACER. PASE. TVA. OCRE. FISI. TOTE. IIOVINE. Locis omnibus Etrusci Deos assignabant septis, sylvis, novalibus, viis, quæ omnia sub primis quatuor vocabulis contineri puto; quibus subsequuntur consueta Jovis attributa, nisi & ipsa, quæ præcedunt, eidem Jovi tribuenda sint, ut quemadmodum *Montanus*, *Terminalis*, *Xenius* a peregrinorum, & itinerum custodia dictus est; ita quoque nomen sortitus sit ab aliis agrorum partibus, quæ in ejus tutela censebantur. Quapropter *Sepses* a *sepiendo* idem fortasse est, quod *Terminalis*.

Lin. 17. PVROME. EFVRFATV. SVBRA. SPALMV. ENO. SERSE. COMOLTV. Suboleo in hoc tractu commolationem, nempe conspersionem farinæ farris semiustulati. PVROME. EFVRFATV. quasi *Purofurfore*, sive *Furfuratu*, quemadmodum *Commoltu* redolet *commolatum*. Sic in Tab. III. 38. reiteratur eadem formula in VI. I. PVNE. VVEEF. FVRFATH. TREF. VITLVF. TVBVF. *Pone ovem*, sive *post sacrificium Ovis* commolentur

tres vituli indomiti, seu Tauri. Eandem legem videas infra lin. 43. Sine hujuscemodi farina sale admista, quam appellabant *molam salsam* sacrificium fieri non poterat. Serv. *Æneid.* II. 133. *Sal, & far, quod dicitur mola salsa, qua, & frons victimæ, & foci aspergebantur, & cultri. Fiebat autem de Horna fruge, & de Horno sale*; ut Horatius, & Ovid. *Fast.* I. 337.

Ante Deos homini quod conciliare valeret
Far erat, & puri lucida mica salis.

Idque, ut esset antiqui victus monumentum, ut ait Suidas, ad differentiam Græcorum, qui loco farris hordeum adhibebant, ut testatur Dionys. Alicar. lib. II. SPHAMV. *expansum*, *sparsum*.

Lin. 18. PVRDITA. DVPLA. AITV. PVRDITA. idem ac *vitula*. Infra in lin. 42. dicitur PVRDITO. FVST. nempe factum sit; nam ibi quoque agitur de commolatione. Pariter in Tab. III. 45. PVRDOVITV. quod spectat ad idem thema in lin. 56. copulatur cum PROSESETO. Est autem a Πόρτις, quod idem sonat DVPLA. vox a Latinis excepta, quæ duplicationem sacrificii importabat, nempe PVRDITE. & SACRE. Postremam hanc vocem denotare suspicor *porculum a lacte sincerum*, ut colligitur ex Festo, ejus enim maximus usus fuit in sacrificiis.

Lin. 19. In sequenti capite distinguitur sacrificium faciendum *Jovi Trefei*, sive *Fulminanti*. Hæc præfatio, quæ duas lineas complectitur, & respondet præcedenti in honorem Martis, exordium est Ritualis servandi in sacris Jovis fulguratoris. Quemadmodum vero respondent præfationes inter sese, ita etiam formulæ, & preces in utroque proferendæ paucis mutatis. Etenim in sacrificio *Jovis Sansii* præscribuntur tres porculi lactentes; in hoc vero tres *Habinæ*.

Lin. 19. CALERSV. a Γάλα, *lac*, quasi *lactans*, seu *lactens* epitethum victimæ. Cum de vitulis agitur, intelligendum de lactentibus; cum de bobus fœminis, nempe vaccis de lactantibus.

Lin. 22. HABINA. TRIF. FETV. Pro hujus victimæ cognitione lumen præit Varro de L. L. lib. VI. *Ambagio dicta, ut ambustum, quod circumustum est, ut ambienia Bos apud Augures, quam circum aliæ hostiæ constituuntur*. Aliæ editiones habent *Abigena*, aliæ *Abienia*, unde per syncopen *Habina*. Festus *Ambegnam* appellat dicens significare tam bovem, quam vervecem, *cum ad eorum utraque latera agni in sacrificium ducebantur*. Fulgentius de *Prisc. serm.* etiam ovibus id nomen attribuit. *Bæbius Macer, qui fastalia dierum scripsit, ait Junoni eas, quæ geminas parerent, oves sacrificare cum duobus agnis altrinsecus alligatis, quas oves Ambignas vocari, quasi ex utraque parte agnos habentes*. Itaque *Habina* apud *Iguvinos*, nil erat nisi adjectivum victimæ omni pecorum generi commune, dum minores victimas hic inde haberent. Qui sumptui faciendo impares essent, imagunculas ficti-

fictiles hujuſcemodi animalium conſecrabant in Lucis; quemadmodum cum Lucum ſacrum veterum Piſaurenſium everteremus, porcam invenimus fictilem, cum duobus porculis hic inde diſpoſitis, quæ fortaſſe ſacrificii loco ſteterat, aut ſaltem votivum Anathema fuit pro gregis fertilitate dedicatum.

Lin. 23. PROSESETIR. STRVSLA. Alibi *proſecare ſtrebulam*. Dubium tamen ſubiit, an STRVSLA. aliquid diverſum ſit a *Strubla*, quæ manifeſte *Strebulam* notat, ita ut STRVSLA. *Struem* ſignificet, de qua Feſtus: *Strues ſunt genera liborum digitorum conjunctorum, non diſſimilia, qui ſuperjecta panicula in tranſverſum continentur*. Et alibi: *Struferarii appellabantur homines mercede conducti, qui ad arbores fulguritas, aut piacularium commiſſarum cauſa ſacrificia quædam ſtrue, & ferto ſolemnibus verbis faciunt. Precor te, Juppiter, ut mihi volens propitius ſies.* Apud Catonem formulam habemus pro ſtrue commovenda, nempe offerenda de R. R. cap. 135. *Jane Pater te hac ſtrue commovenda bonas preces precor, ita ut prius datum ob ſtruem obmovendam, & ferctum libandum.*

Lin. 24. PESONDRO. Infra lin. 40. occurrit PESONDRISCO. quapropter habemus *Peſondrum* majorem, & *Peſondriſcum* minorem. Nomen utique obſcuriſſimum, ſed victimam notat Ὤνδρις pro Ἄνδρις apud Ariſtophanem *fœminam* ſignificat, ſed vocabulum id noſtrum ſubſtantivum eſt; nam adjectiva non recipiunt diſtinctionem majoris, & minoris.

Lin. 24. SORSOM. *Surſum*, in quo ſenſu hæc vox mihi viſa eſt accipienda, quemadmodum *ſuper*, & *ſuperne* infra in ſequentibus Tabulis, nihilominus non acquieſco; nam infra in lin. 38. hujus Tabulæ occurrit SORSALIR. inter alia nomina victimarum, & oblationum, de qua nihil mihi in promptu eſt, quod proferam, niſi mutilum locum Pauli Abbreviatoris Feſti, *Sortutillus venter Suillus condito farre expletus*. Niſi ergo victimam ſignificat, partem tamen victimæ denotare poteſt.

Lin. 24. FETV. KAPIRSE. In Tab. V. 18. legitur FETV. KAPIR. Sacrificetur Cabiro in XII. 7. habetur KAPIRVS. in recto, alibi vero KAPIRE. in caſu vocandi. De hoc nomine alibi dicendum erit.

Lin. 25. ARNIPO. *Agnum intelligo ab* Ἀρς Ἀρνός. In Tab. VI. 19. manifeſtiora hujus conjecturæ adminicula producemus.

Lin. 27. & 28. SVBOCO. TEFRO. IOVI. Quater invocatur ſub hac nuncupatione *Juppiter Fulgurator*, in duabus hiſce lineis; quapropter ſuſpicor precem hanc, ſive hymnum pertinere ad diſciplinam fulguralem, & ad fulminum procurationem, cujus rei ergo, teſte Livio, Lib. 2. Rex *Numa* in Aventino aram conſtituit *Jovi Elicio*; hic enim maximus præſtigiator, & hypocritarum anteſignanus jactabat ſe ab ipſo Jove ſcientiam accepiſſe avertendorum fulminum, ut narrat Ar-

nob. lib. V. Idem Plin. lib. II. 53. ſcientiam hanc occultiſſimam commemorat, referens *ſacris quibuſdam & precationibus vel cogi fulmina, vel impetrari*. Hæc vero ſacra, & precationes meo judicio ſunt, quæ in hac Tab. referuntur.

Lin. 28. TEFRALI. PIHACLV. *Piacula* nomen ſortiebantur a Deo, cui adſcripta erant, ut ſupra notavimus. *Piaculum* pro ſacrificio formula erat Linguæ Pontificalis, quapropter Gellius lib. IV. 5. de fulmine diſſerens ait: *Piaculis luendum*.

Lin. 28. TIOM. ESV. SORSVM. PERSONTRV. TEFRALI. PIHACLV. Hæc formula reſpondet alteri ſuperius notatæ. TIOM. ESV. BVE. PERACRI. PIHACLV. Hic vero *Bovi* ſubſtituitur SORSVM. PERSONTRV. quapropter dubitandum non eſt, hanc poſtremam oblationem eſſe genus victimæ animalis, de qua paulo ſupra.

Lin. 28. NOMNEPER. TEFRE. Deos, ut alibi notavimus, non ſub uno tantum nomine invocabant, ſed multiplici, cùm potiſſime ſacrificia ad diverſa illorum attributa pertinerent. Graviter enim peccaſſent, ſi cùm de fulminibus avertendis ageretur eum ſimpliciter ſub *Jovis* nomine exorarent; nam *Jove* implorato, *Fulgurator*, aut *Serenus* non exaudiebat, nec reſpondebat. *Tefrus* vero erat a Τεφρόω *in cinerem redigo*, unde Τέφρα *Cinis*, & Τεφρός *Cinereus*.

Lin. 29. PVSI. NEIP. ERITV. TEFRE. IOVIE. *Pura ove fiat ſacrificium Jovi Fulminatori*. Vox ERITV. *ſacrum* ſignificat. Hinc ſæpe occurrit HERI. VINV. HERI. PONI. vox procedit a Ἱερός *ſacer*, detracta per apherefin prima littera, unde *Dores* dicebant Ἱρον pro Ἱερόν, a quo *Heros* quaſi *Iros*.

Lin. 35. PESONDRV. Præfatur hic ſacrificium novum *ſtaflare* in honorem *Jovis* invocati ſub triplici nuncupatione CAPIRSE. PERSO. OSATV. quibus attributis præmittitur præſcriptio PERSI. FETV. nam id ſacrificium *ſtaflare* nomen accipiebat a Deo PERSI. hoc eſt *Vaſtatore*, cui offerebatur. Huic oblationi PESONDRO. STAFLARE. NERTRVCO. hujus loci reſpondet in lin. 39. ENOM. VESTISIAM. STAFLAREM. NERTRVCO. Proinde PESONDRO. & VESTISIA erant ſpecies victimarum. *Staphilum* vero, unde *ſtaflare* eſt a Σταφυλή *uva*, ſive *racemo*, munus gratiſſimum Diis, quibus potiſſimum uvæ racemi offerebantur, cujus Religionis teſtimonia luculentiſſima protulimus in *Tabulis Etruſcorum Vaſculorum*. Conſtat enim antiquos nihil Diis obtuliſſe præter ea, quæ pro cibis adhibebant, veluti poma, farinam, liba, placentas, lac, vinum &c. Poteſt etiam intelligi pro *Staflari Piaculo* ſacrificium pro conſervatione vinearum, quod fieri ſolebat cum Σταφυλητομία recidebat, hoc eſt *vindemia*. Hæc *Sacra* a Romanis *Vinalia* dicebantur. Plin. lib. XVIII. cap. 29. *Vinalia altera, quæ aguntur ad XIII. Kal. Septembris, & hunc diem feſtum volunt tempeſtatibus leniendis inſtitutum*, & Var. de L. L. lib. V. cap. 3. *Vinalia a vino, Hic dies Jovis*,

vis, non Veneris; hujus rei cura non levis in Latio; nam aliquot locis vindemia primum a Sacerdotibus publice fiebant, ut Romæ etiam nunc; nam Flamen Dialis auſpicatur vindemiam. Hic ritus certe antiquus, nam *Iguvini* in honorem *Jovis* idem ſacrificium frequentabant. Ex Tab. VIII. 12. habetur TAFLE. pro STAFLE. Atque ibi caper ſacrificari debebat una cum racemis: FERTV. TAFLE. EFIR. FERTV. CAPRES. PRVSESETV: quod etiam ex Virgilio *Geor.* II.

Et ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aram,
Pinguiaque in verubus torebimus exta colurnis.

quo pertinet id noſtrum *Proſecato*, ſive *porricia*. Eadem quoque videas apud Ovid. in *Faſt.*

Rode caper vitem, tamen hinc cum ſtabis ad aram,
In tua quod ſpargi cornua poſſit, erit.

Lin. 38. PROSESETO. ERVS. DIRSTV. *Proſeciam faciat ſacer miniſter*, In Tab. X. DIRSANS. ſignificat *Curionem*, ſive *Antiſtitem Tribuum Populi*, quemadmodum *Ertus* Antiſtitis ſocius, id officium in Tab. ſequente lin. 43. nuncupatur ERVS. DERSA.

Lin. 40. ENDENDVPELSATV. *Endo proſtheſis* erat frequentiſſima apud atiquiores Latinos, ut *Endoploratu*, *Endoprocintu*, *Enduperator*, *Endocautum*, *Endopeditus*, & his ſimilia. Hanc productionem vocis ſubſequitur DVPEL. quod *Duplum* ſignificat, ut ſupra in linea 18. DVPLA. AITV. Eo tamen modo, quo ibi repetitur vox DVPLA. etiam in hac linea replicatur hæc vox. ENDENDVPELSATV. ENOM. PESONDRO. ENDENDOPELSATO. ENOM. VASO. PORSE. PESONDRISCO. prima vice *victima major*, ſecunda vero *minor* ejuſdem ſpeciei offerenda præſcribitur.

Lin. 41. ARNIPO. COMATIR. PERNIS. FVST. Agitur hic de *Pernis*, ſive *partibus* poſterioribus agni, de quo ſupra.

Lin. 41. PISE. PER. COMOLTV. *Commoletur*, *Piſum* genus victimæ de qua Tab. I. lin. 7.

Lin. 41. SVBRA. SPAHATV. ſupra *expandito*, *aſpergito*.

Lin. 43. VOCVCOM. Incipit Formularium alterius ſacrificii *Marti* ſimul & *Jovi* offerendi. VOCVCOM. videtur importare particulam copulativam, quaſi dicat *una cum*; nam quotieſcunque recurrit, ſemper agitur de ſacrificio duobus Diis offerendo. Conferatur nunc hæc præſens formula cum altera initio Tab. VI. & continuo patebit hanc præſentem eſſe paraphraſin alterius enunciatæ; nam, ut diximus, cùm lingua Etruſca, & uſus illius ſcripturæ declinaret, viſum eſt *Pontificibus Iguvinis*, ne vetus Religio perverteretur, Tabulas antiquiores tranſcribendas eſſe in dialectum, & characterem, qui tunc invaluerat, adjectis quibuſdam cæremoniis, & amplificationibus, quæ in vetuſtioribus Tabulis deſiderabantur.

Lin.

Lin. 43. IOVIV. PONEOVI. PVRFANT. VITLV. TORV. TRIF. FETV. *Jovi* post ovem *furfuratam*, sive *commolatam* fiat Vitulis tauris tribus.

Lin. 43. MARTE. ORSE. FETV. &c. VATVO. FERINE. FETV. MARTI. deinde fiat ORSE. mihi sonat idem, quod *deorsum*, hoc est *subtus*, *inferius*: De quo videndus Vossius in *deorsum*, ubi composita ejusdem thematis derivat *horsum*.

Lin. 43. VITLV. Vox Thusca, teste Apollodoro Lib. II. ubi testatur Tyrrhenos, quæ Latini *taurum* vocabant, *Italon* dixisse, quod & firmat Columella Lib. VI. Ex *Italo* per prosthesin *vitulus* emersit. Varro in VI. de L. L. vocem hanc veluti residuum antiquioris Linguæ Græcæ adnotavit. Geminas etiam voces ex eadem lingua Græca jam tum obsoleta *Porca* & *Capra* habemus in his Tabulis. Var. l. cit. Athenis in libris sacrorum scriptum est Κάπρω καὶ πόρκω, quas voces etiam antiquiores ejusdem linguæ scriptores rejecerunt. TORV est a Chaldæo, & Phænicio *Thor*, ut notavit Vossius.

Lin. 43. VITLV. TORV. Hæ duo voces non redundant; nam ad ætatem victimæ denotandam conjunctæ sunt, nam *Taurum* immolare *Jovi* nefas erat, in tantum, ut contra ritum *Tauro* ab Ænea immolato *Jovi*, cùm urbem conderet in Thracia sanguis eruperit ex virgultis: nam *Jovi* juvencus mactari debebat, quod significat *Vitlu. Toru.* Ætatem designat Var. de R. R. cap. V. Prima ætas vitulorum, secunda juvencorum, tertia boum novellorum, quarta vetulorum. Juvencus igitur est inter vitulum, & bovem novellum, hoc est taurum: non tamen repugnaret Ritualibus, si Jovi una cum Marte, ut in casu præsenti, sacrum præscriptum esset de Tauro. Serv. Æn. IX. V. 627. *Jovi de Tauro non immolabatur, nisi cum Triumphi nomine suovetaurilia fiebant, quod tamen ideo admissum est, quia non tantum Jovi, sed & aliis Diis, qui bello præsunt, sacrificatur.*

Lin. 44. PROSESETIR. FASIO. FICLA. Mendum fortasse subest in hac Tab. ut plura in cæteris, quæ suo loco notabimus; nam pro *Fasio* scribendum erat *Farsio*, ut supra lin. 2. ubi pariter præscribitur ipsissima formula. PROSESETIR. FARSIO. FICLA.

Lin. 45. Pergunt Ritualia ad alterum novum sacrificium, distincto capite, ordinatum, puto iisdem Diis, sed sub arcano nomine occultatis. Quorum primus est COREDIER. de quo nil mihi occurrit, quod proferam, nisi fortasse epitethon sit *Jovis* a *Curetibus* sibi familiaribus, mutuatum, quibus inditum est ex lingua primigenia *Cerim*, vel *Curim*, quæ vox inter cæteras notiones significat *potentes*, & *viros Principes*. Hinc *Curis Sabinorum*, & *Curia*, ut notavimus in schædis nostris de nominibus Urbium. Quemadmodum hoc loco vocabulum COREDIER. respondet *Jovi*; ita *Marti* referendum est alterum vocabulum SERFI, cui pariter attribuitur sacrificium trium vitulorum *Jovi* primum, HONDE. deinde SERFI. FETV.

Lin.

Lin. 47. PIHOS . FVSI . VASETOME . FVST. *Expiatum sit*, ut fas est, vel *factum sit*.

Lin. 48. En alterum caput expiationis faciendæ, deinde pro Populo *Afero* . PONE . POPLO . AFERO . Hanc ego partem Populi Montani esse puto, qui vitam pastoralem ageret in Tabernaculis, quemadmodum FERINE . supra Tab. I. 57. vocantur *Pecudes palantes* in montibus non *Cicures*, aut in *caula* custoditæ.

Lin. 48. STIPLATV . de quo vide notam ad Tab. I. lin. 2.

Lin. 49. CRINCATROHATV . DESTRAME , SCAPLA . In Tab. VI. 11. legitur. KRENCATRV . HATV . ENVMEK . & in VII. 27. 28. KRIKATRV. TESTRE . EVXE . TESTRE . EVXI . HABETV . KEIKATRV . ARVIV . VSTENTV. *Quinquatrum*, hic intelligendum puto a numero dierum assignatorum huic celebritati, nec enim una tantum *Minerva* id solemne sibi usurpabat, sed alii etiam ex Diis, ut liquet ex Festo ad hanc vocem. In eo igitur Dextra scapula danda erat, PIRENDENDV composita est a *per*, & *dando* præmissa secundæ voci particulæ enphatica *Endo*, quasi *Endodare*, seu potius *indere*, pro *imponere*, *adjicere* &c.

Lin. 50. DEXTRE . ONSE . FERTV . Forte *dextra coxa*.

Lin. 50. PONE . ESONOME . Deinde *Deo Esono* fiat aliud sacrificium.

Lin. 50. ARSMATIAM . *Armum* victimæ hic intelligo, cùm paulo infra subsequatur *Destre Onse*.

Lin. 52. PREPA . Victimæ, vel auspicia, unde *Prepetes* a perpetrando, quia faciundis rebus essent accomoda, sicuti e contra *Inebræ*, quæ tardarent, vel morarentur agentem, ut ait Vossius in *Inebræ*, Festi auctoritate innixus. Sed verius *Prepa* est particula ordinalis, quasi prius, unde *præparare*; nam postea subsequitur *Ape*, quasi *apud*, vel *post* : PREPA . DESVA . COMBIFIANSI . APE . DESVA . COMBIFIANSIVST.

Lin. 52. ESONOME . ACESONI . *Jovis* cognomina. De hoc ultimo vide Tab. III. 52.

Lin. 53. TERMNVCO . STAHITVTO . *Termino statuto*, seu *constituto* inter Populi tribus, seu curias, de quibus infra. Agitur fortasse de sacris faciundis *Jovi Terminali*, cui in finibus inter Curias sacrificia offerenda erant, de quibus hic est sermo.

Lin. 53. PISEST. TOTAR. TARSINATER. *Piata* sit, sive *Expiata* tota regio *Tarsinatium*. Constat evidenter ex hac Tab. Populum Iguvinum divisum olim fuisse in plures *Curias*, quæ, subcrescente Populo, subdivisæ fuerunt in *Veteres*, & *Novas*; imo unam ex his discretam fuisse in *Veterem*, *Novam*, & *Tertiam*. Hîc recensentur *Tarsinates* cognomine *Trifores*, *Tarsinates* Tusci, *Nabartes*, & *Jabusci*. Alibi nobis occurrent *Clavernii*, *Talenates*, *Curejates*, aliique, de quibus suo loco. Harum Curiones conveniebant ad sacra communia, & *Strebulam* reportabant. Putassem hæc nomina pertinere ad diver-

fas

ſas Urbes, quæ in Sacrario *Iguvinorum* convenirent; quemadmodum Etruſci in Luco *Voltumnæ* inter *Faliſcos*, & *Vulſinios*; & Populi Latini in monte Albano. Aſt cum nullum ex hiſce nominibus convenire videam finitimis Urbibus, quæ antiquum adhuc nomen retinent, adhæſi priori ſententiæ, nomina hæc ad Curias Populi pertinere, attenta præſertim illarum diviſione in Veteres, & Novas. *Tarſinates*, ut ſuſpicor, fuere, qui a Latinis *Tadinates* dicti ſunt, quorum ſedes in ſummo *Apennino* fuit prope *Gualdum* in agro *Iguvino*, urbs aliquando Epiſcopalis, nunc autem nulla, vix dignoſcenda veſtigiis prope viam Flaminiam ad X. Lapid. a Civitate noſtra. Diſtinctio hujus Tribus in *Trifores*, & *Tuſcos* proceſſit, ut opinor, quod prior tria *Fora*, hoc eſt *Pagos* occuparet: *Tuſci* vero nomen ſortiti ſunt ab aliqua *Thuſca* Colonia, quæ fines ſuos egreſſa in agro *Iguvino* conſtiterit.

Lin. 54. NAHARCER. NAHARTES. Secundum nominis naturam Incolæ ſunt Terrarum prope flumina; nam NAHAR. in lingua primitiva *flumen* ſignificat, qua voce primi Italiæ Populi *fluvium* deſignaverunt, qui Sabinam circumfluit, ut fuſe notavimus in prænunciatis ſchædis de Nominibus Urbium &c. Sed id nomen generale eſt, & univerſis fluminibus commune veluti *Metauro*, *Tibridi*, &c. aliiſque, quæ Agrum *Iguvinum* ambiunt, vel ſecant. Hos *Nahartes* fuiſſe puto, qui nunc regionem Tiberinam incolunt, ubi affluens oppidum *Caſtiglion della Teverina*. De *Jabuſis* nil habeo, quod producam.

Lin. 54. NOMNER. FETV. Præmiſſis nuncupationibus quatuor Populorum ſubjungitur NOMNER. FETV. EHESV. POPLV. NOSVE. IER. EHE. EHESV. POPLV. SOPIR. Nomine eorumdem Populorum, ipſius Populi, & nos *Ier* a Ἱερός, *ſacerdotes*: EHESV. POPLV. *ipſius Populi* &c. In precibus apud Catonem de R. R. ſemper interponitur oratio pro ipſis Sacerdotibus: *Sies propitius mihi*, *liberiſque meis*, *domo*, *familiæque meæ*. Idem videre eſt in omnibus hymnis Homeri, & Orphæi, & in pulcherrimo Herculis, quem Virgilius more ſuo expolivit:

Salve vera Jovis proles, decus adite Divis,
Et nos, & tua dexter adi pede ſacra ſecundo.

Comparetur nunc Virgilianum, & *Nos* cum *Iguvinorum* NOSVE, & extemplo obſervabis formulam eſſe communem.

Lin. 56. STAHITV. ENO. DEITV. ARSMAHAMO. CATERAHAMO. TVVINVR. ENOCOM. PRINVATIR. PERACRIS. SACRIS. AMBRETVTO. APE. AMBREFVRE. TERMNONE. Totus hic Ritualium tractus pertinet ad ſacrificium *Ambarvale*, in quo victimæ circumferebantur per fines agrorum, & illorum terminos, non privatorum, ſed Curiarum. Repetamus ſingillatim verba hujus formulæ, quæ mihi perſpicua videntur. STAHITV. ENO. DEITV. *Statuto uno die*. ARSMAHAMO. quæ vox deſcen-

ſcendit ab ARSMO. *armento*. CATERAHAMO. *purgatio* a Καθαρισμὸς, quod *purgare*, ſive *expiare* ſignificat. Senſus itaque utriuſque vocis in hac compoſitione eſt armentalis expiatio. IOVINVR. ENO. COM. PRINVATIR. *Iguvini una cum primo vatuo*, ideſt, *victima* præcedente, de qua VI. 23. cui adſcribitur epitheton *Peracris ſacris*, nempe *Vatuo* ſacro, pro *agris*. AMBRETVTO. *circumeant*. APE. ANBREFVRENT. *apud* ſive *poſtea* circumferant ab *am*, & *fero*. TERMNOME. circa *terminum*, & *fines* agrorum. AMBRETVTO. eſt pariter compoſitum ab *am* & *etuto*, ſive *ito*. Neutra ex his vocibus exuberat; nam in formula hujus Sacri apud Catonem habemus: *Circumagi*, *ſive circumferenda cenſeas*, quod idem eſt AMBRETVTO. & AMBREFVRENT. Cæterum *Catharmata*, ſive *purgationes* ex attributis diſtingui ſolebant, ut Tab. VI. 20. ARNV. ANV. KATERAHAMV. nempe *Agnus annuum*, *Catarma* pro Iguvinis.

Lin. 57. SERFE. MARTIE. PRESTOTA. SERFIA. SERFER. *Servator Mars preſto ſis*, *ſerva ſervator*. Invocatur hic *Mars Silvanus* agrorum Cuſtos. Quin & aliquando Urbium habebatur ob duplex officium bellicum oppugnandi, & propugnandi. Hinc in nummis aliquando occurrit *Mars Conſervator*, & Heſiodus in *Clyp.* illum appellat *Salutarem*.

Lin. 58. MARTIER. TVRSA. SERFIA. SERFER. Novum hic attributum emergit *Martis* apud Etruſcos, nempe *Thurius*, cujus teſtimonio explicatur lemma ejus imagini adiectum in patera Dempſteriana, de qua vide, quæ notavimus in noſtris *Paralipomenis*. Nomen deſcendit ex Θορέω *inſultare*, unde apud Homerum Θούριος Ἄρης, hoc eſt, *exiliens in prælia*, ut explicat Serv. *Æneid.* III. 35.

Lin. 58. SERFIA. MARTIER. TOTAM. TARSINATEM. TRIFO. TARSINATEM. TVSCOM. NAHARCOM. IABVSCOM. *Serva*, *o Mars*, *totam Tarſinatem*, *Triforem*, *Tarſinatem*, *Thuſcam*, *Nahartes*, *Tabuſcos*; quatuor ex Tribubus Populi *Iguvini*, pro quibus ſacrum id *Ambarvale* offerebatur.

Lin. 58. TOTAR. TARSINATER. *Defende*, *paſce*, *cuſtodi totam Tarſinatem*.

Lin. 59. NOMNER. NERF. SIHITV. ANSIHITV. *In honorem Tui nominis*. Differentiam hic noto inter NOME. & NOMNER. ſi tamen utraque vox ab eodem themate proficiſcitur NOMNER. NERF. ſignificabit *Paſtor fortis*. NERF. (nempe *fortis*; nam magis expreſſe alibi legitur NERVS, quam vocem Sabinis communem explicat Gellius XIII. 21. *Nerio ſive Nerienes Sabinum verbum eſt*, *eoque ſignificatur virtus*, *& fortitudo*) SIHITIR. ANSIHITIR. ſunt a Σωτὴρ *Servator*, quo nomine illum Romani, ut ſupra diximus, invocarunt. ANSIHITIR. addita particula *An* augumentativa, ſive reduplicativa eſt quædam ſpecies ſuperlativi ab Ἀνὰ *ſurſum* ſeu *ſuper*, ac ſi diceret *Servator*, & *Superſervator*. Sic Romani dicere ſolebant *Mars ultor*, & *bis ultor*.

Lin. 59. IOVIE. HOSTATIR. ANOSTATIR. Duodecim hic tremenda Jovis epitheta, a totidem terrificis illius officiis desumpta, numerantur. HOSTATIR. ANOSTATIR. *a feriendo*, & *superferiendo*. *Ostire* juxta Nonium *ferire* significabat, unde *hostis*; idem ac *inimicus*, quia ferit; *hostia*, quia percussa, cadit.

Lin. 60. TVRSITV. TREMITV. Prima vox eadem est a TVRSA. & TVRSE, de qua paulo supra ab *insiliendo*. TREMITV. à *tremore* incutiendo.

Lin. 60. HONDV. HOLTV. Prima dictio mihi importat *pluvium*, quasi HONDV. fit ab *unda*, Græcis Ὕδωρ. HOLTV. *Ultor*.

Lin. 60. NINCTV. NEPITV. SONITV. A *Nive* emittenda, unde *ningit*. NEPITV a Νεφὸς *nube*, quapropter apud Græcos sæpe *Nubicocus* appellatur, & *Nubium* congregator. SONITV. *Tonans*, quo nomine Augures illum appellabant, ut refert Cicero de *Nat. Deorum*. Apud Orphæum audit Βρονταῖος, & Marmora Latina quandoque *Brontontem* appellant.

Lin. 60. SAVITV. PREPLOTATV. PREVILATV. Ex tribus posterioribus attributis supremum tantum dissolvam. In his Tab. præsertim etrusce scriptis inter epitheta *Jovis* recensetur etiam *Sabus*, ut in Tab. VII. 4. & VIII. 24. IVPPATER. SABE. attributum *Sabinis* familiare, quod, auctore Festo, *in Sabini* est a Σέβεσται *Venerabilis*. Declinante autem lingua Etrusca a *Sabo* derivativum, sive adjectivum factum est SAVITV. Postrema duo epitheta *Tageti venturo* reservamus, nos etenim in his, & cæteris multis caligamus.

Lin. 61. SERFIE. MARTIE. PRESTOTA. SERFIA. SERFER. MARTIER. TVRSA. SERFIA. SERFER. *Servator. Mars presto sis*, *serva*, *Servator*, *Mars*, *Turius*, *Serva*, *Servator*.

Lin. 61. MARTIER. FVTVTO. FONER. PACER. PASE. VESTRA. TOTAR. IOVINAR. *Mars Virilis*, seu *Strenuus* a Φῶς, quæ vox, ut ait Macrobius loco citato, non solum *lucem*, sed etiam *hominem* notat, quapropter id attributum in præsenti hypothesi *fortem*, *bellicosum* notat.

Lin. 61. FONER. Ab inimicorum cæde, quasi Φονεὺς *Homicida*. Hoc, aut simili cognomine sæpe auditur apud Homerum, Orphæum, & Macrobium *Saturn.* I. 12. Processit hic titulus ab Etruscis in Latinos, nam apud Cl. a Turre de *Diis Aquilejensibus* legitur inscriptio:

FONIONI
SACR
SEIA. IONIS
MAG
D. D

Ubi doctissimus Auctor epitethon hoc *Martis*, e Græco Φόνος *cædes*, *homicidium*, unde Φονίος *homicida* derivat. PACER. PASE. VESTRA. *Pacificate*,

ficate, *Pace Vestra* (nam hìc Juppiter, & Mars invocantur) totam regionem *Iguvinam* subsequuntur, deinde plurima utriusque Numinis attributa alibi sæpius explicata.

Lin. 62. APE. ESTE. DERSICVRENT. ENO. DEITV. *Apud ista dissecent*, *secent*, *dividant uno die*.

Lin. 63. IOVINVR. PORSE. PERCA. ARSMATIA. *Iguvini porriciant pro armentis*. ABIEST. APEEST. DERSICVST. *Habeant apud ista dissecata*. DVTI. AMBRETVTO. *Detur quod in girum actum est*.

Lin. 63. E. VROONT. APE. TERMNONE. *Et urant apud terminum*: Nam lustrationes agrorum fieri solebant in finibus, qui territoria discernebant, de quo vide collecta per Pitiscum in *Ambarvalia*, in *Hostia Ambarvalis* &c.

Lin. 64. SVRVRONT. PESNINVMO. SVRVRONT. DEITV. ETAIAS. DEITV. Tres formulæ, ut opinor, dandi, vel offerendi.

Lin. 64. DEITV. ENOM. TERTIM. AMBRETVTO. *Detur unum sacrificium tertium circumlatum*. TERTIM. ut opinor, est *Trittyx*, perfectum sacrificium ex *sue*, *ove*, *hirco*, juxta Suidam in Τριττὺς, de quo meminit etiam Aristoteles; sed *tertium* etiam explicari potest; nam perfectum non erat, nisi post trinam circuitionem.

Lin. 64. APE. TERMNOME. BENVS. *Apud terminum bene*, rite, & ut fas est.

Lin. 65. Repetuntur tres formulæ *dandi*, *donandi*, *offerendi*, & concluditur hæc Tabula VIA. PORA. BENVSO. *Prope viam bene videndum*; tamen an *Pora* sit Πορεία, quæ vox *iter*, *progressum*, *profectionem*, & similia significat, quasi hæc vox adjecta *viæ* aliquod attributum importet, vel actionem, in via, exempli gratia, in processu *viæ* &c. Nam hìc describitur sacrificium consummandum prope terminum in *via*. Notandum quoque antiquos dixisse *apor* pro *apud*; quapropter transposita litera PORA. idem est ac *apor viam*.

T A B. III.

Quæ incipit : SVRVRONT. PESNINVMO. *latinis litteris scripta, ejusdem mensuræ ac præcedens.*

LAminam præcedentem utrinque scriptam præmisimus, quia hæc, quam agredimur, æqualis mensuræ, & artificii argumentum in illa intermissum continuat. Hanc sequelam manifeste cognoscimus ex replicatione ultimæ lineæ Tab. præcedentis adamussim transcriptæ in principio Præsentis. Præterea observatur, quod Rituale interruptum in antecedenti continuatur in hac præsenti, in qua expletur paraphrasis totius Tab. V. & inde proceditur ad explanationem Tab. VI. Interim suspicio insurgit, quod in postica hujus laminæ, quæ maxima ex parte vacua est, subnecti debuisse expositio sequentis Tab. VII. quod tamen minime factum est, vel dissentientibus Pontificibus, sive Populi vicissitudinibus obsistentibus. Omisso igitur initio jam expresso in fine Tab. antecedentis, in tertia hujus Tab. linea continuatur traductio Tab. VI. a lin. 24.

Tab. III. Lin. 3.

FONDLIRE. ABROF. TRIF. FETV. HERIEI. ROFRV. HERIEI. PEIV. SERSE. MARTIE. FERTV. POPLVPER. TOTAR. IIOVINAR. TOTAPER. IIOVINA. VATVO. FERINE. FETV. PONI. FETV. ARVIO. FETV. TASES. PESNIMV.

Lin. 6.

RVBINE. PORCA. TRIF. ROFA. OTE. PEIA. FETV. PRESTOTE. SERFIE. SERFER. MARTIER. POPLVPER. TOTAR. IIOVINAR. TOTAPER. IIOVINA. PERSAIA. FETV. PONI. FETV. ARVIO. FETV. TASES. PESNIMV.

Lin. 41.

TRAHAF. SAHATE. VITLA. TRIF. FETV. TVRSE. SERFIE. SERFER. MARTIER. POPLVPER. TOTAR. IIOVINAR. TOTAPER. IIOVINA. PERSAEA. FETV. ARVIO. FETV. TASES. PERSNIMV.

Lin. 42.

Tab. VI. Lin 24.

FVNTLERE. TRIF. APRVF. RVFRV. VTE. PEIV. FEITV. BERFE. MARTI. VATVVV. FERIME. FETV. ARVIV. VSTENTV. PVNI. FETV. TABEX. PESNIMV. AREPE. ARVES.

Lin 27.

RVPINIE. ETRE. PVRKA. RVFRA. VTE. PEIA. FETV. PERSTATE. BERFIE. BERFE. MARTIES. PERAIA.

Lin. 31.

TRA. SATE. TREF. VITLAF. FEITV. TVSE. BERFIE. BERFE. MARTIES. PERAIA. FEITV. ARVIV. VSTETV. PVNI. FETV. TABEX. PESNIMV.

Lin. 33.

Lin. 42.

APE. PVRDINSVST. CARSITV. PVFE. ABRONS. FACVRENT.PVSE.ERVS. DERSA. APE. ERVS. DIRSVST. POSTRO. COMBIFIATV. RVBINAME. ERV. DERSA. ENEM. TRAHA. SAHATAM. COMBIFIATV. ERVS. DERSA. ENEM. RVBINAME. POSTRO. COVERTV. COMOLTV. COMATIR. PERSNIMV. ET. CAPIF. SACRA. AIVTV. ENOM. TRAHA. SAHATAM. COVERTV. COMOLTV. COMATIR. PERSNIHIMV. ENOM. PVRDITOM. FVST.

Lin. 46.

POSTERTIO. PANE. POPLO. ANDIRSAFVST.

Lin. 33.

PVNE. PVRTIMBVS. KARETV. PVFE. APRVF. FAKVRENT. PVXE. ERVS. TERA. APE. ERVS. TERVST. PVSTRV. KVPIFIATV. RVPINAME. ERVS. TERA. ENE. TRA. SAHTA. KVPIFIAIA. ERVS. TERA. ENV. RVPINAME. PVSTRV. KVVERTV. ANT. AKRE. KVMATE. PESNIMV. ENV. KAPI. SAKRA. AITV. VESKLV. VETV. ENV. SATANE. KVVERTV. ANTAKRE. KVMATE. PESNIMV. ENV. ESONV. PVRTITV. FVST.

Lin. 40.

PVSTERTIV. PANE. PVPLV. ATERAFVST.

Lin. 3. FONDLIRE. ABROF. TRIF. FETV. *Deo Fonti fiat facrificium ex tribus apris*. Sub nomine *apri* nullatenus accipiendus eft *porcus filveftris*, fed *fus*, ut notat Varro de R. R. II. cap. 1. *De fuibus nemini ignotum, nifi qui Apros non putant fues vocari;* de quo videndus Turnebus in Notis. *Fontem* inter epitetha *Jovis* fupra notavimus, nihilominus Numen diftinctum fub hoc nomine agnofcimus, in cujus honorem *Fontinalia* facra conftituta erant, de quibus Varro, & Feftus. In monumentis *Fratrum Arvalium* victima illi defignantur, ut fupra diximus Tab. II. n. 7. *Fontalem* appellat Plautus in *Stico* Act. 5.

. . . . *Utrum Fontale,*
An Libero imperium te inbibere mavis.

Varro quoque de R. R. inter Deos agrorum cuftodes *Lynpham* invocat. Fontibus *Porcam* facrificabant antiqui: Martial. VI. 47.

Exfolvit votis hac fe Tibi Virgine Porca
Marcus, furtivam quod bibit ager aquam.

Lin. 3. HERIEI. ROFV. HERIEI. PEIV. SERFE. MARTIE. FEITV. *Marti fiat*. HERIEI. ROFV. *Ariete Rufo, alioque Ariete*. PEIV. ignotæ nobis differentiæ.

Lin. 5. TRAHA. SAHATA. De hac vide infra ad lin. 41.

Lin. 6. RVBINE. PORCA. TRIF. ROFA. OTE. PEIA. FETV. En *Dea Rubigo*, cui facrificium præfcribitur ex triplici PORCA. *Rufa*. Veteres maximi fecerunt *Deum Rubigum*, & *Deam Rubigam*, feu *Rubiginem*, de quibus videndi Var. de L. L. lib. V. & de R. R. cap. 1. Ovid. in *Faft.* IV. 911. quorum primus loc. cit. de R. R. totum Rituale recitat, quo *Rubigini* fieri debebat facrificium ex cane, & ove.

Lin.

Lin. 6. OTE. PEIA. Prima vox mihi videtur traducta ab *Ove*, mutata T. in V. quemadmodum ab antiqua voce *Laterniones* emersit *Laverniones*, ut notat Vossius. Græca origo neutram ex hisce literis admisit ὄϊς. Et notandum est, quod in Tab. VI. 24. dicitur VTE. PEIV. quod in hac Tab. lin. 3. vertitur HERIEI. PEIV. substituto, cum formularia reformarentur. *Ariete pro Ove*. PEIA. epithetum, *Ovis*, sive *Arietis*, ut mihi videtur, ætatem pecudis notat a Παῖς. quod proprie *puerum*, seu teneram ætatem significat.

Lin. 7. PERSAIA. FETV. PONI. FETV. Primam vocem supra I. 50. *vinum vetus*, sive præteriti anni significare diximus; nam Dii vino generoso fruebantur, illoque puro, ut notat Brisson. *de Form.* Lib. I. & expressum de vite imputata penitus rejiciebant, veluti deterius, ut notat Plin. L. XIV. 19.

Lin. 7. PONI. FETV. *Ponem* pro *pane* alibi explicavimus; nam placentæ passim in sacrificiis intererant. Sabini sub nomine panis *Cererem* intelligebant, & *Bacchum* sub nomine *Loebasii*, ut ait Serv. Geor. I. 7., & hujus postremi nominis originem derivat a Λοιβὴ, quo significatur *res Divina*. At puto *Loebasium* corruptum esse a *Liber*, mutata R. in S; unde *Loebas* pro *Lebar*. Hic notanda est differentia inter PONE. *post*, & PONI. *panem*. Hic enim *Poni* vim habet rei offerendæ PERSAIA. FETV. PONI. FETV. ARVIO. FETV.

Lin. 9. VESCLIR. ADRIR. AVESCOR. *Vesculum*, unde per aphæresin *esculenta*, & *esca*. ADRIR. *Adoreum* genus farris ab *Ador* Virg. VII. *Adorea liba*; Genus erat placentæ. Totus iste tractus stilum Cantici Amoebæi redolet, quod paulo infra replicatur pro salute quatuor Curiarum, quas supra memoravimus.

Lin. 11. PREVENDV. *præbere*, cui respondet in Linea 27. AHAVENDV. quasi *post præbere*.

Lin. 11. ATERO, & infra Tab. VI. Lin. 40. ATERAFVST. manifeste importat aliquam purgationem a Καθαρίζω.

Lin. 13. NERVS. SITIR. ANSIHITIR. IOVIES. HOSTATIR. &c. Quæ sequuntur invocationem, continent Deorum supra enunciatorum sub eadem formula, ac repetitione attributorum, quibus semper cumulantur; unde deducitur *Iguvinos* in omni pene sacrificio solemnibus hisce verbis uti consuevisse.

Lin. 21. MARTIER. TIOM. ISIR. VESCLIR. ADRIR. *Mars tuum esto Vesclum Adoreum*. TIOM. PLENER. POPLVPER. TOTAR. IIOVINAR. *Tuum esto plene, integre pro Populo Iguvino*, PLENVM. censebatur inter verba solemnia. Mart. IV. 45.

. . . . *Plena dat lætus acerra*.

Et Virg. V. 745.

Farre pio, & plena supplex veneratur acerra.

Lin.

Lin. 23. ENOM. RVSEME. PERSCLV. *Unum canem rufum*, five *ruffum*, ut dicebant antiquiores.

Lin. 24. VESCLIR. ALFIR. Ἄλφιτον proprie eſt *farina hordacea*, ſed uſurpatur etiam pro quacumque alia, dum apta ſit ad pultem conficiendam.

Lin. 27. MARTIER. AHAVENDV. VIA. ECLA. ATERO. POPLE. TOTAR. IIOVINAR. TOTE. IIOVINE. POPLER. TOTAR. IIOVINAR. TOTE. IIOVINE. NERVS. &c. Hæc formula fere reſpondet alteri, quam præmiſimus ſupra in lin. II. MARTIER. PREVENDV. VIA. ECLA. ATERO. TOTE. TARSINATE. TRIFO. TARSINATE. TVSCER. NAHARCER. IABVSER. Notanda hic duplex differentia inter utramque formulam. In priore deprecatur pro quatuor Populis. In hac poſteriore pro uno tantum *Populo Iguvino*, ſed quater repetitur *Populus Iguvinus*, ne univerſitas eſſet deterioris conditionis, minuſque haberet, quam ſingulæ partes. Obſervandum quoque eſt in prima formula vox PREVENDV compoſita ex particula *Præ*, & *Vendu*; at in poſteriore eidem voci reſpondet AHAVENDV, quæ differentia facile importat idem, quod *prius*, & *poſt*, quemadmodum PREVERIR, & POSTVERIR. Itaque PREVENDV. *præbere* ſignificat, & AHAVENDV *iterum præbere*, ſive *ſimul præbere*; nam aliquando apud Græcos particula *A* in principio denotat, *ſimul* ut in Ἀδελφοί. Hæc obſervatio confert ad intelligentiam alterius vocis in ſuperiore lin. 23. in qua præmiſſa in honorem *Martis* victima ENOM. VESTIGATV. deinde ſubjungitur aliud ſacrificium canis RVFRI. AHATRIPVRSATV. ENOM. RVSEME. PERSCLV.

Lin. 30. MARTIER. SALVOM. SERITV. *Mars ſalva ſegetem*. Eadem obſecratio ſæpe repetitur, & modo *Juppiter*, modo *Mars*, *Sylvanus* invocantur pro Populi ſalute.

Lin. 30. TOTAR. IIOVINAR. TOTE. IVVINE. Sæpe adnotavi hanc repetitionem in caſu diverſo, cum hoc diſcrimine, quod in prima voce repetitur littera I in ſecunda vero ſimplex adnotatur. Ratio diſcriminis nos certe latet, ſed non inaniter Pontifices hanc diſtinctionem obſervarunt. Quod unice ſuſpicor, primo loco intelligenda eſt *Civitas*, ſecundo verò *Populus*, ſive *Regio*; nam ſubſequuntur partes Populi ARSMO. VIRO. PEQVO. CASTRVVO. FRIF. quæ poſtrema vox *Fratriam*, ſive *fratrias*, & *Curias* Populi ſignificare diximus Tab. I. 32. Reliqua ex dictis patent.

Lin. 38. ERVS. DITV. ENNO. Dubitavi aliquando tria Numina hic invocari in novo hoc Formulario præſcripto ſub titulo POSVERIR. nempe ERVS. *Junonem*. DITV. *Ditem*. ENNO. *Martem Ennyalium*, nempe *bellicum*, ſive potius *Genium Martis* ab illo diſtinctum, pro ut vere illum diſtinguit Sophocles in *Ajace*, & Suidas in hac voce; ſed nec *Junonem*, nec *Ditem* interveniſſe puto in hiſce ſolemniis, ſed tantum *Martem*. Itaque particulam hanc ita verto. ERVS. *Sacerdos* a Ἱερεὺς, quod idem ſonat DITV. *det*, ENNO. *Ennyalio*.

Lin.

Lin. 39. TRAHA. SAHATA. Poſt invocationem *Pacis*, *Pauſi*, *Rubiginis*, *Fontis*, præter *Jovem*, & *Martem* præſcribitur hic in peculiari ſequenti capitulo ſacrum offerendum *Trabæ Sabatæ*. Numina hic ſubeſſe non dubito; nam ad inſtar *Rubiginis* honorantur, & cum eadem formula. En ritus pihandæ *Rubiginis*. DIRSVS. POSTRO. COMBIFIATV. RVBINAME. ERVS. DERSA. ENEM. RVBINAME. POSTRO. COVERTV. COMOLTV. COMATIR. PERSNIMV. En alterum TRAHAE. SAHATE. ENEM. TRAHA. SAHATAM. COMBIFIATV. ERVS. DERSA. ENEM. TRAHA. SAHATAM. COVERTV. COMOLTV. COMATIR. PERSNIMV. Has igitur puto eſſe *Sejam*, & *Segeſtam*. Plin. Lib. XVIII. cap. 11. *Sejam a ſerendo, Segeſtam a ſegetibus appellabant, quarum ſimulacra in circo videmus*. *Traba* eſt a Τρύγη, *frumentum*, *triticum*, quod ſeritur, ſubſtituta loco Γ. græcorum, latina aſpiratione H. inter quas maxima intercedit affinitas in linguis Orientalibus, in quibus gutturalis *Nghain* non aliter exprimitur latinis notis, quam per H. Et revera credibile eſt *Iguvinos* aſpirationem hanc familiariſſimam habuiſſe, cùm illa traſpiret paſſim in hac dialecto SIHITIR. ANOVIHIMV. ARSMAHAMO &c. unde a *Traga* Traham factam puto, quam Latini dixere *Sejam* a ſementibus, ſervata primæva notione ſeminum. Eadem ratione *Sabatam* eamdem puto, quam *Segeſtam*, interpoſita littera G. molliori, pro gutturali H. Differentiam officii explicat D. Aug. *de Civit. Dei* Lib. IV. 8. *Sata frumenta quandiu ſub terra eſſent præpoſitam voluerunt habere Deam Sejam* (& congruit aptiſſime Ethymon a nobis adductum) *cùm vero jam ſuper Terram eſſent, & ſegetem facerent, Deam Segetiam propoſuerunt*. Totum deinde id caput verſatur in ſacro offerendo hiſce Deabus juxta formulas cum cæteris uſitatas.

Lin. 46. POSTERTIO. PANE. POPLO. ANDIRSAFVST. PORSE. &c. *Poſt tertium ambitum* PANE. POPLO. *Omni Populo* a Πᾶν, quod ſignificat *totum*. ANDIRSAFVST. *expiationem* aliquam, ſeu *circuitionem*, *ambitum*, aut *dimiſſionem* totius cætus populi ſignificat ab Α'τερ (nam alibi legimus ATERSA. FVST.) quæ particula aliquando importat *ſeparationem*, aut *dimiſſionem*. Conſonat hæc liturgia cum Romana; nam Quirites ab Etruſcis illam acceperunt. Hi ter circuibant agros cum hoſtiis Virgil. *Georg.* I.

Terque novas circum felix eat hoſtia fruges.

quo referenda eſt formula hæc noſtra *Poſtertio*.

Lin. 47. TOTAM. TARSINATEM &c. Hic fine cæremoniæ repetitur hymnus in honorem omnium Deorum ſupra invocatorum, cum conſuetis attributis favore quatuor *Curiarum*, quæ ſacris interfuerunt una cum *Tota Jovina*, ſeu Populo, & clauditur trina hæc ſuperſtitio in lin. 51. cum alio ſacrificio IVVENCI. TRIOPER. DEITV. ENOM. IVVENGAR.

Lin. 52.

Lin. 52. TRIF. PRONOM. HABVRENT. EAF. ACERSONIEM. *Tria prima habeat ea Acersonius*; intelligendum de holocaustis. *Acersonius* attributum est *Jovis* expetitum a mysteriis *Cabirorum*, apud quos *Axiocersos* vocabatur Proserpina, *Axiocersas* Pluto. Utraque nomina particulam *Cersus* includunt, quam Latini *Cerum* dixere; Festus in Matrem matutam: *In carmine Saliari Cerus manus intelligitur Creator bonus.*

T. A B. IV.

Quæ incipit PISI. PANVPEI. *latinis litteris ſcripta. Pars averſa præcedentis.*

QUarta hæc Tab. ob oculos ponit ſcripturam ſignatam in poſtica ſecundæ laminæ, in qua continetur concluſio totius cæremoniæ *Ambarvalis:* ſive, ut melius dicam, nihil eſt, niſi epilogus, ſive monumentum hiſtoricum totius ſolemnitatis celebratæ in fine anni ſæcularis: quapropter, quæ hic continentur, non pertinent ad Ritualia, ſed ad memoriam geſtorum.

Lin. 1. PISI. PANVPEI. FRATREXS. FRATRVS. ATIERSER. FVSTEREC. SVESO. FRATRECATE. Nomen hic ſubeſſe puto *Pontificis*, ſeu verius *Curionis*, unius ex fratribus *Atieriis*, qui *Sueſo Fratrecate* pro *ſua Fratria*, ſive Collegio fratrum *Atieriorum*, & totius Fratriæ; PORTAIA, ſive circumtulit *piamina*.

Lin. 1. PISI. PANVPEI. Diu dubitavi, an PISI. actionem importaret expiationis; nam in hoc ſenſu ſæpe occurrit in præcedentibus Tabulis ſed repugnat contextui orationis; quapropter nihil eſt, niſi prænomen PANVPEI, ſive *Pompeii*; nam utraque particula duorum nominum derivat ab eodem Græco fonte, ſimulque ſignificat *publice*, ſive toti populo *oſtentare*. Nec miror prænomen *Piſi* ſignificationem habere *expiandi*, ſive *expiatoris*; nam univerſa prænomina etiam Latinorum ſignificationem ſuam habebant, quandoque ſacram, ut *Oppiter*, *Titus*, *Lar*, *Numa* &c. ita & nomina familiarum *Antiſtia*, *Curiatia*, *Fabia*, *Flaminia*, *Lartia*, *Pomponia*, quæ a Diis, & ſacris miniſteriis originem traxerunt. Sed valde dubito, *Piſum* in hac lingua ſignificare genus pecudis, ut alibi; nec fortaſſe inaniter ſuſpicatus ſum, cùm *Piſum* viderem frequenter inter victimas numeratum. Romani quoque a belluis generoſa nomina derivarunt. Quæ ſi ita ſunt, non inaniter quantum res obſcura patitur, hic tractus explicari poteſt. *Piſo Pompejus Frater*, ſive Contribulis *Fratrum Atieriorum*, SVESO. FRATRECATE. pro *ſua Fratria* portavit SEVACNE, nempe *hoc anno*, (nam vox iſta compoſita eſt ex radice *Annus*; & ſemper ſignificat tempus, ut infra Tab. VII. 39. VINV. SEVAKNI, & quandoque cum SEVAKNI conjungitur PERAKNI, quod tempus perenne ſignificat) portavit, in quam, FRATROM. ATIERSIO. *Fratribus Atieriis*. PISI. REPER. FRATRECA. *pihamina*, ſeu *victimas*, ex *Piſo* pro *Fratria*.

Lin. 2. PONE. IVVENGAR. TVRSIANDV. *Juvencum Turſio*, hoc eſt, Marti dicatum. Quemadmodum in Tab. præcedenti lin. 51. legitur IVVEN-

IVVENGAR. PERACRIO. TVRSITVTO. Nam victimarum nomina aliquando in adjectivum abibant, formatum a nomine Dei illius, cui addicta erant.

Lin. 3. HERTEI. APPEI. En alterum ex Antistitibus *Hertum. Appium. Herti* prænomen primus omnium eruit e tenebris noster Fabrettus, cui adstipulatur exemplum præsens. ATIERSIR & ipse ex Tribu *Atieria*. POPLOM. ANDERSAFVST. SVF. NEIP. *Populum expiavit, circumivit, dimisit*, aut quid simile sacrificato sue, & ove. En tres victimæ, ex quibus *suovetaurilia* constabant.

Lin. 3. PORTVST. ISSOC. PVSEI. SVBRA. SCREHTO. EST. PRATEC. IMOTAR. SINE. Hic nil discernimus, nisi pauca verba, ex quibus tamen sensum assequimur; est enim formula solemnis in Ritualibus Fratrum Arvalium: *Praeunte in ea verba, quæ supra scripta sunt*. Præire verba nil erat, nisi *præferre* ante oculos Pontificis Tabulam Formularii, ne quid in proferendo perverteret, quod pihaculi loco habebatur. Hinc in quibusdam Ossuariis Etruscorum, quorum imagines Operi *Dempsteriano* insertæ sunt, sculpta observantur sacrificia, in quibus conspicuus est alter ex Ministris, qui Tabulam præsefert cum prece inscripta.

Lin. 4. A. CCC. Epocam hic assequimur solemnioris hujus sacrificii, nempe tertium *Sæculare* quo exeunte, novum hic formularium a Tabula subsequente, utique antiquiore translatum est, atque amplificatum. Utrum vero tertium id sæculare numerandum sit ab origine Civitatis Nostræ, sive potius a deductione alicujus novæ Coloniæ in augumentum Populi primitivi, asserere non audeo. Inclinarem potius in posteriorem sententiam; improbabile enim mihi videtur Civitatem *Iguvinam*, cum rejectis Etruscis litteris Latinas adoptavit, tria tantum sæcula, nec plura numerasse. *Samnites* quidem, & *Campani*, qui prius characteribus Etruscis utebantur, illos non rejecerunt, nisi cum in potestatem Romanorum devenerunt circa annum Urbis 464. ut constat ex Nummis. Diffuso tunc usu recentioris, & commodioris scripturæ totæ jam Italiæ imperantis, credibile est, *Iguvinos* nostros illam excepisse. Quis ergo reputabit florentissimam illam Umbriæ partem, atque opulentissimam habitatoribus caruisse ante A. U. 164. nec non nisi circa eam ætatem Populo, & Civitate destitutam? Ante Romam conditam omnes circa Provinciæ opibus, & armis floruerunt, quæ præsertim soli ubertate pollebant. Firmissime igitur sentio epocam hanc Latinis litteris obsignatam, non ab Urbe nostra condita derivandam esse, sed ab alio longe posteriori principio, vel fæderationis cum aliis circa Populis in unum coeuntibus ad majestatem augendam, sive potius a costructione amplioris Templi *Jovis*, ad cujus Sacrarium Pontificales hæ Tabulæ pertinebant.

T A B. V.

Quæ incipit : ESTE . PERSCLVM . *Etrusce scripta.*

HÆC lamina utrinque scripta est, quapropter ex ea formavimus Tabulam V. & VI. Literæ hujus lateris ampliores sunt & mensuram digiti transversi æquant, quæ in altero latere notabiliter decrescunt. Illius longitudo est pedis unius, & unc. X. latit. ped. 1. unc. 1. Hinc intelligimus faciem hanc præcedere debere, quemadmodum in Tabula I. præcedit hujus Tabulæ traductio. Capita, quæ in prioribus Tabulis distinguntur ex primis litteris signatis in margine, hic separantur spatio interposito, quantum integra linea occuparet. In fine sermonis sequentis Tabulæ scriptura notabiliter coarctatur lineola interposita, qua distinctione postrema capita separantur. Notandum est, quod lineæ hujus scripturæ circa finem singularum spatium purum intermittunt unius, aut alterius vocis capacissimum, ut moris est Poetarum, ac si scriptura metro constaret; quod tamen nullum inde transpirat, si lineas computemus. Aliquod tamen deprehendimus in hymno, cujus tamen nullam rationem habuit scalptor, incisis intercalaribus ubicumque inciderent. Hæc ratio scripturæ intercisæ pausam recitantium, sive cantantium præscribebat, quemadmodum in Psalmis Hebraicis observamus, in quibus asterisci non pertinent ad Poeticam mensuram, sed ad quietem Psallentium, ut notavimus in Tractatu de *Poesi Hæbreorum*. In fine linearum aliquando interumpuntur voces, quarum extrema littera transfertur in principium lineæ sequentis contra formam laminarum præcedentium.

Præmisimus hanc Tabulam continere formulam sacrificii *Ambarvalis*, quam fusius expressam, multis adjectis, paucisque mutatis, ad examen revocavimus in Tabulis antecedentibus. Ideo hanc, & sequentes anteriores esse constat. Quin ex comparatione utriusque intelligimus differentiam dialecti; & quanquam radices verborum ex eodem capite promanaverint, attamen pronunciatio, & desinentia vocum aliqua ex parte in Latium declinat; quod maxime confert ad intelligentiam austerioris dialecti, quam pertentandam suscipimus, prætermissis his, quæ ex antecedentibus per se patent.

Lin. 3. VSTENTV. Nullum hic *ostentum* expiandum, sed origo vocis est ab *hostire*, ferire victimas.

Lin. 5. FEITV. SEVVM. Pro SEVACNE. cui contraponitur PERACNE.

Lin. 6. KVTEF. PESNIMV. In prioribus Tabulis fere semper dicitur TASES. PESNIMV. quam vocem supra ad Tab. I. 55. explicavimus *statuere Pernam*, sive *coxam* victimæ. KVTEF. vero idem quod Latinis *cita-*

citare, *excitare*, a verbo *cieo*, quod inter cæteras notiones ſignificat etiam *producere*, ideoque utraque vox convenit victimæ, ſive partibus illius.

Lin. 6. AREPES . ARVES. Sex capita, in quibus hæc Tabula diviſa eſt, conſtanter eodem intercalari clauduntur. *Arepes* ab Α῎ρπεζα pars inferior montium, Ο῎ρους Πεζα pes montium, ab *har* hæbreorum. *Arves* arva ab Α᾿ρόω.

Lin. 7. PVSVERES . TREPLANES. Reſpondent formulæ. POSTVERIR . TREBLANIR. lin. 58. Tab. I. reſpondentque pariter *victimæ utrobique præſcriptæ*.

Lin. 7. CVMIAF. idem quod *Gomia*. Vide Tab. I. 58.

Lin. 9. SVPASVMTV. Latini dixere *mactare*, ſive *magis augere*. Hoc intelligebant de commolatione victimæ in Tabula II. lin. 17. hæc formula ſonat SOPA. PVROME. EFVRFATV. SVBRA. SPAHMV. COMOLTV. quod referendum putavimus ad indicatam *commolationem*.

Lin. 10. AREARVES. Alibi AREPES. ARVES. Hic in lamina ærea obſervantur cicatrices litterarum uſque ab antiquo deletarum ob ſphalma ab inciſore admiſſum, & a Pontificibus emendatum.

Lin 11. PREVERES . TESENAKES. In Latinis PREVERIR . TESSENOCIR.

Lin. 14. PVSVERES. TESENAKES. In ſuperiori ſacrificio hoſtia præſcribitur trium boum. TREBVF. FETV. MARTE. Hic in poſteriore tres porcelli lactantes TREF. SIF. FELIVF. Hinc fortaſſe Latini dixere filium a *fellando*, ſive *ſugendo* lacte.

Lin. 15. FISE. SABI. Duo Jovis epitetha *Fixius*, & *Sabus*. In *Notis ad Lucernas* Tom. I. obſervavimus titulum *Sabi* attributum fuiſſe *Jovi*, & *Baccho*, ut in hymnis Græcorum. Nomen iſtud, auctore Plinio, Deum peculiarem Arabum notabat, quod Græce ſignificabat *myſterium*, fortaſſe a Σέβας *cultus*, *adoratio*, niſi potius arceſere velimus id nomen a fonte antiquiore: nam Hebraice *Zaba* Imperatorem ſignificat, & *Zebaoth*, *exercitus* in plurali. Baccho tamen id attributum proceſſit ex eadem lingua; nam *Saba* bibere, & *Sebe* vinum ſignificat, & *Sebaim* ebrii. Qui modo nuncupatur *Fiſe*, *Sabi* in Tab. II. l. 5. dicitur FISOVI. SANSII, quapropter *Sabus*, & *Sanſius* Jovem deſignant.

Lin. 17. FIIVVI. Syncopes eſt ex FISEIVVI.

Lin. 18. FETV. KAPIR. PVRTITA. SACREF. *Fiat Cabiro ex porcello* ante diem X. nato: Varro de R. R. Lib. II. c. 4. ait de fœtibus animalium: *Quod a partu decimo die habentur puri. Ab eo appellantur ab antiquis* SACRES, *quod tum ad ſacrificium idonei dicuntur primum*. Quin abſolute ſine ſubſtantivo *Sacres* intelliguntur porcelli ejuſdem conditionis. In ſchædis Feſti inſeritur locus Enii *Fuſo ſanguine Sacrem*. PVRTITAF. Genus eſt alterius victimæ, nam infra adjungitur ETRAF. PVRTITAF. ETRAF. SACREF. Alteram *Purtitam* diſtinctam, & alteram *Sacrem*. ETRAF, ut ſæpe notavimus eſt ab Ε῎τερον. Alter diverſus diſtinctus. PVRTITA. fortaſſe eſt vitula a Πόρτις *Juvenca*.

Lin. 20.

Lin. 20. PREVERES. VEHIIES. TREF. BVF. KALERVF. FETV. VVFIVNE. KRAPVVI. Duo nova ſacrificia hic præſcribuntur, antecedens, & paulo infra ſubſequens. PVSVERES. In hoc primo repetitur formula expreſſa in Tab. II. 19. nempe de tribus bobus fœminis, hoc eſt vaccis lactantibus, de quibus ibi. Differunt attributa *Jovis*, qui in ſuperiori loco TEFREVS, nempe *fulminator* appellatur, hic vero VVFIVNE. KRAPVVI. quod in Tabulis antecedentibus eſt *Grabovius*. De VVFIVNE. nil ſuccurrit, quod proferam. Vox videtur compoſita ex Φόνος, unde Φονεὺς *homicida*, fortaſſe ex Titanum exterminio.

Lin. 24. PVSVERES. VEHIIES. TREF. APINAF. FETV. TREBE. IOVIE. Hæc formula reſpondet alteri, quam præmiſimus in Tab. II. 22. quæ ex hoc loco deſumpta eſt. De APINAF. ſive HABINA. vide, quæ in loco ſupra citato dicta ſunt. Nec recurrendum puto ad græcum Απήνη. *Vehiculum*, ſive *Thenſa*, in qua Deorum ſimulacra circumferebantur, quæ vox recurrit in nummis Græcorum apud Vaillantium, & præſertim *Commodi*, *Gordiani Pii*, & *Etruſcillæ* cum epigraphe:

ΑΠΗΝΗ. ΙΕΡΑ. ΕΦΕCΙΩΝ.

Thenſa Sacra Epheſiorum, non inquam recurrendum puto ad hanc Ethymologiam, cum manifeſte hic agatur de victima. Hæc notavi, ne conſonantia verborum utriuſque linguæ in errorem inducat, niſi ſenſus elicitus ex ſimilitudine recte congruat propoſito, cui adoptatur.

Lin. 25. PVSTE. ASIANE. FETV. XEREF. FETV. PELSANA. FETV. ARVIA. VSTENTV. Reſpondet ordo ſecundi ſacrificii cum altero, quod præſcriptum legimus Tab. II. lin. 22. Sed differunt victimæ; nam in priore notantur SERSE. FETV. PELSANA. FETV. ARVIO. FETV. PONI. FETV. TASIS. PESNIMV. In hac vero Tabula nomina victimarum variant ASIANE. FETV. XEREF. FETV. PELSANA. FETV. ARVIA. VSTENTV. PVNI. FETV. TABEX. PERSIMV.

Lin. 25. PVSTE. ASIANE. FETV. *Poſtea fiat ſacrificium ex Aſiana*, nomen mihi ignotum, quemadmodum *Xeref*, & *Pelſana*.

Lin. 27. API. HABINA. Apud *Habinam*, nempe *Ambegnam*, ut in Tab. II. lin. 23.

Lin. 28. FETV. EMICH. VESTIBAM. In lin. 25. Tab. II. ARNIPO. VESTISIA. VESTICOS. KAPIRSO.

Lin. 29. PERIKAPIRE. *Peri* attributum eſt divinum a Πέρι, accentu præfixo in prima, quod importat *egregie*, *eximie*, *ſupramodum &c.* ideoque ſæpiſſime conjungitur cum titulo *Cabiri*; excellens *Cabirus*.

Lin. 30. STAFLI. Sacrificium *ſtaflare*, nempe ex racemis uvæ, de quo in Tab. II. lin. 37. & ſeqq. Finis hujus Tabulæ reſpondet lin. 42. Tab. II. quæ vero in illa ſequuntur, deſumpta ſunt ex Tabula ſequente, nempe ex facie poſtica hujus laminæ.

TAB. VI.

TAB. VI.

Pars postica præcedentis.

LIn. I. VVCVCVM. IVVIV. PVNE. VVEF. *Una cum Jove post ovem* FVRFAT. TREF. VITLVF. TVRVF. MARTE. HVRIE. FETV. &c. Immolentur *Furfure*, sive *mola tres vituli Tauri Marti Orio*. Particula *Vucucum* necessaria erat ad conjungenda in sermone duo sacrificia *Jovi*, & *Marti Orio*, nempe *Terminali*, sive finium custodi. Id attributum *Juppiter* sibi usurpat frequentissime; Ast Homerus sæpe nuncupat Martem *Custodem Urbium*; ejus enim officium duplex, bellum inferre, & repulsare, ut supra notavimus.

Lin. 4. VVCVCVM. KVRETIES. TREF. VITLVF. TVRVF. En alterum sacrificium una simul offerendum *Jovi Cureti* ex tribus Vitulis Tauris.

Lin. 4. HVNTEBE. FI. FEITV. En alterum ignotum numen, qui sibi adscribit sacrificium ex FI. Hæc vox concisa est ex *Filiu*, sive *lactente* victima. Unde vero Deum hunc e tenebris revelabimus? ex Tabula VII. sequente linea 20. & 34. ubi legitur HVNTE. IVVIE; quapropter epithetum est *Jovis*, qui pro omnibus, & singulis epithetis onerosissimus erat concivibus meis, novas semper victimas postulando. VNTEBE. est ab Εἰμὶ, *sum* unde Ὤν Ὄντος, *existens*. Haud miror Ethnicos attigisse nomen Deo dignum, nisi id inter fabulas prostituissent; cùm enim subodoraverint nomen Tetragrammaton, unde nomen Jovis efformarunt minime miror, si cognomentum non dissimilis significationis eidem adscripserint. Circa nomen Dei *On* videnda, quæ diximus in *Supplementis ad Thes. Diptych.* Tab. III.

Lin. 7. INVKVKAR. Vox ista dividenda est, & prima pars INVK. *unum*, seu *unam* significat, & VKAR. est nomen victimæ VKAR. quemadmodum in Tabula IX. 4. agendo de victimis nominatur INVK. VHTVRV. fortasse *Taurus*, ibi in lin. 7. INVK. VHTVR. quod idem est in diverso casu. Pariter in linea 15. INVK. THIVERA. linea 16. INVK. KAXSI. FERINE. & linea 18. TRIS. KAKSI. ASTINTV. nempe feriantur ab *hostire*. Quapropter manifestum est INVKVCKAR. *singularem victimam* omnino denotare.

Lin. 7. PIHAX. FVST. SVEPV. ESVMEK. ESVNV. *Victima de qua supra piata sit*, sive consecrata sit cum suo *sumine*, nempe *Arvina* in honorem *Esonis*.

Lin. 8. VACAXEVABETVMISEAVIE. Hic omnino deest interpunctio; nam hæc, & plura alia artifices nostri peccarunt, nodumque indissolubi-

lubilem nobis objecerunt. Assequor ultimam partem AVIF. AFERIATV. *Ovem intonsam*, nam AFERIATV. semper est ANSERIATE. Si vero retinenda est præsens lectura vox AFERIATV. est a FERINE. epithetum *ovis palantis*, & *pascuariæ* ad differentiam ovis *clatræ*, sive *Altilis*.

Lin. 10. PERNAIEF. PVSTNAIAF. *Perna postica*.

Lin. 10. KRENKATRVM. *quinquatrum*, spatium quinque dierum.

Lin. 13. ENVMEK. STEFLATV. PARFAM. TESCAM. TEFE. TVTE. IGVVINE. Hic agitur de Voto alicujus Sacelli in honorem Numinis alicujus. STEFLATV. *stipulato*. PARFAM. TESCAM. TEFE. *Jovi Fulminanti* pro tota *Iguvina*. TESCA. dicta a *tuendo*, *prius tuesca*, ut ait Varro de L. L. Lib. VI. *Loca quædam agrestia, quæ alicujus Dei sunt, dicuntur Tesca*: & Festus, *Tesca*, Verrius ait, *loca augurio designata, quo termino finis in terra augurii*. Opilius Aurelius *loca consecrata ad augurandum* scribit: sed sancta loca undique septa docent Pontificis libri, in quibus scriptum est: *Templumque, sedemquè, tescuumque, sive Deo, sive Deæ dedicaverit*. Horumce locorum consecrationis formulam habes ex Varrone apud Thomasinum *de Donar.* cap. 3. *Templa, Tescaque incita sunto, qua ad ego caste lingua nuncupavero, olla veter arbor quisquis est, quam me sentio dixisse Templum tescuumque esto. In sinistrum olla veter arbor quidquid est, quod me sentio dixisse Templum, tescuumque esto. In dexterum inter ea conregione, conspitione, contumione, ut, & quæ rectissime sensi.*

Lin. 14. VEA. AVIECLA. Hic fortasse sermo est de aliqua via, in qua *Tesca* statuenda erat. AVIECLA. *via angustior*, *Callis*.

Lin. 16. AKERIVNIAMEM. ENVMEK. Numen *Acheronium* idem *Juppiter* apud Etruscos, quemadmodum apud primævos Latinos in carmine Saliari vocabatur *Cerus Manus*, creator bonus. Convenit cum hoc nomine titulus librorum Tagetis de Ritualibus suæ gentis, qui *Akerontici* vocabantur, ut refert Servius *Æneid.* VIII. 398. de quibus in præfatione ad nostrum *Acheronticum*. Inde etiam dictæ cæremoniæ, & Gallorum Deus *Cerunnus*, de quo Acta Regalis Academiæ. *Mævanates* habuere Deum *Cironem*, quem memorant Acta Martyrii Vincentii, Episcopi Mævanatis sub Domitiano, quæ ex Codice antiquo exscripsit olim Amicus meus Presbyter *Andreas Jovannellius*, socius Academiæ Pisaurensis, & peculiari dissertatione illustravit, quæ est CXV. inter Manuscripta in Archivo Academiæ nostræ Pisaurensis. Non negligam conjecturam Deum *Acherunium* esse, qui apud Græcos vocatur Κεραύνιος Ζεὺς *Juppiter Fulgurator*.

Lin. 16. TARINATE. TRIFV. Eadem Tribus, quæ alibi dicitur TARSINATE. Subjunguntur aliæ tres Tribus, cum adjectione singulis apposita ENVMEK. & NVMEM, quam si velis intelligere, potes de attributo *Jovis Nomi*, hoc est *pastoris*, licèt hæc vox *præfecturam* etiam significet, & translate etiam partem populi.

Lin. 18.

Lin. 18. SVEPIS. HABE. PVRTATVLV. Suo nomine habeant PVRTATVLVM. aliquid quod a ſacrificio deportaretur, veluti *Strebula*. Vox convenit cum PVRTOVITV: quam vocem genus eſſe victimæ indicavimus.

Lin. 19. PVNE. PRINVVATVS. STAHEREN. TERMNESKV. PONE. deinde primus *Vatuus* ſtatuatur prope terminum ENVMEK. Curiarum, ſive Tribuum, quæ notio potiſſime convenit huic conteſtui, ſtatuant, inquam, ARMV. ANV. *Armum agni* KATERAMV. IGVVINV. Purgationem *Iguvinorum*. De *Vatuo* vide I. 57.

Lin. 20. THVRES. & PVRE. *Thure*, & *Vino*. Quemadmodum enim dicebant *merum* pro vino generoſo, ita *Purum*, pro vino puro; Ovid. Lib. III. de *Pont.* I.

Thura fer ad magnos, vinaque pura Deos.

Lin. 20. AMPREFV. Ab *Am*, & *Fero*, circumfero. Infra ſæpe occurrit AMPREFVRENT. *Circumferant*.

Lin. 21. TRIIVPER. AMPREHTV. Hic ſubaudio *trinum* illum *circuitum*, quemadmodum explicavimus AMBRETVTO, & AMBREFVRE.

Lin. 23. PRINVVATVS. BIMV. ETVTV. Prima vox mihi compoſita videtur ex *Prin*, & *Vatuvo*, de quo ſupra, nempe victima duorum annorum, de qua *Etutu* faciendum eſt, vel eſſe debet ſacrificium a verbo *ſum*, quaſi *eſto*.

Lin. 24. VTE. PEIV. *Uti prius*. Alibi legimus VTE. KVESTVR, ut *Quæſtor*.

Lin. 24. BERFE. Epithetum Martis Servatoris. Alibi *Serfe*.

Lin. 27. RVPINIE. ETRE. PVRCA. RVFRA. VTE. PEIA. FETV. PRESTATE. *Rubigini*, alteram *Porcam Rufam*, uti prius fœtam, præſtate.

Lin. 28. Exinde proponitur concluſio ſacrificii cum tribus aliis extremis oblationibus faciendis *Marti*, *Rubigini*, *& Jovi*. Primum ex tribus extremis in hac, & ſequentibus duabus lineis concluditur MARTIES. PERAIA. FEITV. *Marti ultimo fiat*. PERAI eſt a Περαίνω, *terminare*, *complere*. Id ſacrificium FETV. conſtare debebat inter cætera ex *vatuvo*. ATRV. *coloris atri*, & ALFV *farina hordacea*.

Lin. 29. KAPI. SACRA. *Kalpar*. De quo Feſtus *vinum novum, antequam deguſtarent, libabant, quod appellabant Kalpar.*

Lin. 31. TRA. SATE. En alterum ex tribus ſacrificiis TRASATE. nempe *Seie* faciendum. Pariter PERAIA. nempe *poſtremum*, ſed ſimul cum Marte una cum tribus vitulis. Singulis ſacris adjungitur intercalaris obſecratio AREPES. ARVES.

Lin. 33. PVNE. PVRTINBVS. KARETV. PVFE. APRVF. PVNE. CARATV. pro *Curatu*, expiato pure ex apro.

Lin. 34. FAKVRENT. PVXE. ERVS. *Faciant pure*.

Lin. 34. ERVS. TERA. APE.
ERVS. TERVST. PVSTRV.
ERVS. TERA. ENE. TRA. SAHTA.
ERVS. TERA. ENV. RVPINAME.

Hæc repetitio, paucis intermiſſis, precationem ſapit, & oblationem Sacerdotum circa finem Sacrificii.

Lin. 40. PVSTERTIV. PANE. PVPLV. ATERAFVST. IVEKA. PERACRE. TVSE. IV. Poſt tertium omnis populus expietur. ATERA vide CATERHAMO, *purgare* Juvenca peracri. TVSE. IV. conciſe pro TVSE. IVVIE. TVSE. eſt a Θύω *ſacrifico*, unde Θυσία *ſacrificium*.

Lin. 41. SVPER. KVMNE. ARFERTVR. Super omnem. *Arferiam*, quo nomine ob venerationem antiquitatis retento, ſignificabant Latini quidquid Diis offerebantur, ab *afferendo*, ſive *inferendo*, unde apud Catonem de R. R. pronunciatur *inferium*. Itaque hæc precatio reſpicit totum contextum ſacrificii, & eſt veluti nova oblatio univerſarum victimarum, ut ſi quid in illis offerendis perverſe actum foret, per hanc novam expiationem redintegraretur.

Lin. 42. EAFIVEKA. Deeſt in Lamina interpunctio. EAF. idem eſt, ac *eas*, IVEKA. eſt *Juvenca*. Paulo ſupra IVEKA. PERAKRE. *Juvenca* arvalis. Hic tres hujuſmodi ſtatuuntur *Jovi Acherunio*, & *Tuſe Jovi*, idque PERAIA, ut in lin. 44. nempe pro complemento tam ingentis *carnificinæ*, & *perditionis*, tam opimi pecoris, in qua nemo non deridet majorum noſtrorum prodigalitatem, & inſaniam.

Lin. 45. KVESTRE. Poſtrema hæc linea, quæ nobis *Quæſtorem* annunciat, cujus fortaſſe arbitratu hæ Tabulæ primum ſcriptæ, & probatæ ſunt. Hæc linea inpronunciabilis ob omiſſam interpunctionem, facile continet approbationem *Quæſtoris* propria manu exaratam in autographo, quam, quia infelicius formatam, ſcalptor incurioſus, ut concepit, ita expreſſit. Eandem fere videas in Tab. ſequente, ſed deficiente ſpatio eam ſcalptor in margine expreſſit. En exemplar utriuſque.

Tab. VI. 45. KVESTRE. TIE. VSAIE. SVESVVVEBISTITISTETEIES.

Tab. VII. 44. KVESTRE TIE VSAIE. SVE SVVVEBISTITETEIES.

Utramque ita interpretabor, niſi potius operam ludam: Quæſtor TIE. hoc eſt, ſacrorum aut Collegii ſacerdotum a Θύω *ſacrifico*, VSAIE. *ſacrorum* ab Ὁσιότης *ſanctitas*, SVESV. VVE. *ſua propria Ove*. BISTITE *conſtituta*, TEIES *ſacrum fecit* a Θύω, ut ſupra.

TAB. VII.

T A B. VII.

Quæ incipit PVNE. KARNE.

HÆC Tabula reſpondet præcedenti non tantum mole, ſed etiam forma litterarum; quapropter contemporaneas eſſe puto. Poſtica vero hujus Laminæ pars, quæ nobis Tab. VIII. conſtituit, licet Etruſce ſcripta ſit, diverſo tamen tempore, & manu exarata videtur.

Lin. 1. PVNE. KARNE. SPETVRIE. *Poſt carnem ſpeturiam* ſacrificium præſcribitur faciendum per fratres *Atierios* in honorem ESVNI *Jovis*. *Caro Speturia* eſt ea pars ventris, ubi mammæ proſiliunt, quam Latini *ſpetile* nuncuparunt.

Lin. 5. IVVE. PATRE. BVM. PERACNE. SPETVRE. PERACNE. *Jovi Patri*, BVM. *Bovem peracnem*, & *ſpeturiam peracnem*.

Lin. 5. RESTATV. IVVIE. *Expiatori Jovi*: de quo late diſſeruimus in noſtris *Roncalienſibus* Ep. X. pag. 330.

Lin. 8. TIKAMNE. IVVE. KAPIRE. a Τύχη *fortuna*, epithetum Jovis *Ticamni*, quaſi *Datoris* fortunæ.

Lin. 10. AHTV. IVVIP. VVE. PERAKNEM. *Feritori Jovi ove peracni*. AHTV *ab* Ἄτω *ferire*.

Lin. 11. AHTV. MARTI. ABRVNV. PERAKNE. FETV. *Marti Feritori*, *Apro peracni* fiat, hinc intelligimus idem attributum utrique fuiſſe commune. Ex voce AHTV forſan compoſitum AHTIMEM, & alia ſimilia.

Lin. 12. FASIV. PRVSEBETE. ARVEITV. *Farcimine* pro *ſecia*, & *ariete*.

Lin. 13. FETV. TRA. EKVVINE. *Fiat*, intelligendum de Sacro, Deæ *Trabæ Iguvinæ*, hoc eſt, regionis *Iguvinæ* præſidi.

Lin. 15. CATLE. TIBEL. STAKAX. EST. SVME. CATLE. *catulus*. TIBEL. STAKAX. Prima vox genus victimæ notat, de quo alibi erit ſermo. STAKAX. Epithetum ejuſdem victimæ, ut opinor a Σταθμός *ovile*, *caula*, quaſi ex victima *caviari*.

Lin. 15. HVNTIA. Alibi obſervabimus KAPIRE. HVNTE. IVVIE. Quapropter epithetum *Jovis* eſt, de quo Tab. I. lin. 29. ubi legitur OSE. ſed in dialecto ad Latinos accedente, quæ vox in antiquori pronunciatione erat VNTEBE. VNTE. & HVNTIA. Dubium interim an *Huntia* Græco more ſit quartus caſus, ſeu potius fœmininum, explicans nobis *Junonem*, non tamen *Unxiam*, quæ nuncupatio ab *ungendo* facta eſt.

Lin. 15. SVME. VSTITE. ANTER. MENXARV. HERIIEI. FABIV. ARFERTVR. SVMEN. hoc eſt, pars victimæ aſſata. MENXARV. ut mihi videtur, non *menſam* ſignificat, ſed *meſsem*. ANTER. MENXARV. *ante meſſem*. BERSIARV. & KVRBLASIV. quæ huic voci conjunguntur, fortaſſe vinum præteriti anni, quod in Tabulis latine ſcriptis PERSAE. dicitur: ſecunda vox alterum genus oblationis. Secundum vocabulum genus aliquod *molæ* ſeu *farinæ* ſignificat cum vino conjungendum. Subſequitur vero HERIIEI. FABIV. ARFERTVR. AVIS. ANXERIATES. MENXNE. Sacerdos *Fabi* afferat ovem intonſam MENXNE. hoc eſt, pro *meſſe*. Totus iſte tractus mire conſonat cum principio Tab. XII.

Lin. 17. HVNTIA. FERTV. Eidem numini, ſive *Junoni*, ſive *Jovi*, quod verius puto, præſcribitur novum ſacrum, & *catulo*, *ariete*, & *ſtrebula*, aliiſque oblationibus ſæpius recenſitis, cum VMEN. hoc *omento*, quod comburi debebat, ut conſtat ex Homero *Iliad*. I. 460. *Jugulaverunt, & excoriaverunt, coxaſque ſecuerunt. Arvinaque cooperuerunt, dupliciter facientes*: & Perſius in *Satyr*. II.

Tot tibi cum in flammis Junicum omenta liqueſcant.

Lin. 20. ANTENTV. Actionem aliquam in ſacrificio denotat hæc vox. Nam in XI. 25. legitur PRVMVM. ANTENTV. Ibi 16. & 17. FEREHTRV. ANTENTV. FERACLV. ANTENTV. & Tab. XII. 21. PERSVNTRE. ANTENTV. & ibi 27. ARIAF. ANTENTV. voces propriæ diſciplinæ auguralis.

Lin. 20. ESVNV. PVNI. FEITV. *Eſoni deinde fiat*. Deinde replicatur HVNTE. IVVIE. AMPENTV. CATLV. SAKRE. SEVAKNE. *Unxio Jovi*. AMPENTV. ex *catulo*, pro ſacrificio illius anni.

Lin. 21. PETRVNIAPER. NATINE. FRATRV. ATIIERIV. *Id ſacrificium fiat per Petronium*, ſive *gentem Petroniam Natinatorem Curiæ Fratrum Atieriorum*. *Natinatores* juxta ſchædas Feſti erant negotia gerentes, quanquam hæc vox ſignificaret etiam *factioſos*. In Tab. ſeq. lin. 26. deſcribitur aliud ſacrificium faciendum IVVE. PATRE. VVBIAPER. NATINE. FRATRV. ATIIERIV. nempe per VVBIA per gentem *Vibiam* negotia gerentem eorundem Fratrum *Atieriorum*.

Linea 23. PRVSEBIA. KARTV. KREMATRA. De Proficia quarta pars cremata plene ſit APLENIA. SVTENT.

Lin. 25. VINV. NVVIS. Vinum novum libari ſolebat *Jovi* Kalendis Martii, de quibus vide Gyraldum *Syntag*. XVII.

Lin. 25. TIV. PVNI. TIV. VINV. PVNI. alibi explicavimus pro *deinde*. Hic vero *panem*, & *vinum ſacrum* videtur demonſtrare. Alibi enim habemus HERI. VINV. HERI. PONI. & quemadmodum *Heri* deduci poteſt a ἱερὸς *ſacer*, ita *Tiu* a Θύω *ſacrifico*.

Lin. 26.

Lin. 26. KREMATRVF. SVMEL. *Comburatur sumen*, nempe infima pars ventris in porca lacte turgida ad differentiam *Spetilis*, in quo hæc conditio non concurrebat.

Lin. 27. TVA. TEFRA. Aliquid hic latet de disciplina Fulgurali. Nam hoc loco memorantur *duo fulgura*, sive *secundum fulgur* TVA. *duo* significat. In Tab. XI. in qua agitur de fulminum procuratione in lin. 34. TVA. respondet ETRAMA. quæ vox *secundum* significat. In Tab. vero XII. lin. 2. occurrunt nobis TRIA. TEFRA. Et revera tria genera fulminum distinguebantur in scientia Fulgurali. Serv. *Æneid.* VIII. 524. *Tria genera fulgoris esse dicuntur, unum consiliarium ubi quid cogitantibus nobis accidit, quod vetat, aut hortatur; alterum auctoritatis, quod evenit re gesta, quod probet; tertium statum est, ubi nec novi quidquam gessimus, nec cogitamus, sed quietis nostris rebus fruimur.* Rursus in eodem libro versu 430. *Sane fulmen triplici potestate præditum est, ostentatorium, peremptorium, præsagum.* Id subobscure indicat Festus. *Peremptalia fulgura Gracchus ait vocari, quæ superiora fulgura, ut portenta vi sua perimant duobus modis prioribus tollendis, aut majore manubia, ut tertia secundæ, secunda primæ cedat.* Tria igitur fulgura, sed diversæ potestatis agnoscebant antiqui, qui ex insanissima observatione scientiam Fulguralem accumulaverant. Hæc vero procuratio plurimarum victimarum remedio præscribitur, quæ infra numerantur.

Lin. 30. SVPA. SPANTEA. PERTENTV. VESKLES. Post longam numerationem victimarum sequuntur formulæ oblationis in Imperativo, quas alibi notavimus. SPANTI. adjectivum puto omnium victimarum, quasi dicantur reconciliatoriæ, sive expiatoriæ a Σπένδω.

Lin. 33. KLAVLAF. ANFEHTAF. *Caulas*, sive *ovilia infecta*.

Lin. 34. VMEN. FERTV. KAPIRE. HVNTE. *Umen feratur Cabiro unti*, de quo supra.

Lin. 35. IVVIE. VESTIKATV. PETRVNIAPERT. NATINE. FRATRV. ATIIERIV. BERVS. SEVAKNIS. *Jovi fiat sacrificium Vestibie per Petroniam gentem curatricem negotiorum Fratrum Atieriorum bene singulis annis.* Fortasse BERVS. non *bene*, sed *verrem* significat.

Lin. 36. KLAVLES. repetuntur sacrificia quotannis pro ovilibus repetenda VMNE. SEVAKNI. omnibus, & singulis annis, idque VINV. SEVAKNI.

Lin. 40. TERTV. VINV. PVNE. TERTV. *Tertium vinum*, & *panem tertium*, nempe tertia vice.

Lin. 44. De hac subscriptione egimus supra ad lin. postremam superioris Tabulæ.

TAB. VIII.

T A B. VIII.

Quæ est pars adversa prioris Laminæ Etrusce scriptæ, quæ incipit : SEME . NIES .

HÆC scriptura, seu monumentum adjectum est ex intervallo Tabulæ præcedentis, characteribus Etruscis quidem, sed formæ diversæ. Ipsius argumentum respicit conventum omnium Tribuum Populi *Iguvini* ad communia sacrificia celebranda.

Lin. 1. SEME. NIES. TEKVRIES. Describuntur hic novæ Decuriæ Populi *Iguvini*, quæ caprum conferre debebant ad sacrificium NIES. a Nios, *novus*, cum Curionibus singularum Tribuum. VPETV. sive OPETER. *Tribunum*, aut *Curionem* notat, sive *Decurionem*, ut infra videbimus.

Lin. 2. FAMERIAS. PVMPERIAS XII. *Famel*, ut notat Vossius, Oscum est, unde Latinis *familia*, mutata R in L, ut *Parilia* in *Palilia*. Familiæ *Pumperiæ* XII. vel a nomine proprio dictæ sunt, sive ab officio *Pompæ* sacræ, quæ ex aliquo privilegio, veluti Romæ *Potiti* & *Pinaria* Collegium XII. Virorum constituerent. Curiæ vero distinguuntur in *Veteres*, & *Novas*, sive *primas*, & *secundas*, mediante particula *Etre*, nempe altera, de qua Tab. I. lin. 35. Nonnullæ quia copiosiores essent etiam in Tertias. Proferamus illarum elenchum.

ATIIERIATE. ETRE. ATIIERIATE.
KLAVERNIIE. ETRE. KLAVERNIIE.
KVREIATE. ETRE. KVREIATE.
SATANES. ETRE. SATANE.
PEIERIATE. ETREP. EIERIATE. (*sic*)
TALENATE. ETRE. TALENATE.
MVSEIATE. ETRE. MVSEIATE.
IVIES. KANE. ETRE. IVIES. KANES.
KASELATE. ETRE. KASELATE. TERTIE. KASELATE.

Itaque Tribus singulæ in duas, vel tres Curias quemadmodum, teste Halicarnass. Lib. II. apud Athenienses singulas *Tribus* in tres *Curias* divisæ erant, & tres illæ a Romulo constitutæ in decem, quæ iterum subdivisæ erant in *Decurias*. Horum nomina investigare vanum est in tanta antiquitatis caligine, atque ubi aliquando in hac indagine operam perdidissem, unica mihi obvenit suspicio Populum *Klävernium* esse eum, quem adhuc *Chiaserna* nuncupamus in nostris montibus constitutum, seu potius segregatum, qui more antiquo agros possidet in communi.

Lin. 7.

Lin. 7. PERAXNANIE. Adverbium procedens a PERAKNE. nempe *perenniter* TEITV. ARMVNE. IVVE. PATRE. FETV. *Ex armo victimæ fiat Jovi Patri*. Patrem plerumque vocabant *Jovem*, sed præsertim in conventu totius Populi, in quo veluti fœdus fraternum consistebat.

Lin. 7. SI. PERAKNE. SEVAKNE. VPETVE. *Sue perenniter*, & *singulo anno* per VPETVE. qui supra VPETV. sive *Opiter* vocatur.

Lin. 8. VEIETV. *Afferatur*. Sequuntur infra nomina victimarum, cum HERI. PVNI. & HERI. VINV. *sacro pane*, & *sacro vino*.

Lin. 10. SABI. *Juppiter Sabus*, de quo infra lin. 17.

Lin. 11. FESNERE. Festus in *Fesnoe* explicat hanc vocem pro *re*, quæ *depellere* credebatur fascinum.

Lin. 12. TAFLE. EPIRFERTV. KAPRES. PRVSEBETV. TAFLE. quod alibi STAFLVM. *uvæ racemum*, & *Caper* prosecetur.

Lin. 13. VESTIBA. FETA. FERTV. *Vestibiam* alibi diximus esse genus victimæ feminæ, quæ fæta esse debebat. Alibi quoque cum eadem conditione præscribitur.

Lin. 14. SVISEVE. FERTV. ETRE. SVISEVE. TERTIE. SVISEVE. VTVR-FERTV. Tres victimæ ex eodem genere ferendæ, sive, ut Latini, dicebant *statuendæ*, suem sævum indicare puto; notum est enim, quot differentias distinguerent antiqui in victimis ejusdem generis. Prima vice cum sue sævo conjungi debebat panis, secunda vice vinum, tertia vice *Utur*, genus aliquod edulii mihi omnino ignotum.

Lin. 15. PIST. VNIRV. FERTV. Post afferatur VNIRV. VAPESVNTRVM. & MANTRAKLVM. cum pane, cui subjungitur alterum genus panis FESNAFE. hoc est, compositum cum medicamentis contra fascinum BENVS. hoc est, *rite*, & secundum legem sacram.

Lin. 17. KABRV. PVRTVVETV. KAPVTV. SABI. IVVE. PATRE. Accipe *Juppiter* pater *Sabe* victimas, & oblationes supra recensitas, & quæ infra referuntur.

Lin. 19. ARPLETV. STATITATV. *Arferiam constitutam.* Arferia, ut diximus, ex Catone erat quidquid ferebatur ad sacrificium; *statuere* erat gradus ulterior, ut notat Brissonius, qui hosce gradus diligentissime distinguit, atque, ut semper, doctissime illustrat.

Lin. 21. VITLV. VVFRV. in antiqua Inscriptione, quam refert Vossius in *Ruber*, occurrit *omnibus annis vitulo Robeo*, & *verre*.

Lin. 22. HERIES. FABV. HERVV. TIBLV. SESTV. IVVE. PATRE. Prima vox *sacrum* indicat, sive a *sacro* procedit, quod *Sabo*, & *Jovi Patri* refertur, ac si dicat *honoratus sis Juppiter Pater hoc sacrificio Sesti Tibuli*. TIBLV. quidem victimam designat; nam infra in Tab. XI. 25. 27. offertur TIBLV. SEVAKNI. *Sestum* puto relative ad victimas antecedentes.

Lin. 23. MANVVE. In Libris Etruscorum jactus fulminum *Manuviæ* dicebantur, & *Jovi* tribui solebant, ut ait Servius *Æneid.* I. 46. &

tri-

triplicis generis censebantur, ut supra notavimus, quibus adde Senecam *Lib.* II. *Quæst. Natur.* & Festum.

Lin. 23. HABETV. ESTV. IVKV. HABETV. IVPATER. SABE. TEFE. ESTV. VITLV. VVFRV. SESTV. Sequitur oblatio aliarum victimarum, quæ formula fortasse a toto Populo conclamari solebat, & prosequitur usque ad lineam 26. ubi notandum est IVKV. pro *juvenco*.

Lin. 25. PVRTIFELE. Id genus victimæ a *fellando* dictum est; nam lactentes victimas sæpe præscribebant Ritualia. Hic designantur sex *Purtifeles*, sed non uniformes circa colorem. TRIVPER. TEITV. TRIVPER. VVFRV.

Lin. 26. Concluditur oblatio facienda VVBIIAPER. NATINE. FRATRV. ATIIERIV. de quo supra facta est mentio, & notat *Vibium* actorem fratrum *Atieriorum*.

Lin. 27. AMPENES. KRIKATRV. TESTRE. EVXE. Videtur hoc sacrum absolvendum fuisse *quinquatruvo*, cum oblatione *Dextre* EVXE. nempe *coxæ*, ut alibi notavimus, quod respondet DESTRAME. SCAPLA. Tab. II. 49.

TAB. IX.

T A B. IX.

Quæ incipit ESVK. FRATER. ATIIERIVR. *Etrusce scripta.*

HÆC Lamina, lat. pal. unius, & trium quadrantium, long. palmorum duorum, & unius quadrantis, unica est hujus mensuræ; nam cæteræ omnes parem habent ejusdem amplitudinis, binæ, & binæ. Perierit ne compar istius, an unica semper extiterit, ignoramus; pars antica etrusce scripta est, & pars superior posticæ, sed charactere ampliori & differente, ut diverso tempore exarata videatur. Infima vero pars posticæ, quæ Latinis litteris incisa conspicitur, tardiorem ætatem spirat. Hæc Tab. IX. duo capita continet, quæ dividuntur inditio lineæ transversæ.

Lin. 1. ESVK. FRATER. ATIIERIVR. EITIPES. PLENASIER. VRNASIER. *Deo Esoni Fratres Atierii dent, offerant* VHTRETIE. quæ vox descendit ab VTHVR. re utique sacra *Horna*, hoc est, rem illius anni, quod quidem attributum genus frugis denotat.

Lin. 3. T. T. KASTRVBIE. ARFERTVR. PISI. PVLPE. Ultimam hanc vocem inserit inter oblationes faciendas *Marti Sylvano* Cato de R. R. cap. 83. T. T. KASTRVBIE. Numerum, seu mensuram aliquam rerum aptarum sacrificio a singulis castris, seu villis, aut pagis afferendam denotat.

Lin. 5. VRAKV. DI. ESVNA. Primum attributum quo *Juppiter* hic invocatur, non ab *Vrago*, sive *Orco* deductum est, sed ab Ὄρκος, *juramentum*, quasi juramenti custos, & vindex. Hinc *Orcius* a Græcis dictus est.

Lin. 6. SI. HERTE. ET PVRE. ESVNE. SISSAKREV. PERAKNEV. VPETV. Perspicuus est hic tractus, sive recte, & pure *Esus* sis sacratus, sive *expiatus per perennem sacerdotem*. HERTE. trasposítis litteris idem ac *recte*: si tamen traspositionem excludas HERTE. erit ab Ἱερὸς *sacer*, ac si dictum foret *pie*, ac *pure*. Sacrare *Jovem* apud nos improprie diceretur; itaque SACREV. semper exposuimus pro *placare*.

Lin. 7. DEVESTV. PVRE. *Depesta* dicebatur vas vinarium in sacrificiis: Var. de L. L. IV. *Depesta etiam nunc in diebus sacreis Sabineis vasa vinaria in mensa Deorum*. Apud antiquos scriptores Græcos inveni appellari Genus poculi Δεπέσταν.

Lin. 8. HERTE. ET PIACLV. PVNE. TRIBRIBV. *Sacrum*, & *piaculum panem Tribuum coniunctum cum vino*, de quo supra.

Lin. 10. HERTE. ARFERTVR. PISI. PVLPE. de quibus sæpe supra.

Lin. 11. ESVNESKV. VEPVRVS. Prima vox derivativum est a voce *Eson*, quasi *Esonius*. VEPVRVS. quasi *male purus*, sive *impurus*, ut vegrandis &c. Agitur hic de separandis, sive expiandis rebus impuris ope alicujus cæremoniæ sub auspicio *Esonis*.

Lin. 12. ARPVTRATI. FRATRV. ATIIERIV. *Arbitratu Fratrum Atieriorum*.

Lin. 13. PVSTI. KASTRVVF. *Postica* lineæ divisionis terræ *Castrubiæ*.

Lin. 14. FRATER. ATIIERIVR. Hic superposita linea incipit novum caput, quod in multis consonat cum principio præsentis Tab., differt tamen, quod ibi in lin. 3. post notas T. T. legitur KASTRVBIIE. Hic vero in lin. 15. post siglas K. T. scriptum observamus KLVVIER. quæ vox referri potest ad purgationes; nam verbum *Cluvere* significat etiam *purgare*. Nitidus est Plinii locus Lib. XV. 29. *Cluvere enim antiqui purgare dicebant*.

Lin. 15. KVLNAHKLE. Festus, *Clunaclum cultrum sanguinarium dictum, vel quia Clunes hostiarum dividit, vel quia ad Clunes dependet*. Id vero purgandum erat KLVVIER. ad sacrificium, in quo vasa, & instrumenta purgari solebant: Plaut. in *Amphit.* Act. V. Scen. 1.

Vasa pura jube actutum adornari mihi,
Ut Jovis supremi hostiis pacem expetam.

Et Act. IV. Sc. 3.

Tu purgari jusseras vasa, ut rem divinam faceres.

Cultrum quoque spargi consuevisse mola salsa colligitur ex Lucano I. 610.

. . . . *obliquoque molas inducere cultro*.

Verumtamen adhuc hæreo an KVLNAHKLE. in antiquiore dialecto idem sit, ac in posteriore CVRNACO. genus victimæ, de qua in Tab. I. lin. 1. quæ victima ad purgationem hic afferenda est per *Atierios* in honorem VKRE. hoc est, *Jovis Ocrii Montani*.

Lin. 17. APE. APELVST. *Apud*, sive *post Apinam*.

Lin. 17. LVNECLV. HABIA. NVLER. PREVER. PVSTI. KASTRVVIAF. ET APE. PVRTITV. FVST.

Lin. 19. LVNECLV. HABIA. NVLER. PVPLER. PVSTI. KASTRVVV. ET APE SVBRA. SPAFV. FVST.

Lin. 21. LVNECLV. HABIA. NVEER. TRIPLER. PVSTI. KASTRVVV. ET APE. FRATER. BERSNATVR. FVRENT. Hic habemus trinam legem directam tribus Populi ordinibus, *Preveris*, *Populo*, & *Triplariis*, quæ singulis prohibetur jus habendi *Luneclum* in postica Castri, seu Pagi, quæ lex, quemadmodum pertinet ad terminorum religionem, non abs re

re inserta legitur in Tabulis Pontificalibus. *Preveri*, ni fallor, dicti a *Præ*, & *viri*, Magnatum ordinem designant, sive etiam Magistratum. Consonat hæc notio cum *Preverir* Tab. I. nam ea vox constat ex *Præ*, & *verro*, sive *adduco*, ob præcedentiam Magnatum. Hic certe ordinem Populi designat. Secunda Lex præscribitur Populo. NVLER. PVPLER. *nemo popularis*, tertia *Triplariis*. NVLER. TRIPLER. sic dicta non jam a triplici stipendio, ut milites *triplarii* Romanorum, sed a *trino nummo*, sive alio genere monetæ, quod pro censu solvere deberent, latine *triobolares* diceremus homines ex infima plebe: Omnibus itaque prohibetur habere *Luneclum*, fortasse *ædem*, aut aliud quidpiam impedimentum in *Pusti*, hoc est postica Castri, seu destrictu Pagi singularum Curiarum. In prima Lege non tantum vetatur habere *Luneclum* in postica *Castruviæ*, sed etiam apud *Purtitum*; in secunda prohibetur etiam supra *Spafum*: in tertia, & apud FRATER. BERSNATVR. An vero istæ legis extensiones significent præter lineam limitarem, seu etiam vias, & spatia publica, seu prædia alicujus fratriæ minime assequor.

Lin. 23. EHVELCLV. FEIA. FRATREKX. VTE. *vesculum* sive *convivium sacrum faciant Fratres* VTE. PROVVE. nempe *ove*.

Lin. 23. KVESTVR. SVE. REHTE. KVRATV. *Quæstor sue recte*, *&* *rite curet*, *perficiat*, *ordinet sacrificium*.

Lin. 25. FRATRV. ATIIERIV. PVRE. VLV. BENVRENT. PRVSIKVRENT. *Demandatur prosecia*. REHTE. KVRATVR. ERV. EREK. *Procuratio facienda erat ex victima* ERV. EREK.

Lin. 27. Superior formula hic repetitur, sed loco victimæ ERV. EREK. substituitur NEIP. ERV. facienda. ENKV. FRATRV. *per unum ex Fratribus*. Cum vero NEIP. ut alibi notavimus, genus victimæ importet, fortasse *ovem* sequitur etiam, quod ERV. EREK., quæ præscribitur sub eadem formula, sit & ipsa inter victimas computanda.

T A B. X.

Quæ incipit EHVELCLV. *pars postica Laminæ præcedentis.*

SPatium hujus Tabulæ in principio per septem lineas Etrusce scriptum est, quæ continent reliquam partem præcedentis Ritualis. Subinde præsefert undecim lineas characteribus Latinis scriptas ejusdem formæ, eodemque stilo, quo signatæ sunt duo majores Laminæ, quæ continent quatuor primas tabulas. Argumentum primæ partis versatur circa tertium sacrificium expiatorium præscriptum supra ex lin. 23. Tab. antecedentis.

Lin. 1. EHVELCLV. FEIA. FRATREKS. VTE. KVESTVR. PANTA. LVTA. *Vesculum faciant Fratres Ove*. KVESTVR. ARFERTVRE. PANTA. LVTA. *Vesculum faciat Frater, uti Quæstor & præparet*. PANTA. LVTA. omnia nempe, quæ ad perfecte litandum opportuna sunt. Non enim dicebatur *litari*, nisi sacrificium rite, & recte processisset. Nonius cap. II. 482. habet *lutavi*, pro *litavi*, & citat Varronem, qui hoc verbo utitur. Id vocabulum est a Λύω, *Crimen diluo*, unde Λυτήριον *sacrum expiatorium*.

Lin. 3. SI. PANTA. LVTA. FRATRV. ATIIERIV. *Sue fiat expiatio per Fratres Atierios*. Tusanus in expositione vocabuli antecedentis hæc addit: *Porcellus, cujus mactati sanguine manus expiandi liniebantur*. Cætera, quæ sequuntur, ad hanc expiationem, seu complementum sacrificii pertinent. Pergimus nunc ad expositionem additionis, quæ Latinis litteris, sed lingua adhuc Etrusca exarata est. Gemina continet capita aliqua ex parte inter sese uniformia, quæ infra e regione posita describimus.

Tab. IX. Lin. 23.	*Tab. X. Lin. 1.*
EHEVELKLV. FEIA. FRATREKS. VTE. KVESTVR. SVE. I. REHTE. KVRATV. SI. SVE. LESTRV. KARV. FRATRV. ATIIERIV. PVRE. VLV. BENVRENT. PRVSIKVRENT. II. REHTE. KVRATV. ERV. EREK. PRVFE. SI. SVE. III. LESTRV. KARV. FRATRV. ATIIERIV. IV. PVRE. VTV. BENVRENT. V. PRVSIKVRENT. KVRATV. REHTE. NEIP. ERV. ENVK. FRATRV.	EHEVELKLV. FEIA. FRATREKS. VTE. KVESTVR. I. PANTALVTA. ARFERTVRE. SI. II. PANTALVTA. FRATRV. ATIIERIV. III. LESTRV. KARV. IV. PVRE. VLV. BENVRENT. V. ARFERTVRE. ERV. PEPVRKVRENT. HERIFI. ETANTV. LVTV. ARFERTVRE. SI.

Lin. 8. CLAVERNIVR. DIRSAS. HERTI. FRATRVS. ATIERSIR. *Clavernius Curio*, sive *antistes* (vide Tab. II. lin. 38.) *sacrorum Fratrum Atieriorum*.

Lin. 8.

Lin. 8. POSTI. ACNV. FARER. OPETER. P. IIII. AGRE. TLATIE. PIQVIER. MARTIER. ET SESNA. Hic videtur contineri monumentum alicujus donationis *Areæ*, five *Terræ*, præfcripta illius menfura, idque poft annum fui Magiftratus, five Sacerdotii POSTI. ACNV. FARER. OPETER. nam *Opeter*, & *Upetu*, ut vidimus, Magiftratum denotat. Notiffimæ funt in Marmoribus largitiones, quæ ob honorem Magiftratus fieri folebant ab antiquis ex quibus colligimus, neminem collatæ poteftatis immemorem dignitatem dimifiſſe.

Lin. 9. P. IIII. AGRE. TLATIE. PIQVIER. MARTIER. ET SESNA. Hic omnino fubeft menfura terræ donatæ, five *Fratriæ*, five *Templo Martis*, fortaffe ad Templum amplificandum, aream, & campum dilatandum. Ager TLATIVS. & PIQVIER. fortaffe denotat *latum*, five *planum*, & PIQVIER. hoc eft, *pafcualem*, pecori alendo jam adfcriptum, ut effugiamus quæftionem interdictæ poffeffionis bonorum Templis univerfis, paucis exceptis, quam legem, nefcio, an fervaverint *Iguvini* noftri cum *Marte*, & *Jove*, quorum *cultui* addictiffimi erant, ut a *Jove* in lingua Pontificum *Jiovini* dicti fint. Sigla P. menfuram denotat nobis ignotam. Dicamus, exempli gratia, *Pedaturas*, fub quo nomine antiqui fpatium incertum terræ denotabant ad ædificia, caftra collocanda, aut urbes extruendas; dicamus *Porcas*, *Perticas*, nihil enim, nifi divinando, proferre poffumus. Quæcumque fuerit apud *Iguvinos*, ad rem agrariam pertinebat, & certa effe debuerat; nam additur infra, ET SESNA. hoc eft, & *femis*.

Lin. 10. HOMONVS. DVIR. Suprafcripta donatio confirmatur, & augumento amplificatur a fupremo Magiftratu Populi, nempe ab uno ex Duumviris. OTE. A. VI. uti *anno fexto* CLAVERNI. DIRSANS. nempe *fexta vice* fui Magiftratus, & poft illum annum donaverat VEF. X. CABRINER. VEF. V. PRETA. nempe *menfuras*, VEF. X. *agri afperioris*, in quo capræ pafci folebant, & alias menfuras V. loci faxofi, cum dimidia.

Lin. 13. OTE. A. VI. *Uti*, five quemadmodum fecerat *anno* VI. Sigla A. *annum* denotat, ut in fine Tabulæ VI.

Lin. 13. CASILOS. DIRSANS. En altera donatio facta a collega præfati *Clavernii* poft annum fui Magiftratus, in quo donavit P. VI. *Pedaturas* VI. AGRE. CASILER. PIQVIER. MARTIER. Alterum genus terræ aptæ pafcendo pecori MARTIER. in honorem *Martis*, *menfuræ* P. VI. & *femis*.

Lin. 15. Sequitur confirmatio ejufdem Duumviri præmiffæ donationis factæ a *Cafilo Decurione*, qui nuncupatur SEHMENIER. DEQVRIER. dignitas aliqua in Decuria, in qua cenfitus erat, nifi fortaffe fit titulus honoris a Σεμνός *honoratus*, vel *honorabilis*, & confirmatur ifta donatio ad inftar alterius, quam fecerat poft annum fui Magiftratus, in qua donaverat menfuras VEF. XV. *Terræ Cabrinæ*, & aliam menfuram VES cum dimidia, quod factum erat *anno* VI.

TAB. XI.

T A B. XI.

Quæ incipit ESVNV. FVIA. *Etrusce scripta ab una tantum parte, cujus postica omnino pura est ; long. ped.* 1. *unc.* $\frac{1}{2}$. *lat. unc.* 10. $\frac{1}{2}$.

HÆC Tabula præcedit aliam subsequentem ; nam in ista præscribuntur duo Sacra ad procuranda fulgura, tertium vero ordinatur in Tab. subsequente. Hic in lin. 23. demandatur primum *Ampentum*. PRVMVM. AMPENTV. infra in lin. 34. alterum *Sacrum* ETRAMA. SPANTI : demum in Tab. subseq. lin. 2. TERTIAMA. SPANTI. In secunda cæremonia. ETRAMA. SPANTI. procurantur *duo fulmina*, sive *secundum fulmen*, in Tertia vero *tria fulmina*, sive *tertium fulmen* : ex quo colligimus Tabulam hanc præmittendam fuisse. His præcognitis nemo non videt, me longe abire a sententia Cl. Gorii, qui ex hac Tabula eruendum esse putavit *Carmen Orthium lamentabile*, cujus nulla vestigia hic invenio, sed tantummodo pacatissima Ritualia ad scientiam fulguralem pertinentia.

Lin. 1. ESVNV. FVIA. HERTER. SVME. VSTITE. *Esoni Jovi fiat sacrum sumine hostito*, sive ex *hostia suminis*.

Lin. 2. SESTENTASIARV. VRNASIARV. Genus, ut puto, frugis *hornæ*, sed in numero plurali. *Sestentasiaru* puto nomen esse alicujus mensuræ dictæ a *Sestante* ; nam in sacrificiis mensuræ quædam frugum præscriptæ erant. Cato de R. R. cap. 83. *Votum pro bubus sic facito Farris adoreis libras tres, & lardi pondo IV. pulpe pondo IV. S. vini sextarios III. S. Id in urnas liceto coniicere, & vinum idem in unum vas liceto coniicere*.

Lin. 3. HVNTAK. VVKE. Prima vox mihi idem sonat, ac *Onse* in Tab. lat. scriptis, nempe *coxa*. VVKE. *Vacce*. PRVMV. PEHRTV. quia hic agitur de fulminum triplicis generis procuratione. Primum *pertum*, puto indicare *primum fulmen* a Πέρθω *Vasto*, *Destruo* ; nam lingua Pontificalis, ut observavimus, de victimis synonima plurima habebat, quæ in illorum sensu differentias quasdam nobis obscuras importabant.

Lin. 4. INVK. VHTVRV. *Unum Taurum*.

Lin. 5. FRATER. VSTENTVTA. PVRE. *Frater Sacerdos jugulet pure, & religiose*.

Lin. 7. KVMNAKLE. INVK. VHTVR. VAPERE. *Clunaclo*, sive *cultro unum taurum*.

Lin. 8.

Lin. 8. KVMNAKLE. SISTV. SAKRE. VVEM. VHTVR. *Cultro Sistito*. Vox *sacra* relativa ad victimas. Subsequuntur SAKRE. VVEM. VHTVR. fortasse *porcum*, *ovem*, & *taurum*; nam quandoque SAKRE. adjectivum est conveniens rebus Deo dicatis. Quandoque porcum significat, ut alibi exposuimus. Hinc suspicari licet procurationes has fulminum diversa piamina admisisse pro varia Populorum religione, atque inter hæc etiam *Suovetaurilia*.

Lin. 10. 11. SAKRE. VVEM. VRTAS. VIA. MERSVVA. ARVAMEN. Inter formulas oblationis in Tab. I. & II. sæpe observavimus formulas. PIRORTOEST. MERSEST. & eandem vim hic habere puto easdem voces, licèt in diversa dialecto. ARVAMEN. derivativum est ab *Arvina*, sive ab *Arvio* Ariete.

Lin. 11. 12. 13. ETVTA. ab *eundo*, sive *circumeundo*. PIR. PERSCLV. *Per Persclum*, sive *sacrificium canis*. VPETV. a Sacerdote, qui OPETER. alibi vocatur. SAKRE. VVEM. TLETRA. *porcum* & *ovem atilem*, sive *clathratam*, & in *clathris pastam*. FERTVTA. AITVTA. ARVEN. KLETRAM. *Afferatur*, *detur aries pariter altilis*.

Lin. 14. ESVNV. FVTV. KLETRE. KVPLAK. PRVMVM. ANTENTV. *Æsoni fiat ex Cletra duplici*, nempe ex *ove*, & *ariete altili*, idque sit *primum*. ANTENTVM. *Intentare* verbum erat augurale, & importabat *vaticinari*, & *prædicere*. Hinc Virgilius linguæ Pontificalis observantissimus ex præcedentibus signis conclusit:

. . . . . *Intentant omnia mortem*.

Paulo distabant ab hac significatione *ostentare*, & *portendere*, licèt diversos gradus præsentionis indicarent. Quin etiam in ipso ANTENTV. diversitates quasdam observabant antiqui, ut constat ex subiecto exemplo, ubi in brevi orationis spatio legimus ANTENTV. ENTENTV. & ASTINTV. Has vero dieffrentias vix nobis observare datum est, minime vero intelligere.

Lin. 15. Hic nobis sese offerunt sex Ritualia diversa, sed tam concise expressa, ut ad differentiam discernendam ea nobis præfixis numeris segregare opus fuerit.

I. PRVMVM. ANTENTV.
II. INVK. BIHBERA. ENTENTV.
III. INVK. KAXI. FERIME. ANTENTV.
IV. ISVNT. FEREHTRV. ANTENTV.
V. ISVNT. SVFERAKLV. ANTENTV.
VI. SEPLES. AHESNES.

TRIS. KAXI. ASTINTV. FEREHTRV.
ETRES. TRIS. AHESNES. ASTINTV. SVFERAKLV.
TVVES. AHESNES. ANSTINTV. INENEK.
VVCVMEN. ESVNVMEN.

Pri-

Primo loco præmittuntur tres ANTENTVS, five *præsentiones*, *augurid*, *auspicid*, *sacrificia*, *expiationes*, aut quodcumque aliud fuerint. Primus ANTENTV. simplicissimus est, succedit INVK, five *unus alter* cum adjuncto BIHBERA. fortasse *victima*, & tertio unus alter cum adjuncto KAXI. FERIME. Prima vox derivari potest per syncopen a Καθάρσιος, quasi *Catarxi* expiator, secunda a *feriendo*, five a *feritate*, & sumi possunt pro attributis *Jovis Feretrii*, five pro victima, quæ ab hac cæremonia *Jovis Feretrii* nomen acciperet. En primi tres ANTENTV. Attingamus tres posteriores. IV. ISVNT. FEREHTRV. ANTENTV. nempe *antentus Jovis Feretrii*. V. ISVNT. SVFERAKLV. ANTENTV. nempe in honorem *Jovis Superferetrei*, quemadmodum alio loco vidimus *Jovem* HOSTATIR. & ANOSTATIR. hoc est *fulminantem*, & *iterum fulminantem* ad exemplum *Martis Ultoris*, & *Bisultoris* VI. Sequitur SEPLES. AHESNES. *Sextum* fortasse Αἴσιος, hoc est *faustus*, *fatalis*, & *decisorius*.

Descriptis sex hisce ritibus, fit eorum recapitulatio, & distinguuntur in duas classes. TRIS. KAXI. ASTINTV. FEREHTRV. primi tres pertinent ad *Feretrium*. ETRES. TRIS. AHESNES. ASTINTV. SVFERAKLV. posteriores tres pertinent ad *Superferetrium*, five *iterum feretrium*. Rursus fit alia distinctio de duobus ultimis. TVVES. AHESNES. ANSTINTV. INENEK. VVCVMEN. ESVNVMEN. Duo postremi nempe V. & VI. alio referuntur, sed illorum applicatio omnino imperspicua est, utique tamen prioribus relativi.

Lin. 21. PERSKLVMAR. KARITV. Hic subest aliqua præscriptio PERSCLI. hoc est, *sacrificii* faciendi de *catulo*.

Lin. 22. ANTENTV. SAKRE. SEVAKNE. VPETV. IVVEPATRE. Hic agitur de ANTENTV. faciendo ex porco illius anni per VPETV. *primum Pastorem Jovi Patri*. Et revera magna esse debuit Pastorum auctoritas in templo *Jovis Apennini*, ad quod pertinebant hæ Tabulæ, cum etiam Claudianus id sacrarium describens dixerit

Apenninicolis cultas Pastoribus aras.

Lin. 23. PRVMV. AMPENTV. TESTRV. SESEASA. FRATVSPER. ATIERIES. Exponitur latius cæremonia primi AMPENTVS. dexteri, unde colligimus hos AMPENTVS fuisse *observationes* auguriorum dextrorum, & sinistrorum; sed quia dextera infausta erant, ideo procurari debebant per *Fratres Atierios*.

Lin. 25. TIBLV. SEVAKNI. TEITV. INVMEK. VVEM. SEVAKNI. VPETV. PVEMVNE. PVPRIKE. Hæc autem procuratio facienda erat ex *Tiblo* illius anni, fortasse *vitulo*, & *ove* pariter illius anni per VPETVM, hoc est, *Pastorem*, PVEMVNE. a Ποιμανεὺς *Rex*, idquæ a Ποιμαίνω *pasco*, seu *pastorum* more guberno, qua voce sæpissime utitur Homerus, qui Heroas passim vocat, *Pastores Populorum*. Epitheton *publici* in suspicio-

ſpicionem nos inducit *Puemunem* hunc *publicum* eundem fuiſſe ac *dictatorem* cum Regia poteſtate ex his, quos abuſive vocamus *Reges Etruſcos*; nam vix inducor, ut credam, ea ætate Italiam cognoviſſe diſpotiſmum, quem tandem induxit diſcordia Civium, & Populorum.

Lin. 27. APENTV. TIBLV. SEVAKNI. NARATV. PVKA. MERSVVA. VVICVM. HABETV. FRATRVSPER. ATIIERIE. En *alterum ſacrum faciendum ex alio* TIBLO. SEVAKNI. *cum juvenca Merſuva ſimul cum ove* VVICVM. idque faciendum *per Fratres Atierios*.

Lin. 30. TREFIPER. IIVVINA. Hic, & ſupra in lin. 25. tota Natio *Iguvina* nuncupatur nomine ſacro IIVVINA a *Jove Cuſtode*, ſed amplius in hoc duplici tractu additur nomini attributum *Jovis Tefrei*, fulminantis. TVTAPER. IIVVINA. TREFIPER. IIVVINA. ad conciliandum pro illorum temporum cæcitate eidem populo protectionem *Jovis Fulminatoris*, quod nos magis confirmat in ſuſpicione, hanc, & ſequentem Tabulam pertinere ad fulgurum diſciplinam.

Lin. 31. SAKRE. VATRA. FERINE. FEITV. ERVKV. ARVVIA. FEITV. VVEM. PERAEM. PELSANV. FEITV. ERERER. TVVA. TEFRA. En alterum ſacrificium novum ad procurationem ſecundi fulgoris TVVA. quaſi *duo*, vel *ſecundum*, ut quemadmodum ex numero *unus* fit unicus, ex *tres* fit *tertius*, ex *quarto* fit *quartus*: ita minime dubito etiam ex duo proceſſiſſe DVVIVS. quemadmodum ab eadem radice proceſſit *duplex*, *duplicarius*, & *duplio*.

Lin. 33. SPANTIMAR. PRVSEKATV. *Proſecia*, pro hujus ſecundi fulguris procuratione.

Lin. 34. STRVBLA. ARVEITV. INVMEK. ETRAMA. SPANTI. TVVA. TEFRA. PRVSEKATV. Reiteratur ſacrificium ſecundum. ETRAMA. SPANTI, pro *ſecundo Fulgure* TVVA. TEFRA. idque *iterum faciendum* per *Puemunem Pubblicum*, quem latine diceremus *Poemonem*, quæ vox magnam habet conſonantiam cum *Lucumone*, qui in ſingulis XII. Etruriæ urbibus imperabat. Officium *Lucumonis* eſt *Λυκάβας annus*, quia in annum conferebatur ea dignitas. *Poemon* vero *Iguvinorum* a regimine dictus erat, ſed deſinentia conſimili. Hic obſervandum eſt dignitatem hanc ignotam eſſe in antecedentibus Tabulis, in quibus pro Supremo Magiſtratu nobis occurrunt *Duumviri*, & nos in ſuſpicionem inducunt inter utrumque tempus, quo ille, & hæc præſens cum ſequenti inſcriptæ ſunt, mutatum fuiſſe ſtatum Reipublicæ noſtræ. Concurrit etiam diverſitas characteris, nam poſteriores iſtæ duo Tabulæ litteras aliquas habent ad latinum accedentes, ut d pro B, & q pro R, quas in ſuperioribus Etruſcis Tabulis minime invenies.

TAB. XII.

Quæ incipit PVRTVVITV. *Etrusce scripta ab uno tantum latere paris mensuræ cum Antecedente.*

ARgumentum interruptum in præcedenti, in qua agebatur de fulgurum procuratione, continuatur, atque, ut puto, absolvitur in hac Tab.

Lin. 1. STRVHSLAS. ESKAMITV. *strebulas assas ab* Ἐσχαρίτη, quæ vox *assaturam* importat.

Lin. 2. TERTIAMA. SPANTI. TRIIA. TEFRA PRVSEKATV. Hic manifestissime præscribitur tertia cæremonia SPANTI. hoc est, *universalis*, alibi dicitur PANTA, quæ dirigitur ad procurationem tertii fulguris cum prosecatione victimarum.

Lin. 3. VESVNE. PVEMVNES. PVPRISES. Ritus iste incumbebat Publico *Poemoni*, sed duos *Poemones* video notatos in hac Tabula, nempe *Poemonem Publicum*, & *Vesonem Poemonem* Publicum. *Veson* neutiquam nomen est; nam in Ritualibus officia tantum nominantur, nec ulla ratio habetur personarum, quod si *Veson* nomen esset *Poemonis* Publici, alter subsequens ejusdem officii innominatus non abiret. Quapropter *Veson* est distinctivum utriusque officii, puta, exempli gratia, VESVNE. quasi *vetus* mutata S. in T. quod sæpe accidisse notat cit. Vossius, itaut supremus Magistratus præteriti anni partem aliquam haberet in cæremoniis cum *Poemone* illius anni.

Lin. 4. STRVHSLA. PETENATA. *Strebulam parvam a Petilus*, hoc est, *parvus*: Festus, *Petilam suram siccam*, & *substrictam*.

Lin. 5. ERERERVNT. KAPIRVS. *Consecrare*, rem *sacram facere Cabiro*, quod *Poemoni Vesuno* incumbebat.

Lin. 7. KARNVS. ISEBELES. *Caro* ex victima ignota, cui conjungitur ET. VEMPESVNTRES. alterum victimæ genus.

Lin. 8. ARPELTV. STATITATV. VESCLES. SNATES. ASNATES. SEVAKNE. *Afferre*, *statuere vesclum* ex duplici victima illius anni.

Lin. 10. PVEMVNE. PVPRIKE. VESVNE. PVEMVNES. PVPRIKES. Hinc patet distinctio inter duos *Poemones*, & infra lin. 13.

Lin. 13. INVK. EREBLV. VMTV. INVK. VESTISIA. MEFA. PVRTVPITE. *Genera victimarum*. SCALSETA, *sacrificanda*. SCALSIE. & SCALSETO. alibi occurrit in eodem sensu Tab. II. lin. 5.

Lin. 18. SCALSETA. KVNIKAX. *Sacrificato*, genus libaminis, quod alibi CONEGOS. dicitur in Tab. II. lin. 5. Lin. 19. EREBLE. SEVAKNE. Paulo supra EREBLE. HVLE. SEVAKNE. genus victimæ annalis.

Reliqua pars hujus Tabulæ obscurissima est; nam ubique recensentur nomina victimarum, quæ nusquam occurrunt in his Monumentis, quæ nomina, ut opinor, non diversum genus animalium præseferebant, sed distinctiones quasdam vel ipsi Populo tunc obscura, & tantùm nota Pontificibus, quibus unice Deorum, qui nunquam fuere, perspecta voluntas erat. Quæ longo studio assequi, nec sine dubio nobis datum est, libenter adnotavimus sine ambitione auctoritatis, id unum expectantes, ut cæteri exemplo excitati meliora producant.

INDEX

INDEX, SIVE LEXICON
VOCUM ETRUSCARUM,
Quæ in Tabulis Eugubinis ſcriptæ ſunt, & heic interpretantur.

Primus numerus Romanus Tabulam denotat, Arabicus alter lineam ejuſdem Tabulæ.

A

AREPES. Ab *arpexa* loca montana. V. *6.*
ARFERTVR. *adferatur*.
ARMVNE. *Armus.* VIII. 7.
ARNIPO. *Agnus*. II. 25.
ARPELTV. *Arferia*. VIII. 19.
ARPVTRATI. *Arbitratu*. IX. 12.
ARSFERTVRE. *Arsfertur*, & *Arfertur* a verbo *arsfero*, & *affero:* vox linguæ Pontificalis, unde *aqua arferia*, & *arferial*. I. 2.
ARSIE. ARSIR. *Silva*. I. *6.*
ARSIR. Epithetum *Jovis* ſylveſtris ab *Arſia Sylva*. I. 24.
ARSITE. *Sylva*. II. 11.
ARSMATIA. *Armum victimæ*. II. 50.
ARSMO. *Arſmatia* Armentum. I. 30.
ARSVEITV. *Arueere*, adducere. I. 5*6.*
ARVAMEN. Derivativum ab *Arvio*, *Ariete*. XI. 11.
ARVES. *Arva*. V. *6.*
ARVIO. *Harviga* ſpecies hoſtiæ. I. 5*6.*
ASERIATO. Vid. *Anſeriates*.
ASIANE. Nomen victimæ. V. 25.
ASNATES. Genus victimæ. XII. 8.
ATERO. & ATERAFVST. *Purgationem* aliquam ſignificat. III. 11. & VI. 40.
ATIERIATE. Tribus Populi *Iguvini*. VIII. 2.
ATRV. *Niger*, *coloris atri*. VI. 28.
AVIE. *Via*. II. 11.
AVEI. Pro *ove*. I. 3. AVVEI. genus ovis.
AVEIS. *Agnas recentis partus*. AVILLAS vocat Feſtus. I. 1.
AVIRSETO. Vid. *Virſeto*. I. 28.

B

BENVS. *Bene*, *rite*, ut fas eſt. II. *64.*
BENVSO. *Bene*. II. *64.*
BERFE. Vid. *Serfe*. *Servator* Epithetum *Martis*.
BERRVS. *Verres*, *Porcus*. VII. 35.
BERSIARV. Idem quod *Perſae*. VII. 15.
BVF. *Boves*. I. 22.
BVM. *Bovem a Bus*. VII. 5.

C

CABRINER. Nomen Terræ *capris* paſcendis aptæ. X. 10.
CALERSV. A *gala* lac, quaſi *lactens*, ſive *lactans*. II. 19.
CANES. Spectris *Hecateis* infenſiſſimi, ideoque *Hecati* ſacrificati. I. 1.
CAPIRV. Idem quod *cabirus*, epithetum *Jovis*. I. 22.
CASILLOS. Antiſtes, ſeu Decurio *Caſelatium*. X. 13.
CASTRVO. *Caſtra*, *Pagos*, *Villas*. III. 30.
CATERAHAMO. *Purgare*, *expiare*. II. 5*6.*
CEHEFI. Suſimentum ex aromatibus. I. 20.
COMOHOTA. a *commovere*, ut *commovere* ſtruem. I. 54.
CONEGOS. *Conitum*, genus Libaminis. II. 5.
COREDIER. Epithetum *Jovis Curetis*. II. 45.
CRINGATROHATV. KRIKATRV. *Quinquatrum*. II. 49.
CVMIAF. Vid. *Gomia*. V. 7.
CVRNACO. Nomen victimæ fortaſſe a *cornibus*. I. 1.

D

DAETOM. EST. *Datum eſt*, vox ſacrificialis. I. 28.
DEI. DI. Nomen *Dei*. I. 23.
DEIT. *Datum*, *Donatum*. II. *64.*
DEITV. *Dies*. I. 1.
DERSICVST. *Diſecata*. II. *63.*
DESVA. & DERSVA. Nomen victimæ, quæ modo PARFA. & PREPA. hoc eſt.
DEVESTV. *Dapeſta*, vas vinarium. IX. 7.
DEXTRE. *Dextra*. II. 4.
DIASVRVR. *Secare*, *dividere*. I. 20.
DIRSANS. *Curio*, ſive *Caput Curiæ*. X. 8.
DIRSTV. *Curio*, ſive *Antiſtes Curiæ*. II. 38.
DITV. *Det*, ſive *dato*. III. 38.
DVIR. *Duumvir*. I. 19.
DVPLA. Idem quod latine. II. 18.
DVTI. *Datum*. II. *63.*

EAF.

E

F

FVSTE-

FVSTEREK. *Fuit*. IV. 1.
FVST. *Facta sit*, *fiat*. VI. 7.
FVTV. Hæc vox *lucem*, & *virum* significat. Fortasse idem ac *Lucesius*. I. 30.
FIVVI. *Fisius Juppiter*. V. 17.

G

GOMIA. Epithetum victimæ *opimæ*, seu *bene nutritæ*. I. 58.
GRABOVEI. *Potentissimus*: Epithetum *Jovis*. I. 22. Vid. *Krapuvi*.

H

HABINA. Idem quod ABINA, Latinis *Hambegna*, victima inter duas victimas minores. II. 19.
HABVRENT. *Habeat*, sive *habeant*. III. 52.
HERIES. *Sacrum*. VIII. 22.
HERIHEI. *Aries*. III. 3.
HERTE. *Recte*. IX. 6.
HERTEI. APEI. Nomen proprium. IV. 2.
HOMONVS. Nomen proprium. X. 10.
HOSTATIR. Epithetum *Jovis* a *feriendo*. II. 60.
HVNTEBE. Attributum Divinitatis, quasi *existens*. VI. 4.
HVNTIA. HVNTEBE. HVNTE. Epitheta *Jovis* facta ab *existentia*. VII. 15.

I

IABVSCER. *Jabusci* una ex Tribubus Populi *Iguvini*. II. 53.
IEREHE. *Sacerdotes*. II. 54.
IIOVINA. Nomen sacrum, sive arcanum populi Iguvini & Civitatis, a cultu *Jovis* inditum. I. 23.
IKVVIVM. Vid. *Eugubium*.
INVK. *Unus*. VI. 7.
ISEBELES. Genus victimæ. XII. 7.
ISIR. *Esto*, vel *sit*. III. 21.
IVIESKANE. Tribus Populi Iguvini. VIII 5.
IVVE. *Patre*. IVPATER. *Jupiter*. I. 1.
IVVENGAR. *Juvencus*. I. 1.
IVST. *Juste*, *rite*, & *recte*. I. 7.

K

KALERSV. *Lactans*.
KAPI. *Calpar*, vinum novum. VI. 29.
KAPIR. Juppiter *Cabirus*. V. 18.
KAPIR. KAPIRSE. *Kapirus*, epithetum *Jovis Cabiri*. II. 24.
KAPRES. *Caper*. VIII. 12.
KAPRV. *Caprum*. VIII. 17.
KAPVTV. *Capito*, *Accipe*. VIII. 17.
KARETV. *Curato*, *procurato*. VI. 33.
KARNVS. *Caro*. XII. 7.
KARTV. *Quartus*, sive *quarta* pars. VII. 23.
KASELATE. Tribus Populi Iguvini. VIII. 2.
KASTRVBIE. *Castrum*, sive *pagus*. IX. 3.
KAXI. Syncopes a *Catarsius* expiatorius. XI. 15.
KLAVERNIE. Tribus Populi *Iguvini*. VIII. 2.
KLAVLAF. *Caula*, locus ovilis. VII. 33.
KLVVIER. *Purgare*. IX. 14.
KREMATRV. *Cremetur*, *comburatur*. VII. 23.
KRENKATRVM. Spatium quinque dierum. VI. 10.
KRIKATRV. Vid. *Cringatrohatu*. II. 49.
KVESTRE. *Quæstor*. VI. 45.
KVESTVR. *Quæstor* Populi. IX. 23.
KVLNAHKLE. *Clunaclum*, cultrum sacrificiale IX. 15.
KVMNE. *Omne*. VI. 41.
KVPLAK. *Duplex*. XI. 14.
KVRBLASIV. Genus aliquod molæ, seu farinæ. VII. 15.
KVRETIES. Epitethum *Jovis Curetii*. VI. 4.
KVNIKAX. Idem quod *Conegos*. XII. 18.
KVREIATE. Tribus Populi *Iguvini*. VIII. 2.
KVTEF. *Producere*. V. 6.

PERAC-

PERACNIO. Perennis annus. I. 54.
PERACNEV. Qui ſacra curaret.
PERAIA. *Ultimo loco*. VI. 28.
PERAKRI. *Opimus*, Epithetum bovis immunis a labore. I. 25. Italice *Campareccio*.
PERETOM EST. a *per*, ſeu *pro*, & *ire*, vox ſacrificialis. I. 27.
PERIKAPIRE. *Excellens Cabirus*. V. 29.
PERNAIEF. *Perna*, *coxa*. VI. 10.
PERNE. *Perna*, ſeu *coxa*. II. 11.
PRSAE. Vinum præteriti anni. I. 58.
PERSCLO. PERSCLV. PESCLER. Sacrificium canis, *Periſchilachiſmus*. I. 1. & imprecatio.
PERSEI. Epithetum *Jovis Vaſtatoris*. I. 26.
PERSKLVMAR. Derivativum a *perſclo*. XI. 21.
PERSIMV. Derivativum a *Perna*, parte victimæ. I. 55.
PESETOM EST. a *Pes*, & *ire*, *præmittere*, vox ſacrificialis. I. 27.
PESONDRISCO. Eadem victima minor. II. 40.
PESONDRO. Genus victimæ. II. 35.
PETENATA. a *petila*, *parva*. XII. 3.
PETRVNIA. Gens *Petronia*. VII. 21.
PIAHACNV. *Piaculum*. II. 28.
PIHAX. *Piata*. VI. 7.
PIHOS. Ab *expiare*. II. 47.
PIQVIER. Vocabulum Terræ pecori paſcendo aptum. X. 9.
PIR. Idem ac *per*. I. 20.
PIR. ORTO. EST. *Peroratum eſt*. I. 26.
PISEPER. *Farina ad commolationem*. II. 41.
PISEST. *Piatus eſt*. II. 53.
PISI. Genus pecudis palantis in ſylva. I. 7.
PISI. PANVPEI. Nomen proprium. IV. 1.
PIST. *Poſt*. VIII. 15.
PLENASIER. *Plena*. IX. 1.
PLENER. *Plene*. III. 21.
POEI. *Poſt*. I. 5.
PONE. *Poſt*. II. 48.
PONI. *Panis*, *libum*, ſeu *Placenta*. I. 57.
PONEOVI. *Poſt ovem*. II. 43.
POPLER. *Populus*. I. 18. 19.
POPLVPER. *Pro populo*. III. 21.
PORA. *Prope*. II. 65. Forte etiam *Viam* ſignificat.
PORCA. *Porca*. III. 6.
PORSI. *Præbere*, *exhibere*, *parare*. I. 19.
PORTAIA. *Portavit*, *circumtulit*. IV. 1.
POSTERTIO. *Poſtertium*. III. 46.
POSTNE. *Poſtica*, ſeu *poſterior*. II. 11.
PRACO. PRACATARVM. *Preces*, *precor*. I. 13.
PREPA. *Præ ante*, *præparare*. II. 52.
PRESIALIER. *Præſul*. I. 12.
PRESOLIAFE. *Præſul*, ſive *Primus* inter *Salios Iguvinos*. I. 12.
PRESOLIAFE. Primus inter Salios.
PRETRA. Locus *petroſus*. X. 10.
PRESTOTA. Epitethum *Dei Præſtitis*. II. 57.
PREVENDV. *Præbere*. III. 11.
PREVER. Primus vir, ut DVVIR, *Duumvir*. IX. 17.
PREVERES. Vid. *Preverir*.
PREVERIR. *Præferre*, ſive *Sacrum præcedaneum*, cui reſpondet POSTVETIR. *poſtponere*, ſive *iterum ferre*, aut *Sacrum ſuccidaneum*. I. 22. fortaſſe etiam PREVERIR. eadem eſt, ac PREVERIS. ſive *Dea Ancaria*, vel *Anteverta*, cui reſpondet POSTVERIR. ſive *Dea poſtverta*. I. 22.
PRINVATIR. Genus victimæ. II. 56. & VI. 23.
PROCANVRENT. *Canant*. I. 16.
PROMOM. *Primum*. III. 52.
PROSESETIR. PROSESETO. PROSESETV. A *proſecare*, vox Pontificalis. I. 56.
PVEMVNE. *Paſtor*, ſive *Caput Populi*. XI. 26.
PVMPERIAS. *Pompejas*. VIII. 2.
PVRDITA. *Proſecata*, *proſciſſa*. II. 18.
PVRE. *Puriter*, ſive *vino puro*. VI. 20.
PVRETO. *Depurato*, *purificato*. I. 20.
PVROME. *Purus*. II. 17.
PVRTATVLVM. a *portando*. VI. 18.
PVRTIFELE. Victima lactens. VIII. 25.

PVRTITAF. Genus victimæ. V. 18.
PVRTITA. *Juvenca*, *Vitula*. V. 18.
PVSI. Pro *puri*, five *pure*. I. 20. Vid. *Puranter*.
PVSTERTIV. *Poſt tertium*. VI. 40.
PVSTI. *Poſtica linea*. IX. 13.
PVSTI. *Poſt*. V. 25.
PVSNAIAF. *Poſtica*. VI. 10.
PVSVERES. Vid. *Poſtverir*. V. 14.

R

RESTATV. *Expiator*. VII. 5.
REPER. *Per*, five *pro*. IV. 1.
ROFRV. *Rufus*. III. 3.
RVBINE. Dea *Rubigo*. III. 6.
RVPINIE. *Rubigini*. VI. 26.
RVSEME. *Rufum*. III. 23.

S

SABE. Epithetum *Jovis Venerabilis*. II. 60.
SABI. Epithetum *Jovis Sabii*, five *Sabacii*. V. 15.
SACRE. *Porcellus ſacrificio aptus*. II. 18.
SACREF. *Porcellus aptus ſacrificio*. V. 18.
SAHATA. Vid. *Traha*, & III. 39.
SALIER. *Ordo Saliorum*. I. 14.
SALVO. SERITV. *Salva ſegetem*. I. 31.
SANSIE. Epithetum *Jovis*. II. 3.
SANSIE. *Sanctus*, *Sanctus*.
SATANES. Tribus Populi *Iguvini*. VIII. 2.
SCALSIE. & SCALSETO. *Sacrificare*. II. 5.
SCREIHTOR. *Scriptum*. I. 15.
SCREHTO. *Scriptum*. IV. 3.
SEDMENIER. Attributum Magiſtratus. X. 15.
SEHMENIER. *Honoratus*, vel *honorabilis*, attributum Magiſtratus. X. 16.
SENT. pro *ſunt*. I. 15.
SEPSES. *Septum*, five *clauſtrum* ovilis. II. 11.

SERFIA. SERFER. *Serva*, *ſervator*. II. 57.
SERITV. Deus Ruralis a *ſerendo*, ut *Seja* apud Latinos. I. 16. aliquando ſignificat *ſegetem*.
SERSE.
SESNA. *Semis*. X. 9.
SESTENTASIARV. Nomen alicujus menſuræ dictæ a *ſexſtante*. XI. 2.
SEVACNE. *Hoc anno*. IV. 1.
SEVEIR. Idem quod *ſevir*. I. 18. & 19.
SEVOM. *Sebum*, five *Arvina*. I. 56.
SEVVM, idem quod *Sevacne*. V. 5.
SEXTV. *Sextus*. VIII. 23.
SI. SIF. SVE. *Porcus*. I. 7.
SITIR. *Soter*, *ſervator*. III. 13.
SISTV. *Siſtere*, vox Pontificalis. XI. 8.
SKALBETA. Idem quod *Scalſie*, & *Scalſeto*. XII. 13.
SNATES. Genus victimæ. XII. 8.
SOMO. *Corpus*. I. 9.
SORSOM. *Surſum*. II. 24.
SPAHATV. *Eſpanſum*, *coſpertum*. II. 41.
SPALMV. *Eſpanſum*. II. 17.
SPANTEA. *Expiatoria*. VII. 30.
SPEFA. *Libum*. I. 56.
SPETVRIE. Pars victimæ Latinis *ſpetile*. VII. 1.
STAFLARE. STAFLI &c. *Uva*, *racemus*. II. 35.
STAHITVTO. *Statutus*, *conſtitutus*. II. 53.
STAKAX. Epithetum victimæ *caviaris*. VII. 13.
STEPLATV. A *ſtipulando*, *promittere*, *vovere*. VI. 13.
STIPLO. STIPLATV. Idem quod *ſtipulor* in ſenſu Religionis, hoc eſt, *voveo*, & *votum*. I. 2.
STRVBLA. *Strebula* pars victimæ. I. 59.
STRVSLA. Vid. *Strubla*. I. 59.
SVBATOR. SENT. *Subacti ſint*, hoc eſt *coacti*, *conjuncti*, *uniti*. I. 36.
SVBOCO. SVBOCAV. *Sub vos placo*, idem quod *ſupplico*, *precor*, *voce*, *voco*, formula ſacrificialis. I. 22.

SVBRA. Pro *ſupra*. I. 15.
SVE. Ideſt, *Porco*. I. 16.
SVEPV. *Suo proprio*. VI. 7.
SVESO. *Pro ſuo*. IV. 1.
SVFERAKLV. Epithetum *Jovis bis Feritoris*. XI. 15.
SVMEL. *Sumen*. VII. 26.
SVPASVMPTV. *Mactare, magis augere*. V. 9.
SVRVR. *Supra, ſurſum*. I. 56.
SVTENT. *Sint*. VII. 23.
SVVISEBE, *Sus, ſævus*. VIII. 14.

T

TAFLE. Vid. *Stafle*. II. 35.
TALENATE. Tribus Populi *Iguvini*. VIII. 2.
TARINATE. TRIFV. *Tribus Tarſinatium*, dicta a *tribus foris*. VI. 16.
TARSINATER. Una ex Tribubus Populi *Iguvini*. II. 53.
TASES. *Statuere*. I. 55.
TEITV. *Fiat ſacrificium*. VIII. 7.
TEFRALI. *Fulguralis*. II. 28.
TEFRE. Epitheton *Jovis Fulminantis*, & *comburentis*. I. 18.
TEKVRIES. *Decuries*. VIII. 1.
TERMNVCO. *Terminus*. II. 53.
TERTIAME. *Tertiam*. I. 13.
TERTV. *Tertius*. VII. 40.
TERTIM. *Perfectum*. II. 64. ſive *Tertium*.
TETOME. *Totum*. I. 14. Ibi ſermo eſt de quibuſdam populi ordinibus.
TESCAM. *Teſcua* loca augurio conſecrata. VI. 13.
TESENAKES. Vid. *Teſenocir*. V. 14.
TESENOCIR. *Statuere*, vox Pontificalis. I. 20.
TESTRV. *Dexter*. XI. 23.
TEXTRE. *Dextera*. VIII. 27.
THVRES. *Ture*. VI. 20.
THVSCER. Pars altera *Tribus Tarſinatis* dicta a Thuſcis. II. 53.
TIBLV. Genus victimæ. VIII. 23.
TIKAMNE. Epithetum *Jovis Datoris fortunæ*. VII. 8.
TIOM. *Tibi*, vel *Tuum*. II. 28.
TIOM. *Tibi*. I. 54.
TIO. *Tibi*. I. 25.
TIR. *Ter*. XI. 13.
TIV. *Sacrum*, ſive *ſacrificare*. VII. 23.
TLATIE. Vocabulum alicujus Terræ in agro *Iguvino*. X. 9.
TORV. & TVRV. *Taurus*. II. 43.
TOTAPER. Pro *tota*, ſive *univerſa*. I. 23.
TOTAR. *Tota*. II. 53.
TRA. *Dea Traba*, *Sabata*, ſive *Segeſta*. VII. 13.
TRAHA SAHATAM. *Leja*, & *Segeſta*. III. 39.
TRASATA. *Dea Seja*. VI. 31.
TREBEIT. TREBO. TREBVF. Juppiter *tribulis*, ſive *tribuum cuſtos*. I. 8.
TREBLANIR. TREPLANES. *Ter circumferre*. I. 22.
TREFIPER. Epithetum *Jovis*, attributum Regionis *Iguvinæ* in honorem ejuſdem *Jovis*. II. 30.
TREMITV. *Timorem incutiens*. I. 2.
TREMNV. *Tremendus*. I. 2.
TRIBRIBV. *Tribus*, ſive *Tribulis*. IX. 8.
TRIBRISINE. vox compoſita a *Tribu*, quaſi *Tribulis*. I. 54.
TRIF. *Tres*. I. 19.
TRIFOR. Pars Curiæ, ſeu *Tribus Tarſinatium Iguvinorum*, dicta a *tribus foris*. II. 53.
TRIOPER. *Per tres*. I. 1.
TVA. *Duo*, vel *ſecundus*. VII. 27.
TAV. & VESTRA. Idem quod Latinis. I. 30.
TVDERO. a *Tudiculare*, *commovere*, vox Pontificalis. I. 15.
TVER. *Tuus*. I. 27.
TVRSA. Epithetum *Martis*. II. 58.
TVRSIANDV. Epithetum *Martis Turii*. IV. 2.
TVRSITV. Epithetum *Martis Turii*. IV. 2.
TVSE. IV. *Thyſius Juppiter*. VI. 40.

VASEST.

V

VASEST. *Fas est*. I. 28.
VASETO EST. a *fas*, & *ire*, quasi *sacrificium rite ivit*. I. 27.
VATVO. Genus pecudis, cujus pedes introrsum conversi. I. 57.
VEF. Nomen mensuræ; nam subsequitur numerus. X. 10.
VEIA. *Uva*. VI. 16.
VEIETV. *Vehatur*, *afferatur*. VIII. 8.
VEHIIES. *Vehere*, *portare*. V. 20.
VEIRO. *Viri*, *populus*. I. 30.
VEMPESVNTRES. Compositum ex *Pesuntro*, quemadmodum PESVNTRISCO genus victimæ. XII. 7.
VEPVRVS. *Impurus*. IX. 11.
VERISCO. Diminutivum a *Verre*, hoc est, *porcellus* nondum castratus. I. 19.
VESCLIR. *Vesculum*, a *vescendo*. III. 9.
VESCLVM. *Vesclu*, *Vesclos*, a *vescor*, quod fiebat de victimis in fine sacrificii. I. 1.
VESTIBA. Genus victimæ. I. 14.
VESTIFIERE. a *vestigando*.
VESTRA, & TVA. Idem quod Latinis. I. 30.
VESVNE. Attributum Magistratus, fortasse *veteris*, sive *antecedentis*. XII. 3.
VHVTVR. *Taurus*. XI. 8.
VIA. *Via*. II. 64.
VINV. *Vinum*. I. 57.
VIRO. *Viri*, *homines*. III. 30.
VITLV. VITLVF. VITLAF. *Vitulus*, *vitula*. I. 1.
VIRSETO. AVIRSETO. *Verte*, *averte*, formula precantis. I. 28.
VKAR. Genus victimæ. VI. 7.
VNTAK. Idem quod ONSE. *coxa*. XI. 3.
VOCVCOM. & VOCVCVM. *Una cum*. II. 43.
VPETVE. Idem quod VPETV, & OPPITER *pastor*, *custos*, & *princeps*. VIII. 7.
VRAKV. Quasi *orcius*, epithetum *Jovis* custodis juramenti. IX. 5.
Urbium nomina a Pontificibus indita secretissime custodiebantur. I. 5.
VRNASIARV. Ab *horna*, *fruge*. XI. 2.
VRNASIER. *Horna illius anni*. IX. 1.
VRENT. *Comburant*. II. 63.
VSTENTV. Ab *hostire*, *ferire*. V. 3.
VSTITE. Quasi *assatæ*, vel a *feriendo*. VII. 15.
VTE. *Uti*, *velut*. VI. 24.
VVBIA. & VVBIAPER. Gens *Vubia*, seu *Vibia*. VIII. 26.
VVFEF. *Ovis*. VI. 1.
VVFIVNE. Epithetum *Jovis*. V. 20.
VVFRV. *Rufrus*. I. 1. Vid. *Rufrus*.
VVKE. *Vacca*. XI. 3.

X

XEREF. Nomen victimæ. V. 25.

Finis Lexicon Vocum Etruscarum.

INDEX RERUM
Quæ in hoc Volumine continentur.

A

B

C

Chi-

Gi-

Mone-

N

ciæ

T

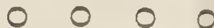
Va-

V

Z

FINIS.

TABULA I.

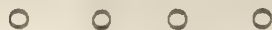

ESTE. PERSCLO. AVEIS. ASERIATER. ENETV. PARFA. CVRNASE. DERSVA. PEIQV. PEICA. MERSTV. POEI. ANGLA. ASERIATO
EFSTESO. TREMNV. SERSE. ARSFERT. VRE. EHVELTV. STIPL. OASERIAIA. PARFA. DERSVA. CVRNACO. DERSVA
DEICO. MERSTO. PEICA. MERST. A. MERSTA. AVVEI. MERST. A. ANGLA. ESONA. ARFERTVR. ESOANSTIPLATV
EF. ASERIO. PARFA. DERSVA. CVRNACO. DERSVA. PEICO. MERSTO. PEICA. MERSTA. MERSTA. AVEIF. MERSTAF
ANGLAF. ESONA. MEHE. TOTE. IIOVEINEESMEI. STAHMEI. STAHMEITEI. SERSI. PIRSI. SESVSTPOIANGLA
ASERIATO. EST. ERSE. NEIP. MVGATV. NEP. ARSIR. ANDERSISTV. NERSA. COVRTVST. PORSI. ANGLA. ANSERIATO
IVST. SVE. MVIETO. FVST. OTE. PISI. ARSIR. ANDERSESVSPDISLERALINSVST
VERFALE. PVFE. ARSFERTVR. TREBEIT. OCRER. PEIHANER. ERSE. STAHMITO ESO TVDERATO ESTANGLVTO
HONDOMV. PORSEI. NESIMEI. ASA. DEVEIA. EST. ANGL. OME. SOMO. PORSEI. NESIMEI. VAPERSVS. AVIEHCLEIR
EST. EINEANGLVTOSOMO. VAPEFEAVIEHCLV. TODCOMETVDER. ANGLVTO. HONDOMV. ASAME. DEVEIATODCOME
TVDER. EINE. TODCEIR. TVDERVS. SEIPODRVHPEI. SERITV

TVDEROR. TOTCOR. VAPERSVS TOAVIECLIR. EBETRAFE. OOSERCLOME. PRESOLIAFE. NVRPIER. VASIRSLOME
SMVRSIME. TETTOME. MILETINAR. TERTIAME. PRACOPRACATARVM VAPERSVSTO. AVIECLIR. CARSOME
VESTISIER. RANDEME. RVFRER. TETTOME. NONIAR. TETTOMESALIER. CARSOME. HOIER. PERTOME. PADELLAR
HONDRA. ESTO. TVDERO. PORSEI. SVBRA. SCREHITOR. SENT. PARFA. DERSVA. CVRNACO. DERSVA. SERITV. SVBRA. ESTO
TVDERO. PEICO. MERSTO. PEICA. MERSTA. SERITV. SVE. ANCLAR. PROCANVRENT. ESO. TREMNV. SERSE
COMBIFIATV. ARSFERTVRO. NOMNE. CARSITV. PARFA. DERSVA. CVRNACO. DERSVA. PEICO. MERSTO. PEICA. MEERSTA
MERSTA. AVEIF. MERSTA. ANCLA. EESONA. TEFE. TOTE. IIOVINE. ESMEI. STAHMEI. STAHMITEI. ESISCO. ESONEIR. SEVEIR
POPLER. ANFERENER. ET. OCRER. PIHANER. PERCA. ARSMATIA. HABITV. VASOR. VERISCO. TREBLANIR. PORSI. OCRER
PEHANER. PACA. OSTENSENDI. EO. ISO. OSTENDV. PVSI. PIR. PVRETO. CEHEFI. DIASVRVR. VERISCO. TESONOCIR. SVRVR
VERSCO. VEHIEIR
PRE. VEREIR. TREBLANEIR. IVVE. GARBOVEI. BVF. TREIF. FETV. ESO. NARATV. VESTEIS. TEIO. SVBOCAV. SVBOCO
DEIGRABOVI. OCRIPER. FISIV. TOTAPER. IIOVINA. ERER. NOMNEPER. ERAR. NOMNEPER. FOSSEI. PACERSEI. OCRE. FISEI
TOTE. IIOVINE. ERER. NOMNE. ERAR. NOMNE. ARSIE. TIO. SVBOCAV. SVBOCO. DEI. GRABOVE. ARSIER. FRITE. TIO. SVBOCAV
SVBOCO. DEI. GRABOVE. DI. GRABOVIE. TIO. ESVBVE. PERACREIPIHACLVO. CREPER. FISIV. TOTAPER. IOVINA. IRER. NOMNEPER
ERAR. NOMNEPER. DEI. GRABOVIE. ORER. OSE. PERSEI. OCREFISIE. PIR. ORTO. EST. TOTEME. IOVINE. ARSMOR. DERSECOR
SVBATOR. SENT. PVSEI. NEIP. ERITV. DEI. CRABOVIE. PERSEI. TVER. PERSCLER. VASETO. EST. PESETOMEST. PERETOMEST
FROSETOMEST. DAETOMEST. TVER. PERSCLER. VIRSETO. AVIRSETO. VAS. EST. DI. GRABO. VIE. PERSEI. MERSEI. ESV. BVE
PERACREI. PIHACLV. PIHAFEI. DI. GRABOVIE. PIHATV. OCRE. FISIEI. PIHATV. TOTA. IOVINA. DI. GRABOVIE. PIHATV. OCRER
FISIER. TOTAR. IOVINAR. NOME. NERF. ARSMO. VEIROPEQVO. CASTRVO. FRI. PIHATV. FVTV. FOS. PACER. PASE. TVA. OCREFISI
TOTE. IIOVINE. ERIR. NOMNE. ERAR. NOMNE. DI. GRABOVIE. SALVO. SERITV. OCRE. FISI. SALVA. CERITV. TOTA. IIOVINA. DI
GRABOVIE. SALVO. SERITV. OCRER. FISIER. TOTAR. IIOVINAR. NOME. NERF. ARSMO. VEIRO. PEQVO. CASTRVO. ERI. SALVA
SERITV. FVTV. FOS. PACER. PASE. TVA. OCRE. FISI. TOTE. IOVINE. ERER. NOMNE. ERAR. NOMNE. DI. GRABOVIE. TIOESV. BVE
PERACRI. PIHACLV. OCREPER. FISIV. TOTAPER. IIOVINA. ERER. NOMNEPER. ERAR. NOMNEPER. DI. GRABOVIE. TIOSVBOCAV
DI. GRABOVIE. TIOESV. BVE. PERACRI. PIHACLVETVR. OCREPER. FISIV. TOTAPER. IOVINA. ERER. NOMNEPER. ERAR. NOMNEPER. DI
CRABOVIE. ORER. OSE. PERSEI. OCRE. ~~FISIE. PIR. ORTOEST. TOTE. IOVINE. ARSMOR~~. DERSECOR. SVBATOR. SENT. PVSEI. NEIP
HEREITV. DI. CRABOVIE. PERSI. TVER. PERSCLER. VASETOM. EST. PESETOMEST. PERETOMEST. FROSETOMEST. DAETOMEST. TVER
PERSCLER. VIRSETO. AVIRSETO. VAS. EST. DI GRABOVIE. PERSI. MERSI. ESV. BVE. PERACRI. PIHACLV. ETRV. PIHAFI. DI. GRABOVIE
PIHATV. OCRE. FISI. PIHATV. TOTA. IOVINA. DI. GRABOVIE. PIHATV. OCRER. FISIER. TOTAR. IIOVINAR. NOME. NERF. ARSMO. VEIRO
PEQVOC. ASTRVO. FR. I. PIHATV. FVTV. FOS. PACER. PASETVA. OCRE. FISIE. TOTE. IIOVINE. ERER. NOMNE. ERAR. NOMNE. DI
GRABOVIE. SALVO. SERITV. OCREFISIM. SALVA. SERITV. TOTAM. IIOVINA. DI. GRABOVIE. SALVVOM. SERITV. OCRER. FISIER. TOTAR
IIOVINAR. NOME. NERF. ARSMO. VIRO. PEQVO. CASTRVOFRIF. SALVVA. SERITV. FVTV. FONS. PACER. PASE. TVVA. OCRE. FISI. TOTE
IIOVINE. ERER. NOMNE. ERAR. NOMNE. DI. GRABOVIE. TIOMESSVBVE. PERACRI. PIHACLV. ETRV. OCRIPER. FISSIV. TOTAPER. IOVINA. ERER
NOMNEPER. ERAR. NOMNEPER. DI. GRABOVIE. TIOM. SVBOCAV
DI. GRABOVIE. TIOMESVBVE. PERARCI. PIHACLV. T. ERTIV. OCRIPER. FISIV. TOTAPER. IIOVINA. ERER. NOMNEPER. ERAR. NOMNEPER. DI
GRABOVIEORER. OSE. PIRSEOCREM. FISIEMPIR. ORTOM. EST. TOTEME. IOVINEM. ARSMOR. DERSECOR. SVBATORSENT. PVSI. NEIP
HERITV. DI GRABOVIE. PERSETVER. PESCLER. VASETOMEST. PESETOM. EST. PERETOM. EST. FROSETOM. EST. DAETOM. EST. TVER
PESCLER. VIRSETO. AVIRSETO. VASEST. DI. GRABOVIE. PIRSI. MERSI. ESV. BVE. PERACRI. PIHACLVTERTIV. PIHAFI. DI. GRABOVIE
PIHATV. OCREM. FISIM. PIHATV. TOTAM. IIOVINAM. DI. GRABOVIE. PIHATV. OCRER. FISIER. TOTAR. IIOVINAR. NOME. NERFASMO
VIRO. PEQ. VO. CASTRVO. FRI. PIHATV. FVTV. FONS. PACER. PASE. TVA. OCRE. FISITOTE. IIOVINE. ERER. NOMNE. ERAR. NOMNE. DI
GRABOVIE. SALVO. SERITV. OCREM. FISIM. SALVAM. SERITV. TOTAM. IIOVINAM. DI. GRABOVIE. SALVOM. SERITV. OCRER. FISIER
TOTAR. IIOVINAR. NOME. NERF. ARSMO. VIRO. PEQ. VO. CASTRVO. FRIF. SALVA. SERITV. FVTV. FONS. PACER. PASE. TVA. OCREFISI
TOTE. IIOVINE. ERER. NOMNE. ERAR. NOMNE. DI. GRABOVIE. TIOM. ESV. BVE. PERACRI. PIHACLV. TERTIV. OCRIPER. FISIV. TOTAPER
IIOVINA. ERER. NOMNEPER. ERAR. NOMNEPER. DI. GRABOVIE. TIO. COMOHOTA. TRIBRISINE. BVO. PERACNIO. PIHACLO
OCRIPER. FISIV. TOTAPER. IIOVINA. ERER. NOMNEPER. ERAR. NOMNEPER. DI. GRABOVIE. TIOM. SVBOCAV. TASES. PERSNIMV
SEVOM. SVRVR. PVDROVITV. PROSESETO. NARATV. PROSESETIR. MEFA. SPEFA. FICLA. ARSVEITV. ARVIO. FETV. ESTE
ESONO. HERI. VINV. HERI. PONI. FETV. VATVO. FERINE. FETV
POST. VERIR. TREBLANIR. SI. COMIA. TRIF. FETV. TREBO. IOVIE. OCRIPER. FISIV. TOTAPER. IIOVINA. PERSAE. FETV. ARVIO. FETV
PONE. FETV. TASES. PERSNIMV. SVRVR. NARATV. PVSEPRE. VERIR. TREBLANIR. PROSESETIR. STRVSLA. FICLA. ARSVEITV

Apud Dempsterum pars adversa Tab. VI.

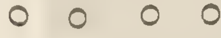
TABULA III.

SVRVRONT. PESNIMVMO. SVRVRONT. DEITV. ETAIAS. ENO. PRINVATVR. SIMO. ETVTO. ERAFONT. VIA. PORA
BENVSO
FONDLIRE. ABROF. TRIF. FETV. HERIEI. ROFV. HERIEI. PEIV. SERFE. MARTIE. FEITV. POPLVPER. TOTAR. IIOVINAR. TOTAPER
IIOVINA. VATVO. FERINE. FEITV. PONI. FETV. ARVIO. FETV. TASES. PERSNIMV. PROSESETIRMEFA. SPEFA. FICLA. ARSVEITV
SVRONT. NARATV. PVSE. VERISCO. TREBLANIR. APE. TRAHA. SAHATA. COMBIFIANSVST. ENOM. ERVS. DIRSTV
RVBINE. PORCA. TRIF. ROFA. OTE. PEIA. FETV. PRESTOTE. SERFIE. SERFER. MARTIER. POPLVPER. TOTAR. IIOVINAR. TOTAPER
IOVINA. PERSAIA. FETV. PONI. FETV. ARVIO. FETV. SVRONT. NARATV. PVSI. PRE. VERIR. TREBLANIR. TASES. PERSNIMV
PROSESETIR. STRVSLA. FICLA. ARSVEITV. APE. SVPO. POSTRO. PEPESCVS. ENOM. PESCLV. RVSEME. VESTICATV. PRESTOTE. SERFIE
SERFER. MARTIER. POPVPLER. TOTAR. IOVINAR. TOTAPER. IOVINA. ENOM. VESCLIR. ADRIR. RVSEME. ESO. PERSNIHIMV. PRESTOTA
SERFIA. SERFER. MARTIER. TIOM. ESIR. VESCLIR. ADRIR. POPLVPER. TOTAR. IIOVINAR. TOTAPER. IIOVINA. ERER. NOMNEPER
ERAR. NOMNEPER. PRESTOTA. SEREIA. .SERFER. MARTIER. PREVENDV. VIA. ECLA. ATERO. TOTE. TARSINATE. TRIFO. TARSINATE
TVRSCE. NAHARCE. IABVSCE. NOMNE. TOTAR. TARSINATER. TRIFOR. TARSINATER. TVSCER. NAHARCER. IABVSCER. NOMNER
NERVS. SITIR. ANSIHITIR. IOVIES. HOSTATIR. ANOSTATIR. ERO. NOMNE. PRESTOTA. SERFIA. SERFER. MARTIER. FVTV: FONS
NOMNE. ERAR
PACER. PASE. TVA. POPLE. TOTAR. IIOVINAR. TOTE. IIOVINE. EROM. NOMNE. ERAR. NERVS. SIHITIR. ANSIHITIR. IOVIES
HOSTATIR. ANOSTATIR. PRESTOTA. SERFIA. SERFER. MARTIER. SALVOM. SERITV. POPLOM. TOTAR. IIOVINAR. SALVA. SERITVV
TOTAM. IIOVINAM. PRESTOTA. SERFIA. SERFER. MARTIER. SALVO. SERITV. POPLER. TOTAR. IIOVINAR. TOTAR. IIOVINAR
NOME. NERF. ARSMO. VIRO. PEQVO. CASTRVO. FIRF. SALVASERITV. FVTV. FONS. PACER. PASE. T. VA. POPLE. TOTAR. IIOVINAR
TOTE. IIOVINE. ERER. NOMNE. ERAR. NOMNE. PRESTOTA. SERFIA. SERFER. MARTIER. TIOM. ESIR. VESCLIR. ADRER. POPLVPER
TOTAR. IIOVINAR. TOTAPER. IIOVINA. ERER. NOMNEPER. ERAR. NOMNEPER. PRESTOTA. SERFIA. SERFER. MARTIER. TIOM
SVBOCAVV. PRESTOTAR. SERFIAR. SERFER. MARTIER. FONER. FRITE. TIOM. SVBOCAVV. ENNOM. PERSCLV. ESO. DEITV
PRESTOTA. SERFIA. SERFER. MARTIER. TIOM. ISIR. VESCLIR. ADRIR. TIOM. PLENER. POPLVPER. TOTAR. IIOVINAR. TOTAPER
IIOVINA. ERER. NOMNEPER. ERAR. NOMNEPER. PRESTOTA. SERFIAR SERFER. MARTIER. TIOM. SVBOCAVV. PRESTOTAR
SERFIAR. SERFER. MARTIER. FONER. FRITE. TIOM. SVBOCAVV. ENOM. VESTICATV. AHATRIPVRSATV. ENOM. RVSEME
PERSCLV. VESTICATV. PRESTOTE. SERFIE. SERFER. MARTIER. POPLVPER. TOTAR. IIOVINAR. TOTAPER. IOVINA. ENNOM. VESCLIR.
ALFIR. PERSNIMV. SVPERNE. ADRO. TRAHVORFI. ANDENDV. ESO. PERSNIMV. PRESTOTA. SERFIA. SERFER. MARTIER. TIOM
ESIR. VESCLIR. ALFIR. POPLVPER. TOTAR. IIOVINAR. TOTAPER. IIOVINA. ERER. NOMNEPER. ERAR. NOMNEPER. PRESTOTA
SERFIA. SERFER. MARTIER. AHAVENDV. VIA. ECLA. ATERO. POPLE. TOTAR. IIOVINAR. TOTE. IIOVINE. POPLER. TOTAR. IOVINAR
TOTAR. IIOVINAR. NERVS. SIHITIR. ANSIHITIR. IOVIES. HOSTATIR. ANHOSTATIR. ERO. NOMNE. ERAR. NOMNE. PRESTOTA. SERFIA
SERFER. MARTIER. SALVOM. SERITV. POPLO. TOTAR. IIOVINAR. SALVA. SERITV. TOTAM. IIOVINAM. PRESTOTA. SERFIA. SERFER
MARTIER. SALVOM. SERITV. POPLER. TOTAR. IIOVINAR. TOTAR. IIOVINAR. NOME. NERF. ARSMO. VIRO. PEQVO. CASTRVO. FRIF
SALVA. SERITV. FVTV. FONS. PACER. PASE. TVA. POPLE. TOTAR. IIOVINAR. TOTE. IIOVINE. ERER. NOMNE. ERAR. NOMNE. PRESTOTA
SERFIA. SERFER. MARTIER. TIOM. ESIR. VESCLIRALFER. POPLVPER. TOTAR. IIOVINAR. TOTAPER. IIOVINA. ERER. NOMNEPER. ERAR
NOMNEPER. PRESTOTA. SERFIA. SERFER. MARTIER. TIOM. SVBOCAVV. PRESTOTAR. SERFIAR. SERFER. MARTIER. FONER. FRITE. TIOM
SVBOCAVV. ENNOM. PERSCLV. ESO. PÈRSNIMV. PRESTOTA. SERFIA. SERFER. MARTIER. TIOM. ISIR. VESCLIR. ALFER. TIOM. PLENER
POPLVPER. TOTAR. IIOVINAR. TOTAPER. IIOVINA. ERER. NOMNEPER. ERAR. NOMNEPER. PRESTOTA. SERFIA. SERFER. MARTIER. TIOM
SVBOCAVV. PRESTOTAR. SERFIAR. SERFER. MARTIER. FONER. FRITE. TIOM. SVBOCAVV. ENOM. VESTICATV. AHATRIPVRSATV
VESTISA. ET. MEFA. SPEFA. SCALSIE. CONECOS. FETV. FISOVI. SANSII. POPLVPER. TOTAR. IIOVINAR. TOTAPER. IIOVINA. SVRONT
NARATV. PVSE. POST. VERIR. TESONOCIR. VESTISIAR. ERVS. DITV. ENNO. VESTISIA. MEFA. SPEFA. SOPAM. PVROME. EFVRFATV
SVBRA. SPAHAMV. TRAF. SAHATAM. ETV. APE. TRAHA· SAHATA. COVORTVS. ENNOM. COMOLTV. COMATIR. PERSNIHIMV. CAPIF
SACRA. AITV
TRAHAF. SAHA. TE. VITLA. TRIF. FEETV. TVRSE. SERFIE. SERFER. MARTIER. POPLVPER. TOTAR. IIOVINAR. TOTAPER. IIOVINA. PERSAEA. FETV. PONI
FETV. ARVIO. FETV. TASES. PERSNIMV. PROSESETIR. STRVSLA. FICLAM. ARSVEITV. SVRONT. NARATV. PVSE. VERISCO. TREBLANEIR. APE
PVRDINSIVST. CARSITV. PVFE. ABRONS. FACVRENT. PVSE. ERVS. DERSA. APE. FRVS. DIRSVST. POSTRO. COMBIFIATV. RVBINAME. ERVS
DERSA. ENEM. TRAHA. SAHATAM. COMBIFIATV. ERVS. DERSA. ENEM. RVBINAME. POSTRO. COVERTV. COMOLTV. COMATIR. PERSNIMV. ET
CAPIF. SACRA. AITV. ENOM. TRAHA. SAHATAM. COVERTV. COMOLTV. COMATIR. PERSNIMV. ENOM. PVRDITOM. FVST
POSTERTIO. PANE. POPLO. ANDIRSAFVST. PORSE. PERCA. ARSMATIA. HABIEST. ET. PRINVATVR. DVR. TEFRVTO. TVRSAR. ESO. TASETVR
PERSNIHIMVMO. TVRSA. IOVIA. TOTAM. TARSINATEM. TRIFO. TARSINATEM. TVSCOM. NAHARCOM. IAPVSCO. NOME. TOTAR
TARSINATER. TRIFOR. TARSINATER. TVSCER. NAHARCER. IAPVSCER. NOMNER. NERF. SIHITV. ANSIHITV. IOVIE. HOSTATV. ANOSTATV
TVRSITV. TREMITV. HONDV. HOLTV. NINCTV. NEPITV. SVNITV. SAVITV. PREPLO. HOTATV. PREVISLATV. TVRSA. IOVIA. FVTV. FONS
PACER. PASE. TVA. POPLE. TOTAR. IOVINAR. TOTE. IOVINE. ERAR. NERVS. SIHITIR. ANSIHITIR. IOVIES. HOSTATIR. ANHOSTATIR. EROM
NOMNE. ERAR. NOMNE. ESTE. TRIOPER. DEITV. ENOM. IVENGA. PERACRIO. TVRSITVTO. PORSE. PERCA. ARSMATIA. HABIEST. ET
PRINVATVR. HONDRA. FVRO. SEHEMENIAR. HATVTO. TOTAR. PISI. HERIEST. PAFE. TRIF. PROMOM. HABVRENT. EAF. ACERSONIEM
FETV. TVRSE. IOVIE. POPLVPER. TOTAR. IIOVINAR. TOTAPER. IOVINA. SVRONT. NARATV. PVSE. VERISCO. TREBLANIR. ARVIO. FETV
PERSAEA. FETV. STRVSLA. FICLA. PROSESETIR. ARSVEITV. TASES. PERSNIMV. PONI. FETV

Apud Dempsterum Tab. VII.

T Á B U L A II.

PRE. VERIR. TESENOCIR. BVF. TRIF. FETVMARTE. CRABOVEI. OCRIPER. FISIVTOTAPER. IIOVINA. ARVIO. FETV. VATVO. FERINE. FETVPONI
FETV. TASES. PERSNIMV. PROSESETIR. FARSIO. FICLA. ARSVEITV. SVRVR. NARATV. PVSE. PRE. VERIR. TREBLANIR
POST. VERIR. TESENOCIR. SIF. FI. LIV. TRIF. FETVFISO. SANSIE. OCRIFER. FISIV. TOTAPER. IIOVINA. PONI. FEITV. PERSAE. FETV. ARVIO. FETV
SVRVR. NARATV. PVSI. PRE. VERIR. TREBLANIR. TASES. PERSNIMV. MANDRACLO. DIFVE. DESTR EHABITV. PROSESETIR. FICLA
STRVSLA. ARSVEITV. APE. SOPÓ. POSTRO. PEPERSCVST. V. ESTISIAEFMEFASPEFA. SCALSIE. CONEGOS. FETV. FISOVI. SANSI
OCRIPER. FISIV. TOTAPER. IOVINA. ESO. PERSNIMV. VESTISIA. VESTIS. TIO. SVBOCAV. SVBOCOFISOVISANSI. OCRIPER. FISIV
TOTAPER. IIOVINA. ERER. NOMNEPER. ERAR. NOMNEPER. FONS. SIR. PACER. SIR. OCRE. FISI. TOTE. IIOVINE. ERER. NOMNE
ERAR. NOMNE. ARSIE. TIOM. SVBOCAV. SVBCCO. FISÒVI. SANSI. ASIÈR. FRITE. TIOM. SVBOCAV. SVBOCOFISOVI. SÁNSI. SVRONT
PONI. PESNIMV. MEFASPEFA. ESO. PERSNIMV. FISOVIE. SANSIE. TIOM. ESA. MEFA. SPEFA. FISOVINA. OCRIPER. FISIVTOTAPER. IIOVINA
ERER. NOMNEPER. ERAR. NOMNEPER. FISOVIE. SANSIE. DITV. OCREFISI. TOTE. IOVINE. OCRER FISIE. TOTAR. IOVINAR. DVPVRSVS
PETVRPVRSVS. FATOFITO. PERNE. POSTNE. SEPSESARSITE. VOV. SEAVIE. ESONE. FVTV. FONS. PACER. PASE. TVA. OCRE. FISI. TOTE. IIOVINE
ERER. NOMNE. ERAR. NOMNE. FISOVIE. SANSIE. SALVO. SERITV. OCREM. FISI. TOTAM. IOVINAM. FISOVIE. SANSIE. SALVOSERITV
OCRER. FISI. ER. TOTAR. IOVINARNOME. NERF. ARSMO. VIRO. PEQVÒ. CASTRVÒ. FRIF. SALVA. SERITV. FVTV. FONS. PACER. PASE
TVA. OCRE. FISI. TOTE. IIOVINE. ERER. NOMNE. ERAR. NOMNE. FISOVIE. SANSIE. TIOM. ESA. MEFA. SPEFA. FISOVINA. OCRIPER. FISIV
TOTAPER. IIOVINA. ERERNOMNE. [PER] ERAR. NOMNEPER. FISOVIE. SANSIE. TIOM. SVBOCAV. FISOVIE. ERITE. TIOM. SVBOCAV. PESCLV
SEMV. VESTICATV. ATRIPVRSATV. APE. EAM. PVR. DINSVSFPROSESETO. ERVS. DITV. ENO. SCALSETO. VEST SIAR. ERVS. CONECOS
PIRSTV. ENOMEFA. VESTISIASOPA. PVROME. EFVRFATV. SVBRASPAHMV. ENO. SERSE. COMOLTV. COMATIR. PERSNIHIMV
CAPIF. PVRDITA. DVPLA. AITV. SACRA. DVPLA. AITV
PRE. VERIR. VEHIER. BVFTRIF. CALERSVFETV VOFIONE. GRABOVIE. OCRIPER. FISIV. TOTAPER. IIOVINA. VATVOFERINE. FETV. HERIEVINV
HERIE. PONI. FETV. ARVIO. FETV. TASES. PERSNIMV. PROSESETER. MEFA. SPEFA. FICLA. ARSVEITV. SVRONTNARATV. PVSI. PREVERIR
TREBLANIR
POST. VERIR. VEHIER. HABINA. TRIF. FETV. TEFREI. IOVI. OCRIPER. FISIV. TOTAPER. IIOVINA. SERSE. FETV. PELSANA. FETV. ARVIO. FEITV. PONI
FETV. TASIS. PESNIMV. PROSESETIR. STR. VSLA. FICLA. ARVEITV. SVRONT. NARATV. PVSE. VERISCO. TREBLANIR. APE. HABINA. PVRDINSVS
ERONT. POI. HABINA. PVRDINSVST. DESTRVCO. PERSI. VESTISIA. ET. PESONDRO. SORSOM. FETV. CAPIRSE. PERSO. OSATV. EAM. MANI
NERTRV. TENITV. ARNIPO. VESTISIA. VESTICOS. CAPIRSO. SVBOTV. ISEC. PERSTICO. ERVS. DITV. ESOC. PERSNIMV. VESTIS. TIOM
SVBOCAV. SVBOCO. TEFRO. IOVIOCRIPER. FISIV. TOTAPER. IIOVINA. ERER. NOMNEPER. ERAR. NOMNEPER. FONSIR. PACER. SI. OCREF. ISITOTE
IOVINE. ERER. NOMNE. ERAR. NOMNE. ARSIE. TIOM. SVBOCAV. SVBOCO. TEFRO'OVIARSIER. FRITETIOM. SVB. OCAVSVBOCO. TEFRO. IOVI. TEFRE
IOVIE. TIOMESV. SORSVPERSONTRV. TEFRALI. PIHACLV. OCRIPER. FISIV. TOTAPER. IIOVINA. ERER. NOMNEPER. ERAR. NOMNEPER TEFRE
IOVIE. ORER. OSE. PERSE. OCRE. FISIE. PIR. ORTO. EST. TOTE. IIOVINE. ARSMOR. DERSÈCOR. SVBATOR. SENT. PVSI. NEIP. HERITV. TEFREIOVIE
PERSETOVER. PESCLER. VASETOMESFPESETOMEST. PERETOMEST. FROSETOMES [T]. DAETOMEST. TOVER. PESCLER. VIRSETO. AVIRSETO. VAS. EST
TEFRE. IOVIE. PERSE. MERS. ESTESV. SORSV. PERSONDRV. PIHACLV. PIHAFI. TEFRE. IOVIE. PIHATV. OCRE FISI. TOTA. IIOVINA. TEFRE. IOVIE. PIHATV
OCRER. FISIER. TOTAR. IIOVINAR. NOME. NERF. ARSMO. VIRO. PEQVO. CASTRVO. FRI. PIHATVFVTV. FONS. PACER. PASE. TVA. OCRE. FISI TOTE
IIOVINE. ERER. NOMNE. ERAR. MOMNE. TEFRE. IOVIE. SALVO. SERIT. VOCRE. FISI. TOTAM. IIOVINAM. TEFRE. IOVIESALVOM. SERITV. OCRERFISIER
TOTAR. IOVINAR. NOME. NERF. ARSMO. VIRO. PEQVOCASTRVOFRI. SALVA. SERITV. FVTV. FONSI. ACER. PASE. TVAOCREFISI. TOTE. IIOVINE. ERER
NOMNE. ERAR. NOMNE. TEFRE. IIOVIE. TIOM. ESV. SORSV. PERSONDRV. TEFRALI. PIHACLV. OCRIPER. FISIV. TOTAPER. IIOVINA. ERER. NOMNEPER ERAR
NOMNEPER. TEFRE. IOVIE. TIOM. SVBOCAV. PERSCLV. SEHEMV. ATROPVSATV
PESONDRO. STAFLAR. E. NERTRVCO. PERSI. FETV. SVRONT. CAPIRSE. PERSO. OSATV. SVROR. PERSNIMV. PVSESORSV. APEPESONDRO. PVRDINSVS
PROSESETO. ERVS. DIRSTV ENOM. VESTISIAR SORSALIR. DESTRVCO. PERSI. PERSOME. ERVS. DIRSTVPVE. SORSO. PVRDINSVS. ENOM
VESTISIAM. STAFLAREM. NERTRVCO. PERSI. SVRVRONTERVS DIRSTV. ENOM. PESONDRO. SORSALEM. PERSOME. PVE. PERSNIS. FVSTIEE
ENDENDVPELSATV. ENOM. PESONDRO. STAFLARE. PERSOME. PVE. PESNIS. FVS. IFE. ENDENDV. PELSATV. ENOM. VASO. PORSE. PESONDRISCO. HABVS
SERSE. SVBRA. SPAHATVANDERVOMV. SERSITV. ARNIPO. COMATIR. PESNIS. FVSTSERSE PISHER. COMOLTVSERSE. COMATIR. PERSNIMV
PVRDITO. FVST.
VOCVCOM. IOVIV. PONNE. OVI. FVRFANT. VITLV. TORV. TRIF. FETV. MARTE. HORSEFETV. POPLVPER. TOTAR. IIOVINAR. TOTAPER. IIOVINA. VATVO. FERINE
FETV. PONI. FETV. ARVIO. FETV. TASES. PERSNIMV. PROSESETIR. FASIO. FICLA. ARSVEITV. SVRONT. NARATV. PVSE. VERISCO. TREBLANIR
VOCVCOM. COREDIER VITLV. TORV. TRIF. FETV. HONDE. SERFI. FETV. POPVPLER. TOTAR. IIOVINAR. TOTAPER. IIOVINAR. VATVE. FERINE. FETVARV O
FETVHERI. VINV. HERI. PONI. FETV. TASES. PERSNIMV. PROSESE~~TIR. TESEDI. FICLAMRSVEITV. SVRONT. NARATV.~~ PVSE. VERISCO. TREBLANIR. ENOOCAR
PIHOS. FVST. SVEPO. ESOME. ESONO. ANDER. VACOSE. VASETOME. FVST. AVIF. ASERIATVVEROFE. TREBLANOCOVERTV. RESTE. ESONO. FEITV
PONE. POPLO. AFERO. HERIES. AVIF. ASERIATO. ETV. SVRVRO. STIPLATV. PVSI. OCRER. PIANER. SVRVRONT. COMBIFIATV. ERIRONT. TVDERVSAVIF
SERITV. APE. ANGLA. COMBIFIANSIVST. PERCA. ARSMATIAM. ANOVIHIMV. CRINCATROHATV. DESTRAMESCAPLA. ANOVIHIMV. PIR. ENDENDVPONE
ESONOMF. FERAR. PVFEPIR. ENTELVST. ERE. FERTV. POEPERCA. ARSMATIAM. HABIEST. ERIHONT. ASO DESTRE. ONSE. FERTV. ERVCOM. PRINVATVRDVR
ETVTO PERCA. PONISIA. TER. HABITVTO. ENNOM. STIPLATV. PARFADESVA. SESO. TOTE. IIOVINE. SVRVRONT. COMBIFIATV. VAPEFE. AVIECIV. NEIP
AMPOTV. PREPA. DESVA. COMBIFIANSI. APE. DESVA COMBIFIANSIVST. VIA. AVIECLA. ESONOMEITVTO. COMPERACRIS. SACRIS. APEACESONIAME
HEBETAFE. BENVST. ENOM. TERMNVCO. STAHITVTO. POI. PERCAM. ARSMATIA. HABIEST. ETVRSTAHMV ESO. ETVRSTAHMV. PISEST. TOTAR
TARSINATER. TRIFOR. TARSINATER. TVSCERNAHARCER. IABVSCER. NOMNER. FETV. EHESV. POPLV. NOSVE. IER. EHE. ESV. POPLVSOPIR. HABE
ESME. POPLE. PORTATV. VLO. PVE. MERSEST. FETV. VRV. PIRSE MERSEST. TRIOPER. EHETVRSTAHAMV. IFONT. TERMNVCO. COM. PRINVATIR
STAHITV. ENO. DEITV. ARIMAHAMO. CATERAHAMO. IOVINVR. ENOCOM. PRINVATIR. PERAERIS. SACRIS. AMBRETVTOAPE. AMBREFVRENT
TERNOME. BENVRENT. TERMNVCO. COM. PRINVATIR ESO. PERSNIMVMO. TASETVR. SERFE. MARTIE. PRESTOTA. SERFIA. SERFER
MARTIER. TVRSA. SERFIA. SERFER. MARTIER. TOTAM. TARSINATEMTRIFO. TARSINATEM. TVSCOM. NAHARCOM. IABVSCOM. NOME
TOTAR. TARSINAT. ER. TRIFOR. TARSINATER. TVSCER. NAHARCER. IABVSCER. NOMNER. NERF. SIHITN. ANSIHITV. IOVIEHOSTATV
ANHOSTATV. TVRSITV. TREMIT. VHONDV. HOLTV. NINCTV. NEPITV. SONITV. SAVITV. PREPLOTATV. PREVILATV
SERFE. MARTIEPRESTOTA. [SERFIA] SERFER. MARTIER. TVRSA. SERFIA. SERFER. MARTIER. FVTVTO. FONER. PACRER. PASE. VESTRA. POPLETOTAR. IIOVINAR
TOTE. IIOVINE ERO. NERVS. SIHITIR. ANSIHITIR. IOVIES. HOSTATIR. ANOSTATIR. ERO. NOMNE. ERAR. NOMNE. APE. ESTE. DERSICVRENT. ENO
DE TV. ETATO. IIOVINVR. PORSE. PER CA. ARSMATIAHABIEST. A PEESTE. DERSICVST. DVTI. AMBRETVTO. EVRONT. APE. TERMNOME
COVORTVSO. SVRVRONT. PESNIMVMO. SVRVRONT. DEITV. ETAIANSDEITV. ENOM. TERTIM. AMBRETVTO. APE. TERMNOME. BENVSO
SVRVRONT. PESNIMVMO. SVRVRONT. DEITV. ETAIAS. ENO. PRINVATVR. SIMO. ETVTOERAFONT. VIA. PORA BENVSO

Apud Dempsterum Tab. VI.

TABULA IV.

O O O O

1 PISI. PANVPEIFRATREXS. FRATRVSATIERSIER. FVSTEREC. SVESO. FRATRECATE. PORTAIA. SEVACNE. FRATROM
2 ATIERSIO. DESENDVF. PIFI. REPER. FRATRECA. PARSEST. EROM. EHIATO. PONNE. IVENGAR. TVRSIANDVHERTEI
3 APPEI. ARFERTVR. ATIERSIR. POPLOM. ANDERSAFVST. SVE. NEIP. PORTVST. ISSOC. PVSEI. SVBRA. SCREHTO. EST
4 FRATRECIMOTAR. SINS. A. CCC

Apud Dempſterum pars adverſa Tab. VII.

TABULA V.

ESTE: PERSKLVM: AVES: ANXERIATES: ENETV:
PERNAIES: PVSNAES: PREVERES: TREPLANES:
IVVE: KRAPVVI: TREBVF: FETV: ARVIAVSTENTV:
VATVVAFERINE: FEITV: HERIS: VINV: HERIPVNI:
VKRIPER: FISIV: TVTAPER: IKVVINA: FEITV: SEVVM:
KVTEF: PESNIMV: AREPESARVES:

PVSVERES: TREPLANES: TREFSIF: KVMIAF: FEITV.
TREBE: IVVIE: VKRIPER: FISIV: TVTAPER: IKVVINA:
SVPASVMTV: ARVIAVSTENTV: PVNIFETV:
KVTEF. PESNIMV: ARE■ARV■ES: (1)

PREVERES: TESENAKES: TREBVF: FETV: MARTE: KRAPV VI:
FETV: VKRIPE: FISIV: TVTAPER: IKVVINA: ARVIV: VSTENTV:
VATVVA: FERINE: FETV: PVNIFETV: KVTEF: PESNIMV: ARPES: ARVES:
PVSVERES: TESENAKES: TREF: SIF: FELIVF: FETV:
FISESABI: VKRIPER: FISIV: TVTAPER: IKVVINA:
PVNI: FETV: SVPA: SVMTV: ARVIV: VSTENTV: MEFA:
VESTIBA: VSTETV: FIIVVI: FETV: VKRIPER: FISIV: FETV:
KAPIR: PVRTITAF: SAKREF: ETRAF: PVRTITAF: ETRAF:
SAKREF: TVTAPER: IKVVINA: KVTEF: PESNI■MV: AREPES: ARVES:
PREVERES: VEHIIES: TREF: BVF: KALERVF: FETV: VVFIVNE.
KRAPVVI: VKRIPER: FISIV: TVTAPER: IKVVINA:
VATVVA: FERINE: FETV: HERI: VINV: HERI: PVNI:
ARVIV: VSTENTV: KVTEF: PESNIMV: AREPES: ARVES:
PVSVERES: VEHIIES: TREF: HAPINAF: FETV: TEFRE: IVVIE:
VKRIPER: FISIV: TVTAPER: IKVVINA: PVSTE: ASIANE: FETV: XEREF: FETV:
PELSANA: FETV: ARVIA: VSTENTV: PVNIFETV: TABEX: PESNIM
V: ARIPER: ARVIS: API: HABINA: PVRTIIVS: SVPVM: PESVNTRV:
FETV: ESMIK: VESTIBAM: PREVE: FIKTV: TEFRI: IVVI: FETV: VKRI
PERFISIV: TVTAPER: IKVVINA: TESTRVKV: PERI-KAPIRE: PERVM: FEIT
V: API: ERELPVRTIIVS: ENVK: SVPVM: PESVNTRVM: FEITV: STAF
LI: IVVESMIK: VESTIBA: AFIKTV: VKRIPER: FISIVTVTAPER: IKVVINP
A: FEITVNERTRVKV: PERI: KAPIRE: PERVM: FEITV: PVNI: FEITV:
API: SVRVF: PVRTITIVS: ENVK: HAPINARV: ERVS: TITV: XEREF:
KVMVLTV: XEREF: KVMATS: PESNIMV:

(1) Tribus in locis videntur deleta litera ad corrigendam scripturam. Apud Dempsterum pars adversa Tab. IV.

T A B U L A VI.

VVKVKVM: IVVIV: PVNE: VVEF: FVRFATH: TREF: VITLVF: TVRVF:
MARTE: HVRIE: FETV: PVPLVPER: TVTAS: IVVINAS: TVTAPERIKVVINA:
VATVVA: FERINE: FETV: PVNI: FETV: ARVIA: VSTENTV: KVTEP: PESNIMV:
AREPES: ARVES: VVKVKVM: KVRETIES: TREF: VITLVP: TVRVP: HVNTEBE:
FI: FEITV: PVPLVPER: TVTAS: IIVVINAS: TVTAPER: IIVVINA: VATVVA:
FERINEFETVARVIA: VSTENTV: TENXITIM: ARVEITV: HERIS: VINV: HERIS:
PVNI: FEITV: KVTEF: PERSNIMV: ARIPES: ARVIS: INVKVKAR: PIHAX: FVST:
SVEPV: ESVMEK: ESVNV: ANTER: VAKAXEVABETVMISEAVIF: AXERIATV:
VERVFE: TREPLANV: KVVERTV: RESTEF: ESVNV: FEITV

PVNE: PVPLVM: AFERVM: HERIES: AVEF: ANXVRIATV: ETV: PERNAIA
F: PVSTNAIAF: PVNE: KVVVRTVS: KRENKATRVM: HATV: ENVMEK:
PIR: AHTIMEM: ENTENTV: PVNE: PIR: ENTELVS: AHTIMEM:
ENVMEK: STEPLATV PARFAM: TESCAM: TEFE: TVTE: IKVVINE:
VAPEFEM: AVIEKLVFE: KVMPIFIATV: VEA: AVIEKLA: ESVNVME: ETV:
PRINVVATV: ETVTV: PERKAF: HABETVTV: PVNIBATE: PVNE: MENES:
AKERVNIAMEM: ENVMEK: ETVRSTAMV: TVTATARINATE: TRIFV:
TARINATE: TVRSCVM: NAHARKVM: NVMEM: IAPVXKVM: NVMEM:
SVEPIS: HABE: PVRTATVLV: PVE: MERS: EST: FEITV: VRV: PERE: MERS: EST:
PVNE: PRINVVATVS: STAHEREN: TERMNESKV: ENVMEK: ARMANV:
KATERAMV: IKVVINV: ENVMEK: APRETV: TVRES: ET: PVRE: PVNI: AMPREFV
VS: PERSNIMV: ENVMEK: ETATV: IKVVINVS: TRIIVPER: AMPREHTV:
TRIIVPER: PESNIMV: TRIIVPER: ETATV: IKVVINVS: ENVMEK:
PRINVATVS: BIMV: ETVTV: ERAHVNT: VEA: BIMV: ETVTV: PRINVVATVS

FVNTLERE: TRIF: APRVF: RVFRV: VTE: PEIV: FEITV: BERFE: MARTI:
VATVVV: FERIME: FETV: ARVIV: VSTENTV: PVNI: FEIV:
TABEX: PESNIMV: AREPE: ARVES:

RVPINIE: ETRE: PVRCA: RVFRA: VTE: PEIA: FETV: PRESTATE:
BERFIE: BERFE: MARTIES: PERAIA: FEITV: ARVIV: VSTENTV:
KAPI: SAKRA: AITV: VESKLV: VETV: ATRV: ALFV: PVNI: FETV:
TABEX: PESNIMV: AREPER: ARVES:

TRA: SATE: TREF: VITLAF: FEITV: TVSE: BERFIE: BERFE: MARTIES:
PERAIA: FEITV: ARVIV: VSTETV: PVNI: FETV: TABEX: PESNIMV:
AREPER: ARVES: PVNE: PVRTINBVS: KARETV: PVFE: APRVF:
FAKVRENT: PVXE: ERVS: TERA: APE: ERVS: TERVST: PVSTRV:
KVPIFIATV: RVPINAME: ERVS: TERA: ENE: TRA: SAHATA: KVPIFIAIA
ERVS: TERA: ENV: RVPINAME: PVSTRV: KVVERTV: ANT: AKRE:
KVMATE: PESNIMV: ENV: KAPI: SAKRA: AITV: VESKLV: VETV:
ENV: SATAME: KVVERTV: ANTAKRE: KVMATE: PESNIMV: ENV: ESVNV:
PVRTITV: FVST:

PVSTERTIV: PANE: PVPLV: ATERAFVST: IVEKA: PERAKRE: TVSEIV:
SVPER: KVMNE: ARFERTVR: PRINVVATV: TVF: TVSE: TVTV:
HVTRA: FVRVSEHMENIAR: HATVTV: EAFIVEKA:
TRE: AKERVNIE: FETV: TVSEIVVIE: ARVIV: VSTETV:
PVNI: FETV: PERAIAFETV: TABEXPESNIMV: AREPE: ARVES:
KVESTRE: TIE: VSAIE: SVESVVVVBISTITISTETEIES:

Apud Dempfterum Tab: IV.

TABULA VII.

PVNE: KARNE: SPETVRIE: ATIIERIE: AVIEKATE: NARAKLVM:
VVRTVS: ESTVESVNV: FETV: FRATRVSPER: ATIIERIE: EV: ESVM:
ESV: NARATV: PERE: KARNE: SPETVRIE: ATIIERIE: AVIEKATE:
AIV: VRTV: FEFVRE: FETV: PVXENEIPERETV: VESTIBESABE:
SAKRE: IVVEPATRE: BVMPERAKNE: SPETVRE: PERAKNE: RESTATV:
IVVIE: VNVERIETVSAKRE: PELSANV: FETV: ARVIV: VSTENTV:
PVNI: FETV: TABEX: PESNIMV: AREPE: ARVES: PVNEPVRTIIVS:
VNV: SVRVPESVTRV: FETV: TIKAMNE: IVVIE: KAPIRE:
PERV: PREVEFETV: APE: PVRTIIVSVRV: ERVS: TETV: ENV: KVMA
LTV: KVMATE: PESNIMV: AHTV: IVVIP: VVEPERAK: NEM:
PERAEMFETV: ARVIV: VSTENTVPVNI: FETV: AHTVMARTI: ABRVNV:
PERAKNE: FETV: ARVINVSTETV: FASIV: PRVSEBETE: ARVEITV:
PERAE: FETV: PVNIFETV: TRA: EKVI: NE: FETV:
ABETVS: PERAKNE: FETV:
HVNTIA: KATLE: TIBEL: STAKAX: EST: SVME: VSTITE:
ANTER: MENXARV: BERSIARV: HERIIEI: FABIV: ARFERTVR: AVIS:
ANXERIATES: MENXNE: KVRBLASIV: FABIA: TIBIT: HVNTIA: FERTV:
KATLV: ARVIA: STRVHBLA: FIKLA: PVNE: VINV: MALV: MALETV:
MANTRAHKLV: VESCLA: SNATA: ASNATA: VMEN: FERTV: PIR: ASE:
ANTENTV: ESVNV: PVNI: FEITV: HVNTE: IVVIE: AMPENTV: KATLV:
SAKRE: SEVAKNE: PETRVNIAPER: NATINE: FRATRV: ATIIERIV: ESVNV:
PERAE: FVTV: KATLES: SVPA: HAHTV: SVFAFIAF: SVPAF: HAHTV:
BERVS: APLENIES: PRVSEBIA: KARTV: KREMATRA: APLENIA: SVTENT
V: PERV: MERITV: ARVIA: PVNI: PVRTVVITV: VESTIKATV: AHTREPVRA
TV: PVSTIN: ANBIF: VINV: NVVIS: AHTREPVRATV: TIV: PVNI: TIV: VINV:
TEITV: BERVA: FREHTEF: FERTV: PVRE: NVVIME: FEREST: KREMATRVF:
SVMEL: FERTV: VESTIBIA: PERVME: PERSNIHMV: KATLES: TVVA: TEFRA:
TERTI: ERVS: PRVSEKATV: ISVNT: KREMATRV: PRVSEKTV: STRVHBLA:
FIKLA: ARVEITV: KATLV: PVRTVVITV: AMPERIA: PERSNIHMV: ASEBETA:
KARNE: PERSNIHMV: EENPERSVNTRA: PERSNIHMV: SVPA: SPANTEA:
PERTENTV: VESKLES: VVFETES: PERSNIHMV: VESTIKATV: AHTREPVRATV:
ARPELTV: STATITATV: SVPA: PVSTRA: PERSTV: IEPRV: ERVS: MANI: KVVERTV:
SIINAMAR: ETV: TVVE: REKAPIRVS: PVNE: FERTV: BERVA: KLAVLAF: A
ANFEHTAF: VESKLV: SNATVASNATV: VMEN: FERTV: KAPIRE: HVNTE:
IVVIE: VESTIKATV: PETRVNIAPERT: NATINE: FRATRV: ATIIERIV: BERVS:
SEVAKNIS: PERSNIHMV: PERT: SPINIA: ISVNT: KLAVLES: PERSNIHMV:
VESKLES: SNATE: ASNATES: SEVAKNIS: SPINIAMA: PERSNIHMV: VESTIKATV:
AHTREPVRATV: SPINA: VNTV: VMNE: SEVAKNI: PERSNIHMV: MANF: EASA:
VVTV: ASAMA: KVVERTV: ASAKV: VINV: SEVAKNI: TABEX: PERSNIHMV:
ESVF: PVSME: HERTER: ERVS: KVVEITV: TERTV: VINV: PVNE: TERTV:
STRVHBLAS: FIKLAS: SVFAFIAS: KVMALTV: KAPIRE: PVNES: VEPVRATV:
ANTAKRES: KVMATES: PERSMHNIV: AMPARIHMV: STATITA: SVBAHTV: ESVNV:
PVRTITV: FVTV: KATEL: ASAKV: PELSANS: FVTV:

KVESTRETIEVSABESVESVVVEBISTITETEIES

Apud Dempsterum Tab. V.

TABULA VIII.

SEME: NIES: TEKVRIES: SIM: KAPRVM: VPETV: TEKVIAS:
FAMERIAS: PVMPERIAS XII: ATIIERIATE: ETRE: ATIIERIATE:
KLAVERNIIE: ETRE: KLAVERNIIE: KVREIATE: ETRE: KVREIATE:
SATANES: ETRESATANE: PEIERIATE: ETREP: EIERIATE: TALENATE:
ET: RETALENATE: MVSEIATE: ETREMVSEIATE: IVIESKANE:
ETREIVIESKANES: KASELATE: ETREKASELATE: TERTIEKASELATE:
PERAXNANIE: TEITVARMVNE: IVVE: PATRE: FETV: SI: PERA
KNE: SEVAKNE: VPETVVE: VEIETV: SEVAKNE: NARATV: ARVIV:
VSTETV: EVNARATV: PVXE: FABE FETE: SEVAKNE: HERI: PVNI:
HERIVINVFETV: VAPVTV: SABI: AMPETV: KAPRV: PERA: KNE: SEVA
KNE: VPETV: EVEIETV: NARATV: BIVE: AMPETV: FESNERE: PVRTV
ETV: IFE: FERTV: TAFLE: EPIRFER: T.V: KAPRES: PRVSEBETV:
IFE: ARVEITV: PERSVTRV: KAPVTIS: MEFA: VISTIBA: FETAFERTV:
SVISEVE: FERTV: PVNE: ETRE: SVI: SE: VE: VINVFERTV: TERTIE:
SVISEVE: VTVRFERTV: PISTVNIRVFERTV: VEPESVTRA: FERTV:
MANTRAKLV: FERTV: PVNE: FERTV: PVNE: FESNAFE: BENVS:
KABRVPVRTV: VETV: VAPVTV: SABI: IVVE: PATRE: PREPESNIMV:
VEPESVTRA: PESNIMV: VESKLES: PESNIMV: ATRE: PVRATV:
ARPELTV: STATITATV: VESKLV: PVSTRV: PESTV: RANV:
PESNI: MV: PVNI: PESNIMV: VINV: PESNIMV: VNEPESNI
MV: ENVERVSTETV: VITLV: VVFRV: PVNEHERIES:
FABV: ERVHV: TIBLV: SESTV: IVVEPATRE: PVNE: SESTE:
VRFETA: MANVVE: HABETV: ESTV: IVKV: HABETV:
IVPATER: SABE: TEFE: ESTVVITLV: VVFRV: SESTV:
PVRTIFELE: TRI: IVPERTEITV: TRIIVPER: VVFRV: NARATV
FEIV: IVVEPATRE: VVBIIAPER: NATINE: FRATRV: ATIIERIV:
PVNE: ANPENES: KRIKATRV: TESTRE: EVXE: HABETV: APEAPEL
VS: MEFE: ATENTV: APEPVRTVVIES: TESTRE: EVXE: HABETV:
KRIKATRV: ARVIV: VSTETV: PVNIFETV:

Apud Dempsterum pars adversa Tab. V.

TABULA IX.

ESVK: FRATER ATIIERIVR:
EITIPES: PLENASIER: VRNASIER: VHTRETIE
T. T. KASTRVBIIE: ARFERTVR: PISI: PVLPE:
FVST: EIKVASESE: ATIIERIER: ERE: DI: ESUNE:
KVRAIA: PREHABIA: PIRE: VRAKV: DI: ESVNA:
SI: HERTE: ET PVRE: ESVNE: SIS: SAKREV:
PERAKNEV: VPETV: DEVESTV: PVRE: TERTE:
ERV: ELANTVR: HERTE: ET: PIHAKLV: PVNE:
TRIBRIBV: FVIEST: AKRVTV: REVESTV:
ELANTV: HERTE: ARFERTVR: PISI: PVLPE:
FVST: EREK: ESVNESKV: VEPVRVS: FELSVA:
ARPVTRATI: FRATRV: ATIIERIV: PREHVBIA:
ET: NVRPENER: PREVER: PVSTI: KASTRVVVF:
FRATER: ATIIERIVR: ESV: EITIPES: PLENASIER:
VRNASIER: VHTRETIE: K. T. KLVVIIER: KVLNAH
KLE: ATIIERIE: VKRE: EIKVASESE: ATIIERIER :
APE: APELVST: LVNEKLV: HABIA: NVLER:
PREVER: PVSTI: KASTRVVVF: ET: APE: PVRTITV:
FVST: LVNEKLV: HABIA: NVLER: TVPLER:
PVSTI: KASTRVVV: ET: APE: SVBRA: SPAFV: FVST:
LVNEKLV: HABIA: NVLER: TRIPLER: PVSTI:
KASTRVVV: ET APE: FRATER: BERSNATVR: FVRENT:
EHVELKLV: FEIA: FRATREKS: VTE: KVESTVR:
SVE: REHTE: TVRATV: SI: SVE: LESTRV: KARV:
FRATRV: ATIIERIV: PVRE: VLV: BENVRENT:
PRVSIKVRENT: REHTE: KVRATV: ERV: EREK:
PRVFE: SI: SVE: LESTRV: KARV: FRATRV: ATIIER
IV: PVRE: VLV: BENVRENT: PRVSIKVRENT:
KVRATV: REHTE: NEIP: ERV: ENVK: FRATRV:

Apud Dempsterum Tab. III.

TABULA X.

EHVELKLV: FEIA: FRATREKS:
VTE: KVESTVR: PANTA: LVTA:
ARFERTVRE: SI: PANTA: LVTA: FRATRV:
ATIIÉRIV: LESTRV: KARV: PVRE: VLV:
BENVRENT: ARFERTVRE: ERV: PEPVRKVRE
NT: HERIFI: ETANTV: LVTV: ARFERTVRE:
SI:

CLAVERNIVR. DIRSAS. HERTI. FRATRVS. ATIIERSIR. POSTI. ACNV
FARER. OPETER. P. IIII. AGRE. TLATIE. PIQVIER. MARTIER. ET. SESNA
HOMONVS. DVIR. PVRI. FAR. EISCVRENT. OTE. A. VI. CLAVERNI
DIRSANS. ERTI. FRATE[illegible]R. ATIERSIVR. SEHMENIER. DEQVRIER
PELMNER. SORSER. POSTI. ACNV. VEF. X. CABRINER. VEF. V. PRETA
TOCO. POSTRA. FAHE. ET SESNA. OTE. A. VI. CASILOS. DIRSA. ERTI. FRATRVS
ATIERSIR. POSTI. ACNV. FARER. OPETER. P. VI. AGRE. CASILER. PIQVIER.
MARTIER. ET SESNA. HOMONVS. DVIR. PVRI. FAR. EISCVRENT. OTE. A. VI
CASILAT. E. DIRSANS. ERTI. FRATEER. ATIERSIVR. SEHMENIER. DEQVRIER
PELMNER. SORSER. POSTI. ACNV. VEF. XV. CABRINER. VEF. V[illegible]S. ET
SESNA. OTE. A. VI.

Pars aversa Tab. IX. præcedentis; apud Dempsterum pars aversa Tab. III.
Duobus in locis videtur deleta litera ad corrigendam scripturam.

TABULA XI.

ESVNV: FVIA: HERTER: SVME:
VSTITE: SESTENTASIARV:
VRNASIARV: HVNTAK: VVKE: PRVMV: PEHATV:
INVK: VHTVRV: VRTESVVNTIS
FRATER: VSTENTVTA: PVRE:
FRATRV: MERSVS: FVST:
KVMNAKLE: INVK: VHTVR: VAPERE:
KVMNAKLE: SISTV: SAKRE: VVEM: VHTVR:
TEITV: PVNTES: TERKANTVR: INVMEK: SAKRE:
VVEM: VRTAS: PVNTES: FRATRVM: VPETVTA:
INVMEK: VIA: MERSVVA: ARVAMEN: ETVTA:
ERAK: PIR: PERSKLV: VRETV: SAKRE: VVEM
KLETRA: FERTVTA: AITVTA: ARVEN: KLETRAM
AMPARITV: ERVK: ESVNV: FVTV: KLETRE TVPLAK:
PRVMVM: ANTENTV: INVK: BIHBERA: ENTENTV:
INVK: KAXI: FERIME: ANTENTV: ISVNT: FEREHTRV:
ANTENTV: ISVNT: SV: FERAKLV: ANTENTV: SEPLES:
AHESNES: TRIS: KAXI: ASTINTV: FEREHTRV: ETRES: TRIS:
AHESNES: ASTINTV: SVFERAKLV: TVVES: AHESNES:
ANSTINTV: INENEK: VVKVMEN: ESVNVMEN: ETV: AP
VVKV: KVKEHES: IEPI: PERSKLVMAR: KAPITV: VVKE: PIR
ASE: ANTENTV: SAKRE: SEVAKNE: VPETV: IVVEPATRE:
PRVMV: AMPENTV: TESTRV: SESEASA: FRATRVSPER:
ATIIERIES: AHTISPER: EIKVASATIS: TVTAPER: IIVVINA:
TREFIPER: IIVVINA: TIBLV: SEVAKNI: TEITV:
INVMEK: VVEM: SEVAKNI: VPETV: PVEMVNE:
PVPRIKE: APENTV: TIBLV: SEVAKNI: NARATV
IVKA: MERSVVA: VVIKVM: HABETV: FRATRVSPE
ATIIERIE: AHTISPER: EIKVASATIS: TVTAPER
IIVVINA: TREFIPER: IIVVINA: SAKRE
VATRA: FERINE: FEITV: ERVKV: ARVVIA: FEITV: VVEM
PERAEM: PELSANV: FEITV: EREREK: TVA: TEFRA
SPANTIMAR: PRVSEKATV: EREK: PERVME: PVRTVVITV:
STRVBLA: ARVEITV: INVMEK: ETRAMA: SPANTI: TVVATEFRA:
PRVSEKATV: EREK: EREBLVMA: PVEMVNE: PVPRIKE:

Apud Dempsterum Tab. II.

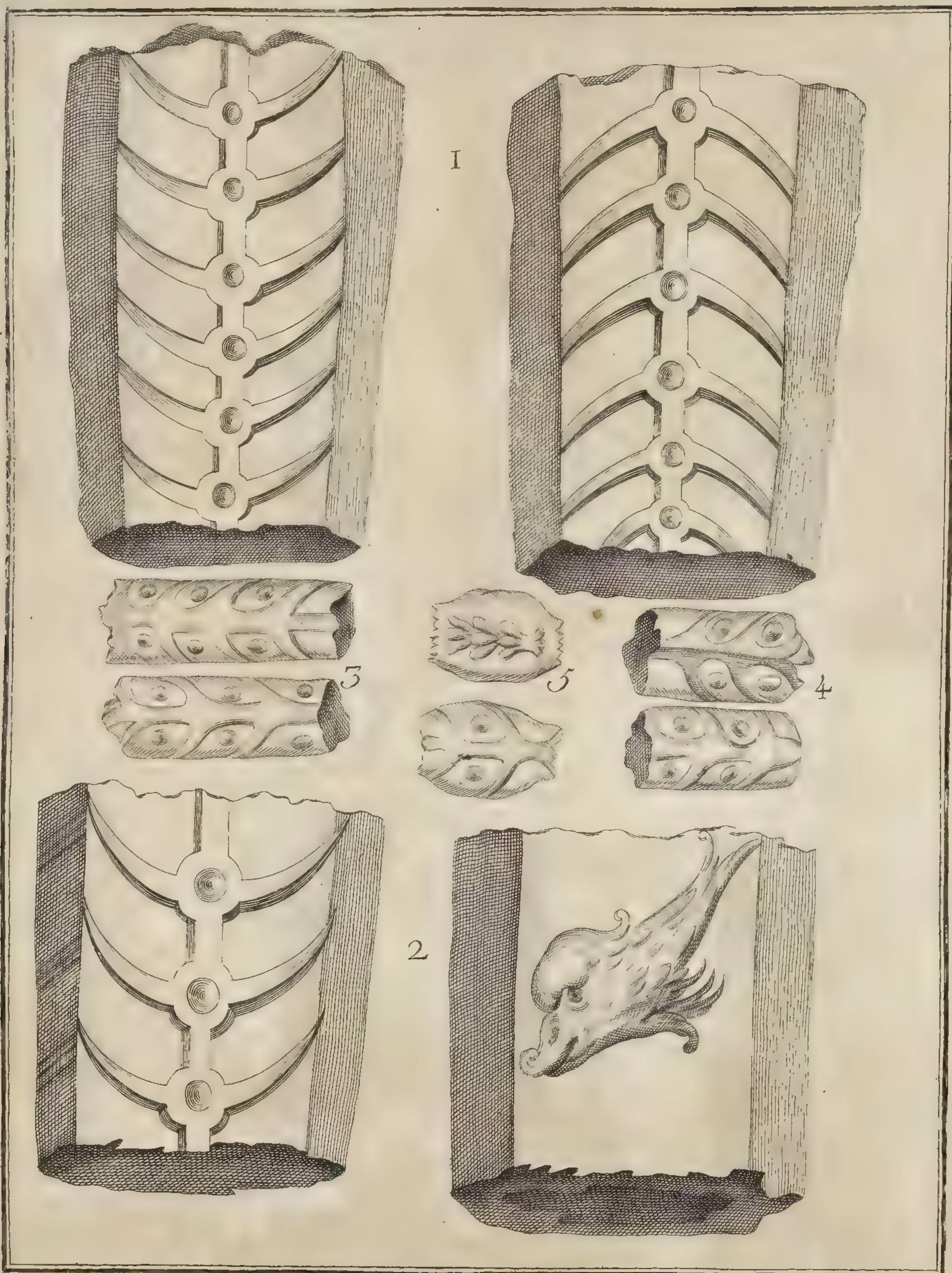
TAB. XII.

PVRTVVITV: ERARVNT: STRVHBLAS: ESKAMITV: AVEITV
INVMEK: TERTIAMA: SPANTI: TRIIATEFRA: PRVSEKATV:
EREK: SVPRV: SESE: EREBLVMA: VESVNE: PVEMVNES:
PVBRIBES: PVRTVVITV: STRVHBLA: PETENATA: ISEK:
ARVEITV: ERERERVNT: KAPIRVS: PVEMVNE:
VESVNE: PVRTVVITV: ASAMAR: EREBLAMAR:
ASEBETES: KARNVS: ISEBELES: ET VEMPESVNTRES:
SVPES: SANES: PERTENTV: PERSNIMV: ARPELTV:
STATITATV: VESKLES: SNATES: ASNATES: SEVAKNE:
EREBLVMA: PERSNIMV: PVEMVNE: PVPRIKE: VESVNE:
PVEMVNES: PVBRIKES: KLAVLES: PERSNIHMV:
PVEMVNE: PVBRIKES: ET: VESVNE: PVEMVNES:
PVBRIKES: PVSTIN: EREBLV: INVK: EREBLV: VMTV:
PVTRESPE: ERVS: INVK: VESTIBIA: MEFA: PVRTVPITE:
SKALBETA: KVNIKAX: APEHTRE: ESVF: TESTRV: SESE
ASA: ASAMA: PVRTVVITV: SEVAKNE: SVKATV:
INVMEK: VESVEBA: PERSVNTRV: SVPV: EREBLE: HVLE:
SEVAKNE: SKALBETA: KVNIKAX: PVRTVVITV: INVNTEK:
VESTIBIA: PERSVNTRV: TVRSE: SVPER: EREBLE: SEVAKNE:
SKALBETA: KVNIKAX: PVRTVVITV: INVMEK: TEHTERIM:
ETV: VELTV: EREK: PERSVNTRE: ANTENTV: INVMEK:
ARBLATAF: VASVS: VFESTNE: SEVAKNEF: PVRTVVITV:
INVMK: PRVXVRE: KEBV: SEVAKNE: PERSNIHMV:
PVEMVNE: PVBRIBE. INVMEK. KLETRA: VESKLES.
VVFETES: SEVAKNIS: PERSIHMV: VESVNE:
PVEMVNES: PVPRBES: INVMEK: SVEPIS: HERI:
EXARIAF: ANTENTV: INVMEK: ERVS: TABEX:
TERTV: INVMEK: KVMALTV: ARKANI:
KANETV: KVMATES: PERSNIHMV: ESVKV:
ESVNV: VPETV: TAPISTENV: HABETV: PVNE:
FREHTV: HABETV: AP: ITEK: FAKVST: PVRTITV:
FVTV. HVNTAK: PIRI: PRVPEHAST: EREK:
VRES: PVNES. NEIRHABAS:

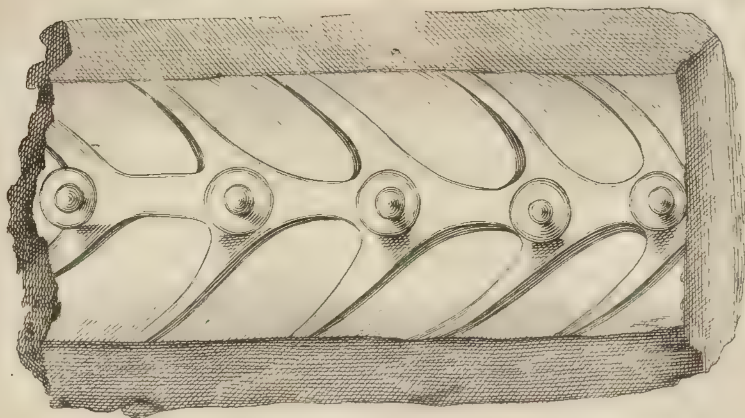

Apud Dempsterum Tab. I.

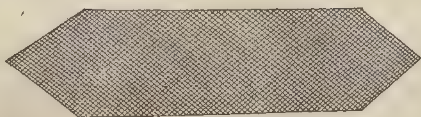
Tab. I.

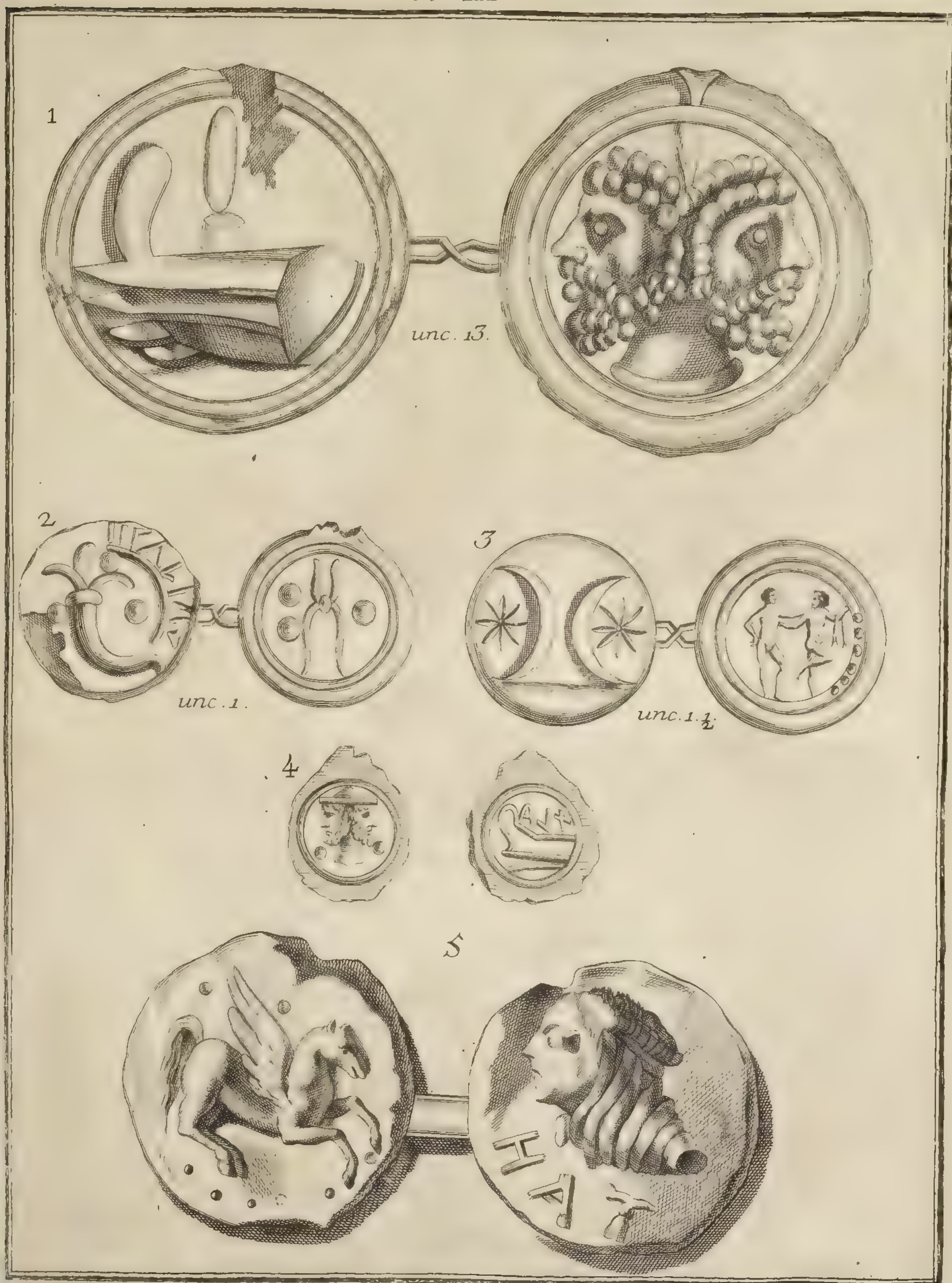
Tab II

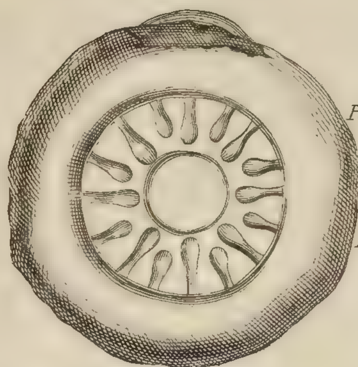

Tab. III.

Vnc. ix. Perusiæ ap. Rev. P. D. Franc. [illegible] Galassi Priorem Casinensem

Tab. IV.

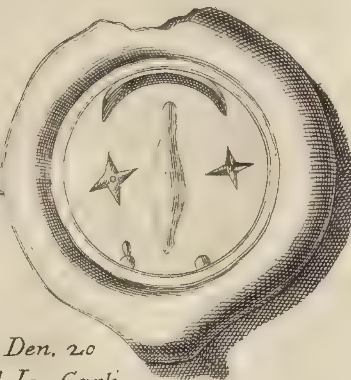
Perusię in Mus. Montemellini
et Pisauri in Mus. Oliuerio
Unc. 6. den. 9

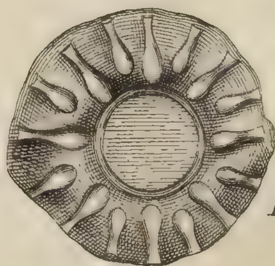
Florentię in Mus. Mediceo
et Eugubii ap. Cl. Io. Carli

Vnc. 6. den. 20
Vnc. 6. den. 21

Vnciar. 2. Den. 20
Eugubii ap. Cl. Io. Carli

Perusię in Mus.
Montemellinio.
et
Pisauri in Museo
Oliuerio Vnc. 3. den. 12

Tab. V.

1

Mus. Guarnaccii. Den. 7.

2

Ibid. Den. 4.

3

Ibid. Den. 12.

4

Ibid. Den. 12.

5

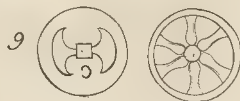

Ibid. Den. 12.

6

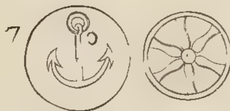
9

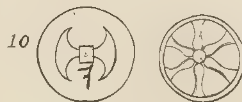
12

7

10

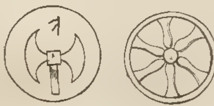

N.° 6. 7. 8. 9. 10. 11.
Ex dissertat. V. Cl.
Canonici Sellarii.
N.° 12. ap. eundem.

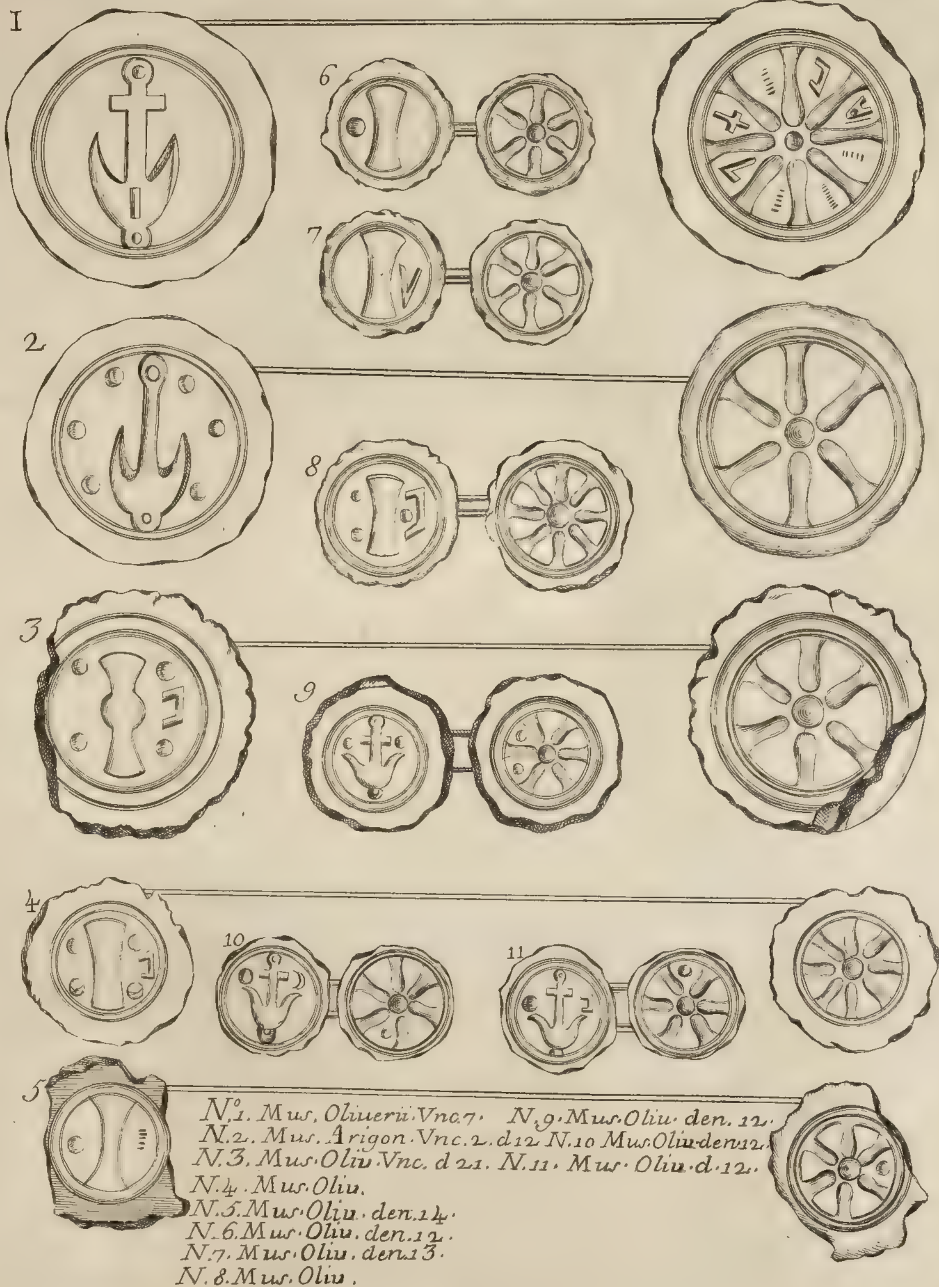
8

11

Tab. VI.

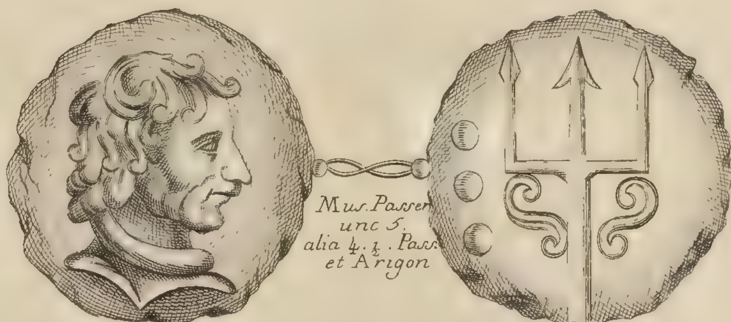

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
N.º 1. Mus. Oliuerii. Vnc. 7.
N. 2. Mus. Arigon. Vnc. 2. d 12
N. 3. Mus. Oliu. Vnc. d 21.
N. 4. Mus. Oliu.
N. 5. Mus. Oliu. den. 14.
N. 6. Mus. Oliu. den. 12.
N. 7. Mus. Oliu. den. 13.
N. 8. Mus. Oliu.
N. 9. Mus. Oliu. den. 12.
N. 10 Mus. Oliu. den. 12.
N. 11. Mus. Oliu. d. 12.

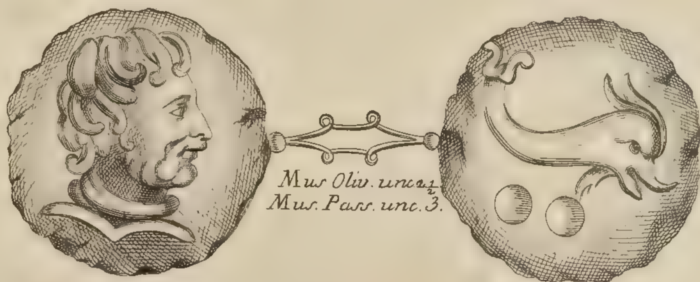
Tab. VII.

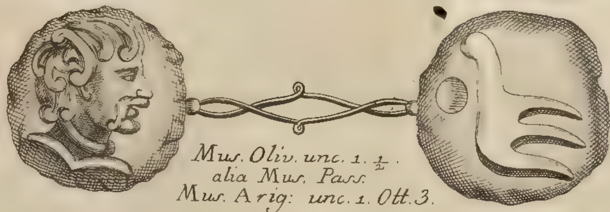
Mus Pass.
Unc. 14.

Mus. Passer
unc 5.
alia 4. $\frac{1}{2}$. Pass.
et Arigon

Mus Oliv. unc.2 $\frac{1}{2}$
Mus. Pass. unc. 3.

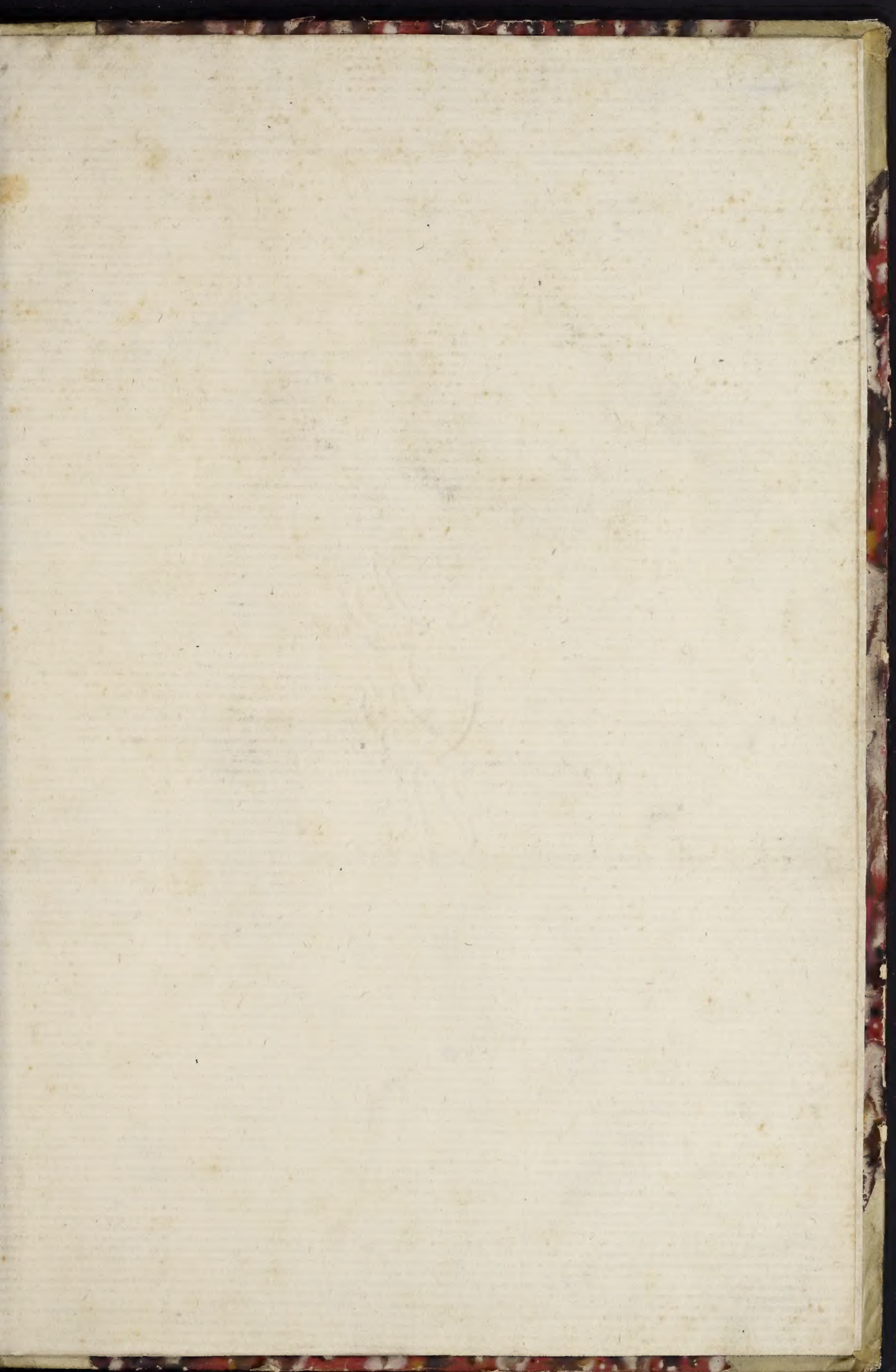

Mus. Oliv. unc. 1. $\frac{1}{2}$.
alia Mus. Pass.
Mus. Arig: unc. 1. Ott. 3.

Tab. VIII.

N.1 M. Pass. Ott.3. N. 2 Mus. Oliu. Ott. 2. N.3. M. Pass. Oliv. et Arig. Unc. 10 ½
N.4 M. Pas. Oliv. Arig Unc.5. N.6. Ibid. Unc.3. N.7. Ibid. Unc. 2. Ott. 2.
N. 8. Ibid. Unc. 1. ½

Mon Comyne
bello esemplare

Etrurie

